YALÇIN KÜÇÜK

İSYAN 2

ithaki

İthaki Yayınları - 340
Tarih Toplum Kuram - 41
ISBN 975-273-084-1

Yalçın Küçük
İsyan
–İkinci Cilt–

Yayına Hazırlayan: Murat Aydın

Yayın Koordinatörü: Füsun Taş
Kapak: Ömer Ülkenciler
Arka Kapak Fotoğrafı: Orhan Tepe
Heykel: Metin Yurdanur
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: Yeşim Ercan
Kapak ve İç Baskı: Can Matbaacılık
Cilt: Yıldız Mücellit

İthaki Yayınları
Mühürdar Cad. İlter Ertüzün Sok. 4/6 81300 Kadıköy İstanbul
Tel: (0216) 330 93 08 – 348 36 97 Faks: 0 216 449 98 34
www.ithaki.com.tr
ithaki@ithaki.com.tr

Dağıtım:
Çatalçeşme Sok. Yavuz Han No: 26 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 512 76 00 Faks: (0212) 519 56 56

Yalçın Küçük

İSYAN

İKİNCİ CİLT

ithaki

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Çöküş ile yozluk arasında nasıl bir ilişki var; şimdiye kadar pek formüle edilmemiş olsa da çöküş düzenlerinde yozlaşmanın yoğunlaştığını söyleyebiliyoruz. Yozlaşma ise insanın kendisine nesnel-ötesi bakabilmesidir; yoz, hep ezeni haklı bulan, hep kendisini aşağılayan ve aynı zamanda aşağılanmaktan haz duyan canlıdır, böyle tarif edebiliyorum. Güzel, bununla birlikte, tarifler sormak için değilse eğer, neye yarar; şimdi çöküşü teşhis edebiliyoruz, ama, aynı zamanda yozlaşma hızla ilerliyor mu, soru budur.

İlerliyorsa, tepede daha görünür olmalıdır; şu "Justine McCarthy Vakası", bize bunu gösteriyor ve böylece, "büyük tarihçilerimizin" aşağılanmaktan büyük haz aldıklarını öğrenmiş bulunuyoruz. Burada, derin aşağılık kompleksini bir kimlik yapmış olan medyokratları bir kenara bırakıyorum; Profesör McCarthy için, "tek başına ordu" dediler, eğer "işgal ordusu" demiyorlarsa, yozluğun en yüksek aşamasını temsil ettiklerinden kuşku duyamayız.

Peki bu McCarthy kim, ne söyledi, bilinmeyen bir lafı oldu mu? "Böyük" Türk tarihçileri, başta en "böyük" İnalcık, sıradan bir Amerikalı profesörün, her taşın üzerinde, her darülfününda ve bu arada bağımsızlığın sembolü ol-

ması gereken Büyük Meclis'te konferans kıraat etmesi nedeniyle rencide olmadılar mı, çok acı ama olmadılar. McCarthy nam bu Amerikalı kazip şöhret, Türk tarihçilerinin hepsini süpürdü ve attı; acı duyan olmadığını biliyoruz. Hiçbir şöhret-i kebir müverrih isyan etmedi; çok hoş ve çok acı, geçenlerde, sürüden birisi, cadde ortasında yengesini öldürünceye kadar bıçaklamıştı da, caddedeki sürülerden hiçbiri mani olma içgüdüsünü göstermemişti; tarihçiliğimiz aynı minval üzeredir. Moğol köleleri misali, her tür ölüme ve her çeşit hakarete peşinen teslim olmuş haldeler.

Bu sayısız "böyük" Türk tarihçisinden birisi de çıkıp, "Bunlar her yerde yazılıdır," yollu sesini çıkaramadı; "Bizim asistanlar da bunu biliyorlar," deyu ses veremediler. Hepsi sanki yerin dibine girmişlerdi ve şaşırtmadılar, çünkü "çöküş", seçkinlerin yerin dibinde yattıkları zaman kesitidir. Çöküş'ten çıkış ise, mevzumuz olmamakla birlikte geçerken not ediyoruz, mutlaka, yerin altı ile üstünün yer değiştirmesidir; şimdi ve aynı zamanda işaretlerini arıyoruz ve yokluğunda, yaratmaya çabalıyoruz.

* * *

İki soru var; bu "tek başına ordu" ve Profesör Justine McCarthy, Yahudi asıllı bir Amerikalı mı, ilk sorumuz budur. Bu soru için üç nedenimiz malumdur; a- Türkolojinin ve özellikle Türkist nazariyenin bir İbrani timarı olduğunu göstermiştim, çağdaş Türkoloji ile bizim kendi hakkımızdaki bilgimizin mucitleri, Leon Cahun, Erman Vambery, Profesör Lewis ve Profesör Dumont hep Yahudidirler. Bu da öyle olmasın, diyorum ama, "neden olmasın" demek de mümkündür. b- Tespitlerime göre, daha öncesi de var, ancak özellikle 1950'li yıllardan itibaren, pek çok savunmamızı, Birleşik Amerika'daki Yahudi Lobisi'ne, buna "Yahudi Partisi" de diyebiliyoruz, bırakmış haldeyiz. Teslim ettik ve McCarthy çıkınca sevindik. c- Dünya Yahudiliği, Türklerin Ermenilere kötü davrandığı iddialarını üzerlerine almaktadırlar. *İsyan*'ın birinci cildinde gösterdim, şimdiye kadar, Judaik yazın, bu alanda bir jenosidi kabul etmemektedir; *Encyclopedia Judaica*'ya baktığımızda, dünyada çingenelere kötü davranıldığı yazılıdır, ancak Ermenilere hep iyi davranılmıştır. Bernard Lewis nam siyonist, bu alanda aşırı idi; öncüdür ve Paris mahkemelerinde mahkum edildiğini hatırlıyoruz. Ayrıca bu Yahudi profesörün bir istihbaratçı ol-

duğunu da biliyoruz. Orta Doğu'nun Amerika tarafından işgalinde akıl hocalığı yaptığı konusunda, bu kez Garpta, ittifak var ve ben de, ittifak bir yana, henüz Garpta hiçbir işaret yokken bunu göstermeye çalışıyordum.

Her zaman hızlı yazmıyorum, her zaman hızlı çalışıyorum; *Sırlar*'ın hazırlığı belki on yıl aldı ve yazımı ise beş yıl önce tamamlandı. Lewis'in ilk deşifrasyonu *Sırlar*'dadır; ancak Lewis artık başlı başına bir kitap olmayı hak etmiştir. Herhalde öyle bir kitabı, bu siyonist ve istihbaratçıya, "Atatürk Ödülü" verenlere ithaf etmek zorundayım.

İkinci soruya geçmeden önce bazı düzeltmelere ihtiyacımız var. Bir, ben de "jenosid" iddiasını kabul etmiyorum; "jenosid" çok teknik bir kavramdır ve burada koşullarını bulamıyoruz. İki, Erivan'da da böyle bir iddia görmüyoruz, teknik olarak "büyük kırım" anlamında sözler kullanıyorlar. Üç, İsrael'de, bu alanda değişiklik işaretleri var, *İsyan*'ın ilk cildinde ilk açılımlara değindim; bazı Yahudiler, Ermeni kırımı olmadığı savını körü körüne sürdürmenin, İsrael'in çıkarlarına aykırı düştüğünü savunmaya başladılar. Bunu, Büyük İsrael'in sınırının Ermenistan'a kadar yaklaşması ihtimal ve hesabına bağlayabiliriz.

İkinci olarak, acaba bu "tek başına ordu" ile "Tahsisat-ı Mesture", eskiden böyle diyorduk, şimdi tesettürlü tahsisat veya "örtülü ödenek" tesmiye ediyoruz, arasında bir ilişki var mı, bu suali ortaya koyabiliyoruz. Daha açıkçası, Profesör McCarthy'ye, başbakanlık bütçesinden ödeme yapılıyor mu; sormakta hiçbir sakınca görmüyorum. Bu, kazip şöhretin rivayetini, Türkiye dışında ciddiye alan olduğunu da sanmıyorum; Türkiye'de ise, protokoler dinleyicisi olan konferanslar vererek hayır işlemektedir. Binnetice, tesettürlü tahsisatı varsa da hayırlıdır; bu noktayı da kaydetmiş oluyorum.

Ancak bütün bu "show" bütünüyle iç pazara yöneliktir; for domestic consumption, dememiz isabetlidir. Tesettürlü Profesör McCarthy'nin dışarıda hiçbir kıymet-i harbiyesi olmadığından kuşku duymuyoruz. Eğer ödeme yapılıyorsa, içeriye dönük halkla-ilişkiler içindir.

* * *

Açıklamalarım ve analizlerim planlıdır.

Zamanı gelmeden yazmıyorum ve *İsyan*'ın birinci cildinde Talat Paşa ile ilgili aydınlanma, planlarımdan önce olmuştu. İlber, beni zamanı geldiğine ik-

na etti ve şimdi ben de zamanlı olduğuna inanmış bulunuyorum.

Çok güzel, ülkede misyonerlik tartışması da zamanlıdır; ancak bir nokta var ki ben buna çok az katıldığım bir televizyon programında değindim. Misyoner faaliyetlerinden ve tarihinden söz edenler nedense, Alyans İsraelit Universel'den hiç bahis açmıyorlar; halbuki çok önemlidir. O kadar öyle ki önemli bir Hahambaşı olan Haim Naum ile Kemalizmin önemli teorisyeni Munis Tekinalp de bu okullarda yetiştiler. Dahası var, XX. yüzyılda, Alyansist bir başbakanımız ve bir cumhurbaşkanımız çıkmıştı ve üstünü örtmeye pek gayret ediyoruz. Amma, "olsun", ne sakıncası olabilir; bunu da irad eyleyebiliriz ve sakıncası, gizlenmesinde gizlidir diyebiliyoruz.

Talat'ın, bir posta memuru olduğunu yazmaktan hep hoşlanıyoruz, ancak, bina olarak bugünkü Edirne Lisesi olan Alyans Okulu'nda öğretmen olduğunu hep saklıyoruz; utandığımızı sanmıyorum. Yoksa değil mi ve İbrani olmayanlardan Alyans Okulları'nda öğretmenlik yapanlar var mı; bu da sorudur.

İsyan'ın İkinci cildinde, burada, "Nur Tarihi" yer alıyor ve şimdiye kadar hep "okunamaz" ve dolayısıyla "gizli" damgalı Rıza Nur'un yazdıkları üzerindeki perdeyi kaldırıyorum. "Türkiye" adını Rıza'nın önerdiğini ve Lozan'da ikinci delege olduğunu yeniden keşfetmemizin zamanının geldiğini telakki ediyorum; Rıza, kimseye "Yahudi" demiyor, amma, Talat'tan her daim "Yahudilerin adamı" olarak söz etmektedir. Karaso'nun en yakınındadır ve Karaso da Talat'ın en yakınındadır; Karaso, İtalyan Yahudileri ile Türkiye Yahudileri, buna kripto-Yahudiler ve Sabetayistler dahildir, arasında bağ kuruyordu ve bağ, özellikle mason locaları arasındadır.

Bunun dışında başka işaretlere rastlıyoruz ki *İsyan*'ın birinci cildinde yerlerini bulmuş durumdadırlar. Karaso'nun inşa ettiği bu masonik yolların, Kurtuluş Savaşı'nda çok yararlı olduğunu da tespit edebiliyoruz.

* * *

Bedirhan, Osmanlı'ya başkaldırmış ilk Kürt Şefiydi, XIX. yüzyıl ortalarına doğrudur. Ben ise, XIX. yüzyıl ortasından beri bu ülkedeki iç savaşları ve kırımları eninde sonunda Yahudilerin Hıristiyanları tasfiyesi olarak ortaya koyuyorum. Bedirhan'ın bu isyan ile üç günde kırk bin civarında Süryanı yok etmesi, *Kürtler Üzerine Tezler* kitabımda var, Kürtlüğüne mi, eğer varsa İbra-

niliğine mi bağlayacağız; işte mesele budur. Bedirhan ve Kürt-Yahudileri ile ilgimin bir nedenini burada aramak yerindedir, bilim vadisindeyiz.

Beni pek çok kez hücrelere koydular ama, Rusya'da askeri makamlarca ve doğallıkla Rusça yazılmış kaynaklara dayanarak, XIX. yüzyıl Türko-Rus savaşlarında Kürtlerimizin Rusya tarafını tuttuklarını, yine *Kürtler Üzerine Tezler*'de göstermiştim. Bu cümleden, Türkiye tarafının, Rusya'ya karşı savaşta, cephe gerisini tahkim etmesini ve bu arada iskan alanlarını değiştirmesini zahmetli bulsak da, makul karşılamak durumundayız. Cephe gerisinde Ermeniler çok yoğundular, Devlet-i Osmani'de "milliyet" kavramını en geç öğrenenler arasındaydılar, hareketlenmişlerdi; buralarda Rusya'ya ve benim çocukluğumun geçtiği yerlerde Fransa'ya umut bağlıyorlardı.

Şimdi, herhalde anlamsız "ilk kurşun" rivayetini, Dörtyol'a çekmiş bulunuyorum. Bu arada, Yahudilerimiz ile kripto-Yahudilerimiz arasında "ilk kurşun" iddialarının çok olduğunu da görüyoruz, bir yeni örneğini, Müdahale kitabında yayınlıyorum. 1998 yılından sonra "Kurtuluş" mücadelesinde fazla iddialı olduklarını görüyoruz ve iddiaları artmaktadır.

Tekraren, ilk kurşunun atıldığını kabul ettirebildiğimiz Dörtyol'un, o zamanlar, Cemal Paşa'nın anılarına dayanacak olursak, pek güzel ve büyük bir Ermeni köyü olduğunu not edebiliyoruz. Aile tarihimizden, Kuvayı Milliye'den çete reisi olduğunu bildiğim, büyük ihtimalle Teşkilat-ı Mahsusa'dan Osman Dedemin Dörtyol'da portakal bahçeleri olmuştu; hep Ermenilerden kaldığını düşünüyordum. Annem de beni hep, "komşumuzun oğlu", burada bir Ermeni adını söylüyordu, "Fransız üniformasıyla geldi" yollu besliyor ve yetiştiriyordu. Kızdığını veya kötülediğini hiç hatırlamıyorum; bir savaş halidir. Ve bunların arşivlerde olabileceğini düşünmek ise ahmaklıktır.

Hem tarihçiliğimizi ve hem de önemli sorunlarımızı arşiv-manyası'ndan kurtarmak zorundayız. Her zaman teori öndedir ve arşiv-manyaklığı, Lenin'in eleştirdiği ampirisizmin bir başka türü ve adıdır. Şimdi buradayız ve devam ediyoruz.

Çünkü gerçek, gerçektir ve bunun dışında ne var, arşivlerde ne fazla ve ne eksik olabilir ki bu pek sıradan McCarthy bulup çıkaracak; cephe gerisini güven altına almaya yönelik kararın uygulamasından doğan acıların ve hacminin arşivlerle ilgili bir yanını bulamayız. Şunu da ekleyebiliyorum, *Tezler*'de var, Dünya Savaşı yenilgisinden sonra, burada kalan Ermeni kızlarının "kur-

tarılması" için Amerika Birleşik Devletleri'nde komisyonlar kurulmuştu ve heyetler geldi. Çok acıklıdır; bir bölümü, Merzifon'daki Amerikan kolejinde okumuş Ermeni kızları dahil, ayrılmamak için direndiler, ağladılar ve gitmediler; çünkü her birisini bir Kürt şefi almıştı ve çocukları olmuştu, "Kürt" çocukları sayıyorduk ve Ermeni analar Kürt çocuklarından ayrılmamak için, bu topraklardan kopamadılar.

Kitaplarımı bazen gülerek ve bazen ağlayarak yazıyordum; bu sayfalar ikinci baptadırlar. Ermeni kızlarının, Kürt şeflerinden edindikleri çocukları bırakmamak üzere inat etmeleri gerçek bir dramdır ve henüz yazılmadığını biliyoruz.

* * *

Halil Berktay tarihçi ise ben de Marilyn Monroe'yum.

Bunlar, *Tezler*'de yayınlanırken, belki de küfür safında idi. Kendisinin olan fikirlerini hatırlamıyorum, bir ara Mao'nun rüzgarını yemişti ve şimdi başka rüzgarlarla sallanmaktadır.

Engels, en çok tahrif edenlere en yüksek rütbelerin verildiğine çoktan işaret etmişti ve şimdi tahrifçiler, en çok oligarşik üniversitelerdedirler. Dağıtıldılar ve Berktay, Güler Sabancı'nın payına düştü, oradadır.

* * *

İttihat ve Terakki, kimine "sosyolog" ve kimine "feylesof" rütbesi vermişti; adlarını hatırlıyoruz. Peki benim itirafım mı veya bana karşı bir ahlaksızlık mı, "etnisite" olgusunu ben keşfetmedim, Einstein'ın da Kissinger'ın da etnik künyesi her zaman merak ve araştırma konusu oldular; birincisinin analizini *Tekeliyet*'in, ikincisinin analizini ise *Şebeke*'nin gelecek ciltlerinde yazmayı planlamış durumdayım. Birincisi "rezervist" ve ikincisi "siyonist" idi; şimdilik bu haberle yetiniyorum.

* * *

Peki bu acı işlerden dolayı pek büyük iddia ve itham altında bulunanlardan Talat, eğer İbrani ise bu acıları, Türkiyat'a mı, yoksa İbraniyat'a mı yaza-

cağız; işte mesele budur. Meselenin arşivlerle ilgili bir yanını göremiyorum; evveliyetle tarihi ve ilmi'dir. Tarihin bu periyoduna, "Türkiye'de Yahudi-Hıristiyan Savaşları" olarak bakarsak, bendeniz öyle bakıyorum, İbraniyet kefesi çok ağır basmaktadır.

Şebeke'de "rezervist" devlet kavramını ortaya atmıştım; Judaizmde karşılığı "alyansist" oluyordu. Sosyalist Devrim öncesi Rusya'daki Bundizm'i de burada mütalaa etmeyi öneriyorum. Fransa'nın önderliğinde bu ekol, başka yerlerle birlikte, Osmanlı topraklarını, de facto bir Yahudi devletine çevirmeyi planlıyordu; bunların karşısında siyonistler vardı, ayrı bir yerde, Yahudilerin yoğunca bulunduğu Kıbrıs da tercihler arasında idi, ayrıca de jure bir Yahudi Devleti istiyorlardı. O halde, 1926 yılına kadar Türkiye'deki politik kavgalarda bir tarafta rezervist ya da alyansist ve diğer tarafta siyonist ağırlığı her zaman teşhis etmek durumundayız.

* * *

İlhami Soysal Ağabeyimiz, adını, Mehmet Talat Say olarak yazıyor; "sai" de mümkündür, çünkü, biliyoruz, "hüda-i", huday veya "karay", kara-i çağrılmaktadır. "Say" veya "sai", İbraniyet çağrıştırıyor ve İbrani "şay" olmakla biz "şay-lan" olarak da taşıyoruz. Amma Türkiye İbraniyetinde "say" yaygındır, "saymen" ve "say" marufturlar; ayrıca, İlhami Soysal, yine Mehmet Talat Say'ın, Talat Paşa, Türkiye'de masonizmin ilk üstad-ı azamı olduğunu da haber veriyor ki önemlidir. Buna, masonizmin, sabetayizmin bir alanı olduğunu, yeter miktarda sabetayist olmayanları ve bu arada "Türk-İslam" sentezinden olanları almalarına karşın, yöneticilerinin ve özellikle üstadın mutlaka sabetayistlerden çıktığını ekleyebiliyorum. En passant not edebiliyorum, şimdi açılmaları ve *Sabah* ile *Hürriyet* ceridelerinde reklam edilmeleri, kısmen, sabetayizmin açılması ve deklarasyonudur.

Demek, yüz elli yıllık "Türkiye'de Yahudi-Hıristiyan Savaşları" hipotezini, ciddiye almak zorundayız.

* * *

Yazdıklarım doğru mu; yazarken doğru olduklarına inanıyorum, ancak yanlış çıkmaktan da hiç çekinmiyorum. Çok özen gösteriyorum, amma, üni-

versitelerin öldüğü ve üniversite senatolarının sadece sokak nümayişlerini desteklemek üzere bildiri yayınladığı bir zamanda başka çarenin olmadığını da biliyorum. Bilim ormanında bu yalnızlık hem cüret ve hem de zayıflık kaynağıdır ve şimdi ikisini de derinden duyuyorum.

İsyan'ın birinci cildinde Büyük Kurtarıcı'nın adının "Kemal Öz" olduğunu yazmıştım ve şimdi yanlış olması ihtimalini, sevinerek haber veriyorum. Bu pek çok internet sitesinde vardı, böyle yazıyordu ama, bunlarla yetinmedim. Ah, Büyük Kurtarıcı'ya ne büyük özensizlik; "birinci madde: Kemal Öz adli Cumhur Reisimize Atatürk soyadı verilmiştir", Kültür Bakanlığı'nın, "Atatürk İnkılabı" üzerine "kanunlar-kararlar-tamimler-bildiriler-belgeler" yayınında aynen böyle yazılıyor, 1984 yılında yayınlanmıştır. Demek tam yirmi yıl kimse fark etmemiş, çok büyük ihtimalle de hiç kimse okumamıştır. Kemalizmin üstünün örtüldüğünün daha güçlü kanıtlarının olduğunu sanmıyorum; görüşlerimi doğrulasa bile üzüntüyle kaydedebiliyorum.

Belki de daha da derine gitmem gerekiyordu; arkadaşlarım Hakan ve Gürkan, yayınlandığı resmi gazetede "Kemal Özadlı" olarak formüle edilmiş olduğunu haber verdiler; Hakan, ayrıca, resmi gazeteyi de gönderdi, öyle yazmaktadır. Düzeltiyorum.

Bir soru var; bu yanlışımdan üzüldüm mü, "hata yapmak ayıp değildir, kabul etmemek ayıptır" deyişinin hiç taraftarı olmadım, hatadan hep üzülmek gerektiğini savunuyorum. Ancak, bir başka açıdan da bu hatamdan, hoşnut olduğumu belirtmek istiyorum; buradaki "öz" hatası, Kurtarıcı'yı, İbraniyet iddialarından uzaklaştırmaktadır. Öyleyse, ben, duygularımla değil, maddeye dayanarak yazıyorum ve hiç kuşkusuz, bu babda, İsrael kaynaklı rivayetlerden de hoşlanmıyorum. Öz'ün düzeltilmesi, bizi, İsrael'den uzaklaştırıyor; böylece, bin nasihatten iyi bir yere geçiyoruz.

* * *

Hepsi güzel, ancak buradan devam etmek durumundayız, söz uygunsa bu "öz" manyasına ne demeli, neden "özadlı" deniyor; artık bunu sormak bir zarurettir. Peki bu "özne" ne demektir, Farisi "nihad", Arabi "müsnedün ileyh", İngilizce "subject" ve Fransızca ise "süjet" olup, "teba" anlamı da var. Bütün dillerde "dayanmak" veya "istinad" etmek manasını biliyoruz ve bütün gra-

mer kurallarını yıkıp, neden "özne" diyoruz; herhalde yeni dilde sözcükler aranırken İbraniyet ile bağ kurmaya çalışıldığını akla getirmemiz isabetlidir.

Bir de "öz-gür" var ki, "oz-gur" akla geliyor ve "özgür" ya da "oz-gur" saçmadır. "Hürriyet" veya "liberte" ya da "svoboda" ile hiçbir ilgisi yok ; hem İbrani dili ve hem de *Tevrat* ile çok ilişkisi var.

Soru soruyu açıyor, "özadlı" ve "oz-gur" derken, "öz-türk", "öz-kan", "öz-alp" arka arkaya sıralanıyor; bir de "öz-ince" var, demek ince'nin de öz'ü çıkmaktadır, ancak buraya geçmeden önce şu gur'lar, konusuna bir lahza da olsa bakma gereğini duyuyorum. Çünkü, şimdi, "bin-gür" modasını görüyoruz; bu "bin", "ben" olarak da yazılıyor mu ve "ben-i Israel", bu yazılışa tanıklık ediyor ve *Tevrat*'taki "Gur" ile birleşiyor, gerçekte de birleşiyor mu, araştırmayı öneriyorum.

Artık şunu kesinlikle söyleyebiliyoruz; otuzlu yılların ortasında, soyadı dağıtan komisyonda İbrani diline vakıf olanların çoğunlukta olduklarını çıkarabiliyoruz. Dil Heyeti'nde de İbrani eğilimin gücünü teşhis edebiliyorum.

Dilaçar ya kamuflaj ya da başkadır.

* * *

Parantez her zaman yararlıdır; artık sağlık sektörünün, bir İslami timar olduğunu düşünmemizin zamanıdır. Bunun anlamı, yeni ve modern hastanelerin Nakşibendi veya Gülenist ve herhalde sabetayist tarikatların timarı olduklarını söyleyebiliyoruz; ak-ist aşiretin sağlık, ilaç ve hastaneler ile doktorlarla bu kadar "oynamasının" nedenini burada arayabiliyoruz. Öyleyse, Ak Aşireti, hükümetten uzaklaştırılmadan önce, bu sektörü tümüyle işgal etmek istemektedir. "Ben-Gur" reklamını da buna bağlamak isabetli görünüyor; memorial değeri yüksektir ve yükselmektedir.

* * *

Bir özetle, özgür, özkan ve öztürk ile özalp'in, Türkçeye çok yabanıl olduğunu tespit edebiliyorum. Kan veya Türk'ün, öz'ünü düşünemiyorum; oz'u olabilir ve bu ise abestir. Bir de "or" dizisi var ki, "or-al" artık, eğer Türk dili içinde kalıyorsak, bir garabet ve aynı zamanda saçmalıktır. Bu ayrı, "or" dizi-

sinden, "or-alp" ve "or-bay" da çıkıyor; dil açısından tam uyumsuzluktur diyebiliyoruz. Bu uyumsuzluğu, "or-general" sözcüğünde daha iyi anlıyoruz; general'in "or" olanını anlamak zordur. Eğer bunu "ordu" ile bağlama iddiası varsa, bu sözcük çıktığında ordu komutanı olmadan emekli olanları biliyoruz ve bugün de kuvvet komutanı ve hatta genelkurmay başkanı olabiliyorlar; temelsiz olduğunu çıkarabiliyoruz. Ayrıca, pek çok konuda örnek alınan Amerikan ordusunda, bu tür garip sözcüklere rastlamıyoruz, liuetenant, "kai-i makam", kaymakam general var ve bundan sonra "general" diyoruz; demek ki general, or'suzdur. Bu nedenle, buradaki "or" ön-eki ile, "ordu" arasında, aslı Moğolca "orda" olup, merkez veya karargah anlamındadır, bir bağ kuramıyoruz.

* * *

Bazen "aydınlar dilekçesi" diyorlar, hep "aydın belgesi" diyoruz ve bir "belge", bir "carta" olarak hazırladık. Bundan gayri, bir diktatöre, Orgeneral Kenan Evren'e, dilekçe vermeyecek kadar aydın onurumuz vardı; bir yere atamıyorduk, basın toplantısı yapma güç ve legalitesini de bulamıyorduk. Türkiye'yi bilemem, dünyada bir heyecan yarattığımız kesindir, bir ara entelejansiyanın mekkesi olduğumuza inandılar; ben inanmadım. Dünyanın çeşitli yerlerinden destek çıktı; Arthur Miller ile Harold Pinter bunların en tanınmışları oldular.

Ankara'da muhatapları ben oldum, programları birlikte yaptık ve Arthur'u tanıdığıma çok sevindim, her ikisi de Yahudi kökenlidirler, Arthur bende "aydın tarifi" yapıyordu; vücudu çökme işaretleri verse de gözleri çok parlaktı, insanda aydın olmayı özendiriyor ve eğer o yolda ise sevindiriyordu. Ankara'dan havaalanına da ben götürdüm, Ömer Kükner'in otomobilindeydik, Ömer sürüyordu, Arthur yaptıklarından bir çocuk sevinci duyuyor ve bana anlatıyordu. "Biz Harold ile bir çift Fbi ajanını oynadık" diyordu; Harold dövüyor, Arthur kurtarıyor veya hiç olmazsa iyi davranıyordu. Amerikan Büyükelçiliği'ndeki davette Harold, işci sınıfı kökenliydi, Nazlı'yı, Nazlı Ilıcak, dövmeye kalkmıştı ve Arthur elinden almıştı; bunları anlatırken tam bir çocuktu. Esenboğa'ya yaklaşıyorduk; bütün polis senaryolarında bir kötü, bir de iyi polis vardır. Çocukçadır; çocuk, hep güzel, "çocukça" ise hep aptalca'dır.

Aydın, herhalde çocuktur ve Athur tam aydındı.

İstanbul'a turistik işler kalmıştı, onlarla gitmedim. O zaman kalabalıktık, bir yerde toplanmışlar, elliden fazla "Türk" aydını idiler ve Arthur merak etmiş, hapsi görenlerin sayısını öğrenmek için, nezaketen, az olduklarını düşünerek hapis yatanların ayağa kalkmalarını istiyor; galiba iki kişi hariç bütün salon ayağa kalkıyor. Demek ki bizim aydın tarihimizde hapse girmeyenlerin aydın sayılmadıkları bir dönem var.

* * *

Bana da soruyorlar, dört-beş yıla, artık biz hapislik demiyoruz ve bu nedenle, hapisliğimi konuşulmaya değer bulmuyorum ve neşeli yanları dışında pek de konuşmuyorum. Ancak hapislik üzerine sözlerim var; Goethe'nin bir sözü çok aydınlatıcı olmalı, bir dil bilen hiç dil bilmemektedir, diyordu. Bunu, bir din bilen dinler konusunda bilgisizdir yollu uzatanlar da var. Ben de uzatabiliyorum, ne kadar uzun olursa olsun, bir kez hapse girenleri, hapse girmiş saymamayı ekleyebiliyorum. Önemli olan uzunluğu değil, girdikten sonra tekrar girebilmeyi göze alabilmektir. Bu konuda ise, kendimi iyi hissediyorum; "yetkin" demek istiyorum.

Dostoyevski'ye borçluyum, aslında borcum bundan çok fazladır, gardiyanlığın iradeyi kırma işi olduğunu görebilmişti; ne büyük sanatçı, hapiste istemediği şeyleri sınırsız veriyorlar ve istediklerini derhal kesiyorlar. Bu işin, gardiyanlık zanaatının, esansını bize Dostoyevski açıklamıştı; doğrudur. Bu nedenle hapse girenlerin bir bölümü, bir daha girmemeyi en önemli hedef yapıyorlar. Bu, bizim toplumumuzda ise, aydının bozulmasında çok büyük bir süreç'tir; başka süreçleri, şimdilik bir kenara koyuyorum.

Mümtaz Soysal ile İlhan Selçuk aklıma geliyorlar; ummadıkları zamanda hapse girdiler, amma, hem bir daha girmemeyi yüksek değer saydılar ve hem de aydın olarak kalmayı denediler. İmkansızdır ve bozulmadır. Yanındakilere de bulaştırdılar; aslında hapse girmek de girmemeye çalışmak da, bulaşıcı etkiye sahiptir, hapse koyanlar, aslında başkalarını koyuyorlar. Bunu aklımdan hiç çıkarmadım ve mapusu hep oyun sandım.

Bir hapis ile iradesi felce uğrayanlara tepki duydum, "tepki", beni en çok anlatan sözcüklerden birisidir. Hem birden çok girdim ve hem de Paris'ten

doğru zindana döndüm. Dönerken kesinleşmiş mahkumiyeti iki yıl biliyordum, iddialar yüz yıla yaklaşıyordu, erteleme yasası ile çıktığımda, kesinleşmiş hükümler yirmi beş yılı geçiyordu ve bu gidişle, kesin altmış yılı bulacağından hiç kuşku duymuyordum; hepsi hepsi düşünce suçuydular ve ben o kadar uzun düşünebildiğimi düşünmüyordum. Böylece ve dolayısıyla, en uzun hapis yatan olmadım, ancak, bir insan ömrü için sonsuz hapse mahkum aydın olabildim; bu nedenle "ne mutlu aydınım diyene" diyebiliyoruz. Bütün bunları yaparken, hapis tehdidi ile ülke dışına çıkan veya dönmeyenlerin adına hareket ettiğimi düşündüm; kim ne derse desin hep Türk Aydını adına hareket ettiğimi sandım, beni iten budur.

Fakat bir yerde çeliğe su verdiler; Uğur Mumcu, benim için, "haftalık görüşmesini yapıyor" yollu yazıyor ve acı acı, yazgımızla alay ediyordu. O zamanlar, cumhurbaşkanı ile genelkurmay başkanı haftalık görüşüyorlardı, haber idi; benimki herhalde haftalık olmasa da, aylık periyodları aşmıyordu. Her ay hücreye koyuyorlardı; hücrede yatmayı bir sanat haline getirdiğimi söyleyebiliyorum.

y. küçük

★ ★ ★

26 Eylül '89

HÜCREDE ZAMAN*

Hücrede çok düşündüm.
Kitaplar devirdim.
Işıksız ve kitapsız, hep kitaplar okudum.
Sorunların çözümüne yaklaştıkça
Taş duvara yumruk vurdum.
Parmaklarımı şakırdattım.
Beş gün, tuvalete ve sorguya gitmek
hariç, beton zeminden hiç kalkmadım.
Zamanı düşündüm.
Işığın hiç değişmediği bir mekanda
zamanı düşünmek harika
ve çok zor.
Çareyi açlıkta buldum.
"İnziva, kişiliğin öğretmenidir" diyor, Einstein.
Biz Doğulular içindir.
Dervişlerimiz var.
Ancak ben, dervişlerimizden ayrı
günde üç öğün
polisin kuru ekmeğini reddettim.
Zabıt tuttular.
Beş günde sadece iki litre gazozlu portakal suyu içtim.
Altıncı günde,
duyuların bozgunundan kurtulur,
aklın sistematik yanılgısını bulur,
bir yola çıkarken
tekrar dünyaya döndüm.

---

*) Başlığı, yayına hazırlarken koydum.

Hücre zamanı on beş gündü, Kenan Evren diktatoryasında ise doksandı ve beni genel olarak on dördüncü günde, tutuklama talebiyle, mahkemeye çıkarıyorlardı. Nedenler mi, bir defasında Öcalan-Talabani buluşmuşlar, ittifak yapmışlar; "beni" mi, "bana" mı ağladılar, bilemiyorum, ancak, hücreye koydular. Deli saçmasıdırlar.

Mekan, bir yemek masası boyutundadır, taştır, kirli bir battaniye en büyük lükstür, küçük bir deliği var, oradan memur beyler kontrol ederler, hep aynı ampul ışığı sızmaktadır. Saatinizi vermezler, almasalar da içerde göremezsiniz, uzarsa günleri saymak imkansızdır. Kemerinizi ve ayakkabılarınızın bağını alırlar; intihara yararlar. Öyle görünüyor, bu görüşmelerden birini, herhalde çıkar çıkmaz not ettim; işte budur.

Bana soruyorlar, "neden bu kadar çok çalışıyorsunuz", cevabını verdim, "çeliğe su verdiler"; artık çalışmak ve yazmak bir inattır. Buna, kurtarıcı inat da diyebiliyoruz.

* * *

Yazmak mı, yazmak önceden yazmaktır. Aydını ve bu arada bilim adamını önceden haber veren olarak da tanımlayabiliyoruz.

Bu tanıma göre seksen üniversite, bir tek sıfırdır.

Yakın tarihe bakabiliriz, a- Yığınlar, Ermenilere kükreyince, Doğu'ya koşup bir bildiri çıkardılar, b- Yığınlar, Suriye'ye öfkelenince, sekseni bir olup Antakya'ya seğirttiler ve bir bildiri söylediler, c- Yığınlar, yönetimdeki gaflet ve dalalet hali karşısında çaresizlik ve kızgınlığını, bir bayrak yarışına dönüştürünce, üniversite senatoları birbiri arkasından bayrak bildirileri çağırdılar. Demek ki, hep yığınların ve sadece öfkelerinin kuyruğundadırlar, hiçbir tartışmada yoklar ve bu nedenle "sıfır" adını hak ediyorlar. Amma ve çok yazık, o kadar önemsizleşmişler ki, artık haber dahi olamıyorlar.

Eskiden "cahil" diyorduk ve şimdilerde kibar olduk, "üniversite hocası" diyoruz.

* * *

Devamla, sorabiliyoruz, peki kamu yönetimine görevli alırken "mülakat"

yapmaktan daha doğal ne olabilir; hayır, doğal olmaktan çıktılar, çok zaman var, mülakatların artık seleksiyon değil, deseleksiyon aracı olduğuna işaret etmiştim. Çünkü, yazılı kağıtlarındaki isimler yetmiyordu ve bir kast düzenini sürdürebilmek için bir de yüzlerini görmek gerekiyordu. Dışişleri bakanlığı veya Milli İstihbarat Teşkilatı misali devlet dairelerini, sabetayist olmayanlara kesin kapatabilmek için bir de mülakat icap ediyordu. Bunu teşhis ettim ve mülakatın, artık, kamu hizmetinin yeteneklere kapatılmasının bir mekanizması olduğuna hükmederek, ret etmek gereğini duydum; öyle hareket ettiğim ortadadır. Yazılarımda varlar.

* * *

Yargıda çok güçlüdürler.

İdari yargıda ise daha güçlüdürler.

* * *

Katkılarım değerli mi, bunun takdiri zamana aittir; ancak Osmanlı'dan beri, İslamın önemli ölçüde Judaize olduğunun, hüküm ölçüsü bir yana, sadece güçlü bir hipotez biçiminde gösterilmesine değer biçiyorum. Pek çok araştırmaya kapı açıyoruz.

Buna ilaveten, Cahun-Vambery'nin kurduğu, Necip Asım-Ziya Gökalp-Köprülüzade Fuat ile içselleştirilen "Türk-İslam" Sentezi de, çok büyük ölçüde İbraniyetin etki ve denetiminde gelişiyordu. Tarikatların çoğunda Judaizmi okumak ve pek çok Mevlevi dedesinin İbranı asıllı olduğunu tespit etmek; hem şaşırtıyor ve hem de görüntü ile özün birbirinden çok ayrı oldukları yollu önermeyi, bir kez daha doğruluyordu. Artık tarikat şeyh ve efendilerinde, İbrani öz, bizi şaşırtmamaktadır. Yeni bir safhadayız.

Hasan Ali Yücel mi; İbrani asıllı olması çok büyük bir ihtimaldir. Tarikatçı olduğu ise kesindir. *İsyan*'ın bu cildinde resimlidir ve ayrıntıları da bulabiliyoruz.

Osmanlı'da son şeyhülislamın sabetayist olduğuna dair pek çok kaynağa sahibiz.

Cumhuriyet dönemi diyanet işleri başkanları içinde birden fazlasını, ne

kadar bilemiyorum, sabetayist teşhis edebiliyorum.

Nâzım Hikmet'in, talihsiz "Bedrettin Destanı" için kaynak saydığı Ş. Yaltkaya da diyanette başkan olmuştu, sabetayist mi, şu an için net olmaktan uzağım. Ancak tarikatçı olduğu mutlaktır ve Hasan Ali Yücel ve tarikattan efendisi ile birlikte siluetleri bu kitaptadır.

O halde, Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası'nı, sabetayizmin bir iç kavgası sayabilir miyiz; araştırmamız gerekiyor. Biz şimdilik, Hasan Ali'nin bakan olunca efendisini ihmal ettiği yollu tenkit ve suçlamalara şiddetle muhatap olduğunu not etmekle yetiniyoruz.

Torunlarından birisinin adı "gazi" idi; misl-u ben "gazi" olması mümkün, ancak olmaması galib-i ihtimaldir. Müziğimize katkılarıyla ünlü ve Yahudi asıllı "Gazi" ailesini biliyoruz; cenk ile pek ilgisi olmuyor, Gazzalılar, "gazi" adını alıyorlar, İbraniyette taşınan bir addır.

Sabetayizm, bütün tarikatlara girmiş durumdadır; Nakşibendileri ve Gülen-istleri ve belki daha uygun bir söyleyişle, Gul-istleri göz ardı edemeyiz. Kamu idaresinde ve özellikle yargıda çoklar.

Tarikatlar, Judaizedirler.

* * *

Sızmadılar. Alındılar. Kapıları, "efradını cami ve ağyarını mani" halde tuttular, demek, diğer hepsini kapattılar ve sadece tarikatlara yol açtılar.

12 Mart'ta Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç ve 12 Eylül'de Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, ülkeyi kurtarabilmek için kamu yönetimini ve Türkiye'yi tarikatlara teslim ettiler.

Evren için *İsyan*'a ve Tağmaç için ise, çeşitli internet sitelerinde yayınlanan listelere bakılmasını tavsiye edebiliyorum. Açıktır ve gerçek resmi görebiliyoruz.

Bu sözcük Silahlı Kuvvetler'e aittir, "irtica" ve irticayı, öncelikle bu iki genelkurmay başkanı davet ettiler. Yerleştirdiler.

* * *

Çok iyi oldu, Saddam'ı iyice devirdik. Ama yerini, şeriata bıraktık.

Öcalan'ı Amerika'nın eli ve İsrael'in yardımı ile alıp İmralı'ya koymak da çok iyidir. Ancak şimdi Doğu'da otuz bin kişilik yeşil bayrak açılabilmektedir. Artık ağalar ve şeyhler tekrar yukardadırlar.

* * *

Tarih, çok acımasız ve çok fiziksel bakmaktadır.

Maksat bir diktatörü deliğe tıkmak mı, yoksa laisizme son vermek mi; işte soru budur.

Yoksa maksat karanlık mıdır; sorunun açık hali ise, bu biçimdir.

* * *

Bin dokuz yüz doksanlı yılların ilk yarısından itibaren, Türkiye'de yönetenlerin, bu sorunu çözmek istediklerinden kuşku duydum. Sorunu, daha da karanlığa götüren bir transformatör olarak gördüler ve yapıştılar.

* * *

Bilim, derinde ilerlemektir.

Tarihimizde pek çok muamma var, geliştirdiğim düzlemler, bunlara açıklamalar sağlayabiliyor. Güzel, yalnız, bunlardan dolayı bana husumet besleyenler azalmakla birlikte, hâlâ mevcutlar; demek ki karanlığı seviyorlar. Bir, "Yücel-Öner Davası" ne idi, bir açıklama öneriyorum ve ikna edici görünmektedir. İki, Cavit'in İzmir Suikastı ile hiçbir ilgisi yoktu ve bunu hepimiz biliyoruz. Peki neden asıldı, Büyük Kurtarıcı'nın "keyf" için can aldığını düşünemeyiz. Terakki Okulları'nda yöneticilik de yapmış olan Maliye Nazırı Cavit'in "siyonist" olduğunu ve bu yüzden asıldığını ileri sürüyorum. Peki başka izah "va mı"; göremiyorum. Üç, bir yandan "Dağ Türkü" diyorlar ve bir yandan "Türk" elitler, pek çok küçümsedikleri Kürtler ile evleniyorlar, Profesör Emre Gönensay, Fatin Rüştü Zorlu, Profesör Cem Eroğlu, ebeveynleri açısından Bedirhanilere bağlıdırlar ve gerçekte bağlar mütenevvi görünüyor, çünkü, Selanik'ten Mevlevi Dedesi de teşhis ediyoruz; demek ki "Türk-Kürt" ayrımı ciddiyetten uzak kalmaktadır.

* * *

Ne hoş bir üniversiter dünyamız var, çok yakın zamanlara kadar "Kürt yoktur" diyorlardı ve şimdi "hem de nasıl var" ısrarındadırlar. Ancak şimdi de "Kürt-Yahudisi zinhar yoktur" yollu tepiniyorlar. Ne büyük bir cehalet, Sabetay Sevi'den çok önce, bugünkü Kürtler ile yoğun yörelerde, "mesih" iddiasıyla çıkan David Al-Roi, Kürt-Yahudisi olarak bilinmektedir. Öyleyse, Kürtlerimizin, hem Kürt-Yahudileri ve hem de mesihe düşkünlükleri var.

Bir, İsrael'de iki yüz bine yakın Kürt-Yahudisi olduğunu, Paris'te, Kürdoloji tedris ederken, derslerimizde öğrenmiştim, evlerinde Kürtçe konuşuyorlardı. Yok mu, "Dünyaca Ünlü Romancımız" Yaşar Kemal'in İsrael'e gittiğinde, bunlarla temas kurmak istediğini artık öğrenmiş haldeyiz. Demek Yaşar'a da sorabiliriz ve adının önündeki tırnak, Yaşar'ın özadıdır. "Yaşar" ise bu yazılış ve telaffuz ile, aynen, yalnız anlamı farklı, İsraeliyat'ta da taşınmaktadır; demek iki "özadlı" bir romancımız var.

Nereden göçtüler; madencilik öğreticidir, bir cevher, bir dağ eteğinde varsa, yakındaki diğer dağ eteğinde de olmalıdır. Öyleyse Kuzey Irak'ta varsa, ki bunlara "mizrahi" dendiğini, "Doğulu" veya "Doğulu Yahudi" ya da "Irak Yahudisi" anlamına geldiğini, daha önce kaydetmiştim. İki, bunlara bir de şunu ekleyebiliyorum, Sabetay Sevi, Yemen Yahudileri ile Kürt-Yahudilerini çok etkilemişti; bundan, Kürtler içinde açık, hem kripto-Yahudi ve hem de sabetayist olduğunu şimdi biliyoruz ve teşhis ediyoruz. Üç, daha çok yakında, Talabani'nin, kendisine bağlı Süleymaniye'de, "Kürdistan Yahudileri Milli Partisi" kurdurduğunu yazmıştım; demek ki "Kürt-Yahudi yoktur" diyenler ahmaktırlar.

* * *

Sabetayizm, bir başlangıç araştırması idi. Artık, Yahudi tarih-coğrafyasındayız.

Bu topraklara hepimiz kadar bağlı ve kalbi İsrael için çarpan sabetayistlere, bizden çok daha karşı sabetayistlerimiz olduğunu hep biliyoruz ve hep yazıyorum. Bunların çoğu, gereksiz ve acımasız bir tesettürden çıkmalarına katkıda bulunduğum için, bana, sevgi ve teşekkürlerini yolluyorlar.

* * *

Şu soru ile devam etmek durumundayım; yılda iki kez, Türk Silahlı Kuvvetleri'nden "sample" ölçüde, Gülen-ist tasfiyesi, Silahlı Kuvvetler'in, tarikatlara ve bu arada Gülenistlere karşı olduğu anlamına geliyor mu; buna kesinlikle "hayır" dememiz yerindedir. Bu ayrı bir iştir; tarikat mensupları, ayrı bir emir-komuta zincirine bağlıdırlar ve bir orduda iki emir-komuta düzeneği olmaması gerekmektedir. Atılmalarını buna bağlıyoruz; son derece laik, ancak kendi disiplin düzeneği olan başka bir yapı olsa da, tard edilmek zorunluluğunu kabul ediyoruz.

* * *

Sabetayizm, bir partidir. Bütün partilere yayılmış bir parti olarak tarif ediyoruz.

* * *

Gul-istler, bir fırkadır.

Siyasal Bilgiler'de, sabetayistler ile Gulen-istler eleledir. Gül gibi yaşıyorlar ve birbirinden ayıramıyoruz. Belki de temsili bir ilişki olarak bakabiliyoruz.

Başka kisvelerle de çıkıyorlar.

Peki, başka yerlerde?

* * *

Mülakat düzeneği artık, Türk idaresini bütünüyle bozmaktadır.

Bu düzenek ile tarikatlar; basitleştirme adına sabetayizmi tarikat telakki ediyoruz ve aslen din mertebesindedir; Cumhuriyet Başsavcısı N. Ok'un açıklaması ortadadır; Başsavcı Ok, laiklik karşıtlarının devleti ele geçirdiğine işaret etmiş durumdadır. Bu ele geçirmede mülakatlar çok önemli rol oynuyorlar; yazılılarda da ve özellikle yargıç ve savcı alımlarında usulsüzlük iddialarına şaşırmayız, ancak, mülakatlar ile tarikatçı olmayanların, buraya sabetayistleri de katıyoruz, kamu görevi dışında tutulması yolu açılmış olmaktadır.

Başka bir söyleyişle, mülakatlar, ne kadar kabiliyetli olursa olsun, tarikatdışı olanlara kamu görevlerini kapatmayı "meşru" hale getirmektedir.

Orgeneral Tağmaç zamanında başladı, Orgeneral Evren zamanında göz açtırmayan bir titizlikle uygulandı. Demirel Başbakan ve Köksal Toptan Milli Eğitim Bakanı iken yeni kurulan üniversitelere hep tarikatlardan rektörler atandı. Devam etmektedir.

* * *

İsmail Ercan, yargıç olmak isterken, yazılı sınavda büyük başarı elde etmişti ama mülakatta çok başarısız oldu. Ercan, mülakat düzeneğinin iptali için idari yargıya başvurdu; isteği arasında anayasaya aykırılık da var. Danıştay Onikinci Dairesi, Ercan'ı reddetti; ancak Danıştay İdari Davalar Kurulu, anayasaya aykırılık iddiasını ciddi bularak, Anayasa Mahkemesi'ne gönderdi; çok önemli ve çok sevindirici buluyorum. Yargıç adayı Ercan, çok önemli bir mücadele veriyor; Başsavcı Ok'un açıklamalarına denk düşmektedir.

Ne olur; Anayasa Mahkemesi, yol açıcı kararlardan uzak kalmayı bir içtihat haline getirmiş durumdadır. Bir yüksek yargı merci olmaktan daha çok, "ikinci meclis" olarak çalışıyor, eski "senato" yerindedir; burada da son derece temkinli olup içerden bakmayı tercih etmektedir.

Mülakat düzeneğinin, Kemalist Cumhuriyet'in dibini oyduğunu görmek, dışardan ve yukardan bakmayı zorlamaktadır. Bu kadar yukardan ve bu kadar derinden bakmalarını beklemiyorum.

* * *

Atı alan Üsküdar'ı geçti mi?

Bilemeyiz, ancak Adamo'nun şarkısıyla, her yerde kar olduğunu biliyoruz.

* * *

İdare-i Maslahatçılar, Cumhuriyet'i kurtarabilirler mi?

* * *

Peki, Türkiye'de anti-semitizm tehlikesi var mı?

* * *

Kimse kimseyi güldürmeye çalışmamalıdır.

Bunun yerine Adamo'nun şarkısını söylemek yerindedir, "Her yerde kar var." Türkiye'de semitizm köklüdür; binnetice anti-semitizmden söz etmek gülünç değilse, semitizmin deşifrasyonunu önlemeyi amaç edinmektedir.

Ne ortaya çıkıyor; İsrael, belki Filistin'den daha çok, Amerika'da ve Türkiye'de güçlüdür. Türkiye'de "Kripto" Yahudiler, en çok İslamda gizlidir.

* * *

Peki, ülkede anti-Amerikan ve anti-İsrael akım güçleniyor mu? Anti-Amerikanizmin, Türkiye İşçi Partisi'nin estirdiği çok yüksek sol dalgada, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının, Amerikan bahriyelilerini, Dolmabahçe'de, Boğaz'a döktükleri, İzmir'in genelev kadınlarının Amerikan denizcilerine çalışmadıkları zamana göre, daha şiddetli olduğundan kuşku duyamayız; şimdi gençlik Amerikancı ve halk anti-Amerikan'dır. Gençlik şimdi en gericidir, ama, büyüyor, yalnız henüz bir örgütü ve dolayısıyla kıymet-i harbiyesi yoktur; Washington ve Tel-Aviv tepkilerinin yanıltıcı olmaması isabetlidir. Abartıyorlar, tabiatları icabıdır.

Emperyalizm, kibirli ve korkaktır. Sömürgelerindeki tepkilere hem kibirle yaklaşır ve hem de büyüterek korkar ve korkuturlar; 11 Eylül-Çifte Kuleler vesilesiyle bunu bir kez daha gördük. Başkanlarından sokaktakilere kadar hepsi kaçacak delik aradılar. İsrael'e gelince, artık kendisini "patron" görüyor; derhal "desteğimi çekerim ha" diyor, "bir çekersem, ne olursunuz, ne olursunuz" hali budur, İsrael, Türkiye'nin dış desteklerinin kendi elinde olduğuna inanmaktadır. İçerde de hükümet kurabildiğini ve yıkabildiğini düşünüyor.

Peki neden düşünmesin, her yüksek makama gelen, derhal New York'a gidip, New York benim çalışmalarımda, İsrael'in gerçek başşehri tarif edilmektedir, icazet almıyor mu? İrecep Tayyip Bey, daha koltuğa oturmadan, Amerika'daki Yahudi şeflerine, "Beni İstanbul Yahudilerine sorun" demedi mi? Haksız mı; şimdi Erbakan Hoca'nın, "Belediye başkanı yapmayacaktım, İstan-

bul cemaati çok istedi" dediği rivayet ediliyor, doğru mu, işte rivayettir. Yine hatırlatabiliyorum; Bülent Bey, başbakan olarak, "jenosid" dediği zaman, Mhp'nin genel başkan yardımcısı Bülent Yahnici, telaşla', "Yahudiler, desteğini çekerler" demişti, ülkücüleri korkmaz biliyorduk, çok korkmuştu; sanki Türkiye, İsrael'in boynuzlarındadır. Demek ki beş taş oynamıyoruz, bunların hepsi, kitaplarımda, coupure olarak varlar; tarihçilere, belge ve "arşiv" sağlamaya özen gösteriyorum.

Hem Washington ve hem New York ve Tel-Aviv büyütüyorlar. Aslında ise, henüz büyük olmamakla birlikte, büyümektedir.

* * *

Bana, peki önemli katkılarınız, sorusu yöneltildiğinde, "Yahudi Vektörü" olmadan, son yüz elli yıllık tarihimizi anlamak ve Israel parmağını teşhis etmeden son elli yılın politikasını, askeri müdahaleleri, büyük cinayetleri çözmek mümkün değildir, cevabını veriyorum. Gözlerdeki perdeyi kaldırdım. Önce kendi gözümü açtım, şimdi daha iyi görüyoruz.

* * *

Bu önsözün tamamlandığı "7 Nisan tarihi" itibariyle, *Milliyet* gazetesini, çalışma daireme sokmama kararı almış bulunuyorum. Evvel zamanda, bir zamanlar, Ak Aşireti'nin, baş meddahı *Yeni Şafak* idi, *Sabah*, *Yeni Şafak*'ı, neredeyse tarafsız gazete derecesine indirdi, çok geride bıraktı ve Sedat Ergin ile birlikte *Milliyet*, en İsrael-yanlısı ve en Pro-Washington gazete oluverdi; bu, "Ak Aşireti" muhibbi anlamındadır. Bizim mahallemize giremezler; temiz ve yerel tutmak zorundayız.

Güngör Uras ile Fikret Bila'yı, başka yollarla izlemeyi deneyeceğim; Sedat Ergin'in, bu kadar hızlı olabileceğini hiç tahmin etmedim, içerde, Müdahale kitabını yayına hazırlarken, bazı dipnotlarla, *Milliyet*'in başına gelmesinin, gazeteciliğinin sonu olduğunu ve geriye çekmekten başka bir anlamı olamayacağını not etmiştim. Eninde sonunda satışını biraz daha düşürmek durumundadır; gecikeceğini sanmıyorum, herhalde ben ilk reddeden değilim, ilk olsam da, arkası var.

* * *

Tekeliyet'te, İsrael'in kuruluşu ile *Hürriyet*'in çıkışının senkronizasyonuna değinmiştim. Zaman içinde çok isabetli bir değinme olduğunu görüyorum, şimdi buradayız ve buradan ilerliyoruz.

* * *

Şu soru da ortadadır; *Milliyet*'in, Korkmaz Yiğit'e satılmasında mı, yoksa bu satışın ve satışla birlikte var olan hükümetin bozulmasında mı İsrael parmağı var, herhalde cevabından daha ağır bir soruyla karşı karşıyayız. Araştırıyorum, henüz cevabım yok ve diğer yandan Korkmaz Yiğit'in, kızını, Yahudi cemaatinin şahitliğinde, muhtemelen bir Yahudi yurttaşımızla evlendirmesini bundan ayrı tutuyorum. Gazete almak ve hükümet bozmak ayrı, kız vermek ayrıdır; karıştırmıyoruz.

İşte tam bu skandal patladığında, Paris'ten zindana dönmüştüm, önce bir süre tarihi Edirne Cezaevi'nde ikamet ettim, sonra tarihselliğini yitirmekte olan, ulularımızın kaldığı ve Deniz Gezmiş, öğrencim Hüseyin ile Yusuf'un asıldığı Ulucanlar'a intikal ile memurlar koğuşuna kondum; dekorlar farklı olabilir, belli hapislik deneyimlerime karşın, Gece Yarısı Ekspresi'nde olduğumu düşündüm, yerlerde ince bir kauçuğun üzerinde en az üç mahpus sırayla yatabiliyordu, ne talih, memurluktan hapisane ağalığına terfi etmiş zevat beni tam zamanında tanıdı, ince kauçuğum da yoktu ve ayrı yerlerine aldılar, Korkmaz Yiğit'in ifşaatını işte orada, hapisane-ağaları nezdinde, izledim ve dinledim, televizyonları vardı. Neler yok ki, dilimin ucundan, "hükümet düşer hükümet düşer" sözleri dökülüyormuş, tam bir "tekeliyet" ekonomi-politiği, hâlâ yazmak isteğinden kurtulamıyorum, sonra, Haymana Zindanı'na götüren gardiyanlar, Haymana gardiyanlarına tembih etmişler, "peygamber soyundan" demişler, hükümet gerçekten düşmüştü, bunu kehanet sandılar. Halkımızda kehaneti, peygamberlik mesleğine bağlamak esastır ve başka bir şekilde anlaşılmamaktadır.

1998 sonlarıdır ve o zamandan beri ne olduğunu anlamaya çalışıyorum.

İsrael parmağı bir açıklayıcı olmaktadır.

* * *

Milliyet'in genel yayın yönetmeni olan Sedat Ergin ile Erol Güney'e, İsrael'deki adı "Erel Ginayi", dönüyorum; Bedri Rahmi, Sabahattin Eyüboğlu, Cevat Şakir'in arkadaşı imiş, Azra Erhat da var, bu cemaatten sadece Azra'yı seviyordum. Cevat Şakir'in, solculuktan Bodrum'a sürgün gittiği yaygındı, özenle yayılıyordu, bozulmuş paşazade solun ulularından takdim ediliyordu, *Tezler*'de, babasını karısıyla yatakta yakalayınca elinden kaza çıktığını duyurmuştum, gevşeklikleri hoş karşılamıyorum ve Eyüboğlu Kardeşleri hep gevşek bulduğumu hiç saklamıyorum, kitaplarımda gevşek tanıtılıyorlar. "Mavi Yolculuğu" keşfediyorlar, amma, ne yazık, ellili yılların başında Erol veya Erel, Güney ya da Ginayi, Türk vatandaşlığından çıkarılıyor, zamanın bakanlarından Fatin Rüştü Zorlu, "fazla biliyordu, çıkardık" diyordu. Öyle anlaşılıyor ki, Sovyetler, Polonya üzerinden Ankara'ya iyi ilişkiler öneriyor ve Erol Güney de bunu dünyaya uçuruyor. Yurtdışı edildikten sonra İsrael'de yaşıyor; burada da, orada da gazetecidir. Herhalde istihbaratçıdır.

* * *

İsraelliler, Türkiye ile Sovyetler Birliği'nin dost olmasını hiç istemediler.

İsrael, Türkiye'nin, Türkiye Kürtleri ile kardeş misali ve sulhane yaşamasını hep çıkarlarına aykırı buldu.

Yahudilerin en sevmedikleri, Elenler oldu.

İsraelliler, en çok, Kürtleri kendilerine yakın gördüler. Kürtlerden, Pkk'ye kin duyuyorlar; çünkü, Türk solcularının arkasından, İsrael'e karşı, Filistinlilerin yanında, savaştılar.

İsrael, Türk solcularından ve Pkk Kürtlerinden nefret etmektedir.

Bu ciltte, "dil-tarih-coğrafya" kitabının ilk bölümünü, hassaten tavsiye ediyorum.

* * *

İşte bu İsraelli Erel Ginayi'den, eskiden biliyorduk ve yakın zamanda, ilk önce Sedat Ergin vasıtasıyla haberdar olduk. Tam genel müdür olduğu zama-

na denk geliyordu; sütununda bir de maaile fotoğraf vardı, bir sevinç ve bir övgü fışkırıyordu. Mesut bir günde bir şükran nişanesi mi; bilemiyorum. Amma eğer şükran ise, burada kalmıyor; *Hürriyet*, "şimdi *Milliyet* gazetesi Genel Yayın yönetmeni olan Sedat Ergin, Erol Güney'i, 13 Mart Pazar Günü, *Hürriyet*'teki köşesinde anlatıyordu" yollu devam ediyordu. Çok hoş, televizyon haberlerini, Aydın Doğan iletişim lisesi kızlarına yaptıran bu medya oligarşisi, bu Erol Güney ile görüşmek için, bir muhabir ile bir fotoğrafçısını Tel-Aviv'e yolluyordu; masraftan kaçmamaktadır. Ayrıca, Erol Güney süslemesi, birisi kapak ve ikisi iç-orta olmak üzere üç sayfadır. Demek, masraf ve sayfada cömert davranıyorlar; önemli bir İsraelli yurttaşımız ile karşı karşıya gelmiş durumdayız.

Bir parantezim var, bu "ad" oligarşisinde çalışanlarla ilk kez karşılaştığımda, hep "alıyor musun, veriyor musun" sorusunu yöneltiyorum; kimse Oray Eğin'in hakkını yememelidir, *Radikal*'de çalışırken, bu soruma derhal, "Annem veriyor" cevabını bulmuştu, bundan, maaşının annesi tarafından takviye edildiğini anlamıştım ve doğrudur. Aynı "ad", Erel Ginayi'ye çok ikramkar davranıyor; demek önemlidir. Dahası var, artık, ak-istlerin bir timarı olan "yapı kredi yayınları" da, derhal anılarını yayınlıyordu. Bu da mühimdir.

Katkılarımdan birisi de ak-ist öz'ü çıkarabilmek olmuştur. İslamın Judaize olduğunu, bu babta haber veriyorum ve tekrar ediyorum.

★ ★ ★

Erol Güney

ŞECAAT ARZEDERKEN MERD-İ KIPTİ

Eren Eyüboğlu

Eren Eyüboğlu'nun İsrael ziyaretine gelince, o, karım, baldızım ve benim için ayrı bir önem taşır. Öncelikle Eren çok sevdiğimiz, bağlı olduğumuz Eyüboğlu ailesinin İsrail'e gelen ilk ve tek ziyaretçisiydi. Ayrıca hepimiz, onun şahsi dostuyduk, sanatına hayrandık. Evimizde ondan çok fazla resim var. Bedri'den de tabii, Abidin Dino'nun da, bir zamanlar harika çocuk denilen Hasan Kaptan'ın da... Eren Eyüboğlu'nun yaptığı ve her görenin hayran olduğu Seza'nın büyük portresi evimin duvarını süslüyor. Bana öyle geliyor ki bu resim Eren'in en güzel resimlerinden biriydi.

Eren, İsrail'deki aile yakınlarını ziyarete gelmiş, ama bizimle de epey zaman geçirmişti.

Tansu Çiller

Tabii 1999'da, (herhalde 1994, yk) Tansu Çiller'in, 1996'da da Süleyman Demirel'in İsrael'e yaptıkları resmi ziyaretlerin çoğunda bulundum. Bayan Çiller, o zamanki Başbakan Rabin ve Peres'i çok şaşırttı. Kendisi, Türkiye-İsrail ilişkilerinin geleceği ve yapılabilecek işbirliği için o zaman çok ütopik görünen teklifler sundu. Herkes şaşırmıştı.

O sırada Dışişleri Bakanı olan Mümtaz Soysal, duyduğumuza göre o seyahatte bir Türk gazetecisiyle konuşurken bu seyahatten hiçbir şey çıkmayacağını söylemiş. Ama o da yanıldı, Bayan Çiller'in çizdiği programın büyük bir kısmı gerçekleşmekte.

Yaşar Kemal

Yaşar Kemal, İsrail'de bulunan birkaç Kürt-Yahudi köyünü görmek istedi. Bunu yapabildi mi, bilmiyorum.

Ben-Gurion

1963'te, Başkan Kennedy'ye gönderdiği bir mektupta şöyle diyordu: "Belki bu, ne bugün ne de yarın olmayacak, ama ölümümden sonra da bu devletin yaşayabileceğinden emin değilim."

* * *

1958'de Irak'taki krallığa darbeyle son verilince Menderes, David Ben-Gurion'la gizli görüşmeyi kabul etti. David Ben-Gurion, 28 Ağustos 1959'da, (bazı kaynaklara göre 1958, yk), Ankara'ya gelerek ertesi gün Menderes ile görüştü. Ekonomik, siyasal, askeri işbirliği ve istihbarat hakkında bir anlaşmaya vardılar. Ayrıca David Ben-Gurion, Türkiye'nin Amerika'dan iktisadi yardım alması için Amerika'daki Yahudi lobisinin etkisini kullanmayı başardı. Menderes ise, İsrail'in Nato'ya bağlanması için İsrail'i destekleyeceğini vaat etti.

* * *

1979 yılında bulunan belgelere göre, 1958 yılının sonuna doğru, Mossad, Türkiye ve İran gizli servisleriyle üçlü bir grup kurmaya çalışıyormuş.

* * *

1960'ta, İsrail Genelkurmay Başkanı General Leskov, Türkiye'yi gizlice ziyaret etti ve Suriye'yle ilgili gizli planlar hazırladılar.

Haluk Oral-Şeref Özsoy, *Erol Güney'in Ke(n)disi*, yky, 2005.

Güney'in anılarını H. Oral ile Ş. Özsoy yazmışlar; her ikisi de yazmayı bilmiyor. Erol Güney'i ve muhtemelen de İsrael'i sevdiklerini anlıyoruz; kitabı yayına hazırlarken "inanılmaz ölçüde keyifli anlar yaşadık" diyorlar ki Oral ve Özsoy adına, sevindirici olmakla birlikte Türkçe sayamıyoruz. Bizler, entellektüel düzlemde iş yaparken "keyif" almayız, bu sözcük dilimizde daha çok uyuşturucu alındığında kullanılıyordu, bir cahilin bir televizyon dizisi çevirisi yoluyla dilimize girmiş olması mümkündür, virulent bir etki teşhis ediyoruz. Şimdi gecekondu kızlarımızdan, mankenler ve aynı planda spikerlerden veya büyük mağazalarda, "keyifli alışverişler" dileyen hoparlörlerden duyuyoruz, deterjan fiyatlarıyla birlikte kullanılıyor; kitap dili, gecekondu, manken veya büyük mağaza konuşmasından çok ayrıdır.

Bir de "abi" tekrarı var, hiç yakışmıyor; yazı dilinde ve İstanbul Türkçesinde ve konuşmada da, "abi" yer almamaktadır, "ağabey" biliyoruz. "Abi", ağabey'in hızla telaffuz edilirken bozulan halidir; ne yazık, üstelik, içlerinden birisinin medreselerimizin birisinde müderris olduğu da haber veriliyor ki hiç yakışmamaktadır. Etimolojik planda Moğolcaya bağladığımız "aga", Faride "efendi" ve Türkide "büyük" anlamındadır; her ikisine, günlük yaşamlarında da "ağabey" demelerini tavsiye ediyorum, tek başlarına kaldıklarında tekrarlayarak alışmaları yerindedir. Ancak çok tekrarlarlarsa, yine de "abi" tuzağına düşebilirler, dikkat gerekiyor. Yavaş yavaş çalışmaları daha isabetlidir. Zamanları var, take your time, demek durumundayız.

Ne yazdıklarını bildiklerini de sanmıyorum; Osmanlı'dan kalma güzel deyiş, "şeceat arzederken merd-i kıpti sirkatin söyler", bu nedenle uygun düşmektedir. Çingene, övünürken, hırsızlıklarını anlatmak zorundadır; burada da ifşaatlar var. Fark etmeden kaçırdıklarını düşünebiliyoruz. Ve şimdi buradayız.

Eyüboğlu Ailesi üzerine ifşaat değerlidir; daha önce kitaplarımın birisinde, Vitali Hakko'nun anılarına dayanarak, Bedri Rahmi'nin, 15-16 Haziran Büyük İşçi Kıyamı'nda, derhal Vitali Hakko'nun muhafızlığını üstlendiğini yazmıştım. Bir büyük ressamın ve bir de "solcu" namdar idi, işci eylemi olur olmaz bir büyük Yahudimizin koruması olmasını önemli buluyordum. Şimdi, eşinin akrabalarının İsrael'de yaşadıklarını da öğrenmiş oluyoruz; demek orada gömülü yakınları bulunmaktadır.

Bir tesadüf olmalı, kız-erkek Eyüboğlu kardeşlerin, "Türk-Müslümanlar" ile hiçbir yakınlık kurmadıklarını, burada evlilik, co-habitation ve muhteme-

len de cinsel yakınlığı kastediyorum, da saptayabiliyoruz. Burada, tesadüf şuradadır, Sabetay Sevi, Yahudi emirlerde yaptığı bir değişiklikle, sabetayistlerin, bir Türk-Müslüman ile cinsel ilişkisini yasaklamıştı; günah buyurdular.

Çoğunda gördüğümüz partner sıkıntısı buradan geliyor. Kuşkusuz büyük Kemalist Hıfzı Veldet Velidedeoğlu ahfadı, enternasyonalize olarak bu sıkıntıyı aşabiliyor; Mehmet Ali'lerin de bazıları aşıyor ve bazıları aşamıyor, binnetice sıkıntılı ve darda yaşıyorlar. Bozulmamızda bu faktöre işaret ediyorum. "Bir er kişi-iki dişi" veya "bir dişi-iki er kişi" tabloları, kitaplarımda resimlidirler, işte buradan çıkıyor.

Milaslı Hüseyin Necati de Süleyman Özer'i iç güveysi almış ve bir de soyadını vermişti. Necati, sabetayistlerden Karakaşi Rüştü'nün meşhur ifşaatını yayınlayan gazetecidir; bir tesadüf, Tansu Çiller'in babası olmakla, Tansu Hanım'ın annesi de Selanik'ten gelmektedir. Şimdi, Erel Ginayi'nin açıklamalarından anlıyoruz ki, Süleyman Sami Demirel, Çiller'i hiç de "vitrin" olarak almamıştı ve yakınları H. Cindoruk ve İ. Sezgin'i de, Çiller için safdışı bırakırken bilerek hareket ediyordu.

Şimdi daha çok dikkat çekicidir, Çiller'in cülusunda, Amerikan Dışişleri Bakanı'nın İstanbul'a gelerek nezarette bulunduğunu daha önce yazmıştım. 13 Haziran 1993 tarihidir, hiç unutmuyorum, çünkü 15 Haziran 1993 tarihinde yayınlanmasını, aslında yayınlanmamasını beklediğim basın açıklamasında, 14 Haziran'da telif etmiştim, "darbe" teşhisi var; hepsi birbirine uyuyorlar. Böylesine bir uyumu, zamanında yazarken, hiç tahmin etmedim. Ek bir doğrulayıcı sayabiliyoruz; ne yazık bizim yolumuzda, tarih yine de en üst doğrulayıcıdır. Başka güvenilir doğrulayıcılarımızın da olmasını isterdim; tarihin bana hep lütufkar davranmasına karşın ve bilimin daha hızla çiçek açabilmesi adına, bu yanlışlarımızın daha hızlı giderilmesiyle mümkündür, hâlâ aynı istek düzleminde duruyorum.

Önce Uğur'u, 24 Ocak ve sonra Eşref Paşa'yı göçürdüler; "Vezir Düşürmesi" incelememi ise, belleğim beni yanıltmıyorsa, 20 Şubat 1993 tarihinde telif ile yayımı için haftalığa göndermiştim; Paşa'nın kaza ile öldüğünü ânında reddettim, ölümünden üç gün sonra, "suikast" sözcüğünü telaffuz ediyordum. Kehanet değil, tesadüflere inanmamaktan kaynaklanıyordu. Arkasından da Turgut Bey'in, Özal, garip ölümü geliyordu ve şimdi, "Vezir Düşürmesi" başlıklı bölümde birleştiriyorum. Demek tesadüfen ve birbiri arkasın-

dan göçürülmediler, Erel Ginayi'nin ifşaatına, Çiller babı, tam uymaktadır; 1993 yılından bir yıl sonra, başbakanlık koltuğunda ve dil özürlüsü birisi olarak, İsrael'e "ütopik" ittifaklar önerdiğini öğreniyoruz. Bir de, İsrael'in işgal ettikleri da dahil hepsine, "vaat edilmiş toprak" diyordu; Türkçesi çok zaman şaşırsa da Tevratik konuşabiliyordu. Bu uyum, mükemmeldir.

Çiller'in yanındaki Dışişleri Bakanı, eski solcu-eski aydın, Mümtaz Soysal'ın ise, başka sözcük bulamadığım için, özür dileyerek kullanıyorum, "uyuduğunu" anlıyoruz. Belki de uyumamıştır ve engellememek için, hemen dışişleri bakanlığından istifa etmiştir; çocukça istifası için, şimdiye kadar, makul bir neden bulamıyorduk. Erel, bir izah sağlamaktadır ve teşekkür borçluyuz.

Yaşar Kemal'e gelince, bizi, hiç şaşırtmıyor; büyük olmasa da sevdiğimiz bir yazardı ve çok yıllar önce, şöhretinin hak edilmemiş ve dolayısıyla rantiye bölümünü, Paris'teki Yahudi Partisi'ne borçlu olduğuna işaret etmiştim. Çevresini Yahudilerden seçti, sadece ve sadece sabetayistlerin elinden tuttu, ilk eşi Yahudi idi ve şimdiki eşinin de "Babani" olduğunu biliyoruz. Ben, Babanzade'lerin, Kürt-Yahudisi olma ihtimalini yüksek tutuyorum; mezar taşları böyle düşünmemizi özendiriyor ve bu aileden istihbaratçı Cihat Baban, askeri müdahalelerde bakan oluyordu. Bunları hep biliyoruz.

Profesör Dan Kazez'i ise az biliyoruz, "kazez" de, "ipekçi" anlamına gelmekle birlikte, artık "ipekçi" sözcüğünün, tamamen sabetayistlerimize bırakılmış olduğunu çıkarıyoruz; "kazez" Yahudilerde kalmıştır. Profesör Kazez, Sefarad Yahudileri üzerine çalışıyor ve kuşkusuz çalışmaları, İstanbul Yahudileri üzerine eğilmesini gerektirmektedir. Bir ekiple yıllardan beri İstanbul'da Yahudi mezarlarını tespit etmeye gayret ettiğini de ilgiyle izliyorduk, internet sitesinden yetmiş binden fazla Yahudi mezarı bulduğu haberi gelmektedir. Bunlar içinde ise, yüz elli civarında Yahudi mezarında, "babani" işareti okuyoruz; demek ki, doğru yönde yazıyordum, Babani'ler içinde Yahudiler, kripto ve bu arada sabetayistler çok olmalıdır. Profesör Kazez'in bulduklan, daha çok Kadıköy ve Ortaköy Yahudi mezarlıklarındalar ve içlerinde Eşkenaz olanlara da işaret edilmektedir. Demek ki Yaşar Kemal bizi yanıltmamaktadır; İsrael'e gittiğinde, Kürt-Yahudisi köyleri araması, hem tesadüf ve hem de sürpriz olmamaktadır.

Görülüyor, Erel Ginayi, bizi bilgilendiriyor, borcumuz artıyor; ancak Yaşar Kemal'in bu merakının, benim Kürt-Yahudilerin varlığını haber vermem-

den çok önceye denk düştüğünü tahmin edebiliyoruz. İfşaat çok hoş ve şimdi, "şecaat arz ederken merd-i hüda-i ifşaatın söyler" diyebiliyoruz. Sezar'ın hakkını Sezar'a ve Erol'un hakkını da Erel'e vermek durumundayız.

* * *

Ben-Gurion'un Ankara'ya illegal seferi, benim malumatıma binaen ilk defa, *İsyan*'da tahlil ediliyor; birinci cilttedir. İsrael'in kurucularından ve bir ara Osmanlı tebası Ben-Gurion, İsrael Devleti'nin yaşayabileceğinden kuşku duyuyordu ve bu nedenle hem Yahudiliği daha geniş tarif etmek ve hem de adına "periferi stratejisi" dediği, kurbağa sıçramasına benzetilen bir yolla, bir ittifaklar ağı örmek istiyordu. Etiyopya, İran ve Türkiye, çevre ve potansiyel müttefikler sayılıyordu; Arap ülkeleri, kurbağa misali sıçrama ile aşılacaktı, strateji budur. Ankara yanaşmıyordu; hep işaret ediyorum, Menderes de henüz, Birinci Dünya Savaşı yenilgisini kabul etmemişti, "Osmanizm" canlıdır. İsrael ise kullanılmaktadır; "sujet" kabul ediliyor.

Bu 1958 Türko-İsrael İttifakı'ndan sonra yerler değiştirilmiştir. Hâlâ gizlidir ve yasama organından da geçirilmemektedir. Öyleyse, *İsyan*'daki bu haber de, başlı başına bir isyandır.

Erol Güney, bu ittifak için, 1959 yılına işaret ediyor. Avi Shlaim'in "The Iron Wall" başlıklı önemli ve eleştirel kitabında ise, kısaca değinilmekte ve yine 1959 yılı verilmektedir. Ancak İbrani dışında en önemli kaynak olan Amikam Nachmani, 1958 yılını gösteriyor; makul olan da budur. Çünkü, Menderes'in, böyle bir ittifak ısrarına teslim olmasında iki neden var; birisi, Irak Devrimi ile Irak'ta krallığın ve Türkiye müttefiki geri idarenin yıkılmasıdır ki, 1958 Temmuz ayındadır. Baas yeni bir zafer kazanmış olmaktadır ve Albay Nasır, Suriye ile anlaşmaktadır. İkincisi, o zamana göre çok büyük bir ekonomik krizin yaşandığını hatırlıyoruz; devalüasyon zorluyor ve Washington'dan borç almak mutlaka gerekiyordu. Nitekim Erol Güney bu antlaşmada, Ben-Gurion'un istediklerini aldığını ve karşılığında, Yahudilerin, Washington'dan kredi sağlama sözü verdiklerini not etmektedir. Öyleyse, devalüasyon da 1958 Ağustos ayında olduğuna göre, Ankara'nın İsrael'e teslimiyetinin, 1958 Ağustos sonunda olmasını makul buluyoruz.

* * *

Kriz, görecelidir. O yılda, 1958 Haziran'ında, biz herhalde ticaret hukuku sınavına giriyorduk, hocamız Profesör Kemal Arar, sınavlarını sabah saat altıda yapıyordu ve mutlaka kahve bulmak zorundaydık. Bu çok erken saat ve kahve zorunluluğu, Kemal hocamızın, doğrudan doğruya Ulus'taki Tabarin Bar'dan çıkıp sınava gelmesinden kaynaklanıyordu ve o tarihlerde barlarda konsomatrisler vardı, adı üzerinde "hanım-tüketici" demektir, görevleri içirmektir. Kemal Hocamız, barı kapatıp, içki yüklü bir halde sınava geliyordu, sade kahve şarttır; ancak, çok büyük döviz sıkıntısı olduğundan ithal edemiyorduk, bulamıyorduk ve zor günler yaşıyorduk. Kıtlıkta, kahve bulamayan gruplar, sözlü sınava grup grup duhül ediyorduk, daha düşük not alıyorduk; demek ki, ekonomik bunalım, notlarımızda aksülamel buluyordu. Bu nedenle bu devalüasyonu hiç unutamıyoruz.

* * *

Birinci ciltte yazılıdır; tebdil-i kıyafet geldiler, sanki uçak bozulmuş ve mecburi iniş yapmıştı; Menderes, açık görüşmeye cesaret edemiyordu, kamuflajla geldiler, gizli tutuluyordu. O kadar öyle ki, yemekte, garsonları, büyük diplomatlardan seçtiler; amma, ne yazık, bu ayrıntıları Güney'de bulamıyoruz. Buna mukabil Güney, Ben-Gurion'un, bir taksiyle ve incognito, şehir turu attığını haber veriyor ki, bu siyonist-ihtilalcinin gizli örgütçü günlerini hatırladığını tahmin edebiliyoruz.

Erol Güney, bundan sonra, 1960 yılında, İsrael Genelkurmay Başkanı'nın yine gizlice Ankara'ya geldiğini de ifşa ediyor; 27 Mayıs Müdahalesi'nden önce mi sonra mı, bunu öğrenemiyoruz. Önce ise, devrim planlamasına katıldığını düşünmek zorundayız; çünkü, 1958 itibariyle, mossad-mit ortaklığı kurulmuştu ve dışında kalabildiklerine ihtimal veremiyoruz. 27 Mayıs sonrasında da olabilir, ancak, yine de bir yakınlık teşhis etmek durumundayız; çünkü, 27 Mayıs, Türkiye'nin dış politikasında Araplara, Shlaim'in kitabının başlığındaki sözcüklerle, "Demir Duvar" örülmeye başlandığı tarihtir. Bir de, Washington ile "ikili antlaşmalar" üzerinde çok yararlı açıklamalar yapmış olan 27 Mayısçıların, bu çok önemli İsrael gizli antlaşmasından hiç söz etmemeleri bir muamma izlenimi veriyor. Bir ilişki, kuvvetli bir hipotez değerindedir ve kuruyoruz.

Aslında, bu ittifak ve antlaşmanın duyurulması ile analizini, bu ciddiyeti ile, ilk kez *İsyan*'da buluyoruz. Ancak yine de hâlâ muamma'dır; maddeleri nelerdir ve devlette nerede saklıdır, hiç bilemiyoruz. Peki kimler biliyor, bunu da bilmekten uzağız. Bu halde, sadece vahim olduğunu haber vermiş oluyorum ve şimdi, egemenlik, kayıtlı ve şartlı da olsa, nerededir, bunu soruyorum.

* * *

Yıllardır, "Devalüasyon Yasaları" diyorum, rejim değiştiriyorlar ve her gün daha önemli olduklarını anlıyorum. 1958 Devalüasyonu ile birlikte de bir teslimiyet hali müşahede edebiliyoruz. İki yıl sonra da rejim değiştiğini ilave ediyoruz. Bu durumda, yine bir soru karşımıza çıkıyor; "2001 Şubat Devalüasyonu" ile yine bir teslimiyet halini zamanında teşhis ile zamanında dillendirebilmiştik, "Dervish-Makovsky Komplosu" pek ünlüdür. Peki, soru buradadır, bir "rejim değişikliği" olmadı mı; yakın tarihimize bir de böyle bakmak zorundayız.

* * *

Ne ad vereceğiz; "Hüsamettin Bey tutmadı, Tayyip Bey'i verelim mi"; güzel ancak ad olarak uzun düşüyor. Fikret Bila, "sivil darbe" tabir etti ve Bülent Bey, "Orgeneral Atilla Ateş beni düşürmek istedi" yollu açıklama yapıyordu. Peki, Bülent Ecevit, bu açıklamasıyla, kendisine karşı, "Generaller Komplosu" mu, demek istiyor; kim var kim yok, ancak, Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın, Başbakan Ecevit'in düşürülmesini isteyen ve bu yolda çalışan generaller arasında yer almadığını, daha önce not etmiştim ve tekraren kayıt düşüyorum. Bu ayrı, bunun yanında, Bülent Bey'e karşı yöneltilen medya kampanyasının acımasız ve pek terbiyesiz olduğunu da, zamanında kayıtlara geçirmiştim. Burada da kim var kim yok –kim yok ki– göreceğiz. Başbakanlık yapamayacak kadar hasta olduğunu ilk ilan edeni unutmuyoruz.

* * *

2001 Şubat devalüasyonundan sonra bir erken seçimin kayıpları önceden

bellidir. Demek ki, generallere haksızlık yapmamak yerindedir, asıl erken seçim fanatiği medyokratlar, bir rejim değişikliğinin peşindedirler. "Medyokratlar Komplosu" uygundur.

* * *

Bazı muvazzaf generallerin gazete gazete dolaştıklarını, hem Murat Yetkin ve hem de Fikret Bila yazdılar. Bunları hukuk devleti ile bağdaştıramayız. Bunların bir rejim değişikliği tertibi olduğunu biliyoruz. Bildiğimiz için, ben, 3 Kasım 2002 "Sandıklaması" sonrasında ortaya çıkan manzarayı, yüksek bürokrasinin otuz yıldır en çok istediği resim olarak tavsif ediyordum. "Hüsamettin Bey tutmadı, Tayyip Bey'i veriyoruz" işte bunu anlatmaktadır.

Bu ciltte ayrı bir bölüm var; çok büyük ölçüde, Murat Yetkin'in *Tezkere* ve Fikret Bila'nın *Sivil Darbe* çalışmalarına dayanıyor ve bana gelen bilgiler ekleniyor, kurgu ise benimdir. Öyleyse, önümüzdeki, değerli iki çalışmadır ve bir kalıbın iki yüzü misali birbirine tam uyan bu iki kitabı hep tavsiye ediyorum; hem yazdıkları ve hem de konuşmalarımız için, Fikret ve Murat'a teşekkür ve sevgilerimi iletiyorum. Bu iki kitap, gayri-demokratik yönü göstermektedir.

Ayrıca, üzerime pek düşmese de, Bülent Bey'in açıklamalarından Murat Yetkin'in de taraf olduğu izlenimi çıkabiliyor; doğru görünmüyor, Murat'ı, gazeteciliğinden önce edebiyatçı yıllarından beri tanıyorum, bir tarafgirliği varsa, Bülent Bey'e sevgisidir. Murat'ın, böyle önemli istihbaratı, taraflara haber vermeden yazmama dürüstlüğü müseccel olup biliniyor; ihtiyacı olmamakla birlikte, tanıklığımı önerebiliyorum.

Şunu söyleyebiliyorum; "Hüsamettin Özkan Vakası", bu büyük devalüasyon ile beraberinde sürüklediği "teslimiyet psikozu" içinde, "Tayyip Erdoğan Vakası" olarak sürmektedir. Bu bir, bir de şunu ekleyebiliyorum, devalüasyon ile rejim, kaçınılmaz değişme sürecine giriyordu ve Tağmaç-Evren çizgisi ağır basmıştır. Şimdi "28 Şubat Süreci" tasfiye ile Tağmaç-Evren Damgası hükümettedir. Eskiden hassaten Yüksek Komutanlarımızdan duymaya alıştığımız, gayri-laiklerin kamu yönetimini ellerine geçirdiği yollu açıklamaların Cumhuriyet Başsavcısı Ok'tan çıkması bu nedenledir. Şu anda, Tağmaç-Evren Çizgisi, bu babta, Cumhurbaşkanı Hazretleri'ni da yalnız bırakmaktadır; en son manzara-i umumiye işte budur. Vakanın özü de işte burada saklıdır;

bir iktisatçı aklı ile yaklaştığımızda, bu öz'ü görmek durumundayız, bunun dışında kalanlar, hep teferruattır ve ben hep iktisatçı olarak bakıyorum.

Peki, teferruat bir yana ne görüyorum; Türkiye'yi küçültmek, halkı, küçülen Türkiye'ye ve teslimiyete alıştırmak ve esaret ücretini hakim kılmak, Tağmaç-Evren damgasıdır ve şu anda tepkileri var, amma pek cılız kalmaktadır. Tepkilerden en çok tepki çeken ise kapkaçadır; fakat ne yazık, bu damga, kapkaça da yanlış ve şaşı bakmaktadır; polislik bir iş sanmaktadır. Ben ise, iktisata dönerek ve polisiye kapkaç teşhislerini hiç görmeyerek, "düşük yoğunluklu isyan" yazıyorum. Ayrı bir bölüm var; teorik çeşnilidir.

* * *

Tayyip Erdoğan'ın seçime girmesini önleyebilmek için, adı üzerinde bir erteleme yasasını, "af yasası" telakki etmeyi, hiçbir şekilde hukukla bağdaştıramayız; bu nedenle, Anayasa Mahkemesi'nin bu yöndeki kararına katılmamız imkansızdır ve pek çok değerli hukukçumuz da katılmadılar. Amma, bu kararlar varken, seçilme yolunu tekrar açmaksa hukuka çok daha aykırı düşüyordu ve ne yazık, Anayasa Mahkemesi ile hukuk anlayışımızı çok zayıflatmaktadırlar. Bu arada haber de veriyorum, *Tekeliyet*'in sonraki ciltlerinin birinde "hukukun sonu" kitabını yazmaya hazırlanıyorum.

Peki ne oldu; geçen zamanda, içeride ve dışarıda, Erdoğan'ın, tüm şeceresi ve aidiyetinin çok daha iyi bir tespit ile değerlendirildiğini anlıyoruz. Bu değerlendirmelerin arkasından kapıların açıldığını ise biliyoruz; yargı kolu da gecikmeden uygun kararları veriyordu, pek yatkındır. Yargıtay'da "Şirin Vakası" ve Başsavcı Ok'un açıklamaları, iki açıdan bu yatkınlığı sergilemektedir. Bunlara, Siirt seçiminin iptalini, bütün önceki uygulamaların aksine, Erdoğan'a yeni Siirt seçiminin açılmasını ve Dehap ile ilgili cezai karardan sonra, bu oylar kadar, milletvekilinin düşürülmemesini ekleyebiliyoruz. Demek, bir sondayız.

* * *

Peki "son" ne demek; İslam'da, "kıyamet", Yahudilikte "mesianizm", mehdicilik, Hıristiyanlıkta, "millenarianism", bin-yılcılık, birbirine çok yakındır-

lar. Hepsinde bir "bitiş" ve aynı zamanda bir "yeniden başlangıç" okuyoruz. Demek, "son" hep bir doğumdur.

Sosyalist ütopyacılığı ise, laik ve ayrıca vahiy yoluyla gelmeyen, bir millenarianism olarak görebiliyoruz. Ütopya'da, rasyonalist bir yeniden kuruculuk var.

İktisatta ve eskiden teorik büyüme kitaplarında buna, "golden age", altın çağ da, deniyordu. Öyleyse, her "altın çağ" için bir son veya "kıyamet" elzemdir. Bu nedenle çöküşe ve sona, umutsuzlukla bakmıyoruz.

* * *

Fikret ile Murat'a tekrar teşekkür ediyorum. Londra'da, adını saklı tuttuğum, Doktor Hanıma, Profesör Kazez'in İstanbul'da Yahudi mezarları listesini gönderen ve yine adını saklı tuttuğum okuyucu-araştırıcıya sevgilerimi yazıyorum. Birinci ciltte borçlarımı ifade ettiklerime, borçluluk halimin sürdüğünü haber veriyorum. Soru ve müdahaleleri için, Enis Batur, Ahmet Yıldız, Serkan Seymen, Oray Eğin, Kutlu Esendemir ve İbrahim Apaydın'a, ortaklık duygularımı ifade ediyorum.

* * *

Sınıf ölçütünün çöktüğü bir çağdayız. Orta Çağ, sendromu güçlüdür ve böyle bir demde yazıyoruz.

Sınıfi ölçüt'ün esası, yaşam ve daha doğrusu üretim koşullarının, bakışı ve bilinci oluşturduğuna inanmaktır; aslında sınıfları da bu inanç belirleyerek ayırıyor. Bunun eridiğini ve etkisizleştiğini görüyoruz.

Şu nedenle, sınıflar ve sınıf bakışı varsa, mülk sahibi sınıfların bakış ve görüşleri ile, mülksüzlerin bakışları birbirine zıttır; çünkü, mülk sahiplerinin ağızlarından çıkanları, içinde bulundukları üretim ilişkileri belirliyor, tarafsızlıklarını asla kabul edemiyoruz. Ağızlarından çıkanlar, söz olmuş çıkarlarıdır ve bu ise, emekçilerin çıkarlarına zıttır. Sınıfi olan bu idi ve bu bakışın da çökmekte olduğunu kabul etmek zorundayız. Kuşkusuz manzara-i umumiye'den söz ediyorum. Kuşkusuz, eski usul, sınıfi tahlil yapanlarımız hâlâ var; dinleyici ve alıcı bulmakta çok zorlanıyorlar.

Buradan, egemen bakışın egemen sınıfın bakışı önermesine, yol almış oluyoruz. Bu ise, derhal, yönetenler ile yönetilenleri birbirinden ayırmaktadır. Orta Çağ'da bu ayrılık hukuki idi; şimdi fiili olabilmektedir. Yönetilenler tayfasından yönetenler arasına geçiş kapı veya yollarının kapatıldığı halleri düşünebiliyoruz.

Yönetimde tekeliyet ve rantlar işte bu zamanda göz önüne çıkmaktadır.

Sürer mi; yönetilen sınıflar sürüleştirilirse, uzun sürmesi yolu açılmaktadır. Şimdi yapılmak istenen budur ve sürdürebilmek için sürüleştirmek tek yoldur. Çünkü sürüler, ayrı sınıftan olduklarını unutmaktadırlar. Sürülerde, ayırt edememek temel çizgidir; bunu hep tekrarlamak zorunluluğunu duyuyorum.

Koç, Sabancı, Has Üniversiteleri'ndeki öğretim kadrolarının, Koç'un, Sabancı'nın, Has'ın doktrinini yaydıklarını bilmeyenler, sürüleşme yolundadırlar. Sermaye, kendi çıkarlarından başkasını düşünemez ve sermaye sınıfının tüm düşüncesi, sermayeden çıkmaktadır; bunun dışına düşenleri, düşünce sayma kapasitesine sahip değildir, eksikli oldukları da temel önermelerimiz arasındadır. Demek ki sermaye için düşünmek, kendisini düşünmektir ve bunun dışındakiler, kendisine karşı olanlardır; bunu ise kabul etme kabiliyetinden yoksundur. Kabul ederse, sermaye sınıfında da, sınıf ölçütünün çöktüğünü kabul etmek zorunda kalacaktır ve kalırız. Kalmıyoruz.

Ayrıca, Rahmi Koç'un, Avrupa'ya giriş veya Ruhban Okulu üzerinde söz hakkı yoktur; demek mikrofonu gasp ile konuşuyor, demek, televizyonlar ve gazeteler mülkiyetinde olduğu için konuşuyor, çünkü bu alanda hiçbir bilgisi, eğitimi ve birikimi bulunmamaktadır. Rahmi Koç, ancak ve ancak, insan kılığında, büyük sermaye veya Koç Sermayesi'dir; öyleyse, sadece bir vesiledir ve asıl konuşan, Koç Sermayesi ve büyük sermayedir. Demek ki, kapitalist, enkarne, kapitaldir ve insan cisminde görünse de, bizim kapital görmemiz icap etmektedir; aksi halde sınıfi ölçüt ortadan kalkmaktadır. Bu durumda, her konuda ve hep konuşması, sadece büyük sermayenin sözünün yayılması, diktatorya halidir. Bunun böyle telakki edilmemesi ise, sınıf ölçütünün etkisizleşmesidir. Bu haldeyiz.

Diğer taraftan üniversite profesörleri varken, Rahmi Koç'un yelkenlisini okyanusta bırakıp bir de kendisinin konuşmasını anlamakta güçlük çekiyorum. Bu tekrarı herhalde gösteriş merakına bağlamak zorundayız. Hepsi çok

gösterişçi oldular ve o kadar öyle ki, kendi rollerini kendileri oynamaya başladılar. Veblenesque bir halleri var.

Peki, sınıf bakışının sonunu teşhis ediyorsak; sonsuza dek bittiğini söyleyebiliyor muyuz, her "son" halinde, bu soru karşımıza çıkmaktadır. Hayır, her son, aynı zamanda bir başlangıçtır. Yeniden doğuş, her zaman zorunluluk olup zorunluluk ise her zaman hürriyet anlamındadır.

* * *

Matbuata ve televizyonlara yansıyan sadece Koç'tur, Sabancı'dır, Eczacıbaşı'dır; kaynanalar, gözetlemeler, vadiler, televoleler, fışkıran estetik ve ahlak, Koç'a, Sabancı'ya, Has'a aittirler. Bunlardan hem hoşlanıyorlar ve hem de bunlarla bozuyorlar.

Matbuat ve televizyondaki miyobi, büyük sermayeden bulaşmadır; çünkü, sermaye hep miyoptur ve sadece gününe bakmaktadır ve şimdi saatlik borsa endeksleri ile yaşamaktadırlar. Bunu, miyopinin arttığı yollu yorumluyoruz. İlaveten, yalnızca çıkarlarına bakmaktadırlar ve bu nedenle bakışları çarpıktır ve egemen bakış da, işte bu nedenle çarpık, kısa ve dardır. Bu nedenle, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne yönelişi de çarpık olmaktadır ve en küçük bir avucun hegemonik durumundan çıkmaktadır. Günü kurtarma, bu kendilerini kurtarma demektir, ve hegemonların, Avrupa'ya kapak atma çabası olarak deşifre ediyoruz.

Peki bütün bunlar güzel de, Ertuğrul Özkök, Sedat Ergin, İsmet Berkan necidirler, haksızlık yapmıyor muyuz; soru yerindedir, hayır, yapmıyoruz, onlar ve bunlar, sadece vesiledirler. Hem "vesile" oldular ve hem de Başkan Mao'nun, "kağıttan kaplan" vecizesini bunlar için telaffuz ettiğini biliyoruz. Özkök, Ergin, Berkan, kağıttan vesiledir; Başkan Mao'nun vecizesini sürdürüyoruz.

* * *

Katkılarımdan birisi de bunlara güçsüzlüklerini öğretmektir. Yetmişli yılların güçlü dergisi, *Yürüyüş*, seksenli yılların menkıbevi dergisi *Toplumsal Kurtuluş*, her ikisi de benim yönetimimde çıkıyordu, bir de bunu yapmaya

çalışıyordu. "Medyokrat" sözünü ilk defa *Toplumsal Kurtuluş*'ta kullandık.

Kazandık ve bunları, çok yüksek dolar-maaşlı, Veblen'in keşfi ile, "leisure class", aylak sınıf düzeyine indirdik. Şimdi de, "kim korkar aylak kurttan" diyoruz.

* * *

Anti-Amerikanizm ve anti-İsraeliyat dalgası nedeniyle, Yalçın Küçük'e kampanya kararı aldıklarını duymuştum. Bekliyorum. Geciktiler. Galiba güçlerine uygun başka bir hedef buldular.

* * *

Kuran, ayrıdır ve daha çok emirleri içeriyor. *Tevrat* ve *İncil*'de bunu görmüyoruz, pek çok hadise anlatılıyor ve deyişler var. Bu karşılaşmaya bakarak, İslam'da, hadislerin boşluk doldurma amaçlı olduğunu düşünebiliyoruz; zaruret görüyoruz. Bunu ise, dinlerin, çok zaman ameller ve amiller ile biçimlendiği yollu anlayabiliyoruz.

Sosyal mücadelede de benzer haller ile paralellikler müşahade edebiliyoruz. Çok zaman solculuğu, solcuların yaptıkları iş ve telaffuz ettikleri söz olarak biliyoruz. Şimdi buradayız.

Şimdi Türkiye'de solculuk, benim yazdıklarım ve benim yaptıklarımdır.

Geçicidir. Daha doğrusu hep geçici olmasını diliyor ve bu yolda çaba sarf ediyorum. Hep kimselerin yapmadığı işleri üstlendiğimi söylüyorum. Kalmadılar ve boşluk bıraktılar. Boşluktan sorumluluk çıkarıyorum.

Daha çok eleştiriye muhtacız.

yalçın küçük
7 Nisan D. Y.
Karakusunlar-Balgat

Birinci Kitap

CAMİ ÜT-TEVARİH

Birinci Bölüm

MUSUL İÇİN TARİHÇE

Bütün problemler tarihseldir.

Ne yazık, tarihsel koşullar oluşmadan önce, hiçbir problemi formüle edemiyoruz.

Bunu tersinden de söyleyebiliriz, pek çok problemin formülasyonunda, "biz" değil, tarih daha aktif olmaktadır. Bunu, her zaman ve her koşulda insanoğlunun sınırsızlığı ve bu nedenle talihi sayamıyorum.

Nerede o "insanla bağlarını koparmak üzere olan insanlar" olarak tarif edebileceğimiz "ütopistler"; tarihin bir ölçüde dışına çıkabiliyorlar. Yine de "bir ölçüde" diyebiliyoruz, çünkü aklın sınırlarının dışına çıkmakla birlikte yine de var olan akla bağlı kalıyorlar. "Uç İnsanlar" demek yerindedir, aklın uçlarında yaşadılar.

Ütopyacıları etüt etmek belki de aklı ve sınırlarını analiz etmektir. Tarihsel düzensizlikleri, sadece ve sadece akıl düzeni ile çözmeyi düşlediler. Bu, Marx'ın ütopyacılar üzerine yazdıklarının kısmen hesaba katılması halinde, şaşırtıcı görünebiliyor; ama biz, Owen'ın bazı önerilerinin, otuzlu yıllarda ve Sovyet planlamasında kullanıldığını biliyoruz. Demek ki, akli temelleri var.

Aydın Üzerine Tezler'de, dönüp dönüp parmak basıyordum, bizde, "ret",

Anarşizm ve "ütopya" damarlarının olmaması, büyük bir yetmezliktir. Bu damarların yokluğu, sorma ve kurma zaafiyetlerini doğuruyordu ve hâlâ doğurmaktadır. Polisiye eksikliği, bu zaafiyetin en net ifadesi ve işaretidir.[1] Kurgu fakiriyiz ve soru formüle edemiyoruz; zaafiyet burada ve budur.

İki soruyu formüle edebiliyorum ve henüz ikisinin de tatmin edici bir cevabına sahip değiliz. Bunlardan birisini, "1924 Mübadelesi" ve diğerini "Musul Teslimatı" olarak adlandırabiliyorum. Türko-Mongol tarih geleneği içinde, 1923 ve 1924 yıllarında, Türkiye'de yerleşik Elen kökenli Hıristiyanları çıkarıp Selanik çevresinden Müslümanları ithal etmeyi açıklamak zordur; bizde emsaline rastlamıyoruz. Peki, "neden" ve bir sorudur.

Osmanlı'nın son zamanındaki Ermeni Göçertmesi ile karşılaştıramayız, o sırada bir savaş başlangıcı vardı ve burada bitmiştir. Ermenilerin, Türkiye aleyhine savaşa katılacakları, önemli bir gerekçeydi ve burada kesinlikle böyle bir gerekçe yoktu. Kaldı ki öyle olsa bile, Elenlerin en çok savaşçı olabilecekleri, İstanbul ve Batı Trakya, karşılıklı olarak, mecburi sürgünün dışında bırakılmıştı. Savaşsız ve pasifik yerlerden daha çok çıkarıldılar. Ayrıca sürgün, Türkler ve Elenler arasında formüle edilmemişti; Türkiye tarafından, İsmet Paşa ile Rıza Nur'un imzasını taşıyan antlaşmada, "Müslümanlar" ve "Ortodokslar" ifade ediliyordu. Türklük mü henüz bir kavram olmamıştı, yoksa gelenlerin tarifinde güçlükler mi vardı? Sorular, doğurgandırlar.

Pasifik yerlerden zengin Elenler çıkarılıyordu ve bunu, gelenlere konak ve arazi verebilmeye bağlayabiliriz. Fakat böylesi, bizim hak ve adalet duygusundan tümden yoksun olduğumuz anlamına gelir ki, kabul edemeyiz. Diğer taraftan, Selanik çevresinden neden söküldüler, Atina da çok istiyordu, kabul edemediğimiz adaletsizlik ve haksızlık varsayımı, bunu da açıklayamamaktadır. Öyleyse ve demek ki bir soru var ve cevap bulamıyoruz.

Bedirhan'ın Süryani Katliamı, Ermeni Göçertmesi, Elenlerin Zorunlu Sürgünü ve 6/7 Eylül, bir zincir midir? Bunu da bir sorudan daha çok cevap araş-

1) Bizim ilk ve son, polisiye yazarımız Peyami Safa olmuştur, "Server Bedi" imzasıyla yazıyordu; C. Doyle'dan sonra Server Bedi, çocukluğumda en çok okuduklarım arasındaydı. Doyle'u, Sherlock Holmes'i yaratmıştı, okumadan bir bilim adamı olunabileceğine hâlâ inanmıyorum. Ayrıca, postmodernizmin hegemonya kurduğu bir dünyada, polisiye roman yazılabileceğine ihtimal veriyorum. Le Carre, iyi bir tahsil almıştı ve son denemedir. Dan Brown, '*The Da Vinci Code*, Bantam Press 2003' bizim Kemal Tahir'in kopyasıdır; Tahir, edebiyat yoksulluğunu tarih ile ve tarih yetersizliğini edebiyat kırıntılarıyla örtmeye çalışıyordu. Dan Brown, bilim felsefesindeki yetersizliğini, mistisizm ve mistisizmdeki sınırlarını kurgu kırıntılarıyla kapamayı denemektedir. Rasyonalizm tarihi ve bilim felsefesinde yetkin olmayan toplumlarda polisiye beklememek durumundayız.

tırması sayabiliriz. Diğer yandan, Musul Teslimatı'na gelecek olursak, her ikisinde de Tevfik Rüştü, sonradan Aras, ile karşılaşıyoruz. İlkinde, komisyon görevlisi ve ikincisinde dışişleri bakanıydı. Bilimsel araştırmalarda bu tür asosiasyonlar'ı abartmamak yerindedir, sadece bir düşünme tahrikçisi telakki edebiliriz. Hakkında araştırmalara ihtiyacımız var,[2] bu tür araştırmalar için "siyonist versus rezervist" şeması verimli bir başlangıç olabilir, not etmiş oluyorum.

KEMAL VE İSMET PAŞALARIN MUSUL VASİYETİ

Bu alt bölümde yazdıklarımı, tartışmaya açmıyorum; bilgi veriyorum, "sözlü tarih" ve "gizli tarih" çerçevesindedir. Her ülkenin bir gizli tarihi olduğuna inanıyorum; devlet veya hükümet başkanlarının, yönetimleri sağlık içinde devir teslim ritüellerinde, baş başa kaldıkları yarım saatler var. Bu zamanlarda, devredenin devralana sadece örtülü paraları veya yerleri verdiğini düşünmemek durumundayız, "gizli tarih" özetlerinin de aktarılabileceğini varsaymamız yerindedir.

Tartışmaya açmamamın nedeni, buna, benim inanmamdır. Bana anlatan, bir bakan oğludur; hem aile bağları ve hem de kendi kapasitesinde pek çok politikacı ve başbakanla konuşma alışkanlığına sahipti. Kendi tanımları çerçevesinde araştırıcı ve politikacıdır; gösterişsiz savaşlar yapmaktadır.

Notlarıma ve kartlarıma göre, beni, Mart 2004 tarihinde ziyaret etti; yıllar önce de karşılıklı ziyaretlerimiz oluyordu, tartışıyorduk. Bu kez herhalde, "vaziyet-i umumiye" vahim idi ve o tarihte bu yollu olabilir, açıklamalarım çıkıyordu. Bunların yerine, 14 Şubat 2004 tarihli günlük not ya da kartımdan söz edebilirim, yeterlidir.

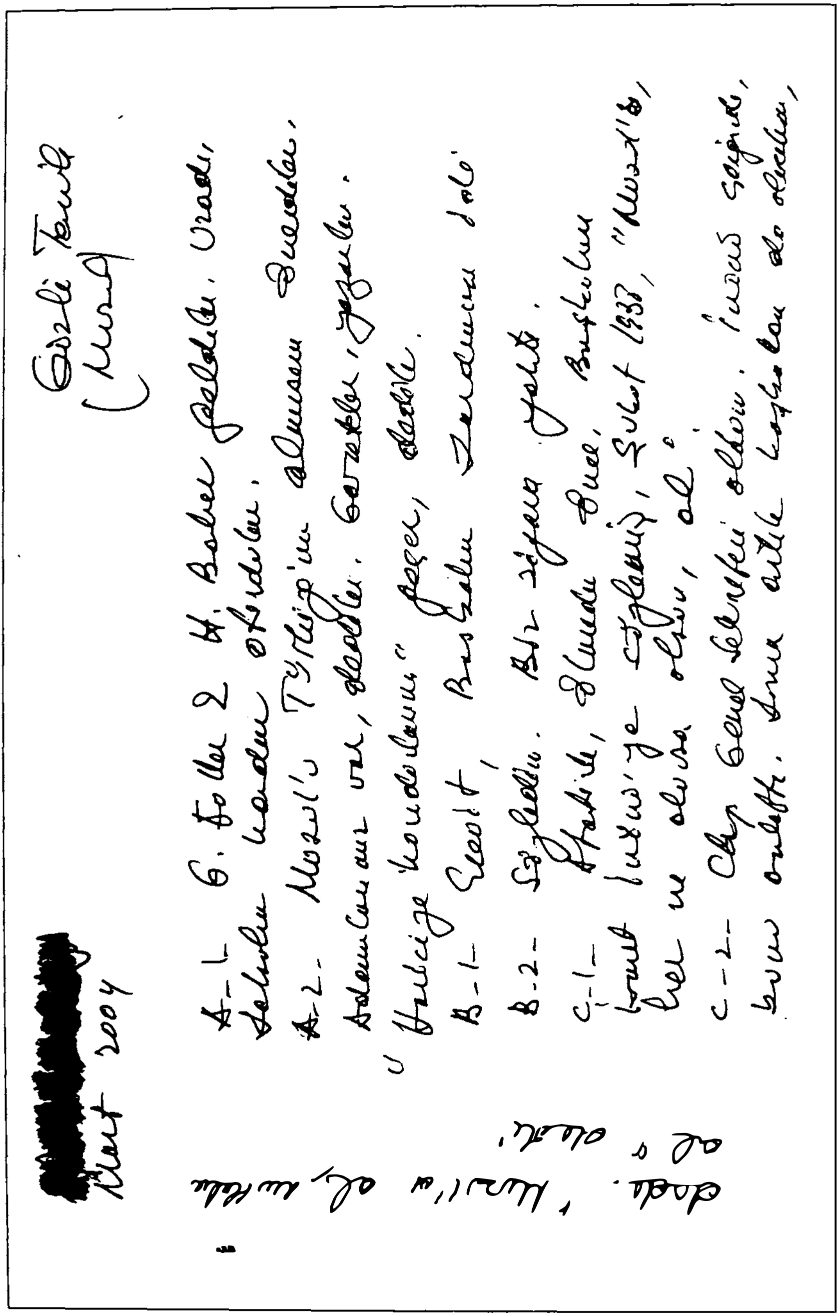
A-1- "Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı mirasını reddetti."

B-1- "Kıbrıs'ı alan kahramandı."

B-2- "Kıbrıs'ı satan kahraman oldu."

---

2) 1926 yılında asılan, ünlü İttihatçı Doktor Nazım ile akrabaydı, her ikisinin de eşleri, kız kardeştiler. Kendi kızını da Zorlu ile evlendirmişti; Zorlu, sonra dışişleri bakanı oldu ve asıldı. Doktor Nazım'ın bir siyonist olduğu konusunda elimizde belgeler var ve Zorlu'nun, İsrael'in Ankara'daki ilk temsilcisi, casus-diplomat Eliyahu Sasson ile bu sonuncu Roma'ya atandığı zamanda da devam eden düzenli görüşmeler yaptığına işaret etmiştim. Bunlar da bir cevap değil, sorudurlar.

Gizli Tamim
(Musul)

[illegible] Mart 2004

A-1- 6. Tollar 2 H. Baker geldiler. Orada, Sakalın kardan oturdular.
A-2- Musul'u Türkiye'nin almasını düşündüler. Adamlarımız var, dediler. Gazeteler, yazılar. "Türkiye kondolansı" geçer, dediler.
B-1- Ecevit, Başkalım [illegible] dedi.
B-2- Söyledim. Bir sigara yaktı.
C-1- Atatürk, ölümünden önce, Başbakanı İsmet İnönü'ye söylemiş, Şubat 1938, "Musul'u, her ne olursa olsun, al".
C-2- CHP Genel Sekreteri oldum. İnönü sağında, bunu anlattı. Sonra artık başkaları da olacaklar,

dedi. 'Musul'u al, [illegible]
al' olacak'

C-1- "Bisküvi pazarlamacısından başbakan olur mu? B. Pazarlamacısı, hep ... ve hep 'malımı beğendi' ve 'malımı alacak' yollu düşünendir."

C-2- "B. Pazarlamacısını başbakan sayan, bir (bisküvi) satandır."

D-1- "Musul ve Kıbrıs üzerinde Osmanlı-Türk iddialarından vazgeçilmiştir."

D-2- "Profesör Hocamız İlber Ortaylı'ya Osmanlı mimarisini öven Trt filmleri yaptırılması, satış için bir hatim-okumadır."

E-1 "Kıbrıs'ın tamamının Avrupa'ya verilmesine, Israel razı oldu mu? (Bu) Irak'ta Kurdo-Judaik devlet kurulmasına ve Türkiye'de Judaik hegemonyanın güçlendirilmesine bağlıdır."

F- 1- "a) Kemal Tahir'in *Devlet Ana* romanı,"

"b) Prof. Divitçioğlu'nun yaydığı 'ATÜT',"

"c) Aydınlar Ocağı'nda ifadesini bulan 'Türk-İslam Sentezi'

siyonist doğrultuda projelerdi."

F-2- "Kaynağında, Cahun-Vambery tarihi var."

F-3- "Yayanlar, Necip Asım, Ziya Gökalp, Fuat Köprülü'dür."

Bu hatırlatma, ziyarete tarih düşmek ve bir tarih-coğrafya boyutu vermek anlamındadır. Artık "Ak" Kabile'nin marifetleri iyice belirgin olmuştu, bunlar, bir mirası satabilmek için gelmişlerdi. "*Devlet Ana*", Asya Tipi Üretim Tarzı modeli ile, Aydınlar Ocağı'nın "Türk-İslam Sentezi" propagandaları, öznel konumları ne olursa olsun, bir hazırlık olmuştu; Süleyman Sami Demirel hükümetleri ve Orgeneral Kenan Evren diktatoryası, gerekli kadrolaşmayı yapmıştı ve şimdi bir redd-i miras operasyonuna ihtiyaç vardı; işte bu, o'dur ve bunlar, onlar'dır.

Anlattıklarını, gider gitmez tuttuğum notlarıma veya karta dayanarak aktarabiliyorum, şimdi oradayız. "G. Fuller ve H. Barkey geldiler", anlatımı böyle başlamıştı.[3] Anlatıcı, rutin bir fact-finding görüşmesi beklemişti, "uzadı" dedi ve "sabaha kadar oturdular" yollu ekliyordu. Birisi, bir eski Cia elemanı ve diğeri, eski bir diplomat ve konuşmalarından anlaşıldığına göre, artık belki de daha güçlüler, iki Amerikan uzmanı gelmişti ve iktidar ile konuşuyorlardı. "Musul'u Türkiye'nin almasını önerdiler"; teklifiyle geldiler.

Teklifin ciddiye alınmasını sağlamak üzere şöyle bir mekanizma çiziyorlardı; "adamlarımız var" diyerek başladılar. Hem basında ve hem de başta dışişle-

3) Graham Fuller, Türkiye'de pek tanınmaktadır, "cia istasyon şefi" olarak çalıştığı bir dönem var. Şimdi, yazıları daha çok, A. Doğan'ın *Radikal* gazetesinde çıkmaktadır. Profesör Henry Barkey ise, Türkiyeli bir Yahudidir, Boğaziçi Üniversitesi'nde okuduğunu ve Kürdolog olduğunu biliyoruz. Türkiye'de adının "Hanri Berke" veya Hanri Berki olması ihtimal dahilindedir. Güler Kömürcü, *Akşam*'da, hakkında, şunları da yazdı: "Planın fikir babalarından biri de, Akp doğuşunda, Washington'da, Washington'un malum isimleriyle irtibatını sağlayan, Derviş'in ve Erdoğan'ın A takı-

➡

ri, hükümette, adamları olduğunu söylüyorlardı; öyle olması da gerekmektedir. Bu proje önce basında çıkacaktı, yayılacak ve tartışılacaktı; buradan "hariciye koridorlarına geçer", ekliyorlardı. Bu, hükümet politikası olacağı, anlamındadır.

Bu aşamada, araya girerek, muhatabıma söylediklerim şunlar oldu; "Yeni değil", Turgut Özal'a da önerilmişti. Özal'a, hangi açıklıkta teklif edildiğini şu anda bilmek imkansızdır; ancak, Özal'ın, 1990 başlarındaki "bir koyup üç alma" kumarı veya paylaşım sırasında "masada olma" planlarının arkasında bu projenin olduğunu biliyoruz. Özal, pek çok engelle karşılaştı ve bunun üzerine, emperyal talihini İç Asya bozkırlarında denemek zorunda kaldı; hayal kırıklığı bekliyordu, hüsran karşısına çıktı ve ölmek veya öldürülmek üzere, Ankara'ya döndü, 1993 ilkbaharındadır.

Öncesi ve sonrası var, takip edebiliyoruz. Humeyni İhtilali'nde, Tahran'da, Devrim Muhafızları, Amerikan Büyükelçiliği'ni işgal ile gizli belge ve yazışmalara da el koydular; bunlardan, Amerikan Hükümeti'nin, bir "Kürt Devleti" planı olduğunu kesinlikle öğrendik. *Kürtler Üzerine Tezler* çalışmamda yer vermiştim; Dışişleri Bakanı Kissinger imzalı belgeler, en azından 1970 yılları ortasından itibaren bir Kürt Devleti programını ortaya koymaktadır.

Osmanlı döneminde, Irak; Musul, Bağdat ve Basra vilayetlerinden oluşuyordu ve dolayısıyla; "Musul" veya "Kuzey Irak" aynı coğrafi taksimatı anlatmaktadır. Bu nedenle, Washington'un "Musul'u Türkiye'ye" teklif etmesi, Kuzey Irak'ı ve bu arada Irak Kürtlerini önermesi demektir. Ancak bu böyle olmakla birlikte, Washington'un taksimat planlarında, bunun, Irak Kürtlerinin, Türkiye Kürtleri ile birleşmesini içerdiğini anlamak zor olmuyor; bu

---

mından Cüneyt Zapsu'nun da yakın arkadaşı olan, bölgedeki Kürt milliyetçisi hareketin önde gelen isimleriyle de temaslarda bulunan, İzmir'den gitme Yahudi vatandaşlarımızdan olan, Bay Barkey hâlâ T.C. vatandaşı mı bilmiyorum, Hanry Barkey'dir. Bay Barkey, geçen ay yazdığım ABD Dışişleri Bakanlığı'nda yapılan 'Kürdistan Kurulması ve Türkiye'nin Tepkileri' konulu gizli toplantıda, ani Fikret Bila benim yazıyı alıp kendi haberi gibi yazmıştı ya, katılımcılarındandı. Tabii ki sadece Barkey fikir babası değil, bu planın asıl patronu, BOP'un planlamacılarıdır." Güler Kömürcü, "Derviş'li AKP ve Yeni Osmanlı Birliği Planı", *Akşam*, 20 Temmuz 2004.
Fikret Bila da, 28 Mayıs 2004 tarihinde, Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nda yapılan bir toplantıda, Henry Barkey'in şu görüşleri dillendirmiş olduğunu haber yapıyordu: "Bence Pkk ateşkese son vererek saldırılara başladığında Tsk'nın hareket alanını iyice sınırlandırır ve hükümet, asker karşısında inisiyatifini kaybedebilir de. Cengiz Çandar ve İlnur Çevik'e göre, Akp Hükümeti, Kürt federasyonuna aslen karşı değil. Asker'in ve Mgk'nın zorlamasıyla Kürt etnik federasyonuna karşı olduğunu söylüyor. Ben, Dışişleri Bakanı ile Washington'da görüştüm, Bakan, bana, 'Kürtlerin haklarına Akp ve hü ümet olarak karşı değiliz, zaten bir de de facto devlet var ve biz, bununla, şu anda i i ilişkiler içindeyiz. Türkiye'yi işin içine katmadıkça oradaki gelişmeler onların işi' dedi. Kerkük'ün Kürtlere verilmesine Akp büyük tepki göstermez. Göstereceği tepki, askerin ve milliyetçi grupların tepkisini azaltmak içindir. Kürtler, Irak'taki gelişmeleri Türklerden daha i i takip ediyor. Kuzey Irak ile Diyarbakır arasında gidiş gelişler çok yoğun. Türkiye'deki Kürtler, Irak'taki Kürtlerin bağımsızlığını destekliyor ve bu desteği, Akp içinde de devam ettiriyorlar." Fikret Bila, "ABD'de Gizli Hesaplar", *Milliyet*, 22 Haziran 2004.

nedenle, Washington'un "Kürt Devleti" herhalde, Büyük Kürt Devleti olmak zorundadır.

Bu da "Büyük İsrael" Projesi ile yan yana duruyor; Washington'un yeni "Büyük Orta Doğu Projesi" ise, bu ikisinin birlikte okunmasını gerektirmektedir. Sınırların değişmesini şart koştuğunu düşünmek durumundayız; nitekim, önceki Amerikan Başkanı Clinton'un, doksanlı yılların sonlarında Türkiye'yi ziyaret etmeden önce, Osmanlı tarihini çalıştığı, basın yoluyla duyurulmuştu. Aynı tarihlerde Büyük Britanya Dışişleri Bakanı Cook da, Türkiye'nin Irak sınırlarının belirsizliğini ilan ediyordu; demek ki, projede sınır değişikliği yer almaktadır.

Bunları özetledim, anlatıcı, bu önemli bilgileri alınca, B. Ecevit'e gitme gereğini duyuyor; tanınmış bir aileden geliyordu ve Demokrat Parti çizgisindeydi, bana, "Hiç tanışmamıştık," dedi, randevu istemiştir. Ecevit, o sırada başbakan yardımcısıdır ve demek ki, 1999 seçimlerinden öncesine denk düşüyordu. "Söyledim," dedi, "bir sigara yaktı," yollu ekledi; bu anlatımda, bizi en çok ilgilendiren, bundan sonrasıdır.

Bülent Ecevit'in anlattığı şudur: Atatürk, ölmeden önce, Başbakan İsmet İnönü'ye söylemiş, Şubat 1938 tarihidir, öyle anlaşılıyor, İsmet Paşa, Ecevit'e net tarih vermiştir. Yine öyle anlaşılıyor; eğer, başka göstergelerle beraber bu anlatım da gerçek ise, Büyük Kurtarıcı, artık kontrolün İsmet İnönü'de olduğundan kuşku duymamaktadır. Doğrusu, benim değerlendirmem de bu yöndedir; en azından otuzlu yılların ortalarından itibaren, Türkiye'de iktidarın İsmet Paşa'da olduğundan kuşku duyamayız. Büyük Kurtarıcı, İsmet Paşa'ya, "Musul'u al, her ne olursa olsun, al" demektedir; bunu bir vasiyet saymak isabetlidir.

Ecevit, bana anlatılana göre, anlatımını şöyle sürdürdü; "Chp Genel Sekreteri oldum." Sigarasından bir duman çektikten sonra, arkasını şöyle sürdürüyordu; "İnönü çağırdı, bunu anlattı ve sonra, artık başbakan da olacaksın, dedi." İnönü, Mustafa Kemal'in vasiyetini, görünürdeki halifesine anlattıktan sonra, "Musul'u al, mutlaka al" demişti, Ecevit, Musul'u al, "dedi" diyordu. Böylece gizli tarih, burada "vasiyet", sözlü tarih ya da vasiyet olarak akıyordu, sonu gelmiştir.

Bülent Ecevit, bir duman daha çektikten sonra, Amerika'ya güvenemediğini dile getiriyordu. Benim tahminim, içerde de güvenemedikleri olduğu yönündedir; yönetimde, o zaman henüz adı konmamış, Büyük Orta Doğu Projesi'ne öncelik verenlerin olduğunu, hep düşündüm. Bu Proje, "Büyük İsrael Projesi" ile iç içedir ve Bülent Bey, hep bu sonuncu projenin dışındadır. Ve artık, çok zayıftır.

ABD, KERKÜK SINAVINDA

ABD Dışişleri Bakanlığı, Kürt sorununu ve Kerkük'teki muhtemel gelişmelere Türk hükümeti ile TSK'nın verebileceği tepkileri Türkiye uzmanlarıyla birlikte masaya yatırdı

Yorum — FİKRET BİLA

Eski Dışişleri Uzmanı Henri Barkey: **'AKP federasyona karşı değil'**

ABD Milli Savunma Akademisi Öğretim Üyesi Judith Yaphe: **'Artık tek Türkiye yok, farklı sesler var'**

Utah Üniversitesi Öğretim Görevlisi Hakan Yavuz: **'AKP kınamakla yetinir'**

Dış ilişkiler Uzmanı Steven Cook: **'TSK tepki gösterir'**

ABD sonuca vardı bile

Milliyet, 22 Haziran 2004

Fikret Bila, Kerkük planlarının masaya yatırıldığı toplantının tutanağını yazıyor

ABD'de gizli hesaplar

Milliyet ÖZEL HABER

28 Mayıs'ta ABD Dışişleri'nde "Kerkük, Kürt etnik federasyonunda kalırsa Türkiye ne tepki verir?" sorusuna yanıt arandı. İşte toplantıya katılan uzmanların görüşleri

Steven Cook — **Askerler kızar ama önleyemez**

Hakan Yavuz — **İslamcı kesimin Kürt sorunu yok**

Judith Yaphe — **Kırmızı çizgileri birer birer gitti**

Henri Barkey — **Askerler kızar ama önleyemez**

Kuzey Irak'ta sarmaş dolaş

Kerkük'ün masaya yatırıldığı toplantının yapılmadığını öne süren ABD elçiliğine yanıt:

'Ben o toplantıdaydım'

ABD'de gizli hesaplar

28 Mayıs'ta ABD Dışişleri'ndeki 'beyin fırtınası'na katılan Türk akademisyen Dr. hakan Yavuz, "Bu toplantıyla ilgili haberler ABD'de de basına yansıdı" dedi

Elçilik yazılı açıklama yaptı

Toplantının 'görgü tanığı'

www.milliyet.com.tr

Milliyet

BASINDA GÜVEN

Devletin bir de futbol takımı oldu

'Oldubittiye izin vermeyiz'

Dışişleri Bakanı Gül, Türkiye'nin Kerkük'le ilgili gelişmeleri çok yakından izlediğini vurgularken, ABD'den PKK'ya karşı gerekli adımları atmasını beklediklerini söyledi

'ABD'li askerler sarhoştu'

'Uyarıları yapıyoruz'

Rehin alınan 2 Türk'ten 13 gündür haber yok

Milliyet, 22 Haziran 2004

MUSUL-NAME[4]

Başka bir örneği var mı ve eğer varsa anlamlı mı? XIX. yüzyılın hemen başında, Büyük Britanya cephesinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun payitahtı İstanbul'la ilişkilerin Londra ve buna karşılık, imparatorluğun tartışmasız bir parçası olan Musul dahil bugünkü Irak'la ilişkilerin Hindistan Valiliği tarafından yönetilmesini nasıl açıklayacağız? Britiş kolonyalizminin, Musul'u daha XIX. yüzyılın başında, Türkiye'den ayrı tuttuğu anlamına gelebilir; ancak, tartışmak durumundayız.

Öte yandan, Londra'nın, Irak'taki senaryolarını daha rahat uygulayabilmek için, 1919 yazı başında Elen kuvvetlerini İzmir'den Anadolu'ya çıkmak üzere tahrik ettiğini ileri süren görüşleri ne kadar önemseyeceğiz? Tarihsel olayların açılımında, bu görüşü ciddi bir hipotez olarak almayı telkin eden yanlar var. Bu, kuşkusuz, Osmanlı İmparatorluğu çöktüğü zaman, İstanbul-Ankara eksenindeki gelişmeleri, hem bölge coğrafyası ve hem de o zamana kadar Osmanlı toprağı sayılan yerlerdeki politik gelişmelerle birlikte ele almak için bir davettir. Ne yazık, Türk, Sovyet ve Batı Türkolojisi böyle bir yaklaşımdan son derece uzak olmuştur ve hâlâ uzak duruyor; bu haliyle, bir bütün olarak Türkolojinin bilimin temel gereklerini yerine getirmeye yaklaşamadığını söyleyebiliriz. Bir süreci, tarihten ve coğrafyadan kopararak, buna bir uniqueness, bir unicité yüklemek, bilimin değil kutsal kitapların işidir. Maalesef, modern Türkiye'nin kuruluş sürecini ele alırken, kutsal kitapların biçem ve yöntemini[5] aşabilmiş değiliz; bir bütün olarak Türkoloji ancak *Kuran* kadar bilimseldir.

Musul, bir kent değil Osmanlı anlamında bir "vilayet" ve bugünkü anlamda bir bölge demektir. Kürdolojide Musul'a, "Güney" adı da verilmektedir; bu, bugünkü Irak'taki Kürt yoğunluğunun tamamının, Osmanlı vilayeti Musul sınırları içinde kaldığı anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla "Musul Sorunu"

4) Yeniden yazmıyorum, *Sırlar*, sayfa 149-179. sayfalarında yer alıyordu ve olduğu gibi aktarıyorum.
5) Fransızların önde gelen Türkoloğu Dumont'un kitabını, bunlardan birisi olarak gösterebiliriz. Dumont, 1920-1921 yılındaki gelişmelere kanıt olarak bile, bütün rakiplerinden özgürleşmiş Kemal Paşa'nın anlatımını, 1927 tarihli *Nutuk*'u, gösterebilmektedir; böyle bir yaklaşım, Türkiye'de bile, artık ilkokul sıralarına sınırlı kalmıştır.
Paul Dumont, *Mustafa Kemal invente la Turquie moderne*, Editions Complexe, 1983-1997.

üzerinde düşünmek "Kürt Sorunu" üzerinde düşünmeksizin mümkün değildir; Londra'nın da son iki yüz yıldır böyle yaptığını, ikisini birlikte ele aldığını görüyoruz. Bu çerçevede, Musul Meselesi'nin nihai çözümünün tarihi olan 1925 yılına gelinceye kadar, bugünkü Türkiye sınırları içinde, 1880 tarihli Şeyh Ubeydullah'ın İran topraklarının içine yönelen Kürt başkaldırısından bu yana, her açıdan ihmal edilebilecek olan Koçgiri hariç, hiçbir ayaklanmanın olmaması oldukça düşündürücü görünmektedir. Daha da düşündürücü olan, buna karşılık Anadolu rezistansının açıldığı ve Türkler ile Elenlerin karşılıklı cephe tuttukları bir zamanda, Musul'da Şeyh Mahmut Berzenci'nin liderliğinde, Kürt başkaldırılarının sürüp gitmesidir. Bu söz, "sürüp gitme" bir açıdan zorunludur; çünkü, Şeyh Mahmut'la Londra'nın sürekli olarak anlaşmalarına ve bozuşmalarına tanıklık ediyoruz. Bunun ötesinde, bu sırada Hindistan Valiliği tarafından yönlendirilen Musul'daki İngiliz kolonyal kuvvetlerinin, Kürtleri hak aramaya özendirdiğini biliyoruz. Buna, bir süre sonra, Kemalistlerin de katılması, tarihin sürprizlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

KÜRT AYAKLANMASI

İşte böyle bir tarih-coğrafya iklimi içinde, 1925 yılında Ankara'nın daha sonra Şeyh Sait'in adına yazılan bu Kürt ayaklanmasını önleme şansının olup olmadığını sormaya mecburuz; böyle bir şans varsa, neden kullanılmadığı sorusu çok zengindir. Kuşkusuz, ilk bakışta, böyle bir soruyu fazla spekülatif bulmak ve hatta, çok kötü örnekleri nedeniyle, pejöratif bir anlam kazanan "komplo teorisi" saymak da mümkündür. Bu aşamada, böyle bir yakıştırmaya itiraz edecek durumda değilim; ancak, bunun yanında bir de Şeyh Sait ve kırk arkadaşının, İstiklal Mahkemesi'nde neredeyse bir ay kadar kısa bir zamanda yargılanmalarının ardından, Milletler Cemiyeti'nin Kürt ağırlıklı olacağı belli Musul Raporu'nun açıklanmasından on beş gün önce asılmaları var. Kısa yüzyılın başında, Osmanlı'da paşa olmak ve ayakta kalabilmek, çok büyük bir politik deneyimi biriktirmekle özdeştir; böyle bir durumda, Musul Meselesi'nin Türkiye lehine çözülmesini son derece olumsuz yönde etkileyecek olan bu tür bir aceleciliği, artık kontrolü ellerine geçirmiş olan yeni paşa-triumvirasının[6]

politik acemiliğine bağlama imkanımız bulunmamaktadır. Öyleyse, bütün bu soruları, cevapları ne olursa olsun verimli kabul etmek durumundayız.

Öte yandan Büyük Britanya kolonyalizminin, Musul'u Londra'dan değil de, en büyük kolonisi olan Hindistan Valiliği'nden etkilemeye çalışmasının, Londra merkezi dışında, Osmanlı analizi açısından da, bazı haklı nedenlerini görebiliyoruz. Bunun için, Osmanlı düzenine, belki de hepsi bir federasyon olan bütün imparatorluklar içinde, en çok bir federasyon olarak bakabilmek gereklidir. Mısır Valiliği'nin, hem zamanında diğer büyük devletler tarafından ve hem de bugün tarihsel çözümleme çerçevesinde, neredeyse bağımsız sayılması çok öğreticidir ve Osmanlı sistemi içinde buna itiraz göremiyoruz. Yalnız bu en çok bilinen örnek olmakla birlikte bir istisna olmaktan da uzak kalıyor.

Osmanlı sisteminde, valileri, belki de dışişleri dışında tam yetkili ve Mısır Hidivleri hariç, genellikle merkezden atanan birer devlet başkanı olarak düşünmek yerindedir; Iraklı bilim adamlarının, kısa süre de olsa, Bağdat Valisi olan tanınmış Türk yenilikçisi Mithat Paşa'yı, "büyük reformatör" saymalarını başka türlü açıklayamayız.[7] Merkezde uygulamaya koyduğu yenilikleri nedeniyle ölüme mahkum olan ve Taif zindanlarında boğdurulan bu Osmanlı reformisti, vali olduğu dönemlerde Osmanlı Bulgaristanı'nda gerçekleştirdiği reformdan dolayı Bulgarlar tarafından da büyük övgülerle hatırlanmaktadır; bu, sadece yenilikçi bir ideolojiye sahip olmakla açıklanamaz, aynı zamanda Babıali'den çok ayrı hareket serbestisinin varlığını da gerektiriyor.[8] Gerçekten de bugünkü Irak, Osmanlı'nın, Basra, Musul ve Bağdat vilayetlerinden ibaret olmakla birlikte, Bağdat Valisi'nin, bir devlet başkanı türünden yetkileri bir

6) Kemal Paşa, ordular yönetmeden önce, ordu içindeki büyük çalkantıların kenarında kalabilmiş ve en sonunda, Sultan'a mektup yazarak bakanlık istemiş deneyimli bir paşadır. Fevzi Paşa, Osmanlı'nın son savaş bakanlarındandır ve bu kapasitede, Anadolu'da mukavemet kuvvetleri tarafına geçen Mustafa Kemal'in cezalandırılmasını kararlaştırabiliyordu ve sonra, kendisi de aynı safa geçti. İsmet'se savaş bakanlığı müsteşarlığında bulunmasının yanında tedbirliliğini, Ankara tarafına bir kez geçip tekrar İstanbul'a dönerek de kanıtlamıştır; Anadolu rezistansına katılması uzun tereddütlerin sonucudur. Dolayısıyla, yöneten paşa-triumvirasını, politik açıdan çok yetkin saymak durumundayız.

7) Abdul Jabbar Mahmut Jaid, *La vie politique en Irak 1920-1944*, yayımlanmamış doktora tezi, Üniversite de Sorbonne Nouvelle, 1988, s. 4.

8) Tuna üzerinde Rusçuk'tan gelme aydın bir ailenin çocuğu olarak 1822 yılında İstanbul'da dünyaya gelen ve adı "Ahmet Şefik" iken, Türkiye tarihinin en büyük publisistlerinden Ahmet Mithat'a izafeten "Mithat" adını alan, Mithat Paşa için, *L'Encyclopedie de L'Islam*'da, A. J. Wensinck, "Türkiye tarihinin en iyi ve en dikkate değer devlet adamlarından birisiydi" demektedir ki, son derece isabetlidir. Bektaşi, özel yaşamında çok neşeli ve hatta alaycı olan Mithat, ilk atandığı ikinci derece idari görevden itibaren, olağanüstü bir idarecilik ve reform kabiliyeti sergiliyordu; Tuna Vilayeti Valiliği sırasında yaptıklarını, yine Wensinck, "Türkiye'de az görülür bir uygarlık örneği" saymaktadır.

➡

yana, yine Babıali'den önemli ölçüde özgür olduğu, Basra ve Musul valileri üzerinde de sözünün geçtiği biliniyor; bu nedenle, bugünkü Irak'ın, Bağdat'ta oturan bir olağanüstü vali ve bunun jurisdiksiyonu* içinde, Basra ve Musul vilayetlerinden ibaret olduğunu düşünebiliriz.

Bu çerçevede, Iraklı bilim adamı Zeki Salih'in, her açıdan yararlı çalışmasında bizi haberdar ettiği bir detay çok öğreticidir. Buna göre, Büyük Britanya'nın Hindistan Valisi Lord Monti, yardımcısı General Malcolm'u, önemli bir misyonla İran ve Irak'a gönderdiğinde, daha 1808 yılında "özel güvenlik belgelerini İran Şahı'yla Bağdat Paşası'na" yazıyordu.[9] Osmanlı mülküne önemli yetkilerle gönderilen bir özel elçinin güven kağıtlarını Babıali'ye vermesinin zahmete değer bulunmaması, tarihin az görülür ironilerinden birisi sayılmalıdır. Bu arada, sadece bugünkü Irak'ın değil, İran veya Afganistan türünden coğrafyaların da, Londra açısından, bütün sömürge politikalarının geliştirilip uygulandığı Hindistan merkezine bağlı olduğunu eklemek gerekiyor. Şimdi öyle görünüyor ki zamanın en önemli kolonyalist gücünün bu çok ilginç işbölümü, bu kısa çalışmanın sınırlarını çok zorlayan yeni analizlere gebedir. Gerekli yeni analizlerin başında da bir bütün olarak, Türkolojinin, dünya güç dengeleri matriksinde, İstanbul veya Ankara'ya her zaman ayırdıkları "stratejik önem" duruyor; halbuki, XIX. yüzyılın başındaki bu net ayırma ve bunun

---

Mithat, bir Osmanlı yöneticisi olarak, Bulgaristan ve Irak'ın modernizasyonunda en önemli isimler arasındadır. Her gittiği yerde din ve ırk ayrımını kaldırmaya özenmiş, yol yapımına, küçük tasarrufları koruyacak sandıklar kurmaya, düzene ve pasifikasyona ağırlık vermiştir; Dicle üzerinde ilk düzenli vapur seferleri, Mithat tarafından uygulanmaya konmuştur.
Birkaç kez sadrazam atanmasına karşın en az etkili olduğu yer, merkeziydi; gericilikle ve Türk tarihinde, Rusya yanlılığı nedeniyle, "Nedimof" olarak da bilinen rakibi sadrazam Mahmut Nedim tarafından hep engelleniyordu. Paşa, anılarında, Tuna Valiliği'nden uzaklaştırılmasını, Rusya'nın ve bu arada güçlü Rus Büyükelçisi Ignatiyev'in entrikalarına bağlamaktadır. Paşa, Ignatiyev'in, zamanın Sultanı Aziz'i, Mithat'ın, Tuna'yı da Mısır'a benzeteceği ve meclis-i mebusan kuracağı yolunda tahrik ettiğini yazmaktadır. Mithat, demokrasi, cumhuriyet ve hatta kendi dinastisini kurmayı planlamakla suçlanmıştır; adını aldığı Ahmet Mithat ve tutucu Osmanlı tarihçisi Cevdet Paşa, Mithat'ın mezarını kazanların başında geliyorlardı.
Aziz'i indirip Murat'ı ve Murat'ın akli zaafının görülmesi üzerine, Murat'ı indirip Hamit'i tahta çıkartacak kadar örgütlüdür; kendisine çok güveniyordu, yıllar sonra, İzmir Vali'siyken,1880 yılı başlarında görevden alındı, bir komplo ile, intihar etmiş olan düşük Sultan Aziz'in katili olarak idama mahkum edilerek, bugünkü Suudi Arabistan'da Taif zindanına gönderildi ve 1883 yılında zindanında, boğularak öldürüldü.
Türkiye'de ilk parlamentonun kurucusu ve halk tasarruflarının koruyucusu olarak tanınıyor; buna rağmen, kemiklerinin Türkiye'ye getirilmesi, Kemal Paşa'nın ölümünü ve İsmet Paşa'nın iktidardan düşüşünü bekliyor; fazla şaşırtıcı bulunmamasını öneriyorum.
A. J. Wensinck, "Mithad Pacha," *L'Encyclopedie de L'Islam*, s. 547-548.
Mithat Paşa'nın Hatıraları, İstanbul, 1997, s. 62.

*) Herhangi bir masonik kuruluşun örgütlenme ve etkinlik alanı. (yhn)

9) Zaki Saleh, *Britain and Iraq - A Study in British Foreign Affairs*, London, 1995, s. 68.

ötesinde, Osmanlı yıkıntısı içinde, XX. yüzyılın başlarında, hiçbir emperyalist gücün Türkiye'nin bugünkü sınırları içinde kalan topraklara talip olmaması ve bölge halklarından gelen manda yalvarmalarınaysa kulak vermemesi var.

Profesör Zeki Salih, sözünü ettiğim çalışmasında, bir de Büyük Britanya Dişişleri Bakanları'ndan Ernest Bevin'in, 1949 yılı Ocak ayında *The Times* gazetesinde yayımlanan demecini hatırlatıyor; Bevin, burada Büyük Britanya'nın Orta Doğu'daki çıkarlarının iki yüzyıl içinde hiç değişmediğini ve Napoleon zamanındaki önemini koruduğunu söylüyordu. Buna eklediği ve artık bütün bölge çözümlemelerinde mutlaka hesaba katılması gereken iki nokta daha bulunuyor. Birisi, Britanya'nın iki yüzyıllık Orta Doğu çıkarlarının, artık çok büyük ölçüde, bütün Batı dünyasının çıkarları haline geldiğidir. İkincisiyse daha çok analitik değere sahip görünüyor; Bevin, daha sonraki yıllarda petrolün bulunmasının Orta Doğu'nun önemini çok artırmakla birlikte, önemin petrolden bağımsız olduğunu "but geography is stili master", sözleriyle, kendi halinde Orta Doğu'nun çok önemli sayılması gerektiğine işaret ediyordu. Tarihsel-siyasal çözümlemeleri, dar ve bayağı ekonomizmden koparma yönündeki bu işaret yerindedir.

Orta Doğu'nun ve bu arada Türkiye'yle sınır Osmanlı vilayeti Musul'un, Büyük Britanya için, Türkiye'den ayrı önemiyle ilgili elimizde tarihsel göstergeler bulunmaktadır; bunlardan biri, doğrudan doğruya, galip tarafla teslim olduğunu bildiren Babıali arasında silah bırakma anlaşmasının imzalanmasının geciktirilmesidir. İstanbul Hükümeti, Türk tarafında bulunan esir bir İngiliz generali aracılığıyla teslim olduğunu, Büyük Britanya tarafına bildirdiğinde, müttefiklerin Türkiye'yi teslim almak için hiç de acele etmediğini biliyoruz; daha sonra 30 Ekim 1918 tarihinde Türkiye'yle silah bırakma anlaşması imzalanmıştır. Bunu hemen izleyen gelişmeler, kulak tıkamanın ve yavaş davranmanın nedenine açıklık getiriyordu; Büyük Britanya, kuvvetlerini Musul'a sokmak için, Babıali'nin teslimiyet çağrısını bir süre duymazlıktan gelmiştir. Teslimiyet anlaşması imzalandığı zaman bile, Musul'un çok az bir bölümü İngiliz kuvvetlerinin eline geçmiş bulunuyordu; imzalanmasından sonra da, Altıncı Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa'nın, silah bırakma koşullarına aykırı olduğu gerekçesiyle, Musul'u Büyük Britanya kuvvetlerine teslim etmediği ve direndiği kesindir.

Ali İhsan Paşa'yla ilgili çok kısa bilgi, Türk Kurtuluş Savaşı'nın hem Ke-

mal Paşa ve arkadaşlarıyla sınırlı olmadığını ve hem de Kemal Paşa'nın en önde bir tutum almadığını göstermesi açısından da çok önemlidir. Ali İhsan Paşa, Mustafa Kemal Paşa'nın sınıf arkadaşıdır ve Kemal Paşa'nın yaptığı gibi, silah bırakma anlaşması imzalanır imzalanmaz birliklerin bırakılarak İstanbul'a gidilmesinin çok karşısında olmuştur. Ancak, Kemal Paşa'nın ölümünden çok sonra ve İsmet Paşa'nın 1950 seçimlerinde iktidardan düşmesinin ardından yayımlayabildiği anılarında, Musul'u, Kemal Paşa'nın mensubu olmak için mektup yazdığı Ahmet İzzet Paşa hükümetinin yazılı emriyle, işgal kuvvetlerine verdiğine işaretle, o zamana kadar, "Musul'daki her nevi silah, cephane vesaireyi, daha evvel, geceleri Şimal'e, Cizre'ye göndermiştim" demektedir. Ali İhsan'ın bu iddiaları, başka şekillerle de olsa, diğer kaynaklarca da doğrulanıyor; daha sonra inceleyebildiğimiz Fransız diplomatik yazışmaları, bölgedeki Fransız temsilcilerinin, Ali İhsan Paşa'nın bir direniş örgütlemeye kalktığını ve Kürtleri, Hıristiyanların gelmeleri halinde, kendilerini kesmekle korkutmaya çalıştığını Paris'e bildirdiklerini gösteriyor. Büyük Britanya ise, yakalanacak savaş suçluları listesinin başına Ali İhsan'ı almakla, Paşa'nın, Büyük Britanya çıkarlarını ne ölçüde tehdit ettiğini belirtmiş olmaktadır. Gerçekten de Ali İhsan, öncelikle yakalanarak, Malta'ya sürgün ediliyor ve Malta'da İngiliz hapsinden kurtulduktan sonra döndüğü Anadolu'da da, silah arkadaşları tarafından, İstiklal Mahkemesi'ne sanık olarak gönderiliyorsa da hayatını kurtarabiliyor.[10] Büyük Britanya kuvvetleri, bu tarihten sonra Musul'a veya bugünkü coğrafik sözcükle, Kuzey Irak'a egemen olabilmiştir.

İşgal kuvvetlerinin Musul'dan sonra ilk işgal ettikleri ikinci yerin, bugünkü Cumhuriyet Türkiyesi sınırları içinde İskenderun olması da, Bevin'in değerlendirmesine çok uygun düşmektedir. İskenderun, bugün Türkiye sınırları içinde olmakla birlikte, Toros Dağları silsilesinin altındadır. Roma ve Osmanlı döneminde, Suriye idari taksimi içinde kalan İskenderun ve körfezinin önemi, 1877-78 Türk-Rus Savaşı dolayısıyla kendisini kanıtlamış bulunmaktadır; bu savaşta, Rusya'ya karşı Türkiye'yi korumayı reddeden Londra'nın,

10) Ali İhsan Paşa'nın, Malta'dan sonra geldiği Anadolu'da, Kurtuluş Mücadelesi'ne sokulmaması çok ilginçtir. Paşa, sadece, 1950'li yıllarda Demokrat Parti'nin, Kemal Paşa'nın son başbakanı bankacı Celal Bayar'la milletvekillerinden Ege Ovası'nda büyük toprak sahibi Adnan Menderes'in ortak iktidarı döneminde zamanının geldiğini düşünüyor ve bazı gerçekleri açıklıyorsa da artık sadece yaşlı bir "kaçık" izlenimi veriyor; Bayar-Menderes Rejimi'nin Kemalizmin muhalifi değil, restoratörü olduğunu, pek çokları gibi, anlamakta güçlük çekiyor. Anıları okumaya değer niteliktedir.
Ali İhsan Sabis, *Harp Hatıralarım*, Ankara, 1951.

Rus kuvvetlerinin İstanbul'un bugünkü havalimanı Aya Stefanos'a inmesinden daha çok, Kafkas Dağları'nı aşarak Ön-Kafkasya'da Kars'ı almasından büyük bir telaşa kapıldığını biliyoruz. Bu telaşla toplanacak bir Berlin Konferansı'nda, Türkiye'nin bazı kayıplarının tamiri yönünde hareket edeceğini vaat ederek, Kıbrıs'ı sonradan kalıcı olan bir geçici formülle eline geçirmeyi başarmıştır; Rus kuvvetlerinin Kars'a inmesini, Büyük Britanya kolonyalizmi, durdurulamaz bir şekilde İskenderun'a uzanması biçiminde değerlendiriyordu. Rusya'nın, Orta Doğu'nun Kuzey Kapısı'na dayanması tehlikesine karşılık, Büyük Britanya kolonyalizmi, güvenceyi Kıbrıs'a tahkimat yapmakta buluyordu.

Aslında Londra'nın bu değerlendirmesinin bir abartma olduğunu söylemek zordur; çünkü, Kars'tan İskenderun'a çizilecek bir hatta, Ermeni ve Kürt halkının yoğunlukla yaşadığı kesinlikle biliniyordu.[11] Daha önceki Türk-Rus savaşları, söz konusu savaşlarda Ermenilerin net bir biçimde Rusya'yla saf tuttuklarını ve Kürtlerdense Rusya yanında savaşanların az olmadığını gösteriyordu. Dolayısıyla Rus kuvvetlerinin, eğer uluslararası politikayla durdurulmazsa, İskenderun'a ulaşmaları zor görünmüyordu.

Bu açıklamalar çerçevesinde, Anadolu'nun rezistansında ilk çatışmanın genel Türkolojinin iddiasının aksine, bizim daha önceki çalışmalarımızda öne sürdüğümüz çerçevede, İskenderun çevresinde ortaya çıkması çok makuldür. Böyle bir kaydırma, rezistansın başında, "Kemal Paşa versus Elenler" karşıtlığından "Halklar versus Ermeniler" karşıtlığına geçme anlamını da içeriyor ki, çok daha gerçekçi görünmektedir. Çünkü, tarihte Ermeni Baronluğu'na da mekan olan bu bölgede, Osmanlı'nın son zamanlarına kadar, önemli bir Ermeni nüfus yaşıyordu; Türkiye'nin kurtuluş mücadelesinde ilk çatışmanın ve dolayısıyla ilk kurşunun, en çok muhtemel sahnesi olan İskende-

---

11) İskenderun, benim doğduğum ve çocukluğumun geçtiği kenttir. Annem, beni, babası Osman Dedem'in ve amcası Hurşit'in çete reisi serüvenleriyle büyüttü, sahne, İskenderun'a yakın Dörtyol'du, Dedem'in Teşkilat-ı Mahsusa'dan gelmesi ve o zamanlar Dörtyol'da da zengin bir Ermeni nüfusun olması ihtimal dahilindedir.
İskenderun, İngilizlerin Musul'a girişine karşılık, Fransızlar tarafından ilk önce işgal edilmiştir; Annem, Ermeni komşularının Fransız üniformasıyla geldiklerini anlatıyordu. Ben de Türkiye'nin kurtuluş mücadelesinde, "ilk kurşun" atışının, Elen-yoğun İzmir'de değil, Ermeni-yoğun Dörtyol'da gerçekleştiğini yazdım, 1 Eylül 1993 tarihinde, İskenderun'da bir konferansımda dillendirdim. O tarihten sonra iki gelişmeye tanıklık ediyoruz; birincisi, Dörtyol İlçesi'nin artık resmi "ilk kurşun" törenleri yapması ve ikincisi benim, bu konferansımdan dolayı, bir DGM tarafından çok ağır biçimde cezalandırılmamdır. Öyle görünüyor, tarih yazmakla yapmak bazen iç içe giriyor ve ben ilk-kurşun tarih-coğrafyasını değiştirdiğim için de zindanda yazmak zorunda bırakılıyorum.

run'a bitişik Dörtyol için, İttihat ve Terakki triumvirasından Cemal Paşa, anılarında, bir büyük köy olduğunu kaydettikten sonra, "Kendisine pek yakın diğer beş-altı köyün ortasında hemen kamilen Ermenilerle meskun olup portakal bahçeleriyle meşhurdur" diye yazıyordu. Bundan ayrı olarak, Kafkas göçmenlerinden buraya önemli bir yerleştirme yapıldığına işaret etmiştim, dolayısıyla, rezistansın tüm aktörleri tamamlanmaktadır, dekor ve aktörler uygundur.

Devam etmeden önce, uluslararası ilişkiler kataloğundan iki dosyayı hatırlamakta yarar görüyorum; bunlardan biri, Berlin Antlaşması'dır ve sözünü ettiğim, 1877-1878 Türk-Rus Savaşı sonrası bir genel düzenleme kapasitesindedir. Kıbrıs Adası'nın modern tarihi bu antlaşmayla başlıyor; ancak, Berlin Sözleşmesi'nin önemi bununla sınırlı kalmıyor, Türkiye'ye Avrupalıların yaptıkları bitmez tükenmez ve sonu gelmez reform çağrılarından birini de içeriyordu. Bütün bunların ötesinde, sanki modern Türkoloji için bir sır açıklarcasına, bir de altmış birinci maddesi var; ne yazık, Türkoloji, maddeyi ve içindeki açıklayıcı ışığı hep görmezlikten gelmiştir. Berlin Sözleşmesi'nin 1878 tarihindeki saptamasıyla Babıali, Ermeni halkını ve ekonomik değerlerini, Çerkez ve Kürt saldırganlarının tacizinden korumayı taahhüt ediyordu. Böylece Berlin Sözleşmesi, olağanüstü materyalist bir bakış açısıyla, kırk yıldan biraz fazla bir zaman sonrasında açılacak Anadolu rezistansının önemli motifine ve aktörlerine[12] işaret etmiş olmaktadır.

İkinci dosya, Birinci Dünya Savaşı öncesinde yoğunlaşan ve savaş içinde de devam eden, Osmanlı mülkünün paylaşım programı ve sözleşmeleriyle ilgilidir; en tanınmışı, Fransa ve Britanya arasındaki Sykes-Picot olmak üzere İtalya ve Rusya'yı içine alan, iki veya çok taraflı paylaşım sözleşmesi imzalanmış olduğunu biliyoruz. Fakat daha az bildiğimiz, savaştan sonra bunlara pek uyulmadığıdır. Bolşevik Devrim'le birlikte Lenin'in ilan ettiği ilhaksız ve tazminatsız barış programını karşılayabilmek için Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson'ın dillendirdiği on dört noktanın, mazlum halklar üzerindeki etkisini ve bundan dönebilmek için nasıl "mandat" sisteminin geliştirildiğini, diğer çalışmalarımda geliştirdiğim için, burada tekrarlamaya ihtiyaç bu-

12) İttihat ve Terakki'nin birkaç kuruluş tarihinden söz edebiliriz; ancak öncelikle, Harp Okulu öğrencisi dört arkadaş tarafından kurulduğu, genellikle, kabul edilmektedir. Bunlardan İbrahim Temo, Arnavut kökenliyken, Mehmet Reşit, Çerkez ve geriye kalan Abdullah Cevdet ve İshak Sukuti'yse Kürttüler. Bunu da, modern Türkiye tarihinin uç sahnelerinde, Çerkez ve Kürt aktörlerin sıklıkla görülmesinin ayrı bir işareti sayabiliriz.

lunmamaktadır. Belki de tekrarlanması gereken, yüz elli yıldır Batı karşısında her zaman utandırıcı yenilgilere alışmış, başta Osmanlı olmak üzere bütün Doğu halklarının, kendilerini yönetmek için Milletler Cemiyeti'nin bir vekil Batılı devlet tayin etmesini, artık utandırıcı bulmamalarıdır ve üstelik "mandat" sistemi yepyeni bir öneri olduğu için sakıncasını da görememeleridir. Yalnız bunun ötesinde, bir de aralarında yaptıkları paylaşım anlaşmalarını bir kenara atma manevralarına tanıklık ediyoruz.

"Mandat" düzeni, savaş öncesindeki paylaşım programlarını, Leninist ve Wilsonist açıklamalar karşısında, başka bir düzen içinde sürdürmeye imkan veriyordu. Yalnız savaş sonrası, önceki paylaşım anlaşmalarına uyulmadığına da tanıklık ediyordu. Yeni durumlar ortaya çıkmaktadır.

Musul, Fransa ve Büyük Britanya arasındaki paylaşım anlaşmalarının ihlaline çok tipik ve önemli bir örnektir. Sykes-Picot Sözleşmesi'ne göre Fransa'nın nüfuz bölgesi olmasına karşılık, Büyük Britanya el koyuyordu. Birinci Dünya Savaşı yaklaşırken, Fransa'da bir güçlü akım, sanki Rusya'nın Osmanlı Ortodokslarının, Almanya'nın Müslümanların koruyuculuğunu üstlenmesine bir nazire olarak, Fransa'nın da Doğu Katoliklerinin hamisi olduğunu ileri sürüyor ve Lübnan, Suriye, Musul, Kilikya dahil geniş bir Osmanlı coğrafyasını nüfuzları altına almaları gerektiğini savunuyor, üstelik etkili oluyorlardı. Fransa, Sykes-Picot Sözleşmesi'yle bunu Büyük Britanya'ya kabul ettirmekle birlikte Londra şimdi bunda değişiklikler yapıyordu ve ayrıca Büyük Britanya, İskenderun'a da el koymayı denemiş ve öncelikle girmişse de, sonra 1939 yılında Türkiye'ye ilhaka kadar, buraları Fransa'ya terk etmeyi kabul etmiştir. Yalnız, paylaşım sözleşmelerinin ihlali, bir nicelik değil, emperyalistler arası ahengi tehdit edici niteliğe yaklaşıyordu.

Sevr Antlaşma tasarısını, nihai bir taslaktan daha çok, bir keşif belgesi ve bir pazarlık önerisi olarak görme eğilimimi gizlemiyorum; bu çerçevede J. Pichon'un, Sevr'in tek kazançlısının Büyük Britanya olduğu ve Fransa, İtalya ve hatta Elenlerin, bunu "a regret" kerhen, imzaladıkları görüşüne katılıyorum.[13] Bu isteksiz imzalama ve zamanın emperyalist lideri Londra'nın, paydaşlarına karşı aşırı tamahkar davranışı, Anadolu'daki rezistansın önemli şanslarından biri olmuştur. Ayrıca Sevr yazılırken, 1920 Nisan ayında San

13) "...La Grande-Bretagne etait la principale beneficiare du traite de Sevres. La France, L'Italie et-mé-me la Grece ne l'avaient au contraire signe qu'a regret."
Jean Pichon, *Le Partage du Proche-Orient*, Paris, 1938, s. 228.

Remo'da açıklanan Orta Doğu mandataire'leri listesi, bu bir tür ganimet dağıtım listesiydi, Sykes-Picot paylaşım sözleşmesine göre, Fransa'nın hayallerine büyük darbe indiriyordu; Büyük Britanya, daha önceki sözleşmenin aksine Musul dahil Irak'la Filistin'i kendi üzerine yazıyordu. 1920 yazında Fransa, ganimet dağıtımından son derece rahatsızdır.

Fransa, rahatsızlığını Ankara'yla anlaşmak için çabuk davranarak sergilemekten geri kalmıyordu; Ankara'yı legalize eden devletlerin başında Fransa geliyordu. Yalnız bu kadar değil, hep yakınlık duyduğu yerel Ermenileri şaşkınlık içinde bırakarak, 1922 yılı Ocak ayında Kilikya'daki askerlerini çekme kararı alıyordu. Kilikya'nın boşaltılması, Fransız askerlerine güvenerek eski husumetleri doğrultusunda hareket eden Ermenileri, Suriye ve Yunanistan'a doğru göçe zorlarken, Ankara'daki Kemalist karargahı da son derece rahat bir konuma sokuyordu. Anadolu'da, Kemalist karargahın kaygı duyacağı bir işgal gücü kalmamış oluyordu; büyük devletler, tahrik ettikleri bölge halklarını teker teker terk ediyordu.

İtalyanlar ise, paylaşma sözleşmeleriyle kendilerine yapılan taahhütlere uyulmadığını düşünüyorlardı; Antalya yöresinden ayrı olarak, Büyük Britanya'nın Elen kuvvetlerini, İzmir Limanı'ndan Anadolu'ya çıkartmasını tamamen payların ellerinden alınması olarak görüyorlardı. Gerçekten de, 1917 yılı Ağustos ayında Büyük Britanya, Fransa ve İtalya arasında imzalanan paylaşım sözleşmesine göre, güney ve güneybatı Anadolu'da önemli bir bölgeyle İzmir, İtalyanlara veriliyordu ve bu nedenle, İtalyanlar aldatıldıklarını düşünüyorlardı. Böyle düşündükleri için de, tüm Anadolu rezistansı boyunca, Kemalist karargahın muhbirleri olarak hareket etmekten geri kalmadılar; Ankara'daki Kemalist karargah, emperyalist merkezlerdeki eğilimleri, İtalyanlar kanalıyla öğrenmekte gecikmiyordu.

Bu çerçevede, Elenlerin İzmir'e çıkışlarının, sadece Londra'nın bir manevrası olduğu hipotezini yeniden hatırlamak durumundayız; burada, bu hipotezi dillendirenlerden birinin kimliği çok ilginç görünmektedir. Elen kökenli, Türkiye'de yetişme Fransız yazar Yerasimos, Elenlerin "Yalnızca Irak mandası işinin iç sorunlarını çözmek için gerekli zaman süresince Türk Ordusu'nu meşgul etmek" amacıyla, Büyük Britanya tarafından Anadolu'ya çıkarıldığından hiç kuşku duymamaktadır.[14] Yerasimos'un hipotezine göre, Elenler hep bir "oyun" içinde ve hem de Irak'taki Britiş emperyalizmi niyetleri çerçe-

14) S. Yerasimos, *Les Kurdes et le Partage du Moyen-Orient 1918-1926*, E. Picard, La Question Kürde, Editions Complexe, 1991, içinde, s. 29.

vesinde, gemilere bindirilerek İzmir'e çıkarılmışlardır.

Bu çalışmada kurmaya çalıştığım mimariye göre, Kemalist kuvvetlerin Londra'nın can düşmanı İttihat Terakkici subay ve politikacıları Anadolu rezistansının dışında tutması ve Komünizan ya da popülist gerillaları tasfiye etmesi ölçüsünde, Londra'nın, Elen Kuvvetleri'ne çıkardığı lojistik sorunları artırması, Anadolu'nun içine doğru yürümek zorunda olan Elen Kuvvetleri'ni lojistik destekten yoksun bırakması, bu hipotezle çok tutarlıdır. Ancak bu, bu haliyle eninde sonunda bir hipotezdir ve bilimsel bir kanıya yaklaşabilmek için, Irak ve özellikle Musul sahnesine bakmak kaçınılmaz olmaktadır. Bu da, doğallıkla, yakın zaman Arap tarihi içinde yer alıyor.

Elenlerin, Osmanlı sisteminden ayrılarak, bağımsız devlet kurmayı başaran ilk kavim olduğunu biliyoruz; başından beri Osmanlı mülkü içinde yaşamış kavimler içinde en geç hareket edenlerse Ermeniler ve Kürtlerdi. Doğu'nun zanaatkar kavmi Ermenilere Osmanlı üslubu içinde "Millet-i Sadık" dendiğini de biliyoruz; kabul etmek gerekir ki bu nitelemeyi hakkıyla kazanmışlardır. Başta İstanbul, pek çok gelişmiş bölgede ticarete egemen olmalarının yanında, Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren diplomatik görevleri işgal eden Elenlerin, bağımsızlıktan sonra güvenilirliklerini yitirmelerinin yarattığı boşluğu, Ermenilerin büyük bir sadakatle doldurduklarını görüyoruz. Burada kullandığım "diplomatik görevler" sözünü, geniş anlamda ele almak zorunludur; büyük ölçüde bürokratik görevler ve tedrici ölçüde de entelektüel fonksiyonlar olarak anlaşılması yerindedir. Doğan boşluğun arkasından, Osmanlı'nın son döneminde, Ermeniler diplomaside, üniversitelerde, gazetecilikte, sanatta ve düşün yaşamında, kuşkusuz zenginliklerin üretilip kontrol edilmesinde bir kilit role sahip oldular; bu, Ermeni seçkininin, Ermeni milliyetçi hareketleri ve ihtilal çabalarından uzak kalmasını doğuruyordu. Uzun süre Ermeni nasyonalist-devrimci hareketinde, egemen düzenin parçası olmakla bunun tarafından ezilme fonksiyonları iç içe ve birbirini yavaşlatarak etkili olmuştur. Ani ve Malazgirt çevresinde, birbirinden vadiler ve dağlarla kopmuş Ermeni feodalitesi, birleşmeyi hiç öğrenemedi; bunu, Ermeni kimliğinin önemli çizgileri arasında gören tarihçiler bulunmaktadır.

Kürtlerin durumu da Ermenilerden çok farklı değildi; gerçi, Kürt tarihinin en önemli başkaldırılarından birisi olan Bedirhan İsyanı, bugünkü Türkiye sınırları içinde gelişmişti, ancak, bunda Elenlerin bağımsızlığından sonra, mer-

kezi hükümetin yetkilerini artırmak isteyen Babıali'ye karşı Kürt emiri Bedirhan'ın feodal tepkisinin rolü önemlidir. Bunu kabul etmekle, Batı'da Elenlerin karşısında yenilen İkinci Mahmut'un Doğu'da yaptığını, "K...'ın İkinci Fethi" olarak niteleyen Sovyet Kürdolog Profesör Lazarev'e katılmak bir ve aynı yöndedir. Çünkü, Osmanlı'yı bir Batı İmparatorluğu'yken Doğu İmparatorluğu'na yönelten, I. Selim'in XVI. yüzyılın başında İran'a, Bağdat ve Mısır'a yönelmeden önce, Kürt seçkini İdris-i Bitlisi'nin işbirliğiyle, Kürt prensleriyle yaptığı anlaşma, Kürt coğrafyasının tam bir zaptından daha çok, Kürt beyliklerini Osmanlı üst egemenliği altında toplamayı amaçlıyordu. Babıali, dış ilişkileri yönetme ve savaşlarda beyliklerin belli miktarda savaşçı göndermeleri ve belli zamanlarda vergi vermeleri karşılığında, buralardan asker celbetme ve vergi toplama haklarından feragat ediyordu; tam bir vasaliteyle karşı karşıyayız. Bu açıdan, Selim'inkini tam bir fetih bile saymanın güçlükleri var; asıl başlangıç, Mahmut'la birliktedir ve yalnız burada da, Bedirhan'ın, Kürt birliğini amaçlamayan ve bölgede yaşayan Süryanilerin kitlesel katliamını içeren hareketini, kendisine ilerdeki yıllarda Kürt milliyetçiliğinin "Babası" sıfatını getirse de, fazla abartmamak durumundayız. Ayrıca Kürtlerin bir ara, Batılıların Ermeni pogromları nedeniyle, "Kızıl Sultan" adını taktıkları Sultan Hamit'e de, "Kürtlerin Babası" dediklerini biliyoruz.

Bunun karşılığında, Berlin Konferansı sonrasındaki, bugünkü Türkiye sınırları içine düşen Kürt hareketliliğinin, önemli ölçüde Babıali'nin etkisinde olduğunu ileri sürmekse abartma sayılmamalıdır. Çok açık bir Kürt birliği perspektifi olan ilk Kürt lideri sayabileceğimiz Şeyh Ubeydullah'ın İran'ın içine yönelen büyük isyanının, Sultan Hamit'le birlikte geliştirildiği iddiası hâlâ tartışılmaktadır. Bunu, Sultan Hamit'in, imparatorluğu tümüyle pan-İslamist ilkelere dayandırmak ve aynı amaçla daha doğuya kaydırmak heveslerinin bir uygulaması sayabilir miyiz? En azından Büyük Britanya'nın Ubeydullah'ın doğuya doğru yayılmasından çok kaygılandığı ve durdurulması için Babıali'ye baskı yaptığı bilinmektedir.

Bu tarihten sonra uzunca bir süre Kürt milliyetçiliği, İran'a, merkezi Mahabat ve bugünkü Irak'a, merkezi Süleymaniye'ye kayıyordu; Hamit'in, Ermenileri taciz politikasıysa en çok Kürt şeflerinin işine yarıyordu. Burada, biraz ileride değineceğim "Hamidiye Alayları" çok etkin bir taciz düzen ve kuvvetidir; bu korucu alayları ile, Ermeniler sürekli katlediliyor ve sürekli topraklarından

kovuluyordu. Diğer taraftan bu taciz makinelerinin etnik niteliğine gelince, 1919 ve 1920 yıllarında, Anadolu'nun batısındaki gerilla kuvvetlerini Çerkez halkıyla özdeşleştirdiğimiz ölçüde ve hatta çok daha fazla, Hamidiye Alayları'nı da Kürt saymak durumundayız. Ermeni zenginliği ve Hamidiye Alayları, Kürt şef ve şeyhlerini, tümüyle Osmanlı ve Türk düzenine bağlamıştır.

Osmanlı coğrafyasının otojen halklarından Arapların tutumunuysa bu fonda daha kolaylıkla değerlendirebiliriz. Birinci Dünya Savaşı'na gelindiğinde, Osmanlı'dan ayrı bağımsız devlete yönelik milliyetçi hareketlerin varlığı hiçbir tartışma götürmüyor. Jön-Türk hareketinden etkilenen bir güçlü Jön-Arap hareketi görülüyor; Arap milliyetçileri, İttihat ve Terakki'deki pan-İslamist eğilimi çok az önemsiyorlar ve İttihat ve Terakki'yi bir Türk nasyonalisti politik hareket olarak değerlendiriyorlar. Tepkileri de buna uygundur; çok zaman, Şam'a veya bir başka yere Arapça bilmeyen bir öğretmenin veya yargıcın atanması, hep mukavemetle karşılaşıyor; Türk yönetenleri bunun farkındadır.

Farkında olmasalar bile, Birinci Dünya Savaşı sırasında 1915 ve 1916 yılında, Haşimi soyundan Hicaz Emiri Hüseyin'in Sir Mac-Mahon'la müzakereler sonucunda, Osmanlı kuvvetlerini vurma karşılığında bir bağımsız Arap devleti konusunda anlaştıklarını bilmek zorundadırlar. Gerçi zaman, emperyalist merkezlerin bir birleşik Arap devletine razı olmadığını göstermekte gecikmiyor; bunda paylaşım hesapları etkilidir ve öte yandan, olayların gelişmesinden Arap milliyetçilerinin de bunu pek fazla önemsemediklerini öğreniyoruz. Bu arada herhalde, Ankara'daki mukavemet merkezi, kendisi ayrı ve merkezi bir meclis ilan etmeden önce Suriye'de bir milli meclisin, Hüseyin'in oğlu Faysal'ın kral olduğu, bir yeni devleti ilan ettiğini duymuştur; bundan, Türklerin kısa ömürlü bazı şûra denemelerini bir kenara atacak olursak, Osmanlı mirası üzerinde ayrı devlet kurmada önceliğe sahip olmadığı sonucunu da çıkarabiliyoruz. Suriye Milli Meclisi'nin bağımsız Suriye Devleti'ni ilanı, 8 Mart 1920 tarihindedir.

Bu sırada, yine 1920 başında San Remo'da, emperyalist devletler, Suriye'yi Fransa'nın ve Irak'la Filistin'i de Büyük Britanya'nın mandasına verdiklerini ilan ediyorlardı. Ankara'da, Türkiye Milli Meclisi'nin açılışıyla aynı ayda –Nisan 1920– Osmanlı topraklarında yeni politik otoriteler ve mandataire'leri belirliyor ve sınırlarında anlaşıyorlardı, ama bazı güçlükler de yok değildi; bir

kez, o tarihlerde, Suriye ve Irak, nasyonalistlerin kafasında, o gün emperyalist merkezlerde ve bugünse Araplar dahil pek çok yerde olduğu kadar ayrı düşmüyordu. İhtilalci ve bağımsızlıkçı örgütlerde, hem birlik düşüncesi hâlâ vardı ve hem de ayrılığın sınırları belirsizdi. Suriye'ye kral yapılan Faysal'ı, Fransa'nın Suriye'den kovması üzerine, Büyük Britanya'nın Irak'ta kral ilan etmesi –Ağustos 1921– bunun, yine ironik kanıtlarından birisidir. Ayrıca manda fikri olmasa bile Büyük Britanya mandası, o zaman Araplar için de çok cazip gelmiyordu; önemli din adamları Britanya mandasını reddeden fetvalar yayımlıyorlardı. Dolayısıyla, 1920 yılından sonra, 1922 yılı sonuna ve daha sonrasına kadar, Britiş emperyalizminin Irak'ta ve bu arada Musul'daki sorunları, Anadolu'daki sorunlarından daha önemsiz ve kolay görünmüyordu; Faysal, manda projesine yatkın olmakla birlikte, milliyetçilerin tehdidini duyuyordu. Londra için, has Orta Doğu ve Irak'ta, en azından Anadolu'daki kadar geliştirilmiş diplomatik-politik manevralara ihtiyaç olduğu açıklıkla görülmektedir.

Türkiye'deki gelişmeleri, sorunun bu boyutunu ele almadan çözümlemeye çalışmak, hep eksik kalmaya mahkumdur. Ancak analiz de kolay görünmüyor; çünkü, Londra'nın burada Kürt kartını oynamaya eğilim göstermesini saptamak sorunu çözmüyor, bir süre sonra Ankara'nın da Musul'da aynı kartı eline almak istediğini görüyoruz. Yalnız, Kemalistlerin kendi kontrollerindeki Kürt politikasındaki sınırlılık göz önüne getirildiğinde, böyle bir imkanın varlığını ve daha ötesinde kullanılabilirliğini analiz etmek bir yana, kavramak bile çok güç olmaktadır. Bu güçlükten kurtulmak içinse en azından o tarihte de ve muhtemelen çok daha sonraları, Kürt şeyhleriyle seçkinlerinin, en az Büyük Britanya kadar tamahkar ve dar görüşlü olduğunu varsaymak zorunluluğundayız. Kürt şeflerinin politik açıdan yetkin, ancak dar bakışlı ve aşırı egoist olduklarını varsaymak, Türkiye coğrafyasındaki gelişmeleri çözümleyebilmek için de çok gerekli bir anahtardır.

Büyük Britanya'nın Kürt Davası'nı bir oyalama ve pazarlık malzemesi olarak kullandığını düşündüren işaretlerden birisi, Sevr taslağına bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kalan coğrafyada, bağımsız bir Ermenistan Devleti'nin yanında, 62 ve 64. maddeleriyle, bağımsızlığı ilerde tartışılmak üzere bir otonomi önerisi koyan Londra'nın, Lozan Konferansı sırasında, daha önceki vaadini tamamıyla unutmasıdır. Çok kısa aralıklarla ser-

gilenen bu hatırlamayla unutmayı göz önünde tutmadan, sorunun soğukkanlı bir analizini imkansız görüyorum; üstelik cevabını bulmak hiç de zor görünmemektedir. Çünkü, Lozan'a yaklaşıldığı zaman Londra, Irak mandası konusundaki güçlüklerini aşmıştı ve belki de, Musul konusunda da önemli mesafe kaydetmiş bulunuyordu.[15] Düşündürücü değil mi? Londra ve Ankara delegasyonları, sessizce Musul Sorunu'nun tartışılmasını erteliyorlardı; bu erteleme, Türkiye'nin görünüşü kurtarmaya yönelik tepkilerine bile sahne olmadan, Musul'un Büyük Britanya mandasındaki Irak'a bağlanması sonucunu doğurmuştur.

Musul Sorunu, istediği şekilde çözülünceye kadar, "Irak K..." demek olan Musul'da Kürtler için bir otonomiyi şart koşmak, Londra diplomasisinin temel çizgilerinden birisi olmuştur; Musul'u işgal eder etmez de –1918 yılının sonu– Süleymaniye'de resmi dil Kürtçeyi edebi ve politik diyalektiği olan ve Süleymaniye'de konuşulan Soraniye çeviriyordu.[16] Bundan sonra da, Kürt siyasal tarihinin en ilginç kişilerinden biri olan Şeyh Mahmut Berzenci'yi, 1919 yılı Mayıs ayında Süleymaniye'ye vali tayin ediyordu. Süleymaniye'yi, o tarihte, Kürt hareketliliğinin kültür ve politik merkezi saymak durumundayız.

Süleymaniye Valisi Şeyh Mahmut'un, bundan sonra arada bir bağımsız Kürt Devleti'ni ve kendi krallığını ilan ettiğini ve arkasından, İngiliz kuvvetleri tarafından uzaklaştırıldığını ve sonra tekrar Süleymaniye'ye getirilerek yönetici yapıldığını görüyoruz. Bunları, Mahmut'un fırsatları değerlendirerek bağımsızlık peşinde koştuğu şeklinde değerlendirmek mümkündür; bazen, Londra'yla danışma içinde hareket ettiğini de düşünmekten de kendimizi alamıyoruz. Çünkü, bu sırada Londra'nın, Kürt Sorunu'nu hem Ankara'yı ve hem de Bağdat'ı terbiye etmek için kullandığı anlaşılıyor; Kürdolojideki yeni ve bu arada Britiş diplomatik kayıtlarının incelenmesiyle yapılan araştırmalar, Londra'nın, belli bir merkezi yapıya angaje olmadan bütün Kürt bey ve şeyhlerini ayakta ve hareket halinde tutmaya çalıştığı konusunda hiçbir kuşku bırakmamaktadır. Bundan başka, milliyetçilerin baskısı altındaki Faysal'ı, manda anlaşmasına razı edebilmek için, Musul'u, Türki-

15) Lozan'da Türk Delegasyonu Başkanı İsmet Paşa'nın anılarında, Musul Meselesi'nin son derece hafif olarak ele alınması dikkat çekicidir. İsmet Paşa'nın, "Konferans'ta da görüştük," demesine karşın, sorunun, özel görüşmelerle ertelendiği kesin görünmektedir.
"Musul meselesini de konferansta birkaç defa görüştük. İngilizlerle aramızda bir hal şekline varmak için özel müzakereler yaptık."
İsmet İnönü'nün Hatıraları: Lozan Antlaşması I, İstanbul, 1998, s. 132.

16) Sa'ad Jawad, *Iraq and the Kurdish Questions 1958-1970*, London, 1981, s. 7.

ye'de bırakmakla tehdit etmekten geri kalmıyordu. Londra'nın, Faysal'ı, şartlarını kabul etmesi halinde, Musul'un Irak'ın parçası olacağı konusunda inandırdığına kuşku yok; Türkiye cephesiyle ilgili olarak, Londra'nın rahatlığı dikkat çekicidir. Lozan'a gidilirken Irak cephesinde istediğini sağlayan Londra, burada da, şaşırtıcı bir kolaylıkla, "sorunu" erteleme kararı çıkartabiliyordu.

Bu aşamada, Türkolojinin aşırı zaaflarından ayrı olarak, Osmanist etütlerin, bir yöntem sorununa işaret etme zorunluluğunu duyuyorum; Osmanist yapı analiz edilirken, çok zaman, bir coğrafik tanım yapılmamaktadır. Bu sorunu, buradaki formülasyonuyla Marx etütlerine kadar uzatabiliriz; ünlü "Asya Tipi Üretim Tarzı" tartışmalarında coğrafi sınırlama hep eksik kalmıştır. Bu sorunun önemi şuradadır: Eğer Anadolu'nun ortasındaki üretim biçimi "Asyai" ise, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı vilayetler, tam bir feodal tanım içine girmektedir; Kürtlerin yaşadığı illerdeki feodal kuralların katılığı son derece şaşırtıcıdır. O halde Osmanist etütler açısından, Kürtlerin yaşadığı iller, Osmani bir kapsamda mıydı? Bu soruyu kaydetmekle yetiniyorum.

Batı'da Elenlerin bağımsız bir devlet oluşuna tanıklık eden Osmanlı'nın ilk aydınlanmacı despotu Mahmut'un tarihsel rolü, Kürt feodalitesini kırmak olmuştur. Elenleri kaybeden, artık sadece bir gerici Bektaşi-esnaf güruhu olan ve her türlü yenileşme adımını baltalayan, zamanın silahlı kuvvetleri yeniçeriliği çok kanlı bir iç savaşla tasfiye eden Mahmut'un, gecikmiş bir Sekizinci Henry veya Büyük Petro rolüyle Kürt feodalitesine yönelmesi, olayların gelişme mantığına çok uygun düşmektedir.

Uzun yıllar süren, Mısır Hidivi kuvvetlerinin ciddi hiçbir mukavemetle karşılaşmadan İstanbul'a yaklaştığı ve hanedanı tehdit ettiği bir zamanda gerçekleşen K... Seferleri, Türkiye tarihinde her açıdan ayrı bir öneme sahiptir. Bir yanıyla, bu seferlere genç bir danışman-subay olarak katılan Kont Moltke'nin çok değerli gözlemlerini ve diğer yanıyla, K... Madalyaları'nı gerisinde bırakarak, bir dönemin sonuna da işaret ediyordu. Osmanlı merkezi kuvvetleri, bütün zayıflıklarına karşın Kürt Prensi Bedirhan'ın liderliğindeki isyanı bastırmayı başarmıştır; bundan sonra, Kürt hareketliliğinde asil sınıfların önderliği bitmiş olmaktadır.

Artık Kürt aşiret ve topluluklarını, şeyhlerin sürüklediğini görüyoruz; aşiretleri bir araya toplayarak isyanlar çıkarabilen ve ulusal birlik programlarına

yaklaşanlar da bunlardır. Çok azı Kadiri ve çoğunluğu Nakşibendi olan bu şeyhler, hiçbir zaman Müslüman Ortodoksluğu olan Sünni görüşünün dışına çıkamıyorlar ve inanç olarak Alevi ve Zazafon Kürtlerle birlik kuramıyorlardı; bunlar da, Sünni başkaldırılara katılmamak bir yana, Seyit Rıza örneği kendi başkaldırılarını ayrıca gerçekleştiriyorlardı. Benim Kürt birliği peşinde koştuğunu düşündüğüm ilk lider olan Ubeydullah ve bir ara Irak K...'nda krallığını ilan eden Berzenci, şeyhtiler. Sait de şeyh ve yine Nakşibendi olmakla birlikte, Şeyh Sait'in isyanını, Kürt hareketliliğinin üçüncü dönemine yerleştirmenin daha doğru olduğunu sanıyorum[17] ve bu, hareketin net olmayan niteliğine daha da uygundur.

Burada incelediğim tarih kesitinde, Osmanlı'nın son zamanları ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında, Kürt hareketliliğinin önderliğinin şeyhlerle birlikte "Hamidiye" entelijansiyasının eline geçtiğini görüyoruz. Nitekim, daha sonradan Şeyh Sait'in hiç de yetkin ve hazırlıklı olmayan omuzlarına yüklenen bu isyanın lideri, hazırlık aşamasından isyanın patlamasından hemen önce asılıncaya kadar, Cibranlı aşireti reisi Albay Halit'ti; Halit, bir Hamidiye Alayı komutanıydı ve albaylığı buradan gelmektedir.

Hamidiye Alayları da, Türkiye'de ve tümüyle Türkolojide, yeni yeni incelenmektedir; bundan önce, Ermeni kökenli bazı Amerikalı araştırmacıların çalışmalarında ve özellikle Sovyet Kürdolojisinde, ipuçlarına ve değerli değinmelere rastlıyorduk.[18] Böyle olması alayların niteliğine, kuruluş amaçlarına ve eylemlerine çok uygundur; çünkü, 1891 yılında Sultan Hamit tarafından kurulan ve adına bağlanarak "Hamidiye Alayları" adını alan bu kuruluşlar, tümüyle Osmanlı Ermenistanı'ndaki Ermenilerin canlarını ve mallarını hedef alıyordu ve ikinci olarak da Türk-İran hududunu koruma misyonları vardı. Hamidiye Alayları, tümüyle Kürt aşiretlerinden oluşuyordu ve bunlardan alay komutanlarına "albay" rütbesi veriliyordu; Hamidiye paşaları da bulunuyordu.

---

17) Kürt hareketliliğinin periyotları bundan sonra da sürmektedir. Bu konuda bazı bilgiler, uzun bir karanlıktan sonra çıkan ilk çalışmalarda hep görüldüğü üzere, polemisist bir biçemle yazılan bir diğer çalışmamda var.
Y. Küçük, *Kürtler Üzerine Tezler*, Dönem Yayınevi, İstanbul, 1990.

18) Şu iki kaynak, Hamidiye Alayları konusunda, en yararlı olanlardır:
Prof. Dr. Bayram Kodaman, *Sultan II. Abdülhamit Devri Doğu Anadolu Politikası*, Ankara, 1987.
Louise Nablandian, *The Armenian Revolutionary Movement*, University of California Press,1963.
Bu arada Nablandian'ın, Hamidiye Alayları'nın zaman zaman, çevredeki Türk ve Arap köylerine de saldırdığını saptaması, ayrıca kayda değmektedir.

Hamidiye Alayları'nın önündeki modelin Rus Kazak alayları olduğu hep söylenmiştir; ancak, Kürdolojinin şu anda duayeni sayılabilecek olan Sovyet bilim adamı Profesör Lazarev, Hamidiye Alayları'nın Osmanlı Ermenileri'ni tacizden başka bir misyonuna da –bana göre çok büyük bir haklılıkla– işaret etmektedir. Ermeni kökenli Sovyet Türkoloğu Hasretyan'ın (Gasratyan) editörlüğünde, *Kurdskoe Dvijenie* başlığıyla yayımlanan derlemeye katkısında, Profesör Lazarev, Hamidiye Alayları'nın, aynı zamanda tarih sahnesine çıkan, ancak Arap ve Arnavut kökenlileri de kapsayan "Aşiret Mektepleri"yle birlikte, Kürt milliyetçiliğini törpüleme ve bağımsızlık isteklerini tüketme işlevi de olduğunu ileri sürüyordu. Lazarev, Kürt aşiret reislerini silahlandırmak, onlara rütbe ve silah vermek politikasında çok bilinçli olduğuna bizi inandırmaktadır; Sultan Hamit'in "Küçük Asya'da bunları, Kürtleri, asimile etmeye mecburuz" dediğini yazmaktadır.[19] Kürtlerin bu alaylar içinde bir araya geldiklerini ve ortak bir amaçları olabileceğini gördüklerini ve bu nedenle alayların, Kürt ulusalcılığının gelişmesine olumlu katkıda bulunduğunu ileri sürenler varsa da, daha çok Türk merkezine bağlılık yarattığını düşünmek yerindedir. Çünkü, eninde sonunda Türk merkeziyle Kürt şefleri arasında, bir çıkar ve yazgı birliğini gösterebiliyordu.

Sevr taslağı, Kürtlere net ve tanımlanmamış bir otonomi önerirken, bilerek veya bilmeyerek asıl bu birliği tehdit etmiştir. Kürt şeflerinin Sevr'den rahatsızlığı ve ürküntüsünün, Türklerden daha az olduğunu düşünmek için hiçbir nedenimiz bulunmuyor. Sevr, Van ve Bitlis de dahil geniş bir coğrafyada, bir Ermeni devleti öneriyordu; bu, Berlin Antlaşması'nda sözü edilen ve Hamidiye Alayları'yla çok ileri boyutlara ulaşan, gerçekleştirilmiş servet transferini tehdit etmekteydi. Dolayısıyla, Sevr açıklandığı zaman Kürt ileri gelenlerinin hiç sahip çıkmamaları çok aydınlatıcıdır; bunu, çıkarlarını bilmemelerine değil çok bilmelerine bağlamak durumundayız. Şeyh Sait İsyanı'na yaklaşırken, bu değerlendirmeleri mutlaka yapmış olmak zorunluluğundayız.

Şeyh Sait İsyanı da uzunca bir süre bilimsel tabular arasında yer aldı ve Türkiye tarih yazımı –buna Türkiye Komünist Partisi'nin ve Kürtlerin yazımını da katmak gereği var– Sait'in hareketini Büyük Britanya'nın güdümünde, dinsel yanı diğer bütün yanlarını bastıracak kadar koyu bir gerici ayaklanma olarak ele alıyordu; zamanın Sovyet değerlendirmesi de böyledir. Sovyet de-

19) M. A. Hasretyan, *Kurdskoe Dvijenie ve Novoe i Noveyşee Vremya*, Moskva, 1987, s. 33.

ğerlendirmesi, yeni Sovyet Sosyalizmine bir cordon sanitaire sağlayan Türkiye düzeninin destabilize edilmesini önce Londra'nın yararına görmeye ve sonra da mekanik olarak Londra'ya bağlamaya dayanıyordu; bu nedenle Sovyetler'in ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nden aydınlanan Türkiye Komünist Partisi'nin bu değerlendirmeleri, doğru sayılmamakla birlikte anlaşılır olmaktadır.

Ancak mantığa ve gerçeklere uymuyordu; bu açıdan, Çerkez Ethem'in bir hain olmayıp yolunun sonuna gelmiş bir gerilla lideri olduğunu ortaya çıkardıktan sonra Sait'in de bir "İngiliz ajanı" olmadığını geniş kitlelere, göstermek bana kalıyordu.[20] Zamanın Britanya diplomatik belgeleri artık açıktır ve bunlarda Sait'in İngilizlerle temasına dair bir işarete rastlamıyoruz; öte yandan, Türkiye'ninki, daha önce Bulgarların ve daha önce de Elenlerinki dahil, bütün nasyonalist hareketlerde az veya çok bir dinsel boyut olmuştur. Muhtemelen, Şeyh Sait başkaldırısının dinsel yanı daha ağırdır; ancak Kürt halkının o zamanki nasyonalist özlemlerini de içerdiğinden kuşku duymak imkansızdır.

Ayrıca Sait'in kişiliğine dayanarak bu başkaldırıyı değerlendirmek de zordur; çünkü, Sait sonradan ve zoraki liderdir. Bu isyan üzerine gün geçtikçe artan araştırmalar bunu netlikle ortaya koyuyor; burada bunlara girmek ve tekrarlamak için hiçbir gerek duymuyorum. Sadece bazı kısa hatırlatmalara ihtiyaç olabilir; bunun için de Profesör Hasretyan'ın, sözünü ettiğim derlemesinde, kendisinin kaleme aldığı bölüm,[21] yeteri ölçüde açık ve güven vericidir. Profesör Hasretyan'ın, o tarihe kadar en geniş katılımlı bu başkaldırıyla ilgili olarak, "İsyan şeyhler tarafından değil, esas olarak başında Türk ordusundan Albay Cibranlı Halit Bey, gazeteci Kemal Fevzi, Doktor Fuat gibi tanınmış aydınların bulunduğu Azad-i K... Komitesi tarafından hazırlandı" saptaması, "Türk Ordusu" sözünün "Hamidiye Alayı"yla değiştirilmesiyle birlikte, çok aydınlatıcıdır. Sonunda idam edilenlerin listesi de, Hamidiye entelijansiyası olarak adlandırabileceğimiz, son Osmanlı dönemi Kürt aydınlarının direksiyonunu açıklıkla ortaya koymaktadır.

---

20) Aslında, Türk tarihiyle ilgili olarak, benim mevcut değerlendirmeleri altüst eden buluşlarımın, amprik değil teorik çıkışlı ve ağırlıklı olduğunu kaydetmek durumundayım; beni böyle düşünmeye yönelten, öncelikle herhangi bir ampirik kanıt değil, tümüyle, teorik mimari olmuştur. Bu, Einstein'ın bilimde "teorik başlangıç önceliklidir" biçiminde formüle ettiğim yaklaşımına uygun düşmektedir.

21) Ibid., Beşinci Bölüm.

Başkaldırının hazırlığı gizli yapılmıştır; ancak bu gizlilik çok tartışmalıdır. Komite, ordu içinde örgütleniyordu ve Halit Bey 1924 yılı Kasım ayında, diğer Kürt liderlerinin katılımını sağlamak üzere, Diyarbekir üzerinden, Halep'e gidiyordu. Harekete katılanların birbiriyle irtibatı, konspirasyon kurallarına hiç uymayan bir gevşeklik içinde geliştirdiklerini artık çok iyi biliyoruz; bütün bunların zamanında Ankara tarafından da bilinmediğini düşünmek çok zordur. Nitekim, Albay Halit, 1924 yılında yakalanmış ve isyana hazırlıktan dolayı, Yusuf Ziya'yla birlikte derhal kurşuna dizilmiştir; bütün bunlar üzerine başkaldırının neden önlenmediği sorusu önümüzde duruyor.

Yeni Kemalist yönetimin, böylesine ve hızlı bir yayılmayı beklememiş olması ve daha sınırlı bir ayaklanmadan yarar umması ihtimal dahilindedir. Bununla birlikte, Ankara'nın daha kalıcı politikalar için böyle bir başkaldırının yayılmasını öngörmesi de ihtimal dahilindedir; bu takdirde, bununla tutarlı olarak yeni Kemalist yönetimin, Musul'un ve aynı anlama gelmek üzere, bugünkü söyleyişle Güney'in, yeni Cumhuriyet'le birleşmesini gözardı ettiğini de düşünmek zorundayız.

ARNOLD TOYNBEE

Tarihçi Arnold Toynbee, 1927 yılında yayımlanan 1925 yılına ait *Uluslararası İlişkiler Yıllığı, 'Survey of International Affairs'* adını taşıyan çalışmasında, *The Times* gazetesinin 17 Ağustos 1925 tarihli sayısında Kürt liderlerinin idamının Musul'da çok olumsuz bir hava yarattığını haber verdiğini kaydetmektedir. Aslında bunun aksini beklemek şaşırtıcıdır; daha önce de işaret etmiş bulunuyorum, Milletler Cemiyeti'nin Kürt Sorunuyla büyük ölçüde özdeşleşen "Musul" raporuna, i'lerin noktasını koyduğu bir zamanda, hiçbir gerek yokken kırk idamı yapmanın böyle bir sonucu istemekle aynı anlama geldiğini düşünmek kaçınılmazdır. Türkiye'de böyle hızlı ekzeküsyonlar için hiçbir hukuk zorunluluğu olmadığını biliyoruz. Mithat Paşa'nın acıklı yaşamı da gösteriyor; idama hükmetmek ve ancak uygun zamanı beklemek her zaman mümkündür.

Aslında tarihçi Toynbee'nin, 1925 yılı *Uluslararası İlişkiler Yıllığı*'nda, Musul Meselesi'ne çok geniş ve çok bilimsel bir yer ayırması, bugün için bir

şanstır; çok değerli bir bilim adamının, bu önemli sorunu, en aktüel olduğu sırada bir tarihçi perspektifiyle tespit etmesinin değerini abartmak hiç mümkün görünmüyor. Bu nedenle, hem şimdiye kadar yapılan çözümlemeleri özetlemek ve hem de test etmek için Toynbee'nin saptamalarını, çok kısa bir biçimde aktarmayı çok yararlı görüyorum.

Toynbee, başka kaynaklardan da yararlanmakta ve bunlara kendi birikiminin değerlendirmelerini de katmakla birlikte, esas olarak o zamana dek yayımlanmış olan Milletler Cemiyeti'nin Musul Raporu'na dayanmaktadır. Buna göre Musul'un, mekan olarak, önce Kadim Asur İmparatorluğu'nun merkezi coğrafyasına denk düştüğünü, Türklerin, Süryanilerin, Arapların ve Kürtlerin belli başlı halklar olduğunu, Türklerin tartışmalı sınırın çok güneyinde, Kürtlerle yoğun bölgelerin altında yaşadıklarını, ekonominin öncelikle Irak, sonra Suriye ve arkasından İran ve en az ölçüde de Türkiye'yle ilişki içinde bulunduğunu kaydederek nüfusun yarıdan fazlasının Kürt olduğuna işaret ettikten sonra, eğer nüfus gözetilerek bir karar verilecek olursa, burada bir bağımsız Kürt Devleti'nin kurulması gereğini aktarmaktadır.[22] Tekrarlama gereğini duyuyorum, bunlar, Milletler Cemiyeti'nin Musul değerlendirmesinde yer alan saptamalardır; bunlara ek olarak, Kürtçenin Türkçe gibi Turan ve Arapça gibi Sami dillerinden ayrı olduğu da bu raporda yer almaktadır. Ancak Türkçenin hemen hemen her yerde konuşulduğu ve Kürt bölgelerinin hepsinde de küçük küçük anklavlar* halinde başka halkların da yaşadığına işaret edilmektedir; fakat Toynbee'nin aktararak önemine işaret ettiği gibi, Cemiyet'in raporunda iki önemli saptama daha bulunmaktadır.

Bunlardan birisi, Kürtlerin, hızlı bir biçimde ekilebilir topraklar satın aldıkları ve kentleri "Kürdize", raporun diliyle "Kurdizing" ettikleridir. Daha sonra sözünü edeceğimiz "Türkifikasyon" sürecinin yanında hep bir "Kürdizasyon" süreci de oluyordu; otuzlu yıllarda yayımlanan ünlü *Kadro* dergisinde buna işaret edilmiştir. Bundan ayrı olarak Milletler Cemiyeti Komisyonu, bölgedeki sınırların hiçbirinin, tartışmalı bölgenin Suriye ve İran'la veya Türkiye'nin Irak'la olan sınırının, etnik esası olmadığını, "racial frontiers" sayılmalarının imkansızlığını kaydediyordu; bu, bölge için genel olarak doğru bir

22) Arnold J. Toynbee, *Survey of International Affairs 1925*, Vol. I, Oxford University Press, 1927, s. 479.

*) Dört tarafından başka bir ülkenin topraklarıyla çevrilmiş ve böylece denize açılacak limanı kalmamış toprak. (yhn)

değerlendirmedir. Başkaları bir yana, İran'la Türkiye arasındaki, temeli 1639 Kasr-ı Şirin Antlaşması'yla atılan sınır da böyledir; sınır bölgelerinde Kürtler ve Azeri Türkleri yoğunlukla yaşamaktadırlar. Ancak belki de sınır böyle durumlar için gerekmektedir; filozofların bu eklemeyi yapması mümkündür.

İngiliz Profesör Toynbee, Musul'un işgaline karşı çıkan Ali İhsan Paşa'nın direncinin, ancak Babıali'nin yazılı emriyle kırılabildiğini kaydetmekle birlikte, işgalin silah bırakma koşullarına uygun olduğunu ve bunun üzerine de, Musul'a Büyük Britanya bayrağının çekilebildiğini belirtiyor. Bundan ayrı olarak, Sevr taslağının bütününün ve maddelerinin, "İlgili Kürtler üzerinde bir etki yaptığı konusunda hiçbir işaret görünmüyordu" dedikten sonra, ilgili Kürtlerin Sevr'in ilgili maddelerinden haberdar olduklarından bile kuşkuyla söz etmektedir.[23] Fakat Toynbee, silah bırakma anlaşmasından itibaren "Kuzey Kürtlerinin", the northern Kurds, galip büyük devletlerin, Kürtlerin yoğunlukla yaşadıkları yerlerde bir Ermeni devleti kuracakları ve Kürtleri de Ermeni azınlığın hükmü altına koyacaklarından pek çok korktuklarından hiç kuşku duymamaktadır. Tarihçi Toynbee'nin, hemen hemen zamanında yaptığı bu değerlendirme, benim, zamanında Sevr'in farkında görünmeyen Kürt şeflerinin dar hesaplarını çok iyi bildikleri yolundaki analizimle örtüşmektedir.

Profesör Toynbee, Kürt hareketliliğiyle kısa temasından sonra bile Kürt nasyonalizmini, ciddi olarak eleştiren ifadeler kullanmaktan geri kalmıyor; siyasi boyunduruğa, "muhalefetin negatif biçimini", the negative form of opposition, göstermekle birlikte, any positive consciousness of kurdish national solidarity, ulusal dayanışma alanında pozitif bir bilinç sergileyemediğine işaret ediyordu. Bu da, Kürt politikasını her zaman canlı tutuyor, ancak, aynı zamanda da kişisel ve oligarşik esprisini de sürdürmesi sonucunu doğuruyordu; Toynbee'nin bu görüşlerinin Kürt gerçekliğiyle ilgili önemli ipuçları sağladığını düşünüyorum.

Lozan çerçevesinde, Musul için bir plebisit önermeyi planlayan Ankara Hükümeti'nin de bu bilimsellikle formüle etmese bile, böyle bir değerlendirmeyi yapmış olması mümkündür; ancak bundan da öte 29 Ocak 1920 tarihinde, Ulusal Ant'ı –Misak-ı Milli– kabul eden Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın da eninde sonunda böyle düşündüğüne inanmak durumundayız. Misak-ı Milli, net olmayan, adlandırmaktan çok tanımlamayı tercih eden bir bel-

---

23) Ibid., s. 492.

gedir; bu belgenin artık Arap halklarını kendi dışında tutması, hemen o zamana kadar gelişen siyasal olaylar göz önüne alındığında bir zorunluluk oluyordu. Misak-ı Milli, adını koymamakla birlikte Musul'u anlatım yoluyla içermekte ve Kürt halkıyla birlikte yaşanabileceğini varsaymaktaydı; Sevr'in, başkaları bir yana Van ve Bitlis'i de, Ermenilere verdiğini ilan eden Başkan Wilson'ın bu varsayımı güçlendirdiğini düşünebiliyoruz.

Toynbee'nin, Musul Sorunu'nun daha mürekkebi kurumadan kaleme aldığı görüşlerinin değerinin her geçen gün daha iyi anlaşıldığı bu çalışmasından son bir hatırlatma da şudur: Ankara, Fransız kuvvetlerinin Kilikya'dan çekilmesinden kısa bir zaman sonra 17 Mart 1922 tarihinde, Revanduz'a bir Türk kaymakam tayin ediyordu; bu, Musul'da hak iddia etmek anlamındadır. Ancak aynı Türkiye 22 Nisan 1923 tarihinde, Irak-Britiş kuvvetlerinin baskısıyla, en ufak mukavemet göstermeden kaymakamını geri alıyordu; yerine, bir Kürt vali atanmıştır. Bu, Ali İhsan Paşa'nın, Babıali'nin yazılı emriyle Musul'u teslime zorlamasından sonra ikinci kez, Osmanlı-Türk yönetiminin, Musul için herhangi bir savaşı düşünmediğini göstermesi bakımından önemlidir. Kaldı ki, Musul Sorunu'nun artık tümüyle Britanya mandası altına verildiği zamanda da, Londra gazeteleri Ankara Hükümeti'nin toplanarak Musul için savaşmama kararı aldığını yazıyorlardı. Daha sonra, 1938 ve 1939 yılında Ankara'nın, İskenderun Sancağı için savaşı göze aldığını her fırsatta gösteren tavrıyla karşılaştırıldığında bu ayrı bir plan ve niyet demektir.

Halbuki, uluslararası durum Türkiye'nin daha "belligerant" bir tutum almasına elverişliydi; çünkü Milletler Cemiyeti, Ankara'nın bütün çağrıları reddetmesi üzerine, Musul'u Büyük Britanya'nın mandası altına sokan kararını verdiği tarihte, Sovyet dış politikası da, Batı'da çok olumsuz bir gelişmeyle yüz yüze kalıyordu. Buna göre, Locarno'da, Almanya, Fransa ve Belçika, Versailles'da kararlaştırılan sınırların değişmezliğini teyit ediyorlardı; fakat, Locarno'nun asıl anlamı Sovyetler Birliği'ni dışarda bırakarak, Almanya'nın rehabilitasyonu yönünde çok önemli bir adım olmasıydı. Bu, bundan sonraki yılda İngiltere'deki genel grev ve bu grevle ilgili olarak Stalin'in aldığı savaşçı tutum, Batı'yla Sovyetler Birliği'nin arasını, belki de Soğuk Savaş öncesindeki en gergin noktaya getirmiş oluyordu. Soğuk Savaş döneminden farkı, bu sırada Türkiye ile Sovyetler Birliği'nin çok yakın dostluk içinde olmasıydı ve Sovyet Komünist Partisi'nin dümenindeki Türkiye Komünist Partisi'nin An-

kara'yı Musul konusunda daha savaşkan tutuma davet etmesi de Moskova'nın yaklaşımının ipucunu veriyordu. Ancak, bütün diğer gelişmeler gibi bu da Türkiye'nin sanki Musul'dan çoktan vazgeçtiğini gösteriyordu. Türkiye, bu elverişli durumda Sovyet Dışişleri Bakanı Chicherin ile Türk bakan Aras tarafından imzalanan ve gerçekte mevcut dostluk anlaşmasını teyit eden yeni bir anlaşma yapmayı yeterli görüyordu.

Lozan'da da, Türk Delegasyonu Başkanı İnönü'nün Musul'u gündemden çıkararak, zamanın en büyük dünya gücü Büyük Britanya'nın etkisinde olduğundan kuşku duyulmaması gereken Milletler Cemiyeti komisyonuna havale etmeyi önermesi, sıralamış olduğum gelişmeler zinciri içinde yerini bulmaktadır. Burada önemli nokta, uzun hazırlıklardan sonra Londra'nın, Musul Sorunu'yla Kürtlerin siyasal haklarının güvenceye alınmasını özdeşleştirmeyi başarmış olmasıdır; Milletler Cemiyeti'nin raporu da, aslında Kürt sorunu üzerine ilk ve derli toplu bir uluslararası inceleme niteliği sergiliyordu. Bu içeriğe paralel olarak, Milletler Cemiyeti yetkili kurullarının, Musul'u almak isteyen taraflara, Kürtlerin siyasal hakları konusunda bazı öneriler sunması ve bunlarla ilgili olarak taahhütler beklemesi normaldir; ancak, Türkiye, bu önerilere cevap vermeyi bile reddediyordu. Ankara için bazı müphem taahhütlerle Cemiyet'in isteğini karşılamak zor değildi; bunu yapmaktan ısrarla kaçınmıştır.

Türkolojiyle ilgili şu kuralı formüle edebiliriz; bir sorun ne kadar az inceleniyorsa, o ölçüde tahrifat var demektir. Sadece Cemiyet-i Akvam'ın Musul Dosyası'nın incelenmesi bile, Ankara'nın, Musul'un Britanya'nın mandası yoluyla Irak'a verilmesini önlemek için gerekli ve mümkün hiçbir adımı atmadığını göstermeye yetiyor; buysa bir sonuç olmaktan çok daha fazla bir soru olarak önümüzde duruyor. Ankara neden Musul'un Türkiye'ye bağlanması için ısrarlı ve hatta istekli olmamıştır? Bu soru ortadadır.

Anadolu'daki sorunları çözmek için 1922 yılı başlarına ve belki daha da öncesine giden, bir Ankara-Londra mutabakatı olabilir mi? Mantıklı görünse de şimdilik bunu doğrulayan bir belgeden yoksun bulunuyoruz; ancak belge eksikliğini de uluslararası ilişkilerin analizinde, fazla abartmamak zorunluluğu var. Görüşme ve paylaşmaların, Sykes-Picot örneği, hep yazılı belgelere dökülmesi âdet değildir; zımni mutabakat da mümkündür.

1921 ilkbaharındaki durum burada bir örnek vaka olarak karşımıza çıkı-

yor; aynı ay içinde, Türkiye-Sovyet, İran-Sovyet, Afganistan-Sovyet anlaşmalarına tanıklık ediyoruz; bunlar, yeni düzenin güney sınırıyla ilgilidir. Fakat sanki bunlara damga vururcasına, yine aynı tarihte Anglo-Sovyet Antlaşması geliyor; belli bir stabilizasyon işaretini çıkarmamak imkansızdır. Bu nedenle, güney sınırı antlaşmalarıyla birlikte, Moskova'nın bu sınırın altında, Türkiye, İran ve Afganistan'da sınıf esasına dayalı politik mücadele ve propagandadan vazgeçtiğini Londra'ya taahhüt ettiği hep ileri sürülüyordu; ancak bunu doğrulayan yazılı ifadeler de eksiktir.

Eksiklik netlikte midir? Sovyetler'in, Gilan'da, Batı Anadolu'da Komünizan gerillalarla 1920 yılındaki ilişkilerinin 1945 yılında Mahabat'taki açılımının, her iki defa İran Azerbaycanı'ndaki denemelerinin, keşif amaçlı birer manevra düzeyini geçmemesi, belge yerine alınamaz mı? Tersinden de bakılabilir; Sovyet kuvvetlerinin Afganistan'a oradaki hükümetin isteği üzerine girişinin, Batı'da ve özellikle artık Londra'nın yerini almış olan Washington'da yol açtığı, tek sözcükle ölçüsüz tepkiyi, böyle bir taahhütün bozulmasının yarattığı sinirlilikle açıklamak mümkün değil mi?[24] Bu nedenle, böyle bir mutabakat imkansız görünmemektedir.

Bu da, Ankara'daki yeni önderliğin "defeatist" bir psikolojiye sahip olmasıyla ilgilidir; aynı psikolojiyle Musul Eyaleti'nin de katılması halinde, yeni coğrafyanın yönetilemez olabileceği değerlendirmeleri de ihtimal dahilindedir. Kemalizme yüklenen gerçekçilik felsefesini, "Ne kadar küçük olursa, o kadar kolay yönetilir" bakış açısı olarak da değerlendirmek gerekmektedir.

Bütün bunların ne kadar gerçekçi olduğunu sınayabilmek için, cumhurbaşkanlığı arşivlerinin incelenmeye açılmasını beklemek durumundayız; şimdiye kadar bu arşivlerin iki kullanımına tanıklık etmiş durumdayız. Bunlardan birisi, Mustafa Kemal'in *Nutuk* kitabı ve diğeri ise, İsmet İnönü'den sonra Çankaya Köşkü'nde ev sahipliği yapan Celal Bayar'ın *Ben de Yazdım* ciltleridir.[25] Yalnız, her ikisi de kaynakları son derece seçerek kullanmışlardır ve

---

24) F. Halliday de, Afganistan'da, Afganistan Halkın Demokratik Partisi'nin iktidara gelmesinden daha çok, Sovyet müdahalesinin Washington'u ve Körfez emirliklerini alarme ettiğine işaret etmektedir.
Richard Lawless (ed.), *Foreign Policiy Issues in the Middle East*, University of Durham, 1958, içinde, s. 14.

25) *Nutuk*'un, usta yazar ve Kemalist gazeteci Falih Rıfkı Atay ve *Ben de Yazdım* ciltlerinin ise, bir ara sol romancı olarak tanınan ve benim faşizan olduğunu ileri sürdüğüm ve şu anda, MHP ve Ülkü Ocakları'nın benimsediği, Kemal Tahir tarafından kaleme alındığı konusunda yaygın bir kanı var. Ancak kanıtlanmış olmaktan uzaktır.

genel bir aydınlanmadan çok kendi konumlarının justification'unu amaç edinmişlerdir. Bu nedenle, Çankaya arşivlerini hâlâ beklemek zorunluluğu var; yine de, bazı ilişki ve görüşmeler üzerindeki gizlilik perdeleri kaldırıldıkça aydınlığın arttığını görüyoruz.

Lozan Konferansı'nın kesintiye uğraması üzerine, 1923 Ocak ayında Ankara'da Millet Meclisi'nde yapılan ve gizliliği yakın zamanlarda kaldırılan müzakereler bu konuda bazı ipuçları getirmektedir; bu müzakerelerde özellikle Kürt kökenli milletvekillerinin, hükümeti, Musul'u teslim etmekle eleştirdikleri görülmektedir. Erzurum Milletvekili Mustafa Durak, çok kızgın bir biçimde, "Sona kalan dona kalır," dedikten sonra, "Musul'u kaybettikten sonra senin Şark'ta bir yerin kalmamıştır," diyerek net bir umutsuzluk sergilemektedir.[26] Siirt Mebusu Necmettin'se Musul konusunda, "Cemiyet-i Akvam'a vermek İngilizlere vermek demektir," görüşünü ifade ediyordu; görüşmelere yansıyan hava, Musul'un daha 1922 yılı sonunda "verilmiş" olduğu ve özellikle Kürt kökenli milletvekillerinin buna en çok tepki gösterdikleridir.

Kürt kökenli milletvekillerinin, Musul'un Büyük Britanya-Irak'a verilmesini, orada bir Kürt Devleti kurmakla eş tuttuklarını anlıyoruz ve buna çok itiraz ediyorlar. Burada, Türklerden çok daha fazla Türk çizgisini savundukları kesindir. Erzurum Mebusu Hüseyin Avni, oturumu yöneten Kemal Paşa'ya, "Paşa! Ordunun başına otur, başka bir işin yoktur," diye haykırıyordu ve Meclis, Kemal Paşa'ya karşı Hüseyin Avni'yi alkışlıyordu. Kemal Paşa ise, "Musul'u vermemekte ısrar edersek muharebeye dahil oluruz," diye nasihatta bulunuyordu ve çözümü erteleyerek zaman kazanmak istediklerini anlatmaya çalışıyordu. Kemal Paşa, burada Misak-ı Milli konusunda, bana göre, gerçeği yansıtan bir tanım yapıyordu ve şöyle söylüyordu: "Misak-ı Milli şu hat, bu hat diye hiçbir vakitte hudut çizmemiştir. O hududu çizen şey milletin menfaati ve Heyet-i Celile'nin isabet-i hazarıdır. Yoksa, haritası mevcut bir hudut yoktur." Böylece 1923 yılı başında, yeni yönetimin Musul'u teslim etmeyi çok önemli görmedikleri sonucu çok netlikle ortaya çıkıyordu.

---

26) Prof. Dr. Mim Kemal Öke, *Belgelerle Türk-İngiliz İlişkilerinde Musul ve Kürdistan Sorunu 1918 1926*, Ankara, 1992, s. 116.
Meclis'teki görüşmeleri bu tutucu kaynaktan aktarıyorum, asıl kaynaklar için Prof. Öke'nin çalışmasına bakılabilir.

Devam ederken savaşı tamamlayan, göçleri gerçekleştiren, Lozan'ı imzalayan, Osmanlı hanedanını tasfiye ederek Cumhuriyet'i ve yeni bir anayasayı ilan eden yeni liderlik için en önemli sorunun, kontrol kapasitesi olduğunu düşünmek durumundayız; hemen izleyen gelişmeler, bizi buraya getirmektedir. Şeyh Sait ve arkadaşlarının idamlarıyla aynı zaman kesitinde 3 Haziran 1925 tarihinde, Terakkiperver Partisi'nin kapatılması, hemen izleyen gelişmelerden biridir; Terakkiperver Partisi, Kurtuluş Mücadelesi'nin önde gelen diğer paşalarının kurdukları politik hareketti. Doğu Kumandanı Kazım Karabekir Paşa'nın liderliğindeki bu partinin kapatılmasını, liderlerinin idamla yargılanmak üzere İzmir İstiklal Mahkemesi'nin önüne getirilmeleri izliyordu.

İzmir İstiklal Mahkemesi'nin başkanı "Kel" olarak da bilinen Ali Çetinkaya ve pek çok üyesi de, Teşkilat-ı Mahsusa'dan geliyorlardı; sanıkların ve bunlar arasında idam edilenlerin önemli bir bölümü de, Teşkilat-ı Mahsusa yöneticileri arasından seçilmişlerdi. Tutuklamalar ve izleyen idamlar için gerekçe, artık Devlet Başkanı olan Kemal Paşa'nın hayatına yönelik bir hazırlığın ortaya çıkarılmasıdır. Ancak hem suikast girişiminin açığa çıkarılması ve hem de çok hızlı idamların yapılması, Musul Sorunu'nda, Türkiye'nin nihai kabulünden önceye denk düşüyordu; suikast, 17 Haziran 1926 tarihinde açıklanmıştır.

Şeyh Sait'in adına bağlanan başkaldırı ne ölçüde önceden biliniyorsa, İzmir suikasti hazırlığı, çok daha fazla, güvenlik güçlerinin avucunun içinde gelişmiştir; sanıkların, kamu görevlilerinin, idamdan kurtulan Kazım Karabekir Paşa'nınki dahil her türlü açıklaması bu yöndedir. Bu, böyle bir hazırlığın olmadığı anlamında değil, hazırlık var; ancak, hazırlığın bir bölümü içki masalarında yapılıyor ve diğerlerini de polis biliyordu. Burada daha da önemli olan, İzmir suikasti vakasında, nedenle sonuçlar arasında bir ölçü bulmanın imkansızlığıyla, idam edilenlerin önemli bir bölümünün suikastle hiçbir ilişkilerinin bulunmamasının hem o zaman ve hem de şimdi kesinlikle bilinmesidir.

Şeyh Sait başkaldırısıyla başlayan ve İzmir suikastiyle sürdürülen iki yıllık bir olaylar zinciri içinde, Türkiye solunun, İstanbul basınının önde gelenlerinin hemen hemen hepsi, İstiklal Mahkemeleri önünde sanık sandalyesine oturtulmuşlardır; çoğu pişmanlığa zorlanmış ve yeni düzenin içine çekilmişlerdir. Ancak İttihat ve Terakki'yle Teşkilat-ı Mahsusa'nın kalan kadrolarının

bir bölümü, ölümden kurtulamamışlardır; anlamı burada aramak zorunluluğuyla karşılaşıyoruz.

Aslında bu zamana gelinceye kadar, her ihtilal merkezinde olduğu gibi Ankara'da da bazı cinayetler oluyordu; söz uygunsa, en gözü pekler ve elini kana en çok bulamış olanlar bir bir eksiliyordu. Çerkez kökenli "deli" Halit Paşa'nın ve Mustafa Suphi ve arkadaşlarını öldüren Yahya Kahya'nın ortadan kaldırılması ile Trabzon'da Pontusluların tasfiyesinde en önemli rolü oynamış olan Topal Osman'ın ortadan kaldırılmasını, bu çerçevede kaydetmek durumundayız. Bunlar hem rezistansın en başında bulunmuşlar ve hem de Osman türünden, Kemal Paşa'nın kişisel fedaisi olmakla eleştirilmişlerdir; çözümlemenin çekiciliğini ve Türkiye deneyiminin zenginliğini artıran elemanlar olmaktadırlar.

İDAMLAR

Şeyh Sait başkaldırısı nedeniyle Seyit Abdülkadir'in ve İzmir suikasti nedeniyle Mehmet Cavit'in idamları üzerinde çok kısa olarak durmakta yarar var; Şûra-ı Devlet üyesi Abdülkadir'in Sait'in başkaldırısı ve Cavit'in de suikastle bir ilgilerinin olmadığı o zaman da biliniyordu ve bugünse kesin sayılmaktadır. Ancak Şeyh Ubeydullah'ın çocuklarının –Abdülkadir çocuklarından birisidir– Bedirhan'ın çocuklarının Fransa'ya bağlılıklarının karşısında, hep Londra'nın çizgisini izlediklerini görüyoruz; sonradan gizlilikleri kaldırılan diplomatik kayıtlar, bu iki ailenin birbirini hep karşı ülkenin casusu olarak, Paris veya Londra'ya ihbar ettiğini göstermektedir. Bundan ayrı olarak, Abdülkadir'in 1921 yılında, Londra'ya Bolşevizmin güneye yayılmasını önlemek için, tampon bir Kürt devleti önerdiği kayıtlarda vardır. Abdülkadir'in Sait'le bir ilgisi olmamakla birlikte, hem Kemalist önderliği kabul etmediği ve hem de Londra siyasetine bağlı kaldığı kesindir. Selanik Yahudi komünitesinden gelen Mehmet Cavit de, İttihat ve Terakki'nin Maliye Nazırı olduğu zamandan beri, Londra finans çevrelerine ve Londra siyasetine bağlı birisi kabul edilmektedir. Yaklaştığı ülkelerin siyasetini izleyenleri tasfiye etmekse Kemal Paşa'nın siyasetteki üsluplarından biridir.

İdamlar arasında iki isim de ayrı bir kategori oluşturmaktadır; Çerkez İsmail Canbulat, çeşitli kayıtlara göre Kemal Paşa'nın hayattaki pek az yakınından birisi olarak tanınıyordu. Paşa'nın, mücadeleye atılmadan önce bakan olma isteğiyle saraya gönderdiği mektupta, kendisiyle birlikte hükümette Canbulat'ı da görmek istemesi bunun ayrı kanıtıdır; ayrıca, çeşitli anılar da bunu doğrulamaktadır. Öte yandan, karargahında ayı beslediği için "Ayıcı Arif" olarak bilinen Albay Arif'in ise, Kemal Paşa'nın en yakın arkadaşı olduğu son derece kesindir; Kemal Paşa hakkında en eleştirel biyografinin yazarı Armstrong, hem buna işaret ediyor ve hem de spekülasyona açık ifadeler kullanıyordu. Suikastle, Canbulat'ın hiçbir ilgisi olmadığını biliyoruz ve Arif'inki arkadaş sitemlerini aşmıyordu; ikisinin de idam edilmesi, belki de Kemal Paşa'nın kendi geçmişinden kopma isteğiyle açıklanabilecektir, bilemiyoruz.

Şu veya bu, idam edilenlerin ve idam iddiasıyla yargılananların hepsinin bir ortak yanları var; ister gazeteci, ister asker ve isterse sivil politikacı olsunlar, her birinin hayatının birer roman olduğuna kesin gözüyle bakabiliriz. İdamlar, hapisler, bir romanesk kuşağı ya idama ya da bir kenarda kalmaya mahkum etmiştir; doğru veya eğri, ufukları çok geniş ve yürekli, serüvenci bir kuşak mezara gömülmüştür.

Artık bundan sonraki Anadolu aktivisti sadece marjinalisttir. Stalin mahkemelerinden sonra, Sovyetler Birliği'ndeki kadrolar için kullanılan sözcüğü Kemalist modernizasyona uygulayacak olursak, artık önümüzde sadece aparatçik yenilikçiler ya da aparatçik inşaatçılar var; belki de amaç burada düğümleniyordu.

★ ★ ★

Birinci Bölüme Birinci Ek

MUSUL'UN İŞGALİ

Mondros Mütarekesi koşullarına göre, silah bırakışmasına karar verildiği andan itibaren, kuvvetlerin yeni işgal hareketlerine girişmemesi gerekiyordu. İngilizler buna uymadılar ve Mütareke'yi bir kenara atarak, Musul'u işgal ettiler.

Meclis-i Mebusan tarafından kabul edilen, Ankara Meclisi'nce teyit edilen Misak-i Milli'ye kadar, Musul'un içerde olduğu değerlendirmesi yapılmaktadır ve makul görünmektedir. Diğer yandan, Musul'un, Mütareke hükümlerine aykırı olarak İngilizlerce alınması sırasında Musul Komutanı Ali İhsan Paşa idi. İşgali, kısaca aktarıyorum.

* * *

21 Eylül 1918'de, Filistin'de taarruz hareketlerine başlamış olan General Allenby kumandasındaki İngiliz kuvvetleri, bizim Yedinci, Sekizinci ve Dokuzuncu Ordularımızı çekilmeye mecbur ederek Şam'a doğru ilerlemeye başladıklarında Irak'taki İngiliz Ordusu'nun da bize taarruz edeceklerini kuvvetle tahmin ediyordum. Bütün emelim, Mustafa Kemal Paşa'ya yazdığım gibi mütarekeden evvel Musul şehrini İngilizlere terk etmeyerek elimizde tutmak idi.

* * *

Gayyare mevziine gelmiş olan İngiliz kuvvetleri, ihtimalen mütarekenin tebliği üzerine, 31 Teşrinievvel'de burada durmuşlardı. Ben de mütareke aktedildiğini bildirmek üzere, İngiliz Kumandanı'na yazdığım mektupları bir zabit ile 15 atlıdan mürekkep bir kol vasıtasıyla Musul'un cenubunda Hamam Ali istikametinde, İngilizlere, 31 Teşrinievvel'de gönderdim.

Halbuki İngiliz Ordusu Kumandanı Mütareke'den haberdar değilmiş gibi davranarak Musul Şehri'nin zaptedilmesi emrini vermiş..

* * *

General Kassel, mütarekeden haberdar olmadığını, bizim tebliğimizi hüsnü telakki eylediğini ve gerideki kumandanlarına haber vererek talimat isteyeceğini söylemiş. Bu mükalemeden dört gün sonra, İngiliz süvarisi yeniden harekete geçerek 4 Teşrinisani'de Musul Şehri'ne doğru ilerlemeğe başladı. Muhasamatın tekrar başlamasına meydan vermemek için askerlerimizi süngü takmış olarak göğüs göğüse ve adım adım geri çektirip şehrin kenarını bir kale gibi kapattırdım. İngiliz süvarileri de bizi muhasara ettilerse de, şehre giremediler.

* * *

Mütarekeyi kabul ve imza etmiş olan İngiliz Filosu Kumandanı ve Harbiye Nazırı Müşir İzzet Paşa ile mütemadiyen muhabere ettim. İzzet Paşa, hareketimi takdir etmekle beraber mütarekenin bozulmasına meydan vermeyerek, mecburiyet halinde, Musul şehrinin terk edilmesini bildirdi.

* * *

Ancak 10 Teşrinisani'de İngiliz askeri Musul Şehri'ne girdi. Ben de Karargahımın birinci kademesiyle, Musul'dan Nusaybin'e çekildim. Ordu Karargahını orada tesis ettim. Nusaybin'deki İngiliz esirlerini İngilizlere verdim.

Ali Ihsan Sabis, *Birinci Dünya Harbi*, Cilt 4, Istanbul, 1991, s. 299-319.

İkinci Bölüm

İSMET PAŞA TARİHİ

İbn Battuta'yı nasıl tasnif etmeli? Tarihçi mi, gezgin mi, yoksa "misafir" mi? Gittiği her yerde "misafir" olduğunu biliyoruz. Eğer bir bey ya da emir konuk etmiyorsa, bir zaviye ya da imarethanede kalıyordu; çok zaman da emirlerin hediye ve ihsanlarıyla yoluna devam ediyordu. "Tarihçi" demek zordur, ancak, pek çok tarihin, Battuta'nın bıraktıklarına da dayandığı kesindir.

Herhalde, çok gezenin en çok bilen olduğunu savunan atasözlerini, Marco Polo ve çok zaman da İbn Battuta'dan, şüphesiz benzerlerinden, çıkarıyoruz. Gezileri, Marco Polo'dan çok daha saftır, hiçbir çıkar veya misyon taşımıyordu; ve sanki salt gezmek istiyordu. Hep "seferi" idi, "yolcu" olarak Türkçeleştirebiliriz, Arabide "misafir" denmektedir; demek bizde, seferi ya da yolcudan gayri "misafir" yoktu. Öyleyse bu sözcüğün kökünde, seferi olanları ya da yolcuları, bir yerlere yerleştirmek var; herhalde göçebe çizgilerimize uygun düşmektedir.

Şu sorunun cevabı ortadadır; İbn Battuta, gezmekten mi, yoksa öğrenmekten mi daha çok hoşlanıyordu. Böyle formüle edince, bu sualin ne kadar anlamsız olduğunu anlıyoruz. Çünkü, gezmek, daha doğrusu seferi olmak ile öğrenmenin birbirinden ayrılmadığı bir dönemin âdemi idi. O çağda, herhalde daha sonraları, Fransızların çok güzel benzettikleri üzere, joie de la vie, ay-

rılmaz bir biçimde, gezmek ve öğrenmekten çıkıyordu; İbn Battuta, hiç kuşku yok, bir serüvenciydi, yaşamdan sevinç alıyordu ve yaşam sevincini, sadece gezmede ve bundan öte, öğrenmekte buluyordu. Öğrenmenin, serüven gerektirdiği dünyanın adamıdır.

Rızk için değil, risk'in Arabi "rızk" sözcüğünden geldiğini artık ezberen biliyoruz, öğrenmek için risk alıyordu. Bugün için, son derece şaşırtıcıdır. Rızk için bile öğrenmek gerekmemektedir. Şimdi, öğrenmekten korkanların çok zengin oldukları ve çok yükseldikleri bir tarih ve coğrafyada yaşıyoruz.

Atina'da ise öyle riskler taşımadığını biliyoruz. Sokrates, istisnadır; ayrıca, Atina için, yaşam sevinci, belki de öğrenmekten daha çok tartışmadan çıkıyordu, öğrenmek de var, ama, sanki yaşamak, tartışmak idi. Bu nedenle insanda en yüksek değerlerden birisi, belağat ya da retorik denilen, tartışma sanat ve yeteneğidir. Bu sözcük, "beliğ" olma, "mübalağa" sözcüğü ile aynı kökü taşıyor, bir abartma boyutu var. Herhalde, sonradan itibar kaybetmesini, bu boyuta bağlayabiliyoruz.

Öğrenmenin bir coşku, bir dans olduğu döneme "Aydınlanma Çağı" diyoruz. Sanıyorum önce Kant sonra, Hegel ve Marx, bu çağı çok mübalağa ettiler; bir öğrenme aşaması olan düşünmeyi böylesine yüceltmeleri, Aydınlanma Çağı etkisi ve sonucu olmalıdır. Fazla yadırgamamalıyız, çünkü, Aydınlanma Çağı'nda, Paris'in bütün "salonları" sanki düşüncenin hem atölyesi ve hem de tiyatrosuydular; o ünlü salonlarda hep düşünce dans ediyordu, "bale" demek daha doğrudur. Hep bir salondan diğerine kayıyor ve salonlardan sokaklara akıyordu; öyle olsa da, Hegel'de sokak yoktur ve Marx'ta sokak, kütle'dir.

Mübalağa etmekle, öyle sanıyorum, çok da iyi ettiler.

Şöyle de söyleyebilirim, "Marksist" olmak, düşünmekten ve öğrenmekten sevinç çıkartmaktır, şimdi bu tarifteyiz. Öyleyse Marksistlerin çok az olduğu ve son derece azaldığı bir dünyadan geçiyoruz. O halde, Marx her zaman çağdaştır ve vücut olduğunda yaşamaktadır. Öğrenme'yi yol görmesinden ve düşünme'yi normalize etmesinden kaynaklanıyor.

Biz ise hep geç kaldık, Paris'te salonlar bir bir kapanırken, biz, Meşrutiyet'te, İstanbul'da ve Cumhuriyet'te Ankara'da salon açıyorduk. Geç kaldık, fakat herhalde hep mübalağa ediyorduk, çünkü o salonlara çağrılmak ve o salonlara girmek, şimdi soysuz oligarkların saray düğünlerine çağrılmaktan çok daha onurlu ve zordu. Demek, geç kalmak, abartmak'tır; her yerde yaşıyoruz.

Bu sözcük kullanılıyor, "Batı", teach-in ya da sit-in dönemine yaklaşırken de biz hâlâ belağatın en çok mübalağa gerektiren türü olan "münazara" aşamasındaydık. Ellili yıllarda bile, münazara izleyicileri, en büyük toplantı salonlarını zorluyordu.[27] Bizde, bir süre sonra, münazaraların yerini "forumlar" aldı; bu düşünme sevincinin hem büyüdüğü ve hem de düşüşe geçtiği zamandır. "Zirve" demektir; tepe ile düşüşün başlangıcını anlatıyor.

Dünyada öğrenmenin sevinç olmaktan çıkışı ne zamandır? Kafka'yı herhalde, bir haberci sayıyoruz. Bloomsbury Society'yi da çağdaşı sayabiliriz; Virginia Woolf, Isadora Duncan, Strachey'ler, John Maynard Keynes, bu grupta idiler. Var olan ahlakın ve vücutlarının sınırlarında yaşadılar, Komünist olmadılar veya olamadılar; ama bir tür Komünizan komünite oldular ve vücutları ortak sayıyor ve ortakça seviyorlardı. Aklın ve öğrenme gezegenlerinin en uçta olanına binmişlerdi, en ilkel yaşıyorlardı. Öğrenmenin sevinç olmaktan çıkmaya başladığını düşündürüyorlar. İlkellerin dinlerine sahiptiler; önemli ölçüde "dinsizdiler", demek istiyorum.

Çok kısa ve aynı zamanda büyük savaşlar ve büyük devrimler yüzyılı; XX. yüzyıl, diyoruz. Herhalde, "1905-1925" ve "1965-1985", yeni düşünme ve arayış dönemleri oldular. Bu birinci, iki on yılda, 1917 tarihine kadar olan parçayı, çok uzun XIX. yüzyıla gönderebiliriz, ama ne olursa olsun, bu iki dönemde, insanlar, yeni insanı aradılar ve denediler. Şimdi aramayı ve öğrenmeyi bıraktılar.

Sevinç'in sonunu, yaşamın sonu, sayanlar var. Zweig, ayrılış mektubuna, artık insanlar için öğrenmenin sevinç olmaktan çıktığını yazmayı unutmamıştı; artık yaşamı, değmez buluyordu.[28] Karı-koca Zweig'lar, öğrenme sevinci umutsuzluğunda, belki geç kaldılar ve belki de erken davrandılar. Fakat

27) Benim üniversite yıllarımda, münazaralar, gazetelerin önemli haberleri arasındaydı, Hukuk Fakültesi'nden, daha sonra Profesör Ergun Özbudun ile daha sonra Doçent Deniz Baykal, Siyasal Bilgiler'den Yılmaz Karakoyunlu ve ben, hep münazara takımlarında idik. Fakat Tıp Fakültesi'nden, şimdi göçük, Doktor Çağlar Kırçak ve Hukuktan şimdi Profesör Rüçhan Işık, erişilmez konuşmacılardı, bizim türümüzden rakipleri için bile, sanki Atina'dan gelmişlerdi.
Düşünmeyi ve konuşmayı, münazaralarda öğreniyorduk. Hepsi çok değerli yerlere geldiler, Yılmaz da hoca olamadı, ama, bakan oldu; bana gelince, hücreye veya hapse koymadıkları zamanlar, profesörlük yaptırıyorlar. Hücre, ışıksız-penceresiz, çok dar, masasız-sandalyesiz-döşeksiz ve tek kişilik olduğu için imkansızdı, yanıma ders verecek kimse vermiyorlardı, belki de bunun için ışıksız ve insansız bırakmak istiyorlardı, bunun dışında, hapiste de sürdürebiliyorum.

28) Zweig, Stefan 1881-1942. Austrian writer, noted for plays, poems, and many biograhies of writers, Balzac, Dickens and historical figures, Marie Antoinette, Mary Stuart. He and his wife, exiles from the Nazis from 1934, despairing at what they saw as the end of civilization and culture, committed suicide in Brazil.
Dictionary of Biography, The Wordsworth, s. 458.

herhalde ilerlemenin doğrusallığına çok inandılar. Zayıftılar.

Biz hep geç kaldık, bu aynı zamanda geri kalmak demekti, belki de Füsun Erbulak hariç, geç kalmışlığımıza hiç hayıflanmadık. Geri kalmışlıkta, her zaman bir güç ve sıkıştırılmış ve biriktirilmiş bir enerji var. Kalkınma teorisinde biz, bunu, "advantage of late comer" olarak öğretiyorduk. Şimdi öğrenme kalmadığı için artık öğretemiyoruz.

Dans, herhalde, üretim süreci ve zaman zaman da ayinlerin, stilize edilmiş tekrarıdır, bir oyundur, diyebiliriz. Yaşamayı da, çok zaman bir öğrenme oyunu olarak düşünen ve düşleyenler olmuştur; başkaları bir yana, ben kendimi öyle sayarım. Elli'li yıllarda, ortalarında, Hürriyet Partisi kurulmuştu, hepsi geç kalanlardandı, ancak, Turan Güneş ile Hüsamettin Cindoruk en yatkın oldular. Turan Güneş, üniversiteden gelmişti, Cindoruk, Demokrat Parti Gençlik Kolları Genel Başkanı iken, "demokrat olmayan demokrat partiden istifa ediyorum" dilekçesini yazmıştı, ısrarlı olmasa da isyanları seviyordu ve o tarihte Hürriyet Partisi'nin Ankara İl Başkanı'dır. Her salı akşamı bir seminer düzenliyorduk, Menekşe Sokak'taki Hürriyet Partisi'nin, bahçeli genel merkezinde veya Tuna Sokak'ta, Tuna Han'da, il merkezinde toplanıyorduk. Hürriyet Partili olmadım, ciddiye de almıyordum, ancak seminerleri, Cindoruk'un kardeşi ile birlikte, nerede ise ben düzenliyordum. Nedeni var.

Düzenlemek mi? Söylendiği kadar kolay değildi; ünlü politikacılar, seminerden korkup kaçıyorlardı, bizim için şaşırtıcı olmuştur. Öğrenciler, akşamları ve belki de hem şansız ve hem de fazla entelektüel buldukları Hürriyet Partisi'ne gelmek istemiyorlardı; dolayısıyla, seminer fikri olmakla birlikte hem seminerci ve hem de dinleyici, yok demesek de, çok kıttı. Fakat hırsla çalışıyordum, o tarihlerde henüz üniversite öğrencisiydim, ama, kendim için yaptığımı düşünebiliyordum; sanki hem seminercileri ve hem de sandalyeleri dolduracak kadar dinleyicileri kendim için topluyordum. Tek başıma, bana anlatmazlardı, düzenlemek zorundaydım; cerr'e ve celbe çıkıyordum

Yaşamak, bir öğrenme oyunudur; o tarihte de bunu netlikle düşünebiliyordum.

Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, İttihat ve Terakki dönemini hatırlıyordu; hatırlayanlardan canlı tarih dinliyorduk. Cemal Köprülü de anlatmaya istekliydi; Karaosmanoğlu'ndan daha çok yararlandığımı hatırlıyorum. Profesör Aydın Yalçın, Sosyalizm dersi veriyordu; Doktor Şerif Mardin, Sosyalizm semi-

nerleri vermeye çok teşneydi, koşuyorduk ve uzaklaşıyorduk, çünkü, her haliyle uzaklaştırıyordu. Ama, cihanda ve yurtta Soğuk Savaş vardı ve bizim Sosyalizmden uzaklaşmamızın imkansız olduğu bir dönemdir. Bunun dışında, Hüsamettin'den, "Hüsam" çağrılıyordu, hissettirmeden, hitabet dersi alıyordum; "cin" sayılıyor, bununla birlikte, hiç farkında olmadı, Cindoruk, müthiş bir konuşmacıydı ve sanıyorum hâlâ öyledir.

Sıkıştırılmış enerji, altmışlı yıllarda, aydınlığa döndü; sanki herkes birer sokak lambası olmuştu ve birbirini aydınlatıyordu. O yıllarda ülkede toptan bir öğrenme humması var. Büyük sermayedarlar, Washington ve sonunda, yüksek komutanlar ürktüler 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980, bunların sonucudur.

Seksenli yıllara gelirken mülk sahibi sınıflar terörize olmuşlardı, çareyi terörize etmekte buldular. "12 Eylül" terörize olanların terörüdür ve her zaman dayanağından, çok daha şiddetlidir. Cami-üt Tevarih'ten, bunu öğrenmiş bulunuyoruz.

Eylülist günlerdi, öğrenmeyi yemek yaptığımız bir zamandır. Yine ben düzenliyordum, çeşitli yerlerde yapıyorduk ve daha çok Aziz Nesin'in Ankara'ya gelişlerine denk düşürüyorduk. Hep sofra başındaydı, önceleri çeşitliydi ve daha sonra, Özer Derbil'in müdavimi olduğu, Çankaya'da, Hülya'yı mekan yaptık. Şimdi, hem 12 Mart Darbesi'nin bu afacan ve hemen müstafi bakanı Özer Derbil ve hem de Hülya yoklar.

Bu tarihi ilk önce, Hülya'da, sofra başında, Necdet Uğur'dan duyduk.[29] Şaşırmadım, yanımda eksik etmediğim kartlara not almaya başladım, "ben bunu yazarım" dedim; Aziz Nesin, "Bırak, bunu da biz yazalım," diye itiraz etti. Aziz Bey'in, zekaya ve çalışkanlığa karşı büyük kıskançlığı vardı, bu nedenle kimsenin zeki olabileceğini kabul etmezdi ve kendisinden daha fazla çalışma isteği görünce çok kızardı; bunu teşhis ettiğim için aldırmadım, "Peki, siz yazın," dedim. Asıl, Necdet Uğur'un yazması gerekiyordu; Necdet Bey, Büyük Kurtarıcı'ya düzenlenen darbelerden söz ediyordu.

Ecevit hükümetlerinde, Milli Eğitim Bakanlığı yapmış olan Necet Bey'in, öğrenmeye, düşünmeye ve tarihe yüksek merakı vardı; daha da önemlisi, İsmet Paşa'nın yakını, çok güvendiği birisi ve söz uygunsa, son zamanlarında, sırdaşı idi.

---

29) Çağrıları da ben yapıyordum, Aziz Nesin, Özer Derbil, Necdet Uğur, Mustafa Ekmekçi, Hasan Esat Işık, İstanbul'dan geldiğinde İlhan Selçuk hatırladıklarım arasındadırlar. Şimdi Afganistan'da Nato genel valisi, benim yakın arkadaşım, Hikmet Çetin'i, ve her zaman zarif, şimdi göçük, Ahmet Taner Kışlalı'yı çağırıyorduk. Uğur'u, Sevgili Uğur Mumcu'yu, ihmal ettiğimizi sanmıyorum.

Ayrıca, Paşa'nın son zamanlarında, Necdet Bey'in, haftanın belli günlerinde, Pembe Köşk'e gittiğini, İsmet Paşa'nın tarih anlattığını duymuştum. O gece anlattıkları bunlardan sadece bir fragman idi ve "İsmet Paşa Tarihi" işte budur.

ÖNCE GÖRÜNMEZ MÜREKKEP

Ciddi idi, kendisine mahsus bir üslubu vardı, bazı işaretler vermiş olmamasını düşünemeyiz. Ayrıca, kamu önünde her zaman, ululaştırmasına karşın, kendi önünde olduğunu, samimiyetle düşündüğünden de emin olmamak durumundayız. En azından el ele ve belki de hiç hayal etmedikleri bir yeni düzen var.

Hem Darwinist tarihe işaret etmek ve hem de bunu sarsıcı yapmamak; böyle hallerde "görünmez mürekkep" imdada yetişmektedir. Bu tür mürekkebin bir özelliği var, teori ile bakabilenler için normal mürekkep olmaktadır; teorisiz olanlar okuyamamaktadırlar. Ben hem Osmanlı düzenine ve hem de Cumhuriyet'in kuruluşuna resmi bakamıyordum; bu nedenle görünmez mürekkepli tarihleri okuyabiliyorum. Kurma, anlamındadır.

İsmet İnönü, çok önceleri, bir "hatırat" yazmıştı ve hiç ilgi çekmediğini biliyoruz. Sanki içinde "resmi" olan ve hep bilinenden başka tek haber yoktu, şimdi olduğunu görüyoruz. Başlıyoruz.

"Görünüşe bakarak ben, Meclis'te ileri bir muhalefetin çıkacağını zannetmiyordum. Fakat Atatürk, hadiseleri, bir muhalefetle karşılaşacak, fikriyle takip ediyor halde idi. Atatürk, bizim düşündüklerimizi biliyorlar, bunlara mani olmak için orduda ve Meclis'te tertip almak niyetindedirler, kanaatinde idi."[30] Hep kuşkulu bir Kurtarıcı imajının ilk işaretleriyle karşılaşmış haldeyiz.

"Karabekir Paşa, Lozan Muahedesi'ni ve muahadenin tasdikini vesile ederek, yapılan bütün işlerin Atatürk'ün üzerinde toplanmasına sebep olduğumu bir römark olarak söylemiştir."[31] Burada, dolaylı bir biçemle, Atatürk'ü, biraz da İsmet Paşa'nın oluşturduğu önermesi var; söyleyen Kazım Paşa ve nakleden İsmet Paşa'dır. İlgili olabilir, geçerken hatırlatabiliyorum, Büyük Kurtarıcı'ya "Atatürk" soyadının verilmesi yasa önerisini, İsmet Paşa'nın yapmış olduğunu not etmiştim. Her ikisinin de Anadolu'ya geçmeleri için Kazım Pa-

30) *İsmet İnönü'nün Hatıraları*, İkinci Kitap, Ankara, 1987, s. 163.
31) Ibid., s. 165.

şa'nın ısrar ettiğini ve Kazım Paşa'nın, İsmet Paşa'yı kendisine daha yakın hissettiğini biliyoruz. Herhalde, tarizde bulunuyordu.

"Atatürk, muharebe meydanından gelmiş olup da hem milletvekilliği, hem kumanda mevkiini muhafaza eden bütün askerlerin milletvekilliğinden çekilmelerini bildirince, hepsi çekildiler. Üçüncü Ordu Müfettişi Cevat Paşa ile Cafer Tayyar Paşa itiraz etti. Şimdi bununla ordu üzerinde hakimiyet tecrübe olundu. Ordu kimin elindedir, anlaşıldı." Demek ki, belli bir tarihten sonra, Mustafa Kemal için, yaşam, bir güvenlik oyunu idi; tespit etmiş oluyoruz.

"Musul meselesinden dolayı, İngilizlerle aramızda münasebetlerin çok gergin olduğu meydana çıktıktan sonra kumandanlığı bırakmalarını, Atatürk ayrıca şiddetle tenkit etmiştir." Burada bir nokta var, benim analizlerim, bir gerginliği doğrulamamaktadır; ancak yine de yeniden etüdüne ihtiyaç görmek zorundayız.

"Büyük tehlikeler içinden geçmiş olan insanların, sükunete kavuştuktan sonra da az çok tesiri altında kaldıkları mülahazası, emniyet mülahazasıdır. Hem devlet emniyeti, hem şahıs emniyeti olarak Atatürk'te de bu mülahaza vardı."

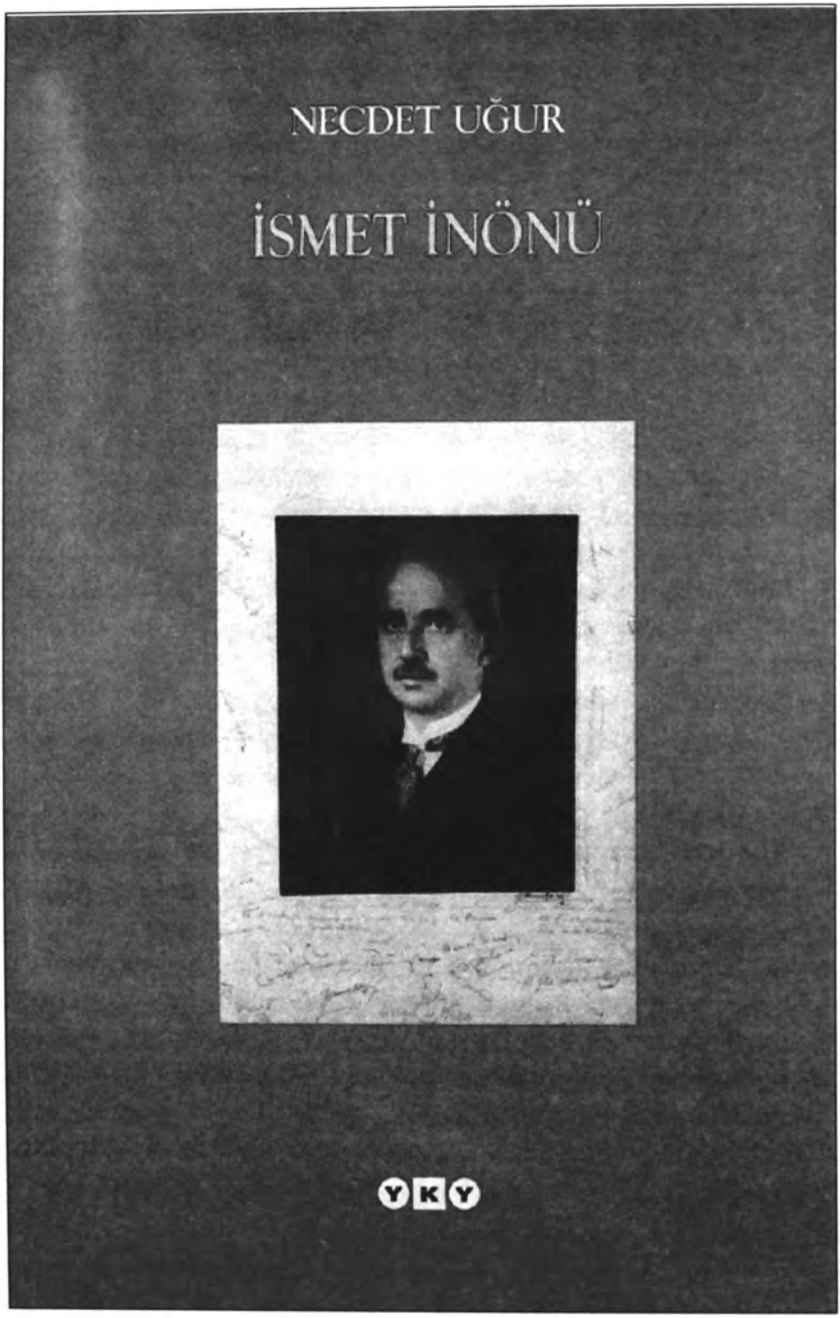
"Milli Mücadele'nin başı bulunmakla, kesin neticeler alındıktan ve yeni devleti kurup idare etmeye başladıktan sonra emniyet meselesi, Atatürk'ün zihninden hiç çıkmamıştır."

"Devlet için ve şahsı için daima dikkatli, uyanık bulunmuştur. Dışardan ve içerden gelecek herhangi bir tehlike işareti, büyük ilgisini ve dikkatini çekerdi."[32] Demek ki burada İsmet Paşa, kendi sözleriyle, kuşatılmışlık psikozunu anlatmaktadır.

"İşte, bütün bu yollardan ve tehlikelerden geçen her insan gibi Atatürk de emniyet meselesine ehemmiyet vermiştir. Kendisinin, devletin başından ayrılıp hususi hayata geçmesi mevzubahis değildir. Tabii olarak devlet korumasından hiçbir zaman uzak kalmamıştır. Bu emniyet şartları mevcutken herkesten fazla emniyet mülahazası içinde, dikkatli ve tertiplidir. Etrafında ne kadar muhafızlar ve koruma tertipleri bulunsa, her ihtimale karşı kendi kendini müdafaa etmek için daima hazırlıklıdır." İsmet Paşa'nın bu tahlilinden iki sonuç çıkarabiliyoruz, Kemal Paşa'nın "ayrılıp hususi bir hayata geçmesi" için tertipler olmuştur. İkincisi, Kemal Paşa, devlet emniyet ve muhafaza düzenlemelerini hiçbir zaman yeterli görmüyordu. Buradan devam ediyoruz.

---

32) Ibid., s. 219.

NECDET UĞUR
İSMET İNÖNÜ
YKY

KEMAL PAŞA'YA DARBELER

İsmet Paşa'nın gizli mürekkep ile yazılmış bu Demi-Darwinist tarihinde bir müdafaa hali ve bunun insani-felsefi jüstifikasyonunu okuyoruz. Karşı hazırlıklardan söz edilmemektedir. Şimdi buradayız.

* * *

"Cumhuriyet'in ilanından önce Atatürk'ün güçlenmesinden ve sık sık ifade ettiği fikirlerden ürkülmeye başlandı. Rauf Orbay, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele ve benzerleri aralarında konuşmuşlar, kendisini başıboş ve tek başına hakim bırakmamanın yollarını aramışlar. Durumu Fevzi Çakmak'la da konuşmuşlar; o da kabul etmiş, 'Gider, ben, Atatürk'e söylerim,' demiş. Çakmak, sonradan benimle de görüşmeyi, beni de içlerine almayı düşünmüş. Bana geldi, endişelerini anlattı, 'Beraber olalım, sen de muvafakat et, ben gider, Atatürk'e söylerim,' dedi. Kendisine, 'olmaz'-dedim. Kabul etmedim. Hem onlarla mutabık değildim, hem de onların endişe duyduklarından ben endişe duymuyordum. Üstelik Atatürk'le beraber düşünüyordum. Ben reddedince Fevzi Çakmak da vazgeçti.

"Ölünceye kadar bu olayı Atatürk'e anlatmadım. Başka kimseye de bahsetmedim."

* * *

İsmet Paşa'ya ait olarak yazılan bu tarihte[33] bazı tutarsızlıklar var. Bu anlatılanların, "Cumhuriyet'in ilanından önce" olması pek imkansız görünüyor; çünkü Mustafa Kemal Paşa'nın bu tarihlerde ürkütücü görüşlerini bilmiyoruz. Fesin yerine kalpak giyilmesi için verilen yasa önerisine de karşı çıktığını biliyoruz; reformist açılımların, 1925-1926 sonrası olduğunu tekrarlayabiliyoruz. O tarihe kadar, Cumhuriyet ilanı bir yana, Türkiye, Osmanlı düze-

33) Necdet Uğur, *İsmet İnönü*, yky, 1995-2002, s. 15.

nindedir. İkincisi, bu tarihte, Fevzi Paşa'nın ne yapmak istediği açıklıkla kaydedilmemekle birlikte, "Gider, ben, Atatürk'e söylerim" ifadesine güvenecek olursak, eninde sonunda sözle yapılacak bir iş olarak görünmektedir. Üçüncüsü, tarihlerde bir ezilmişlik ve iç içe geçiş olmalıdır, burada adı geçenler, ülke dışına çıkan Rauf hariç, İzmir suikastı nedeniyle ve idamla yargılandılar; herhalde, o zamanlarda, sızmasını beklemek durumundayız. Halbuki, böyle bir iddia çıkmamıştır.

Bu tarihte, bir de, "Ölünceye kadar bu olayı Atatürk'e anlatmadım, başka kimseye bahsetmedim" ifadesi de yer alıyor ki anlatım bunu teyit etmemektedir. Çünkü anlatılanlarda pek vahim bir durum bulamıyoruz. Cumhuriyet'in ilanından önce bütün gücü elinde bulunduran bu paşaların, İsmet Paşa'nın da onayını alarak Mustafa Kemal Paşa ile görüşmelerinde "tarihi" bir yan bulamayız.

Necdet Bey'in, bunları yazmadan önce, bize anlattığı ve benim not ettiğim tarih ise şudur: "Bütün ordu, Büyük Kurtarıcı'yı devirmek için birleşmişlerdir. En son olarak, İsmet Paşa'yı da içlerine almak istiyorlar ve bu görüşmeyi yapmak için Fevzi Paşa'yı görevlendiriyorlar." Burada, Kazım veya Ali Fuat Paşa'lar yoklar; çoktan tasfiye edilmiş haldeler. Darbeyi yapmak isteyenler, yerlerine geçen komutanlardır; bize anlatılanlar açısından, burada bir kesinlik var.

Kazım ve Ali Fuat Paşa'ları darbeci gösteren hiçbir tarihi ciddiye alamayız. Çünkü Terakki Perver Fırka'yı kurdular. Demek ki, bir araya gelme oldukça sonraki bir veya birkaç tarihtedir. Hem Kazım ve hem Ali Fuat, Kemal Paşa'nın, hem elitler arasında ve hem de halk nezdinde sevilmediği varsayımından hareket ediyorlardı; darbeye ihtiyaçları yoktu, öyle düşündüler.

Cumhuriyet'in kuruluşuna tekabül eden tarih ve aylarda, bir darbe teşebbüsünün herhangi bir haber ve tarih değerinin olduğunu düşünemeyiz. 1930 başlarında ise, şunları sayabiliriz; bir, Serbest Fırka denemesi, bir fiyasko ile sonuçlanmakla birlikte, halkta çok büyük bir rahatsızlık olduğunu ortaya çıkarmıştı; yığınlar, geniş bir memnuniyetsizlik ve hatta büyük bir hayal kırıklığı içindeler. İki, Menemen'de Kubilay adında bir asteğmenin katledilmesi, düzensizlik planında, yine ciddi bir işaret oluyordu. Cezalandırmanın şiddeti çok yüksektir; demek ki emniyet mülahazaları önemlidir. Üç, Kurtuluş Savaşı'nın kahramanları, komutanlar, tasfiye edilmişlerdir. Dört, Kemal Pa-

şa'nın Çankaya'daki yaşamı ve evlat edinmeleri tasvip edilmiyordu. Beş, büyük bir ekonomik bunalım, Türkiye'yi etkisi altına almıştı. Altı, Kürt Ayaklanması, kendisini tekrarlıyordu ve yedi, medeni yasa, giysi ve harf reformlarının da, sevinç kadar düşman da yaratması doğaldır. Bütün bunları bir araya getirirsek, Kemal Paşa'nın cazibesinin azaldığı bir dönemden geçiyorduk, bunu çıkarabiliyoruz.

Necdet Uğur'un, bize anlattıkları, İsmet Paşa'nın, "Yapamazsınız, yaptırmam, Sizi Paşa'ya ihbar ederim," dediğidir. İsmet Paşa, darbeciler ve darbecilerin başı Fevzi Paşa ile bir pazarlık yapıyor ve eğer derhal vazgeçmeleri halinde, hiç kimseye söylememek için söz veriyor. Yazılanlardaki, "Ölünceye kadar bu olayı Atatürk'e anlatmadım" ve arkasından "başka kimseye de bahsetmedim" sözleri uygundur. Paşa, ilk kez, Necdet Bey'e bir sır veriyordu ve Necdet Bey de bize aktarıyordu; benim teorik analizlerime ve *Tezler*'e uygun düşüyordu. Orada izleri var.

Tezler'de gösterdiğimi sanıyorum, kuruluş yıllarında değil, daha çok otuzlu yıllarda, Büyük Kurtarıcı'nın konuşmalarında, eskiden olmayan, büyük bir ordu övgüsü görüyoruz. Bir de, trenle, bütün ülkeyi, bir fact-finding turuyla dolaşması var; trende olan Ahmet Hamdi Başar'ın yazılarıyla öğrenmiş bulunuyoruz.

* * *

"Bu olaydan yıllar sonra Atatürk, ordunun Fevzi Çakmak etrafında birleştiğini, kendisine karşı bir hareket hazırlandığını duymuş. Beni çağırdı, 'Duydun mu onun yaptıklarını, kendisini içine girdiği çıkmazdan çıkarıp aldık, bugünkü yerine getirdik, şimdi neler karıştırıyor,' dedi. 'İnanma, doğru değildir,' dedim, ikna etmeye çalıştım. Ama bir gün Atatürk konuşma arasında bir imada bulunmuş, Çakmak, bana, geldi, 'Benden şüpheleniyor, bu durumda vazife görülmez, en iyisi benim ayrılmam, Konya'ya gider otururum, orda ölünceye kadar bir şeye karışmam,' dedi. Kendisine işi büyüttüğünü söyledim, yatıştırmak istedim.

"Çakmak, gerçekten üzgündü ve samimiydi. Atatürk o zamanlar, en kritik anlarda bile, ölçülü idi. Kendisi de Çakmak'taki üzüntüyü görünce, işin peşini bıraktı."

* * *

Bu anlatımın tarihinin, daha doğru olması gerekmektedir;[34] buradaki "yıllar sonra" gerçek tarihe işaret etmektedir, öyle düşünmek yerindedir. Herhalde tarihler birleşiyor ve daha sahih oluyorlar; böylece, Silahlı Kuvvetler'in birleşerek, Büyük Kurtarıcı'yı devirmek üzere hareket düzenlediği kesin görünüyor, otuzlu yıllardadır. Artık bilebiliyoruz, ancak kaç kez darbe hazırladıklarını bilemeyiz;[35] birini bilmek yeterlidir.

Bu anlatımda, İsmet Paşa'daki patronaj halini görmemek imkansızdır. Hem Büyük Kurtarıcı ve hem de Erkan-ı Harbiye Reisi, doğru, İsmet Paşa'ya gidiyorlar; şimdi, İsmet Paşa, sulh yapıcısı görünüm ve kapasitesindedir.

İsmet Paşa, cumhurbaşkanı olmadan, kontrolü eline almış durumdadır. Bunun için de olabilir, bu zamanda ve belki de bu nedenle, İsmet Paşa, Büyük Kurtarıcı'yı "ölçülü" tarif etmektedir.

KEMALİZMİN YENİ TARİHİ

Yüz yıllık olabilir, beş yüz ya da bin yıllık olanlar tercih edilirler, türküler, tarih yazımının çok değerli kaynaklarıdır. Fakat uzun geçmişten bugüne gelirken, çarpılırlar, eğilirler, ezilirler, güftesi bir küçük sepette ezilmiş incirler türünden birbirine geçerler. Yararlanmak için tarihçi, burada, bir restorasyon mimarı olarak çalışmak zorundadır. Bunu denedim, sözlü ve yazılı tarihi birleştirerek, daha Darwinist bir tarihe yaklaştım; önemli bir dönemde ve önemli bir eksikliği çözmüş olmayı umuyorum.

* * *

"Atatürk, eski arkadaşları kendisine katıldığında, genellikle bana gönderirdi. Çevresine 'Siz merak etmeyin, İsmet Paşa onları idare eder,' dermiş.

34) Ibid., s. 15.

35) "Bir aralık benim kumandanlar aralarında toplanıp, 'şu adamdan kurtulalım' demişler. İçlerinden biri, 'siz öyle durduğuna bakmayın, bir noktaya geldikten sonra bu adamın yapmayacağı yoktur, ben denedim, dersimi aldım, bu işte yokum' demiş. Ötekiler de cesaret edememişler." Ibid., s. 16.

"Ali İhsan Sabis, Atatürk'ün arkadaşlarındandır. Üstelik Atatürk'ün sınıfının birincisi imiş. Genç, hırçın, haris bir adam. Bir yere sığdıramamışlar. Atatürk bana sordu, 'O'nu sana göndereyim mi?' dedi. 'Gönder,' dedim. Böylece Ali İhsan Sabis İkinci Ordu'nun kumandanı oldu; yanımda görev yaptı. Kendisini ben tanımıyordum. O'na, normal vazife münasebetleri içinde ciddiyetle davranıyordum. Arada ufak-tefek yaptıklarını, görmezlikten geliyordum. Derken bir gün Ankara'dan bize bir sual geldi. 'Siz,' dediler, 'Ne zaman düşmana saldırdınız da, geriye püskürttünüz?' Haberim yoktu, araştırdım. Baktım bizimki, bir zafer kazanırım aklıyla, kendi başına işe kalkışmış ve dayağı yemiş; üstelik bunu bizden de saklamış.

* * *

"Bir müddet sonra Birinci Ordu Komutanı Yakup Şevki'den bir yazı aldım. 'İkinci Ordu mensuplarına maaş verdiğiniz halde bize niçin vermediniz?' diye soruyordu. Böyle bir şey yoktu. Araştırdık. Ali İhsan askerlerin arasında gezerken, Birinci Ordu bölgesine gitmiş, 'Vah vah, siz maaş almadınız mı? Ben kopardım, dağıttım erlere,' demiş. Kendisini çağırdım, artık birlikte çalışamayacağımızı söyledim ve geri gönderdim. Divanı Harbe vermeye kalktılar, mani oldum."

* * *

"Harp Akademisi'ndeyken İstiklal Savaşı'ndan bildiğimiz isimlerin arasında dönem farkları vardı. Fahrettin Altay, en ileri sınıftaydı. Ondan sonra Fethi Bey'in sınıfı gelirdi. Daha sonra Atatürk, Cebesoy, Ali İhsan Sabis, Asım Gündüz'ün sınıfı. Ondan sonra Karabekir'in sınıfı ve en son benim sınıf. Bunların hepsi benden büyüktüler. Sonradan zaman içinde hepsi benim yanımda çalıştılar. Kolay olmadı, sıkıntı çektim. Bunlar bir aralık kuvvetliydiler ve Atatürk'e tahammül edemiyorlardı. Aralarından bana, 'Gel, bizimle ol, sen de, her şey değişir,' diyenler oldu, aldırmadım."

"Atatürk öldükten sonra bunları yanıma çağırıp dedim ki, 'Hepinizin hizmeti vardır, hamiyetli insanlarsınız, sizlere memleket hizmetinde vazifeler vermek isterim, yalnız bir şartım var, bugünden itibaren Atatürk hakkında

bir konuşma yapmayacaksınız.' Kabul ettiler.

* * *

Etmediler.

Ankara Üniversitesi Talebe Birliği'nin yöneticisi olduğum sıralarda, Cumhuriyet'in kurucularını görmek ve kutlamak da sorumluluklarımız arasında idi, bir tür kutsama, diyebiliriz. Kiminin ölüm tarihlerinde mezarlarını veya zafer günlerinde yaşayanlarını ziyaret görevlerimiz içinde yer alıyordu ve yapıyorduk. Mezar ziyaretlerinde bir taksi kiralar, bir gazete fotoğrafçısı ve yaşayan arkadaşlarını bulur, alırdım, konuşurlardı. Bunları yaparken, yarı-dinsel bir halimiz olurdu, yine de çok şaşırtıyorlardı ve daha sonra büyük gazetecimiz İlhami Soysal'dan dinledim; kurtarıcı komutanlarımızın iki dilleri vardı. Mikrofon önünde, hep "ulu" veya "dahi" diyorlardı ve sonra dönüp çok ağır bir dil kullanıyorlardı. Bu, İsmet Paşa'nın, " kabul ettiler" dedikleri tarihten on beş yıl kadar sonradır. Mustafa Kemal Paşa'mızı hiç kabul etmediler, "gizli tarih" buradadır.

Katkı 1

Ali İhsan Paşa

KEMAL PAŞA'YA SERT ELEŞTİRİ

Yedinci Ordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa bir sene evvel Veliahd Vahdettin ile Alman Cephesi'ni ziyarete gitmiş. Bu tanışıklık münasebetiyle, Paşa, Vahdettin padişah olduktan sonra bir tebrik telgrafı çekmiş ve nihayet mütarekeden sonra, kendisinin Harbiye Nazırı yapılması için ayrıca müracaat etmiş. Cevat, Abdullah ve Ömer Yaver Paşalar, birbiri arkası sıra Harbiye Nazırı oldukça, Padişah'ın, Mustafa Kemal Paşa'nın müracaatına ehemmiyet vermediği anlaşıldı.

Ordusu lağvedilince Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'a giderek istirahate koyuldu ve intizar vaziyetine geçti. Bu esnada sık sık Mebusan Meclisi'ne devam edip müzakereleri takip ediyormuş ve görüştüğü mebuslara, kendisinin Harbiye Nazırı yapılması lüzumunu telkin etmeğe çalışıyormuş..

Ali İhsan Sabis, *Birinci Dünya Harbi*, Dördüncü Cilt, İstanbul, 1991, s. 330.

Katkı 2

ANKARA ÜNİVERSİTESİ TALEBE BİRLİĞİ

Ne zaman daha demokratik? Şimdi, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve benzeri üniversitelerde rektörler hep tabip doktorlardan çıkıyor; çünkü, en kalabalık öğretim üyeleri tıp fakültelerindedir. Eskiden değildi, çünkü "rotaston" vardı, bir fakülteden rektör seçilince, bir sonraki dönem diğer bir fakülteden seçilme zorunluluğu konmuştu ve eninde sonunda diğer fakültelere de sıra geliyordu. Üniversite öğrenci birliklerinde de benzer bir rotasyon izleniyordu; bizim zamanımızda, veteriner veya ziraat fakültelerinden birisinden genel başkan seçilebiliyordu, sıra onlardaydı. Veteriner'den Yavuz Esmersoy'u seçtik. Ben Siyasal Bilgiler'den yönetim kuruluna girdim ve ikinci başkan seçildim.

Yavuz'un ölüm ilanından, İbrani asıllı olma ihtimalinin çok yüksek olduğunu anlıyorum; eşi, Mesih-a ve diğer isimler de uygundur. Kaldı ki Antep'te yakın zamana kadar bir "Yahudi mahallesi" olduğunu biliyoruz. İlaveten, Ankara'da, şimdiki Radyo Evi yerinde olan Yahudi Mezarlığı kaldırıldıktan sonra İbrani asıllıların Asri'ye gömüldüklerini tespit edebiliyoruz. Ama, o zamanlar, kuşkusuz

ACI KAYBIMIZ

Gaziantepli merhum Muhittin ve merhume Zeynep Esmersoy'un oğlu, Yüksel Özer ve Yalçın Esmersoy'un ağabeyi, Necmi Özer ve Ayşe Esmersoy'un kayınbiraderi, Neslihan ve Gamze Yüksel'in eniştesi, Aykut Yüksel'in bacanağı, Didem Özer'in dayısı, Bahar, Pınar ve Yeliz Esmersoy'un sevgili babaları, Mesiha Esmersoy'un eşi

Kredi ve Yurtlar Kurumu Eski Genel Müdürü Veteriner Hekim

YAVUZ ESMERSOY

06.11.2004 tarihinde vefat etmiştir. Cenazesi 07.11.2004 Pazar günü (bugün) Kocatepe Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra Cebeci Asri Mezarlığı'nda toprağa verilecektir. Allah rahmet eylesin.

AİLESİ

bilmiyordum, yakışıklı, becerikli bir arkadaşımızdı, ancak iktidardaki Demokrat Parti'ye yakındı, biz, karşıydık ve ben Başbakan Adnan Menderes'e karşı muhalefet düzenliyordum. Kongre'de genel başkan olamazdım, "rotasyon" düzeni vardı, yönetim kurulunda bir karar almayı başardım, Yavuz'u tard ettik ve Ankara Üniversitesi Talebe Birliği yönetimi bana geçmiş oldu. Bir başlangıçtır.

Buradan, Türkiye Milli Talebe Federasyonu eylemlerini başlatmamız mümkün oldu, öğrenci hareketinin Kemalize ve demokratize olması, bu eylemlerin sonucudur. Bu defa, Kongre başkanı olarak, Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nu yönetiyordum. Üniversite öğrenci gençliğinin, polisle karşı karşıya gelmesi ve çatışmasının tarihi, buradan başlamaktadır.

İsyan'ın arka kapağı, bu dönemin ön yüzü'dür.

Kabul etmeyenlerin en az bir bölümünü de, bir kategori olarak, Kemalist saymak çok gerekli ve yerindedir.

Ancak Kemalizmin, yalnızca ve sadece Mustafa Kemal'le ilgili olduğunu tartışmamız verimlidir ve en azından sınırlı olmadığını söyleyebiliriz. Rıza Nur'u, "Nur Tarihi" olarak sunmakla, okunması geç kalmış bir iş sayıyorum; göreceğiz, Rıza Nur'un, Mustafa Kemal'den daha az "Kemalist" olduğunu ileri sürmek kolay olmamalıdır. Paradoks şuradadır: Mustafa Kemal'i kabul etmeyenlerin çoğu, Kemalizm nehrinde kürek çekiyorlardı; akımdır ve tarihin belli kesitinde kişi değil, bir nehir'dir. Kişisel küfürleri, kabul etmemekle birlikte, görmezlikten gelebilecek tarih anlayışımız varsa, "Nur Tarihi" de, Kemalizm içindedir.

Mustafa Kemal, bir mucizedir. Kemalizm, mütevazı bir gerçek'tir.

Abartma, tarihin belli bir kesitinde, hem Batılıların ve hem Sovyetlerin çıkarına idi ve anlaştılar. Abartma dozu yüksektir ve biz ise, büyük bir köksüzlük[36] ve aşağılık kompleksi ile meşbu olduğumuz için, abartmaya eğilimliyiz. Abartılmayı mutluluk sayıyoruz, kendimizden geçiyoruz demek istiyorum.

Ve İsmet Paşa'nın bir restorasyon yaptığı doğrudur; Kemal Paşa'nın tasfi-

36) "Köksüzlük", *Tezler*'de önemli yer tutmaktadır.

ye ettiği kurtarıcı komutanların hepsine itibarlarını iade etmişti, Meclis Başkanı veya bakan oldular. Kemal Paşa'nın çok yakınında olanları da tasfiye etti; birincisine Kazım Paşa'yı ve Cebesoy'u ve ikincisine Tevfik Rüştü'yü ve Fuat Bulca'yı örnek gösterebiliyoruz. Güzel, ancak, bütün bunlar ve İsmet Paşa dönemi, bir Atatürk sevgisini yaratamamıştır, bu bir yana, sevgisizliği artırmıştır. 10 Kasım'lar dışında, Büyük Kurtarıcı unutulmuştur.

Bugün bir "sevgi" var, çünkü, Atatürk adına bağlılık, en az Büyük Kurtarıcı'nın ölümden çeyrek yüzyıl sonra başlamıştır. Doğrusu budur ve diğerini falsifikasyon saymak zorundayız.

İsmet Paşa Tarihi'nde işaretlerini buluyoruz. İsmet Paşa, Büyük Kurtarıcı'nın son zamanlarda başbakanlığı Celal Bayar'a bırakmasının her kesimde büyük tepkilere yol açtığını söylemektedir; "Bir gün gençler sıkıştırdılar, dayanamadım, söyledim," yollu başlıyor ve "belki bin defa kavga edip bin defa barıştık," ifadesiyle bitiriyor.[37] Bu, 1938 yılında gençlere ifşaatıdır; İsmet Paşa Tarihi'nde ve bu aşamasında, fazla içki açıkça dillendirilmektedir. Buna bir de, "stadyumda bilinen olay" dediği, halkın, "bizi bırakıp nereye gittin" bağırışları eklenmektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın, bunlara ve özellikle, başkent stadyumundaki bu nümayişe sessiz kalması ve bir tedip hareketi için tahrik edenlere, "Canım ne istiyorsunuz adamdan, bunca hizmet etti, halk sevgi göstermesin mi," sözleriyle yatıştırmasını, bir fiili durumun ve güç dengesinin kabulü telakki etmek isabetlidir. Büyük Paşa, bir koalisyan üstadı ve denge uzmanı idi; iktidarı çok istemişti ve biliyordu.

Bilmeden elde etmek zordur. Ama ihtimal dahilindedir.

Tutabilmek, bilmekle mümkündür. Burada aşk ile iktidar arasında bir duvar göremiyoruz.

Herhalde bu dönemin ve "iktidar" değişiminin, pek bayağı yazımın atılarak yeni teori ve araştırmalarla yazılması gerekiyor. Şimdi sadece ilk adımları atıyor ve yeniden düşünmeye zorluyorum, şu aktarma, düşünmeye zorlamak içindir: "1938 yılında okuldan çok iyi bir dereceyle, güçlü bir cahil olarak çıkmıştım. Hukuk Muhakemesi Usulleri'ni su gibi biliyordum. Ama toplum ve dünya gerçeklerinin çok uzağındaydım. Akıllı Mevlana ile Akılcı Yunus Emre arasındaki farkı elbette biliyordum. Nâzım Hikmet ise bizler için karanlık ormanların derinliklerinde yitip gitmiş bir masal kahramanıydı. Ata-

37) Necdet Uğur, *İsmet İnönü*, op. cit., s. 19.

türk'e büyük saygılarla ve biraz da korku ile, İsmet İnönü'ye daha çok sevgiyle bağlıydık. Celal Bayar'ı sevmiyorduk."[38] Bu, sıkıştıranlardan birisi olabilir, 1938 yılında, elit yetiştiren, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olan birisinin, sonradan tespit edilmiş olsa da, 1938 yılına ait duygu ve gözlemleridir. Daha sonraki yıllarda yüksek bürokrat ve bakan olması, bu değerlendirmelere ayrı bir ağırlık katmaktadır. Demek ki, Büyük Kurtarıcı'nın bu dünyadan ayrıldığı ve İsmet Paşa'nın devlet başkanı olduğu yıl, "saygı ve korku"[39] ve "sevgi" böylece paylaşılıyordu, ayrı yönelişleri var.. "Saygı ve korku" ne kadar yoğunsa, sevgi o kadar azdır; bunu ortaya çıkarmış oluyoruz. Saygı'da uzaklık ve sevgi'de ortaklık buluyoruz.

Sadece elitlerde veya aydınlarda değil, 1950 Mayıs ayında, hükümete gelen Demokrat Parti'nin, bazı barajları, temkinle de olsa, indirmesiyle, sevgisizliğin taşmış olduğunu unutamayız. Büyük Kurtarıcı'nın heykellerinin çoğu taşlanmıştı ve bazılarının yıkıldığını hatırlıyoruz. İsmet Paşa'nın kendisi yaşıyordu ve herhangi bir saldırıya uğradığını hatırlamıyoruz.

Bu heykel taşlamalarını, yalnızca üzücü birer zabıta vakası olarak görmemek gerekiyor; böylesi, "halklaşma" ve akıldan uzaklaşmadır, doğru bir değerlendirme için ise, illüzyonlarımızdan kurtulmamız icap etmektedir. İllüzyonlarımızın başında, Türkiye sol düşüncesinde bir norm haline gelen, Demokrat Parti için "karşı-devrim" teşhisi var; ben bu görüşe, çok güvendiğim kimseler tarafından formüle edilmesine karşın, hiç itibar etmedim. Yeni hükümet, Büyük Kurtarıcı'nın heykelleri ve anısına hücumları, ancak bir yasa ile önleyebilmiştir ve hâlâ yürürlüktedir. Atatürk'ün adını ve heykellerini bir ceza yasası ile muhafaza altına almak zorunda kalmak, sevgisizliği kabul etmektir ve şimdi edildiğini not ediyorum.

Ali İhsan Paşa da, özü yukarıda olan, Mustafa Kemal karşıtı görüşlerini büyük bir coşku ile yayıyordu; iktidar partisinden milletvekili de olmuştu, susturulmuştur. Bu yeni hükümetin ne büyük korku içinde olduğunun da bir işaret olabilir, Mustafa Kemal Paşa'nın sınıf arkadaşı ve sınıf birincisi Ali İhsan Paşa, zamanın kendisine hiç gülmeyeceğini, işte bu sırada anlamış olmalıdır; politikanın taçlandırma üslubunun cilveli olduğunu görüyoruz. Ay-

38) Cahit Kayra, *38 Kuşağı - Anılar*, İstanbul, 2002.

39) Saygı'da uzaklaştırma ve sevgi'de ortaklık var; bazen, fark etmeden, "saygı ve sevgi" duymaktan söz ediliyor, imkansızdır. Saygı, fazla olursa, "korku" ile beraberdir, her zaman sevgiyi yok etmektedir ve ancak, sevgiyi disipline edebilmek için, bozmayacak ölçüde, saygı gereklidir. Çünkü ortaklık, yakınlaşma yüklüdür.

nı yeni hükümet, Nato'ya girerken, Türkiye Komünist Fırkası mensuplarını hapse atmakla yetinmiyor, aynı zamanda, içindeki İslamist parti ve akımları kapatıyordu. Ehemmiyetle yaptıkları budur ve bilim ise, eninde sonunda, ehem ile mühim olanı ayırma işidir; deniyoruz.

Bu sırada İsmet Paşa'nın Pembe Köşk'ten çıkmadığını tespit edebiliyoruz. Manzara-i umumiyeden rahatsız olduğunu gösteren bir işarete sahip değiliz; Cumhuriyet'in bir sınamadan geçmesini, çok önceden istediğini düşünebiliyoruz. Sınav Heyeti'ni seçen, eninde sonunda, İsmet Paşa'dır ve Silahlı Kuvvetler, bu heyete itiraz etmemektedir. Bir restorasyon dönemindeyiz.

Ancak acele edenler çıkmıştır ve bunlara, sonraki bir söyleyişle, "acilciler" diyebiliriz. Çok güçlü bir aydın hareketi doğmuştu; önce bir sütun olsa da hızla bir "düzen" veya kurum olmuştu; Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin Dekanı Profesör Turhan Feyzioğlu başındadır. Çok güçlü bir gençlik hareketi doğuyordu; başkaları başlattılar ve en formatif dönemini ben hatırlıyorum.[40] Aydın ve gençlik hareketleri ortaya çıktılar, vardılar; bir halk hareketi yoktu. İsmet Paşa, boşluğu gördü ve Pembe Köşk'ten çıktı; Kemalizmin doğuş süreci ve tarihi başlamaktadır.

Çaresizlikten çıkmıştır. İki kamp vardı; kapitalizm çare olamıyordu ve Komünizm, uzak duruyor ve ürkütüyordu. Var olan sınıflara mesafeli, ortak sahipliği kabul etmeyen kalkınmacı ve dolayısıyla devletçi bir bakış, kendisini zorluyordu. Ellili yılların ortasında, o zamana kadar görülmemiş ve ancak savaş zamanlarında yaşanmış bir ekonomik bunalım vardı; iktidar, halkın rahatsızlığını teskin edebilmek için, dinselliği ve Kürdizmi çare gördü. Said-i Kürdi ya da Said-i Nursi'yi ortalığa saldı. Bu ise laisizmi kırbaçladı; artık Kemalizm doğuyordu. Yeni tanımlar var.

---

40) Bu döneme ait ve çok etkili, haftalık *Kim* dergisinin kapağını, *İsyan-1*'in arkasına koydum. Tabanca ve cop, önemli siyasal alet olarak doğuyordu; kapaktaki fotoğraf beni gösteriyor.

Katkı 3

"KEMALİZM KEMALİZM DİYE DİYE KEMALİZM'İ GÖMDÜLER"

Peki, konservatuvara ne gerek vardı, peki "harika çocuklar" yasası neden çıkartıldı ve peki, İdil Biret veya Suna Kan'a "devlet sanatçısı" rütbeleri neden verildi? Bu sorular, Kemalizmin, Kemalistler eliyle gömüldüğünü anlatmaktadır. Mafya şeflerinin yatak odalarından çıkanlara kurtuluş günlerinde konser verdirerek veya Atatürk'ün adıyla özdeşleşen yerlere davet etmekle Kemalist olmayı bağdaştırmak mümkün görünmemektedir. Dinlenmeyen şarkılarına, erkek erkeğe bol sabunlu tellak sahneleri veya homoseksüalite çağrıştıran yağlı vücut sarılmalarını iliştiren, anlaşılmaz bir Amerikanca çığlık atanları, kamusal toplantılara çağırmayı da Kemalist sayamayız. Paşalarımızın, hanımlarının, satılmayan kasetlerini almaları da mümkündür.

Bunlar halkçılık mı? Halkçılık kesinlikle bu değildir; halkçılık, halkı hem ahlaken hem de kültür düzeyinde yükseltmektedir.

Kemal Paşa, "idare-i maslahat" tanımı yapmıştı ve ben hatırlıyorum.

★ ★ ★

Altındağ'daki tüm çocuklar okula

ALTINDAĞ Kaymakamlığı, "Tüm Çocuklar Okula Kampanyası" başlatıyor. Kampanyaya sağlanacak destekleri görüşmek için yarın Altındağ ve Akyurt belediye başkanları, ilgili kurumların yetkililerinin katılımıyla toplantı yapılacak.

Türkiye'nin en iyi gazetesi
SABAH Ankara
Yöneten: Yaşar ÖNEL • yonel@sabah.com.tr

Zafer Bayramı "halka açılıyor"

Genelkurmay Başkanlığı, 30 Ağustos Zafer Bayramı'nı kültür-sanat etkinlikleri şarkılarla kutlamak için ilk kez 6 günlük program hazırladı. Yapılacak kutlamalar kapsamında bando konserlerinin yanı sıra 29 Ağustos'ta Muazzez Abacı ve Selahattin Alpay, 31 Ağustos'ta da Sertap Erener, Muazzez Ersoy konser verecek.

GENELKURMAY Başkanlığı, 30 Ağustos Zafer Bayramı'nı ilk kez bir gün değil, bir hafta boyunca kutlayacak. Zafer Bayramı kutlamaları çerçevesinde yine ilk kez halka açık, ücretsiz sergi ve konserler düzenlenecek. Zafer Bayramı'nın şenlik havasında kutlanması için hazırlanan 6 günlük programda Başkent'in parkları [illegible]

TSK STANDLARI AÇILACAK

Genelkurmay Başkanlığı Genel Sekreterliği'nden yapılan açıklamaya göre, Zafer Haftası Ankara Garnizonu programı büyük alışveriş merkezlerinde Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) standlarının açılmasıyla başlayacak. Atatürk Kültür Merkezi'nde (AKM) yarın saat 10.00'da TSK sergisi açılacak. Sergi, 6 gün boyunca 10.00-17.00 saatleri arasında ziyaret edilebilecek.

ZAFER COŞKUSU YÜRÜYÜŞÜ

28 Ağustos'ta Zafer Coşkusu Yürüyüşü yapılacak. Aynı gece saat 20.00'de Muazzez Abacı, Selahattin Alpay, Nahide Tokgöz ve Jandarma Genel Komutanlığı Bandosu Vedat Dalokay Parkı'nda sahneye çıkacak.

BANDOLARIN KONSERİ

29 Ağustos'ta, Armoni Mızıka Komutanlığı Kurtuluş Park, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Bandosu Çayyolu/Mesa, Hava K.K.Bandosu Akköprü Migros, Zırhlı Birlikler Okulu K.Bandosu Vedat Dalokkay, Mehteran Bölüğü Keçiören Atatürk Parkı'nda saat 19.00'dan sonra konser verecek. Muazzez Abacı, Selahattin Alpay, Nazlı Öksüz ve Kor Bölüğü Bandosu Altınpark'ta izlenebilecek.

Final, Erener ve Ersoy'dan

30 AĞUSTOS'DA yapılacak resmi geçit töreninden sonra 31 Ağustos'ta düzenlenecek konserler ile kutlama haftası sona erecek. Kutlamaların finalinde Sertap Erener, Muazzez Ersoy ve Halk Dansları Topluluğu saat 19.30'da AKM alanında sahneye çıkacaklar. Zafer Bayramı konserleri ücretsiz izlenecek. Genelkurmay Başkanlığı, Zafer Haftası boyunca bilboardlara da askeri etkinlerin bulunduğu fotoğraf ve mesajların yer aldığı afişler asacak. Afişlerde, "Nöbetteyiz", "Halkımızın güvenliği her şeyin üzerinde", "Zafer coşkusunu birlikte yaşamak için yürüyoruz" mesajları yer alıyor.

30 Ağustos'ta bazı yollar kapalı

ZAFER Bayramı kutlamaları kapsamında provaların ve törenlerin yapılacağı AKM çevresindeki yollarda araç trafiği de yeniden düzenlendi. Prova günleri 26 ve 28 Ağustos ile tören günü olan 30 Ağustos'ta AKM tören alanı çevresi trafiğe kapalı olacak. Eski hipodrom alanında yapılacak provalara ve törenlere katılacak askeri araçların geliş-gidişleri esnasında ve yapılacak etkinlikler dolayısıyla üç gün boyunca 08.00-13.00 saatleri arasında Konya yolu Balgat Köprüsünden Emniyet Müdürlüğü önüne kadar olan kısım, Kazım Karabekir Caddesi, Hipodrom Caddesi ve İstanbul Caddesi'ne araç giremeyecek. Paraşüt atlayışları nedeniyle, aynı tarihlerde AKM'de 10.55-12.00 saatleri arasında havai hatlarda elektrik kesintisi uygulanacak.

Yüzbaşı F. Bahçe paşa sofrasında

3 yıldızlı F. Bahçe, bugün Ankara'da Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın özel konuğu olacak. Alex'li, Hooijdonk'lu, Daum'lu Fenerbahçe kafilesi öğle yemeğini Paşa ile birlikte yiyecek. Fenerbahçe taraftarlığıyla tanınan Büyükanıt'ın, tarağı bile sarı lacivert renkli. **SPOR**

Hürriyet, 29 Eylül 2004

Sezer'in sanatçı ve sporcuları

CUMHURBAŞKANI Ahmet Necdet Sezer, resepsiyonuna sanat dünyasından davet ettiği isimlerde de seçici davrandı. Sanatçı **Gülben Ergen**, resepsiyona eşi Anadolu Ateşi'nin yaratıcısı **Mustafa Erdoğan** ile birlikte gelirken, **Metin Akpınar, Göksel Kortay, Gülriz Sururi, Engin Cezzar, Ahmet-Necef Uğurlu** ve **Çetin Akmansoy** da davetliler arasında yer aldı.

ELVAN GELMEDİ Sezer'in davet ettiği sporcular tam kadro resepsiyona katılırken, davetliler arasındaki milli atlet Elvan **Abeylegesse**'nin ise gelmedi. Resepsiyona, Atina Olimpiyatlarının madalyalı sporcularından halterciler **Halil Mutlu** ve **Taner Sağır**, Güreşçi **Şeref Eroğlu**, Boksör **Atagün Yalçınkaya** ve tekvandocu **Bahri Tanrıkulu** katıldılar.

ÜST KİMLİK-ALT KİMLİK Sezer, Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla yayınladığı mesajdaki "üst kimlik-alt kimlik" tanımına açıklık getirdi. Sezer, resepsiyonda basın mensuplarıyla yaptığı sohbette, "**Türkiye'ye vatandaşlık bağı ile bağlı herkes Türk'tür**" dedi.

TEMİNATIMIZSINIZ Sezer'ler, resepsiyon süresince daha çok, hukukçu eski dostlarıyla sohbet ettiler. CHP'liler de resepsiyonda, **Sezer**'lere büyük ilgi gösterdi. Bazı konukların Cumhurbaşkanı'na "**Sağlam durun, siz bizim teminatımızsınız**" dediği duyuldu.

Hürriyet, 29 Eylül 2004

İlk kez rock konseri

Gazi Orduevi'nde ilk kez Zafer Bayramı, pop-rock konseri eşliğiyle kutlandı. Türkiye'ye Eurovision birinciliğini getiren Sertab Erener, "Every Way That I Can" şarkısını alkışlarla iki kez söyledi.

Hürriyet, 31 Ağustos 2004

İkinci Bölüme Birinci Ek

GABOR ANILARI

Bizde daha çok "Ça Ça Gabor" olarak tanınıyor ve dünyada Zsa Zsa Gabor olarak biliniyordu. Biz, "ts" veya "zs" karakterlerini, Selanik'in İtalyan bölgesinin etkisiyle "ç" olarak söylüyoruz, daha önce de not etmiştim. Zsa Zsa, Selanikli değil, ancak bir Yahudidir ve bir Maçar Yahudisi olup, Macaristan'da "Gabriel", "Gabor" olarak çağrılmaktadır. Demek ki Tevratik bir adı var; Hollywood'ta, oyunculuğundan çok, uzun ve güzel bacakları, bir de zengin kocalarıyla ün kazanmıştı. Bir zaman da Türkler için "yenge" olmuştu ve anılarını okuduğumuzda pek de olamadığını anlıyoruz.

Anıları neden değerlendirilmiyor, anlamak zordur, Türkiye'de herhangi bir kütüphanede olduğunu sanmıyorum. Halbuki, Hollywood'ta ünlenince, Türkiye'de de hatırlanmıştı, ilk evliliğini Burhan Asaf Belge ile yaptığını biliyoruz.[41] Ça Ça, bu sırada on beş yaşındadır. Anılarının ilk bölümünde, bu dönem Türkiye'si ile ilgili çok çarpıcı bilgiler veriyor; ne kadar doğru olduğunu bilemiyoruz.

Ça Ça, Burhan Asaf ile evliliği süresince bakire kaldığını da iddia etmekte ve yazmaktadır; "we never consummated the marriage" sözleri, Ça Ça'nındır. Ça Ça'nın bekaretine saygı gösteren Belge ise, Yakup Kadri ve Şevket Süreyya ile *Kadro* dergisini çıkarmıştı ve Menderes döneminde, propaganda işlerini yönetiyordu, o kadar öyle ki, "Menderes'in Borazanı" tesmiye ediliyordu. Ellili yılların sonlarındadır. Burhan Asaf Belge, otuzlu yıllarda Kemalist solda, ellili yıllarda diktatoryal sağda, bu bir yana, öte yanda da Zsa Zsa Gabor, bekareti-

41) Burhan Asaf da, Yahudi asıllı mı; "asaf" adı, İbrani isim-sözlüğünde de yer alıyor ve Burhan Asaf'ın kız kardeşi Leman'ın, Yakup Kadri ile evli olduğunu biliyoruz ki, test güçlenmektedir. Asaf, oğluna, "Murat" adını koymuş, bu da uygun çıkıyor; Murat ile Memduh, iki kız kardeş ile evlendiler. Birinin adı, "eser" olup, "aşer" karşılığı olarak biliyoruz, diğeri de "taciser" idi, "ser" veya "sar" her zaman dikkat çekicidir, uygun çıkmayı sürdürüyorlar. Memduh Bey, *Tekeliyet*'teki sözlük, "memduh" sözcüğü için, "övgü", Yahudi, "övünç" karşılıklarına işaret ediyor, Memduh Hacıoğlu'ndan söz ediyoruz, Cem Boyner ile parti kurduktan sonra, K. Derviş'e intisap etmişti; Derviş listesinden Meclis'e de girmiştir.
Asafzade Murat Belge, sabetayizm tartışmalarını, Sosyalizme ihanet sayarak çok kızmıştır; amma ki, "Dinime küfreden bari Müslüman olsa" atasözü, işte böyle zamanlar için icat edilmiştir. Çok kızmasına çok hak veriyorum.

ni, yine de Ankara'da bıraktığını haber veriyor ki, sanki roman okuyoruz. Bir kaynaktan da asıl adının "Ça Ça" değil "Sara" olduğunu öğreniyoruz,[42] buradan da çok dindar bir Yahudi ailenin kızı olduğunu tespit edebiliyoruz.

VIRJIN MADAM BELGE

Anıların bir yerinde, "now Madame Burhan Belge, I was nevertheless still a virgin" yollu yazıyordu.[43] Bu yeteri kadar şaşırtıcı olmakla birlikte, başka bir yerde de, "...proposed marriage to him, whereupon a rather dazed Mr. Belge, accepted," diyordu; evlenmeyi, Burhan Asaf'a, Zsa Zsa Gabor'un önerdiğini öğreniyoruz. Henüz on beş yaşındaydı, çabuk ve hızlı olduğunu anlıyoruz ve Burhan Bey kabul edince, Türkiye yolculuğu başlıyor, anılarında, "macera başladı" notu var.

Tanıdığında, gizemli ve güçlü buluyor, Heidelberg ve Cambridge Üniversiteleri'ni bitirmiş, iyi yetişmiş olduğu kesindir. Türk milliyetçi hareketinin liderlerinden birisi olduğuna inanıyor, "he was leader of Turkey's nationalist movement," yazmaktadır. Böyle olmakla birlikte, tam savaş öncesinde şaşırmış birçokları türünden, Burhan'ın da, "Burhan supported Hitler and Goering," Hitler'i ve Goering'i desteklediğini öğreniyoruz. Mr. Belge, Kemal Paşa'yı, Hitler'i ve Menderes'i, tutkuyla destekleyebilmiştir; *Tezler*'i yazarken yazılarının pek çoğunu inceledim, her zaman, oğlu Murat Belge'den yetenekli ve bilgili bulduğumu not ettiğimi hatırlıyorum.

Doğrudan doğruya Burhan ile ilgili ve kayda değer notları bunlardan ibaret kalıyor ve ben de, burada duruyorum. Belki bir de şunu eklemem yerindedir; Ça Ça, annesini görme bahanesiyle ayrılıyor ve dönmemeye karar veriyor, annesini, Burhan'ın üzülmeyeceğini söyleyerek ikna ediyor ve hem de, besides, he has two mistresses and we never consummataed the marriage either, "iki metresi var ve üstelik cinsel ilişkiyi de beceremedik" sözlerini ekliyor. İki metresli genç ve parlak bir adamın, on beş yaşında ve uzun bacaklı bir Macar Yahudisi kızla evlenip Ankara'ya getirdikten sonra, elini bile sürmemesi, çok şaşırtıcı olmalıdır. Ça Ça, bunda çok ısrar etmektedir ve "sex had not been a part of my marriage" demektedir; sex-less bir evlilik ile karşılaşıyoruz.

42) jewishpeople.net/brieflisofst.html, jewwish stars past and present. Bu listeye göre, Woody Allen'in asıl adı Allen Kongsberg ve Micheal Douglas'ın da Micheal Demsky idi; diğerleri de var.
43) Zsa Zsa Gabor, *One Time is not Enough*, N. Y., 1991, p. 18.

ÇA ÇA'NIN ATATÜRK ANILARI

Burhan Belge'nin, bakire bıraksa da, Madam Belge'nin yetişmesine önem verdiğini de anlıyoruz; Ça Ça, "had once read to me from the national paper that," Burhan'ın, kendisine büyük gazeteleri okuduğunu aktarıyor, bunlardan birisine göre, Türk kadınlarının yüzde seksen beşi, rüyalarında Atatürk'ü görüyorlar. Yapılan araştırmalar bunu göstermektedir ve Burhan, Zsa Zsa'ya, bunları özetlemektedir. Ça Ça'dan öğrendiğimize göre, Burhan, sex-less yaşadığı eşine sürekli Büyük Kurtarıcı'yı övmektedir; bunu, çok doğal saymak durumundayız.

Zsa Zsa, Büyük Kurtarıcı'yı, halet-i ruhiyesi hızla değişen birisi olarak tasvir ediyor; karşı konulmaz ve çok güçlüdür, bunları ekliyor. İlk karşılaşmalarında, Atatürk, etkileyici ve keskin gözleriyle, Madam Belge'ye bakıyor, sarsıldığını ve sallandığını biz de hissediyoruz; "I was struck forcibly by his strong resemblance to my father ," Büyük Kurtarıcı, yüksek karizması bir yana, bir de Ça Ça'nın babasına müthiş benzemektedir. Madam Belge'nin, Büyük Kurtarıcı'ya âşık olması artık kaçınılmazdır, kim değil ki; anılarda, bunları okuyoruz.

Görünmez mürekkeple de olsa bunları aktarmak istiyorum, ayrıca, yazdıklarının doğru olduklarını da pek bilmiyoruz. Yalnız, en olumsuz ve karalayıcı anıların ve iddiaların esirgenmeden aktarıldığı bir ülkede, daha sonra "dünyaca ünlü" ve Hollywood'ta "star" olmuş pek güzel bir kadının Atatürk'e aşk duyması önemlidir; bunu görmezlikten gelmek haksızlık, ayrıca bilimsel bir tarafgirliktir. Çoğunu, yazıldığı dilde bırakarak, bu haksızlığı düzeltmek yerindedir.

Anılarda, Zs Zsa, her çarşamba günü, binicilik derslerinden sonra, Atatürk ile, "in Atatürk's secret hideaway," buluştuklarını ileri sürmektedir. Buradaki birlikteliklerinden, "he was a professional lover, a god and a king," ibaresiyle söz etmektedir; Ça Ça, Büyük Kurtarıcı'yı, bir Tanrı ve bir Kral olarak görüyor ve bunu açıklıkla kaydediyor. Yıllar sonra yazdığı anılarından hayranlık taşıyor ve bunun ayrı bir önemi olduğunu düşünebiliyoruz, çünkü, bu haberler, Atatürk'ün özel yaşamı ve sağlığı ile ilgili bazı iddiaları tekzip etmektedir. Benim, "Nur Tarihi" başlığı ile çok nesnel bir özetini sunmayı planladığım, Rıza Nur'un anılarında, bu tür yakışıksız isnatlar çoktur, en azından dengelemiş oluyorum.

Sadece bunlar değil, Madam Belge'nin anlattıklarına göre, buluşmalar çarşamba günlerindeydi ve salı günleri de, Burhan Belge'nin partileri oluyordu. Zsa Zsa'ya inanacak olursak, Atatürk, çarşamba günleri, bir gün önce Burhan'ın evine gelenler ve yapılan konuşmalar hakkında, bitmez tükenmez sorular soruyordu, "he would question me ceaselessly," ve en çok da, Burhan Asaf partilerine gelen hırslı ve genç politikacıların bağlılıklarını, "the true allegiance of the ambitious men who visited Burhan," merak ediyordu. Madam Belge, gelenlerin, kendisinin önünde sakınmadan ve açıkca konuştuklarını bize haber veriyor, Gazi'ye de söylemiş olması ihtimal dahilindedir. O halde, Zsa Zsa Gabor'un buradaki ısrarını ciddiye alacak olursak, Büyük Kurtarıcı'nın, bütün buluşmaları, nerede ise bu maksatla yaptığını bile ileri sürebiliriz. Böyle bir akıl yürütme, İsmet Paşa Tarihi'nde yer alan, Büyük Kurtarıcı'nın, resmi koruma ve emniyet tedbirleriyle yetinmediği tespitiyle uyuşmaktadır.

"As Ataturk must have known, these men talked freely in front of me, revealing their plans and their feelings about the man they called 'the saviour of Turkey.' And many of them hated him."[44] Hepsi, Atatürk'ten, "Türkiye'nin Kurtarıcısı" olarak söz ediyor ve hiçbirisi, en kibar sözcükle, Kurtarıcı'yı sevmiyordu. Mustafa Kemal Paşa, secret hideaway'de, Ça Ça'dan, bir gün önce yine Çankaya'da, Burhan'ın evine gelenlerin, kendisine sadakat duymadıklarını ve en kibar sözcükle sevmediklerini dinliyordu. Bunlara inanmak zordur; ancak Büyük Kurtarıcı'nın inandığını kabul etmemiz isabetlidir.

Dayanmak ve daha da önemlisi sükunetle karşılamak daha da zordur.

* * *

"Now in his early fifties, his sexual expoits were still the talk of Turkey. Legends abounded of his voracious appetites, his virility, his ability to exist on only four hour of sleep a night and to outdrink, outfight, and outlove rivals half his age."

* * *

"His palace and his legend dominated Ankara utterly. Soon, it began to dominate me too."

44) Ibid., s. 25.

* * *

"I remembered the tales I'd heard about him, how he discarded favorite mistresses by adopting them as his daughters, how he'd divorced a beloved wife after she harmlessly asked where he had been one day, how he considered every woman to be his prey, following his desires with a passion so relentless that he had even once stolen me of Burhan's wives."

* * *

"To put it simply, I was fifteen and yearning for romance. Ataturk was fifty-one and searching a romantic accomplice. From the stars, we were destined to be deeply compatible."

* * *

"Until now, I have never before revealed what happened next, what happened when Ataturk dismissed the dancing girls and the two of us were alone. Sometimes I think it happened in a dream, sometimes that I was in an opium haze, or a stupor induced by the raki. All I know is that day, Ataturk, the conqueror of Turkey, the idol of a million women and the envy of countless men, took my virginity."

* * *

Neden olduğunu bilemiyoruz, Ça Ça, Burhan'a doğru söylemiyor, "Annem'e gidiyorum" demekle yetinmektedir ve terk etmektedir. Burhan için, "he did not discover my infidelity – an infidelity that far transcended sex," demekle yetiniyor. Burhan Asaf, Ça Ça'nın sadakatsizliğini ve üstelik de seksi çok aşan enfidelite'sini hiç fark etmiyor; fakat Madam Belge, Mösyö Belge'nin iki metresi olduğunu bilmektedir. Ne zaman mı? Anılarında verdiği tarihlerden bunların hepsinin 1932 yılında vuku bulduğunu da çıkarıyoruz. Ça Ça, artık Burhan'ı bırakıp Amerika'ya gitmek üzeredir ve geride bıraktıkları arasında virjinite de bulunmaktadır.

Burhan bir bahane, Ça Ça Ankara'dan çok hoş anılarla ayrılıyor.

İkinci Bölüme İkinci Ek

ÇANKAYA'DA DANS DERSLERİ

Bir istikrar unsuru diyebiliriz, babası albay, karısının babası ise paşa, bu nedenle de olabilir, doğum tarihini netlikle bilmektedir, 12 Ocak 1880'de dünyaya geldiğini öğreniyoruz. Enver'in sınıf arkadaşı, İsmet Paşa Tarihi'nde, aralarında en yaşlısı olarak gösteriliyor; kuşkusuz bu hayatta kalanlar ve tasfiyelerden kurtulanların en yaşlısı anlamına gelmektedir. "Resmi kaydım İzmirli'dir," diyor ve ancak Fahrettin Paşa, neden "Altay" soyadını aldı, bilmiyoruz.

Anılarının kısa önsözünde birkaç kez, "Allah'a şükür" diyor, anılarını yazabildiği içinde Yüce Gök'e şükretmektedir; bilimsel veya sanatsal olmadığını teslim ederek, "gerçeklerin dışına çıkmamak" şiarını tekrarlıyor, tanıklık edebiliyorum. Kurtuluş Savaşı'nın nesnel bazı işaretlerini de burada buluyoruz; Mustafa Kemal'in adını yüksek tutmakla birlikte, Büyük Kurtarcı'nın özellikle Çanakkale'deki komutanlık kusurlarını Fahrettin Paşa'dan öğrenebiliyoruz. O zamanlar, Mustafa Kemal Paşa'nın komutanı Esat Paşa'nın kolordusunda Erkan-ı Harbiye Reisi idi. *Tezler*'de yararlanmıştım, *İsyan*'da tekrar inceleme gereğini duydum. Orada ele almadıklarım var ve şimdi ele alıyoruz.

Çok nazik, çok dikkatli, ama yine de doğrucu, şu kaydı pek ender görünmektedir: "Bu yazılarında Mustafa Kemal haklı olmakla beraber o durumda Arap işlerinde biraz daha uysal davransaydı da, ordusunun başında kalsaydı, belki olacak felaketleri kısmen olsun önleyebilirdi."[45] Daha önce kaydettim, Mustafa Kemal, üstleriyle sık sık tartışıyor, küsüyor ve görev yerinden ayrılıyordu. Mustafa Kemal, silah bırakışmasına karar verilir verilmez, Cephe'den ayrılan az komutan arasındadır; Fahrettin Paşa, Mustafa Kemal'e büyük sevgisi ve önderliğine inancı ile birlikte, bunları da kaydedebilmiştir. Tarih yazımı için önemlidir ve Büyük Kurtarıcı'ya yüksek bağlılığını göz önüne alırsak, samimiyetinden kuşku duyamıyoruz ve daha yüksek değer biçiyoruz.

45) Fahrettin Altay, *Görüp Geçirdiklerim—1912-1922 On Yıl Savaş ve Sonrası*, İstanbul, 1970, s. 128.

BAVER Mİ BAUER?

Belki de "Hitler Effect" denebilir, Hitler'in etkisine bağlamak yerindedir. Hitler'in katliamlarından sonra, hem Birleşmiş Milletler "jenosid" adında bir cürüm tarif etti ve hem de Yahudilik üzerine discours kesildi. Genel bir oto-sansür'den söz edilebilir; dünya ve Türkiye solunda daha yaygın ve daha derindir. Güvensizlik işareti diyebilir miyiz? Mümkündür ve düşünmemiz gerekiyor. Ancak, Judaizm bu oto-sansürden çok yararlanmıştır, istediği ölçüde suçlayabiliyor ve bunun dışında her işareti suç sayabiliyordu, bir lunapark vardı ve kapatıyoruz.

Herhalde anti-semitizm boşluğuna düşmemek için gösterilen bir aşırı duyarlılık olmalıdır; zaman zaman semitizm girdabına yakalanma ile sonuçlanabilmektedir. Öyle olmasa bile, siyonizmin imkanlarını artırıyor; hiç kuşku duymuyoruz. Azaltıyoruz.

Bu bir yeni girdaptır; Osmanlı'nın son ve Cumhuriyet'in ilk on yıllarında rastlamıyorduk. Dünya solunun yükselişine denk düşüyor ve eklipsi ile birlikte, girdap, deniz oluyor; demek, sol kendisini yenilemektedir. Şahit mi? Rıza Nur'un *Hatıratım*'ı ortada, hemen hemen her sayfasında, yeri geldikçe, lehinde ve aleyhinde Yahudilikten söz etmekte ve hatta kişilendirmektedir.[46] Rıza Nur'un yazıları, bu açıdan, gerçekten öğreticidir; Yahudilikten söz ederken, çok doğal bir iş yaptığı izlenimini vermektedir, bu noktayı not etmiş oluyoruz. Bir vektördür, bilimsel olarak tanımladıktan sonra, analizlere ithal etmek zorundayız.

46) Bundan sonra "Nur Tarihi" geliyor.

Katkı 4

Fahrettin Paşa Tarihi

ABDÜLHAMİT VE SİYONİZM

Aldığımız emir üzerine tümen, Yafa[1] civarında kalarak Akdeniz sahillerinin muhafazasına memur edildi, bu sebeple de bütün karargah Yafa'nın Güney'inde Uyunkara[1] isminde bir Yahudi[1] köyüne yerleşti. Biz de böylece Filistin'i[1] ilk defa görüyorduk.

* * *

Bizim idaremizde olan bu bölge, merkezi Kudüs[1] olan müstakil bir sancak idi.

* * *

Hükümet'in en büyük meşgalesi, Kudüs'te Hıristiyanların büyük yortu günlerinde mezhep kavgalarına mani olmaktı. Bu güzel ve bereketli bölgenin istidadı ile mütenasip kalkınmasına çalışılmıyor, daha doğrusu, kıymeti takdir edilmiyor, her şey olduğu gibi bırakılıyordu. Ve işte şimdiki İsrail Devleti'nin temeli[2] bu şartlar altında atılmıştı.

1882 yılında, Rusya'da, Yahudiler aleyhinde meydana gelen harekette koğulan, kaçan kültürlü ve zengin Yahudiler, barınacak bir yer aramışlar. İngilizlerin[1] ricası üzerine Sultan Hamit[1] bunların, Filistin'de[1] boş yerleri satın alarak yerleşmesine müsaade etmiştir.

Özellikle sahile yakın yerleri satın alarak kendilerine yurt edinen ve ziraatle uğraşmaya başlayan Yahudiler, ektiklerinden hiçbir şey elde edemeyince, istikballerinden korkmaya başlamışlar ve bu zor durumda Paris'te bulunan zengin Yahudilere başvurmuşlar. Topraklardan alınan numuneler tahlil edilince buralarda hububat yetişmeyece-

ği, ancak bağcılık yapılabileceği öğrenilmiş, ne var ki bunun için de beş yıl beklemek meselesi ortaya çıkmış, bu bekleyiş için de mali imkanların zayıf olduğunu görmüşler. İşte bu sırada, karşılarına zengin bir Yahudi olan Roçild[3] çıkmış ve onlara az faizle para vermeyi, kendi tavsiyelerine riayet etmelerini teklif etmiştir. Yahudiler, Roçild'in tekliflerini teşekkür ile karşılamış, bağcılığa başlamışlar. Roçild de bunları beş yıl beslemiş, köylerini yaptırmış, herkesin arazisine mütehassıslar göndermiş ve sistemli bir çalışmaya önayak olmuş. Hatta bizim konakladığımız Uyunkara köyünde, bir de güzel likör ve şarap fabrikası yaptırmıştı.

* * *

Zamanın Kudüs Mutasarrıfı,[1] Yahudilerin bu şekilde çoğalıp kökleşmelerinden ürkmüş ve durumu bir raporla İstanbul'a bildirmişti. İşte bundan sonradır ki Sultan[4] Hamit, bunların buralarda arazi almasını yasak etmişti.

Zaman geçtikçe aydın Yahudi gençleri arasında siyasi fikirler uyanmaya başlamış. Siyonist Teşkilat[5] kurulmuş, savaşın başlaması ile de İngilizler[1] bu teşkilattan yararlanarak kendilerine casuslar bulmuşlardı.[6] İşte bizim tümen de bu durumda aralarına yerleşmişti. Burada şunu esefle bildiririm ki Prens Sabahattin'in[1] yanında çalışmış genç bir yedek subayımız, bunların delaleti ile, kaçmış ve İngiliz Harp Gemileri'ne sığınmıştı.

---

1)Paşa, majiskül karakterlerle yazmıştı, minüskül karakterlere çevirdim.
2)Önceki dört sözcük, büyük harflerle idi, değiştirdim.
3)Rothschild, büyük harfle idi.
4)Bu sözcükten itibaren büyük harflerle yazılıdır.
5)İki sözcük büyük harfledir.
6)Anthony Verrier, ed, *Agents of Emptre- Anglo-Zionist Intelligence Operations 1915-1919*, London, 1995.
İngiliz-Sionist casus ağı ile ilgili bilgi, bu kitapta var. Bu kitap, Fahrettin Paşa'yı doğrulamaktadır.
Casuslar ve 1882 Çiftlikleri analizleri için, *Şebeke*'nin İkinci Cildini beklemek gerekiyor.

Daha önce işaret ettim, Ben-Gurion'un, Filistin'in Judaize edilmesinde, "Muhteşem" Süleyman'ın katkılarından söz etmektedir ve başlangıç sayıyordu. Fahrettin Paşa ise, Sultan Abdülhamit'in,[47] İngilizlerin ricasını kırmayarak, Filistin'in Yahudiler tarafından kolonizasyonu ve tarım çiftliklerinin kurulmasına dikkat çekmektedir ki yerindedir.

Öte yandan, yine Fahrettin Paşa, Çankaya Köşkü'nde peyda olan bir Madam Baver'den söz ediyor, belki de Baver'in varlığından ilk kez ve bu yolla haberdar oluyoruz. Fahrettin Paşa, bir yerde şunları yazmaktadır: "Yemekte, Atatürk'ün sağında, ağır giyinmiş, elli beş yaşlarında bir madam yer aldı. Beni de soluna oturttu. İsminin Baver olduğunu öğrendiğim bu madam, daire müdiresi olarak, İsviçre'den getirilmiş. Fransızca konuşuyor, uzunca boylu, ağır başlı, kibar bir tavır gösteriyordu. Atatürk'ün kızlarına Avrupa terbiyesi verecekmiş."[48] Bu yemek, tamı tamamına 22 Ekim 1925 tarihinde, perşembe akşamı, vuku buluyordu; çünkü Fahrettin Paşa, bunları, belleğinden değil, Büyük Kurtarıcı'nın konuğu olarak Çankaya Köşkü'nde geçirdiği on gün içinde, anında tuttuğu notlardan aktarmaktadır. Bu nedenle, "yemekler: çorba, piliç, kuşkonmaz, yeşil fasulye, börek, ayva kompostosu, kavun" diyebilmektedir, ayrıntılara olan ihtiyacımızı karşılamaktadır.. Her günlüğünde, yemek listesi özenle yer almaktadır, böylece bilgimiz oluyor.

Fakat Paşa, Madam Baver hakkında daha fazla bilgi veremiyor, Madam'ın adını da yazılı olarak görmemiş olması muhtemel, kulaktan duyduğu üzere bize aktardığını düşünebiliriz. Çankaya Köşkü'ndeki bu esrarengiz kadın hakkında sadece bilgi kırıntılarına sahibiz; bunlardan birinde, Paşa, başka bir günlük notunda, "Madam Baver'in hizmetçisi Yahudi kızı" diyor ki, önemli bir kırıntı sayabiliyoruz.

Öte yandan, Madam Baver, Büyük Kurtarıcı'nın evlat edindiği kızlara, adab-ı muaşeret dersleri için getirilmiş görünmekle beraber, bu kızlardan[49] belki en büyüğü ve en çok tanınanı Afet'in, Madem Baver'den hoşlanmadığını ve hatta kıskandığını düşünebiliyoruz; Fahrettin Paşa, bizi böyle düşünmeye sevk etmektedir. Bir gün, yeni yapılmakta olan çiftliği, şimdi Atatürk Orman Çiftliği,

---

47) Süleyman'a "muhteşem" denmesindeki paradoksa, *Şebeke*'nin birinci cildinde yer ayırmıştım. Bu çiftliklere ikinci ciltte değinmeyi planlıyorum. Fahrettin Paşa, buna çok önceden parmak basmış durumdadır; Sultan Hamit'in siyonizm ile mücadele savları ise tartışmalı hale gelmektedir.

48) Fahrettin Altay, *10 Yıl Savaş ve Sonrası*, op. cit., s. 392.
Madam'ın adının da büyük karakterlerle yazılı olduğunu görüyoruz.

49) Buradaki ve diğer kaynaktaki bilgilerden, Büyük Kurtarcı'nın evlat edindiği kızların sayısının, Doktor V. Volkan'ın tespit edebildiklerinden çok fazla olduğunu çıkarabiliyoruz.

dolaşırken, daha sonra o gece veya ertesi sabah günlüğüne şunları düşmüştü, okuyoruz. "Dönüşte, Necati[50] çiftlikte kaldı. Madam Baver'in hizmetçisi Yahudi kızı ile Çiflik etrafında gezindiklerini uzaktan gören Afet Hanım, otomobili, başka yoldan Çankaya'ya çevirdi, onlarla buluşmak istemedi. Bu gezintiden, kendisinin Atatürk'e bağlılığının kuvvetli olduğunu anladım ve bu genç yaşında, görüştüklerini hürmete mecbur kılacak bir yaradılışta olduğunu da gördüm. Ben de O'na hürmette kusur etmemeye çalıştım. Otomobilden inerken, teşekkür ederek, elimi öpmek istedi, tabii bırakamazdım. Saat yirmide Köşk'e çağırdılar, kapıdan girince soldaki yazı odasında Afet Hanım bir yazıyı okuyordu. Beni saygı ile karşıladı, yanındaki koltuğa oturmamı rica etti."[51] Koskaca Paşa'nın, Atatürk'ün evlat edindiği Afet Kız için, "Hürmette kusur etmemeye çalıştım," demesi çok şaşırtıcıdır, "acayip" diyebiliriz. Burada, Fahrettin Paşa'nın, "Elimi öpmek istedi," kaydından anlıyoruz ki, Afet, Madam'ın vereceği görgü derslerine hiç uymayan görgülü bir kızdır; bir mukabiliyet adımı ile normalize oluyoruz.

Diğer yandan, Fahrettin Paşa'nın bu notlarından öğreniyoruz ki, Afet, Madam'ın gönderilmesini istemektedir, neşesizdir; Gazi ile aralarındaki konuşmayı bilemiyoruz, fakat, Büyük Kurtarıcı'nın Madam Baver'i iade edeceğini söylemesinde etkili olduğunu tahmin edebiliyoruz. Bununla birlikte Fahrettin Paşa, Büyük Kurtarıcı'nın bu sözünde durmadığını haber veriyor; Paşa'nın Köşk günlerinde Madam oradaydı, dans öğretiyordu ve ne zaman gittiğini ise bilmiyoruz.

Kız evlatlara öğretmenlikten daha çok, yemeklerde Büyük Kurtarıcı'nın yanında oturduğunu, canı istediği zaman Büyük Kurtarıcı ile çok güzel valsler yaptığını, Fahrettin Paşa dahil devlet erkanına dans öğrettiğini ise biliyoruz. Kimdir? Bütün bildiğimiz, Çankaya akşamlarında dekolte giysiler ve hoş endamı ile güzel bir rüzgar estirdiği, Büyük Kurtarıcı'nın sağlığına dikkatle eğildiği, Büyük Kurtarıcı'nın içkisini sınırlamak istediğidir. Fahrettin Paşa, Madam'ın, yanından geçerken, "Sıhhatinin bozulmasından korkuyorum" dediğini de bildiriyor ve kuşkusuz, Gazi, bu tür sınırlamalara, asla izin vermemiştir, bundan şüphe edemeyiz. Bunlara ilaveten, bir de hizmetçisinin, muhtemelen İsviçre'den getirilmiş, bir Yahudi kızı olduğunu öğrenebilmiş durumdayız

Kuşkusuz, yeterli olmaktan çok uzaktır.

Böylesine bir bilgisizlik ortamında, tek bildiğimiz ismi olduğuna göre, iler-

---

50) Fahrettin Paşa'nın verdiği bilgiye göre, Necati, Büyük Kurtarıcı'nın "yeğeni" olmakla esmer tenlidir, Çankaya Köşkü'nde kalıyor ve Çiftlik'te çalışmayı planlıyordu.

51) Ibid., s. 404.

leyebilmek üzere, isim-bilimden yararlanmamız çok doğaldır. Yalnız iki küçük not ile başlayabiliriz; birincisi, Fahrettin Paşa, bu adı, kulaktan duymuştur, yazılı görmediğini tespit edebiliyoruz. İkincisi, Latin dilinde, "u" ile "v" aynı işaretti, birbirinin yerine kullanılıyordu, Latin kalıntılarda tek "v" işaretine rastlıyoruz ve İbrani ve Arabide hâlâ aynı karakter olup "vav" diyoruz. O halde, Fahrettin Paşa'nın o tarihte günlük notlarını Arabi karakter ile tuttuğunu ve dolayısıyla, Madam'ın adını "vav" ile kaydettiğini, akıl yürütme yoluyla, tespit etmemiz isabetli görünmektedir. Paşa'nın Arabi karakterlerle notlarını, 1970 yılında Latin işaretlere translitere eden şahsın, vav'ın "u" da olabileceğini düşünmemesi mümkündür. Bu nedenle, Madam'ın onamastique etüdünü yaparken "baver" ve "bauer" adlarının üzerinde durmak ve çalışmak zorundayız.

Bulgularımızı sıralıyorum: a- Hıristiyan isimler arasında "baver" veya "bauer" adlarına rastlamıyoruz. İlginç, "bauista" var, "vaftizci" anlamındadır ve bunlar yoktur.[52] b- Kürtçede, "baver" sözcük ve adına rastlıyoruz.[53] Güven de daha çok "inan" anlamına geliyor; amma, Madam'ın Kürt olması ihtimali azdır, Kürt-Yahudisi olabilir,[54] fakat bunu da yüksek bir ihtimal olarak göremiyorum.

Güvenilir İbrani isim sözlüklerinde ise "baver" adı yer almamaktadır; "baba" var, "bava" olarak da yazılıyor, bava'dan gelmesi ihtimalini not ediyoruz. Fakat daha büyük bir ihtimalle "baver", aslında "bauer'dir, Arabi, "baver" yazmak kaçınılmazdır, önünde bir ünlü olduğu için "v" söylenmektedir. Bizde ve eski metinlerde, "u" ve "vav", her ikisi de "v" demektir; yabancı sözcük olduğundan, transliterasyonu yapanın, bu kuralın dışına çıkılabileceğini düşünmesi gerekirdi, düşünememiştir. "Bauer" ise, İbrani isim sözlüğünde mevcuttur;[55] "Bauerchen" adının diminutifi olarak kaydediliyor, bu da Rothchild Hanedanı'nın başının kinuy adıdır, demek bir prestiji var. "Çiftçi" anlamını da buluyoruz, Ruslar, "pahar'" çağırıyorlar. Bu alternatifi yüksek tutmamız isabetlidir; kaldı ki Fahrettin Paşa, hizmetçisinin bir Yahudi kızı olduğu haberini vermektedir. Bir Yahudi kızını, bir Yahudinin hizmetçi almasını doğal kabul ediyoruz, analizimizi desteklemektedir.

---

52) Charlotte Yong, *History of Christian Names*, Macmillan, 1884, p. XXXIII.
53) Baran, Rizgar, *Kurdish-English English- Kurdish Dictionary*, London, 1993, p. 29.
"Bawer", belief, "baweri", faith, demektir.
54) Evlat-kız Afet, daha sonra, kendisine "A. Afetinan" adını almıştı, "inan" ile Kırmanci "baver" aynı anlama geliyor, ama yine de, Madam'a kızgınlıktan diyemeyiz, Afet'in Kırmanci bildiğini duymadık, bir rastlantı olmalıdır.
Prof. Dr. A. Afetinan, *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları*, Türk Tarih Kurumu, 1998.
55) H. Guhhenheimer & E. Guggenheimer, *Jewish Family Names & Their Origins*, Ktav Publishing House, 1992, p. 71.

Katkı 5

Fahrettin Paşa Tarihi

"İLK KURŞUN" MASALI ÜZERİNE

Tarih yazmak, zamanına ait kaynakları kullanmakla mümkündür. Aslında çok önemli değil, Cumhuriyet tarihi ile ilgili iddiaların bir bölümü çok sonraları icat edilmişti; "İlk Kurşun" bir masaldı. Yıllardır buna işaret ediyorum. Kazım Karabekir, Fahrettin Paşa, işgalcilere sıkılan her kurşunda sevinçten ağlayan Rıza Nur, ilk kurşundan habersiz görünüyorlar.

Fahrettin Paşa, Ordu mensuplarının da mukavemete katıldıklarını ve ancak "çete üniforması" giydiklerini not ediyor ki, bu çok önemlidir. Bunun arkasında yatan, halkın, Ordu'ya güvenini yitirmesidir. Başka kaynaklarını da biliyoruz, bir kez, İsmet Paşa'nın, halk içine girecek zabitlerini, muhtemel düşmanca davranışlar için, uyardığını okumuştuk. İkincisi, Yakup Kadri'nin hem gerçekçi ve hem de Kemalist saydığımız *Yaban*'ı, esas olarak bunun üzerinedir; halkın güvensizliğini yansıtıyordu. Üçüncüsü, bu güvensizlik, Erzurum'a geldiğinde, Genel Müfettiş Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne de yansıtılmış ve yayılmıştı. Fahrettin Paşa'nın notları, dördüncüsü değerindedir.

Bu önemli sayfaları aktarıyorum.

* * *

"16 Mayıs 1919'da aldığımız bir haber bizi büsbütün sarstı. Güzel memleketim İzmir,[1] düşman tarafından işgal edilmiş. Gözyaşlarımı tutamadım, Kolordu Kumandanı'na koştum. Bütün Kolordu Karargahı mateme bürünmüştü.

"Biraz sonra gelen haberler, hamiyetli vatandaşlarımızın Yunanlılarla dövüşmeye başladıklarını bildiriyor ki, bu yüreğimize biraz olsun su serpti."

* * *

"İşgal sırasında İzmir'deki 17. Kolordu'nun Kumandanı general Ali Nadir idi."

* * *

"15 Mayıs 1919 gecesi, ertesi sabah şehrin işgal edileceğini duyan İzmirli gençler o vakit maşatlık[1] olan,[2] şimdiki Bahribaba[2] parkında, toplanarak durumu müzakare ediyorlar, elyazılarıyla yazdıkları birkaç beyannameyi, bisikletlerle dağıtıyorlar, bir tane de Kolordu Kumandanı'na gönderiyorlar. Kendisinden silah ve cephane istiyorlar, fakat, komutan oralı olmuyor."

* * *

"İzmir'in işgalini protesto mahiyetinde şehrin etrafında halk milli mukavemet cepheleri kurmaya başlıyor. İzmir'in Kuzeyi'ndeki Milli Mukavemet Cephesi, Ayvalık'taki piyade alayınca da destekleniyor, Aydın Cephesi'ndeki Milli Mukavemet Hareketi'ne, dağlardan getirilmiş olan Demirci Mehmet Efe[2] isminde bir zeybek-eşkiya kumanda ediyor. Oradaki piyade ve topçular Efe'ye yardımcı oluyor."

"Manisa Doğusu'ndaki mukavemet cephesi de Çerkez Ethem[2] isminde birisine veriliyor. 23. Tümen'in bazı birlikleri de Çerkez Ethem'i destekliyordu. Bütün bu harekatta, Ordu Birlikleri'ni göstermeyip, mukavemetin tamamen milli olduğunu belirtmek esas tutuluyor, bu sebeple Ordu mensupları çeteci kıyafeti[2] ile cephelere katılıyordu."

1) Maşatlık: Yahudi mezarlığı.
2) Büyük karakterlerle yazılı idi.

SOFRA İDARESİ

Gazi Paşa Hazretleri, Fahrettin Paşa'yı misafir etmek istiyor ve yanına alarak Ankara'ya getiriyor; Fahrettin Paşa, Çankaya'daki bu misafirliği ile ilgili olarak, "Ben her sabah kalktığımda bir gün evvel geçen olayları defterime not ediyorum," demektedir, şimdi bunları okuyabiliyoruz.[56] Anılarında, "tarihi aydınlatmak maksadıyla", notlarını, asıllarına uygun olarak yayınladığını da belirtiyor. Anılarının bu kısa bölümünü, kuruluş dönemi ile ilgili, en güzel tarih-romanlarından birisi sayabiliriz, değiştirmeden, düzenleyerek, aktarmak istiyorum.

Başlangıcında, "Öğleden evvel saat on birde trenimiz, Ankara İstasyonu'na girdi," yazıyor; 22 Ekim 1925 ve günlerden perşembedir. Başvekil İsmet Paşa riyasetinde heyet-i vekile, istikbal eylemek üzere, Ankara Garı'ndadır. Fahrettin Paşa, Gazi Paşa'nın arkasında ve yürümektedir ve "İsmet Paşa boynuma sarıldı, öpüştük," demektedir. "Meclis binasına kadar yaya gidildi"; bunu, eklemektedir. O zaman, istasyona yakın ve Ulus şimdi Gazi heykelinin altındaydı, yürüyüş mesafesi, diyebiliyoruz

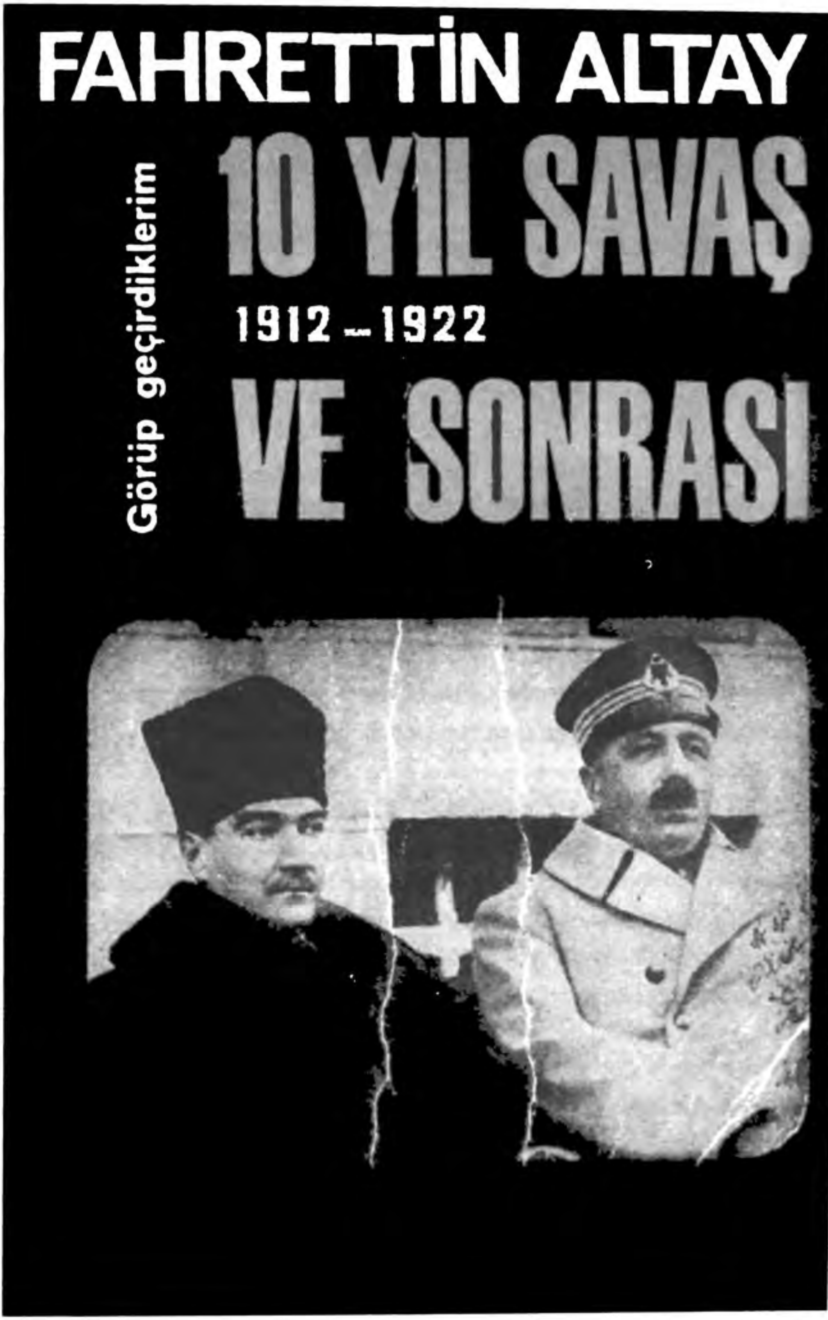
Daha önce sözünü ettiğim ve Madam Baver ile tanıştığımız, çorba, piliç, kuşkonmaz, yeşil fasulye, börek, ayva kompostosu, kavun "servis edilen", öğle yemeği idi. Fahrettin Paşa, "Yemekte gramofon çaldırdı," diyor ki, Gazi Paşa Hazretleri emrediyorlar; göreceğiz, hep Büyük Kurtarıcı karar vermektedir. Ve ben, düzenleyerek aktarıyorum.

* * *

"Saat 14.30'da otomobillerle Meclis'e gittik. Yukarı salonda Meclis Başkanı Kazım Özalp, Hariciye Bakanı Tevfik Rüştü Aras ile birlikte oturuldu. Meclis Başkanı ilk defa olarak silindir şapka ve frakla Meclis'i açacağından bunun nasıl yapılacağı görüşüldü. Aras, Avrupa meclislerindeki âdetlere dair malumat verdi."

* * *

56) *10 Yıl Savaş ve Sonrası*, s. 391.

FAHRETTİN ALTAY
Görüp geçirdiklerim
10 YIL SAVAŞ
1912 – 1922
VE SONRASI

"Toplanma zilleri çalmaya başladı. Meclis toplandıktan sonra Atatürk de locasına geçti. Beni de yanına oturttu. Meclis Başkanı, karar verilen şekilde gelerek Meclis'i açtı, yeni âdet konulmuş oldu."

* * *

"Çankaya Köşkü'ne döndüm. Saat 20.30'da Atatürk tarafından yemeğe çağrıldım. Salonda müzik çalıyordu. Atatürk, İsviçreli Madam ve manevi evlat edindiği dört küçük kız ile yeşil odada oturmuş neşeli neşeli konuşuyordu. Önünde bir kadeh rakı ile biraz leblebi vardı."

* * *

"Garson Saib'e, İsmet Paşa ile Tevfik Rüştü Bey'in şimdi gelmeleri için telefon edilmesini emretti."

* * *

"Biraz sonra Tevfik Rüştü Bey, Frak giyinmiş, elinde körüklü donuk siyah bir keçe silindir şapkası olarak, eşi ve kızı ile geldi."

* * *

"Biraz sonra İnönü de geldi. Ayak üstü birer kadeh içilerek sofraya oturuldu. Atatürk, uzun masanın baş tarafına oturarak, sağına Aras'ın eşini, soluna Madam Baver'i aldı. Bayan Aras'ın sağında İnönü, O'nun sağında Bayan Afet, bunun da sağında ben, benim sağımda Aras'ın kızı yer aldık. Madam Baver'in solunda Tevfik Rüştü, O'nun solunda Atatürk'ün küçük kızları oturdular."

"Yemek listesi: Çorba, külbastı, ogaten, patlıcan, krema, kavun.

"Yemek arasında şarap ve sonunda şampanya içildi. Sofradan kalkınca, dans edelim dediler. Gramofon çaldı. Atatürk, Madam Baver'i alarak güzel bir dans yaptı, bunun adının fokstrot olduğunu Aras'tan öğrendim. Madam'ı dansa kaldırmamı işaret etti, hiç bilmem, dedimse de, olmaz öğrenmek lazım, diyerek, Madam'a, 'Paşa'ya öğretiniz' buyurdular.

"İster istemez tutuştuk. İlkin kolay sandım, ayaklarım birbirine dolaşmaya, duvarlar da etrafımda dönmeye başladı. Gençlik hayatım, memleketin Doğu bölgesinde geçtiğinden, ömrümde ilk dans, bu 55'lik Madam ile kısmetmiş. Kadın beni idare etmeye çalışıyor.

"Atatürk'ün yanından geçerken, 'müziğin temposuna ayak uydur, olur biter, askerin, yürüyüşünde davulun sesine ayak uydurduğu gibi' diyerek, gülüyorlar. Hakikaten valsi sonra becermeye başladım. Oyuna biraz ara verildi."

* * *

"Atatürk bir vals çalınmasını emretti, Madam'ı alarak o kadar güzel bir vals yaptı ki, Madam da bizler de hayran olduk."

* * *

"Bir ara Tevfik Rüştü'nün küçük yaştaki kızı Emel[57] gözüne ilişti. O'nu okşadı. Fakat uzun saçlarını beğenmedi, bunun modası geçti, diyerek, berberi Sabri'yi çağırttı ve orada saçları, modaya uyar şekilde kestirtti. 'Bak, şimdi daha güzel oldun, modayı ihmal etmemeli' diyerek, taltifte bulundu."

"Vakit gece yarısını bulmuştu. İnönü, birkaç defa rica etti, bırakmadı. Nihayet, ertesi gün çok işleri olduğundan, ısrarla rica edince bıraktı. O kalkınca bizler de kalktık, sokak kapısına kadar teşyi etti ve kendisini, eşi ile beraber, cumartesi akşam yemeğine davet etti. Bizler de ayrıldık. Ankara'da ilk gün böyle geçti."

* * *

"Ben de izin alıp çıkarken, Atatürk'ün arkadaşı Salih Bozok ile eşi ve iki kızına rastladım. Hepsi yeni moda şapkalar giymişler. Avrupa kıyafetini takmışlardı.

"Verilen otomobille şehri dolaştım, gün cuma olduğundan, her taraf kapalı. Yeni ve güzel binalar yapılmaktadır. Anafartalar Caddesi'nde iki güzel mektep yapılıyor. Sokaklar epeyce kalabalık. Herkes şapkalı olduğundan eski bildikleri tanımak zor oluyor."

---

57) Daha sonra Fatin Rüştü Zorlu ile evlendirdiler.

* * *

“Akşam geldi, beni yemeğe çağırdı. Salon oldukça kalabalık, Atatürk’ün kızları, çeşitli renkte ipekli elbiseleri ile O’nun etrafını, bir çiçek halkası gibi sarmışlar.

“Bu akşam Madam Baver de çok şıktı. Boyalı ve pudralı idi. Etekleri saçaklı siyah dekolte bir gece tuvaleti giymişti. Afet Hanım da, siyah ipekli ve sırma işlemeli, bir gece tuvaletini kendisine pek yakıştırmıştı.

“Misafirler: Adliye Bakanı Mahmut Esat, İçişleri Bakanı Cemil, milletvekilleri Salih, Saffet, Mahmut, Nuri, Atatürk’ün eniştesi Mustafa. Atatürk, sofrada, Madam’ı karşısına, beni de O’nun sağına oturttu.

“Yemek listesi: Çorba, külbastı, patlıcan, börek, ayva komposto, kavun, üzüm.

“Holde orkestra çalıyor. Yemek arasında içki az içiliyor. Yemekten sonra Madam, Atatürk’ü sofradan kaldırmak için dans teklif etti. Kabul etmedi, tatlı sohbeti tercih etti.”

* * *

“Madam, bana, ‘Yemekten sonra fazlaca şampanya içmesine mani olmak istiyorum, dans teklif ediyorum, kalkmıyor’ dedi. Bir vals çaldırarak bana öğretmek istedi, beceremedim. Bunu gören Atatürk kalktı, ‘hâlâ beceremiyorsun’ latifesi ile Madam’ı aldı, vals yaptı. Diğer davetlilere de, kızları ile dans etmelerini söyledi.”

* * *

“Çok geçmedi, şampanya ısmarladı. Bardaklar dolaşınca oyun da kızıştı. Madam, yanımdan geçerken, ‘Sıhhatinin bozulmasından korkuyorum’ dedi. Danslar alaturkalaştı, hepimize, el tutturarak hora teptirdi, zeybek havası çaldırdı. Kimse beceremiyor, hepimiz, el ayak oynatarak, dönüyorduk. Herkesi durdurdu. Kendisi tek başına güzel bir zeybek oyunu yaptı. Hayran oldum.”

* * *

"Yakışıklı bir delikanlı olan garson Saib, güzel bir kadın elbisesi giymiş olarak, ortaya çıktı, bazı numaralar yaptı. Eski orta oyunlarında, erkeklerin yaptıkları zenne rolünün güya modernleştirilmesi gibi bir şeydi. Takdir edildi."

* * *

"Bayan İnönü'nün, ben bulunduğum sürece, Atatürk'ün sofrasına geldiğini görmedim. Misafirler hep fraklı, hanımlar da tuvaletli.

"Atatürk, İnönü'yü karşısına, sağına Bayan Aras'ı ve soluna Madam Baver'i aldı. İnönü'nün sağında Aras'ın hemşiresi, solunda Madam Baver'in kızı olduğunu öğrendiğim bir hanım oturdu. Afet Hanım'la ben ve Tevfik Rüştü, Doktor Cemil, Reşat Nuri, Tevfik Beyler yan yana oturduk.

"Yemek Listesi: Pirinçli et suyu, pirzola, kuşkonmaz, börek, kremalı elma kompostosu, kavun"

* * *

"Sofradan kalkınca mızıka ve dans havaları çaldırarak, danslar ve alaturka oyunlarla davetlilerin neşesini artırıyordu."

* * *

"Yemekte, Atatürk'ün kızları ve Kurmay Yarbay Necdet var. Bir de Konya'dan yeni gelmiş, yedi yaşlarında, Ayşe isimli, topaç gibi yetim bir kızcağız. Atatürk O'nu da mektebe başlatmış, zekasını beğendiğinden evlat olarak yetiştirmek istiyormuş."

* * *

"Anladım ki, Mustafa Kemal içkili de içkisiz de Mustafa Kemal'dir."

* * *

"Sonra Atatürk çağırttı, karnımı doyurduğumu söyledimse de sofraya

oturttu. Mahmut[58] ve Tevfik Beyler de vardı.

"Yemek listesi: Çorba, yoğurtlu kebab, yeşil fasulya, ciğerli pilav, çikolatalı krema, kavun, sofrada hiç içki yok.

"Ayrıldığı eşinden bahsetti, eski kaynatası Muammer Bey'e, İzmir'deki borçları için de yardım edilmesini emretti.

"Latife Hanım'ın da Rıza Bey'le bazı notlar gönderdiğini söyledi. Bir mektebe öğretmenlik yahut bir sefarete katiplik gibi bir memuriyet verilmesini rica ediyordu. Hakarete duçar olmak korkusu ile sokağa çıkamıyormuş, tesadüf ettiği bazı bildiklerinin kendisinden yüz çevirmeleri ağrına gidiyormuş. Atatürk, bunları, gayet sakin ve bitaraf bir tavırla anlatıyor, fakat, kararını açıklamıyordu."

* * *

"İki gündür görünmeyen Madam Baver için de, 'Benim eski karım toz alırdı, bu ise azamet satıyor, yalnız emir vermek istiyor, bir kolayını bularak, bunu defediniz' diyor. Aras da, 'mümkündür, Efendim' cevabını veriyor."

* * *

"Afet Hanım'a dönerek, öğretmenliğe başlamasını, daha sonra da Paris'e tahsilini ikmale göndereceğini söyledi ve babası, İzmir'de orman kontrol memuru, Hakkı Efendi'nin yazdığı mektuptan bahsetti, arzularının yerine getirileceğine emin olmasını cevaben bildirilmesini söyledikten sonra bahsi değiştirdi.

"Bir Fehamet Hanım'dan söz açtı. Süvari Suphi Paşa'nın kızıymış, evlenmiş ve boşanmışmış. Şimdi Atatürk'ün kızlarına öğretmen olmak istiyormuş.

"Bir de İtalya'da Mihriye Hanım isminde birisinden mektup almış, kuvvetli kalemi varmış, Atatürk'e secdeler ederek, Prenses Kadriye isminde birinin fotoğrafını göndermiş, bunları eskiden tanırmış.

"Sonra Bitlis Valisi General Kazım Dirik'ten gelen mektubu okudu. Bir

---

58) Nur Tarihi'nde adı, "Siirtli Kürt Mahmut" olarak geçiyor, *Milliyet* gazetesinin başyazarlığını yaptı. Ancak başyazılarını, Büyük Kurtarıcı'nın dikte ettiğine inanılmaktadır. Daha sonra "Soydan" soyadını aldı; bizde "soy" veya "kök" içeren ad ve soyadlarını daha çok İbrani asıllılar taşıyorlar, başa veya sona, "yüce", ulu, "sal" eklerini koymayı da ihmal etmiyorlar. "-dan" eki de, kök ve köken ile nisbet bildirmektedir.

mebusluk veya bir sefaret olmazsa, batıya naklini rica ediyordu. Naklini de mebusluğu da uygun gördü."

* * *

"Biz de otomobile girdik, Afet Hanım'ı sağıma aldım, esmer bir delikanlı olan Necati de şöförün yanına oturdu. Yolda, Atatürk'ün yeğeni olduğunu, çiftlikte çalışmak için geldiğini söyledi."

* * *

"Merdivenlerden çıkınca sağda, kendi yatak odası ve bir de Şark usulü döşenmiş salon. Karşıda, Atatürk'ün büyücek yatak odası, fevkalade süslü kıymetli eşya vardı. Yan yana iki karyola, odaya bitişik banyo odası, her tarafı fayansla kaplı ve büyücek ve ferah. Karşı tarafta cumbalı bir istirahat odası, buradan da Şark odasına bitişik kitaplığa giriliyor. Merdivenin arkasından başka küçük merdivenle geçilen ofis, mutfak, çatı arası odalar. Bu odalarda küçük kızlar yatıyorlarmış."

* * *

"Az sonra, isminin Rasim Ferit olduğunu öğrendiğim şaşı gözlü bir doktor gelerek, Atatürk'ün elini öptü ve işaret edilen yere oturdu, konuşmaya başladı. Kendisi mason imiş, sözleri de masonluk hikayeleri. Atatürk, bir zamanlar kendisini de mason yapmak istediklerini, fakat, kabul etmediğini söyledi. İstanbul'da da, mason üstadı azamı, temyiz azasından Servet Bey isminde bir zatmış, istifa ettirmiş."

* * *

"Rasim Ferit, belediyede oy verirken, kendisine fotoğrafını imzalattıran bir artistten bahsetti, otelde görüşürken, ne olur beni cebine koy, Gazi'ye götür, dediğini öyle bir tarzda anlattı ki Atatürk, yarın akşam al gel, misafirler eğlensinler, demekten kendini alamadı.

"Eniştesi Mustafa Bey[59] de, o getiremez ben getiririm, diyerek hizmet yarışına girişti. Gülüştüler."

* * *

"Bir ara kalktı, müziğe vals çaldırdı, Refet, Süreyya Hanım'ı dansa kaldırdı. Bu dün akşam bahsi geçen artistmiş.

"Danstan sonra biraz oturulup içildi, artist bayan bir paravanın arkasında soyundu, çıplak denecek halde ortaya çıktı, açık sarı ince ipekli bir mayo ve tül bir gömlekle serpanten[60] danslar, Hindistan oyunları yaptı. Almanya'da dokuz sene bulunmuş, bu marifetleri öğrenmiş. Otuz yaşlarında, dolgunca etli, bacaklarındaki mor mor lekeler, morfinman olmak ihtimalini gösteriyor."

* * *

"Yemek Listesi: Çorba, piliç, patlıcan, börek, elma, muhallebi, kavun, armut.

"Kızları yemekte yoktu. Yemekten sonra gramofon çaldırdı, yeni gördüğü genç bir artist gelerek, alaturka oyunlar yaptıktan sonra, işi alafrangaya çevirdi. Atatürk beğendi ve taltif için O'nunla dans etti. Sonra Recep Peker'e verdi. O da benim gibi, henüz layıkı ile öğrenememiş, bir iki dolaştı, bıraktı.

"Bana işaret etti, kalktım, dans ederken biraz açık tutuyormuşum, gülerek, 'Kumandan, öyle olmaz, yapışacaksın' diye azarladı.

"Tekrar alaturka oyunlara geçildi, Atatürk, kanapeye oturarak, kızın yaptığı güzel manzaraları seyre daldı.

"Tevfik Rüştü Aras, yanına sokularak, İtalya Kralı'nın bir mektubunu kendisine okudu. Yeni sefir gelirken getirmiş. Mektubun başı, Türkiye Reisicumhuru Mustafa Kemal Hazretleri, selam."

* * *

"Saat on birde kalktım, biraz gezindim. Atatürk, henüz yatıyormuş. Öğle yemeğini yaverlerle yedim, saat on yedide Madam Baver çaya davet etti. Kabul günüymüş, Atatürk, O'nu geri göndermekten vazgeçmiş. Vaktinde Ma-

---

59) Büyük Kurtarıcı'nın hemşireleri Makbule Atadan'ın kocası.
60) Yılanvari.

dam'ın dairesine gittim. Orada tanıştırdıkları, Hariciye memurlarından Selahattin ve Nizamettin Beyler ile hanımları vardı. Nizamettin'in Hanımı, Madam'ın damadı Reşat Nuri adında bir gencin hemşiresi imiş."

* * *

"Yemek neşeli geçiyor, içiliyor, konuşuluyor, alkışlar yapılıyor, arada bir hep birden dans ediliyor.

"Atatürk, Afet Hanım'la da dans etti. Bu zarif genç, pembe ipekli dekolte tuvaleti ve güzel endamı ile göze çarpıyordu.

"Atatürk, bu gece çok neşeli, kimseye laf vermiyor, hep kendisi anlatıyor, bazen sazendelerle beraber şarkı söylüyor ve onları da kendisi sürüklüyordu. Şarkı söylerken bile, hanendelerin kendisine takaddüm etmelerine meydan vermiyor.

"Rumeli havalarından pek hoşlanıyor, 'şahane gözler' türküsü, tekrar tekrar söyleniyor. Bununla beraber bu eğlenceler arasında kendi kibarlığından, vekarından bir şey kaybetmiyor. Arada bir 'misafirlerimin neşesi, benim de neşemdir' diyor."

* * *

"Sofranın başında Atatürk, sağında Saadet, solunda Afet ve S.[61] Hanımlar, bana da Saadet Hanım'ın yanında yer ayırmış. Tevfik, Rasim Ferit Beyler'den başka kimse yok.

"Mutad veçhile içiliyor. Fakat Atatürk neşesiz ve biraz da sert. Başkatip Tevfik Bey'e sordum, kızlarına hürmetsizlik eden, onları mektepte otomobil beklemeye mecbur bırakan bir hizmetçi kızı hiddetlenerek kovmuş. 'Kızcağız iyi hizmet ettiğinden, üzüntülü, birkaç gün gizleriz, hiddeti geçer, el öptürürüz, affeder' dedi.

"Başvekil geldi, sol yanına aldı. Bayram gecesi baloda, Fransız Sefiri olayını iyi sonuca bağlattığını anlattı. Dans ederken, kızına yapılan muamelenin,[62] fena maksatla olmayıp, takdir maksadı ile olduğunu, iyi şekilde tefsir edildiğini izah etti.

---

61) Aslı "S" yazılıdır.
62) Büyük Kurtarıcı'nın, Fransa Sefiri'nin kızına gösterdiği sevgi ve takdir, bir diplomatik mesele haline getirilmişti. Başvekil, bu meseleyi çözmüştü ve ilişkilerin bozulması önlenmiştir.

"Az içilerek yemek yenildi. Saat on birde dağıldık.
"Pazartesi, Konya'ya avdet için izin aldım."

* * *

"Saadet Hanım'ın Konya'ya, mektebine iadesini emretti."

* * *

"Bir yaver, beni istasyona götürdü. Orada birçok zevat ve mızıka ile askeri bir kıtanın selam ve uğurlamasıyla trene binerek Konya'ya gittim."

PAŞALARIN İPTEN KURTULDUKLARI AN

Şunları da yazıyor: "3 Temmuzda tekrar İstiklal Mahkemesi'ni dinledim. Albay Arif'i, hizmetçileri ile yüzleştirdiler, onlar, yemin ederek yüzüne karşı kötü şeyler söylediler. O inkar etti. Feci bir manzara. Sonra generalleri getirdiler, maznun sandalyesine oturttular, karşılarında duramadım. Arkaya çekildim. Acıklı bir manzara!"[63] Fahrettin Paşa'nın, Konya'da Ordu Komutanı olarak, İzmir'e de uzanabildiğini anlıyoruz.

Bu sırada Erkan-ı Harbiye Reisi Fevzi Paşa da İzmir'dedir, Fahrettin Paşa, "Mareşal'le bazı garnizonların teftişinde bulunduk," diyordu. Gazi Paşa ise Çeşme'de kalıyordu, Fahrettin Paşa, yine yemeklere katılmaktadır. Bize, bu sofralarla ilgili olarak, "Sofrada, Atatürk, mahkemede, Kazım Karabekir'e söyletilen sözlerden çok üzgündü," haberini veriyor. Kazım'ın henüz sinmediğini ve mahkeme heyetinin de sözünü kesemediğini not ediyoruz.

Gazi Paşa'nın öfkelendiğini tahmin edebiliyoruz, "Başbakan ile mahkeme heyetinin, ertesi gün Çeşme'de bulunmalarını emretti," kaydı da, tahminimizi doğrulamaktadır. Emirleri üzre, 6 Temmuzda geliyorlar, "onlarla bir odada, yalnız olarak, biraz sert konuştuğu" notu da var; güzel, Fahrettin Paşa, sanki bizim için, vaka-ı nüvis'tır. Bu sözcük, nüvis" Farisi'de "yazıcı" demektir.

---

63) *On Yıl Savaş ve Sonrası*, op. cit., s. 420.
Arif'in adı büyük yazılmış, değiştirdim; Mustafa Kemal Paşa'nın en yakını idi, yazık oldu, asıldı.

Fahrettin Paşa, sanki tarihi haber verme işini üzerine almış bir Büyük Komutan'dır, "Bir gün öğleden sonra, Kordon Boyu'ndaki Atatürk'ün evinin önünden geçiyordum," yollu izah ediyor, öğleden sonra olmasına karşın, Büyük Kurtarıcı'nın yatmakta olduğunu düşündüğünü ileri sürüyor ki, biz haber toplamaya çalıştığını düşünebiliriz. Mutlaka, Ali Fuat ve Kazım Paşaların idam edilmeleri ihtimaliyle içi yanıyordur, elinden haber toplamak geliyor. Bir sürpriz bekliyor ve Büyük Kurtarıcı uyumamaktadır; Fahrettin Paşa, yakalanıyor; doğrusu, tarih yazımı açısından, iyi ki yakalanmıştır, diyebiliyoruz.

En Büyük İki Paşa, bir masa etrafında oturmaktadırlar, "Yüzlerinden kederli oldukları anlaşılıyordu." Normal, nasıl olmaz ki, çünkü masada, yakın arkadaşları, bazı büyük paşaların başları var. Büyük Kurtarıcı, "Ali Bey, bizim paşaları asacak," demekle, şom haberi hemen veriyor, bu Ali, Kel Ali olup, sonradan Ali Çetinkaya adını taşımıştı, idamları veren reis'tir.

Büyük Kurtarıcı, Fahrettin Paşa'nın reyini isticvap ediyorlar; Fahrettin Paşa, "Paşa Hazretleri, siz her şeyi bizlerden iyi düşünür ve yaparsınız," cevabını veriyor, fakat, belki de sevincinden uçmaktadır, çünkü kendisine böyle bir sual tevcihini, Gazi Hazretleri'nin "lütufkar" karar verdikleri misli telakki ediyor ki, hata eylememektedir. Büyük Kurtarıcı, bunun üzerine, "İyi amma sonradan emin olabilir miyiz," mütaalaalarını ifşa ediyor ki, İsmet Paşa, sanki bunun için tertibat almış haldedir. İsmet Paşa Tarihi'nde gösterdim, İsmet Paşa, Büyük Kurtarıcı'nın emniyet zaafını çok iyi takdir etmiş bir komutandır.

Bu masa etrafında, İsmet Paşa'nın tarihi cevabı şudur: "Emin olabilirsiniz, Paşa Hazretleri, siz var oldukça, hükümetiniz daima kuvvetli olacaktır. Bütün millet, size, perestij ediyor, bu nankörlüğe teşebbüs edenler, mahdut birkaç sapıktan ibarettir. Ceza da bu hudut dahilinde kalırsa, adaletiniz, bütün milleti bir kere daha size bağlayacaktır." Anlıyoruz, Başvekil Hazretleri, Gazi Paşa'nın istediği cevabı ve Ordu Komutanı'nın huzurunda vermiştir.

Bu güzel ve insan haklarına layık cevap üzerine, Büyük Kurtarıcı, "Pekala, bakalım, Ali Bey'le bir daha görüşelim," vaadinde bulunuyor ki, bu paşaların bir bölüğünün ipten kurtuldukları anlamına geliyordu. Fahrettin Paşa, "ayağa kalktı" demektedir. Böylece, Kazım, Ali Fuat Paşalar, darağacından indiler.

Bir kısım paşalar idam edildiler. Bir kısım paşalar idam edilmediler.

Belki de asıl, idam edilmeyenler, yok edildiler.

İdam, asıl kalanlar için ceza'dır.

Üçüncü Bölüm

NUR TARİHİ

Nasıl bakacağız, neden bir zaman kesitine biriktiler ve çok oldular? Hepsi son derece heyecanla yaşadılar; hepsi, "hayatım roman" sözünü bihakkın kullanabilirler. Bir Yusuf Akçura veya bir Doktor Nazım, benim için hâlâ birer roman kahramanıdırlar. Nazım'ın İbrani asıllı olduğunu öğrenmemiz, müthiş bir anti-Hıristiyan çizgi bulmamız, Ermenilere karşı eylemlerin mimarları arasında görmemiz neyi değiştirir ki, bir büyük eylemcidir. Akçura'nın veya Nazım'ın değerlendirmelerini yapmıyorum, nasıl böyle serüvenci olabildiler, anlamaya çalışıyorum ve gıpta ile bu noktaya işaret ediyorum.

Sırlar'da, Angelica Balabanova veya Roy'u da öyle yazdım; Angelica, Mussolini'nin sevgilisi ve Lenin'in yoldaşı oldu, belki bütün dillerde "en iyi" ben yazdım, yazarken Yahudi olduğunu biliyordum, ancak Angelica'nın kendisinin, adının, Türk dilinden geldiğini bildiğini sanmıyorum. Doğan türünden bir kuştur ve "balaban" Türkçedir; ismine uygun yaşadı ve ancak yaşamı, heyecansız tamamladı.

Adıyla, "Nazım", "Naz" adı arasında etimolojik bir bağ görmek yerindedir, İbraniye gitmek gerekiyor; ne acıdır, kardeş iki kıza eş oldular ve Ankara'da

birisi, Doktor Nazım, asılırken, diğeri, Doktor Tevfik Rüştü, dışişleri bakanı koltuğunda oturuyordu. Doktor Nazım, nahak yere asıldı; "Nur Tarihi", aynı noktaya işaret etmektedir. Bunu, dürüstlüğünden mi yapıyordu, yoksa Mustafa Kemal'e karşı olduğundan mı, herhalde ele almak zorundayız.

Doktor Rıza Nur'un, gizli tarihine "Nur Tarihi" adını veriyorum. Doktor Nur da bir serüvendir; aslında hepsi daha önceki yüzyılın adamlarıdırlar. Geç kaldılar ve patladılar XX. yüzyılda XVIII. ya da en çok XIX. yüzyılı yaşadılar.

Yaşam değil, yaşadığı, belki boşalmadır. Rıza'da bir yaşama açlığı vardı; yaşam sevinci göremiyorum. Öğrenmeyi çok sevdiği kesindir. Geç kalmış zamanların insanlarına benzemektedir, öğrenirken yazmaktadır. Bildiğinden daha fazlasını yazdığını söyleyebiliyoruz; tıp, şiir, politika, tarih, biyografi, opera librettoso ve diğerleri, hepsine uzanmaktadır. Aydınlığından daha fazla aydınlatmak istemektedir. Anlayabildiğim bir tür ile karşı karşıyayız. Anlatabilmeyi umuyorum.

Aydınlatmanın hırs olduğu bir çağ vardı. O kadar öyle ki, bazıları, aydınlanırken aydınlatmaya başlıyordu. Çoğu, mumlarından daha çok ışık vermeye çalışıyordu ve Rıza Nur bunlardan sadece birisidir.

Hace-i Evvel Ahmet Mithat Efendi'yi çağrıştırıyor; ancak Ahmet Mithat, velinimeti ve "mithat" adını aldığı Mithat Paşa'nın boynunu sıkanlar arasındadır. Rıza'nın ihanetini göremiyoruz. Gizli Tarih'i var.

Rıza Nur, herhalde yazdıklarının büyük patlamalara yol açacağına inanıyordu; yazımını 1929 yılında, Paris'te tamamlamış, kimselere haber vermeden kopyalar yapmış, dört nüshasını mühürlemiş ve Avrupa'nın dört büyük kütüphanesine emanet etmiş ve 1960 yılından önce hiçbir okuyucuya verilmemesini şart koşmuş, koyduğu şartlar arasında, varislerinin dahi geri alamaması var. Demek, yeni Cumhuriyet'in yerleşmesini bekliyor; Mustafa Kemal'i sevmediğini açıklıkla yazıyor, ama, nazik Cumhuriyet'in rencide olmasını istemiyor, açılmak için koyduğu tarih, bunu göstermektedir. Tedbirli hareket ediyor ve Nur'un yazdıklarından, ölünceye kadar hiçbir kimseye söz etmediğini de biliyoruz. Cavit Orhan Tütengil,[64] Hocamız ve Dostumuz, British Museum'un yazma bölümünde çalışırken tesadüfen fark ediyor; çok eleştirerek haber veriyor. Duyulması bu yolladır.

---

64) Uzun iç savaşta öldürüldü.

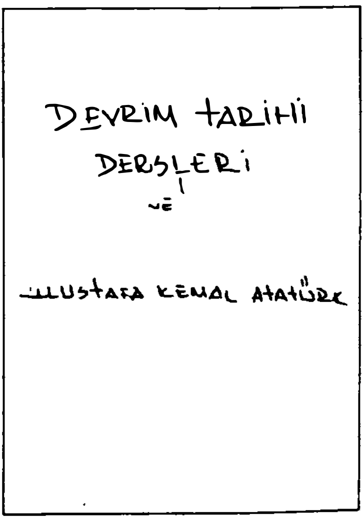
Katkı 6

Doktor Rıza Nur

HAYAT VE HATIRATIM

Doktor'un anıları ya da tarihi Türkiye'de de basılmıştı, ancak alanlar da "illegal" sayıyordu. Cevat Toprak dostumuz, darbelerin birisinde gözaltına alınacağını tahmin etmişti, Rıza Nur'un kaybolmasını istemiyordu. Hazırlamış, iple bağlamış ve üzerine "Devrim Tarihi Dersleri" yazmış; tahmininin doğru çıktığını anlıyoruz. Gözaltı bittikten sonra, geri alabildiği kitapları arasında bunlar da yer alıyordu, açılmamıştı. Polis, üzerinde "Mustafa Kemal Atatürk" yazan kitaplara dokunmuyordu; bunu tek başına olumlu sayamayız. Açıp okumalarını düşünebiliriz, okumadılar ve Cevat Toprak'ın, kendisine olabilir, ama iplerine bile dokunmadılar.

Rıza Nur'un bu ve Almanya baskılarını Cevat Toprak dostumuz'dan aldım. Teşekkürlerimi yazıyorum.

Daha sonra Türkiye'de basıldı, beklenebileceği üzre sansürlü idi, ancak yine de gizli gizli okunuyordu.[65] Gizliliğin, heyecan vermesinin ötesinde, "karşı" olmayı da çağrıştırdığını biliyoruz. Buradaki analiz, önemli olmakla birlikte, ilk izlenimdeki kadar "karşı" olmadığını da göstermektedir, öyle umut ediyorum.

1879 yılında, daha sonra Sabahattin Ali'nin "aldırma gönül aldırma" dizelerinin şarkı olmasıyla, zindanıyla ünlenen, Sinop'ta doğuyor, babası kundura ustası ve askerlikte çavuş idi. "Bu kadını deli gibi severdim", dediği annesidir. Karşı cinse aşırı bir düşkünlüğü var, ama, "onları da anam gibi sevmedim" yollu yazıyordu.[66] "Muhabbetim başka, yüce, semavi ve bitmez bir sevgidir," diyor; Meclis-i Mebusan'da mebus, Kuruluş'ta bakan, Sovyetler ile 1921 Muahedesi için Moskova'da ve Cumhuriyet Mukavelesi için, Lozan'da delege idi; ikinci imza Rıza Nur'a aittir. İlginç, 1924 Mübadele Antlaşması'nda da imzası var; mezar taşında, "Türklük için yaşadı, öldü" yazıyor. Doktor, hem İstanbul'un ve hem Ankara'nın en enteresan olduğu on yıllarda her ikisinin de ortasındadır. Yazacaklarının olduğunu düşünebiliyoruz.

Hatıralarını sunarken, "Nedense Türk Milletine ebedi ve ezeli sönmez bir muhabbetim ve ona hizmet için büyük bir hizmetim var," demek ihtiyacını duyuyordu. Ne büyük tehditlerle karşılaştığını bilemiyoruz, Nâzım Hikmet de giderken bir somut kovuşturma ya da tutuklanma tehlikesiyle karşılaşmamıştı, tehlikeyi kendisi takdir etmiştir ve başka bir takdir olmadığını biliyorum; Doktor, çıkmıştır. Yaşamını, Mısır'da ve Fransa'da sürdürüyor; ilk kaçışının Hürriyet ve İtilaf Hükümeti'nden olduğunu anlayabiliyoruz.

Mısır'da yılları geçmektedir ve bir gün şunlar olmuştur: "Bir gün Şevket'le beraberiz. Bir *Vadi-i Nil* gazetesi alıp okuduk. Bir başmakale var. Muhabiri

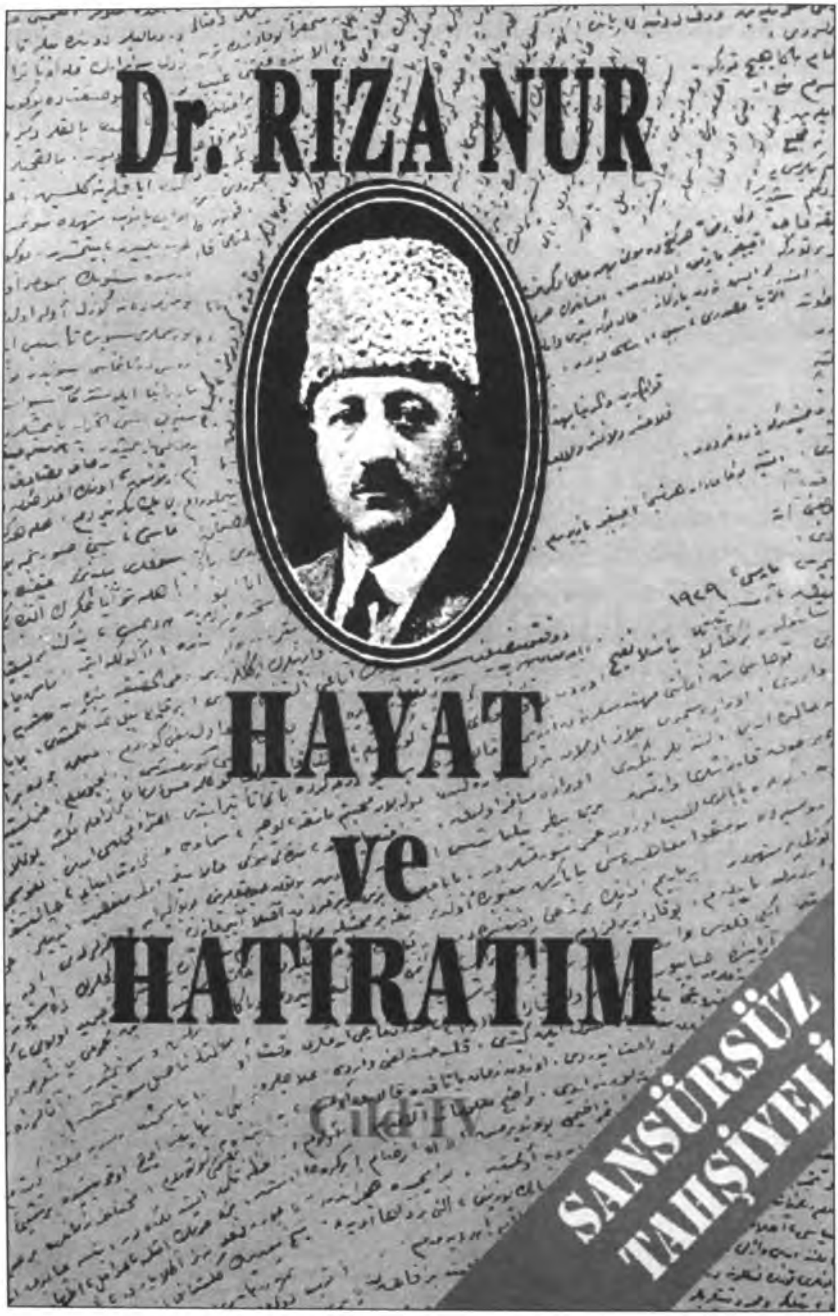
---

65) Cevat Toprak dostumuz, 12 Eylül döneminde, aranacağını tahmin etmişti, Eylülizm ancak Hitler'inki ile karşılaştırılabilecek bir kitap düşmanlığı dönemidir, kitapları yakıyorlardı ve beyinleri durdurabileceklerine inanıyorlardı; cuntanın başında Orgeneral Kenan Evren var. Cevat Toprak, Nur'un sansürlü nüshalarının da yakılacağını hesaplıyor ve bu nedenle üstüne "Devrim Tarihi Dersleri ve Mustafa Kemal Atatürk" yazmayı uygun buluyor. Bu başlıklı ve sansürlü Nur Tarihi, uzun zaman, emniyette kaldıktan sonra, iade ediliyor. Kapağını yayınlıyorum.
Almanya'da Latin ve Arabi karakterlerle yayınlanan tam nüshayı da Cevat Toprak'tan aldım. Teşekkürlerimi yazıyorum.
Kuşkusuz sansürlü nüshayı daha önce incelemiştim, kartlarımda ve bibliyografya listemde kaydı var. Nereden tedarik ettiğimi hatırlamıyorum.
İlk incelememden aldığım notların sınırlı olduğunu fark ettim; doğaldır. Bu kez daha geniş inceleyebildiğimi sanıyorum.

66) Dr. Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, sansürsüz-tahşiyeli, Cilt I, Frankfurt, 1988, s. 55.

İstanbul'dan göndermiş. Bunda, İzmir civarında, Erzurum taraflarında Türklerin kıyam yaptıkları, istilaya karşı durmaya çalıştıkları yazılı idi. Öyle sevindim ki, hıçkırarak ağlamaya başladım. Sevincinden ağladı, derler. Bunu bilmezdim. Bu sefer nefsimde öğrendim. Bu kadar günde, bu ümidin ölüp bittiği zamanda bir ümit güneşi doğmuştu. Şevket, beni teskine çalıştı, bir kahveye götürdü. Orada da ağladım. Aklım başına geldiği vakit etrafımdakilerden utandım. Ağlamamak istedim. Bu, bana ne kadar tesir etmiş ki, yine bir türlü kendimi alamadım. Ağladım."[67] Demek ki, ümit'ten gözyaşları akmaktadır.

Hemen şöyle devam etmektedir: "Gideyim, bir hizmet edeyim. Yine ahval, bizim hekimlik kati kararımızı yıktı. İşte inkılap devreleri adamları böyle olur. Daldan dala. Hiçbir şeyde duramazlar. Vukuat dalgaları onları o kayadan o kayaya atar. Halbuki ben mesleğimde kalıp devam etmeyi ne kadar severdim. Yine siyasete giriyoruz." Sanıyorum burada bir devrimcinin has tanımı var; devrimciler, çağrıyı duyunca, ister uğraş ve ister oynaş, sevdiklerini geride bırakıyorlar, sevdikleri çok ve kalpleri büyük olmak zorundadır. Şimdi yanmakla sönmek arasında cılız bir ateş var, bu bir çağrıdır, Anadolu'dadır ve Rıza öyle anlıyor, dönmek zorundadır, dönüyor.

Dr. RIZA NUR
HAYAT
ve
HATIRATIM
Cilt IV
SANSÜRSÜZ
TAHŞİYEL

Dr. Rıza Nur'un Merkezefendi Kabristanı'ndaki mezarının kitabesi

GİZLİ TARİHİN TENKİDİ

Kalp mı değil mi? Birinci soru budur. Kuşkusuz bu bilimsel bir çalışma olmaktan uzaktır, ancak sahih mi, Doktor Rıza Nur'un bilerek bir tahrifata başvurup vurmadığını araştırmamız gerekiyor ve isabetlidir. Hem politika ve hem de devlet idaresinde bulunmuştu, değerlendirme ve bilgilerinin yanlış olması ihtimalini gözden uzak tutamayız ve yanlış olmaları mümkündür. Ancak, "tenkit" ile kastımız bu değil, yazdıklarının samimiyet derecesini araştırmak durumundayız.

Açılma tarihinin 1960 yılında olduğunu not etmiştim, yaşasaydı seksen bir yaşında olacaktı; bu tarihi seçerken, bu dünyadan ayrılmış olmayı hesapladığını düşünebiliriz. O kuşak için, normal olarak ayrılma zamanınıdır; bunu, daha dürüst ve doğru yazabilmek için alınmış bir önlem sayabiliyoruz.

"Ben sonra anladım ki, bu çocuğa âşık oldum"; bir erkek çocuğa âşık olduğunu yazacak kadar samimiyet göstermektedir. "Kız olsaydı kim bilir nasıl severdim veya yine bu kadar severdim", hayıflanmaktadır ve "İşte bu gayri tabii hal Türk sosyetesinin bir yarasıdır," sözlerini eklemektedir.[68] Yara mı? Bu tartışılabilir, ancak *Tezler*'de, Türk, Osmanlı toplumunda, erkeklerin kızlara âşık olmalarının oldukça az ve geç ortaya çıkmış bir davranış olduğuna işaret etmiştim; Rıza'da bir örneğiyle karşılaşıyoruz.

Sürgün yaşamı acıklıdır ve bir yerde şunları okuyoruz: "Bir meşgalem de hanımı morfinden vazgeçirmek. Bu iş çok gücüme gidiyor. Haremimin morfinoman olması pek ağrıma gidiyor. Utanıyorum."[69] Paris'te morfinoman karısı için morfin arayan bir inkılapçı var. Çaresiz ve mahkum olduğunu anlıyoruz, şöyle açıklamaktadır: "Almasam kendi dolaşacak, herkes duyacak, rezil olacağım. Bir de, morfinomanlar nedir, bilirim. Bazı anlar olur ki, morfini bulmak için beş bin liralık bir elmasını, bir gram morfine verir. Sade bu da değil, namusunu da verir. Bunları düşündükçe yüreğim ağzıma geliyor. Ne yapayım, ne yapayım kendim morfin yapıyorum." Yazdıklarının hem bilin-

68) Doktor Nur, "livata eskiden beri Çinlilerde vardı" dedikten sonra, "mandarinler genç çocuklara âşık olurlardı" yollu ilave ediyor. Roma'da ve İran'da olduğunu da not ediyor, İrani "gulam" sözcüğü ile "şengul" veya "şengül" arasında bağ kurarak, Şengul Hamamı'nın, oğlan hamamı anlamına geldiğini de anlatıyor.
Ibid., s. 82.

69) Doktor Rıza Nur, ***Hayat ve Hatıratım***, Cilt III, Frankfurt, 1982, s. 1183.

mesini istediğini anlıyoruz ve hem de utanıyor, ölüler ise utanmamaktadır. 1960 tarihinde bu hesabı görüyoruz.

Karısı İffet, Serasker Rıza Paşa'nın kızı olmalıdır; Rıza Paşa'lar, Nice'de yaşıyorlar. İffet'in tam bir düşüş ve yozlaşma içinde olduğunu tespit edebiliyoruz, paşa kızı artık "su gibi" yalan söylüyor, "pis de oldu" yollu not düşüyor, İffet, artık yıkanmıyor ve "Yüzünü elini bile yıkamıyor." Doktor Rıza, İffet'i dövdüğünü, yüzünü veya burnunu ısırdığını da saklamıyor; bu sırada öldürmediği için, daha sonra şükrediyor. Öldürse, utanacak; öldürmeden karısını öldüresiye dövmek, bir zanaatı gerektiriyor, sürgünde öğretilmektedir.

Sürgünde yaşamak mı? Yaşamların en yozudur.

Nâzım Hikmet, Varna misali, şiir olmayan şiirleriyle, bütün diktatörlere, sürgünü bir silah olarak kullanmayı öğretmiştir. Sürgünde kahırı yaşamak kuraldır; ancak yine de yazmamak, isyancı kalmak olmalıdır, not ediyorum.

Nâzım'ın bu derslerinden de önce Rıza, Mısır'da, Hollanda Konsolos'u vasıtasıyla bir haber alıyor ve bu kez, zevcesine, "Kardeşini Dönmeye vermişler," diyor, haberi budur.[70] Böylece Reşit Saffet ile "bacanak oluyorlar", Reşit için, "yüzü mütereddi ve Yahudi yüzüdür" notunu da düşmektedir. Devamla, "Cavit'in kalem-i mahsus müdürü ve has adamı idi," demektedir; Yahudiler ve Dönmelere özel bir ilgisi ve önemli ölçüde bilgisi olduğunu teşhis edebiliyoruz. Tayinde ve istihdamda kavmi intihabat esastır.

Süreyya Paşa, İffet ile amca çocukları idiler, daha sonraki yıllarda Süreyya İlmen olarak bilinmektedir; Kadıköy'de, "Süreyya Sineması", Süreyya İlmen'indi. İlmen, bu sinemada, Nâzım Hikmet'in babası Hikmet Nâzım'a iş vermişti, böylece solda saygın bir yer almış olmaktadır; geçerken, Süreyya Paşa'nın İbrani asıllı olduğunu not ediyorum. Peki İffet de mi? Soru bazen cevabından daha ağırdır.

Çok ağır yazıyor ve çoğu, "fuhuş" dediği kategoriye girmektedir, burada yakın, uzak bir ayrım yapmadığını görüyoruz. Bir yerde, "Süreyya, kızı Melahat'ı, Latife'nin kardeşi İsmail'e verdi" diyordu.[71] Latife, Büyük Kurtarcı'nın eşidir; İsmail ise, "deli ve edebsiz biri" olup "Beyoğlu'nda yapmadığı rezalet yoktu." Ama yine de " Paris Sefareti katipliğine çırağ çıkarılmış" idi ki rezaletlerini Paris'e "taşıdığı" rivayet edilmektedir. Sıkıştığı zaman, "Ben Türk Reisicumhurunun kayınıyım," da bunlar arasındadır ve Paris'in garsonlarının çok zaman da edepli olmadıkları bilinmektedir. Nur Tarihi'nin bu bölümünde rezalet sahneleri var.

70) *Hayat ve Hatıratım*, Cilt I, s. 408.
71) *Hayat ve Hatıratım*, Cilt III, s. 1314.

Ayıklanarak yazılabilecekler şunlar: "Otele, karısının yanına, bir gece yarısı bir fahişe ile gelmiş, karısı ile kavga etmişler. Maden suyu şişesini Melahat'in kafasına vurup parçalamış. Kıyamet ve Rezalet olmuş. Melahat'in başı gözü kan içinde hastaneye kaldırmışlar. Sefir Fethi,[72] İsmail'den bıkmış, İstanbul'a yollamış. Bunların da zararı yoktu.. Gazi, Latife'yi boşadığında, Süreyya da kızını İsmail'den boşattı. Neler biliyorum, ama hepsini söylemek çok çirkin, hem şahsi şeyler lüzum yok.. Sonra Melahat'ı Doktor İhsan'a verdiler. Son intihabatta Mustafa Kemal, Süreyya'yı mebus yaptı." Öyle görünüyor, Prokopius'un *Anecdota*'sına yakın çizgileri var ve yalnız birden fazla Theodora ve Antonina tablolarıyla karşılaşıyoruz.

Rıza, ateşi görüp, Anadolu'ya gelmişti, bir şikayeti yok; Anadolu da, bazı filmlerdeki, çağrı almış eski silahşörlerin buluşma yerini andırıyor. Devrim yoluna girmişlerdi, geriledikleri zamanlar olmuş, kumar ve içki mikropları en uygun toprağı gerilikte buluyor ve şimdi, Nur Tarihi'nden, hallerini okuyoruz: "Bizim kışla hayatı, ayrıca kayda layıktır. Bizim odada yirmi beş kişi yatıyoruz. Trabzon Mebusu Ali Şükrü kaçıp gelmiş, yataklarımız yan yana. Yusuf Kemal yanında. Biraz ötede Yunus Nadi ile İzmit Mebusu Süreyya, abaza, yan yana. Karşıda Tunalı Hilmi. Geceleri Yunus Nadi ve Süreyya içiyorlar ve bir düziye kumar oynuyorlar. Bazen Asaetin Bekir Sami de geliyor, bazen Yusuf Kemal de karışıyor. Kare yapıp sabahlara kadar poker oynuyorlar. Tunalı Hilmi, esasen sarhoş geliyor, koltuğunda da bir şişe. Sabaha kadar yine içiyor. Uyuduğu yok. Ekseri gece de rakısı bitiyor. Rakın var mı, diye şunu bunu da uyandırıyor. Günde galiba bir okkadan fazla içiyor. Biz uyuyoruz. Bende okuyup-yazma da yok. Ali Şükrü orta boylu, güzel yüzlü, miyop olup gözlüklü, namuslu bir adam. Hayatı muntazam. Vaktinde yatıyor, vaktinde kalkıyor. Asla rakı içmiyor, rakının şiddetle aleyhinde. Hatta sigara ve kahve de içmiyor. Bahriye zabiti imiş ve İngiltere'de de bulunmuş; fakat pek fazla taassup halinde dindarlığı var. Çok da asabi bir adam." Bu son noktaya inanmamız yerindedir; bir gün Tunalı Hilmi'yi, Rıza'nın sözleriyle, "Almış eline, eşek sudan gelinceye kadar döğüyor." Anlaşıldığına göre Hilmi, Şükrü'yü uyandırıp rakı istemiş, Rıza, Hilmi'nin içtiği rakıdan hislerinin paralize olduğuna inanmaktadır, "Yediği dayakları bile duymuyor," demesinden bunu çıkarıyoruz. Daha sonra Ali Şükrü'yü öldürdüklerini biliyoruz.

---

72) Zaman zaman başbakanlık da yapan Ali Fethi Okyar.

Nur Tarihi'nin yanında Procopius'un "Bizans'ın Gizli Tarihi" son derece utangaç kalmaktadır. Rıza Nur'a inanacak olursak, en çok cinsel açlık duyuyorlardı ve nereye giderlerse gitsinler, "kadın ...kadın" diye inliyorlardı. Rıza Nur'un bu anektodunda, Rusya "sahne almaktadır." Rıza, her yerde, önce araştırma yapmaktadır ve bir yerde de, "Ben eskiden kalma burjuvazi ameleler ve aileler ile temas yaptım," demektedir, muhtemelen de, burada, "burjuvazi" sözcüğünü kentli anlamında kullanmaktadır. "Temaslarım bana gösterdi ki, Ruslar Yahudileri hiç sevmemektedir"; araştırmalarının sonucu budur. Öyle görünüyor, Rıza da Yahudileri sevmiyor; ancak bundan da çok emin olamıyoruz, çünkü hep iç içe yaşıyordu.

Rusya'da, Ankara Hükümeti'nin delegesi idi, diplomatik görevdedir ve şunları yazmaktadır: "Uzun zamandır kadın gördüğüm yok. Böyle bir zamanda fırsat zuhur ederse erkek baştan çıkar," diyor; ancak fırsat zuhur etmemekle birlikte Tevfik Rüştü çıkıyor.[73] Şöyle devam ediyor, "Bir gün bize Tevfik Rüştü gelmişti. Yahudi kırmızı kadife tepeli Bolşevik kalpağı yine kafasında. Kendisine kadınsızlıktan şikayet ettim." Burada, "Yahudi" sözcüğü, Tevfik Rüştü'yü mü, yoksa "kırmızı kadife tepeli" tamlamasını mı belirliyor, emin olamıyoruz. Yalnız, "kadınsızlık" halinin normal olan ve yadırganmayan bir şikayet hali sayıldığından emin olabiliyoruz.

Devamını da yazabiliyoruz, "Ooo, ondan kolay ne var", bu söz Tevfik Rüştü'nündür. Sözden sonra şu var: " Ve hakikaten akşama iki kadın ile geldi. Yedik, içtik. Bu kadınlarla yattık. Yaşasın Tevfik Rüştü, iyi adamdır. Daima gönül yapar." Bunun da devamı var, ancak ben yazmıyorum.[74] Sadece, "Düşmez kalkmaz bir hariciye vekili oldu," ve "sanki Hariciye Allahı!" sözlerini aktarabiliyorum.

Nur Tarihi'ni okudukça, bu hastalık ya da meselenin, "kadın meselesi", Ankara'ya İstanbul'dan sirayet ettiğine hükmedebiliyoruz. Ayrıca Rıza Nur'un yeni zaman hikayeci ve romancılarını çok geride bıraktığını da görüyoruz. Şimdikiler utanabilirler, ama aktarmamız yerinde ve verimlidir.

---

73) Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, Cilt II, s. 653.

74) "Moskova'da Komünist demek, Yahudi demektir."
"Tevfik Rüştü, Soysallı dolaşıyorlar. Soysallı mühim tarzda yürüyor. Tatarlar, Buharalılar gibi Türkler ile temasta bulunuyoruz. Ciddi ve ilmi malumat elde ediyoruz. Demek, hakikaten vazifesini yapıyor. Tevfik Rüştü sade, serçe gibi tin tin dolaşıyor. Sade Komünistlik taslıyor. Komünistler ile temas arıyor. Nihayet merkez-i umumiye azasına ait otelde yatak da aldı."
Ibid., s. 653.

Katkı 7

Rıza Nur

SİYASET VE FUHUŞ

Bir vaka daha zikredeyim. Eskiden beri pek seviştiğim ve mebus biri ki onun adını söyleyemeyeceğim, efradı çok bir aile reisidir. Bir gün Taksim'deki evime gayet güzel bir kadın ile geldi. Kadın cidden güzeldi. Alık alık bakmaya başladım. Bu zat, evimin her tarafını, kendi evi gibi biliyordu. Kadını salona getireceğine yatak odasına soktu. Birden kendi de girdi. İç tarafta daima kilidine sokulu anahtarı çevirip kilitledi. Demek, planını kurup gelmiş. Hayranlığım birden hiddete döndü.

"Kapıyı aç!" diye bağırdım.

Ses yok. Yine ve daha şiddetle bağırdım. Ses yok. Yine bağırdım. Bağırıyorum, aldıran yok. Dedim ki "Kapıyı kırar, ikinizi de keserim." Cevap yok.

Her tehdidi yaptım; olmadı. Kapıya yüklenmeye başladım. Kapı da pek sağlammış. Olanca kuvvetimle omuzluyordum. Açılıp koç gibi ve bütün vücudumu vuruyordum. Yerinden bile kımıldamıyor. Ne yaptımsa imkan bulamadım. Deli gibi, deli değil, kudurmuş yırtıcı bir vahşi hayvan gibi olmuştum. Döndüm, dolaştım. Kah bağırdım, kah susup yara yemiş erkek aslan gibi homurdandım, düşündüm. Bu iş erkekliğimi ta yüreğimden vurmuştu.

Şu şehvet ne müthiş bir şeydir.

Ve erkekliğe nasıl tesir ediyor. İki köpeği çatıştığı vakit gören diğer bir erkek köpeğin yıldırım gibi koşup erkek köpeği havlayarak ısırması ve ikisinin kıçları arasına ön ayaklarını koyup ayırmak için abanıp uğraşması da gösteriyor ki bu hal hayvanlarda dahi şiddetle hükümrandır. İnsan da bu vaziyette böyle bir hayvan, bir köpektir. Kapıyı açabilsem, kim bilir ne fena şey yapacaktım. Çünkü gözüm dönmüş ve bende akıl ve mantıktan hiçbir şey kalmamıştı.

Nihayet yoruldum, salonda perişan bir halde oturuyordum. Kapı açıldı, bizimki yıldırım gibi fırlayıp kendini sokağa attı, defoldu. Ben kadını yakaladım. Parçalayacak bir halde idim. Kadın gitmek istedi. Mümanaat eder göründü ama ısrar etmedi. Ram oldu.

Bu işin asıl ehemmiyeti şudur: Kadını istintak ettim ve ne suretle buraya geldiklerini sordum. Kadın hikaye etti: Ermeni imiş. Kocası varmış. Memuriyetten çıkarmışlar, sonra adi bir memuriyetle taşraya yollamışlar. Onu getirmek için uğraşmış, nihayet bizim arkadaşa müracaat etmiş. O da bu şartla vaat etmiş. Kadın bunları anlatırken pek müteessirdi. Her halinden pek namuslu bir familya oldukları, kendisinde haya alametleri daima görünüyordu. Ve yine kocasını deli gibi sevdiği anlaşılıyordu. İnsanlara bakınız! Hayati zaruret bir aileyi ne hale koyuyor. Sonra sevgili kocasını kurtarmak için bir kadın kendisini veriyordu, kocasına en büyük hıyaneti yapıyordu. Anlaşılmaz muamma!...

Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, Cilt I., s. 263-264.

Görülüyor, Doktor Nur, kendisine karşı da acımasız ölçüde dürüst olabiliyor, yaşamının insanlıkdışı dönemeçlerini de yazabilmektedir. Gazeteci Samim ile ilgili olarak yazdıklarına inanmamamız imkansız görünüyor ve bu episodu da Gizli Tarih'te bırakmak istemiyorum. Eskilerin "İbret Levhası" dedikleri türden olmalıdır. Aktarıyorum.

★ ★ ★

Katkı 8

MAKTUL SAMİM: İHTİLAL Ü FUHUŞAT

Ahmet Samim'i, Uğur Mumcu'ya benzetebilirmiyiz? İlki, XX. yüzyılın başlarında ve ikincisi ise sonlarında katledildiler; muhalif ve şöhretliydiler. Uğur, özellikle sohbetlerinde, son derece espiritüel idi; konuşmaları doyumsuzdu. Doktor Nur, Samim'in de nüktedan olduğunu kaydediyor; espiri, zekaya dayanmaktadır. Öyleyse arada bir benzerlik var, ancak, Uğur, monogam bir âdem idi, cinsel gevşeklikten, promiscuité, çok uzaktı; dolayısıyla benzerliği kuramıyoruz.

Samim öldürülmese ve yaşasaydı, Çetin Altan olur muydu? Mümkündür; Uğur'da eksik olanları Çetin'de bulabiliyoruz. Bir ara muhalif bir gazeteciydi, ünlü oldu; hapis dahi yattı ve sonra dönek oldu, çok ünlü döneklerimizden birisidir. Peki, yine de kimdir? Eylülist diktatorya başlarında bir "aydın sempozyumu" yapılmıştı, yankısı büyük olmuştu, ben de konuşmacılar arasındaydım; "Çetin Altan, halkın uyanması için çok çaba harcadı, ancak uyanan halktan ürktü, şimdi uyutuyor", demiştim, bu tarif çok tartışılmıştı. Gerçi benim tariflerim önce çok tartışılıyor ve sonra çok kabul ediliyor; bunda artık şaşılacak bir yan görmüyoruz.

Şimdi şunu da ekleyebiliyoruz: Uyutan çoğu zaman önce kendisi uyur, çoğu zaman anneler, bebelerini uyuturken önce kendileri uyuyorlar; bu tarif zamanında, henüz sürecin başında idik, Çetin uyuklamaya başlamıştı ama, benim dışımda görenler azdı. Henüz dili de tam ıslıklı sesler vermiyordu; gizli döneklik başlamıştı, bu nedenle, tepki değil sevgi topluyordu. Bana gelince, çok tepki ile karşılaştım, şimdi Çetin Altan da tepki de kalmamıştır. Aydın düzeni çökünce, döneklik de Altan dibe çökerek yerlerini buldular.

Bozan, önce kendisi bozulmaktadır. Kirleten, önce kendisi kirlenmektedir.

Kir bulutu inince, kir ve kirli görünmemektedir.

Devrim yoluna duhul ise serbest ve duhuliye çoktur; ama gevşekler, içerde kalamıyorlar. Demek ki, Ahmet Samim öldürülmeseydi de, pek yaşayamazdı. Posaları yaşamaktadır. Şimdi posaları yine gazetecilik yapıyorlar, ama, artık ünleri kalmamıştır. Olabilirdi.

Aşağıdaki bütün sözler, cümleler ve paragraflar, Rıza Nur'da var. Ben kestim, biçtim, papagrafların yerlerini değiştirdim, fakat bir tek söz atmadım veya eklemedim. Hepsi Nur'a aittir ve ancak kolaj'ı ben yaptım. Gerçekçi bir roman tadı vermeye çalıştım.

Bir kolay ile, İstanbul'un ortasında öldürülen ünlü muhalif ve gazeteci Ahmet Samim'in traji-komik yaşamından birkaç sahife sunuyorum. Aşağıdadır.

* * *

Bir şey hâlâ hatırımdadır. Samim, öleceğini biliyor, ona teslimiyet gösteriyor. Kaçınmak istemiyordu. Sanki ölümü kendisi mutlaka istiyordu. Sözü hâlâ öyle idi. Böylelerin gözlerinde melankolik bir lem'a oluyor. Buna öyle alıştım ki, görsem derhal anlarım. Bu lem'a ihtilal yapacakların gözlerinde de oluyor. Bugün ihtilale teşebbüs etmiş birini görsem, gözündeki lem'adan anlarım. Demek, bu lem'a ölümü göze almış adamlarda oluyor. Çünkü ihtilale teşebbüs etmişlerde daima o lem'ayı gördüm. Samim, o aralık fuhuşa da dökülmüştü. Böyle insanlar, revolüsyon yapmaya teşebbüs edenler, fuhuşa inhimak ediyor. Bunu çok gördüm. Hatta ben de ihtilal yaptığım zamanlar böyle oldum. Kerhanelerde[1] dolaştım.

Samim'in bir anektodunu zikredeyim.

Samim'in vurulmasından birkaç gün evveldi. Ben bir hanımla münasebette idim. Bir gün kadın, Taksim'de evimde iken Samim gelmişti. Kadını gördü. Meğerse kadına göz koymuş. Ne yapıp yapmış, yerini buldurmuş, kandırmış. Ben Meclis'te olduğum esnada, bizim eve getirmiş, kadınla yatmış. O gün Meclis'e gelmiş, beni çağırttı. Kendisini koridorda gördüm. Telaşlı, meyus bir yüzü vardı

"Ne var," dedim.

"Ah, perişanım, çocuklarıma para lazım, beş param yok, bana bir lira ver," dedi. Vermek istemedim, ne yaptı etti parayı aldı. Hemen gitti.

Akşam eve geldim. Hizmetçi vakayı anlattı. "Eee, niye mani olmadın," dedim. "Ne yapayım, dinlemedi" dedi. Küplere bindim. İzzet-i nefsime pek ağır geldi. Aynı günde de benden bir lira aldı, çıldırdım.

* * *

"Peki iyi! Üste de benden bir lira aldın, bu ne oluyor," dedim.

Tuhaf ve pek tatlı bir gülümseme ile güldü.

"Hamam parası," dedi. Ben de güldüm. Beni zorla güldürdü. Öfkemi giderdi. Keskin bir zeki nazarla karışık ince ve güzel bir gülümsemesi vardı.

* * *

Bu esnada bu çocukta bir hal nazarı dikkatimi celb ediyordu. Adeta ölüme razı olmuş, gününü bekler gibi idi. Sanki ölüm onun boynuna ipini takmıştı. Kendini kurtaramıyordu. Samim, kurtulmaya çalışmıyordu da, tam bir teslimiyet gösteriyordu. Ben söyledikçe gözleri melankolik bir bakışla bakıyor, kader diyor, başka demiyordu. Halini gören, bizzat ölüme kesin karar vermiş zannederdi. Tokatlıyan'a getirdiği bu zabit, Enver'in amcası Halil'dir.

Aradan bir müddet geçti. Samim yine eski halinde. Muhalif yazılardan vazgeçmiyor; tedbir de almıyor, dikkate çarpar bir surette çapkınlığa inhimak gösteriyordu. Halbuki evli ve çocukları vardı. Muhtar, bizi bir akşam yemeğine köşke davet etti. Samim, Fazıl Ahmet ben sözleştik. Bab-ı Ali'de daima gittiğimiz kütüphanede birleşeceğiz, beraber köprüye, oradan vapura binip Kuruçeşme'ye gideceğiz. Benim bir işim çıktı, randevuya gidemedim. Samim ile Fazıl Ahmet, buluşmuşlar, beni beklemişler, gelmeyince gitmişler. Ortalık kararmaya yüz tutmuş. Yan yana gidiyorlarmış. Bahçekapısı'nda börekçinin önüne gelmişler. Orada yaya kaldırımının önünde Taşhan'ın çıkıntısı vardı. Bir revolver patlamış. Bir daha atılmış, Samim yıkılmış. Fazıl Ahmet, kurşunun ku-

lağı yanından vızıltısını işitmiş. Eğer ben de olsaydım, bir kurşun da benim yiyeceğim şüphesizdi galiba. Tesadüfe bak!.. Bir zabit, koşarak karşıdaki karakola girmiş. Sabah erken haber aldım. Yüreğim sızladı. Ağladım. Samim çok zeki idi. O zekada adama nadir tesadüf etmiştim. Oldukça da malumatlı idi, tabii daha terakki edecekti. Pek güzel yazıyordu. Ben nükte söylemeyi ve işitmeyi severim. Bir nükte söylesem kimse anlamasa derhal o anlar ve nükteli cevap verirdi. Yahudi kendisi gayet güzel nükteler söylerdi. Pek hoşuna giderdi. Samim de beni son derece sever, daima methimi yapardı.

Cenazesini, Bab-ı Ali'de eski Ahrar Fırkası altına nakletmişler, arkadaşlar toplandık. Bu işte Kıbrıslı Şevket çok gayret ve celadet gösterdi. O da arkadaşlarımızdandı. Ölümüne bir nüsha-yı fevkalade çıkarıldı. Buna Celal Sahir de iyi bir makale yazdı. Bu işte o da celadet ve vefa gösterdi; fakat böyle olan Sahir, bir-iki ay sonra Cavit'e çattı. Ve İttihatçı oldu. Bu faciayı böylece az zamanda unuttu, Samim'in kanı kurumadan, katilleri safına geçti.

Büyük cenaze alayı yaptık.

* * *

Samim'in küçük çocukları vardı. Beş paraları yoktu. Bu çocuklara bakmaya ahdettim. Haremi de hastalıklı bir hanımdı. Verem idi. Hal vukuat müsaade etmedi. Az zaman içinde hudut haricine sürüldüm. Uzakta ve kendi derdimizle yaşadık.

* * *

İnsan şehvet babında en alçak, en adi, en canavar mahluktur. Samim bana bu işi yaptı. Vakıa bazılarına göre normal bir şeydir. Sonra biri de bana başka bir şey yaptı. Bu hele, dünyada en iyi sevdiğim bir arkadaşımdı. Kardeş gibi severdim. Böyle diyorum, doğru değil, hiçbir kardeşimi onun kadar sevmedim. Zeki, malumatlı değildi. Fakat çok iyi yürekli, vefalı idi. Ben, Cemiyet-i Hafiye'de hapiste iken her gün bana uğrar, görüştürmezler bir mektup bırakır, yahut mektup yollar, be-

ni teselli ederdi. Bu tesellilerin kıymetini hâlâ unutamam.

Ben hapse girmeden evvel, bir ebeden güzel bir hizmetçi istedim. Genç, güzel bir Yahudi kızı yolladı.

Kızın başına bir macera gelmiş. Bundan on beş gün sonra hapse girmiştim.

Bu arkadaş bu kızı sevmiş. Çıkınca öğrendim.

Meğerse bana gelmeden evvel, dostumdan gebe kalmış. Kızı, hapisaneden avdetimde karnı burnunda buldum. Demek bana geldiğinde dört aylık filan gebeymiş.

Kızdım. İntikam almadan rahat edemeyecektim. Kızıltoprak'ta otururdu. Bir gece evinde misafirdim. Bana yukarı katta yatak yapıyordu. Zorlandım, aşağıya istedim, aşağı yaptılar. Bir Rum kızı hizmetçisi vardı, aşağı katta idi. Su istedim. Hizmetçi geldi. Kandırdım. Bir iki saat sonra yanıma geldi. İntikamımı aldım ve gönlüm ferahladı.

Böyle bir şeyi, ben, Samim'e de yapardım. Vakadan bir iki ay sonra vuruldu.

* * *

Samim'i vuranın Mülazim Abdülkadir olduğu sonradan anlaşıldı.[2] İttihatçılar insanı böyle vururlar, karakola kaçarlardı. Bu asayiş mahalli onların zamanında eşkıya yatağı idi. Yakalansalar bile hükümet ve adliye onları kurtarırdı. Böyle vurmak çok kolaydır, herkes yapar. Hükümet ellerinden gidince bu kahramanlığı yapamadılar. O vakit bu işleri yapan Serez Komitesi kahramanları sonra Mustafa Kemal'i öldüremeyip ağızlarına burunlarına bulaştırdılar. Çünkü hükümette değildiler.

---

1) Lem'a, parıltı; inhimak, aşırı düşkünlük anlamındadır. "Kerhane", Farsça olup aslı "karhane", iş yapılan yer ve daha çok fabrika demektir, biz Arabi "umumhane" veya Türki "genelev" karşılığı kullanıyoruz.
2) Burada "Mustafa Kemal astı" ifadesi eklenmiş haldedir.
Doktor Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım Cilt I*, s. 259-263.

Böylece tenkidi tamamlamış oluyorum, burada, son derece samimi bir yazım okuyoruz.

Mustafa Kemal Paşa'nın İttihat ve Terakki ilişkilerini tartışmaya açmak zorundayız. Üye oldu mu? Bu soru hâlâ ortadadır. Bir yanda üyelik iddiası ve diğer yanda, Enver ile rekabet rivayeti var. Bu ikincisi o kadar yaygın ki, resmi anlatıma meyledenlerin hepsi, bu rivayete bir şekilde değinmek ihtiyacını duyuyorlar. Rıza Nur da, Moskova'da, Enver'in, kendisine, Mustafa Kemal'in karşı komplolar hazırladığını söylediğini kaydetmektedir. Kuşku ile karşılıyorum.

Çünkü iki yazımı birleştiremeyiz. İttihat ve Terakki, ideolojik planda sığ, eylem ve disiplinde son derece şiddetliydi. Yakup Cemil, bu şiddeti uygulayan ve aynı zamanda efsanevi ismi olan birisiydi; disiplinsizlik yapınca efsaneye bakmadılar, kurşuna dizdiler. Bu nedenle, eğer Mustafa Kemal'in İttihat ve Terakki eleştirilerini ciddiye alacak olursak, örgüt bağını gevşek düşünmek zorundayız.

Her ne olursa olsun Mustafa Kemal'i, millici-ihtilalci bir subay saymak çok çok yerindedir. Daha sonraki yılların terminolojisi ile bir "devrimci-demokrat" idi; burjuva-revolüsyoner nitelemesi de şaşırtmamaktadır. Bu gecikmiş bir yüzyılda en geniş kanaldır, diyebiliyoruz.

Rıza, "Hükümeti ellerinde tutan adamlar yani İtilafçılar düşmanım" diyordu.[75] Hürriyet ve İtilaf, millicilik ve ihtilal karşısında olanların nehri idi. Yeni düzene "Türkiye" adını öneren Doktor Nur, kuşkusuz bir inkılapçıdır. Millici olmayanların ve bağımsızlık duygusu taşımayanların karşısındadır.

Bütün bunlardan, yazdıklarının hepsinin doğru olduğu sonucunu çıkaramıyoruz. Sadece, doğru bildiklerini yazdığına hükmedebiliriz; bildiklerinin yanlış olması, düşünceleriyle yargılarının tutarsız olması ihtimal dahilindedir. Ayrıca yazdıklarının bütünü ve benim şu ana kadar yapmış olduğum değerlendirme, Doktor Nur'da vezin eksikliği olduğu konusunda hiçbir kuşku bırakmamaktadır.

Doktor Nur, ölçüsüz bir âdem idi. Ölçüsüz anektodlar okuyoruz.

---

75) Doktor Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, Cilt I., s. 408.

GİZLİ TARİH

Belli başlıklar altında sistematize etmeyi denemek istiyorum.

Doktor, bir yerde, "Ben Mustafa Kemal'i asla istemiyordum," demektedir.[76] Bu da Darwinist tonlu bir analize imkan vermektedir. Çünkü, hem Mustafa Kemal ve hem de Cumhuriyet, yaşadılar.

Yazdıklarından ve bıraktıklarından bir seçki sunuyorum. Seçmek, sistematize etmektir.

Rıza Nur'un, Mustafa Kemal'i istememekle birlikte, Kemalist kategori dahilinde olduğunu gösterebilmeyi umuyorum. Burada yapmayı denediğime, asimilasyon demekte hiçbir sakınca görmüyorum.

Benzetiyorum.

Hareket Ordusu

"Arası biraz geçti. Selanik'te Hareket Ordusu adıyla bir ordunun toplanıp İstanbul üzerine yürümeye başladığı haberi geldi. Bu ordunun kumandanı Selanik Mebusu Rahmi'nin kayınbabası Hüsnü Paşa idi.[77] Bu zat, Ali Fuat Paşa'nın teyzesinin kocasıdır. Selanik'te toplanan İttihatçılar, birkaç taburu elde etmişler. Sandanskiy adındaki meşhur Bulgar komitecisi de birtakım Bulgarlar ile iştirak etmiş. Diğer mühim kısmı Dönmeler olmak üzere bir ordu vücuda gelmiştir. Buna, yolda, birkaç tabur da Kazım Karabekir ve İsmet'in kumandasında olarak Edirne'den gelip iltihak etmiş idi. Ayastefanos'a kadar gel-

---

76) Doktor Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, Cilt II., s. 567.

77) Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'ın dedesi, dolayısıyla Nâzım Hikmet'in akrabasıdır.
Hareket Ordusu ile "dönmeler" bağlantısını kuran nadir kaynaklardan birisidir. Bu konuda ve Rahmi hakkında başka işaretler de var.
"Son zamanlarda eski İzmir Valisi Rahmi'yi, Rusya, Türkiye'ye veriyordu, muhakkaktı. Halbuki siyasi bir cürümdür, teslime asla hakkı yoktur. Bereket versin, Almanya ve Fransa'daki nüfuzlu Yahudiler, Moskova Yahudilerine adam gönderdiler. Rahmi, Yahudilerin adamıdır. Kimbilir para işlerinde onlara ne yardımlar etmiş, meşru ve gayrimeşru ne servetler kazandırmıştır. Yahudiler, Rahmi'yi kurtarıp Almanya'ya yolladılar."
Doktor Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, Cilt II., s. 815.

diler. Orada, neden ve nasıl oldu, bilmem, kumandanlığı Mahmut Şevket Paşa aldı.

"Bu ordu 10.000 kişi kadardı. Yarı kadarı muntazam, diğer kısmı derme-çatma şeylerdi. Mebusan Meclisi, bunlara, bir heyet gönderdi. Beni de intihap ettiler. Gitmedim. Ben, vaziyeti öğrenmiştim. Bu hareket, yani 31 Mart, sırf İttihatçılar aleyhine binefsihi bir kıyamdı. Abdülhamit'ten tehlike yok idi. Şeriat meselesi sade laftı."

Mandacı

"İstanbul münevverleri meyus, hiç olmazsa manda ile bütün devleti kurtarmayı düşünüyorlar. Mandacıların başları Cami, Rauf, Ahmet, Halide Hanım, Bekir Sami, Doktor Adnan, İsmet Paşa da bunlarla beraber. Bunlar, İstanbul'daki Amerika mümessili ile bu hususta münasebet ve müzakereye de giriyorlar.

"Ortada vatan endişesinde birtakım münevverler var. Evvelce söylediğim birkaç cemiyeti teşkil eden bunlar iki takım olmuşlar. Bir kısmı her şeyden ümidi kesmiş, bari Amerikan mandası altına girelim de kurtulalım diyorlar. İsmet de bu fikirde galiba. Halide Edip Hanım'da İsmet'in, bunu ispat eden bir mektubu var. Mustafa Kemal, manda isteyenlere ve bu meyanda Halide ile Adnan'a da nutkunda pek kızıyor ama İsmet'e bir şey demiyor. Halbuki işi biliyor da.

"Bir kısmı mandayı kabul etmeyip istiklal istiyor."

Halide Edip

"Mustafa Kemal ile Halide Edip Hanım'ın arası pek iyiydi. Daima görüşüyorlardı. O halde mühim müzakerelerde bazen hususi surette iştirak ediyordu. Mustafa Kemal'in hususi etrafı, yani yaverleri, katipleri Halide Hanım'ı sık sık ziyaret ediyorlar. At gezintileri, nişan talimleri yapıyorlardı. Hatta bir defa biz de Halide Hanım'la mavzerle nişan attık. İyi vuruyordu.

"Hal böyle iken çok geçmedi. Mustafa Kemal ile Halide Hanım'ın arası açıldı. Halide Hanım, Mustafa Kemal aleyhinde söylenmeye başlandı. Bunun iç yüzünü bilmiyorum.

"Yalnız gördüğüm ve sezdiğim bir şey vardı. Halide Hanım müzakerelerde adeta müstebit, hemen daima kendi fikrinin kabulünü, her şeyde kendisine rey sorulmasını istiyordu. Bu ise Mustafa Kemal'in en sevmediği, en işine gelmeyen şeydi. Herkes O'na itaat, hem de körü körüne itaat etmeli. Sade O'nun fikri hüküm sürmelidir. Galiba birbirine tahakküm meselesiyle başlayarak, belki başka sebepler de inzimam ederek, araları açıldı.

"Bu esnada Halide Hanım bir nefer ceketi giyerek orduda uzun müddet kaldı ve dolaştı. 'Halide Onbaşı' adını takındı. Bu seyahetlerine dair Ankara'da ve Millet Meclisi'nde dedikodular yapıldı. O zaman Halide, kendisinin Maarif Vekili olduğunu Amerikalılara söylemiş. Amerika gazeteleri yazmış. Mustafa Kemal kızmıştı."

Milli Kıyam

"İzmir tarafında Demirci Efe dağa çıkmış, fırsat buldukça Yunan müfrezelerini vuruyor. Balıkesir, Uşak, bütün buralar ahalisi birçok Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri yapmışlar; asker, para topluyorlar. Yunana karşı müdafaa tertibatı alıyorlar. Adana ahalisi, Ermenilerden canları yanmış, bilhassa İskenderun civarı kahraman Türklerin yardımıyla Fransızlara isyan ettiler. Dağlara çekildiler. Müdafaaya hazırlanıyorlar. Ayıntab taraflarında Fransız ile çarpışıyorlar.

"İzmir işgal olunca bazı gençler, vatanperverler kaçıp içerilere çekiliyorlar.[78] Balıkesir, Afyon, Kütahya, Akhisar, Manisa ve İzmir civarında birtakım vatanperver cemiyetler teşkil edip, mukavemet hazırlıyorlar. Demirci Efe, Yunanlıların kadınlara tecavüzlerine dayanamayıp dağa çıkıyor. Fırsat buldukça Yunanlıları tepeliyor. Oralarda bazı zabit ve mutasarrıflar da bunlara hiç

78) Zamanına ait hiçbir kaynakta, İzmir'de "ilk kurşun" masalına dair bir işaret yoktur. İbrani asıllılar bunu sonradan icat ettiler.
Bunu benim görmemde uyguladığım tarih yönteminin katkısı büyük olmalıdır. Ancak Annem'in bize anlattığı "aile tarihi" de ayrı bir yere sahiptir. Annem, hep babasının, bu dağlarda, Kuvayı Milliyeci çete reisi olduğunu anlatıyordu, işgal altında İskenderun'a inemiyordu. Önceki ekte, Fahrettin Altay'ın bıraktıklarını not etmiştim.

olmazsa iştirak ediyor.

"Adana'ya Ermeniler her taraftan doluyor. Bunlar, 'Küçük Ermenistan da oldu' diyorlar.

"Halk, bunların zulmünden bizar oluyor. Dağlara çekiliyorlar. Burada da mukavemet ve müdafaa teşekkül ediyor. İsmail Safa bunların başlarındandır. İskenderun havalisi Türkleri de bunlara katılıyor. Giresunlu Osman Ağa çete teşkil edip Pontus Rumları çeteleri ile çarpışıyor."

Milli Kıyam ve Paşalar

"Bu teşekküller çok mühimdir. İlk kıyam yapan bunlardır. Bütün tafsilatı ile fedakarlarının, kahramanlarının adlarıyla, yazılması lazımdır. İçlerinde bulunmadım. Yazamam. Aralarında bulunan biri yazıp tarihe tevdi etmelidir. Hatta bunların adlarını havi oralarda birer abide dikmelidir. Milli terbiye ve çocuklarımızın kahramanlığa sevk ve Türklüğü müdafaa duygularını yükseltmek için bu kıyam ve savaşlara dair eserler yazılmalıdır.

"Buraya kadar, Milli Kıyam'a İstanbul'dan ve kenarından iştirak ettim. İlk kıyamda hiçbir hissem yoktur. O vakit zaten Mısır'da idim. Kıyamı, orada işitince yüreğim çırpınmış, sevinçten ağlamıştım. Kıyamı halk, mesela Demirci Efe, Balıkesir, Akhisar, Manisa, Erzurum, Adana gibi yerlerde eşraftan bir veya birkaçı, bir mutasarrıf, Kel Ali gibi birtakım zabitler yaptılar. Bunda Mustafa Kemal'in hiçbir hissesi ve şerefi (şeref payı, yk) yoktur. O sonra taazzuv eden, vücuda gelen bu kıyamın tepesine geçip reis olmuştur.

"Görülüyor ki, Milli Kıyam ve hareket binefsihi ve her tarafta millet tarafından düşünülmüş ve yapılmıştır. Bir kişinin değil, binlerce kişinin (eseridir.) Mustafa Kemal'in, İsmet'in bunda habbe-i vahide hissesi yoktur.

"Bu esnada Mustafa Kemal meydanda değil, O, Anadolu'ya gönderilinceye[79] kadar bu işlerle değil, başka işlerle meşgul olmuştur. Yine İsmet hiç olmazsa, mandacılar fikrine, iltihak etmişti.

"Hatta Mustafa Kemal, Anadolu'ya, Milli Kıyam'a, iştirak için de gelmemiştir. Çünkü kendi arzusu ile gitmemiştir. Nefyedilmiştir.[80] Nefyedildiğini

---

79) Buradaki sözcüğü değiştirdim, "gönderilinceye" kelimesini koydum.
80) "Sürülmüştür."

kendi de nutkunda, s. 7, söylüyor.

"Hakikat şu ki, Anadolu'ya sürülünce Padişah'tan şahsi intikam için Milli Kıyam'a iştirak etmiştir."

Magazin

Bu sözcük, Fransızca "magasin" yazılıp "magazen" okunuyor, depo anlamındadır; etimolojik analizi, Doğuludur. "Mahzen" de kökü sayılıyor, ancak, magaza'dan yayılma ihtimali yüksektir.[81] Gerçekten "mağaza" sözcüğünü yakın zamana kadar sıklıkla kullanıyorduk, çeşitli mal satan ticarethanelere bu ad veriliyordu. Magazin, mağaza idi ve şimdi de, Rıza Nur'un tarihinden bir magazin vermek istiyorum.

1-Ali Rıza Paşa

"Ali Rıza Paşa Kabinesi, cidden hamiyetli kabine. Kaç defa gözümle gördüm. Mustafa Kemal, *Nutuk*'ta bunların şiddetle aleyhinde ama baştan aşağı haksız. Bunlar istiyorlar ki, Anadolu ile beraber çalışsınlar. Birbirlerine haber, talimat gelsin, gitsin. Bu husus için Ankara'ya mebuslardan bir heyet göndermek istediler. Bunu mebuslar da istiyorlar."

2-Tevfik Paşa

"Yusuf Kemal ile Ayan Dairesi'nde Ayan Reisi Tevfik Paşa'ya gittik. Ankara'ya gideceğimizi söyleyip fikrini sorduk. Bu mübarek ihtiyar söze ve biraz sonra da ağlamaya başladı. Hem ağlıyor, hem söylüyordu. 'Gidin evlatlar ! Gidin ! Devlet, millet gidiyor. Başka çare kalmadı. Bir ümit varsa, Anadolu isyanındadır. Gidin, orada çalışın !' dedi. Tevfik Paşa'yı ilk defa görüyordum. Bende, kendisine büyük bir hürmet ve muhabbet uyandırdı. Mustafa Kemal o on

81) Fransız dili-etimolojik sözlüğü, "mahzen" kelimesine bağlıyor, Mağrib'de, Kuzey Afrika'da, "garb" kelimesinden gelmektedir, Müslüman olmayan tacirlerin kullandıkları, entrepot, antrepo'lara, verdikleri ad olarak tanımlıyorlar. "Depo" anlamı kesinlikle var, emtia'nın depolandığı yerlerdir ve bu nedenle Arabi "mahzen" ile bağ kurulabilmektedir.
Paris'te, Farisi öğretmenim Madam Simon, Irani, "magaza" sözcüğünü kök olarak gösteriyordu. Gerçekten de Fransızca-Farsca sözlükler, "magasin" karşılığında, dukan, anbar, mahzen ve "magaza" veriyorlar. Magazin, Farisi, "magaza" sözcüğünden yayılmıştır. Böyle olmakla birlikte, kütüphanemde olan, Ferhengi Farisi'ler, Hasan Amid'inki bir örnek, buna, yer vermiyorlar.
Jacqueline Picoche, *Dictionaire Etymologique du Français*, p. 300.
Mohammed Reza Parsa-yar, *Dictionaire Français-Persan*, p. 374.

okkalık *Nutuk* kitabında bu muhterem ihtiyarı da batırıyor. Çok haksız.

"Arkadaşlar beni intihap edince ben derin derin düşündüm. Bu memuriyet ve sefer, müşkil ve tehlike dolu bir iş. Hizmet etmek de var. Canı kaybetmek de var. Evde de karı var. Bu hepsinden bela. Düşündüm, gideceğiz; ya İngilizler bizi hapsederse, ya her taraf çete içinde, bunlar üzerimize ateş ederlerse. Hadi bunlar olmadı. Ya Mustafa Kemal bizi tepelerse. Çünkü..."

3- Yakup Şevki Paşa ve Ali İhsan Paşa

"Bizim ordu, ben Rusya'ya gitmeden iki orduya taksim edilmişti. Birine Yakup Şevki Paşa, diğerine Ali İhsan Paşa kumandan tayin edilmişti. Birincisi Eskişehir'de, diğeri Afyon civarında idi. Herkes diyor ki, Yakup Şevki kıymetli bir askerdi. Ali İhsan da ordusunu pek tanzim etti. Makine gibi bir hale getirdi. Bu adam da muktedirdir. Harb-ı Umumi'de, İran'da ve Irak'ta iktidar göstermiştir."

4- Cemal Paşa ve Cevat Paşa

"Nihayet işgal kuvvetleri, Cemal Paşa ile Cevat Paşa'nın, Milli Kıyam'a yardım etmeleri cihetiyle istifalarını talep ediyor. Ve zaruri istifa ediyorlar. Bu hal, bu iki zatın, vatanperver olduğunun kati şahididir.

"Halbuki Mustafa Kemal'e göre Cemal adeta haindir.

"*Nutuk*'ta da muttasıl onunla meşguldür. Onu kötülemek için yaprak kımıldamasını görse aleyhine delil olarak alıyor.

"Peki, Cemal Milli Kıyam aleyhinde haindir de niye düşmanlar azlini istediler? Sonra, niye bizzat Mustafa Kemal, Cemal'i mebus yaptı? İşte iki muamma...

"Mesele basit. Cemal'in kabahati, Mustafa Kemal'e kul köle olmaması.

"Cevat'a niye hücum etmiyor da Cemal'e hücum ediyor? Bunun cevabı da kolay, Cevat muti çıktı. Maatteesüf, Ankara'ya geldikten sonra Mustafa Kemal ne emretti ise öyle yaptı."

5- Vehip Paşa ve Esat Paşa ve Ali Fuat

"Kumanova'daki ordumuz da sırplara mağlup oldu. Arnavutluk içinde ricat etti. Dediler ki Arnavut taburları cepheyi terk edip gitmişler. Sırplar, Arnavutları, o esnada iğfal edip bu işi yaptırmışlar. Bu da doğrudur. Yunanlılar, Yanya'yı muhasara ettiler. Orada Vehip Paşa ile kardeşi Esat Paşa cidden iyi

müdafaa ettiler. Erkan-ı Harpleri Ali Fuat yaralandı ve çok yararlık gösterdi. Yanya'dan da Arnavut askerleri kaçmıştı. Türk askerler hastalık ve açlık içinde idi. Bu kahraman asker yine orayı uzun müddet müdafaa etti"

6- Damat Ferit Paşa

"Abdülhamit'in ricali içinde adeta münevver diyecek adam yoktu. Sadrazam Ferit Paşa, Şeyhülislam Cemalettin Efendi, Dahiliye Nazırı Memduh Paşa, Tophane Müşiri Zeki Paşa en münevverleriydi.

"Ferit Paşa'yı sonra şahsen tanıdım. Avlonyalı idi. Arnavut olduğunu söylerlerdi; fakat asıl adları, Konyalı, imiş. Demek oradan gitme Türklerdendir. Zeki idi, çok zengindi. Avlonya'da emlakı vardı. Meclis'in ilk devrelerinde tanıdım. İttihatçıların aleyhinde idi. Beni sever görünüyordu. Rast geldikçe beni ayakta tutar, İttihatçılar aleyhine söylerdi. Bazı fikirlerini bana ilham etmek istediğini anlardım. Ağzı da pek pisti.

"İttihatçılara 'puştlar' diye başlardı.

" 'Sen ayda ne bozarsın'. Yani O'nun istılahınca ayda ne masraf edersin, demektir. Bundan sıkılırdım. Bir de fena âdeti, ayak üstünde iki saat tıraş ederdi.[82] Bu da yorucu bir şeydi."

7-Kürt Şerif Paşa

"Şerif, son yıllarda Kürt istiklali için çalışıyordu. Hoybun Cemiyeti'nin Fransızca olarak Kahire'de bastırdığı kitaplarda Şerif'ten bahsedilmektedir. Şerif, gayet sabi, tahsili pek nakıs, Türkçe iki satır yazamaz, Fransızcası da öyledir. Gayet ahlaksız, vicdansız, namussuz biridir."

8-Cemal ve Enver'in Ölümü ve Troçki'nin Sürgünü

"Sebep nedir? Bunun halli güçtür. Bu babda hiçbir rivayet de yok.

"İhtimal, Enver vakasıyla Rusların bunlardan tamamıyle itimadı kalkmıştı. Cemal'in de Enver isyanında malumatı olduğu bence şüphesizdir. İhtimal Ruslar bunu da öğrenmişlerdi. Cemal'i de ifna ettiler.

"Yahut Mustafa Kemal, Cemal'in Türkiye'ye girmek istemesinden telaşlandı. Çünkü Cemal, mutlaka memlekete girmek istiyordu. Hali, daüssıla ile perişen bir adamın hali idi.

82) Herhalde, iki saat boş ve gerçekdışı konuşurdu, demek istemektedir.

"Ruslar,[83] Cemal'i izale ettiler.[83] Ruslarla Mustafa Kemal arasında, menfaat mutabakatı[83] olduğu hakkında büyük şüphem vardır.

"Bizde de bir iki Rus öldürüldü, katili meçhul kaldı.

"Son zamanlarda, eski İzmir Valisi Rahmi'yi, Rusya, Türkiye'ye veriyordu, muhakkaktı. Halbuki siyasal bir cürümdür, teslime asla hakkı yoktur. Bereket versin, Almanya ve Fransa'daki nüfuzlu Yahudilerin adamıdır.

"Yahudiler, Rahmi'yi kurtarıp Almanya'ya yolladılar. Yine son zamanlarda Stalin, Troçki'yi İstanbul'a yolladı. Burası, Sibirya'dan daha ala ve emin bir menfa olmasa, Stalin, O'nu, Türkiye'ye emanet etmezdi."

9- Şeyh Sait İsyanı

"Şeyh Sait'in vakasından sonra Kürt İlleri[83] daima isyan içinde idi. Hükümet, bunu milletten saklar, gazetelere yazdırmazdı. Meğerse vakadan bir yıl sonra büyük mikyasta bir tarama hareketi de yapmışlarmış. Bunu da sakladılar. Fakat bu tarama da muvaffak olmamış. Kürtlerin sade hayvanatını almışlar, köylerini yakmışlar. Bu ne vahşi tedbirlerdir. İsmet'in işi işte bu seviyededir. Bu bir tedbir değil, sindirmeden[83] ibarettir. Son zamana kadar isyan asla durmamış imiş. Bu sefer büyük mikyasta olmuş.

"Hayret ettim. Bu Kürtler de çok azdılar."

10- Siirtli Kürt Mahmut ve Matbuat

"Mustafa Kemal, matbuatı tamamıyle eline almıştı. Buna çok ehemmiyet veriliyordu. Ankara'da *Hakimiyet-i Milliye* gazetesini büyüttü, mühim bir bina yaptı, mühim makinalar getirtti. Başına Falih Rıfkı'yı koydu.

"İstanbul'da Ahmet Emin'in elinden Sabahçı Mihran'ın matbaasını aldı. *Milliyet* adında bir gazete çıkardı. Bunun başına da Siirt mebusu yaptığı eski yaveri Kürt Mahmut'u koydu.[84] Falih Rıfkı, Ruşen Eşref, Yakup Kadri, Yahya Kemal de her iki gazetenin muharrirlerinden. Bu muharrirlerin yaptıkları şu: Günümüzü cennet göstermek, Mustafa Kemal'i de Allah mertebesine çıkarmak."

11- İzmir'de ve Ankara'da İdamlar

"İzmir'de ve Ankara'da muhakeme oldu. Bu mahkemeler, adil olmadı.[85]

---

83) Buradaki sözcükleri değiştirdim.

84) Kürt Mahmut, daha sonra "soydan" soyadını aldı ve "Mahmut Soydan" olmuştu.

Adalet'e leke[85] vuruldu.

"Sonra bu vaka fiile çıkmış bir şey değildi."

"Bu adamlardan Ziya Hurşit'le diğer üç-beşi belki bir-iki yıla mahkum etmek mümkün olurdu. O kadardı. Hele Halis Turgut, kendisinden silah istemişler, o da söz vermiş iken silahı vermemiş, bunun için onu da astılar. Bilakis silahı vermemiş olması, berati lehine bir delildi. Koca insan, günahsız asıldı, gitti.

"Cavit'leri dokuz madde ile itham ve idam ettiler.

"Vaktiyle Cavit'ler, İstanbul'da bir fırka teşkili için böyle dokuz madde yapmışlar. Suikasttan çok evvel. Suikast sebebi ile tevkif edildiler. Bu maddelerin ise, suikast ile hiçbir alaka ve münasebeti yoktu. Bunlar da bununla harcandı.

"Cavit asılırken çok çırpınmış ve çok söylenmiş. Bir türlü darağacına gitmemiş. Zorla götürmüşler. Son söz olarak Cahit'ten çocuklarına bakmasını vasiyet etmiş. Cavit, Harb-i Umumi'de, İsviçre'de, İnterlak'da imiş. Şehzadelerin biri de orada imiş. Bu şehzadenin Çerkez olan haremi ile Cavit basılmış. Derken Cavit kadınla evlenmiş.[86] Son zamanda bir çocuğu olmuştu.

"İttihatçı, Trabzonlu Nail[87] de asılırken 'ne yapayım, otomobil kazasına uğradım, derim' demiş. Zavallı!..

"Doktor Nazım da bu işlerden tamamıyle bihabermiş. O da asıldı."

12- Darbe

"Kelle ve servetleri bir inkılap ile tehlikede olan kimseler, Mustafa Kemal'in İsmet'i tasfiye etmek[88] fikri ile yaptığı manevralardan[88] dilgir olmuşlar, Mustafa Kemal'in aleyhine dönmüşler. İsmet'le birleşmişler. Hatta bunlardan bazıları, 'Canımızı, malımızı kurtarmak için Gazi'yi sürgüne göndermemiz[88] lazımdır' diyorlarmış.

"İsmet'in, Müşir Fevzi ile Gazi aleyhine birleştiği kuvvetle söyleniyormuş. İsmet, Gazi'ye şimdi daha çok karşı duruyormuş.[88] Mustafa Kemal de, milletin aleyhinde olduğunu görünce, İsmet'le iş birliğini[88] kuvvetlendirmiş."

---

85) Sözcükleri değiştirdim.

86) Abdülhamit'in oğlu Burhanettin Efendi'nin eşi idi. Cavit'in, bu hanımdan bir oğlu oldu ve adını "Şiar" koydu. Ölümü üzerine Hüseyin Cahit Yalçın, baktı ve soyadını verdi. Şiar Yalçın dürüst bir savcılık kariyerinden sonra sol akımlar içinde yer aldı; yakın zamanlarda Türkiye'ye gelen Prens Ertuğrul Osman ile, anne tarafından, kardeştiler. Şiar Yalçın, şimdi, gazetelere bulmaca düzenliyor.

87) Reklamcı Naili'nin dedesidir. N. Keçili, yolsuzluk iddiasıyla başına gelen hapisliğe "trafik kazası" diyemedi, sinir sistemini bozdu.

88) Sözcüklerde değişiklik yaptım. "dilgir", kalbi kırılmış, anlamındadır.

* * *

Bu son notların tarihini net olarak bilebiliyoruz. Çünkü bunlar "hatırat" olmayıp, Hatırata ek olarak yayınlanan günlükte yer almaktadır.[89] 1930 yılının son aylarına denk düşmektedir ve aynı sayfalarda Serbest Fırka ve seçimlerle ilgili tespitler de bulunmaktadır.

Yalnız tam bu notlarda, günlükte, "Bugün 21 Şubat 1935, İskenderiye" kaydına da rastlıyoruz. Bu kayıt, günlüklere, 1935 yılında da eklemeler yapıldığını gösteriyor ki önemlidir. Çünkü Darbe'nin 1930 yılları içinde ve ilk yarıda, düzenlenmiş olması ihtimali yüksektir.

İsmet Paşa Tarihi'ni yer yer görünmez mürekkeple yazan Necdet Uğur'un, bize anlatımını tekrar etmem yerindedir. a-Silahlı Kuvetler'de komutanlar Büyük Kurtarıcı'yı görevden uzaklaştırmak üzere ittifak kurmuşlardı. b-İsmet Paşa, buna karşı çıkmış ve durdurmuştu. Ben, hâlâ, bunun doğru olduğunu düşünüyorum.

Şunu kesinlikle söyleyemeyiz, İsmet Paşa'nın cumhurbaşkanı olmasıyla, Kemalist çizgi yön değiştirmiştir; bu görüşü, muhtemel ve doğru göremiyorum. Çünkü, İsmet Paşa, çok önceden kontrolü ele almış durumdadır. İsmet Paşa Tarihi, bu yönde işaretleri de içermektedir. 1937 yılındaki istifasıyla ilgili olarak, Büyük Kurtarıcı ile çok kavga edip barıştıklarını kaydettikten sonra, "bu defa açıkta oldu" diyordu. Bunu, İsmet Paşa'nın, Kemal Paşa'ya herkesin içinde hükmetmeye çalışması olarak anlayabiliriz ki isabetlidir.

Burada İsmet Paşa, Doktor Refik Saydam'ın, daha sonra başvekil, Büyük Kurtarcı için, "Eskiden kendisini toparlayabiliyordu, şimdi toparlayamıyor, gecenin etkisi sürüyor" teşhisini de, tarihine not olarak, düşmektedir. Gecenin etkisi, içkinin etkisidir ve İsmet Paşa'nın, bu masalardan artık devlet sırlarının sızmasından çok şikayetci olduğunu hesaba katabiliriz. İsmet Paşa Tarihi'nde yazılmayan, ancak bardağı taşıran bir olay ve arkasından İsmet Paşa'nın tahrik ettiği bir kavga söz konusu olmalıdır; İkinci Paşa'nın, "O zaman ayrılmayı aklıma koymuşumdur, zamanını bekliyordum, zamanın geldiğini gördüm ve ayrıldım," ifadesi, buna, denk düşmektedir.

İsmet Paşa'nın darbe veya darbeleri bozduğu zamanlar, iktidarı elinde hissettiği tarihlerdir. Öyle sanıyorum.

---

89) Doktor Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, Cilt III., s. 1483.

Katkı 9

Nur Tarihi

ÇERKEZ ETHEM VAKASI

Yine biz yol tedariki ile meşgul iken Mustafa Kemal ve İsmet, Ethem'i bitirmek için uğraşıyorlar. Tertibat alıyorlar.

Ethem ve kardeşleri de boş durmuyor. Yıllardan sonra İsmet'in bana söylediğine göre Ethem, Eskişehir'de İsmet'in karargahını basıp kendisini öldürmek istemiş. İsmet pek korkmuş. Bir aralık kaçmağı bile kurmuş.

* * *

Mustafa Kemal, Eskişehir'e gitti. O vakit Ankara'da bulunan Ethem, kardeşi Reşit'i Kılıç Ali, Eyüp Sabri, Meclis Reisi Kazım, Hakkı Behiç, Kaymakam Hacı Şükrü'yü de beraber alıp gitti. Güya uyuşuldu. Görünüşte Kazım, Ethem tarafını iltizam ediyordu. Yıllarca sonra idi ki, Mustafa Kemal'e casusluk ettiği söylendi.

* * *

Biz bu vaka bu halde iken, Ankara'dan Moskova'ya hareket ettik. İşin iç yüzünü bilmiyorum. Alakadarlar yazmalıdır.

* * *

Birinci İnönü Harbi oldu. Düşmanla uğraşacak yerde, İsmet ve Mustafa Kemal, kuvvetlerini Şimal'den Yunan karşısından Ethem aleyhine sevketmişler. Propaganda ile zaten Ethem'in efradını evvelce elde etmişlermiş. Ethem ve Reşit, bir gece Eskişehir'den kaçmışlar. Tevfik daima ordularının başından ayrılmıyor.

* * *

Şimal'den, Cenup'tan sıkışınca, bir-iki ufak müsademeden sonra, Üç Kardeş can kaygusuyla bir elçi gönderip bir kağıt imzaladıktan sonra, Yunan saflarına iltihak etmişler.

Yunanlılar, bunları, bilakaydu şart kabul etmişler. Kendisiyle beraber iltica edenler, bir-iki yüz askerden ibarettir.

Bu harp esnasında İsmet ve Mustafa Kemal'in böyle hareket etmeleri iktidarlarına çok önem vermelerine delildir.[1] Ne çok tehlikeli oluyor!

Ethem de bir şey yapmak istedi ise yaptığı hıyanettir.[1] Bu meseleyi, içinde olarak bilenler, tenvir etmelidir. Eğer evvelkiler kabahatlıysa, Ethem gibi hizmetler etmiş, Mmilli Kıyam mahvolurken kurtarmış bir adamı, böyle Yunanistan'a iltica etmek gibi fena ve hainane bir şeye mecbur ettiklerinden mesuldürler.

Vakıa, can kaygusu Ethem'i mazur gösterir. Fakat herhalde çirkin bir neticedir. Hele Yunanlılara ilticadan sonra Ordumuz'a karşı harp etti ise, işi bitmiştir. Affolunamaz.

* * *

İşin daha fecii, Yunan Ordusu'nda taarruz alametleri varmış. Mustafa Kemal, kendisi, bunu diyor. Ve buna bile bakmayıp bu işi yapmışlar. Ben bilmem.

Mesele henüz bitmeden Yunan Ordusu bütün cephelerden taarruza geçmiştir. Mustafa Kemal, bu taarruzu, Ethem'in Yunan Ordusu'na ilticasından bir gün sonra oldu, diyor. Başkaları daha evvel olduğunu söylüyor.

Bereket versin ki, taarruz işin sonlarına tesadüf etmiştir. Bir de düşman, Ethem üzerine tahşidat dolayısıyla Şimal'de açık bırakılan cepheden Eskişehir'i zapt için hücum etmemiştir.

Bereket versin. Yunan, kabiliyetsiz bir düşmandı. Bunu daima gösterdi. Herhalde bu iş, büyük bir cesaret idi.

* * *

Hasılı Mustafa Kemal bu rakibini de ezdi.

---

1) Bazı sözcükleri değiştirdim.

YAHUDİLERLE İÇ İÇE BİR HAYAT

Bu soyadının aile ile bir ilgisi yok, Askeri Tıbbiye'de "kendime bir mahlas koymak lazımdı" diye düşünmüş, bir ara "Rıza Ebu-l-Ala" olmuş ve sonradan daha "semavi" olduğunu düşünerek, Nur'da karar vermiş; kendi icadı ve tercihidir.[90] "Bizde Nuri var, fakat Nur yok" dediğine göre, ad veya soyadı olarak Nur'un icadını, Rıza'ya borçluyuz.

Soğukçeşme Askeri Rüştiyesi'nde okumaya başlıyor, vapurla gidiyor ve eskiden şehir vapurları hem şehir ve hem de bir tür rasathane idi, şunları hatırlamaktadır: "Vapurla gidip geliyordum. Her sabah Kuzguncuk'tan Yahudiler binerlerdi. Çoğu ihtiyar ve uzun sakallı idiler. Oturur, *Tevrat* okurlar, uzun sakalları bir düziye ve tuhaf surette sallanır, dururdu. Bunu ve tuhaf konuşmalarını seyretmek hoşuma giderdi. Vapurda eğlencem bu idi."[91] Gerçekten de, lise yıllarımda da, vapur ve tramvay, hâlâ bir kültür ve izleme alanıydılar; Rıza'nın, Yahudileri izlemeye o zamandan başladığını anlıyoruz.

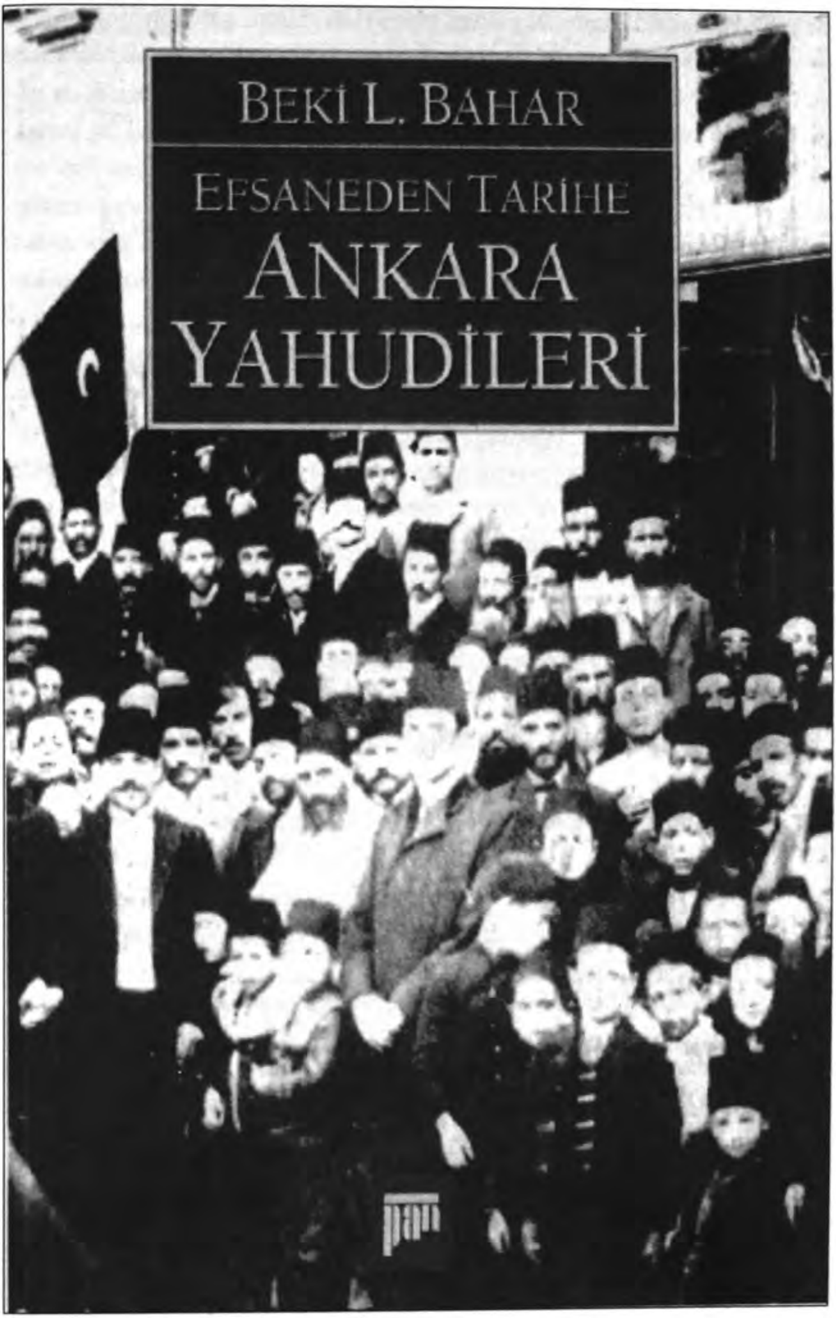
İçlerinde yaşamayı tercih ediyor, şunları okuyoruz: "Gülhane açıldı. Bu parayla biraz kitap aldım. Galata'da, Kuledibi'nde Fransızca konuşan bir Yahudi aileye pansiyoner girdim." Selanik'te ise bir ev tutmak gerekince bunu Moiz'le yapıyor ve "Odaya iki karyola koyduk, birinde Moiz, birinde ben yatıyordum," demektedir. Bunu hiç bırakmadığına tanıklık edebiliyoruz.

Yahudiler, herhalde, Nur'u çekiyorlardı. Ankara'da, kışlaya benzer hayattan kurtulmak için bir ev aradığında, kiralayacağı evde hata yapmadığını görüyoruz. *Hatıratım*'dan yine şunları öğreniyoruz; "Kış münasebetiyle bağdan indim. Havra'nın karşısında bir Yahudi evinin üst katını tutmuştum. O vakit Ankara'da en iyi ev, bu ev ile yanındaki yine bir Yahudinin evi idi."[92] İçlerin-

---

90) Doktor Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, Cilt. I, s. 133.
91) Ibid., s. 71.
Kuzguncuk, İstanbul'un en eski Yahudi semtidir; sinagog ve mezarlığı hâlâ sürmektedir. XV. ve XVII. yüzyıllar arasında Yahudi damgası daha net idi, Balat, Hasköy ile birlikte Kuzguncuk'a, o tarihlerde, "Yahudi Mahallesi" deniyordu.
Ilan Karmi, *Jewish Sites of Istanbul*, The Isis Press, 1992, p. 34.
92) *Hayat ve Hatıratım*, Cilt II, s. 595.
Beki Behar, bu açıdan, Nur'u doğrulamaktadır.. "Ankara'nın Yahudi Mahallesi evleri zamanın en iyi evleri durumundaydı. Atatürk'ün, Ankara'da bir gece, o zamanın en güzel evi olan Yasef Ruso'nun evinde kaldığını söylerler. Ruso'ların torunu Fuli Eşkenazi, Atatürk'ün bir gece geç va-

➡

BEKİ L. BAHAR
EFSANEDEN TARİHE
ANKARA
YAHUDİLERİ
pan

de yaşaması, analiz etmesine yardım etmektedir, bunu, görebiliyoruz.

Bununla birlikte, bir yerde, "Ben, Kerim Sebati'nin kliniğini aldım," derken herhangi bir ek bilgi sunmamaktadır.[93] Sebati, kendisine hocalık da yapan tıp doktorları arasında, Dönme mi? Rıza bu konuda, bilimsel bir merak ya da kuşku göstermiyor.[94] Bunun dışında Rıza Nur, Serasker Rıza Paşa'nın diğer kızı, Reşit Saffet ile evlenince, kendi eşine, "kardeşini Dönmeye vermişler" diyebiliyordu; Saffet'in yüzü için, "Yahudi yüzüdür" teşhisini yapmaktan çekinmiyor. Herhalde uzmanlığı var.[95] Tarih yazımında ihmal edilmiş bir kayıtla karşılaşıyoruz.

Rıza Nur, Dönmeler ile masonluğu yaklaştırmaktadır ve masonlar için, "Bunların mühim bir kısmı Dönmeler idi" demektedir. Bunu bir katkı saymak zorundayız, çünkü, Türkiye'de "sol" düşünce, masonizmi ve "sağ" akımlar da "dönme" sıfatını kullanarak sabetayizmi ön plana sürdüler ve özellikle "sol" akımlar, sabetayizmden hiç söz etmediler. Halbuki benim çalışmalarım, sabetayizm ve Türkiye'de Judaizmden söz etmeden masonizmi ön plana çıkarmanın bir açıklama değil karartma olduğunu ortaya çıkarmıştır. Türkiye ile sınırlı kalacak olursak, mason localarını, sabetayizmin ve Judaizmin açık örgütlenmeleri saymamız yerindedir. Kuşkusuz, masonik localarda, İbrani asıllılar da varlar, ancak çok az ve çok etkisizler, hiçbir renk veremediklerini ve sadece süs kaldıklarını tespit etmiş durumdayız.

---

kit gizlice gelip tek bir gece evlerinde geceledikten sonra gittiğini, babasından duyduğunu anlatır."

"Atatürk'ün ablası Makbule Hanım, Atatürk'ü görmeye geldiğinde, aslen Tokatlı olan, Kemal Sevilya'nın iki katlı küçük evinin üst katında misafir edilmiş."

Beki Behar, *Efsaneden Tarihe Ankara Yahudileri*, İstanbul, 2003, s. 86.

93) *Hayat ve Hatıratım*, Cilt I, s. 323.

94) Şabat'ı, "Sebat" yapabiliyoruz, Sabetay'ı da "sebati" söylemek, dilbilime uygun düşüyor. "Karim" veya "Kerim" yerindedir, ellili yıllarda bakan Sebati Ataman vardı, İbrani asıllı olması yüksek ihtimaldir.

95) "Moiz, evliydi. İyi drahoma almıştı; fakat çirkin bir kız almıştı. Bu Yahudi çirkini çirkinlikte eşsizdi. Sanki bir cadıydı!.. Zaten Türkiye Yahudileri pek çirkin, ekseriye kırmızı saçlı, kel, pis insanlardı. Yirmi yıldır, aralarında fuhuş artıp diğer millet erkekleriyle temasları dolayısıyla güzelleştiler. Şimdi gerek Türkiye, gerek Mısır ve Avrupa'da Yahudiler pek güzel oldular."
Hayat ve Hatıratım, Cilt I, s. 167.

Katkı 10

Nur Tarihi

MASONLUK: KARASO VE TALAT

Masonluk, Türkiye'de dinsizlik ve küfür sayılmıştır.

Ve bunlara karşı, halkta, umumi nefret ve kin vardı. Abdülhamit zamanında hükümet de bunların aleyhinde idi. O vakit İstanbul'da birkaç loca var idiyse de ekseriyetle Ecnebi, Rum, Yahudi ve Ermenilerden mürekkepti. Türklerden pek azdı. Bunlar da kendilerini pek gizli tutarlardı.

Bu localar, vaktiyle, Beşinci Murat'ı da mason yapmıştı. Namına hâlâ İstanbul'da bir loca vardır.

Talat, Rahmi ve arkadaşları, Selanik'te İtalyan mason locasına girmişlerdi. Bunların da rehberi Yahudi Karaso idi.

Masonluğu, cemiyet efradı arasında neşretmişlerdi.[1]

Manastır'daki cemiyet reisleri ise Melamiliği neşretmişlerdi. Bunun da reisi Miralay Sadık'tı.

Meşrutiyet ilan olununca Rahmi, Talat ve arkadaşlarından çoğu, İstanbul'a gelince derhal İstanbul'da mason locaları açtılar. Birçok Türkleri localara kaydettiler. Bunların mühim bir kısmı da Dönmeler idi.

İttihat ve Terakki Cemiyeti demek, mason locası demek oldu. İttihatçılar, locaları, kendilerine kuvvet ve alet yaptılar.

---

1) Neşretmek, yaymak anlamındadır.

Rıza, kategorik olarak, "Yahudiler, İttihatçıydı" hükmünü vermektedir. Bu hükmüne çok kızdığını da anlıyoruz, çünkü, "Artık İttihatçıların yolsuzluklarına, Yahudilerin meydan almasına pek kızıyorum," sözleri de anılarında yer almaktadır. Rıza'nın yazılarında, "Yahudi" ve "İttihatçı" sözü hep yan yana ve neredeyse birbirinin yerine geçmektedir; isim olarak da, Talat, Cavit, Karaso adları hep öndedir. Bazen bunlara Cahit'i ve Rahmi'yi, Hüseyin Cahit Yalçın ile Selanik Mebusu Rahmi'yi ekliyorlar.

Doktor Rıza Nur, Emanuel Karaso ile Talat Paşa arasındaki ilişkiye dikkat çekmekten geri kalmıyor, "Bu Karaso o vakit beş parasız bir Yahudi idi, fakat Talat onu çok severdi," notunu düşüyor ve bir de Talat için, "adeta her sözünü yapardı" iddia veya bilgisini veriyor, sözü yapılan Karaso'dur. Bunlarla yetinmiyor ve bir yerde de, "Talat, Yahudileri zengin etmiş" bir adam olarak tanıtılıyor, Nur Tarihi'nin önemli haberleri arasındadır.

* * *

Burada bir nokta var, Nur Tarihi'ni aktarırken, müdahale yapmaktan kaçınıyorum, çok sınırlı tutmaya çalıştığım ortadadır. Güzel, yalnız bir nokta var; bir troyka ortaya çıkıyor. Cavit-Karaso-Talat, bunlardan; Cavit'in, İbrani asıllı olup dünya Yahudi Partisi'nin önemli bir rüknü olduğunu artık biliyoruz. Karaso ise, İtalyan Yahudilerinden olmalıdır, İtalyan mason locası aracılığıyla, İtalya Yahudileri ve hükümet ricali ile sıkı bağlar kurabilmişti.[96] Peki, Talat necidir? Bu kez müdahalesizlikten kaçınarak kısaca ele almak istiyorum.

Bir defa , "çingene" olduğu iddiası var. Artık geliştirmiş olduğumuz bilgiler ve strüktürler nedeniyle, "çingene", Yahudi, veya "bahai" türü ve benzerleri iddialan daha çok kuşkuyla ve eleştirel bir yaklaşımla ele almamız yerindedir. Günlük yaşamlarında düzensizlik olanlar ve bunları saklamak istedikleri zamanlar, bu tür kökenleri veya aidiyetleri öne sürüyorlar; artık, "ermeni" köken iddiasında bulunanların bir ve önemli bölümünün böyle olmadıklarını biliyoruz.

Talat'ın posta memurluğunu da fazla önemseyemeyiz, öyle olabilir, ancak belirleyici ve önemli işareti sayamıyoruz. Talat, Alyans İsraelit Universel'de öğretmendi; burada, İbrani asıllı olmayan öğretmen oldu mu? Önemli soru budur. Bu soruya cevap olmasa da, Talat'ın ahfadının, Türkiye'de sabetayist-

96) Kurtuluş Savaşı sırasında İtalya'dan gelen istihbarat, bu kanal üzerinden oldu. Not etmiştim.

-ler tarafından kurulmuş okullara gittiklerini not edebiliyorum.

Genel olarak "talat" adına dikkati çekmiştim. İlhami Soysal, adını, "Mehmet Talat Sai" olarak veriyor;[97] buradaki "sai", say'dır, hem İbrani ve hem de Arabide y'dir. Bundan, sabetayist liselerde öğretmenlik yapmış bir "say" ile belki de torun, ancak piyanist bir "say" biliyoruz. Şay'dan gelmesi mümkündür, Şebatay'ı Sebatay yapıyoruz; İbrani "şay", hediye demek olup, bizde "şaylan" çoktur. Böylece Mehmet Talat Say'a yaklaşmış oluyoruz.

Katkı 11

İlhami Soysal

ÜSTAD-I AZAM MASONLAR

1- Talat Paşa 1909-1910
2- Faik Süleyman Paşa 1910-1912
3- Miralay Doktor Mehmet Ali Baba 1912-1915
4- Faik Süleyman Paşa 1915-1916
5- Maliye Nazırı Cavit Bey 1916-1918
6- Doktor Rıza Tevfik Bölükbaşı 1918-1920
7- Fuat Hulusi Demirelli 1920-1921
8- Doktor Besim Ömer Paşa 1921-1924
9- Servet Yesari 1924-1925
10- Doktor Fikret Takiyettin 1925-1927
11- Edip Servet 1927-1930
12- Servet Yesari 1930-1930
13- Prof. Dr. Mim Kemal Öke 1930-1933
14- Prof. Mustafa Hakkı Nalçacı 1933-1933
15-Muhittin Osman Omay 1933-1936

97) İlhami Soysal, *Dünyada ve Türkiye'de Masonluk ve Masonlar*, İstanbul, 1980, s. 237.

Rıza Nur'un, Yahudiler ve Dönmeler söz konusu olduğunda, kuşkulu davrandığını görüyoruz. Tarihi, bu izlenimini vermektedir ve yazdıklarına inanacak olursak, Cavit'in, Lozan delegasyonuna alınmasına karşı çıkmıştı. İsmet Paşa ise müşavir götürmede ısrarlıdır, maliye uzmanına ihtiyaçla, "Bu işi bizde bilen Cavit'tir," demektedir. Delegasyona, bu işi bilen bir adam olarak Hasan alınmışsa da, İsmet, "Hasan eşeğin biri," deyip, Cavit'te ısrar etmiştir. Aynı İsmet, "bilgisiz" görüp "eşeğin biri" saydığı Hasan'ı, cumhurbaşkanı olunca, Hasan Saka adıyla, başvekili yapmıştı ve memlekette maliyeyi bilen tek adam Cavit'i de çok geçmeden asmıştık.

Lozan'da bir de Metr Salem var, Rıza, "Bizim çıfıtlardandır" diyordu. Öyle ama, Lozan'da karşı tarafta oturuyordu; bu bulmacayı anlatan paragraf öğreticidir, aktarmak istiyorum. Nur Tarihi'nden aktarıyorum.

"Dikkate ve kayda şayan bir de şu, Salem de İtalyan müşaviri idi. Bu, Yahudidir, malum. Metr Salem adıyla meşhurdur. Bizim çıfıtlardandır. İstanbul'da, Selanik Bankası idare azasındandır. Selaniklidir."

"O vakit, o bölge Yahudileri İtalyan tabiyetine girerlerdi. Hem bizim teba ve hem de gizlice İtalyan tebası olurlardı. Karasu adındaki meşhur çıfıt da böyledir.

"Zaten Yahudilerin hepsinin de her cebinde bir pasaport vardır. Salem pek zekidir. Türkçeyi çok iyi bilir. Fransızcası kuvvetli, hukukta malumatı çok. Hasılı muktedir bir adamdır.

"Talat'ın baş dostu ve en itimat ettiği adamı idi. Devletin en mühim işlerini ona söyler, sorar, rey alırdı. İşte bu adam, Lozan'da, şimdi karşımıza, düşman safında olarak çıkmıştır.

"Talat, İttihatçılar ne gafil ve ne cahil adamlarmış!. Devletin sırlarını böylelerine söylüyorlardı. Tabii onlar da derhal İtalyanlara, hatta Fransızlara götürüyorlardı. Çünkü Salem, bütün Paris maliye mehafili ile de temasta ve onların aletidir. Bu suretler ile pek zengin olmuştur."

Rıza Nur, kızabilen bir âdem idi, Üstat Salem'in, Lozan'da "düşman" safında olmasına hayıflanmaktadır. Ancak "dost" safta, Davit Cavit'in bulunmasından da teselli bulamamaktadır.

Nur Tarihi, görülüyor, çok ayrıntılıdır. Buraya, Latife Hanım veya Büyük Kurtarıcı'nın evlat edindiği kızları ile ilgili bölümleri almıyorum; özgün bir yanını bulmuyorum. Bunlar ve diğerleri, yirmili ve otuzlu yıllarda, Gazi'yi yıpratıcı malzemeler olarak çok kullanılmıştı. Artık geridedir.

Bunları ayıkladığımızda, Rıza'nın ülkesine çok bağlı, heyecanlı, yer yer ölçüsüz, şiir yazsa da vezinde bilgisiz, ancak mutlak bir modernist olduğundan kuşku duyamayız. Ve eğer, Kemalizmi, bir tarih kesiti ile sınırlı, teorik planda yeniliği olmayan bir pratikler mecmuası olarak alırsak, Rıza oradadır. Mustafa Kemal'e karşı, fakat, en az Mustafa Kemal kadar Kemalist idi.

Tarihinde eksikler yok mu? Şüphesiz çoktur. Ben, sadece iki eksikliğine değinmekle yetinmek durumundayım. Bir, "ilk kurşun" masalı, Nur Tarihi'nde yoktur, çünkü adı üstünde, sonradan imal edilmiş bir masaldı. Kitabında bir "Hasan Tahsin" var, sürgünde iken, Sinop'ta vekili olup, Rıza'nın, parasını göndermemekle suçladığı Hasan'dır. Osman Nevres'e ise hiç rastlamıyoruz.

İki, dili sivridir. Fuat Köprülü'ye "kitap hırsızı" demektedir; İzmir Valisi Rahmi ile Tevfik Rüştü'nün Yahudi olduğunu söylemeye yaklaşmaktadır ve en azından, Dünya Yahudi Partisi'nin adamı olduklarını düşündürmektedir. Mustafa Kemal'e ve İsmet Paşa'ya söylemediğini bırakmamaktadır; ancak, her iki Büyük Paşa için, İsraeliyet babında, en küçük bir iddia ve imada bulunmamaktadır.

ORYANTAL DESPOTİZM Mİ?

Nur Tarihi'nde bir de şu yazılıdır; "Mustafa Kemal'in despotizme yönelmesinde[98] o vakit ki matbuatın, bilhassa Hüseyin Cahit'in büyük mesuliyeti vardır." Ben "despotizm" sözcüğünü seçiyorum, daha çok "oryantal" sözcüğü ile birlikte geçiyor, ancak, despotizm, sığınakları ve kaleleri ortadan kaldırmak ve kurumları yok etmektir, bizde, "istibdat" ve faili, "müstebit" sözcükleri kullanılıyordu. Şimdi buradayız.

Cumhuriyet'in kuruluşunu, bir despotisme eclairé saymak yerindedir. Benim katkım, kuruluşu, 1925-1926 yıllarına kaydırmaktan ibarettir; bu tarihten itibaren, Meşrutiyet öncesi ve sonrasıyla, Umumi Harp ve en önemlisi Kurtuluş Savaşı'nda yükselmiş insanlar ortadan kaldırılmıştı. Birer kurum olan insanlar, idam edilmeseler bile, evlerinde, bir tür gönüllü-münzevi oldular, başka çareleri olmadığını biliyoruz.

Latife, sabetayist-modernist bir hanımdı, kişilikli idi, kadın olmak istiyor-

---

98) Sözcükleri değiştirdim.
Hayat ve Hatıratım, Cilt II, s. 1101.

du, Mustafa Kemal'e isyan etti ve diri diri gömüldü. Latife, kadın onuru için, mezarı, saraya tercih eden bir yiğit insandır. Ama ne yazık, aparatçikler için bir dünya açılıyordu, talihsizliği buradadır.

Bir inşaat dönemidir. Yüksek binalar ve fabrikalar yapılıyordu, yüksek insanlar istenmiyordu. Demir yollar döşeniyordu, demir iradelerden korkuluyordu. Pamuk üretimi isteniyordu; pamuk-helva beyinler aranıyordu. Marifetli, inşaatçı, pamuk-helvalar arıyorduk, Rusçada "aparatçik" diyoruz.

Katkı 12

Nur Tarihi

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN

Bir gün Mustafa Kemal'in yanına gittim. İlk laf olarak dedi ki,

"– Tanin'i okudun mu?"

"– Hayır, ne var?" dedim.

"– Yine Cahit şahlanmış." Durdu, durdu. "Şimdi anlıyorum, insan nasıl müstebit olurmuş."

Bu söz müthişti. Tüylerim ürperdi.

Bu konuşma, 1925-1926 tarihinden çok önceye rastlıyor; Cavit'in yakın arkadaşı Tanin'ci Yalçın, kurulmakta olan Cumhuriyet'e yıldırıcı bir muhalefet sürdürüyordu. Daha sonra, 1926 idamlarında, o sırada Çorum'da sürgünde olduğu için kurtuluyor; Cavit kurtulamamıştı. Rıza'nın anlattığına göre, Cahit, idamlardan sonra, Gazi'den, elini öperek af dilemek üzere randevu istemişse de, Gazi kabul etmemiştir. Ama, "dönek" olmakta bir sakınca görmüyor; yaşamanın dönmek demek olduğu dönemler var. Ve Doktor Rıza Nur, 1926 sonrası düzen ile buradaki "müstebit" sözü arasında bir bağ kuruyor. Karabekir, Cebesoy, Bele ve diğerleri artık yoklar. Bunlar, birer kale veya birer "kurum" idiler.

Artık yoklar.

Üçüncü Bölüme Birinci Ek

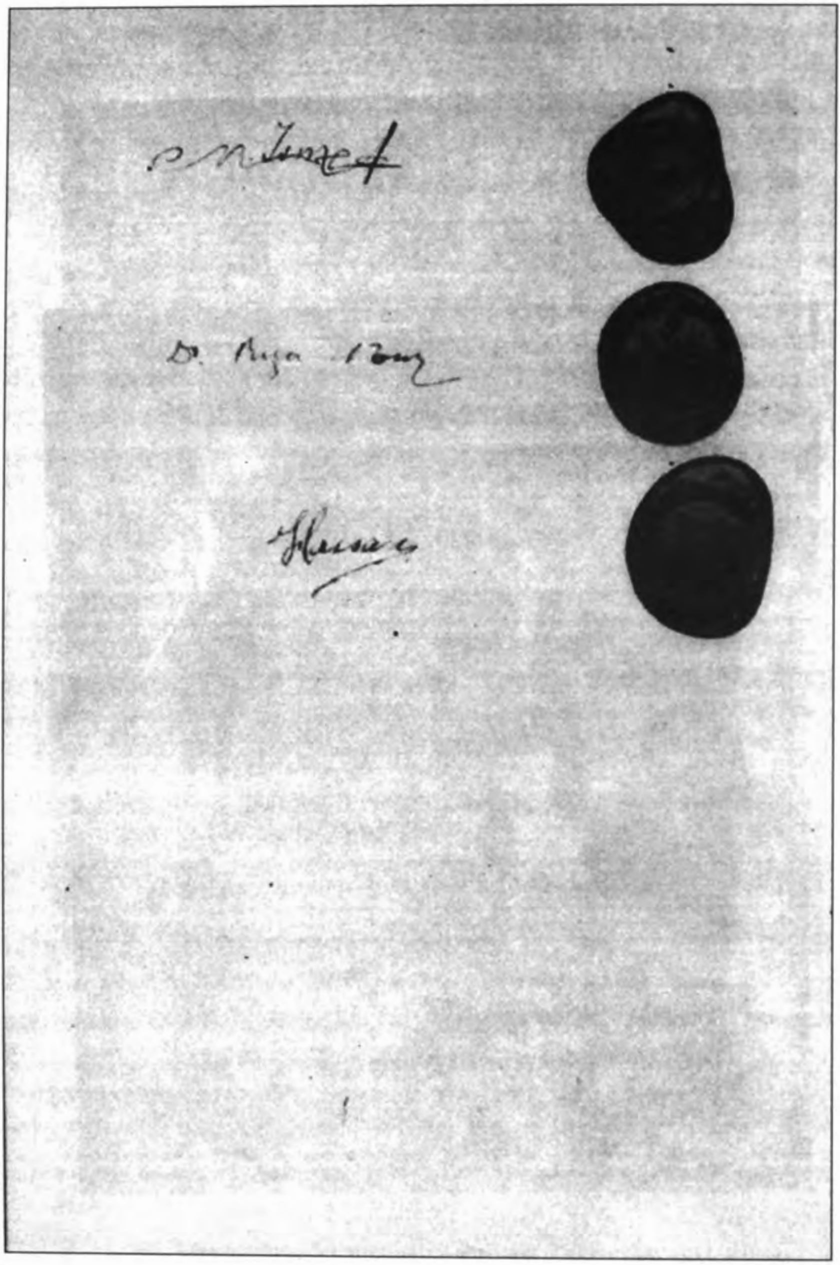
RIZA NUR'UN ALBÜMÜNDEN

Bir Kemalist sayabiliriz, üstelik aşırı görünmektedir, kesin kurucular arasındadır, bundan kuşku duyamayız. "Türkiye" adını kendisinin önerdiğini ileri sürüyor ve bir başka iddiaya rastlamıyoruz. Kuruluşu, devletler hukuku açısından legalize eden Lozan Muahedesi görüşmelerinde ikinci adamdır. Bir Namık Kemal hayranı olduğunu anlıyoruz.

Hayatından üç tablo bu ektedir.

Murahhaslarımız ve bu arada Dr. Rıza Nur Lozan'ı imzalamaya gelirken...
(Şapka kanunundan evvel giyilen silindir şapkalara dikkat!..)

Lozan Muâhedenâmesi'nin son sayfası ve tasdik imzaları

RIZA NOUR

NÂMIK KEMAL

Grand poète et idéologue turc du XIXe siècle.

Extrait de la REVUE DE TURCOLOGIE no 6.

3 frs.

1936

Dr. Rıza Nur'un eserlerinden birinin kapağı

Üçüncü Bölüme İkinci Ek

KURTULUŞ SAVAŞI'NDA MASONLAR VE YAHUDİLER

Nur Tarihi teyit ediyor; İttihat ve Terakki'de masonizm ve Judaizm ağırlıklı bir yere sahipti, biliniyordu; ancak bilmek bir de nisbi ağırlığı ve derecesiyle bilmektir. *Şebeke*'nin ikinci cildinde bu konuyu ayrıntılarıyla ele almayı planlıyorum, daha önce not etmiştim. Burada çok kısa olarak işaret etmek istediğim nokta şudur; bu, her yanıyla, olumsuz sayılmamalıdır. Çünkü, masonizm Selanik'te kök salmıştı ve İtalyan masonizmi ile iç içeydi; İtalyanların ise, kendilerine verilen payı az bularak, "müttefikler" içinde, muhalefete geçtiklerinden haberimiz var. Bu, müttefik karargahtan, Ankara'ya haber sızdırmak şeklini de almıştı ve çok yararlı sayılıyordu. Kemal Paşa'nın, müttefiklerin planlarını önceden ve zamanında öğrenmeleri çok değerlidir. Bu nedenle İtalyan masonlarına teşekkür borçluyuz.

İtalyan masonizmi ne ölçüde Yahudi-hegemonyası altındaydı? Sormakla yetiniyorum; Selanikli İbrani asıllılarla kolaylıkla anlaşabildiklerini düşünmek durumundayız. Diğer taraftan, *Şebeke*'nin birinci cildinde kavramlaştırmaya çalıştığım "rezerv-devlet" arayışını da hesaba katmamız yerindedir. Bu kavram, "rezerv-devlet", Yahudi yardım ve destekleri konusunda bir açıklayıcı derecesindedir. "Rezerv-devlet" çerçevesinde formüle etsek de buradan da bir teşekkür ihtiyacı çıkmaktadır.

Selahi Sonyel'in, Büyük Britanya diplomatik belgelerine dayanan bir araştırmasından seçtiğim birkaç paragraf bu eki oluşturmaktadır. Karaso, Türkçeleşmiş hali, Karasu, ve Haim Nahum'un adlarının, burada da, ön plana çıktığını görüyoruz.

* * *

Moreover, following the signature of the Armistice of Mudros, 30 Oct. 1918, the Turkish Masonic Lodges were used to encourage among the Alli-

es, Pro-Turkish sympaties, in the hope of getting better peace terms.

The British Foreign Office believed that these Masonic Lodges were the framework on which the CUP had built up their secret organization, Teşkilat-ı Mahsus, when it had carried out its "great coup d'état" and the "mob" had marched to the Sublime Porte under the banner of the Jewish Lodge of Selanik, Salonica, and murdered Nazim Pasha, a cabinet Minister.

British Free-masonry disowned the Oriental (masonism yk), but Italian Freemasonry was in the closest touch with CUP and Carasso, Karasu, the principal founder of the original Selanik Lodge, who had brought the rite from Italy.

The Jews were also instrumental in trying to obtain an American Mandate for Turkey. Many organization were set up by the CUP for this purpose, and they held their meetings at Masonic Lodges.

* * *

The British diplomatic representatives in Paris were trying to involve Haim Nahum in their oriental intriques by implicating him in Turkish national movement. George Graham wrote to Lord Curzon on 9 November that the French newspaper "Le Matin" had published that morning an interview with the Gran Rabbi of Turkey, whom that newspaper described as a great friend of France and as head of the Jewish community in Turkey numbering over 40.000. Nahum was said to have made the following observations on the Turkish national movement: "The whole Turkish population in Anatolia is supporting Mustafa Kemal Pasha, who has a force larger than supposed, but in short of ammunitions of war and unable to obtain money." There was no danger in the national movement towards the Allies, in particular for France, went on Grand Rabbi. Mustafa Kemal, "who was neither a fanatic nor an adventurer", was practically a member of the government and unwilling to do anything to aggravate the difficult international situation of the Country.

The Grand Rabbi then pointed out that Kemal's program was based on the full application of President Wilson's principles, namely that the Turkish districts shoul remain Turkish.

Salahi R. Sonyel, *Turco-Jewish Relations during the First World War*, M. Tütüncü, ed., *Turkish-Jewish Encounters*, Haarlem, 2001, pp. 234-235.

Dördüncü Bölüm

DİNE DÖNME

Önceki bölümde ve bu arada Nur Tarihi'nde, kristalize etmeye çalıştığım düşünce şu idi, çağdaşları arasında Mustafa Kemal Paşa'dan ötede bir veya daha çok "Kemalist" olması ihtimali var. Bu, Kemal Paşa'nın bir nehrin çocuğu ve aydını olmasından kaynaklanıyor; mesih ya da peygamber değildi. Kemal Paşa'ya bir mesih ya da peygamber olarak bakmak, böyle bakanlar var, yüceltmek değil, minimize etmek sayılmalıdır. Ayrıca Gök'e çıkarmayı, topraktan koparmak ve öldürmek olarak görebiliriz. Bunu yapanların olduğunu da biliyoruz, ne yazık en çok sevenlerin arasından çıkıyor ve bunların sevgiyi bilmediklerini biliyoruz. Bugün Mustafa Kemal'i bu topraklardan koparanlar, en çok sevenleri arasındadır; halbuki tarihseldi ve bu topraklardaki büyük modernizasyon partisi içinde yer alıyordu. Bir nehir çocuğu idi ve modernizasyon fırkasının amilleri ve aktörleri içinde yer aldı, özü budur. Çok uç bir formülasyon ile, Kemalizm, Mustafa Kemal olmasa da olurdu; bunu tespit etmek durumundayız. Farklı adla, ancak çıkardı; bir nehir akıyordu, boşluk bırakmasını düşünemeyiz.

Bu, bu açıklıkla söylenişi ayrı, ama söylenen, benim düşünce mecmuam

içinde yeni sayılmamalıdır; yıllardır, Marx'ı oluşturan düşünce ve düşünürleri araştırmak istiyorum, yazı önceliklerim imkan vermemektedir. Böyle bir araştırma, Marx'ın önemli önermelerinin ve bu arada siyasal slogan olan ifadelerinin çoğunun Marx'a ait olmadığını ortaya çıkarabileceğini düşünmemiz yerindedir; Weydemeyer'e mektubu, çok biliniyor, bir büyük bilimsel dürüstlük abidesidir ve Marx'ın kendisi böyle bir araştırmaya kapı açmaktadır. "Sınıfların varlığı ve sınıf mücadelesi benden önce keşfedilmişti;"[99] sadece bunlar mı? "Proleterya diktatoryası" da, sol doktrinde önemli bir yere sahiptir, Marx'tan çok önce formüle edilmişti. Marx'ın yaptığı sistemleştirme ve armonik hale getirmedir;[100] bunu değerli buluyoruz. Yalnız değerli bulmak, sistemi, kurucu elemanlarına indirmek anlamına gelmiyor; çünkü, "değer" çok zaman karşılıklı yerlerden çıkıyor.

Bu açıdan bakıldığında Foucault'nun, bilimi tekrar arkeolojiye indirgeme çabalarını bilimdışı görüyorum; ancak bu "tımarhane" veya "hapisane" türü monografilerinin, kendi hallerinde, önemini görememek demek değil, çok önemlidirler. Bir ayrı bakış sağladığını tespit edebiliyoruz.

Tocqueville'e gelince, Marx'ın çağdaşı sayabiliriz, hâlâ eskimiyor ve bazı saptamaları şaşırtıcı ölçüde parlak duruyor. Burada iki saptamasını hatırlatmak istiyorum, 1792 Devrimi, Fransız Devrimi'ni, benim Cumhuriyet'i 1925-1926 ile başlatmam türünden 1792 yılına çıkarmak yaygın ve makuldür, yüksek sınıfları, dindar-olmama hastalığından tedavi etmiştir, "had cured them of their irreligousness" demektedir; bu söyleyiş, daha doğrusu yazış, 1850 yılındadır. İkincisi, bu Dönme, "the same conversion", 1848 Devrimi ile tacirler arasında da ortaya çıkıyordu; "the revolution of 1848 had just done on a small scale, for our tradesmen what that of 1792 had done for nobility", 1792 Devrimi ile Asiller Sınıfı ve 1848 Devrimi ile burjuvazi diyebiliriz, dine dönüyordu, Tocqueville'in düşüncesi budur.[101] 1792, asillere, inancın, yararlılığını öğ-

---

99) "As to myself, no credit is due to me for discovering either the existence of classes in modern society or the struggle between them. Long before me bourgeois historians had described the historical development of this class struggle and bougeois economists the anatomy of the classes." Marx & Engels, *Selected Correspondence*, p. 64.

100) Her aşamada da burada başarılı olduğunu söyleyemiyoruz, "Sosyalizm" ve "Komünizm" ayrımı ve her ikisinde ayrı ayrı ödünlendirme düzenleri, bir örnektir, ikna edici olduğunu düşünmüyorum. Ancak ödünlendirme düzenleri de Marx'ın keşfi değildi; kademelendirmek, Marx'a ait olmuştur.

101) Soğuk Savaş'ın kodifikasyonunu yapanlardan D. Bell, Cumhuriyetçi Napoleon'un filozoflara sempati duymasına karşın, İmparator olunca dinin önemini kabul ettiğini ve Ortodoksiye döndüğünü not ediyor ki Tocqueville'den esinlendiğini düşünebiliriz. "As emperor, he recognized the importance of religious orthodoxy for the maintenance of the state," demektedir. Daniel Bell, *The End of Ideology*, The Free Press ·60, p. 395.

retmişti; bu önemli tespitin üzerinde durma gereğini duyuyorum.

Ne ilgisi mi var? Türkiye'de modernizasyon hareketi de, "dine dönme" ihtiyacını çok erken duydu; bunu görebildiğim için, Tocqueville'i okuyabiliyorum. Şimdi buradayız; ancak devam edebilmek için, epistomoloji düzleminde kısa bir konaklamaya ihtiyacımız var.

Katkı 13

Tocqueville

FRANSA'DA DİNE DÖNME

The Revolution of 1792, when striking the upper classes, had cured them of their irreligiousness; it had taught them, if not the truth, at least the social usefulness of belief.

* * *

The Revolution of 1848 had just done, on a small scale, for our tradesmen what that of 1792 had done for the nobility: The same reverses, the same terrors, the same conversion; it was the same picture, only painted smaller and with less bright and, no doubt, less lasting colours.

The Recollections of Alexis de Tocqueville, translated by A. T. Matts, edited by J. P. Mayer, N. Y., 1850-1959, p. 113.

★ ★ ★

Kuşkusuz, bunu görüp düşünebilmek için, "ekonomist" olmamak zorunludur; başka bir deyişle, sınıfların politizasyonunu, belli bir süre içinde, politik bakış kazanabilmeleri olarak anlamak gerekmektedir. Sınıfların, politik partilerden ayrı ve hatta politik partiye ihtiyacı bir kenara atarak, politik hareket edebilmelerini düşünmek; bu bir ekoldür.

Burjuvazi, politik partileri kontrol etmeyi mi denedi, yoksa hep ve kendi halinde parti mi oldu? Soru budur. İkisi arasında çok büyük bir fark var; ayrıca "ne zaman" oldu, sorun buradadır. Şimdi her bir holdingi bir parti olarak düşünebiliyoruz; belki de tekeliyette, demode bir sözcükle "burjuva" partisi, herhalde part-holdinglerin bir konfederasyonudur, öyle bakabiliyoruz.

Geliştirebiliriz, sınıfların ekonomik emirleri ile politik çıkarlarının çelişebileceği durumları akıl edebiliyoruz; bu ekonominin belirleyici kapasitesini ortadan kaldırmıyor, belki uzun dönemde, tashih edebiliyor. Başka bir deyişle, erken bir zamanda, akılcılıktan fedakarlık yapabiliyor; Lenin, Menşeviklerle tartışmalarında, bu kapıları kapatıyordu, ekonomik emirlerle robot bir burjuvazi postüle ediyordu. Bu postüla geçerli ise, rasyonalizmden dönmeyi formüle etmek zor olmaktadır. Tocqueville, ekonomik determinasyondan uzak bir düşünür olmuştu; bu nedenle böylesi bir ipucunu yazabilmişti, borcumuz var.

Devamla bizde dine dönüşün ne zaman başladığı sorusunu formüle edebiliriz; cevabım net ve kısadır; Yunus Emre'nin yayılması, Nâzım Hikmet'in *Bedrettin Destanı* ile Necip Fazıl'a, İş Bankası'ndan para verilerek dergi çıkarmakla görevlendirilmesini, bir tarih olarak görebiliyorum. Necip Fazıl hariç, diğerlerini, burada tekrar ele almak durumundayım; üç açılım da *Tezler*'de var, şimdi sistemleştirmeyi deniyorum ve yeni boyutlar ekliyorum.

Yalnız, "dine dönme" diyebilmek için, çok güçlü ve erken bir rasyonalizm akımı şarttır. Hiç kuşkusuz bunu ileri sürmüyorum; ancak, İslamik bir ülkede ve özellikle Osmanlı Türkiyesi'nden başlamak üzere, tarikat olmadan, İslamı düşünemiyoruz. Bunu şöyle de söyleyebiliriz, "selefi" akımı hariç, Müslümanlık hep bir tarikat ile, buna sufizm yolu da diyebiliriz, gelmektedir ve tatbik ediliyor; tarikatlar, şeriata, görünüşte ve sözde büyük bir bağlılık ile birlikte, kendi kapılarını açıyorlar, demek ki saf İslama ve dolayısıyla şer'i olana yoğun bir lip-service'leri var. Bunu söylüyoruz ve bu bir yana, Türkiye'de tarikatlar, İslam demektir ve tarikat dışında İslamı anlamak ve tarif et-

mek mümkün olmamaktadır.

Kuşkusuz, burada, İslam ile sufizm ya da tasavvuf arasındaki beraberlik ve ayrılıklar üzerinde ayrıntılı bir analiz yapmayı planlamıyorum, gerekli de görmüyorum; buradaki analiz için önemli olan, tasavvufa dönüş ya da tasavvuftan ayrılışın ne ölçüde dinden ayrılış ya da dine dönüş olduğudur. Bu sınırlı çerçevede, Profesör Ülgener'den yararlanabiliriz, "Genel hatlarına bakarak İslamın, doğuştan şehirler arası ticaretin ve büyük tacirin dini olduğunu, tasavvufun ise yine de geniş hatları ile esnaf ve zanaatkarın dünya görüşünü aksettirdiğini söylemekte bizce sakınca yoktur," görüşünü hareket noktası alabiliriz.[102] Bunu, İslamın yükselme döneminin ve sufizmin ise çöküşün ideolojisi olmasıyla destekleyebiliriz; gerçekten de savaşlar, işgaller, büyük tüccara yarayabiliyor, esnaf ve zanaatkarı ise çökertmektedir. İlaveten, Profesör Ülgener, sufizmin, İslamda olmayan bir kurumu yarattığına işaret ediyor; "ilk zamanlarda İslamın şiddetle karşısında olduğu ruhbanlık tasavvufla beraber başka bir isim ve kılık altında kul ile Tanrı arasına konulunca, kütle üzerinde yeni bir güç ve iktidar merkezi vücut bulmuş oluyordu," demektedir. Bunu da not etmemiz yerinde ve verimli görünüyor; not ediyoruz.

Bu son nokta iki açıdan önemlidir; bir kez, İslamda ruhban sınıfı yoktur, yollu övünmelerin gerçekle bir ilgisi olmadığını tesbit ediyoruz. Bir ülkede, İslam, tasavvufi tarikatlar yoluyla tatbik ediliyorsa, ruhban sınıfının olmadığı iddiası ciddiyetten uzak kalmaktadır. Profesör Ülgener'in bu işareti, demek ki, önemlidir ve pratik İslamda ruhban sınıfı vardır ve ne yazık,[103] Hıristiyanlıkta olanın aksine bir eğitim de gerektirmemektedir. İkincisi, eğer ruhban sınıfı varsa, her iktidarın tasavvuf ve tarikatlarla ilgilendiğini düşünmek zorundayız; böylece, ruhban sınıfının iktidarın içinde olduğu sonucuna ulaşıyoruz.

Hal bu ise, tarikatları kapamayı dinden uzaklaşma ve açmayı da dine dön-

---

102) Sabri Ülgener, *Zihniyet ve Din, İslam, Tasavvuf ve Çözülme Devri Ahlakı*, İstanbul, 1981, s. 88. Bunun yanında, iktisat ve özellikle de teknoloji tarihçisi D. Landes'in, İslamda sufizmi, rasyonalite planında, bir sağa kayma olarak görmesi önemlidir; Hıristiyan'lıkta schism, Hıristiyanlık içi kavga ve bölünmeler, hep rasyonalizm yönünde gelişirken, İslamda, sufizmi akılcılıktan kopma olarak görüyoruz.
"Not that Islam did not have its schisms and heresies. Almost from the strat the faith was split into Sunnite and Shi'ite camps, and these in turn generated thier own subdivisions. These sectarian movements, however, almost invariably embeodied deviations to the 'right', in the direction of mysticism, devotionalism, more rigorous observance. Throughout the doctrinal spectrum, therefore, there prevailed a spiritual orthodoxy at best unfavourable, at worst hostile to scientfic endeavour."
David Landes, ***The Unbound Prometheus***, Cambridge University Press, 1968, p. 30.

103) Judaizmi çağrıştırıyor.

me saymamız yerindedir. Ancak böyle bir konvansiyon mutlak olmaktan uzak kalıyor, bunu kabul ediyorum; bu sınırlar içinde, Yunus Emre'nin bir Bektaşi-Hurufi Tarikatı propagandisti olduğunu söyleyebiliyoruz. Öte yandan, daha çok Nâzım Hikmet'in talihsiz destanı vesilesiyle, Kadıoğlu Bedrettin'in adına bağlanan kıyam da, isyan etmiş bir tarikat idi; bunu daha ayrıntılı bir anlatıma kavuşturmak mümkündür. Öyleyse bu düzeltme ve netlikle birlikte, hem Yunus ve hem de Bedrettin propagandalarını ve bunların devlet tarikatları haline gelmelerini rasyonalizmden ayrılış kabul etmemiz isabetlidir. Senkronize olmaları hem çok şaşırtıcı ve hem de açıklayıcıdır; eşyanın mantığı diretmektedir ve böyle anlayabiliriz.

Bir nokta var, ümmi olması ayrı, Yunus açıkça cahilleşmeyi savunuyordu; yeni bir düzen, "Cumhuriyet" kurulmuştu, okumayı ve öğrenmeyi reddeden bir köylü âşığın doktrin haline getirilmesi, bir "yol" olarak empoze edilmesi, bir paradokstur ve öyle sanıyorum, benim çalışmalarım dışında, hiçbir yerde düşündürücü sayılmıyordu. Bilim hep çelişki ve paradokslar üzerine düşünme ile gelişmektedir ve bu yüzden tarik-i ilm yoluna girenlere hep, "Bayram değil, seyran değil, eniştem beni neden öptü" sorusunu unutmamalarını hatırlatıyorum. Hem "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir," sözünü şiar saymak ve hem de cehaleti vaaz eden bir köylüyü peygamber bildirmek, saçmadır. Bu ve diğer saçmalar üzerine düşünmeyi sürdürüyorum. *Tezler*'in devamıdır.

Bu iz sürme eyleminde, Necip Fazıl'ın aydınlama ve rasyonalizm ile bir bağı olmadığını tartışmak gereği bile duymuyorum. *Ağaç* dergisi macerası, *Tezler*'de işlenmiştir ve yeterlidir. Öyleyse, tarikatlar yoluyla bir "dine dönme" dönemi ve süreci başlıyordu. Bu bir başlangıç olmalıdır; bir geçiş peryodu da diyebiliriz.

Yunus Emre ve Bedrettin'in nüzul edişlerini, Tocqueville'in "had cured them of their irreligiousness" dictum'u ile birlikte okuyabiliriz; dinselleştirme motorları oldular. Birincisini Profesör Fuat Köprülü ve ikincisini Profesör Şerafettin Yaltkaya keşfetmişlerdi; yayanları ise, Burhan Ümit Toprak ile Nâzım Hikmet oldular. Keşif tarihleri ile propaganda tarihleri arasında bir zaman aralığı görüyoruz; yükselişin başlarında keşfedilmekle birlikte, bunalımlı bir dönemde empoze edildiklerini tespit edebiliyoruz. Model kurmada "time-lag" denilen bu zaman aralığı önemlidir; analitik değer biçiyorum.

Bu da bir yöntemdir, edebiyat ve propagandadan altyapıya inebiliyoruz ve öy-

leyse diyoruz, otuzlu yıllar, hem ekonomik ve hem de siyasal açıdan çalkantılı bir dönemdir. Rasyonalizmden "dine dönme", acılı dönemlerin ve acının katık yapıldığı dem'lerde anlamlıdır, inişini teorize ediyoruz, arıyoruz ve buluyoruz.

Burada veya başka yerlerde, daha önceki analizlerimiz de bu buluşu desteklemektedir; bizde sufizmin yayılması ile, Cengiz istilasının genişlettiği yoksulluk, acı ve yoksunluk dönemi arasında parelellik kurabiliyoruz. Sufizm, insanların acı ile yandığı dönemlerde yeşeren bir bitkidir, sarmaşık diyebiliyoruz, yangında ve yanmada bir kurtuluş bulabilme kabiliyetidir; XIII. yüzyılda saçılan tohumlar ve dikilen ağaçlar, otuzlu yıllarda tekrar yeşeriyorlar. Ancak yine de "yeşertiliyorlar" demek daha doğrudur.

Bir fark daha var, XIII. yüzyılda dışardan geliyordu; İç Asya'dan ithal edildiği kesindir. Otuzlu yıllarda ise önce tarihte bulundular, Köprülüzade ile Diyanet İşleri Reislerinden Yaltkaya Hoca Efendi'ye işaret etmiştim; çıkardılar[104] ve empoze edildiler.

Bilimsel açıdan mutlak olmasa da bir dönüş teşhis etmiş durumdayız, şimdi kopuş bulmak zorundayız. Bu ise zor görünmüyor; ilk uzun İçsavaş dönemi olarak tarif ettiğim, 1806-1826 periyodunun sonundadır. Bu son yılı, 1826, tarihte Vaka-i Hayriye olarak da biliyoruz; Yeniçeri Ocağı'nın tasfiye edildiği yıldır. *Tezler*'de bu tasfiyeyi romanesk unsurlarıyla yazmaya çalışmıştım; Boğazın mavi yüzü, yüzen yeniçeri cesetleriyle görülmez olmuştu. Mahmut, zaman zaman Mahmud-u Adli de çağrılmaktadır, yeniçerilere olan nefretinden, Karacaahmet'teki yeniçeri-kavuklu mezar taşlarını da idam ettirmişti, ilk baş giysisi devrimi bu zamandadır. Her ileri adımı durduran, yenilikçi kellesi alan yeniçeriden nefret ediyordu, bu nefret kavukta da enkarne olabiliyordu, yaşıyorsa öldürdü, taş ise kırdırdı, başta taşınıyorsa soydu ve bir daha giymeyi yasakladı, acil olarak yaptığı budur. Güzel, peki ne yapacak? Bu Lenin'in moda ettiği sorunun, şto siedayt', türevidir ve herkesin başına gelmektedir; kavuk yerine ne taşıyacaklar? Kırdıktan sonra aklına "düştüğü" kesindir.

Mahmut, herhalde sarayından, İstanbul limanını görüyordu; limanda Mağripli, Faslı, tayfalar vardı. Mahmut olmasa da, ölümden dönen ve bu ne-

---

104) Bunların bir bölümü, Altmışlı yıllarda "solculuk" ve hatta "Sosyalizm" olarak kabul edildiler. Kemalizmi, muhazakar muhalifleri, Sosyalizm ve hatta "Komünizm" olarak gördüler, sol eğilimli olanlar, bu arada ben, Sosyalizmden ayırmaya çalışıyorduk. Hem görmede ve hem de çalışmada gerçek payı büyüktür.
Türkiye'de Sosyalist akımlar olmasa ne Kemalizm ve ne de Yunusçuluk kök salabilirdi, yayılabilirdi; fakat her ikisi de Sosyalizmden ayrıdır ve Yunusçuluk ise tam karşıdadır.

denle olabilir, bu kadar kolay öldüren Mahmut'un vezirlerinden birisi akıl etmiş olabilir, korkmuştur. Korkunun aklı hızlı çalıştırdığı durumları biliyoruz, "ne yapmalı" sorusuna acil cevap bulmak zorundadır. Tayfalar, başlarını, dipten kesilmiş bir huni ile örtüyorlardı, tabii kumaştandır; Fas'lı idiler; işte tarihimizdeki ilk şapka devrimlerinden birisi, "Mahmudiye"[105] devrimi, başlamış olmaktadır, adına "fes" dendi, biliyoruz. O zaman "ilerici" sayılıyordu ve daha sonra, gericiliğin sembolü gördük; bir relativite[106] tespit edebiliyoruz.

Lenin'e haksızlık yapmak istemem, bir büyük politikacıdır, Menşevizm ile tartışmaları, ekonomizme karşı çıkmakla birlikte yine de ekonomist bir dönemine denk düşüyordu; bu nedenle ve buradaki paradoksu da düşünerek, Engels'in, Marx ile birlikte gençlik yılları için, "Biz hepimiz Feuerbach'cı idik" sözüne nazire yapacak olursam, sol düşüncenin ilk basamaklarında "biz hepimiz ekonomist bakabiliyorduk" diyebiliyorum. Materyalizm ve bilim ile ilk karşılaşma çok etkili oluyor; güçlü determinant bulmak, insan aklında derin kanallar açabiliyor. Lenin, daha sonra, bir kıvama ulaşabilmişti, bu düşünme yolu'nda ustalaşmadır; bir plebisitten, sıradan bir politik gelişmeden çok büyük sarsıntıların doğabileceğine işaret eden de Lenin'dir. Gerçekten de yeniçeri kışlalarının topa tutulmasının yansımaları ve türevleri müthiş olmuştu ve Lenin'i doğruluyor, buradan sürdürüyoruz.

---

105) Hareket Ordusu, sokak savaşları ile İstanbul'u alırken, subayların bir kısmı "Avniye" giyiyorlardı; Sadrazam Hüseyin Avni Paşa'dan gelmektedir. Kruaze düğmeli, ince kumaştan bir paltodur, Şehri savunan 31 Martçılar, "gavur" sanarak, Avniye giyen bazı subayları öldürdüler. Daha sonra, Enver Paşa'nın adına bağlı "Enveriye" şapkaları var ve ayrıca Alyans İsraelit, bir giysi reformu uygulayıcısıdır. Demek ki bizde giysi devrimleri, Osmanlı'da başlamaktadır. "Mahmudiye" nitelemesini, ilk kez kullanıyorum.

106) Landes, "the humility of the twentieth century is relativism" derken, hiç kuşkusuz insanlığın başına postmodernizm denilen bir bozgunculuğun geleceğini düşünmemişti, ancak relavite'yi XX. yüzyılda bir tür düşünsel boyun eğme kapısı, "tevazu" da denilebilir, olarak teşhis ederken, bu düşün planındaki yozlaşmayı da haber veriyordu. Bunları, Levi-Strauss'a karşı dillendiriyordu ve alay etmektedir; ne yazık, altmışlı yıllarda, Türkiye'de sol entelijansiya'da, hem Yunus ve hem de Strauss dalgaları yükseliyordu, karşı çıktım ve kıramadım.
"The cause is a worthy one of the antropologist here has assumed the mantle of the priest who preaches humility by depreciating of the works of man; the humility of the twentieth century is relativism."
"Yet although modesty is good for the soul, it is not always true."
Ibid., p. 26.

YENİÇERİLER-SERMAYE VE DİNDEN KOPMA

Yeniçerilik bir sermaye sınıfı olmuştu, bütün yeniliklerin karşısına çıkıyordu, silahlı kuvvetlerin sermaye sınıfı olmasının tehlikeleri ve olumsuzlukları, belki de yeniçerilik kadar, hiçbir yerde açık ve büyük değildi; bunun altının yeteri kadar çizilmemiş olmasını bir eksiklik sayabiliyoruz. Yeniçeriliğin iki bağının da üstü örtülmese bile, aydınlatılmadığına tanıklık ediyoruz; tefeciler finanse ediyordu ve tefeciler de Yahudi sarraflarıydı. Mahmut-u Adli, bunu ihmal etmedi; yeniçeriliğin kökünü kazımak istiyordu, pek çok Yahudi sarrafını, bu en zengin ve nüfuzluları demektir, idam ettirdi.[107] Ester Kira ve diğer önde gelen Yahudilere karşı katliamdan sonra belki de ilk ve büyük Yahudi idamlarıydı, çok ürkütmüş olması mümkündür. Bu birinci sonuçtur ve ikincisi de, Yeniçeri Ocağı ile Bektaşilik özdeşleşmişti; Mahmut, yeniçeriliğin olduğu her yeri kazımak istiyordu, Bektaşi tekke ve zaviyelerini kapattırdı.[108] Önemli Bektaşi şefleri sürüldüler. Dinden kopma, bu tarihlerde ve böylece başlamış olmaktadır. Bu kopuşta, Bektaşi şefleri ile Yahudi kodamanlarının aynı akıbeti paylaştıklarını görüyoruz; raslantı mı? Birliktelik bir daha karşımıza çıkar mı. Bakmak yerindedir.

Öyleyse, düzeltilmiş anlamda, dinden uzaklaşmanın başlangıç tarihini tespit etmiş durumdayız. Tanzimat Hareketi'nin, yeniçeriliğin ilgası ve dinden uzaklaşma sonrasında gelmesi, öyleyse anlaşılır olmaktadır. Bu değerlendirme çerçevesinde, Tanzimat'ın dinsizlikle özdeşleştirilmesini, sadece reformlarına değil, başlangıcındaki kopuşa da bağlamamız mümkün olmalıdır; not ediyorum. Buna bir de şunu ekleyebiliriz: Benim çalışmalarımı bir kenara koyarsak, Türkiye'de, Tanzimat lehinde değerlendirme, Tanzimat tarihçimiz

---

107) Türkiye Yahudileri için bir dönüş tarihidir; Türkiye'de "cripto-jew" düzeninin yayılmasını buna bağlayıp bağlayamayacağımız, ek araştırma istemektedir. Ancak, Elenlerin bağımsızlıklarını sağlamaları, devlet idaresinde Elen kadroların kullanılmasını çok zorlaştırmıştı, bu dönem Ermenilerin ön plana çıkışlarına tanıklık etmektedir. Fakat bu parlak Ermeni döneminin başlaması için Yahudi Milleti için de ay tutulması gerekiyor ki idamlar ve bunun yarattığı çalkantıları düşünmemiz yerindedir.

108) Bektaşilerin hâlâ, Mahmut'un türbesinin önünden geçerken tükürdükleri rivayet edilmektedir.

Reşat Kaynar hariç, belki de yok denecek haldedir ve Tanzimat, muhafazakar çevrelerin dışında, soi-disant yenilikçilerce de ve üstelik daha çok kötülenebilmektedir. Bu kötülemeyi, Tanzimat ile birlikte vuku bulan Türkiye Yahudiliğinin eklipsine bağlayabilir miyiz? Ben, böyle bir soruyu ortaya atmış olmakla yetiniyorum.

Bu tarihten itibaren Türkiye Yahudiliğinin yeraltına geçiş dönemi başlamaktadır.

Devam ederken, bir uyarı gerekli ve verimli görünmektedir; mutlak bir kopuştan, dinden toptan bir uzaklaşmadan, söz etmiyorum. Tanzimat ile gelen dönemde, Bektaşilik hep yasaklanma ve kovuşturma konusu olmakla birlikte Mevlevilik, iktidarda bir sufizm olmayı sürdürüyordu. O kadar öyle ki, Gölpınarlı "Islahat ve Tanzimat teşebbüslerinde menfi bir rol takınmayan ve Bektaşiliğe karşı hükümetçe tutulan Mevlevilik" demektedir.[109] Gölpınarlı, ayrıca, "Yenikapı Şeyhi Osman Selahattin Dede'ye mensup olduğu rivayet edilen Mithat Paşa," ibaresini de yazıyor; Gölpınarlı'nın tanıklığına inanacak olursak, Mithat Paşa, Murat'ı indirip Abdülhamit'i tahta çıkarırken önemli bütün toplantılara Osman Dede'yi katıyordu ve Şehzade Abdülhamit ile buluşturuyordu.[110] İlaveten Üstat Gölpınarlı bir de "Hürriyet'in ilanı ve Mevlevi Mehmet Reşat'ın tahta geçişi, Mevlevilik için kutlu bir hadise oldu," bilgisini veriyor; demek ki, mason locasına bağlı Murat'tan sonra, Mevlevi tekkesine bağlı Reşat, sultan oluyordu; bizi ilgilendiren taraf, başlangıç tarihini gösterdiğimiz, dinden uzaklaşmanın mutlak ve tam olmamasıdır, bunu tekraren kaydetmiş oluyorum.

Mevlevilik, iktidar içindedir. Ayrı bir yeri olduğunu düşünmek durumundayız; daha önce de not edildi, sufist tarikatlar, iktidarı sürdürmenin araç ve

---

109) Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik*, İstanbul, 1953, s. 272.

110) Yenikapı Mevlevihanesi tarihinde kıymetdar malumat buluyoruz; "sabık Sadrazam Mithat Paşa'nın kerimesi Memduha Hanımefendi, dergahın harem dairesine bitişik bostanın yarısını bu defa satın alarak tekkeye terk ile bağışlamış olduğu" bunlar arasında ve sadece birisidir. Mevlevihane şeyhlerinden Osman Selahattin Dede anlatılırken de, "Mithat Paşa'nın Osman Efendi'ye intisabı olup olmadığını bilemez isem de konağında başında sikke-i şerif olduğu halde oturduğunu Kerimesi Memduha Hanımefendi'den işittim" notuna rastlıyoruz. Memduha, bu Dede'ye intisab etmiştir ve Dergah'a kuvvatla bağlıdır. Dergah, bir fırka lokaline benzemektedir, görüyoruz.

"Yenikapı Mevlevihanesi, Şeyh'in, (Osman Dede, yk.) gençlik zamanında büyüklerin, alim ve ariflerin toplantı yeri idi. Sadrazam Fuat ve Ali Paşalar'la Mısırlı Kamil ve Prens Mustafa Paşa'lar ve merhume Adile Sultan'ın eri Mehmet Ali, Sadrazam Mithat Paşalar ile Şeyhülislam Sadettin ve Refik Efendiler bu dergahın devamlı insanlarından idiler."

Mehmet Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, Tercüman 1001 Temel Eser, s. 182.

mekanizmaları oluyordu. Buna karşın Bektaşilik sürekli kovuşturuluyordu; burada hem bir çelişki ve hem de bir açıklık var. Yunus Emre, Bektaşilik içinde bir yerdedir ve ayrıca hiç bilinmemektedir. Daha da açık yazabilirim, Yunus Emre, Osmanlı münevver ve elitinin bildiği bir ozan olmaktan çok uzaktı; açıklık budur. Hem tanınmıyordu ve hem de mensup olduğu tarikat yasak idi; yasaklı statüsünden, sürekli bir devrimcilik ya da isyankarlık hali çıkartmak tam bir abartma sayılmalıdır; sufist, caz-sever misali isyandan uzaktır. Hem Babai İsyanı ve hem de Börklüce Mustafa Kıyamı özel koşullara sahipti; birincisinde Cengiz Han yayılmacılarının zulmü ve ikincisinde Timur yenilgisinin yol açtığı İçsavaş hali vardı. Demek ki isyanın koşulları hazırdı ve Noviçev'in pek yerinde olarak belirttiği üzere, kak i v drugih stranah ve epohuy sredbevekoviya, vosstanie v Turtsii prohodilo pod regilioznımi lozungami,[111] Orta Çağ'da, isyanlar hep dinsel sloganlar ve iddialarla gelişiyorlardı, Türkiye'de de böyle olmaktadır. Orta Çağ'daki ve her yerde isyanlarda, cinsel özgürlük ve ortak mülkiyet baskındırlar; sufistleri, dalgaya binenler olarak görmek durumundayız.

Çelişki ise Bektaşilik sansür edilirken Mevlevi tarikatının iktidarda olmasındadır; ancak buraya kadar sürdürdüğümüz analizler, bu çelişkiyi ortadan kaldırmaya yetebilir, öyle sanıyorum. Ama yine de ve tekrar olsa da, bir iki noktaya değinebilirim. Bunlardan birisi yönetimin dinselleşmeye ihtiyaç duymasıdır; ancak ortakçı düzenler bundan uzak kalabilirler, çünkü ortakçılık görüş ve ütopyasında, iktidar yoktur. İkincisi, Mevlevilik ile Bektaşilik arasındaki ortaklık ve ayrılık ilave bir açıklama sağlayabiliyor; birisi elitist ve diğeri ise vülgerdir.

Üstat Gölpınarlı, bir yerde, Mevlana'dan Mevleviliğe uzanan yolla ilgili olarak[112] "halkçı Mevlana'nın torunları, aristokrasinin mümessilleri olmada ve Mevlevilik kurulmadaydı," demektedir. Mevlana'nın kendisini "halkçı" sayıyor, ancak Celalettin'inden çıkan tarikatı ise, "Mevlevilik" diyoruz, aristokratik tarif ediyordu ki yerindedir. Öte yandan, Yunus Emre'yi keşfeden, 1919 yılındadır ve bir yıkıntı ve umutsuzluk dönemi olduğunu biliyoruz, Köprülüzade Fuat ise Yunus'u doğrudan doğruya Celalettin-i Rumi'ye bağlıyordu.[113] Özünde, bu bağlama, yerindedir.

---

111) A. D. Noviçev, *İstoriya Turtzii I Epohu Feodalizma XI-XVII Veki*, 1963, M. 36.
112) "Mevlana", "mulla", molla, Kırmancide "mele," üstat ya da öğretmen sözcüğünden geliyor, "–na", Fariside possesif eklerden birisidir, "bizim" anlamı veriyor, "üstadımız" demektir; daha çok Celalettin-i Rumi nedeniyle yayılmaktadır.
113) "Yunus'un sufiyane telakkileri, bütün o devir Anadolu şair-mutasavvıflarının telakkileri gibi, hemen doğrudan doğruya Celale'd-Din Rumi'den alınmış, yahut onunla aynı mahiyettedir." Prof. Dr. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, İstanbul, 1919-1981, s. 305.

Buradan devam edebiliriz, bir açıklık gerekiyor; bir tartışma yapıyoruz, bir yanda Mevlevilik var, terazinin diğer kefesine Yunus Emre'yi koyuyoruz, bu dengesizliği düzeltmek zorundayız. Kolay, Yunus Emre'yi Bektaşi-Hurufi ekolünden ve bunun mükemmel temsilcilerinden birisi sayabiliriz; analizi belki sonraya kalıyor, ancak bu sayma da isabetlidir. Öyleyse, kefeleri düzledikten sonra irdelemeyi sürdürebiliyoruz.

Sanıyorum Estet A. Hamdi Tanpınar'dan, uzun olsa da, bir aktarma yapmanın sırasıdır, Yunus'u ve Cumhuriyet'teki Yunus Devrimi veya Yunus Karşı-Devrimi'ni çok iyi anlatmaktadır: "Yunus'un sesi büyük orkestra eserlerinde birdenbire uyanan kuru, fakat tek başına yüklendiği bahar ve puslu manzara ile zengin bir flüt sesine benzer. Şüphesiz o da Mevlana'nın söylediği şeyleri söylüyordu. O da aşk adamı idi. Hatta sözü, daha ziyade ondan almıştı. Fakat aletle sanki motif değişmişti, Türklerin solosu devam ettikçe Fars şiirinin muhteşem ve renkli orkestrası, sanki bir çeşit zemin teşkil etmek için yavaş yavaş gerilere çekilir ve sonunda yerini alana kendi renklerinden ve seslerinden birkaç not bırakarak kaybolur."[114] Üstat Tanpınar'ın bu muhteşem tiradını burada kesiyorum.

Kaldığı yerden devam ediyoruz: "Taptuk Emre'nin müridinde Mevlana'nın zenginliği yoktur. Onun şiiri bir çekirdek gibi kurudur. Sanki bu köylü derviş yazmaz, içinde kaynaşan şeyleri sert bir ağaca oyar. Böyle olduğu için de alabildiğine kendisi, uyandığı toprak ve etrafındaki cemaattır. Fakat Oğuz Türkçesi'nin tecrübesizliğine rağmen o ne sağlam yürüyüştür ve ne keskin hayallerle konuşur? İnsanın, Yunus'un şiirine kelimeler eşyanın kendisi olarak gelirler, diyeceği geliyor." Gerçekten mükemmel, Profesör Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, mistik bir biçeme, bu kadar bilimsel bir değerlendirmeyi yerleştirmesine, hayranlık duymamak zordur; aradığımız cevap buradadır.

Bunlara ekleyebileceklerimiz sınırlıdır, şöyle başlayabiliyoruz. Birincisi, Bektaşilik tarikatının yasaklanması, bir büyük politik adımın, varlık-yokluk nedeni ölçüsünde idi, kaçınılmaz uzantısı olmuştu, önlenmesi zordur. İkincisi, Osmanlı münevveranı, sayıca az olsa da, kendi kalıpları içinde, şimdiki Türkiye aydınından çok derindi; Divan Şiiri'nin bulmacaları ve sembolizmi içinde pişmişti, ayrıca Fars dilinin müzikalitesine alışmıştır. Kuru dizeleri ve entonasyonunu kaybetmiş bir dili sevebilmesinin imkansız olduğunu kabul

---

114) A. Hamdi Tanpınar, *Beş Şehir*, İstanbul, 1969, s. 97.

etmek yerindedir; dolayısıyla Osmanlı eliti Yunus Emre'yi bilmemekle birlikte bilmeye de ihtiyaç duymuyordu. Çünkü geniş anlamda Bektaşi dizeleri açısından bir bolluk içinde olduğu kesindir;[115] bunların hepsini küçümsemek ve ihmal etmek, münevveranın tariflerinden birisi olmuştur. Cumhuriyet'in tevarüs ettiği Osmanlı kökenli aydınlar bu çizgiyi korudular.

Üçüncüsünü, iktisattan ve Amerikan iktisadında öğretildiği üzere, fiyat farklılaştırılması derslerinden ödünç alıyoruz. Kitaplar, pahalı, hard-cover, ve ucuz paper-back çıkarılıyordu; aynı kitap kapaklarında basit bir değişiklikle oldukça ucuz ve çok pahalı satılabiliyorlar. Alıcıları ve daha doğrusu piyasaları farklıdır, varlıklılar hard-cover, yoksullar paper-back alıyorlar; bir piyasadan diğerine geçiş olmamaktadır. Güzel, ama Franko İspanyası'nda bu farklılaştırma farklı şekilde uygulanıyordu, bizi ilgilendiren yan buradadır; "tehlikeli" görülen kitapların, paper-back olanlarının İspanya'ya girişi yasak ve ancak pahalı fakat varlıklılara hitap eden hard-cover serbestti, yasak olan düşüncenin, varlıklılar üzerinde olumsuz bir etki yapmayacağına inanılıyordu. Bunu, despotik ülkeler çok önceden keşfetmiş haldeler, ister Mevlevizm olsun isterse bunun alternatifi Bektaşizm ya da Yunusizm olsun, hepsi, hümanist, bütün kutsal kitaplara saygılı, yoksula acıyan nazariyeler içeriyorlar; bu nazariyelerin varlıklılar ve yöneticilere nüfuz etmesinde hiçbir sakınca ve zarar görmüyorlar. Ayrıca tarikat düzenlerinde var olduğuna işaret ettiğimiz ruhban sınıfını yönetimin bir aracı ve mekanizması olarak kullanma imkanı da doğmaktadır.

Demek ki rasyonalizm karşıtı tarikatların rasyonel olarak kullanılmalarına tanıklık ediyoruz.

BEKTAŞİZM VE SEVİ

Rasyonalizmin kök saldığını, yeraltından ilerleyen söğüt kökleri misali, büyük bir susamışlıkla, musluklardan fışkırdığını söyleyemiyoruz. Yine de bir Hoca İshak Efendi, kripto-Yahudi olması ihtimali var, çünkü, Yahudiler-

115) "The student of Bektahiism has the great advantage of having at his hand an almot unlimited amount of Bektasi verse."
John Kingsley Birge, *The Bektashi Order of Dervishes*, London, 1965, p. 101.

ce daha çok "Tersane Hahamı" deniyordu, ya da bir Beşir Fuat çıkmıştır; birincisinin deneyleri ve ikincisinin yaşamı örnektir. O halde biliniyordu; çok güçlü olmasa da alternatif olduğuna işaret edebiliyoruz.

Bilişin en iyi işaretini, *Sinekli Bakkal*'da okuyoruz, *Handan* yazarının, bu önemli verimini, önce İngilizce yazdığını biliyoruz, "Dauhgter of the Clown", Türkçesinin Türkçesi bozuktur; Halide herhalde yazdıklarını kendi diline çevirirken Türkçe hataları yapıyordu. Türkçenin en güzel romanlarından birisi olan *Sinekli Bakkal*'da, bu Mahmudien iki paradigmanın çatışması çok açık çıkıyor; Halide bu romanında, mistik tınılardan hoşlanan ancak rasyonel düşünüp davranabilen kişiler yaşatmak istiyordu. Şevki Bey'in Peregrini'ye discours'u oldukça Mahmudist'tir, bir bölüm aktarabiliyorum: "Bence imam, bizim memleketimiz için Dede'den daha az zararlıdır. Derviş'in felsefesindeki uyuşturucu, uyutucu zehir imamın cennet, cehennem masallarından daha çok tehlikeli. İmam sadece, batıl itikatların doğurduğu bir sürü masalı tekrar ediyor. Dede, iyilik, kötülük arasındaki farkı kaldırıyor. İyiyi fenayı tablolarında boya diye kullanan sanatkar bir Allah kavramı çıkarıyor. Bunun mantıki sonucu ne oluyor, bilir misiniz? Bu inanış, insanları zulme ve zalimlere karşı hoşgörücü, ilgisiz yapar." Çok şaşırtıcı, Halide, Bektaşizmde, bir erken gelmiş postmodernizm teşhis etmektedir; postmodernizm, iyi ile kötü veya güzel ile çirkinin birbirinden ayrılmasını sağlayacak düzen ve ölçütlere hücum demektir ve ayrılmaması gerektiğini vaaz ediyorlar, insanın tanımlarını bozmaya çalıştıklarını saptayabiliyoruz.[116] Şayan-ı dikkat, *Handan* yazarı, Bektaşi Dedeleri'ni de, erken gelmiş postmodernist eyyamcılara benzetmektedir; kuşkusuz isim çağırmamaktadır; o iş, isim çağırma, bana düşmektedir.

Postmodernizm mi, dinsel terminolojiyi kullanacak olursam, bir Anti-Christ ya da Deccal'dır. Düşünmenin yozlaşmasıdır. Halide'nin Dedeye, bu terminoloji ile olmasa da, bu gözle bakması şayan-ı dikkat görünüyor ve görüyoruz.

---

116) Hatırlatmakta yarar var, bu güzel romanın kahramanları, palyaçonun kızı, mistik davranışlı Rabia ile İtalyan Peregrini'dir; Şevki'nin bu sözleri Peregrini'yi düşündürmüştür, aklından geçenlerin bir bölümünü aktarıyorum. "Acaba Türk ülkesine birtakım gizli tarihi kudretler, bu konuşkan, mukallit gençlerin vasıtasıyla yeni bir çığır açmak arifesinde miydi? Hilmi, o gayri tabii düşünen karışık kafalı aciz bir Hamlet örneğiydi. Öyle bir Hamlet ki, bin bir hortlak hayali onu belirli bir ideal için şiddete, hatta ufak bir harekete bile sevk edemez. Fakat Şevki, ne kadar ondan başka görünüyordu." Ne kadar hazin, altmışlı yıllarda, Bektaşi tekkelerini bir tür Sosyalist kuluçka fabrikası olarak görenler ne kadar çoktu; şimdi Şevki'nin ve arkasında, Halide'nin uyarmış olduğunu okuyoruz.

Halide Hanım'dan burada "*Handan* Yazarı" olarak söz ediyorum, çünkü öyle bilinirdi; Marx'ın "*Kapital* Müellifi" olarak bilinmesine özdeştir. Kaldı ki Yakup Kadri, 1923 yılında dahi, "*Handan* Müellifi" diyordu; *Handan*, ürünün üretene ad olduğu misaller arasında ve başındadır. Bu çerçevede ve şimdi, Yakup Kadri'nin 1923 yılına ait savunmacı sözlerini aktarmak istiyorum.

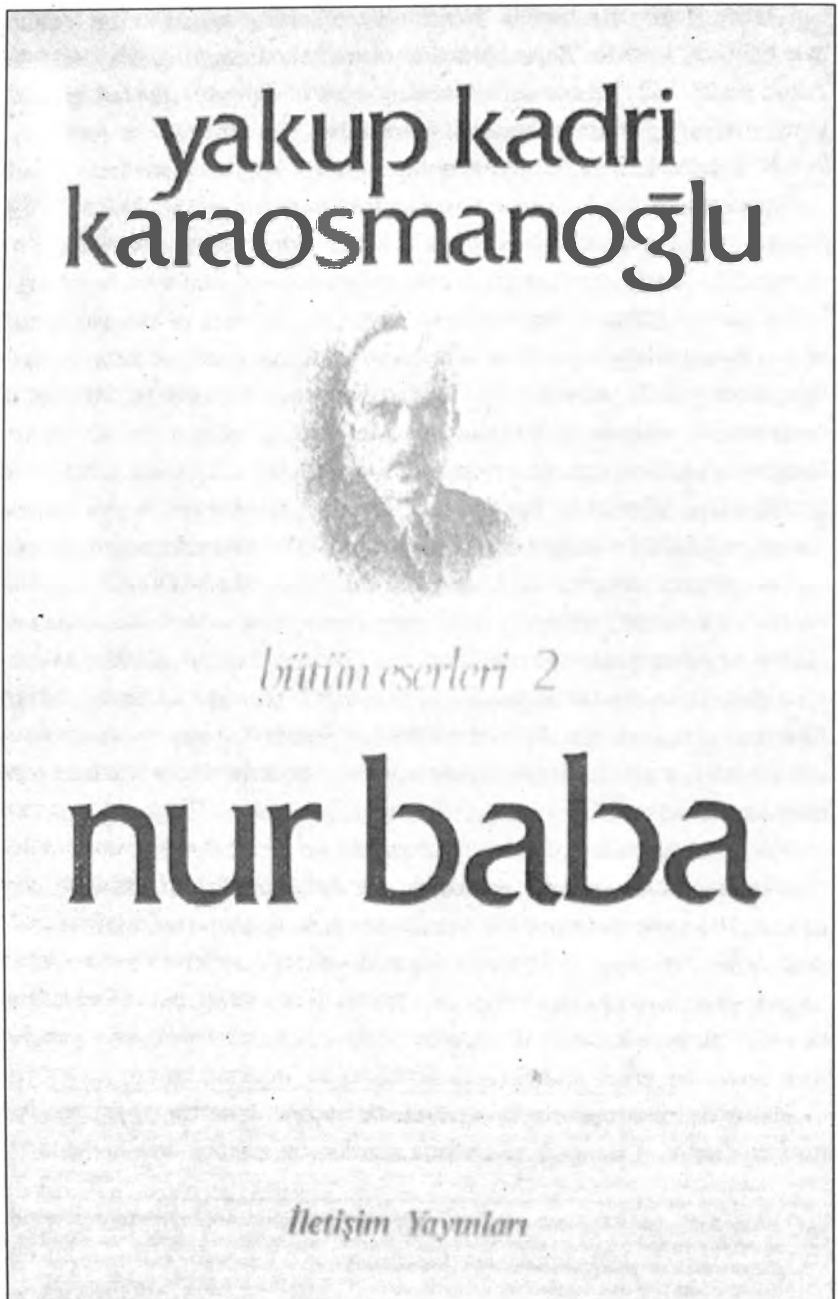
"*Handan* müellifi, kendisine has o kudretli sezişiyle benim, *Nur Baba* romanında ne yapmak istediğimi, adeta bana bile vuzuh veren bir aydınlık içinde meydana koydu; tasvir ettiğim zahiri hayatın karışık, kesif ve kaba saba eşkali arkasında gizlenen deruni alemin eşiğinden, kah ateş ve kah nur içinde ve kah dumanlara bürülü ruhların kıvranışını yalnız o gördü ve bu ve bu ruhlardan biri ve belki yeganesi olan Nigar'a yalnız o acıdı. Zira Nigar, Handan'ın hemşiresidir; elemde ve ihtirasta hemşiresidir." Gerçekten de, Halide'nin Handan'ı yükselme ihtirası içinde modernist bir kadındı, aklını geliştirerek güzelleşmeye çalışıyordu, Handan güzel kadındır, ancak güzelleşmeyi düşüncesinin ve bilgisinin gelişmesinde buluyordu, akşam sohbetlerinde sosyolojinin meselelerini tartışıyordu; bir yandan, daha sonra Mustafa Kemal'e eş olan onurlu ve feminist Latife'yi ve diğer yandan sosyolog ve hep savaşçı Behice Boran'ı beslemiş olması mümkündür. Nigar ise yere düşmüş, alçak, ancak sadece daha çok alçalmaktan müthiş haz çıkaran[117] bir tekke kadınıdır. Yakup Kadri'nin romanına göre Bektaşi tekkesinde, bütün kadınlar sükut etmiştir; alçaktadırlar, yerde sürünmektedirler, demek istiyordu. Procopius'un söylemini hatırlatmaktadır.

Tek haz kaynakları vücutlarıdır ve mekan ise hep tekkeler veya zaviyeler olmaktadır. Bu durumda artık netlikle görebiliyoruz, Yakup Kadri'nin *Nur Baba*'sı, 1826 yılında Vaka-i Hayriye'den sonra, Bektaşizme indirilmiş en şiddetli darbe olmuştu; 1921 yılında *Akşam*'da tefrika edildiğini ve sonra kitap halinde yayınlandığını hep biliyoruz. Özettir, Yakup Kadri, Bektaşi tekkelerini yerde sürünen kadınlar ile onlardan daha çok sükut etmiş, daha yoz demek istiyorum, erkek tekneleri olarak anlıyordu; hücumu budur.

Halide'de bir tartışma ve Yakup Kadri'de hücum olmuş bir tezdir; ama her ikisi de Osmanist döneme ve mekana aittirler, bu noktayı ihmal edemeyiz.

---

117) Yakup Kadri, bu 1923 önsözünde, "vakıa, Halide Edip Hanımefendi, bana başta Nigar olmak üzere, bütün kadın kahramanlarımı sükut ettirmedeki veya sukut etmiş gibi göstermekteki ısrarımın nereden geldiğini sordu," yollu kayıt düşmektedir.
Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Nur Baba*, İstanbul, 1983, s. 28.

yakup kadri
karaosmanoğlu
bütün eserleri 2
nur baba
İletişim Yayınları

Sinekli Bakkal, Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında yazılmış olmakla birlikte, Halide sürgüne çıkmıştı, Cumhuriyet düzenine desenchantée bir ruh halindeydi. Yakup Kadri'nin *Nur Baba*'yı yazıp tefrika ettiğinde ise, Cumhuriyet, zaman olarak olmasa bile umut planında çok uzaktadır. Bunlar, Osmanlı estetiği idi; bir sürekliliği çıkarmaya özen gösteriyorum.

Neden mi özen gösteriyorum ve "altını çizmiyorum?", Kalın hatlarla yazıyorum; klişeleri kırmak zamanıdır, ilk yıllarında, Cumhuriyet'in, tekke ve zaviyelere bir itirazının olmadığını görmemiz gerekmektedir, karşıtlık daha sonra çıkıyor. Gerçekten de "tekke ve zaviyelerle türbelerin seddine ve türbedarlıkları ile birtakım unvanların men ve ilgasına dair kanun", 1925 yılı Kasım ayında çıkarılmıştı. Şeyh Sait kıyamından sonraya denk düşüyor; daha da ilginç tarafı, bir yasa ile sed edilmeden önce, mahkeme kararı ile kapatıldıklarını saptayabiliyoruz. Nitekim, yasayı öneren Konya Mebusu Refik, daha sonra Demokrat Parti kurucusu Refik Koraltan, gerekçede, tekke ve zaviyeler hakkında, "tekaya ve zevaya gibi İslam dininin zaruriyatından olmayan müesseseler" dedikten sonra "Şark İstiklal Mahkemesi'nin, bu münasebetle kendi dairei kazası dahilindeki Tekaya ve Zevaya'nın seddine karar verdiği malumdur" notunu ekliyordu. Demek ki, yasa ile kapatılmadan önce İstiklal Mahkemesi kararıyla ve Şark'tan başlayarak, sed ediliyorlardı; çünkü, umulmadık hızla yayılan Şeyh Sait isyanının, Nakşibendi tekkelerinde örgütlenmiş olduğuna inanılıyordu, Sait bir Nakşibendi şeyhi idi. Buradan hareketle, Cumhuriyet, tekke ve zaviyelerden neşet eden bir tehdit görüyordu, kapatıldılar.

Güzel, kısa bir süre için, tekrar Yakup Kadri'ye dönmek istiyorum; çünkü hem Mahmudist ve hem de Kemalist adımlarda, askeri-politik kaygılar ön plandadır. Buna karşın, Yakup Kadri, entelektüel-ahlaki bir cepheden hücum ediyordu, silahı edebi'dir. Peki neden, Yakup Kadri'nin bu çıkışında başka sebepler bulabilir miyiz? Yakup Kadri'ye dönüşümüz bu nedenledir.

Bu soru için de iki özel gerekçe teşhis edebiliyoruz; bir kez, *Nur Baba* dolayısıyla Yakup Kadri, bunaltıcı bir eleştiri bombardımanına hedef olmuştu, şaşırtıcı demek zorundayız. Çünkü, Bektaşilik için yazılan bu reddiye-roman, bu ölçüde tepki doğurmamalıdır, ilk planda Bektaşizmin Osmanlı matbuatında ve münevveran dahilinde o denli kuvvetli olmadığını telakki etmek zorundayız; o halde tepkinin kaynağı saf olmayabilir, bunu görebiliyoruz. İkincisi,

bizzat Yakup Kadri'nin kendisi hem bir tarikat mensubu idi ve hem de, şimdi hep biliyoruz, İbrani asıllıdır; teknik sözcükle sabetayist tarif edebiliyoruz. Bu durumda, Yakup Kadri'nin bu romanı, sabetayizmin de bozulmasına karşı yazmış olabileceğini bir hipotez olarak kurabiliyoruz. Böyle bir hipotez, *Nur Baba*'ya karşı bu sert savaşı da açıklamaya yardımcı olabilir; ancak, sadece yardımcıdır.

Geldiğimiz nokta, bizi, sabetayizm ile çeşitli sufist tarikatlar ve bu arada Bektaşizm arasındaki irtibatı araştırmaya götürmektedir. Üç aşamalı bir araştırma önerebiliyorum.

Birinci aşamada, teşhis edebildiğimiz, sabetayistlerin mistik tarikat mensubu olduğudur. a-Cahit Uçuk'tan çok söz ettim, önemli kaynaklarım arasına girmiş durumdadır.[118] Ailesi Selaniklidir, "Kadın yazar" olarak da bilinen Cahit, anılarında, ailesinin, sabetayist olduğunu inandırıcılık derecesinde açıklamıştı, "İmparatorluk Çökerken" adlı eserinde ise, zaman zaman bir uzman edasıyla ortaya çıkabiliyor ve "350 yıl önce Sabetay Sevi adında bir Musevi, *Tevrat*'tan, *Zebur*'dan, *İncil*'den ve hatta *Kuran-ı Kerim*'in birçok bölümünden seçerek yaptığı (sentez ile y.k.) yeni bir tarikat kurmuştu," diyerek, bu gelişen disipline katkıda bulunmayı da deniyordu.[119] Cahit, bizi, ailesinin de, kendi yazımına göre sabetayist olduğuna inandıran bir üslup kullanıyor; bununla birlikte, annesi için, "Nakşibendi tarikatına bağlı köklü bir ailenin çocuğuydu," notunu düşmektedir. Aile Nakşibendi olmakla birlikte Cahit'in anneannesi Bektaşiydi, Anneanne Seher, "Ben Bektaşi dervişiyim," deyip herhalde övünüyordu. Seher ki İbrani'de "şahar" karşılığıdır, "Benim Bektaşiliğe girişimin nedeni ise Bektaşiliğin ileri görüşlü insanların topluluğu olmasıdır," demekten de geri kalmıyordu; tam bir Bektaşi partizanı olarak çıkıyor. Bektaşilikte, "kültür vardır, sevgi vardır" yollu propagandasını "yalansız, riyasızdır" afirmasyonu ile tamamlıyordu.[120] *Nur Baba*'yı okumadığını anlıyoruz.

---

118) Asıl soyadı "Üçok" idi, öldürülen Doçent Bahriye Üçok ile Profesör Coşkun Üçok, Profesör Turhan Feyzioğlu ile yakın akrabalığı var. Ziya Gökalp ile akrabalığı ise uzak sayılmıyor; ailenin çocukları, genellikle Şişli Terakki'de okuyorlar.
119) Cahit Uçuk, *Bir İmparatorluk Çökerken*, yky, 1995-2004, s. 90.
120) Cahit'in kendisinin Arusi Tarikatı ile bağlantısını, başka bir çalışmada yeri olduğu için, burada ele almıyorum.

Katkı 14

Antalya'nın Uçuk Kızı

SABETAYİZM VE TARİKATLAR

Bu bir haber vermedir; *Tekeliyet*'in ilerideki ciltlerinde analiz etmeyi planlıyorum, hazırlıklarım tamamdır. Büyük Kurtarıcı'nın Antalya gezisinde skandal yaratan güzel Cahit, Ziya Gökalp, insafsızca yok edilen, Bahriye Üçok ve Profesör T. Feyzioğlu'nun akrabası idi, Selaniklidir. Anneannesini, mübadil olarak ve Antalya'da zenginliğe konması nedeniyle tanıtmıştım, Büyük Kurtarıcı'nın komşusu olmakla övünüyordu. Aile soyadı "Üçok" yerine ve büyük bir isabetle "Uçuk" namını seçen Cahit, daha sonra "kadın yazar" olmuştu. Ben *İsyan*'ı bitirdiğimde göçtüğü haberini aldık, buraya ekliyorum.

Mardin Ailesi'ni ise, İbrani asıllı teşhis etmiştim; Arusi Tarikatı'nın şeyhi olarak da biliyoruz. Tarikatı, İbraniyete ne ölçüde yakındı veya yakın kalmıştır, ilerdeki kitaplarımızda inceliyoruz. Albay A. Türkeş'in de bu tarikata meyletmiş olduğunu okuyoruz.

Cahit'in bütün ailesi ve özellikle kadınları, tarikat mensubu idi ve kendisini de Arusi şeyhinin eteklerinde buluyoruz. Mezar taşlarının incelenmesinden, aynı aileden sayısız profesör çıktığını da tespit ediyoruz. Hiç kuşkusuz hepsini tarikat mensubu saymıyoruz, bu saçmalık'tır. Coşkun Üçok Hocamızı ve bir zamanlar çok yakın olduğum Profesör Turhan Feyzioğlu'nu hep sevgi ve bir öğrencide olabilecek en yüksek takdir duygularıyla hatırlıyorum.

Politikada da pek yıpranmış Turhan Bey için, estetik ve biyografi yazım kurallarını değiştiriyorum. İlerlemenin önüne çıktığında zayıftı, ilerici partinin başında olduğunda ise güçlüydü ve pek etkiliydi; demek ki, etkileri açısından, ilerleme cephesinde kalmıştır. Böyle bakıyorum.

GÜNDEM — Hürriyet

8/11/04

İmam hariç, 38 kişi

Fotoğraf: Süleyman ARAT

Yazarın erkek kardeşi ve yeğenlerinin kararıyla, öldüğü geceyle aynı günün ikindi vaktinde toprağa verilen Cahit Uçuk'un birçok seveni, haberleri olmadığı için cenazeye gelemedi. Yazarın Zincirlikuyu Mezarlığı Camisi'nde kılınan cenaze namazına imam hariç, cami görevlileri, cenaze aracı şoförü, kazı ekibi dahil 38 kişi katıldı.

Ünlü yazara 'sır' cenaze

Cumhuriyet döneminin ilk kadın yazarlarından Cahit Uçuk, öldüğü gecenin sabahında toprağa verildi. Gazetelere bile ilan verilmeden defnedilen ünlü yazarın ölüm haberi kendi internet sitesine bile girilemedi.

TÜRK edebiyatından bir yıldız daha kaydı. Önceki gece yarısı Bebek'teki çok sevdiği evinde 95 yaşında ölen Cumhuriyet döneminin ilk kadın yazarlarından Cahit Uçuk, görkemli hayatına tezat oluşturacak şekilde, aynı gün yalnızca 38 kişinin katıldığı buruk bir cenaze töreniyle toprağa verildi. Adı nedeniyle toplumun geniş kesiminde 'erkek' olarak bilinen Cahit Uçuk, gerçek soyadı olan Üçok'u mahkeme kararıyla değiştirerek kitaplarında kullandığı soyadını almıştı.

SORU İŞARETLERİ

Erkek kardeşi ve iki yeğeninin isteği üzerine öldüğü gecenin ertesinde, gazetelere bile ilan verilmeden defnedilen ünlü yazarın, Zincirlikuyu mezarlığındaki camide yapılan cenaze törenine, telefon trafiğiyle öğrenen az sayıda seveni katılabildi. Uçuk'un ölüm haberi, kendi internet sitesi olan www.cahitucuk.com'a dahi girilemedi. Cenaze için bu kadar acele edilmesi, soru işaretleri yaratırken, aile içi bir ihtilaf olabileceği de iddia edildi.

Süleyman ARAT / İSTANBUL

Ailesi: Morgda kalmayı istemezdi

ÜNLÜ yazar için yeğeni Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Başhekimi Doç. Dr. Cahit Üçok, "Neden hızlı olsun ki. Tüm dini vecibeleri yerine getirilerek, bekletilmeden toprağa verildi. Ayrıca salı günü yurtdışına gidecek olan diğer yeğeni, Prof. Dr. Alp Üçok da törene katılabilsin istedik" dedi. Ünlü yazarın hayattaki tek kardeşi Yılmaz Üçok ise "Maalesef çok tepki aldık. Ancak kendisi morgda olmayı istemezdi, bunu düşünerek cenazeyi bekletmeyi uygun bulmadık" diye konuştu.

ARKADAŞLARI: EVİNDE BEKLETSEYDİLER

Cenazeye katılan Cahit Uçuk'un arkadaşları ise "Topluma mal olmuş büyük bir yazardı. Böyle 20-30 kişiyle onu uğurlamak yüreğimizi burktu. Kendisi görkemli bir kişiydi. Tanıdığımız kadarıyla böyle apar topar defnedilmeyi asla istemezdi. Madem morg istemezdi deniliyor, o zaman evinde uygun koşullarda bir gün bekletilebilirdi" dediler. Törene aynı zamanda editörü olan yeğeni Ayşe Üçok da katıldı. Ünlü yazar bir süre önce suikast sonucu ölen Bahriye Üçok'un ve Türk siyasetinin unutulmaz simalarından Turhan Feyzioğlu'nun da akrabasıydı.

Cahit Uçuk

Çocuk kitabı Japonca'ya bile çevrildi

DAHA çok çocuk romanlarıyla, özgün masallarla tanınan Cahit Uçuk, 1909 yılında Selanik'te doğdu. Ailesiyle Anadolu ilçelerinde dolaşırken öğrenimini, evinde özel olarak tamamladı. Yazarlık yaşamına 1945 yılında başladı. "Türk İkizleri" adlı çocuk kitabı İngilizce'den Japonca'ya kadar birçok dile çevrildi. 1958'de Uluslararası Çocuk Kitapları Birliği'nin Hans Christian Andersen Yarışması'nda Şeref Armağanı'nı kazandı. "Bir İmparatorluk Çökerken" kitabında, yakın tarihimizin birinci elden tanıklığını aktardı. "Erkekler Dünyasında Bir Kadın Yazar-Silsilename I"de erkekler ortamında güzel bir kadın yazarın meslek yaşamından, bireysel yaşantısından kesitleri anlattı. "Yıllar Sadece Sayı-Silsilename II"de Babıâli'nin ünlü simaları, onlarla münasebetleri dile getirildi. Uçuk, eserlerinde Anadolu kadını ve Anadolu'nun meselelerini sıcak bir anlatımla okurlarıyla paylaşmıştı. Uzun süre en çok okunan yazarlar arasında yeralan Cahit Uçuk, Türkiye Yazarlar Birliği tarafından da çocuk edebiyatı ve hatıra türündeki çalışmalarından dolayı 2001 yılında "Üstün Hizmet Ödülü" almıştı.

Hürriyet, 8 Kasım 2004

Arusi şeyhi 'Mardinizade'

Arusi Şeyhi Ömer Fevzi Mardin'in Varlık Vergisi'nin uygulandığı 1940'larda zorda kalan Museviler'e yardım edilmesini tavsiye ettiği ifade ediliyor. İsmet İnönü'nün "siyasete karışmazsanız hayatınız garanti altındadır" dediği Ömer Fevzi Bey, DP'nin kuruluşuna kadar siyasi konulardan uzak kaldı, talebelerine de aynı şekilde davranmalarını tavsiye etti. Ömer Fevzi Bey, 1946'da Demokrat Parti'nin kurulmasından sonra halk arasında demokrasi bilincinin kökleşmesi için kitaplar yazdı. 1942'de Kadiköy'de kurduğu İlahiyat Kültür Telifleri Derneği, Müslümanlar ve gayr-ı müslimler arasındaki diyalogda etkili oldu. Mardin, 1950'de DP iktidarında Kore'ye asker gönderilmesi kararını da savunan bir din adamı olarak dikkat çekti. Bu amaçla, "Kore Savunmasına Katılmamızda Dini ve Siyasi Zaruret" isimli kitabı yazdı.

Ömer Fevzi Mardin'in mensubu olduğu Mardinizadeler'den bazı ünlü isimler şunlar: Ord. Prof. Ebulula Mardin, Prof. Şerif Mardin, Betül Mardin, Yusuf Mardin ve Arif Mardin. Arif Mardin, Küçük Hüseyin Efendi'nin müritlerinden olduğu söylenen Merhum Büyükelçi Münir Ertegün'ün oğlu Atlantic Records'un patronu Ahmet Ertegün'ün ABD'deki yakın çalışma arkadaşı. Ünlü plak yapımcısı Arif Mardin meslek yaşamının 7'nci Grammy ödülünü aldı. Atlantic Records şirketinin başkan yardımcısı, yapımcı ve bestekar Arif Mardin, Los Angeles'ta düzenlenen galada Grammy özel liyakat ödülü olan 'Trustees' ödülünü de aldı. Ömer Fevzi Mardin'in annesi Osmanlı'nın Hariciye Nazırları'ndan Halil Şerif Paşa'nın kızı Leyla Şerife Hanım. Şerife Hanım Osmanlı döneminin ilk kadın roman yazarı olarak biliniyor.

Ünlü kadın yazar Cahit Uçuk, üstadı Mardin'i unutamadı

Mehmet Faik Erbil'in verdiği bilgilere göre Ömer Fevzi Mardin'in müritleri arasında Türkiye Öğretmenler Birliği genel başkanlarından Ahmet Sami Ayral da var. Buna göre Ayral, Arusi-yi Selami Tarikati'nin önde gelen isimlerinden. Mardin'den sonra şeyhlik makamına oturan eski Kadıköylü olarak bilinen GS Divan Üyelerinden Bedirhani'lerden Mustafa Aziz Çınar (vefatı 1979). Yine Abdulkadir Paşa olarak bilinen Kadri Yıldırım Paşa Kadiri tarikatine mensup iken Arusi oldu. 1980'de vefat eden Paşa Arusi şeyhlerinden biriydi. Gümrük ve Tekel eski bakanı MHP'li merhum Gün Sazak'ın eşi Nilgün Sazak da Arusilere yakınlık duyan isimler arasında. Ömer Fevzi Mardin'in sohbet halkalarına katılan ünlü isimlerden birisi de kadın romancı-yazar Cahit Uçuk. 1909'da Selanik'te dünyaya gelen Cahit Hanım 2003 Ocak'ında Yapı Kredi Yayınları'ndan çıkan "Erkekler Dünyası'nda Bir Kadın Yazar" isimli anılarında Ömer Fevzi Mardin'den şöyle söz ediyor: "Şimdi masamın üzerinde bana yıllardan beri en ümitsiz günlerimde güç veren sıcacık ve alçakgönüllü gülümseyişiyle bakan, adının üstüne sadece 'Allah kulu' diye imzasını atan sevgili, aziz büyüğüm Ömer Fevzi Mardin'in resmi var. 'Bu kalem senin elinde mi? Sen yazmaya devam et çocuğum' sözleri kulaklarımda çınlamakta."

A. Muradoğlu, Yeni Şafak, 16 Ağustos 2003

Bezmen Ailesi'ni artık deklare sabetayist sayabiliriz, "Les Derniers Deunmes" dökümanterinde bu aileden birisinin açıklamaları çok değerlidir, Sevi'yi "devrimci" tarif ediyordu; ayrıca, b-Fuat Bezmen'in hatıratında "Bir de annemin dayısı Esat Dede vardı, benim hiç karşılaşmadığım, Mevlevi Dedesi idi, kendisi," ibaresini okuyoruz.[121] Buradan, "Kürt" Bedirhan Ailesi ile akrabalığını gösterdiğimiz, Emre Gönensay'a geçebiliyoruz. c- Araştırmacı Müfid Yüksel, Selanik'te tanınmış Mevlevi İshak Dede'nin ahfadını tesbit edebilmiştir, bir sabetayistimizin dedesi olduğunu bulmuş, fakat, kimliğini deşifre edememiştik. Müfid Yüksel dostumuz çözmüştür, Yüksel, "Eski Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Emre Gönensay, İshak Dede'nin torunlarındandır," bilgisini vermektedir.[122] Bu vesileyle, ilaveten, Mevlevi-Sabetayist İshak Dede'nin mübadele ile Türkiye'ye geldiğini de öğrenmiş oluyoruz, "dossier" tamamlanmaya yaklaşmaktadır.

---

121) Fuat Bezmen - *Bir Duayenin Hatıratı*, İstanbul, 2002, s. 20.
122) Müfid Yüksel, *Sabetaycılık Tartışmaları ve Kimlik Sorunlarımız*, Yarın Dergisi, Temmuz-Ağustos 2004, s. 30.

Katkı 15

F. W. Hasluck

MUM SÖNDÜ VE KUZU FESTİVALİ

Impartial investigations have found that, while marriage between brother and sister is countenanced by the Takhtaji, the Kizilbash are very strict about divorce and monogamy, and the grave charge of promiscuity, which has been much exploited by (chiefly ignorant) Sunni partisans and has earned for the Kizilbash the opprobrious nicknames of Zeati and Mumsonduren ("candle-extinguishers") is generally thought to be calumny.

* * *

The same charges of incest and promiscuity are brought about against the Druses by Benjamin of Tudela in the twelfth century, and latter in modern times by the Arabs against the fire-worshippers as by "Old" Turks against the Crypto-Jews of Salonica.

F. W. Hasluck, *Christianity and Islam Under The Sultans*, Vol. I-II, Oxford University Press, 1929, p. 153.

İkinci aşamaya geçerken, bir soruyu formüle edebiliriz: Bugün bile, bir tarikatı veya bir şeyhi olmayan, futbolcudan operacıya, stand-up'çıdan pahalı fahişeye kadar, kadını erkeği farketmeyen, bir "yıldız" var mı? Eğer yoksa, yok olması ihtimali yüksektir ve eğer İslam artık tarikatlar yoluyla varsa, gerçekten "marjinalize" olduğunu söylemek zorundayız. Çünkü her köşede bir "efendi" bulabiliyoruz ve rantiye yıldızlarının bunlara hediye yarışına girdiklerini biliyoruz. Hepsi, "yandım, yandım" bunlara koşmaktadır.[123] Bunların

---

123) Sabetayist kadın-yazarların türbanı savunmalarında bir rahatlıkları var, bunların hepsi, efen- ➡

hepsi için "promiscuité" teşhisi yerindedir. Dolayısıyla, Yakup Kadri'nin *Nur Baba*'sında, içe dönük bir ahlaki taarruz görmek, mümkündür.

Bu ikinci aşamada, Sevi ile başta Bektaşilik olmak üzere, sufist tarikatlar arasında bağları ele alabiliyoruz; burada herhangi bir zorluk çıkmıyor, çünkü başta sabetayizmin büyük araştırmacısı Scholem olmak üzere pek çok kaynakta işlenmiş durumdadır. Bütün kaynaklar, Sevi'nin, mesih olarak çıkışından itibaren, İslamist sufizm kolları ve Bektaşizm ile temas halinde olduğunu göstermektedirler, bunu teyit ediyorlar. Burada bir açıklık var.

Şüphesiz, bu çalışmanın sınırları içinde, "*İsyan*", bu bağlantıyı ayrıntıları ile ele almamız için hiçbir neden bulunmuyor; böyle olmakla birlikte, ilişkinin başlangıca kadar gittiğini biliyoruz. Sevi, bir Kabbalist idi; Yahudi sufizmi demektir, ve Kabbala'nın İspanya'daki İslamik tarikatlar ve tekkeler içinde geliştiği, ittifakla, kabul edilmektedir. Scholem, "La Kabbala vit le jour d'abord dans le Sud de la France, nourrie par une source souterraine venant vraisemblement d'Orient" görüşünü açıklıyor ki, Kabbala'nın kaynağının Şark olduğunda kuşku bırakmamaktadır.[124] Burada Scholem'in "muhtemelen" zarfını kullanması, İspanya'dan önceki ve daha çok embriyonik hali ile ilgili olmalıdır; esas geliştiği iklim, Müslüman Endülüs idi. Bu noktaya ek olarak, Scholem'in, büyük bir yetkinlik ile, "il n'existe pas quelque chose comme 'la' doctrine des Kabbalistes" tespiti, önemli bir anahtar değerindedir; bir "tek" ve "has", İngilizce "the", bir Kabbalist doktrin olmadığının saptanması, Kabbalistlerin ve dolayısıyla sabetayistlerin, çeşitli İslami sufist yollarla bağ kurabilmelerini de anlatabiliyor. Bu, "the" sufist doktrininin yokluğu, kollara bakarak gövdeyi görmemek yanılgısına ve hem tasavvufun hem de Bektaşizmin analizinde karışıklıklara yol açabiliyor; nüanslar, esans'ın önüne geçebilmektedir.

Tasavvufun branşları olabilir, vardır, ama özünde tasavvuf tasavvuf'dur; Scholem, "le mystique comme phénomen historique est un produit de crise" derken hiçbir ayrım yapma gereği duymamaktadır; mistik, krizin ürünüdür ve bu hepsinde öyledir. Hepsi, Şeriat ya da Loi'dan ayrı olarak, Allah ile bu-

dilerinin huzuruna çıktıklarında, Ayaş'ta, Mamak'ta veya Eyüp'te, efendilerinin ayaklarını yıkarken, başlarını örtüyorlar ve birbirlerini türbanlı görüyorlar. Aşinadırlar ve tesettür pratikleri ile yatkınlıkları var, cinsel-gevşek yaşamlarını tamamlamaktadır.

124) G. G. Scholem, *La Kabbala et Sa Symbolique*, Paris, n.d., p. 108.

luşabileceğini kabul eder,[125] agnostik değil gnostik'tirler; ve hepsi, bütün Bektaşi nefeslerinden biliyoruz, kitaplara saygılıdır, ancak bu saygı hep dudaklarındadır, önemli olan sırlardır. Muhammet ya da Ali, çok yüksektedir; amma ki, sırlara ulaşmak için mutlaka "mürşit" gerekmektedir.

Katkı 16

Ballı Baba

BEKTAŞİ NEFESLERİ

Muhammet Ali postunda oturan
Dörtkapuyu kırkmakamı bilmeli
Muhammet Aliye talibim diyen
Evvel farzdır mürşidini bulmalı

Bir bina yap dört duvarın üstüne
Bir selam ver dört kapunun dostuna
Üç sünnetin, yedi farzın aslı ne?
Gizli gizli bu sırlara ermeli

Mürşidini bul da müşkülün ara
Gene mürşidinden bulunur çare
Kavuşturur mürşit seni ol şara
Ol şardaki pazarbaşın bulmalı

Sadettin Nüzhet, *Bektaşi Şairleri*, İstanbul, 1930, s. 25.

125) (Sufism) It embraces those tendencies in Islam which aim at direct communion between Go and man."
Trimingham J. Spencer, *The Sufi Orders in Islam*, Oxford University Press, 1971-1998, p. 1.

Devam ederken bunlara ekleyeceğimiz iki küçük nokta olmalıdır; Scholem'in kaydedip geçtiği küçük bir haberi, burada tekrar okuyabiliriz. Sevi'nin apostasy'sinden sonra, bunu, haklı çıkarmak isteyen yorum ve değerlendirmeler yapıldığını biliyoruz, Scholem, İzmirli ya da İstanbullu olduğunu tespit edemediği bir Naftali Eşkanazi'den söz ediyor, bu Naphtali Ashkenazi, *Tevrat*'a dayanarak, "the Holy King Sabbatai Sevi would for some time be called Ishmael Mehemed the Turk" kehanetinde bulunuyordu.[126] Demek ki, *Tevrat*'a dayanarak, Kutsal Kral Sabetay Sevi'nin, bir süre, "İsmail Mehmet Türki" çağrılacağı bile iddia edilmişti.[127] Demek oluyor ki başka bir yakınlık kaynağı da bulabiliyoruz.

Buna şunu da katıyoruz: Israel Hazzan, Mesih Sevi'nin duaları arasında şunun da olduğunu iddia etmektedir; yine Scholem'den öğreniyoruz: "Thy spirit is good, for the way of this nation (the Ishmaelites) is in madness, and when they behave madly they bring upon themselves an evil spirit. But though I am among them I am not of them; for Thou, O God, thy spirit is good, but their spirit is evil."[128] Bu duada, fena sayılan kavme "İsmaili" deniyor, bu esasında Arapları anlatmakla birlikte zamanla Müslümanlar olarak anlaşılıyordu ve Türkler de, "İsmaili" kabul ediliyorlardı. Duanın bugüne de kalan yanı, "but though I am among them I am not of them" ibaresidir; onlar arasındayım, ancak onlara benzemiyorum, ayrıyım anlamındadır. Zamanla bu dua, benzememek koşuluyla ve mümkünse benzeterek, İsmaili'lerin ve kuşkusuz Türklerin aralarında olmayı özendiren bir dictum'a dönüşmüştü, şimdi bu haldedir. Öyleyse, "aralarında olmak" için, "I am among them", sufizm ve Bektaşizm en uygun mekandır.

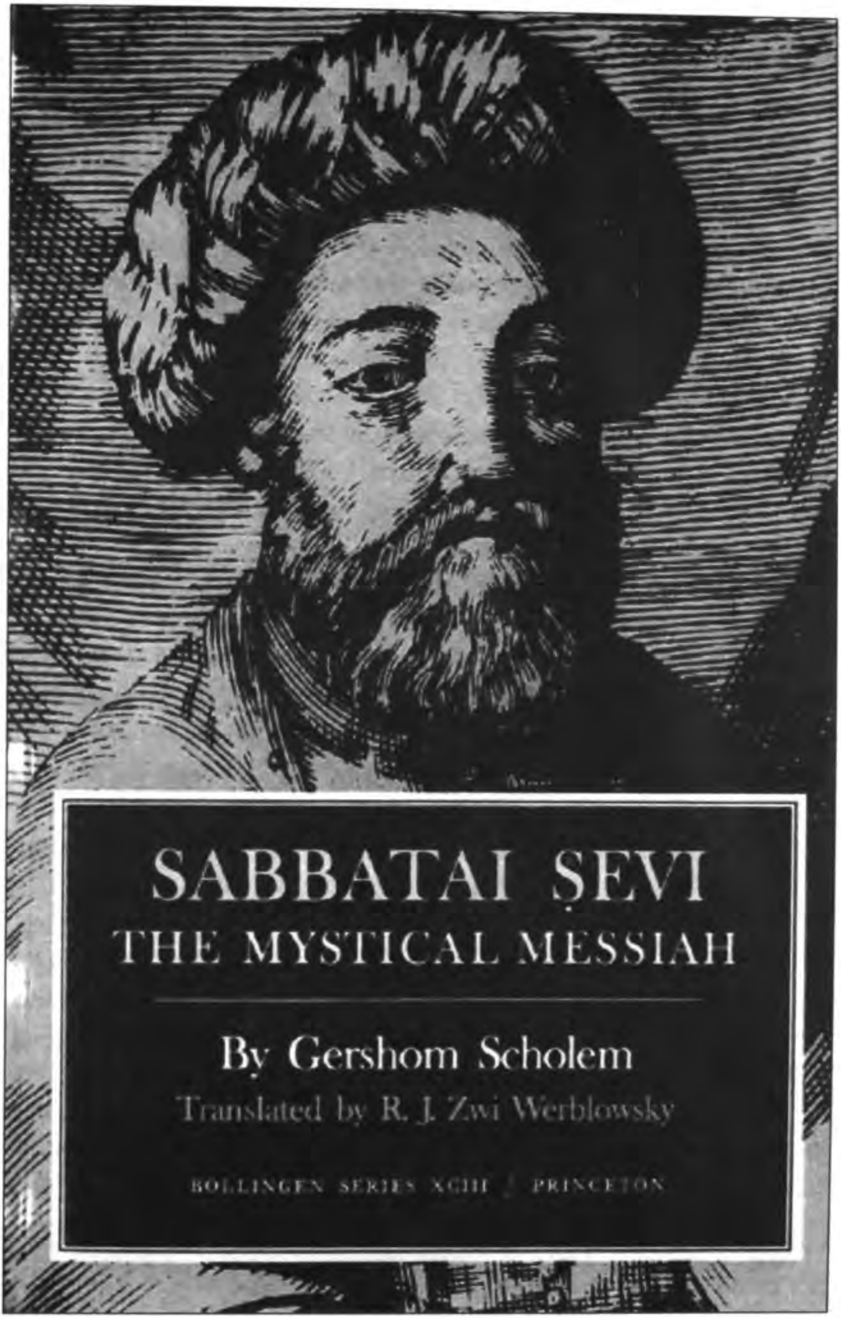
Scholem, yol açan çalışmasında, Sabetay Sevi'nin İstanbul ziyaretinde, bazı Müslüman gruplarla ilişki kurmuş olduğunu not ediyor ve bu gruplarla ilgili olarak da, "certain Muslim religious group whose situation was similar to this" diyordu; durumları kendilerinkine benziyordu. Bundan sonra sabetayistlerin durumunu anlatmaya geçiyor ki aktarmanın verimli olduğuna inanıyorum, "the sabbatians were outwardly Muslims but inwardly were seeking an esoteric and in a way, concrete Judaism, the precise nature of which was

---

126) Gershom Scholem, *Sabbatai Sevi – The Mystical Messiah*, Princeton University Press, 1975 1989, p. 706.

127) Sabetayistlerde "Türk" veya "Türker" ve benzeri soyadlarının sıklığını sadece bu kehanete bağlayamayız. Daha derin bir etüdüne ihtiyacımız var, *Şebeke*'nin ikinci cildi uygun düşmektedir.

128) Ibid., p. 836.

SABBATAI ṢEVI
THE MYSTICAL MESSIAH
By Gershom Scholem
Translated by R. J. Zwi Werblowsky
BOLLINGEN SERIES XCIII / PRINCETON

not yet clear to them;" sabetayistleri, dıştan Müslüman ve içten, Batıni Judaist olarak tarif ediyor, bunların durumları budur. Scholem'de, Sevi'nin bağlantı kurmak üzere kendi benzerleri olarak seçtiği Müslümanlar hakkında da net tarifler var, "their double-faced existence undoubtedly brought them close to certain dervish orders, like the Bektasi, whose Muslim orthodoxy and loyalty had similarly been suspected throughout their history;" burada karşımıza doğrudan doğruya Bektaşilik çıkmaktadır; Müslümanların, Bektaşilerin, doğru yolcu, "Ortodoks" demektir ve sadık olduklarından hep kuşku duyduklarını öğreniyoruz. Sabetayizm ile Bektaşizmin birbirine benzedikleri tespiti ile karşılaşıyoruz. Bu herhalde sabetayistlerin görüşüdür.

Profesör Scholem, Sevi'nin İstanbul'da Bektaşi Dervişi Niyazi ile dost olduğunu da haber veriyor; Niyazi'nin tekkesinde kaldığını ilave etmektedir. Bu, yıllar yılı, sabetayistler arasında yaşayan bir rivayettir; ancak Niyazi'nin yaşayan bir kişi olması, 1694 yılında öldüğü kaydediliyor, rivayetten öte olduğuna işaret sayılmaktadır.

Nassi'nin buna ekledikleri var; Sabetay Sevi'nin mesih olduğunu ilan etmesi, Yahudi olmayan halklar arasında da heyecan yaratmış ve fırtınalar estirmişti. Bunlar çok çeşitli kaynaklarda yazılıdır, Kürtler arasında çok etkili olduğunu biliyoruz; Yemen'de ise Yahudi olmayanları da harekete geçirmişti. Bu bilgilerden sonra Nassi'nin katkısına geçebiliriz, Bektaşi Dervişi'nin adının Mehmet Niyazi olduğunu, Scholem "Nyazi" diyor ki i'nin yutulmasının İbrani metnin İngilizceye çevrilişinde ortaya çıkmış olması ihtimalini düşünebiliyoruz, ve Sabetay'in, Mehmet Niyazi'nin tekkesinde ayinlere katıldığını öğreniyoruz.[129] Sadece burada değil, Sabetay Sevi'nin, İstanbul ve Edirne tekkelerinde ayinlere katıldığı ve yönettiği genellikle doğru sayılmaktadır. Doğruluğundan kuşku duyduğumuz tek taraf, bu Niyazi ne kadar Müslüman idi ve ayrıca sabetayist ve hatta İbrani olabilir mi? Burası her türlü spekülasyona açıktır. Bizim geliştirdiğimiz düşünce akışı içinde ise bu tür spekülasyonun herhangi bir değeri olmadığını söyleyebiliyoruz.

Üçüncü aşama ise, ritüellerin kendisidir; Scholem, sabetayistler için, "to practice among themselves libertinism"[130] ifadesini kullanıyor ve bunun Bektaşizmde de olduğunu kastetmektedir. Scholem, burada, bu noktayı daha fazla deş-

129) Gad Nassi, *Exploring Pagani Jewish and Ottoman Roots of the "Sabbatean Lamb Festival"*, M. Tütüncü, ed., *Turkish-Jewish Encounters*, Haarlem, 2001, p. 258.
130) "Libertinism", çapkınlık, sefahat. Redhouse İngilizce-Türkçe Sözlük.

meme isteğini ifade ediyor ki yerindedir. Ben de katılıyorum, yalnız Nassi'nin "mum söndü" ayinleriyle, the candles would go out at a certain point and the entire ceremony would turn into an orgy, "kuzu festivali" arasında parelellik görmesini ve hatta tarihsel birliktelik bulmasını not etmek durumundayım. Yakup Kadri, Bektaşi tekkelerindeki sefahate parmak basıyordu; .'assi, "Sabbatean Lamb Festival" olarak not ettiği kuzu festivallerinin Nevruz ile aynı takvimi izlemesine dikkati çekmektedir. Gerçekten de, zaman zaman "Dört Gönül Bayramı" da denilen, çünkü mutlaka evli iki çifti gerektiriyor, Kuzu Bayramı Mart ayında ve yeni yılın başında, ki Farisi Yeni Gün anlamında "Nevruz" diyoruz, yapılmaktadır. En azından yapıldığı ileri sürülüyor ve genellikle inanılmaktadır.

YUNUS'UN İNİŞİ

Ne yazık, "Yunus'un İnişi" ile "Bedrettin'in Çıkışı" analizlerini birlikte ele almak zorundayım; Yunus Emre ile Şeyh Bedrettin, her ikisi de hem Bektaşi ve hem de Hurufi idiler. Bu nedenle, en azından başlangıçta, birbirinden ayırmak, açıklık sağlamaktan daha çok karışıklığa yol açmak ihtimali ile yüklü görünüyor, iç içe oldukları için, önce ayırmıyoruz. Çünkü burada branşlardan önce vücudu ele alıyoruz.

Ayrıca son derece karıştırıldıklarını biliyoruz; Yunus Emre'nin bir tarikat mensubu olduğu gerçeğinin üstü hep örtülüyordu; bu bir "sol tarikat" marifetidir. Öte yamaçta, yirmili yılların başında, Moskova'da Doğu Üniversitesi'nde tahsil görmüş bir Nâzım Hikmet, Hurufi Bedrettin'e materyalizm yükleyebiliyordu; bu nedenle de çok kısa bir etüde ihtiyacımız var ve kısalığı nedeni ve ölçüsünde de kaynaklara ve özellikle üstatlara baş vurmak zorunluluğunun kabul edilmesini umuyorum. Çok kısa olmak zorundadır ve öyle vaat ediyorum.

Profesör A. Yaşar Ocak, "Geniş çapta eski İran dinlerinin kalıntılarını, Hıristiyanlık, Kabbalizm ve Neoplatonizm'e ait inanç ve telakkileri mistik bir karakterle birleştirerek Esterabad'da ortaya çıkan Hurufilik," demektedir.[131] Bir tarif okuyoruz, bir din veya bir senkretik mezhep sayanlar oluyor; Profesör Ocak,

131) Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyanından Kızılbaşlığa: Anadolu'da İslam Heterodoksileri Doğuş ve Gelişim Tarihi'ne Kısa Bir Bakış*, Belleten, Nisan 2000, s. 143.
Bana verilen bilgilere göre, İlahiyat Fakültesi'ni bitirdikten sonra İrene-Melikoff'un yanında dokto-

"Kabbalistik etkilerle, harflere esrarengiz anlamlar yükleyerek sistemini bu temele dayandırdığı için", Hurufilik olarak bilindiğini de not ediyor. Harfler, mezhebi veya dini diyebiliriz; harflerin dilini aşırı ölçüde ön plana çıkarması nedeniyle Kabbala ve buradan da Judaizm ile özdeşleştirenlere çok rastlıyoruz.

Kurucusu Fazlullah idi, Esterabad'da gelişti; Timur tarafından idam edildiğini de biliyoruz,1394 yılındadır. İzleyicileri takibata uğradılar, yakalananlar öldürüldüler, kaçanlar, Suriye'den Anadolu'ya ve oradan da Rumeli'ye geçtiler; Profesör Ocak, pek çok tarikata sızarak Hurufiliği gizlice sürdürdüler ve yaydılar, kaydını da düşmektedir, buna, sol sözlükte "enfiltrasyon" diyoruz. Kuşkusuz burada söz konusu edilen, gelişmiş bir Hurufilik olmalıdır; buna karşın mesih kavramına verdiği büyük önem, harflere düşkünlüğü açısından, bunlar Hurufiliğin kurucu elemanlarıdırlar, az gelişmiş, henüz kodifiye edilmemiş bir Hurufiliğin çok daha eskiden var olduğunu düşünmemiz yerindedir. Göreceğiz, Yunus Emre'de gelişmemiş bir Hurufizm bulabiliyoruz. Var ya da tartışılması gerekmektedir.

Profesör Ocak'ı yetiştiren Profesör İrene-Melikoff, "la présence du hurufis se retrouve un peu partout ou Bedrettin avait preché" tespitini yapmaktadır; Bedrettin'in vaaz ettiği her yerde, az veya çok, Hurufiler ile karşılaşılmaktadır.[132] Böylece, bu alanda en güvenilir bir kaynaktan, Bedrettin'in Hurufi olduğu haberini almış oluyoruz; Bedrettin'in ikliminde Hurufilik yeşermektedir. Bu kadar değil, Bedrettin'in ektiği tohumlara bağlanan Otman Baba ile Akyazılı İbrahim Baba için de, İrene-Melikoff, "du group hurufi appelé Işık" kaydını düşüyor; Hurufilerin "Işık" kolundan olduklarını öğreniyoruz.

Profesör İrene-Melikoff, Bektaşilerin hem Bedrettin'in ve hem de Fazlullah'ın mirasına konduğu düşüncesindedir.[133] Nesimi, Ağa Han nedeniyle yaygınlıkla bilinen İsmailizm, hep Hurufiler; Hurufizm yedi sayısına tutkundur ve Bektaşizmin tamamlayıcısı olarak telakki edilmektedir. Uzman görüş ve yargılar buradadır.

---

rasını tamamlayan Profesör Yaşar Ocak, benim değerlendirmeme göre, İslam heteredoksisi üzerine en güvenilir kaynaklarımızın başında yer almaktadır. Analizleri, Profesör Irene-Melikoff'unkiler ile armonik bir bütünlük sağlıyor; birbirini tamamlıyorlar.

132) Irene-Melikoff, *Le Probleme Bektashi-Alevi: Quelque Dernieres Considérations*, Turcica, 1999, Tome 31, p. 16.

133) "Cependant, ce furent les bektaşis qui recueillirent une partie de l'heritage de Cheikh Bedrettin, comme ils avaient recueilli des hurifis."
"Nous sommes obligée de constater que les tekke bektaşis de Thrace que nous venons d'énumérer se rattachent tous au chiffre sept, ce qui fait penser aux Sept Imams des ismailiens. Deux de ces tekke, ceux d'Ottman Baba et de Ak Yazılı Ibrahim Baba, sont connecte,ées aux poetes bektaşis hurufis Yemini et Mukyeddin Abdal qui, dans leurs nefes, ont proclamée la divinité de Fazlullah."
Irene-Melikoff, ibid., p. 16-15.

Katkı 17

Irene-Melikoff

HURUFİZM: NESİMİ VE AGA HAN

Louis Massignon a vu en Nesimi un continuateur de Mansur-el-Halladj. Grace a Nesimi pour lequel le hurufisme était surtout la science de la divinisation de l'homme, celle-ci deviendra partie integrante du bektasisme.

* * *

Les liens de Fazlullah avec l'ismailisme sont attestés par ses biographes. La science des lettres comme depuis l'Antiquité et qui tire ses origines du monde sémitique et grec, eut un essor particulier chez les chiites pour lesquels Ali est considéré comme détenant la clef dẹs mysteres et le sens caché des Ecritures. Il est donc évident que le hurufisme, doctrine dans laquelle la Kabbala se mele a l'antromorphisme, se soit greffé sur l'ismaiilisme.

* * *

La prédilection des hurufis pour le chiffre sept se retrouve jusque dans les rites qui accompagnaient le pelerinege a Alındjak ou se trouvait le tombeau de Fazlullah. Ce pelerinage remplaçait celui de la Mecque.

* * *

Profesör İ. A. Çubukçu

HURUFİZM: ELİF VE KABBALA

Nesimi, Hurufi şairlerdendir.

Hurufilik, Fazlullah Naimi al-Esterabadi tarafından kurulmuştur.

* * *

Hurufiliğe göre varlığın görünüşü sesle başlar. Ses, gizli alemden gelmiş ve evrende her varlıkta var olmuştur. Canlılarda bu ses aktif halde vardır. Cansızlarda ise bilkuvve, potansiyel halinde, mevcuttur. Bir cansızı bir başka cansıza vurursak bu ses meydana çıkar. Sesin olgunlaşmış hali sözdür. Bu da ancak insanlarda meydana gelir. Söz harflerden oluşur. Bu duruma göre sesin ve sözün aslı harftir. *Kuran* 28 harften oluşmuştur. Fazlullah'ın, "Cavidan" adlı eseri ise Farsçadır. 32 harf kullanılmıştır.

Hurufiler, harflere anlam vererek, insanın yüzünde Allah yazılı olduğunu iddia etmişlerdir. Muhammed kelimesinin Arapça yazılışındaki Mim, Ha, Mim, Mim, Dal harflerinin toplamının, ebced hesabıyla 14 ettiğini, 14 + 14 de 28 olduğunu, bunun da Arap alfabesinin 28 harfini gösterdiğini söylerler. Bu 28 harfe, şehadet kelimesinin, "eşhedu" sözündeki, Arapça 4 harftir, 4 harfi ekleyerek 32 rakamını bulurlar. Bu da Fars alfabesinin 32 harfine delildir, derler.

* * *

Hurufiler, Arapçadaki "elif" harfinin buruna, burnun iki tarafının da iki "lam" harfine ve gözleri de "ha"[1] harfine benzeterek insanın yüzünde Allah yazılı olduğunu iddia ederler.

* * *

Hurufilik, Azerbaycan'da, İran'da ve Fazlullah'dan sonra da Anadolu'da etkili olmuştur. Timur'un oğlu tarafından, Fazlullah öldürtülmüştür. Çünkü Fazlullah adeta bir ilahi elçi gibi davranmak istemişti. Hatta tekbirlerde "Eşhedü en lailahe illa Fadlullah" denmesini istemiştir.

Fatih Sultan Mehmet zamanında saraya kadar Hurufiler nüfuz etmiştir. Fatih de Hurufileri sempati ile karşılamıştır. Bunun zararlı sonuç vereceğini düşünmüş olan Vezir Mahmut Paşa ve Fahrettin Acemi, Fatih'i ikna ederek Hurufileri ağır bir biçimde cezalandırmışlardır. Hurufiler toplatılarak, Edirne'de yaktırılmıştır.

* * *

Hurufiliğin, Kabbalizmin etkisinde kaldığı görülmektedir. Cable ya da Kabbale gizli ve sırlı bilimlerden söz eden İbranice bir kitabın adıdır.[2] Kabbalizm dediğimiz akım, *Tevrat*'ın te'vil ve tefsirini, Allah'ın devamlı surette derece derece tezahür ettiğini ve onun geliştiğini savunan ekoldür.

Kabbalizm, harflerin ve sayıların gizli anlamlar taşıdıklarını ve sembolik olduklarını kabul eder. Bu ekol, gizli ilimlerden, simyadan ve büyüden de yararlanarak bazı semavi varlıkların tabiat güçlerini etkilediği düşüncesini de savunmuştur.

Ancak Musevilerin çoğunluğu, Kabbalizmi doğru bulmaz.

* * *

Hurufiliğin yalnız Musevilikten değil, Hıristiyanlıktan da etkilendiği görülmektedir. Fazlullah'ın mehdi ya da mesih gibi kurtarıcı olarak gösterilmesi[3] ve onun uluhiyetinin ileri sürülmesi bu etkinin sonucudur.

* * *

Ölüm tarihi kesin olmamakla birlikte 1418 olarak kabul edilmektedir. Kendisi, (Nesimi, yk) Halep'te derisi yüzülmek suretiyle öldürtülmüştür.

---

1) Arabi, "Allah", Latin karakterlere translitere etmeyi deneyecek olursam, "I ll o" olarak gösterilebilir, "ha", sonda, biraz bozuk bir yuvarlaktır. Diğer yandan sabetayizm Kabbala'dan çıkmadır ve Kabbala ile Hurufilik, harflere verilen önem açısından birbirine çok yakındırlar. Öyleyse "Elif" hem Hurufizmde ve hem de sabetayizmde, "Allah" karşılığı olmaktadır; ayrıca Sevi ya da mesihin, sabetayizmde "Allah" kabul edildiğini de biliyoruz. Bu ise, pek çok "elit" ve alınlarında, çok zaman New York'ta okuyacakları ve büyük romancı ya da televizyoncu, iş kadını olacakları, doğumda yazılı, kızımızın taşıdığı "Elif" adını açıklayabilmektedir. Bu Elif'lerimizi, alınlarındaki harflerden, evlerde temizlik yapan veya henüz köyünden çıkamayan, diğer Elif'lerden ayırabiliyoruz. Bunlar, alınları yazısız doğanlardır. Ancak bu seçilmiş ya da seçkin Elif'ler yalnız değiller; "Eli" veya daha çok "Ali", en büyük doğrulukla "Mehmet Ali", Elif'in eril olanıdır.

2) Profesör Çubukçu yanılıyor; "Kabbala", içine alma veya tradisyon anlamındadır. Kabbala'nın temel kitabı "Zohar" olup biz "zehra", veya "zöhre" diyoruz, "çolpan" da olabilir, Farisi "nahid" çağrılmakla, O. Pamuk'un romanlarının birisinde "Zohar" karşılığı "Nahid" kullanılıyordu. Başka bir yerde göstermiş bulunuyorum.
"Zohar (the book of Splendor), yhe central work in the literature of the Kabbalah."
"The crucial importance of the Zohar in the development of Kabbalah and in the life of the Jewish Community can be seen in the vast exegetical literature and the large number of manuals that were composed by it."
Encyclopedia Judaica, Vol. 16. p. 1193-1212.

3) Profesör Çubukçu, burada da yanılgı içindedir; "mesih", asıl Yahudilikte var. Roi David ve Sabetay Sevi, en çok bilinenlerdendir ve ayrıca, Jesus ve Isa, bir Yahudi mesihi olarak ortaya çıkmıştı. Divinite ya da uluhiyet ise, bütün mesihlerde mündemiçtir.
Irene-Melikoff, *Le Probleme Bektasi-Alevi*, Turcica 1999.
Prof. Dr. Ibrahim Agah Çubukçu, *Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.

Buradan Yunus Emre'ye geçebiliriz; çok ilginç, Osmanlı'nın son zamanında, Yunus Emre'de Hurifizm üzerine bir tartışma olduğunu görüyoruz. Taraflarından birisi, iddia eden, Rıza Tevfik idi, "filozof" da denmiştir ve tekzip eden, her zaman olduğu üzere, Köprülüzade Fuat'tır. Şimdi buradayız.

Köprülüzade Fuat'ı, Türk tarih biliminin "harika adamı" olarak nitelemiştim; değerlendirmemi sürdürüyorum. Ancak açmak gereğini de duyuyorum: Birincisi hiçbir boşluk bırakmamaya çalışmıştı, boşlukları görmede ve kolayca inmede müthişti ve ikincisi, bilgisi azdır, bu kadar az bilgiyle yaptıkları gerçekten harikadır. Yöntemi için her zaman "zekice" diyebiliriz, belki "kurnazca" daha uygundur, Osmanlı kurumları üzerinde Bizans'ın etkisini incelerken gerçekten harika bir yol izliyordu; doğrudan etkiyi kesinlikle reddediyor ve Abbasi üzerinden gelen tesiri kabul ediyordu. Böylece

hem bilimsel çevreleri tatmin ve hem de o tarihte, otuzlu yıllar, aşırı "Türk" tarih ve dil tezlerine de biat etmiş oluyordu, gerçekten usta olduğunu kabul etmek zorundayız.

Doktor Rıza Nur, Köprülü için, "Bu adam müthiş bir bilim eşkıyası" diyordu;[134] yazdıklarının bir bölümünün, Velidi Togan'a ait olduğu iddiası var. Bu dilini budaktan esirgemeyen amatör tarihçi, Rıza Nur demek istiyorum, Köprülü için, "Eğer siyasi mesleğe girmiş olsaymış, neler yapacak, neler çalacakmış," yollu ekliyordu; Doktor Nur, Köprülü'nün de içinde olduğu Dörtlü'nün, iktidarı alabildiklerini ve ancak bu müthiş Darülfünun Müderrisi'nin, cumhurbaşkanlığı Bayar'a ve başbakanlığı Menderes'e kaptırdığını göremedi; 1950'den sekiz yıl önce göçtü, o günlere yetişemedi. Ama biz, vezir yetiştiren Köprülü ailesine giden soyadının kendisine değil karısına ait olduğunu biliyoruz; Doktor Nur'da ise, "Köprülüzade Fuat'ın Fransızcası yarım yırtık olduğu gibi Arapça, Acemce de bilmiyor," ithamını buluyoruz. Doğrusu, Rıza'nın "yarım yırtık" nitelemesini, kendi Farsça bilgime layık görerek ve bu sınırlar içinde, Farisi bilgisinin zayıflığına tanıklık edebiliyorum. Gerçekten ve sadece Köprülüzade mi? Bu güzel dili bilmemek, bilim dünyamızda, müthiş bir boşluk'tur.

Şimdi Köprülüzade'nin tartışma özetini aktarıyorum: "İlk Mutasavvıflar" ilk önce 1919 yılında yayımlandığına göre, Yunus üzerine tartışma daha önce olmalıdır. Ama bu eser, "İlk Mutasavvıflar", Yunus'u, münevveran camiaya duyuran ve hatta kabul ettiren çalışma niteliğindedir; bozuk ve çirkin bir Türkçe ile, "ilke imza" atanlardandır. Özetinde de, kurnaz, boşluk avcısı ve tipik bir Köprülü raporu okuyoruz.

"Hurufilik, Fazlu'llahi'n-Naimi Esterebadi tarafından XIV. yüzyılın son çeyreğinde yayılarak, XV. ve XVI. asırlarda Anadolu'yu da kaplayan bir mezheptir ki, inandığı esaslar ve onu teşkil eden sebepler pek iyi tedkik olunmuştur.[135] Nesimi, Refi'i, Temannayi gibi bu mesleki kabul etmiş birtakım Türk

---

134) Doktor Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, Cilt III, Frankfurt, 1982, s. 1241.

135) Burada Köprülü şu dip notu vermektedir: "Cl. Huart'ın neşrettiği Hurufi metinlerine bakınız. Hoca İshak Efendi'nin *Kaşifü'l-Esrar*'ında buna dair epeyce izahat olduğu gibi, *Nuru'l-Huda limen İhtida*'da ve ondan naklen Rif'at Efendi'nin *Mir'ata'l-Makasıd*'ında da bazı bilgiler vardır. Rıza Tevfik Bey'in tedkiki dağınık ve bilhassa tarihi cihetlerde çok eksik ve yanlış olmakla beraber, faydanılmağa değer Hulul-(Epiphanie)'u, yani Cenab-ı Hakk'ın meslek vazı'ı Fazlu'llah şeklinde görünmesini kabul eden bu meslek, İslamiyetin sinesinden çıkan başka bu gibi Batınıyye mezheplerinden birini teşkil eder ki, meydana getiren sebepler bakımından Yahudilerin Cabale (Kabbale)'ından, Néo-Platonisme akidelerinden, biraz da dini-tasavvufi ananelerden mürekkep acaib ve ibtidai bir halitadır."
Prof. Dr. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, İstanbul, 1919-1981, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, s. 327.

mutasavvıf şairleri mevcut olmakla beraber, Yunus Emre'nin Hurufi olduğuna dair hiç kimsede ufak bir şüphe uyanmamış, ne eski tarihçi ve tezkireciler, ne de son tetkikçiler böyle bir ihtimalden söz etmişlerdi. İlk defa olarak Rıza Tevfik Bey –galiba Yunus'u XV. yüzyıl şairlerinden zannederek– Divanı'nda gördüğü bazı parçalardan O'nun Hurufiliğine hükmetmiştir."

Köprülüzade, "Onda hakikaten harflere ve harflerin sırlarına ait bazı şeyler mevcut ise de," diyerek maddi işaretleri kabul etmekten geri kalmamaktadır. İtirazı, iki noktada toplanıyor; birincisi daha önce bir itiraz olmaması ve ikincisi, Yunus'un Fazlullah'dan önce yaşayıp göç etmesidir; bunlara, tipik Köprülü polemiği diyebiliyoruz. Birincisi, daha önce Yunus önemli değildi ve o tarihte Hurufilik boyutunun da bir tartışma konusu olabileceğini düşünmemek isabetlidir. Rıza Tevfik'in dikkati, başlı başına dikkate şayan'dır ve nev-i şahsına münhasır sayabiliriz, göreceğiz.

İkincisi, Fazlullah'ın Yunus'dan sonra gelmesinden hareketle bir itiraz formülasyonunu ise kötü bir polemik kabul etmek zorundayız; çünkü, Hurifizmin bütün belirleyici elemanları, Fazlullah'tan önce vardı, Kabbala, hurufiyat ve mesih elemanlarının ön-mevcudiyetlerini biliyoruz. Aynı şekilde, Sosyalizmin, belirleyici bütün elemanları, Weydemeyer'e mektupta da ifadesini bulmuştu, Marx'tan önce tartışılıyordu. Demek ki Marx'tan önce "Sosyalist" ve Fazlullah'tan önce de Hurufi olması çok doğaldır; az gelişmiş veya tutarlı olmaktan uzak görebiliriz, amma, inkar edemiyoruz.

★ ★ ★

Katkı 18

Yunus Emre

HURUFİ DİZELER

Yigirmisekiz hece okursun ucdan uca
Sen elif dersin hoca manası ne demektir

* * *

Dört Kitab'ın manası tamamdır bir elifte
Ba dedirmeniz bana ben bu yoldan azarım

Yedi Mushaf manasın okudum tamam kıldım
Ya ne için karayı ak üstünde yazarım

Prof. Dr. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, İstanbul, 1919-1981.

Köprülü, Rıza Tevfik'in, "Yunus'un Hurufi olduğuna dair erbabınca sarih işaretler var," dediğini aktarmaktadır. Belki de kendisini, Hurufizm babında, bir "erbab" sayan Rıza Tevfik şu açıklamayı ileri sürüyor: "Bu sözlerdeki elif âdemdir; ba, Besmele'nin başıdır ki altındaki nokta bütün hurufun menşei olan memba-ı vücuttur. Yedi Mushaf manası, vech-i âdemdeki yedi hatt-ı esasidir. 'Ak üstünde kara yazı', tabiri hutut-i ümmiyye ile hutut-i ebiyye'den kinaye ve ona ima tarikiyle söylenmiş sözlerdir. Bunlar Hurufilerce itikadat-ı esasiyyedendir. Matbu eserimde pek çok misaller ve deliller ve izahlar vardır." Rıza Tevfik, Yunus'un bu dizelerindeki işaretlerin, Yunus'un Hurufizmini açıklamaya yeterli olduğu kanısındadır; çünkü bunlar, Hurufizmin temellerini oluşturuyorlar. Öyleyse, dizedeki sırlı işaretlerin, Hurufizmin sine

qua non koşulları oldukları tespitini okuyoruz ve bu iddiayı Rıza Tevfik'e borçluyuz.

Rıza Tevfik, daha ayrıntılı açıklamalar ile kanıtların, 1919 tarihinden önce, basılı çalışmalarında olduğunu da haber veriyor; ancak ben bunlara başvurmayı gerekli görmüyorum. İddia düzleminde bu kadarı yeterlidir; bunun yerine Rıza Tevfik hakkında, yine son derece kısa bilgi vermenin daha yararlı ve yeterli olacağını düşünüyorum.

Yıllarca, Türkiye'de mizaha damgasını vuran *Akbaba*'nın kurucusu, ki Aziz Nesin de orada yetişmişti, Yusuf Ziya'nın çok küçük ve benim çok sevdiğim bir kitabı var; Yusuf Ziya, bu kitapta, Rıza Tevfik için "doktordu, şairdi, filozoftu, konferansçıydı, meydan sözcüsüydü ve pehlivandı" demektedir. Güzel, ama yine de bir küçük eksiğini görüyoruz, "Filozof" Rıza Tevfik siyonist idi. Buradayız.

Osmanlı'nın son zamanlarında ve Cumhuriyet'in ilk zamanlarında, Türkiye politikasında çok şiddetli bir kamplaşma mevcuttu; çalışmalarıma kadar üstünün kalın ve kara bulutlarla örtüldüğünü artık daha açık yazabiliyoruz. Kamp ayrımları mütenevvidir, fakat, burada, bir yanında "siyonizm" denilen kamplaşmaya değiniyorum; zorunluluktur. Judaik literatürde karşı tarafa "alyansizm" diyorlar; ben ise "rezervizm" adını önermiş bulunuyorum.[136] Aradaki kavga serttir.

Tevfik, Fariside "Tofik", Alyans'ta okumakla birlikte siyonist olanlardandır; ancak bu yanı bizi doğrudan doğruya ilgilendirmiyor. Bizi ilgilendiren taraf, Tevfik'in bu tespitlerinin güvenilirliğidir; Hurufizmin Judaizm ile sıkı bağını kabul ettiğimize göre, Judaik bilimde yetkin ise, güvenebiliriz, ilgimizin kaynağına bunu koyuyoruz.

---

136) Buraya "bundizm" de katılabilir; *Şebeke*'nin ikinci cildinde ele alıyoruz.

Katkı 19

Rıza Tevfik

MUSTAFA KEMAL

Siyaset çamura biraz kan kattı,
Bir koca kalpaklı adam yarattı.
Herkes O'na taptı, Rıza dayattı.
Secdeye varmayan o ..... oldu!

Yusuf Ziya Ortaç, *Portreler*, Istanbul, 1960, s. 56.
Rıza Tevfik, siyonist idi. Analizi, *Şebeke*'nin ikinci cildindedir.

Rıza, ne kurtuluşa, ne Mustafa Kemal'e inandı. Dolayısıyla, Cumhuriyet'ten sonra, yurtdışına çıkarıldı. Dizeleri bunu açıklıyor; ve acı saçıyor. Türkiye'ye dönünce, "Hesaplaşmaya değil helallaşmaya," geldiğini ilan ediyordu; ölüme randevu verdiği zaman, Eşi Nazlı'ya, "Nazlı'm, bugün ayrılma yanımdan, kederim var," diyordu, randevu tarihinden çok önce öldüğünü düşünebiliyoruz. Bu türler, yaşarken ölür ve sürgün, ya öldürür ya öldürür; döner, yaşadığını düşünür halbuki ölüdür.

Hakkında en açıklayıcı bilgileri ise, en passant, Esther Benbassa'da buluyoruz; İzmirli Yahudi bir ailenin kızı olan Esther Benbassa'nın pek değerli çalışmasında, "Une Diaspora Sépharade" ve bir yerde, "certains Jeunes-Turcs de la premiere heure, tels Riza Tevfik et Talat Bey, étaient eux-memes passés par ces écoles, le premier éleve, le second comme enseignant" haberini okuyoruz.[137] Buradan Talat Paşa'nın Alyans İsraelit Universel'de öğretmen ve Rıza Tevfik'in de öğrenci olduklarını öğreniyoruz. Demek ki Rıza, Kabbala'yı okulda öğrenmiştir, öyleyse, Hurufizmi teşhis kabiliyetinin olduğunu kabul etmek zorundayız.

---

137) Esther Benbassa, *Une Diaspora Sépharade en Transition - Istanbul XIX-Xxe Siècles*, Paris, 1993, p. 28.

Profesör Benbassa'nın çalışmasının önemi şuradadır; bizim ulaşamadığımız kaynakları kullanmaktadır. Bunlar arasında, İbrani dilindeki ufak-tefek gazete ve dergiler ayrıca değerlidir; 3 Mart 1909 tarihli *Ha-Olam* ve 8 Mart 1909 tarihli *Ha-Zevi* adlı ceridelerı, ilki Odessa ve diğeri Kudüs, Rıza Tevfik hakkında çok önemli bilgiler sağlamaktadır. Bunu, Esther Benbassa'dan ve Fransızca aslından aktarıyorum: "Cet optimisme fut encouragé, au debut, par des members influents du Comité Union et Progres, tel Riza Tevfik, dit le 'Filozof', qui, lors d'une conference a Balat, répondait par l'affirmative a la question, 'peut-on etre sioniste et patriote ottoman?', tout en ajoutant que lui-meme était sioniste sans etre juif."[138] Daha derinlemesine bir etüdü başka yere bırakmak üzere, Jön-Türk İhtilali'nin, Ben-Gurion, Ben-Zevi, Moşe Şertok misali Osmanlı Yahudilerinde iyimserlik yarattığını okuyoruz; başkaları da vardı, İttihat ve Terakki Merkez Komitesi'nden "Filozof" unvanlı Rıza Tevfik de, iyimserliği yayanlar arasında yer alıyordu. 1909 Mart başında olabilir, belki de Şubat sonudur, Filozof, Balat'ta verdiği bir konferansta, "Hem siyonist ve hem de bir Osmanlı vatanseveri olmak mümkün mü?" suali ile karşılaşıyordu; cevabı kesinlikle "evet" olmuştur. Dahası da var, Rıza Tevfik, cevabının inandırıcılığını artırabilmek için, kendisinin bir siyonist olduğunu da, que lui-meme était sioniste sans etre juif, ilan ediyordu. Bu önemli bir bilgidir; Osmanlı'nın son zamanlarında siyonistler sanıldığından fazlaydılar, Filozof, felsefede öyle diyorlar, fakat siyonizmde tek değil, bunu biliyoruz, ama etüdünü, gelecek çalışmalarımıza bırakmış durumdayız. Burada yerinin olmaması gerekmektedir.

Bir nokta var; bu cevapta Tevfik, "Siyonist olduğunu ve ancak Yahudi olmadığını," söylüyor; tartışmalıdır. Alyans Okulları'nda, başka din ve kavimden olanların da bulunduklarını kabul edebiliriz, Yahudiler, kriptolar ve sabetayistler arasında minimal dozajda Hıristiyan veya Müslim serpiştirilebilir, fakat, esas itibariyle Yahudi çocuklar için açılmıştı ve bunları, yaşadıkları "Müslüman" mülklerinde meslek kazanmak ve iktidarda etkili olabilmek üzere yetiştiriyorlardı. XIX. yüzyıla gelindiğinde bir kütle olarak Türkiye Yahudileri, çok yoksul ve çok cahildiler ve zaman zaman Türklerden daha bağnazdılar; Alyans Okulları'nda Fransızca eğitimi, Yahudi yasalarına aykırı bulan hahamlar çoktular. Alyans Okulları, Yahudileri yükseltmek ve bu arada Fran-

138) Ibid., p. 81.

size etmek üzere düşünüldü ve siyonizme karşı alyansizm mezhebi işte buradan çıkmıştı, Fransızlaştırmaya ve benim "rezerv" olarak tarif ettiğim devletler yaratmaya çalışıyorlardı; bütün bu mütalaalar ile ve hülasaten, Rıza Tofik'in cripto-juif olması ihtimali yüksektir. Kaldı ki İran'da "Tofik" Ailesi'nin kripto olduğuna inanılmaktadır;[139] yalnız, burada bizim tartışmamız açısından Filozof'un şöyle ya da böyle olmamasının bir kıymet-i harbiyesi bulunmamaktadır, en passant not etme gereğini duymuş bulunuyorum. Kıymetli olan, bu kısa analiz ile Yunus'un Hurufi olduğunu iddia ederken, Filozof Tofik'in, bilgisine güvenebileceğimizi ortaya çıkarabilmiş olmamızdır. Yeterlidir.

Adlarına geldiğimizde, hem "Yunus" ve hem de "Emre" isimlerinin, asıl olmayabileceğine başka çalışmalarımda işaret etmiştim; takma olma ihtimali hayli kuvvetlidir. Yunus adı bizde az kullanılıyor; Profesör Babinger, T. Catavolunus adlı bir Elen'in Fatih Sultan'a sekreter olunca "Yunus Bey" adını aldığını haber veriyor.[140] Babinger, aynı çalışmasında ve başka bir yerde, "the name Sinan, which was then in principle adopted only by converts" demekle birlikte, "Sinan" adının sadece Dönmeler tarafından taşındığını kaydederken "Yunus" için bu notu düşmemektedir. Türkler, "Yunus" adını çok ender taşıyorlar, her türlü konverso'da rastlıyoruz.

Ancak ilerde Bedrettin'i tartışırken daha çok gerekebilir, çeşitli kaynaklarda, "Greek" işareti görmek ve bu adları taşımaları, onların Hıristiyan oldukları anlamına gelmemektedir. Bu topraklarda sefaradlardan ve kuşkusuz eşkenazlardan önce de Yahudiler vardı, "Romaniot" denmektedir ve çoklukla Elen adı taşıyorlardı. İsa'nın ailesinde de İbrani olmayan adlar taşıyanlar bulunuyordu; bugün de Türkiye'de Romanyot Yahudileri, tipik Elen veya Elenize adlar taşıyorlar. Hatta adlara bakarak Romanyot olup olmadıklarına karar verebiliyoruz.

Bu bir yana, Yunus'un adının, Latin karakterlerle "Jona" veya "Jonah" yazılıyor, Tevratik olduğunda kuşku yok, ikiyüzlü anlamını da vermektedir.

---

139) İrani "vav" karakteri, "o" veya "u" olarak okunmak icap ederken bizde "-ev" söyleniyor; "Hosro" veya "Husro" olan adı da, "Husrev" ya da "Hüsrev" yapıyoruz. İranilerin bu çok taşınan adını İbraniler "Koreş" çağırıyorlar; sürgünden dönmelerini sağladığı için bu adı çok taşıyorlar. İbrani "Koreş" bizde "Güreş" olmaktadır. "Hosro", Batı'da "Cyrus" çağrılıyor, Roma'dan kalmadır; yalnız, "Cyr", "Kır" telaffuz edilebilmektedir ve isabetlidir. Bu Kır'dan, bizde "Kırca", "Kırcı" ve "Kırcan" ad veya soyadları elde edilmektedir. Kısaca, Hüsrev, Güreş, Kırca, hep Hosro'dan geliyorlar; not etmiş oluyorum.
Tofik Ailesi'nin kripto-Yahudi olduğu, özel bilgidir. Araştırılmaya muhtaçtır.

140) Franz Babinger, *Mehmed the Conqueror and His Time*, Princeton University Press, 1953-1992, p. 182.

Elenler, "Yonas" ve Araplar "Yunus" ya da "Yunis" çağırıyorlar; sefaradlar, Yones, Yunis, Yunes varyantlarına sahipler, "Yunesi" veya "Yonosof" ya da "Yonovitz", Yunus-oğlu ya da Yunus-zade, Uanus-gil anlamındadır. "Yonisch" , "Yuniş" okuyabiliriz, "Yunuscuk" demektir; demek ki, dünyanın her yanında, Yahudiler tarafından ve hâlâ taşınmaktadır. Ancak *Kuran*'da da var ki bunu da normal sayıyoruz.

Sinan'ın, Mimar Sinan'a kadar, converso'lar tarafından taşınmasını makul bulabiliriz, "sina-n" konstrüksiyonuna yabancı değiliz; ayrıca Babinger'in bilgili desteğine de sahibiz, bununla birlikte, Yunus'ta böyle bir netlik yoktur ve sadece muhtemel, diyebiliyoruz. Emre'ye gelince, Köprülüzade boşluk bulma kabiliyetini bir kez daha göstererek, "Türk Onomastique" üzerine belki de ilk incelemeyi yazmış olmasına karşın,[141] "bu 'emre' kelimesi hakkında şimdiye kadar yapılan lisan tedkikleri ne yazık ki o kadar kesin bir neticeye varamamıştır," demektedir.[142] Köprülü, burada çaresiz bir ifade ile Hammer'in, "Emre" adını, Macarların "imre" adına bağlamasına meyletmektedir; Necip Asım ile Rıza Tevfik de buradadırlar. Hem Necip Asım ve hem de Rıza Tevfik'te bir Judaik meyil saptadığım için pek şaşırmıyorum, Macarca "âşık" olduğu ileri sürülüyor ki, bunu bir çıkmaz sokak sayabiliyorum; çünkü, Macaristan'da "İmre" adını daha çok Yahudiler taşıyorlar. Kaldı ki Profesör Eren, Macarcaya bihakkın vakıf olması ve etimolojik sözlük telif etmesine karşın böyle bir eğilim sergilemiyor, demek ciddi bulmamak elzemdir. İlaveten, Macar Yahudileri de bu ismi, "Avner" ya da "Abner" karşılığı, "ışığın babası" veya "babanın mumu" anlamlarına geliyor, kuniy olarak, "künye", "imre" kullanıyorlar; bizde İbrani asıllılarda "imir" buluyoruz, dolayısıyla, Emre adını Macaristan'a götürmek, Judaizme kapı açmak demektir. Doğru bulmuyorum. Emre'nin, Türkiye'de bazı İbrani asıllılar tarafından "İmir" veya "imre" için, üzerini örtmek ve aynı zamanda çağrıştırmak üzere taşınması başka, İbrani olması başkadır; olmadığını savunuyorum.

Türk isim-bilim alanında en çok yararlandığım Profesör Faruk Sümer de "Emre'ye gelince bunun üzerinde isabetli bir görüş ileri süremiyoruz," diyor ki[143] Üstat Sümer, eğer, Yunus'un yol haritasını ve dizelerini isim-bilim açısın-

141) F. Köprülü, ***Türk Onomastique'i Hakkında***, Tarih Dergisi, Cilt I, Sayı 2, 1950.
142) ***İlk Mutasavvıflar***, op. cit., s. 258.
143) Prof. Dr. Faruk Sümer, ***Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları***, Cilt I ve Cilt II, İstanbul, 1999, s. 741.

Köprülü Fuat: Musevi İmre ve Yunus "İmre"

Edebiyat Nobeli İmre Kertesz'in

2002 Nobel edebiyat ödülünü, romanlarında toplama kamplarının açtığı derin yaranın izlerini anlatan 72 yaşındaki Macar yazar İmre Kertesz kazandı.

İSVEÇ Kraliyet Bilimler Akademisi, Nobel Edebiyat Ödülü'nün Macar İmre Kertesz'e "tarihin acımasız keyfiliği karşısında bireyin kırılganlığını" anlatan yapıtları için verildiğini açıkladı. Akademi, "İmre Kertesz, yapıtlarında, insanların neredeyse tamamen siyasi iktidara boyun eğdiği bir çağda yaşamak ve düşünmenin olanaklı olup olmadığını sorguluyor" dedi.

Budapeşte'de 1929 yılında Musevi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Kertesz, Nazilerin Auschwitz ve Buchenwald toplama kamplarında ilk gençlik yıllarını geçirmek zorunda kaldı. Buralarda yaşadıkları, yazarda derin izler bıraktı ve yapıtlarının ana temasını "elinden alınan kaderi" oluşturdu.

Kitaplarına yayıncı bulmakta büyük güçlük çeken ve eserlerini İngilizceye çevirmekte de zorlanan Kertesz'in pek az eseri yabancı dilde yayınlanabildi. Almanya'da çok sevilen bir yazar olan Kertesz'in sadece "Doğmamış Çocuğa Ölüm Duası" ve "Fiyasko" adlı yapıtları İngilizce'de yayınlandı. Kertesz, 10 milyon kronluk ödülünü 10 Aralık'ta düzenlenecek törende alacak.

Hürriyet, 11 Ekim 2004

dan incelemiş olsaydı mutlaka bir sonuca ulaşırdı. Bunu yapmamış olmakla birlikte, Profesör Sümer'den, Babür'ün annesi Kutluk'un Cengiz soyundan Yunus Han'ın kızı olduğunu ve Yunus'un şeyhi Tapduk'un adının ise çok ender taşındığını öğreniyoruz. Üstat Profesör'e borçlanmayı sürdürüyoruz.

Öte yandan Türk dilinin etimolojisi üzerine yetersiz ancak ilk ciddi adımı atmış olan Profesör Eren de, "emre" girişine yer vermemektedir, not ettim, bir boşluk önündeyiz.[144] Bu durumda, bir çözüm olmak için, Doktor Rıza Nur'un "yarım-yırtık" nitelemesini üzerime alarak, pek yoksul dilbilim ve onomastique dağarcığım ile emre'nin, Farisi "hemrah" sözcük ve bazen de isminden türediğini öne sürmüştüm. Bunu temellendirebilmek için, şu iki öncele ihtiyacımız var; a- hem "Yunus" ve hem de "Emre" takma olmak zorundadır. b- Bu köylü âşık, Farisi konuşan topraklardan gelmektedir ; ayrıca, Türkmenlerde Farisi isim ve sözcükler boldur. Kaldı ki bizde "Emrah" adıyla köylü ozanlar vardı; bunların çoğunun gezgin olduklarını da biliyoruz. "Hemrah", Farisi "hem", birlikte ve "rah" ise yol, demektir, ikisi bir arada yoldaştır, Arabi "refik" diyoruz, Kırmancide yok, Sorani "hemrah" kullanabiliyor ve Kırmancide "re-heval" uyduruluyor, "re", rah'ın bozulmuşu ve Kürtçesidir, "Heval" ise arkadaş olup, Türkiye Kürtçesinde "re-heval", yol-arkadaşı, demektir ve gezgin âşıklara "yoldaş" sözü pek uygun düşmektedir.

Şunu da ekleyebiliriz, Fariside, şu basit cümleyi, İn kar ra behemrah-ı u kardem, kurabiliyoruz, burada "be hemrah" var ki "hemrah ile" karşılığındadır; ancak bu "yoldaş" değil, "yardımıyla" anlamındadır. "Bu işi, onun yardımıyla yaptım" diyoruz; demek ki "hemrah" veya bunun dilimize uymuş biçimi olan "emre" sözcüğünün bir de "yardım" manasını buluyoruz. Bu ise kırk yıl odun taşıyan Yunus'a pek uymaktadır; buradan da Köprülüzade'nin pek çok ulema misali, yakına değil uzağa bakma eğilimli olduklarını çıkarıyoruz.

Devamla ve öte yandan, Rusçada "tavariş", tavariş'in, Türkçe, "davar",[145] değerli veya "kıymetli" sözcüğünden geldiği ileri sürülebilmektedir; ancak

144) Hasan Eren, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara, 1999.

145) Modern Rusçada "tovar", mal sözcüğünden geliyor, etimolojik sözlüklerden "tavar" yazıldığını da öğreniyoruz. Ayrıca, bendeki Rus dili etimolojik sözlüğü, "çasto prıvodyat paralleli iz dr. -tyurk yazıkov" ve "sr. v sovr. Tyurskih yazıkah: turyets. Davar-" "melkiy skot", "skot" .." ibareleriyle Türk diline ve "davar" sözcüğüne açıkça işaret etmektedir.
İstoriko-Etimologiçeskiy Slovar' Sovremennogo Russkogo Yazıka, Tom. II, Moskva, 2001., str. 247. Diğer taraftan "mal" Arabi olup, "Beyt-ül Mal", Hazine veya Devlet Hazinesi anlamındadır, "Maliye" Arapçadan geliyor. Türkçesi "davar" olup, değerli demektir, Rusça etimolojik sözcük davar'ın, çağdaş Türkçede küçük "büyük baş" anlamına geldiğini söylüyor ki, eksiktir. "Tavariş", değerli anlamındadır.

Fransızcada "compagnon" veya "copain" sözcüklerinin başındaki "com" veya "co", Farisideki "hem" ile aynıdır ve her ikisi de "ile" veya "birlikte" anlamını veriyorlar. Compagnon, birlikte ekmek yiyen ve emre veya yoldaş ise birlikte yürüyendir; "birlik" var, sevimlidirler. Öyleyse, güzel, Yunus analizinden bir yan sonuca ulaşıyoruz, "yoldaş" Türkçenin pek güzel sözcükleri arasındadır ve "Emre" ile Tükçeleşmiş bir özdeş bulmuş oluyoruz.

Dilbilimi açısından, tekrar da olsa, h'lerin hep yutulduğunu ve Doğudan aldığımız sözcüklerde, a'ları çok zaman e'ye çevirdiğimizi hep not ediyorum. En çok verdiğim misal, Farisi "Buland", yüksek anlamında olup biz "Bülend" veya "Bülent" yapıyoruz; converso'lar, tercihen taşıyorlar. Yalnız en passant not edebiliyorum, İraniler, "Buland" veya "Bülent" diye bir isim bilmiyorlar; tam karşılığı İbraniyette var. Demek ki, bizde h'lerin ve a'ların değişimlerini bir lengustik kurala dönüştürebiliyoruz, Hemrah'tan, emrah'a, buradan Emra ve Emre'ye geliyoruz; demek ki "Emre", hemrah ve "yoldaş" olmaktadır. Bu kadar basit ve açıktır, ulaşmış oluyoruz.

Doğru mu? Bütün bu analizlerimi yapıp yayınladıktan sonra, bir şansımız oldu, şansımız var ki; Profesör Tietze, çok değerli etimolojik sözlüğünü çıkardı. Burada "Emrah/Emre" girişini buluyoruz ve yazdığı şudur: "'şahıs isimleri' <Fa. Ham-rah/ham-rah 'yoldaş', 'refik'. Baştaki /h/ nin düşmesi için krş.emsel."[146] Böylece, bu konuda en bilgin bir yerden destek almış oluyoruz; Köylü âşık, Yunis yoldaş idi, şimdi buradan devam ediyoruz.

---

146) Andreas Tietze, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügatı*, Cilt I A-E, İstanbul-Wien, s. 740. Birinci rah'daki a'nın şapkası var, koyamıyorum. "Fa", Farisi yerine kısaltmadır. Bu büyük araştırıcının erken kaybı büyük kaybımızdır.

Katkı 20

Yunus Emre

TARİKAT DİZELERİ

Hakikat bir denizdir şeriat anın gemisi
Çoklar gemiden çıkıp denize dalmadılar

Dört Kitab'ı şerheden hakikatte asidir
Zira tefsir okuyup manasını bilmediler

Köylü ozan, hakikat için, şeriat gemisinden çıkmayı şart koşuyor; ancak hakikatı bulabilmek için okumayı da reddediyor. Kaldı ki okuma ve yazması yoktur, eskiden böylelerine, anadan-doğduğu halde kalmış anlamında "ümmi" deniyordu, Arabi "ümm" anne'dir ve "ümmi", doğduğu üzere kalmış, yontulmamış ve dolayısıyla, cahildir. Yoldaş Yunus, cahilleşmeyi savunuyordu ve nitekim, Yunus'u bir mezhep ve bir yol olarak propaganda etmeye başlayan B. Toprak da en çok Yunus'u bu yanından tutuyordu. Şunları yazıyordu: "Biçare Yunus ne bile, ne kara okudu, ne akıl, demiyor mu, diye itiraz edeceklerdir. Fakat Yunus Emre'yi harfi harfine kabul edecek zamanı bilmek lazımdır. O burada dünya ilimlerine kin ve nefretini gösteriyor. Dünya ilimlerini o kadar unutmak istiyor ki onlara hiç elini sürmediğini kandırmağa çalışıyor. Bildiklerini, kafasıyla öğrendiklerini söküp atmak istiyor. Sonsuz bir cahilleşme, désinstruction, ile ümmiliğe, ruhun o saf, o bakir huzuruna ermek için bilgisini biteviye inkar ediyor."[147] Ümmilik ve cahilleşmeye tapınma ile karşı karşıya gelmiş durumdayız.

147) Burhan Toprak, *Yunus Emre*, Istanbul, 1934-1972, s. 27.
Toprak, bu sırada kendisine bir mentör bulmuş durumdadır; André Gide'ten daha yükseğini bulmak zor görünüyor.
"André Gide bu cahilleşmeyi daha açık ifade ile anlatıyor:
'Başkaları kitaplarını bastırır veya çalışırken ben aksine kafamla öğrendiklerimi unutmak için üç yılımı gezi ile geçirdim. Bu cahilleşme güç ve uzun, ama insanların zorla öğrettikleri bütün bilgilerden faydalı oldu ve bu gerçekten yeni bir oluşun başlangıcı idi.'

Bütün bunları 1934 yılında yazıyordu ve "Yunus Emre, Türk Orta Çağı'nın en büyük yıldızıdır," diyordu; 1919 yılında, Köprülüzade'nin açtığı çığırı yükseltiyordu. Öyle de söyleyebiliriz; 1919 yılında ortam elverişli olmamıştı ve herhalde otuzlu yılların ortalarında bir elverişlilik var. Belki de çoğu ilk kez telif edilen, tarihler, bunu desteklemektedir.

Ne yapmak istiyor? Birge, 1965 yılında, "there is to-day in Turkey no poet more honoured than Yunus Emre" yollu yazabiliyordu; "every Bektashi collection of verse includes a goodly number of his poems, and every recent history of Turkish literature mentions him as important in the literary history of Turkish people", bunları da eklemektedir.[148] Uzaktan bakınca daha net görülebiliyor, gerçi John Birge, Robert College'de öğretmenlik yapıyordu, ama, 1960 yılları ortalarında Yunus'un en büyük ozan sayılmasına ve edebiyat tarihinde en ulu yere layık görülmesine şaşırmış olduğu izlenimi veriyor. Nihayet, her Bektaşi divanında Yunus dizeleri yer almaktadır ve Yunus, all in all, eninde sonunda, bir Bektaşi-Hurufi ozandır. Ne oluyor? Bu Sosyalist mektebin patladığı bu yıllarda, belki de bu kez, su altından süren "Kemalist" kollar, bu "legal-Marksist" aşamada, köylü-Sosyalizmi olarak fışkırıyordu. Bu yıllar, Osmanlı'da ve Cumhuriyet'in ilk döneminde kovulmuş olan "türküler", ilk kez misafir olarak tekrar geliyordu, Demokrat Parti'nin kapitalizan yollarla canlandırdığı köylülük, şimdi Sosyalizan tekniklerle pencereden giriyordu, Ruhi Su öncüdür ve mükemmel sesi ile yüksek disiplini sayesinde bize türküleri sevdiriyordu; türkünün, aslı türk-i idi, daha sonra misafir olduğu ev sahibini kovduğunu biliyoruz.

Speros Vryonis ise uzaktan olmasa da tarihten bakıyor, XI. ve XV. yüzyıllarda Küçük Asya'da, Elenizmin gerilemesi sırasında ve İslamizasyon sürecinde, derviş düzenlerine dikkati çekerken, en önemli iki düzenden, Bektaşinin köylü ve Mevlevi tarikatının ise şehirli olduklarına parmak basıyordu.[149] Bu durumda, bu Bektaşi-Hurufi dervişi propaganda edilirken, "dine dönme" ve cahilleşme kadar, bir de "köye dönüş" teşhis etmek yerindedir.

Demek "dine dönüş" ile köylülüğe sığınma el eledir, daha sonra "Enstitü"

Bu cümleden sonra, cahilleşme çalışmasının kendisine verdiği büyük hediyeyi, yani hayat aşkını, yaşamayı, duymayı anlatıyor:
'Hayatla ilgilenmek için yapmağa mecbur olduğumuz gayretleri tasarlayamazsın. Ama şimdi, o bizi ilgilendiriyor, ona sarılıyoruz –her şeyde olduğu gibi– ihtirasla!' "
Ibid., s. 28.

148) Birge J. Kingsley, *The Bektashi Order of Dervishes*, op. cit., p. 53-55.

149) "..certainly the most famous and widespread of the dervish brotherhoods within the Ottoman Empire came to be those of the Bektashis and Mawlavis, the former originally a 'rural' order,

➡

olan köy eğitmenleri hemen izlemektedir; son olarak bir de propagandist üzerinde durabiliriz. Burhan Ümit Toprak'ın iki özelliğini biliyoruz. Ümit Toprak, birdenbire, Yunus'u keşfederek diğer tüm şiir ve felsefeye bir Haçlı Seferi düzenlerken[150] daha sonra Güzel Sanatlar Akademisi olan şimdi Mimar Sinan Üniversitesi'dir, sanat-ı nefise mektep ve eğitiminin müdürü idi. Demek ki, estetikte otorite sahibidir ve kullanabiliyordu. Buna ek olarak, üç büyük paşalardan biri olan, Erkan-ı Harbiye Reisi Mareşal Fevzi Çakmak Hazretleri'nin damadıdır.[151] Dolayısıyla, Gazi ve İsmet Paşalar ile teması olacağını düşünebiliyoruz.

Ekleyebileceğim belki de iki nokta kaldı. Birincisi, Büyük Kurtarıcı'nın, *Nur Baba*'nın kahramanını merak etmesidir. Yakup Kadri'nin nakline göre "Nur Baba" bir adam da bulmuşlar, Gazi Paşa, iyice sınamadan geçirdikten sonra, Yakup Kadri'ye, "Yakup Kadri, bu senin anlattığın Baba'ya hiç benzemiyor" demişti, Yakup Kadri'den öğreniyoruz. İkincisi ise Margaret Macmillan'da bulduğumuz pek küçük bir işarettir; "he had a rational and scientific mind, but later in life grew fascinated by the esoteric", buna göre, rasyonalist ve bilimsel bir akla sahip olan Mustafa Kemal, daha ileri yaşlarında, Batıniyatın etkisine girmişti, Macmillan, geçerken bunu kaydediyordu, başka yerlerde pek rastlamadığımız bir iddiadır.[152] Şahsından değil yapılanlardan çıkarılmış olduğunu düşünebiliriz.

---

the latter an urban one."
Vryonis jr. Speros, *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and Process of Islamization from the Eleventh Through the Fifteenth Century*, University of California Press, 1971, p. 368-369.

150) "Yunus Emre'yi bulmadan önce Türk edebiyatının havasında bunalıyordum. Saz şairlerini lüzumundan fazla tek düzen, lüzumundan fazla sade, bir kelime ile bayağı buluyordum."
"Divan edebiyatına gelince, bu edebiyatın kendisine mahsus bir Cachet'si, bedi ve beyan kaideleriyle tesbit edilmiş teşbih, istiare, mecaz vesairesi, klişeleri, gül deyince arkasından bülbül, gülşen, bahar, saba; bade deyince yine arkasından bezm, saki, mahbup, canan, saar, piyade kelimelerini sıralaması, nihayet biteviye aynı thema'ları, aynı düşünceleri gevelemesi, en büyüklerinde bile beni deli edecek kadar iğrendiriyordu."
Burhan Toprak, *Yunus Emre*, op. cit., s. 13.

151) Fevzi Paşa hakkında burada ayrıntıya girmek istemiyorum; İsmet Paşa, bir gün, ümitsizlik zamanlarında ölmek istediğini hikaye ederek, "Her yere atılıyorum," deyince Kemal Paşa, "Bu senin söylediğin büyük kumandanlık hasletidir," cevabını vermişti. İsmet Paşa, bu episod'a şu eklemeyi yapmaktadır: "Bizim Çakmak bu anlarda ne yapardı, bilir misiniz? Odasına kapanır, *Kuran* okurdu." Müşir'in dindarlığı ve zayıflığı hep malumdur. Fakat tarikat mensubu olduğu, şeyhine yakın defnedildiği de söylenmektedir.
Müşir'in üçüncü kuşaktan sonra ahfadı şunlardır; Erika Leyla, Lisa Ayla, Gönül, Özcan Erez, Gül, Timuçin Önür, Sabine, Cevat, Martin, Çağatay, Zeynep, Mert, Coralie, Jessica, Tolga, Can, Ghilain, Cengiz, Melissa, Kenan, Cem, Atok İlhan, Tove Idiand, Cindy Deniz, Alicia, Simla, Melih Soydan, Sebla, Bülent Hakan, Amanda, Cengiz, Louise, Timur, Muna, Bora, Nimla, Süleyman Heplevent, Rifat Börekçi, Ayla, Doruk, Ece, Selçuk.
Necdet Uğur, *İsmet İnönü*, yky, s. 15.
Nilüfer Hatemi, *Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri*, Cilt II, yky, 2002, s. 906.
Bazı isimler, evlilik yoluyla olabilir, ayıramadım.

152) Macmillan Margaret, Paris 1919, New York, 2002, p. 370.

Yunus Emre Sponsoru Düğünde

Kızı Muazzez Hanım ile Burhan Toprak'ın düğünleri (1931)

Burhan Toprak, İsmet İnönü, Muazzez Hanım,
Mevhibe Hanım, Fitnat Hanım (1931)

Katkı 21

Nâzım Hikmet

1917: MEVLANA!

Sararken alnımı yokluğun tacı,
Gönülden silindi neşeyle acı.
Kalbe muhabbetle buldum ilacı,
Ben de müridinim işte, Mevlana.

Ebede sed çeken zulmeti dedim
Aşkı içten duydum, arşa yükseldim,
Kalbten temizlendim, huzura geldim,
Ben de müridinim işte, Mevlana.

1926: BERKELEY

Behey
Berkley!
Behey meyhane kızlarının kara cübbeli kavalyesi,
Kıralın Şovalyesi,
Sermayenin altın sesi,
Ve Allahın piskoposu!
Felsefenden tüten günlük kokusu
Başımızı döndürmek içindir.
Hayat kavgasında bizi
Dizüstü süründürmek içindir!
Her kelimen
kelepçelerken

bileklerimizi,
Kıvrılan
bir yılan
gibi satırların
sokmak istiyor yüreklerimizi.

BEDRETTİN'İN ÇIKIŞI

Herhalde, traduttore traditore, İngilizcede translator traitor, sözü en çok şiirde doğrudur; gerçekten de şiirde tercüme ihanete yaklaşmaktadır. Bu, çevirenlerin hain olmalarından kaynaklanmıyor, belki Orta Çağ İtalya'sında "tercümanlar", çoğunlukla hain idiler; ancak ve aslında şiirde çeviri, kendi halinde hain bir iştir, şiir tadını koruyabilmek için çok zaman ihanet gerekli olmaktadır. İhanetin tat verdiği nadir alanlardan birisinin şiir olduğunu düşünebiliyoruz, çünkü, şiir tadı yoksa da şiir kaybolmaktadır; "My country, Bedrettin, Sinan, Yunus Emre and Sakarya", burada ise şiir aslında nakıs'tır. Nâzım Hikmet'in, ülkesini, Bedrettin ve Sinan ve Yunus ve de Sakarya ile algılamasını, çok şaşırtıcı buluyorum. Sakarya'nın Mustafa Kemal'i sembolize ettiğini düşünürsek, mümkün; ancak, bu kez de yanına konanları algılamak zorlaşmaktadır.

Sinan çok mu önemliydi? İstanbul alındığında muhteşem kiliselerin muhteşem kubbelerine, Osmanlı mimarisi ne ekledi; şöyle de söyleyebiliriz, Aya Sofia yüzyıllarca cami olarak kullanıldığında, içinde ibadet eden Müslimler herhangi bir yadırgama duydular mı? Sanmıyorum. Duymadılarsa, muhteşem kilise kubbelerinden muhteşem cami kubbelerine mesafenin çok kısa olduğunu düşünmek zorundayız. Mimar Sinan'ın önünde muhteşem kiliseler vardı; kopya çıkarmakla yetindiğini söylemek haksızlıktır, geliştirmiş olduğunu kabul edebiliriz.

Bir Dönme olduğundan kuşku duymuyoruz; Profesör Babinger, "Sinan" adının yalnızca Dönmeler tarafından taşındığını kaydediyor ki bunun devam ettiğini telakkiye mezunuz. Ermeni ya da Elen-Hıristiyan bir aileden gelmiş

olması mümkündür, ancak ben pek muhtemel görmüyorum. Adının Sina'dan türeyebileceği akla daha yatkın duruyor; *Tevrat*'ta ve Yahudi tarihinde "Sina" ayrı bir yere sahiptir, "sina-i" veya "sinay" yerine taşındığı hipotezini kurabiliriz.[153] İncelenmeye muhtaç ve kuşkusuz, burada konumuz dışındadır, ama yine de Bedrettin'i ve daha doğrusu Bedrettin'in babası İsrail'i tartışmaya bir hazırlık yapmış oluyoruz.

Bu arada not ediyorum; Nâzım Hikmet'in, Bedrettin'i yazarken hiç rahat olmadığı anlaşılıyor, sanki neden yazdığını bilmiyor; kuşku duyuyor, diyebiliriz. Destanı'nın bir yerinde, "Şimdi ben bu satırları yazarken, 'vay, kafasıyla yüreğini ayırıyor, vay, tarihsel, sosyal, ekonomik şartları kafam kabul eder amma, yüreğim yine yanar, diyor, vay vay Marksiste bakın..' gibi laflar edecek bazı 'sol' geçinen delikanlıları düşünüyorum" yollu bir not düşüyor ki bu içindeki tartışmayı yansıtmaktadır.[154] Hikmet, bu rahatsızlığı duymada haklıdır; Filozof Berkeley'e, idealizminden dolayı, en ağır hakaretleri layık bulan Şairimizin, bir sufisti ve bazılarına göre mesihlik iddiasında bir alimi böylesine yüceltirken rahatsızlık ve huzursuzluk duyması yerindedir. Kaldı ki, huzursuzluğuna, hem içsel ve hem de dışsal önem atfedebiliriz; Bedrettin'i, hem batıni bir davet ve hem de zahiri bir oportunite değerlendirmesiyle yazdığını düşünebiliriz. Çünkü, Diyanet İşleri Reislerinden Müderris Şerafettin Yaltkaya'nın risalesi 1924 ve Hikmet'in destanı ise 1936 tarihlidir. Hikmet, Şerafettin dayandığı iddiasındadır ve dayanak, sıradan görünmüyor. Bedrettin risalesi müellifi Müderris Mehmet Şerifettin'inin, bazı mahfilde tanındığını gösteren bir fotoğrafımız var; Hasan Ali Yücel ile, artık "Hay" çağrılıyor ki üzerinde durmam gerekiyor, aynı Şeyhi "Efendi" biliyorlardı, demek tarikattandır.

153) Oz veya Uz'dan, Ozan ya da Uzan, Noya'dan, noyan isimleri önümüzde bir kalıptır.
154) Bu konuda bir ek var, kaynaklar ektedir.

Katkı 22

BEDRETTİN MÜELLİFİ VE H.A.Y. EFENDİ ZİYARETİNDELER

Müderris Ş. Yaltkaya, Şeyh Abdülbaki Efendi, Hasan Ali Yücel
Efendi Ziyareti: 1925

Nazım Hikmet

I love my country:
I've swung on her plane trees, been inside her prisons.
Nothing dispels my depression
Like her songs and tobacco.

My country:

My country:
Bedrettin, Sinan, Yunus Emre and Sakarya,
Lead domes and factory chimneys
All are the works of my people
Who hide from themselves and laugh
Behind their drooping moustaches.

Nazım Hikmet, *Beyond the Walls*, selected poems, translated by R. Christie, R. McKane, T. Sait Halman, London, 2002.

Estet ve filozof Timuçin'in, "Nâzım Hikmet'in Şiiri" monografisini, çıktığı tarihte, o tarihe kadar Hikmet hakkında, içeride ya da dışarda, çıkmış tek değerli çalışma olarak nitelemiştim; bugün de, benim bölük-pörçük Nâzım Hikmet yazılarımı bir kenara koyarsak, tektir. Afşar Timuçin, sadece şiirlerden hareketle yazdığı bu monografide, "Şeyh Bedrettin Destanı'nda şiir açısından ve fikir açısından çarpıcı bölümler azdır," diyordu ki, çok doğrudur ve çok azdır.[155] Ancak bu "azlık" değerlendirmesini, monografinin, Nâzım Hikmet kült'ünün en yüksek olduğu bir zamanda yazılmış olmasına bağlayabiliriz.

Profesör Timuçin'in, şunları eklemiş olduğunu da görüyoruz: "Şeyh Bedrettin Destanı'nın düşünsel yanı biraz dağınık ve biraz eksik kalmıştır. Nâzım Hikmet'i, bu çalışmasında, Şeyh Bedrettin olayından ulusallık sorununa bağlayan etkinin ne olduğu, açıkça görülmüyor." Bu da çok yerinde ve son derece kibar bir tespit olmalıdır; biz, ulusallığın bir XIX. yüzyıl kavramı olduğunu biliyoruz, XV. yüzyıl Anatolia ve Balkanlarında ne aradığını sormak zorundayız. Ayrıca kimin ulusu? Tarihlerde henüz "Türk" sözcüğü tedavülde değildi, "Türkmenia" veya "Türkiya" ise yalnızca Frenkler tarafından ve çok az olmak üzere, istimal ediliyordu; Bizans tahtına oturan Osmanlılar ise kendilerine "Türk" dememek bir yana, Türk" olanı aşağılıyordu. O kadar öyle ki, bu kıyamdan yüz yıl kadar sonra Osmanlı tahtında Birinci Selim, İran Şahı İsmail'e diplomatik namesini Farsça gönderiyordu, cevabi name Türkçedir.

---

155) Afşar Timuçin, *Nâzım Hikmet'in Şiiri*, İstanbul, 1978-1979, s. 82.

Nâzım Hikmet'in, yazdıkları için bir özrü ya da müdaafanamesi var, Marx'tan beri "apologetic" demeyi öğrenmiş durumdayız ve buna filozof hocamızın eklemelerini görüyoruz. Aktarıyorum: "Gerçekte, zorluk, sanırız, böylesine önemli bir tarihsel olguyu tarihsel belge yokluğundan ötürü iyi değerlendirememekten gelmektedir." Buradan, Hikmet'in, destan konusunu doğru bilmediği değerlendirmesine geliyoruz; aslında belge yokluğu nedeniyle, pek de iyi bilinmemektedir. İkinci apologetic budur ve şimdi buradayız.

Sorunu tersine çevirmemiz verimlidir. Bir, doğruyu bilmek istemememiz, belki de güçlü ihtimaldir. İki, hâlâ doğru bilmek istediğimizden emin olamayız; çünkü, tekrarlıyorum, "resmi" tarih, dine yakındır ve ideolojiktir, diyoruz. Amma, eğer, tarih, egemen ideolojinin en önemli elemanlarından biri değilse, öyleyse egemen ideoloji nedir; o zaman "doğru" bilmemek esas'tır.

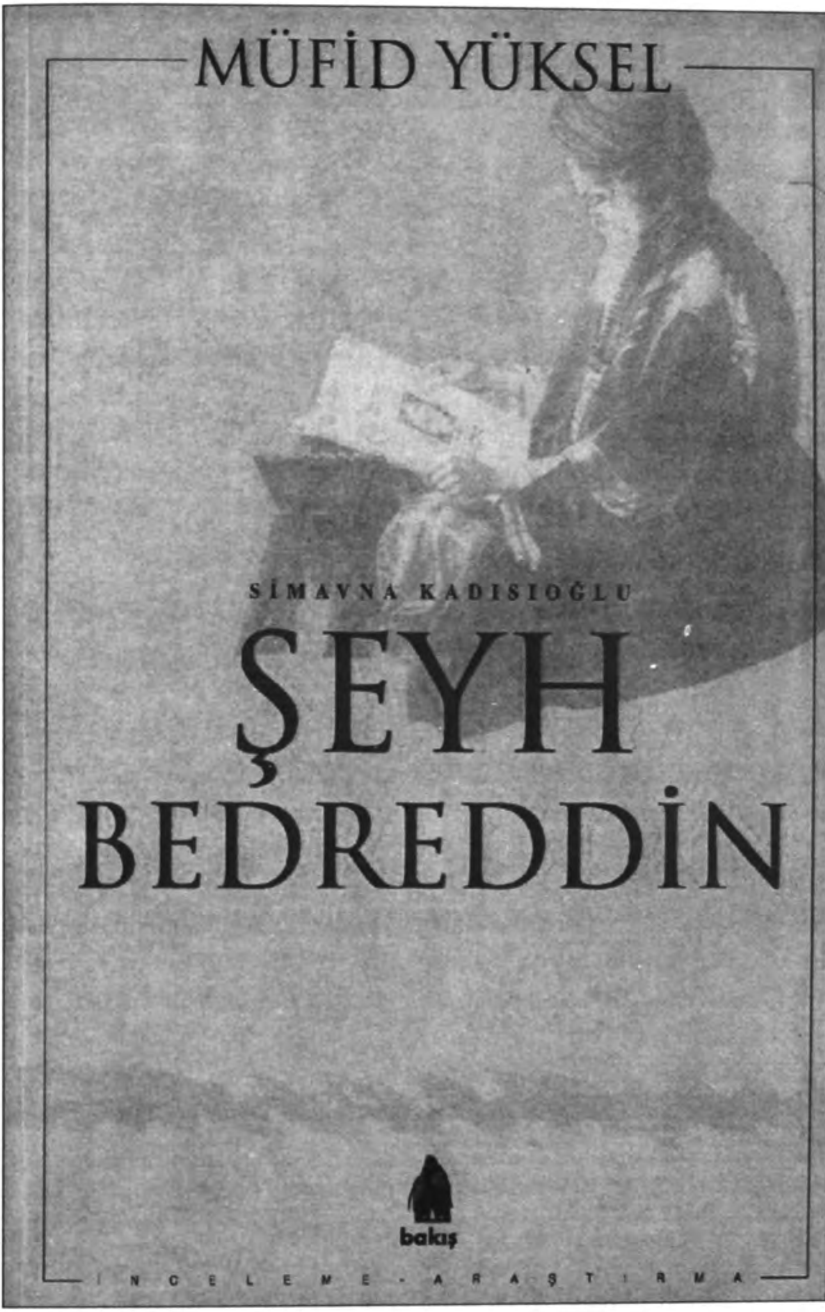
Benim bölük-pörçük çalışmalarımı bir kenara koyarsak, Hikmet hakkında, içerde ve dışarıda, şimdiye kadar yazılmış tek değerli çalışma, Profesör A. Timuçin'e aittir, tekrarlamış oluyorum. Aynı şekilde, Bedrettin hakkında da, yine benim bölük-pörçük incelemelerim, dışında Profesör Babinger ile Werner'in değinmeleri bir kenara bırakılacak olursa, tek önemli çalışma, Müfid Yüksel'indir.[156] Yüksel, Bedrettin ile Börklüce'yi birbirinden ayırıyor ki son derece yerindedir; böyle bir ayırma, Hikmet'in Destanı'nın dayandığı toprakları kaydırmak anlamındadır. Nâzım Hikmet'in Destanı'nın Bedrettin ile bir ilgisini bulamayız.

Devam etmeden önce bir netliği, daha da netleştirmemiz yerinde olabilir, en azından verimlidir. Birincisi, bilgimiz, uzun on yıllar "Koçi Bey Risalesi" üzerine takılı kalmıştı, Koçi Bey, yenilikler dünyamızın karanlık tarihinde tek bir yıldız olarak parlatılıyordu; tek mezarlı panteon'u ve karanlık gökte tek yıldızı hep seviyoruz. Ancak, burada, şimdiye kadar, Koçi Bey'in unique, tekil, olmadığına, XVI. yüzyıl sonunda ve XVII. yüzyılda, reformist risalelerin çokluğuna işaret etmiş haldeyim; karanlıkta başka yıldızlarımız da var. İki, "bütün dünya", bir tür Haldunizm-Manyasına tutulmuştu ve devam ediyor; yine şimdiye kadar, burada, İbn Haldun'un, zamanının son derece sıradan tarihçilerinden birisi olduğunu, "Mukaddime" yazmanın, Arap tefekküründe

---

156) Filipoviç'in çalışması benim okuyamadığım bir dildedir, ancak Prens Musa'da çok verimli işaretler bulabiliriz. Çevrilmesini umut ediyorum.
Necdet Yurdakul ise, eninde sonunda, resmi tarih'tedir. Ancak bu amatör tarihçinin çalışmasında da çok yararlı yanlar var ve dört sayfalık matriksini ekte sunuyorum.

AFŞAR TİMUÇİN
NAZIM
HİKMET'İN
ŞİİRİ
BÜTÜN ESERLERİ
2
1979 TDK ELEŞTİRİ ÖDÜLÜ
BDS
YAYINLARI

MÜFİD YÜKSEL
SİMAVNA KADISIOĞLU
ŞEYH
BEDREDDİN
bakış
İNCELEME - ARAŞTIRMA

bir usul sayıldığını, İbn Haldun'un genel akım için özgün hiçbir yere sahip olmadığını gösterebildiğimi umut ediyorum. Demek ki, kimyanın simyanın yerini alması misali, bilim de manya'ları ortadan kaldırmak ve dolayısıyla manyakları silmek durumundadır. Kaldırıyoruz ve bu cümleden, İbn Haldun'dan iki yüz kadar yıl sonra Kahire'yi yazmış olan Mustafa Ali'nin, İbn Haldun'dan hiç söz etmediğini ve Bedrettin'in de İbn Haldun'la aynı zamanda Kahire'de bulunmasına karşın, Bedrettin ile ilgili edebiyatta İbn Haldun'un adının hiç geçmediğini, tekraren, kaydediyorum. Bedrettin'e gelince, bu üçüncüdür, zamanının geniş yataklı Hurufi-Kalenderi nehrinde, sıradan bir tasavvuf ehli olmaktan öte bir özelliğini göremiyoruz; bir kıyama katılmıştır ve asılmıştır. Kıyamın başında değil sonunda katıldığını biliyoruz ve fakat neden katıldığını pek bilemiyoruz.

Babasının adı "İsrail" idi, bu adı not ederek tartışmaya açmayan çalışmaları ciddiye alamayız. Müfid Yüksel, bu tartışmayı yapıyor; ve "günümüzde yazılan kitaplarda, Şeyh Bedrettin'in babasının adının İsrail olması ve ilerde genişçe söz konusu edeceğimiz Torlak Kemal'in Yahudi olma ihtimalinden dolayı, Şeyh Bedrettin'in de Yahudi asıllı bir aileden geldiği iddiaları ileri sürülmektedir" diyor.[157] Araştırmacı Müfid Yüksel, bu iddialara meyl etmese de, buna işaret etmesi isabetlidir, buradan sürdürebiliriz.

Torunu Halil'in yazdığı Menakıbname'de, İsrael'in babası Abdülaziz'in Selçuklu hanedanına bağlandığını okuyoruz; Yüksel, bu rivayeti ikna gücünden yoksun bulmaktadır. Ancak yine de bu bağlantıya dayanarak, "İsrail" adının bir Yahudi kökeni ilzam etmediğine hükmetmektedir. Bu bağlantısızlık hükmünün iki nedenini teşhis edebiliyoruz; Selçuk'un, Yahudi Hazar Devleti'nde bir komutan olduğu kabul ediliyor ve ikincisi, okutulan tarihlerde üstü örtülmekle birlikte, Selçuk Prensleri, daha çok İbrani adlar taşıyorlardı. Demek ki, İbrani adlar taşınabiliyor, söylenen budur ve bunlara, Selçuklu hanedanından olmayan bazı Türkmen seçkinlerinin de "İsrail" adını aldıkları eklenebilmektedir. Müfid Yüksel'in tartışması, özetle budur.

Bu tartışmaya eklenececeklerin olması gerekiyor; Profesör F. Sümer, Hazar Yahudi Devleti sonrasında ve aynı coğrafyada, Türk beyliklerinde Musevi isimler kullanıldığını tespit etmektedir; burada Hazar Yahudi Devleti ile bağ-

157) Müfid Yüksel, *Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedrettin*, İstanbul 2002, s. 14.
Yüksel, bu iddianın sahibi olarak da yalnızca, Harun Yahya'nın, *Yehova Oğulları*, İstanbul 1994, kitabını gösteriyor

lantı tesisi ve bu Yahudi iklimine işaret, benim marifetimdir, dürüstlükle not ediyorum. Profesör Sümer, Karahanlı hükümdarlarının İslami isimleri olmakla birlikte, "Bu İslami isimler arasında sık sık Musa, Harun, Süleyman, İbrahim, Yusuf gibi, Musevi peygamberlerin adları ile Cebrail ve İsrafil gibi melek adları görülür" demektedir.[158] Selçuk prenslerinde ise asıl adlar, Musevi idiler; Profesör Sümer, "Selçuk'un oğullarının Mikail ve İsrail gibi adları" olduğunu saptadıktan sonra bir açıklama peşine düşmektedir. Henüz, her açıdan ikna edici bir açıklamaya sahip olmaktan uzak duruyoruz. İlaveten, buradaki müzakerelerimizin de bizi tatmin eden bir sonuca götüremediğini, peşinen, haber vermek gereğini duyuyorum.

Sümer, Ravendi'nin, Selçuk'un dört oğlu olduğunu yazdığını not ediyor ve "Ona göre" deyip bu dört oğulun isimlerini, "İsrail, Mikail, Yunus, Musa" olarak aktarıyor; dördü de İbrani olup *Tevrat*'ta yerleri var.[159] Demek ki bizim genel olarak Türk isimleriyle okuduğumuz Selçuklu Prensleri, esasen, İbrani adları taşıyordu; yiğitler yiğidi Arslan Beygu, "İsrail" olarak çağrılıyordu. Neden böyle çağrılıyordu; bu soruyu sormak zorundayız ve aynı şekilde, Bedrettin'in babasını adının İsrail olmasını ihmal edemeyiz. Çünkü tarih yazmak, hiçbir haberi sorgusuz bırakmamak demektir, sebeb-netice bağlantısını kurmak zorundayız. Nakilci tarihten farkımız buradadır.

Devam ederken iki hatırlatma isabetli ve verimli olabilir; başkenti "Sarkel" olan Rusçası, "Belaya Veja" ki "Beyaz Kale" anlamındadır,[160] Hazar Yahudi Devleti'nin Türk olduğu kabul edilmektedir. Hazar Denizi ile Karadeniz arasındaki coğrafyada, kuzeye ve batıya doğru uzanan bu Türk devletinin, İran'a yerleşmiş İslam ile İstanbul'daki Hıristiyan imparatorluklarının baskılarına dayanabilmek için Yahudi olduğu iddiasını biliyoruz.[161] Selçuk dinastisine adını veren, epinym, Komutan Selçuk, Hazar Yahudi Devleti'ne hizmet ediyordu, saray muhafızlarındandır; diğer yandan, bu devlette, seçkinlerin, inanarak veya inanmadan Yahudi dinini seçtikleri konusunda herhangi bir tartışma bulunmamaktadır, Hazar'da ayan Yahudi idi veya görünüyordu. Buna belki de, her vesile ile söylediğim bir nokta, biz Türklerde din değiştirmenin aşırı kolaylığını ekleyebiliriz. Bir iklim olarak, Kafkasya ve Kırım'da hâlâ bir

158) Prof. Dr. Faruk Sümer, *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları I*, İstanbul 1999, s. 116.
159) Prof. Dr. Faruk Sümer, *Türk Devlet Tarihinde Şahıs Adları II*, İstanbul 1999, s. 578.
160) "Beyaz Kale" kitap adının buradan geldiğini düşünebiliriz.
161) Yahudi Hazar Devleti'ni *Şebeke*'nin ikinci cildinde ele almayı planlıyorum. Hazırlıklarım bu yöndedir.

Yahudi yoğunluğu olduğunu not etmemiz de yerindedir.

Bu kısa açıklama ve hatırlatmalar, hem Selçuklu ve hem de bazı diğer Türk hanedanlarında "İsrail" adının taşınmış olması, Bedrettin'in babası İsrail'i, Türk-İslam saymak için yeterli olmadığını gösteriyorlar; Hıristiyan veya Yahudi olması ihtimalini sarfı nazar edemiyoruz. Hem işaret ettiğimiz iklimde "Yahudi" Tatar, Çerkez ve Türkler var ve hem de Yahudi isimlere rastlıyoruz. Bazıları, Türk kurtuluş mücadelesinde ve daha sonraki aydın hareketinde önemli roller oynadılar. Bu nedenle de bilgileri toplamayı sürdürmek durumundayız

Bir kez, eğer Bedrettin'in babası Müslüman değilse, Hıristiyan hiç değildir, öyle olma ihtimali, en azından, çok daha zayıf görünmektedir. Çünkü, yapabildiğim onomastique araştırma, bir Hıristiyan'ın "İsrail" adını taşımasının, nerede ise imkansız olduğunu gösteriyor; şu nedenle ki, bulabildiğim isim sözlüklerinin hiçbirinde bir Hıristiyan'ın "İsrail" adını taşıdığı kaydedilmemektedir. İsim sözlüklerinde yer almıyorlar. Gerçekten de, bu adla bildiğimiz tek "Hıristiyan" Disraeli'dir ki, aslı "De Israel-i" idi, Hıristiyanlığa dönmüş görünse de Yahudilikten kopmamış olduğu tartışmasız kabul edilmektedir.[162] Kıbrıs Adası'nın Türklerden koparılıp Büyük Britanya'ya verilmesini sağlayan Disraeli, bugün de, önemli bir Yahudi ve hatta siyonist sayılmaktadır.[163] Dolayısıyla, Bedrettin'in babasının Yahudi olup olmadığına, bir çırpıda ve kolaylıkla karar veremiyoruz.

Diğer biyografik bilgilere de bakmak zorundayız; bunları, başka kaynaklarda da olmakla birlikte, Elen tarihçi Vryonis'ten, ve özetle, aktarmak istiyorum. Doktor Vryonis, İsrael'in, Trakya'da bir Elen Kumandan'ın kızı ile, married the daughter of the Greek commander of a Thracian Fort, evlendiğini haber veriyor ve she converted to Islam, received the name of Meleke, and became the mother of Badr al-Din, kız Müslüman oluyor ve "Meleke" adını alıyor. Yerli kaynaklar bu adı "Melek" olarak kaydediyorlar; arada fark var, ilki-

162) Charlotte M. Yomge, *History of Christian Names*, London 1884.
Morton Benson, *Dictionary of Russian Personal Names*, Cambridge University Press, 1992.
B. O. Unbehaun, *Russian Surnames*, Oxford 1972.
Bir Hıristiyan ve ayrıca Yahudilerin yoğunlukla yaşadıkları bir ülke olan Rusya'da da "Israil" veya "Israilov" adına rastlamıyoruz, "Islamov" var.

163) *Who's Who in Jewish History*, bu konuda kuşku bırakmıyor, "Disraeli favoured an aggressive policy designed to check Russian access to the Mediterranean and to preserve the Ottoman Empire as a barrier" demektedir. Disraeli'nin Osmanlı Develeti'ni bir rezerv olarak görmüş olması mümkündür; Israil'in bağımsız bir devlet kurması projesini hep aklında tuttuğunu biliyoruz. Joan Comay, *Who's Who in Jewish History*, London 1974-2002, p. 99.

ni "Melike" olarak okuyabiliriz, amma ne olursa olsun, devam etmeden önce bu ad üzerinde durmam gerekiyor.

Bir kez, Vryonis'in, Meleke veya Melek'in, Elen ya da Grek olduğu haberini doğru kabul ediyorum; ancak, bu kabul, Meleke'nin babasının herhalde Hıristiyan olduğu anlamına gelmemektedir. İsa'ya kadar gitmeye gerek var mı, ancak İsa'yı ve daha doğrusu Hristo'yu, doğuşunda, bir Elen Yahudisi olarak düşünmemiz yerindedir. İsevi çıkış, Musevilik içinde bir reform hareketi olarak başlamıştı; bu, çok basit ve ancak çok önemli bir noktadır.

Daha az önemli olmayan bir diğer nokta da şudur: Bu topraklarda, İspanya'dan gelenlerden önce de, ki bu gelenlere "avdeti" veya "kendigelen" deniyordu,[164] Yahudiler vardı ve "Romanyot" tabir ediliyorlardı, "Rumi" diyebiliriz. Başka yerleri bırakıyorum, İbrada, Manisa, Bursa, Gallipoli önemli Yahudi nüfus barındırıyordu. Bu iki noktaya, bir de "kripto-Yahudi" kurumunun İspanya'dan önce, mutlaka Bizans'da ve muhtemelen de Büyük Jüstinyen döneminde keşfedildiğini ilave ediyoruz. Bunları bilmezsek, Bedrettin'in babasının adı üzerinde durma ihtiyacını duymayız.

Demek ki, sorabilmek için, her zaman en az bilgiye ihtiyaç var. Soru hakkı için gerekli bilginin alt sınırı, zamana, duruma ve tartışmanın düzeyine göre değişebiliyor; ancak "en az" gereklilik değişmemektedir.

Bedrettin'in annesini "Melek" kabul etmek soruları tüketmiyor, çünkü, nev-müslim birisinin "Melek" adını seçmesini yadırgıyorum. Usul, babaya "Abdullah" ve anneye "Emin" adı vermektir; eril nev-müslim, Muhammed'den "Mehmet" ve dişil olan da Aişe'den Ayşe adını alıyorlar. Nitekim, Sabetay Sevi Müslümanlığını ilan edince "Mehmet" ve eşi de "Ayşe" adlarını almışlardı; "Fatma" da olabilir, izleyiciler hâlâ bu isimleri seviyorlar ve özellikle taşıyorlar. "Melek", sapmadır. Ve bilimde, her sapma bir soru gizlemektedir.

Diğer yandan Baruh Pinto, bugün bile taşınan iki "Melek" adına işaret etmektedir ve her ikisi de İbrani karakterlerle "Meleh" yazılıyor, birisi Tevratik olup ikincisi, Prens ve Tanrı anlamlarına sahiptir.[165] Öyleyse, Bedrettin'in annesinin Müslüman olunca, usule uygun davranmayarak, Ayşe yerine "Meleh" adını alması, bizi, yalnızca araştırmamızı derinleştirmeye sevk etmektedir.

---

164) "Aynı manaya gelen avdeti tabiri nezaket kasdı ile kullanılırdı"
Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, İstanbul 1993, s. 115.
Bu sözcük, "avdeti", Farisi olup "gelen" karşılığıdır; "kendigelen" de ateste'dir.

165) Baruh B. Pinto, *The Sephardic Onomasticon - An Etymological Research on Sephardic Family Names of the Jews Living in Turkey*, İstanbul 2004, p. 201.

Guggenheimer and Guggenheimer, İngilizce tranliterasyonu ile "Malach" ve "Malah" adlarını tespit ile Malih'in, ki "Melih" diyebiliriz, synonym'i olarak da gösteriyor.[166] Demek ki İbrani çağrışımı güçlenmektedir. Kaldı ki aynı yerde "Malacka" adına da rastlıyoruz ki bu tamıtamamına "Meleke" karşılığıdır. Bunu, ayrıca, "Melike" olarak alırsak, İbrani bağlantısının daha da kuvvet ve ciddiyet kazandığını görüyoruz. Dolayısıyla, etüdümüzü burada bırakamıyoruz.

Profesör Vryonis, Meleke'nin arkasından yüz akrabasının daha din değiştirdiğini ve Müslüman olduklarını haber veriyor. Buna bir de, Badr al-Din himself married a Christian slave, Gazila, in Egypt who bore him a son, İsmail, malumatını ekliyor; Bedrettin de, Kahire'de, Gazila adında bir Hıristiyan esire ile evleniyor, öğrenmiş oluyoruz.[167] Türkçe eserlerde Gazila'ya, Caize veya Cazibe adı uygun bulunuyor; Etiyopyalı olduğunu biliyoruz, bir de kız kardeşi var, Mariye olup Hüseyin Ahlati ile evleniyor. Böylece mutasavvıf Ahlati ile sıhri akrabalık kurmuş oluyorlar; önemi şuradadır, Hüseyin Ahlati'nin, Bedrettin'i, tasavvufa kazandığını görüyoruz. Bedrettin artık bütün kitaplarını Nil Nehri'ne atmıştır, çünkü, kendisini tasavvufa verdiği kabul ediliyor; demek ki, Bedrettin artık Kahire'de bir sufidir.

En passant hatırlıyoruz, İbn Haldun da Kahire'de sufi olmuş idi; aynı tarihte aynı yerlerde olmalarına karşın birbiriyle tanışıp görüştüklerine dair bir haberimiz bulunmamaktadır. Demek ki birbirlerini önemsemedikleri anlaşılıyor ve biz nedense her ikisini de önemsemeyi tercih eylemiş haldeyiz. Amma birbirlerine değmeseler de, ortaklıkları var, İbn Haldun, Kahire'de bir sufi mezarlığında medfun'dur ve Bedrettin için sufiler, elan, uryanlar sema'ı yapmaktadırlar. Buradan devam edebiliyoruz.

Mustafa Ali'nin, Kahire üzerine eserinde, Etiyopyalı kızların genital organları hakkında mühim ifşaatta bulunduğunu ve cinsel ilişkide eşsiz olduklarını kaydettiğini not etmiştim, cinsel hazzı maksimize etmekle meşhur idiler; dolayısıyla, Bedrettin'in seçiminde tam isabet görüyoruz. Güzel, ancak Profesör Vryonis'in Etiyopyalı kız kardeşleri Hıristiyan tarif etmesinde bir isabet var mı? Burada Elen asıllı Vryonis'in, Müslüman olmayanları sistematik ola-

---

166) H. W. Guggenheimer and E. H. Guggenheimer, *Jewish Family Names – An Etymological Dictionary*, Ktav Publishing House 1992, p. 486.

167) Speros Vryonis Jr., *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamizati on from the Eleventh Through the Fifteenth Century*, University of California Press 1971, p. 358.

rak Hıristiyan yazması dikkat çekicidir. Etiyopya'da, İslam'dan önce de ve sonra da güçlü bir Yahudi cemaati olduğunu biliyoruz, İsrael kurulduktan sonra bir bölümü Filistin'e göçmüşlerdi. Ayrıca Peygamber Hazretleri'nin iki cariyesinden birisinin, Reyhan ki "Reyyan" da çağırıyoruz,[168] Yahudi olduğunu da biliyoruz. Gazile'nin de Yahudi olma ihtimalini bir kenara atamayız. Hristo'nun annesi Mari, dünyaya Yahudi olarak gelmişti, hep biliyoruz.

Profesör Vryonis, Gazile'nin, who bore him a son, İsmail, Bedrettin'den bir oğlu olduğunu ve buna İsmail adının verildiğini de yazıyor; bazı kaynaklarda "İsmail-Leng" geçiyor, topal olabileceğini düşündürmektedir. Güzel, ancak, "İsmail" adının, "Yışmael", ki "Duyar" anlamındadır, semitik olması da dikkat çekicidir; hem Araplar ve hem de Ben-i İsrael için geçerli bir ad olmaktadır. Eğer Bedrettin'in annesi Melike ve karısı Gazile Hıristiyan iseler, neden "Mehmet" ya da "Huseyn" değil de, Agar'ın Abraham'dan doğurduğu Yışmael'in adında karar kıldılar, bu da gerekli bir sorudur.

Bir parantezle devam edebilir miyim; tarihçilerimizin mezar taşı okumayı sevmediklerini ve onomastique imkanlardan yararlanamadıklarını bir kez daha ve üzüntü ile tespit ediyoruz. Gerçi, bu ikincisinden yararlanmaları zordur, çünkü dil bilgilerinin çok zayıf olduğunu da görüyoruz. Bu zaafiyet, tarih yazımına yansımaktadır.

Bir bilgi notu daha ekleyebilir miyim; Profesör Vryonis, Bedrettin'in oğlu İsmail'in de bir Hıristiyanla evlendiğini haber veriyor; adı Harmana'dır. Belki de "Armana" deniyor; buradan İsrael'in, oğlu Bedrettin'in ve oğlu İsmail'in hep Hıristiyan kadınlarla evlendikleri sonucuna ulaşmış durumdayız. Doğrusu ben bunların hepsinin Hıristiyan olduklarından kuşku duyuyorum; ancak benim ki sadece kuşkudur. Amma, herhalde dayanaksız bir kuşku olmamalıdır, çünkü, İsmail'in Harmana'dan doğan oğlunun "Halil" olarak çağrıldığını da öğreniyoruz; "Halil" adı da semitiktir. Hem Arabiler ve hem de Ben-i İsrael tarafından sevilmektedir.

Katkı 23

Hilmi Ziya Ülken

İŞTİRAKİYUN[1] VE KABBALİZM

Bedreddin'in ne sırf felsefi olan Varidat'ında, ne de fıkha dair Camiül-fusuleyn'de iştirakçiliği gösterir hiçbir fikir yoktur.

* * *

Bedrettin dini bir tenkitle başlıyor. Ona göre mukaddes kitapların vazifesi hakikati halkın anlayabileceği bir şekle bürümek için mecaz ve sembollerden istifade etmektir. Peygamberler, çocuk velilerine benzerler. En acı hakikatleri olduğu gibi söyleyerek halka zarar vermemek için, onları dinleyicilerin anlayış derecesine göre muhtelif tarzda sembollere bürümeye mecburdurlar.

Bu tenkit fikri Bedrettin'e, Muhyiddin vasıtasıyla Kabbalizmden geliyor. Kabbala'nın esası, felsefeyi dinden üstün görmekti.

Bir defa bu esastan hareket edince Bedrettin için ahret, cennet, cehennem, melek ve şeytan vesairenin izahı kolaylaşır. Ahret her işin encamıdır, yani başka deyimle tepkisidir: Sepencer ceza fikri gibi. Herhangi bir gayreti takip eden kazanç ve sefahati takip eden zarar ve nedamette olduğu gibi. Dini ahret fikrini, tabii tepki fikrine irca ediyor.

İyi ve güzel olan her şey, her hareket, cennet; aşağı ve çirkin olan bütün şeyler cehennemdir. Melek ve şeytan da aynı suretle tefsir edilmiştir. Mesela melek, bazen iyilik, doğruluk duygusu, bazen tabiat kuvvetlerinde tabii illet manasına geliyor.

Bedrettin'in bu dini sembolizminin bir kökünü de Farabi'de buluyoruz. Filozofun gözünde bu sembolizmin değeri yalnız hakikati anlatmak değil, aynı zamanda onu yanlış anlaması mümkün olan cahil halkın gözünden saklamaktır.

Bedrettin'e göre tasavvuf tamam olduğu zaman, nifaka inkılap eder. Çünkü sufi, gözlerin görmediği, kulakların işitmediği birtakım halleri öğrenir. Halkın aklına uygun olanları sembollerle ifade eder. Diğerlerini kalbinde saklar. Zira her öğrendiğini söyleyecek olursa, halkın kendini katledeceğini kati olarak bilir. Şu halde hakiki bir sufi, münafık olmaz da ne olur.

1) İştirakiyun veya "iştirakçilik", Komünizm demektir.
Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken, *İslam Düşüncesi*, İstanbul 1946-1995, s. 148-150.

Müfid Yüksel, Profesör Yaşar Ocak ile de tartışıyor ve Profesör Ocak'tan şu aktarmayı alıyor: "Zira Hurufilikle Hıristiyanlıktan dönme Yahudi kökenli bu mühtedilerin çok yakın alakası bulunduğunu düşünüyoruz. Bizce Şeyh Bedrettin'in, bunlara talim ettiği Müslümanlık, Hrıstiyanlığa da, Yahudiliğe de sempatiyle bakan Hurufilik'ti." Burada, Profesör Ocak'ın, Bedrettin'in tabanı olan Müslümanların, daha önce Hıristiyan ve bundan da önce Yahudi olduklarını not ettiğini anlıyoruz. Araştırmacı Müfid Yüksel dostumuz da bu anlayıştadır; çünkü, "Sayın Ocak, burada, Yahudi kökenli Hıristiyan dönmelerden söz etmektedir" diyor ve buna itirazı var.[169] İtirazını şöyle formüle ediyor: "Ancak, Manisa, Aydın ve civarındaki Yahudilerden kimilerinin veya bir bölümünün topluca, önce Hıristiyanlığa sonra da Müslümanlığa geçtiklerine ilişkin tarihi kaynaklarda herhangi bir kayda rastlanılmamaktadır." Güzel, şimdi buradayız.

Bir nokta var, Yüksel'in metninin bu denli üzerinde durmamın sebebi, benim değerlendirmeme göre, doğru'ya pek yakın olmasından ileri geliyor. "Doğru", ise, doğruya en yakın olandan ayrılmaları göstermekle mümkündür; burada bunu deniyorum. Buna eklenmesi gereken bir ikinci nokta da şudur; Judaizm ve Judaik bilgiler her yerde sansürlüdür. Üstelik katmerli bir sansürden söz etmek durumundayız, asıl sansürün Judaik cepheden geldiğini tespit edebiliyoruz. Öyleyse, hem bilmekten ve hem de bilmemekten kaynaklanan sansür ile karşı karşıyayız. Bu bağlamda, Profesör Vryonis'in çok

169) Müfid Yüksel, *Şeyh Bedrettin*, op. cit, s. 124-125.

değerli çalışmasını bir vaka olarak öne sürebiliriz; bu çalışmaya göre Anatolia'da İbraniler hiç olmadılar ve hep yoktular.

Judaik bilgilerdeki katmerli sansür, dünya bilimini falsifiye etmektedir. Öte yandan, bu sansürü, bazen gizleme ve bazen de abartma olarak tarif yerindedir ve bu nedenle, dünya tarih yazımında falsifikasyon yaygındır ve "topyekün" diyebiliyoruz.

Benimkiler, falsifakasyon'un negasyonu'dur.

Fakat mutlaka bu yönde çok mütevazı ve çok gerekli bir başlangıçtır. Öyle sayıyorum.

Yazımda, silinmiştir, halbuki, Batı Anatolia'da, "cıfıd"[170] sözcüklü yer isimleri yakın zamana kadar vardı. Türkiye Yahudiliğinin büyük araştırıcısı Avram Galanti'nin sekiz yaşına kadar hiç ayrılmadığı Bodrum'da hep sokakta oynadığı ve bir tek Türkçe sözcük öğrenmek gereğini duymadığını da biliyoruz, demek sokak arkadaşlarıyla İbrani tekellüm ile iktifa edebiliyordu. Germiyan ve Menteşe beyliklerinde prensler arasında Musevi ad yoğunluğunu artık biliyoruz, ancak, şimdiye kadar hiç müşahade ve analiz edilmediğini de tespit ediyoruz, katmerli sansüre çok hafif bir işaret olmalıdır. Herhalde bundan böyle, ihmal etmemek zorundayız.

Devamla, 1492 yılının en azından bir abartma olduğuna ve aslında bir falsifikasyon saymamız gerektiğine, önceki bölümlerde, işaret etmiştim. Bir, sefarad kendigelen'lerden önce de bu topraklarda Yahudi nüfusu ve yoğunluğu vardı. İki, asıl gelişler 1391 itibariyledir. Üç, 1492 net bir tarih değildir ve daha sonraki zamana yayıldığını biliyoruz. Dona Garcia ve yeğeni Yasef Nasi, ki biz "Nas" da diyoruz, XVI. yüzyılın ortalarında geldiler, marranos, başka bir deyişle Hıristiyan olarak "avdeti" oldular. Yahudiliğe dönmeleri Türkiye'dedir; dönmeyip, Müslümanlığı, samimi veya gayri samimi, seçenleri de düşünebiliriz. Bu tür ve kategorinin, sözü edilen yüzyıldan önce ve sonra, daha yoğun olduğunu mütalaa için haklı nedenler bulabiliyoruz.

Bu alanda önemli bir çalışmaya önsöz yazan Edgar Marin'den bir aktarmanın yeridir.

"1492 est non pas un commencement absolu, mais une date symbolique

170) Fransızca "juif" sözcüğünün, Yahudi demektir, aslının "cıf-ıd" olduğunun ileri sürüldüğünü, başka bir yerde, not etmiştim. Cıfıd Çarşısı, küçümseme değil, Yahudi Pazarı, anlamına geliyor. Bizdeki "civ-elek" ya da "civ-oğlu", soyadlarını Yahudi-soylu olarak anlayabiliriz. Kırım'da Sela-ı Cıfıd var, Yahudi Kalesi, oluyor ve "Sela", Kale ya da "Kaya" karşılığıdır, tekrarlıyorum.

qui amplifie des processus commencés auparavant et leur donne un sens radical:

-deja, il y avait des conversions au catholicism, les unes de peur, notamment apres les 'pogroms' de 1391, et les autres de convictioon, comme celle de Saloman ha-Levi devenant Pablo de Santa Maria, éveque de Burgos;

-des migrations de Juif espagnols vers d'autres contrées comme Portugal, le Maghreb et la France avaient commncés depuis un siecle.."

Bu eserin ilk cümleleri işte budur;[171] buradan, a- 1492 tarihinin sembolik olduğunu, b- asıl göçün 1391 pogromları[172] üzerine başladığını, c- Katolizme geçişlerin tarihinin daha eskiye gittiğini öğreniyoruz. Bir saçılma bölgeleri olarak, "saçılma" diaspora karşılığıdır, Portekiz, Magrip ve Fransa sayılıyor; Osmanlı adı geçmemektedir.[173] Demek ki saçılanlar, çoklukla maranos idiler; gittikleri yere Hıristiyan bir kimlikle vardılar. Kuşkusuz Yahudi kimliğiyle de saçılma olmuştur; amma maranos ya da Hıristiyan yanın üzeri örtüldüğü için açmaya öncelik tanıyorum.

Bir de şunu aktarmak istiyorum: "Les terrible événements de 1391 et la politique antijuive des monarques dans les trente années qui suivirent, avec les nombreuses conversions au christianisme qu'elle avait entrainées, avaient donné lieu a des changements notables."[174] Demek ki, özellikle 1391 pogromlarından sonraki otuz yılda hem anti-civ politikalar sürmüş ve hem de Hıristiyanlığa konversion'lar, "converso" diyoruz, artmıştır. Tekraren not ediyorum, asıl saçılma bu zamandadır ve demek ki, Ankara hezimetinden önce ve hemen sonra, Osmanlı Emirliği'ne Yahudi göçü olması ihtimali pek yüksektir.[175] Hezimeti izleyen İçsavaş döneminde, emirliğin, bir tür no man's land olduğunu ve burada ayrıca bir Yahudi varlığı bulunduğunu düşünürsek, tercih edildiğine hükmedebiliriz. Bu kendigelen'lerin önemli bir çoğunluğunun "Hıristiyan" kimlikle duhul eylediklerini düşünmemiz de isabetlidir. Bunlara "hoş-amedi" edilmesi ise II. Bayezid'den çok öncedir ve o sırada Osmanlı'da

---

171) Les Juifs d'Espagne. *Histoire d'une Diaspora 1492-1992*, Liane Levi, 1992. Edgar Marin, Préface.

172) "Pogrom" Rusça olup katliam karşılığıdır, fakat, bütün dillerde kullanılıyor.

173) 1492 yılında ve sadece Türkiye'nin kapıları açtığı masalının, 1950 yıllarında, Israel Dışişleri Bakanlığı tarafından icat edildiğini, ilgili bölümde, göstermiştim.

174) José Luis Lacave, La Soiété juive et l'aljama a l'époque de l'expulsion, Ibid., p. 13.

175) "Anlaşılıyor ki, Osmanlı Devleti, Yahudi tebaasından son derece hoşnuttu ve Yahudi göçüne, 1492 yılından önce kapıları açmıştı."
Siren Bora, *İzmir Yahudileri Tarihi 1908-1923*, İstanbul 1995, s. 10.

Birinci Abayezid emir idi, "hoş-amedi" olsa olsa bu zamandadır.

Buna üç "felaket" eklemem gerekiyor, birincisi, Timur'un Osmanlı Emirliği'ni dağıtarak Emir Abayezid'i esir etmesidir. Timur, bir sünni aşırısı olarak tanınıyordu ve her zaptettiği yerde, kopardığı insan başlarından, artık "kelle" tabir ediliyor, kaleler yapmak âdeti olduğunu not etmiştim. Timur'un yaptığının, emirlik mülkünde, ne kadar varsa, İslam'dan uzaklaşmaya yol açabileceğini postüle edebiliyoruz. İkincisi Abayezid'in, 1396 yılında, artık bizim "Niğbolu" dediğimiz yerde, Haçlı kuvvetlerini yenmesidir; pek çok Hıristiyan prensi telef oldu, bazıları esir ve eşleri cariye düştüler. Hıristiyan tarihleri buna "son" Haçlı Seferi demektedir, Papa destekliyordu ve binnetice, Papa'nın ve Hıristiyanlığın zaafa uğradığı kesindir. Aslında Hıristiyanlık, 1347 tarihinde başlayan Büyük Veba ile çekiciliğini yitiriyordu; insanlar, belalara karşı kendilerini koruyamayan papalardan ve taptıkları Tanrı'nın dininden soğuma eğilimindedirler. Abayezid'in zaferi, soğumayı ateşlemiş olabilir, mantık, bu yöndedir.

Üçüncüsü, *Tekeliyet*'te, Avrupa'da anti-semitizm'in, ilk Haçlı Seferi ile başladığını, "Kara Ölüm", Black Death, ile çok yükseldiğini haber vermiştim. Dar-ül İslam'da, Yahudiler için pogrom yoktu ve Reconquisita ile İspanya'da, 1391 yılında, Hıristiyan İspanya'da büyük katliamlar başlamıştı. İki nedeni var; birisi konjonktürel, Yahudilerin büyük zenginliklere ulaşmalarıdır ve diğeri ise tarihseldir; Müslüman İspanya, bir Judeo-Arabic hükümranlık olarak görülüyordu, Yahudiler, Araplar ile işbirliği yaptılar ve iktidara ortak oldular. Şimdi intikam başlıyordu ve bunun da Yahudiler arasında dinlerine ve Rab'larına kuşku tohumları ekmesi doğal ve kaçınılmazdır. Şüphecilerin, önemli bir bölümünün, İspanya'da Müslüman zaviyelerde mümbit bir toprak bulan, Yahudi sufizmi, Kabbala'ya yöneldiklerini tahmin edebiliyoruz. Çünkü, yıkım ve acı, sufizm ve bunun bir türü Kabbalizm için, en güçlü gübredir. Kabbalizm'i, konversiyonda ve kripto-Yahudilikte bir köprü sayabiliyoruz.

Öyleyse Börklüce Kıyamı tarihinde, Anatolia ve Balkanlar bir büyük gecekonduya benziyordu. Bütün renkler birbirine yapışıyor, bütün inançlar bulanıyordu. Demek ki, "gecekondu", her cephede, heterodoksi anlamındadır; gecekonduda, inançlarda ve renklerde sınır yoktur, göremiyoruz.

Yıldırım'ın kendisi, onomastique planda, bir heterodoksi değilse nedir? Öldürdüğü kardeşinin adı Yakup idi, semitiktir. Kendisi de Abayezid olup, hiç-

bir imanlı Müslümanın taşımasını normal sayamayız. Kuşkusuz bunlar, Yıldırım'ın değil babası Murat'ın marifetidir, "Murat" da, onomastique düzlemde Ortodoks değildir, ancak Abayezid'in daha ileri gittiğini teşhis ediyoruz.

Neşri, "rivayet olunur ki, Bayezid Han'ın yedi oğlu vardı, hepsi cariyeden idi" demekle, Ertuğrul, Mustafa, Süleyman, Mehmet, İsa, Musa, Kasım'ı, sayıyordu.[176] Tacü't-Tevarih'te ise, "bu soylu özden benzeri olmayan altı dal türemiştir ki, bunlar Ertuğrul, Emir Süleyman, Sultan Mehmet, Musa Çelebi, İsa Çelebi ve Mustafa Çelebi'dir" deniliyor;[177] Kasım burada yer almamaktadır. Mustafa kuşkuludur; Ertuğrul'un küçük yaşta öldüğü ileri sürülüyor; fakat yine de tek Türkik isim olduğunu görebiliyoruz. Geriye kalan ve sahih olduklarına karar verebileceğimiz prenslerden sadece birisinin adı, Muhammed'den Mehmet, İslamik olup, İsa, Hıristiyanların, Musa Yahudilerin peygamberi idiler. Süleyman, İbrani Şlome, ise büyük bir İsrael kralıdır. Öyleyse, Dar-ül İslam'da heterodoks isimli Abayezid'in şehzadelerine, bütün "kitabi" din peygamberlerinin adını verdiğini ve ayrıca İbrani ululuların adlarına daha büyük bir yoğunluk tanıdığını tespit ediyoruz ki bunu önemli bir haber saymak zorundayız.

Her zaman önemli olan bakıştır, teoridir, demek istiyorum. Böyle bakarsak ve her haberi, sansürsüz analiz edersek, bu iklimi doğru anlamaya yaklaşabiliriz. "Yıldırım" şöhretli ve hırslı Osmanlı Emiri'nin çocuklarına, Türkik ve İslamik olmayan isimler koymasını, o toprakların dinler açısından çok renkli olduğu yollu da anlayabiliriz. Çünkü çok zaman ve çoklukla sanıldığının aksine, tebaanın dini, sultanın dinidir.

---

176) Mehmet Neşri, *Neşri Tarihi*, Hazırlayan, M. A. Köymen, Ankara 1983, s. 174.

177) Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't – Tevarih I*, Hazırlayan İ. Parmaksızoğlu, Eskişehir 1992, s. 193. Bazı kayıtlarda iki "İsa" geçiyor ve Alman Tarihçi Werner'de "Küçük İsa, Konstantinopolis'e kaçtı, Hıristiyan oldu ve veliaht olma şansını yitirdi" kaydını okuyoruz.
Ernst Werner, *Büyük Bir Devletin Doğuşu - Halk Ayaklanmaları ve Askeri Feodalizm*, İstanbul 1966-1988, p. 6.

Katkı 24

ANADOLU'NUN İSLAMLAŞMASI: NE ZAMAN?

Bursa'da Yahudiler çoktu ve Emir Orhan, Bursa'yı aldıktan sonra, yeni Yahudi nüfusu davet etmişti; sinagogların tamir edildiğini ve yenilerinin yapıldığını biliyoruz. Hali hazırda Bursa camilerinin bazılarında sinagog mimarisinin izlerini buluyoruz. Bu kadar mı? Bursa camiilerinin birisinde vaizin, Muhammed Hazretleri'nin en büyük peygamber olduğunu söylemesi üzerine, hazirundan birisinin, İsa Peygamber lehine itiraz ettiği kayıtlıdır. Diğer müminlerin de katılımı ile tartışma büyümüştür ve peygamberlerin arasında büyüklük iddiasından vazgeçildiği haber verilmektedir. Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i yazmasında bu vakanın rolü olduğu da kaydediliyor; olabilir, ancak bundan, müminin bir kısmının kripto-Hıristiyan oldukları sonucunu çıkarabiliriz.

★

İrene-Mélikoff

YÜZ YILLAR SÜRDÜ

Türkmen aşiretlerinin hepsi Müslümanlığı kabul etmiş değildi. Anadolu'nun Müslümanlaşması yüz yıllar boyunca sürmüştür.

Türkler, tarih boyunca birçok dünya dinini benimsediler.

Orta Asya ve Sibirya'da, sürekli canlı ve gündemde olan Şamanizm dışında, Maniheist, Budist olan, Nasturi Hıristiyanlığı kabul eden Türkler de olmuştur; ayrıca bunlara Musevi Hazarlar, Ortodoks Gagauzlar, Katolik Kumanlar ve benzerlerini ekleyebiliriz.

★

<u>Michel Balivet</u>

ORHAN'IN SARAYINDA İSLAMLAŞMIŞ YAHUDİLER

Le XIVe siecle, on le sait, voit la transformation d'un petit beylik turc semi-nomade, l'émirat ottoman, en un puissant état balkanique et anatolien.

Il y eu donc nécessairement entre Turcs et Grecs du XIVe siecle, dans le cadre de l'émirat ottoman, des contacts autres que conflictuels, et en particulier dans l'ordre intellectuel et religieux que nous allons briévement évoquer.

Premier cas: Grégire Palamas, archevéque de Thessalonique, captif des Ottomans, séjourne en Bithynie en 1354.

Or le ton (de ses debats, yk.) qui domine ces échanges, semble empreint de modération et d'esprit conciliateur.

A deux exceptions prés, les gazi en campagne qui le traitent assez rudement a Lamsaque/Lapseki, et les Juifs islamisés de la cour d'Orhan dont nous allon reparler, les interlocuteurs turcs de Palamas, l'émir lui-meme, son petit-fils, les notables de la cour, imam et gens de la rue, se montrent ouverts et toujours prets a discuter de mérits comparés de l'islam et du christianism.

★

<u>A. Yaşar Ocak</u>

TÜRKLERDE MESİYANİK HAREKETLER

Çoğunluğunu konar göçer Kızılbaş Türklerin oluşturduğu zümrelerin katıldığı bu isyanların en önemli karakteristik vasıfları, mehdici,

başka bir deyişle ihtilalci mesiyanik hareketler oluşudur.

Kızılbaşlığın ana inançlarından biri olan Mehdi kavramı, bu isyanlarda itici güç olarak büyük rol oynamıştır.

Aleviliğin tarihi açısından bu isyanların önemi, yukarıda da belirtildiği üzere, katılanların çok kuvvetle bağlandıkları, ihtilalci mehdici ideolojiden kaynaklanmaktadır.

★

A. Yaşar Ocak

MÜSLÜMANLAŞTIRAMADIKLARIMIZ

Cet ordre mystique hétérodoxe (le Kalenderi, yk.), attesté des le Xe siecle en Asie Centrale et en Iran, fıt son apparition au Moyen-Orient, vers le fin de XIIe siecle.

* * *

Tous ces renseigements donnés par Muhammed b. Mahmut el-Hatib, nous permettent de conclure que dans la deuxieme moitie de XIII e siecle les masses populaires n'etaient pas encore profondément islamisées.

Les vagues successives d'émigration apportaient sans cesse de nouveaux éléments hétérodoxes.

* * *

Les Kalenderis si tolérés parmi le peuple, sont mentionnés dans les sources historiques de l'époque sous différents noms: Taife-i Ibahiye, Taife-i Zenidila, Cevalka, Kalenderan et Taife-i Abdales.

En conclusion, nous pouvons dire que les kalenderis infiltrés en Anatolkie durant les immigrations, constituaient une majorité dans les milieux turcomans et propageaient leurs idées dans une ambiance de grande tolérance.

★

A. Yaşar Ocak

CİNSEL ÖZGÜRLÜK VE ATEİZM

D'aprés lui, (Kadi Ahmed de Nigde, dans son ouvrage intitulé Al-valed uş-Şafik, yk.) les Gökbüriogulları, les Turgutogulları, les Ilmin (?) ogulları et les autres tribus nomades qui habitaient dans lea région de Luluva et de Nigde, étaient toutes des mulhid (athées). Ils suivaient, dit-il, le religion mazdéisme et ils avaient une liberté sexuelle illimitée.

Il est donc probable que les Turcomans aient été influencés par les propagandes ismaéliennes, dans la Syrie du Nord, pendent deux siecles. On peut meme aller jusqu'a dire que des ismaéliens figuraient parmi babas turcomans qui prechaient au milieu de leurs freres.

Il faut ajouter gu!une nouvelle vague de propagandistes ismaéliens fuyannt devant l'invasion mongole s'infiltra en Syrie du Nord, ainsi qu'en Anatolie.

★

Speros Vryonis

HACI BEKTAŞ VE HIRİSTİYANLAR

He (Hadji Bektash, yk.) entered into contact with many sectors of Anatolian society, including the pagan nomads, Muslim and Christians.

More important for the fate of Byzantine civilization, Bektash was highly successful in winning followers and was eventually recognized as one of the principal holy men in Anatolia.

★

Hans Lukas Kieser

BEDRETTİNİSTLER VE KIZILBAŞLAR

Mais le passage de beaucoup de bedreddinistes au kızılbashismes, mentionnés dans les sources, et le fait que cheik Bedreddine ait compté des fideles d'origines ethniques diverses, rend évidente une certaine diversité ethnique des kizilbashes ou de leurs sympathisants..

★

İrene-Mélikoff

BEDRETTİNİLER-HURUFİLER VE URYANLAR SEMA'I

...le nom de Cheikh Bedreddin auquel le Saint Demir Baba aurait été rattaché, peut-etre seulment par tradition. En tout cas, le culte de Cheikh Bedreddin demeure toujours vivant parmi les kızılbaş du Deli Orman.

Malgré les siecles de discrédit qui ont pesé sur lui, la mémoire de cheikh Bedreddin est toujours vénérée.

Le jour présumé de sa mort, les kızılbaş dansent un Sema', appelé Uryanlar Sema'ı (la dans des nus), car le cheikh avait été pendu nu dans le bazar de Serres.

Les danseurs ne seraint pas entierement nus: Les hommes portent des pagnes et les femmes une espece de tunique blanche qui laisse une épaule et un bras nus.

* * *

La présence de hurufis se retrouve un peu partout ou Bedreddin avait préché. Ainsi, dans la région de Fazlullah, Ali Al-A'la, aurait préc-

hé du vivant meme de Cheikh Bedreddin.

Edirne fut un autre centre important du movement de Cheikh Bedreddin. Une zaviye appartenant au movement bedreddini y existait encore au temps de Selim II.

Cependant, ce futent les bejtaşis qui recueillirent une partie de l'héritage de Cheikh Bedreddin, comme ils avaient recueilli celui des hurufis. Dans la région d'Edirne, les bektaşis possédaient seize sanctuaries dont le plus important centre bektaşi des Ballams, celui de Kızıl Deli (Seyid Ali Sultan) situé pres de Dimetoka (Didymotique), qui fut le lieue de naissance de Balim Sultan, le reformateur de l'ordre.

★

A. D. Noviçev

ERETİK-HÜMANİST VE SUFİY-MİSTİK

Kak i v drugih strane v epohu srednevekovaya, vosstanie v Turtzii prohodilo pod regilioznımi lozungami. İh bvıdvinul populyarnıy togda sufiy i mistik şeyh Bedreddin Simavi (1358-1416).

Po svoey ideologii şeyh, vidimo, bıl blizok k şiizmu, t.e. stoçki zreniya ordodoksal'nogo sunntskogo duhovenstva, bıl vol'nodymtzem i eretikom.

Po svoim sotziol'nım vzglyadam on bıl gumanistom. On porıtzal sotzial'noe neravenstvo, priznaval şto lyudi ravnı drug drugi, nezavistmo ot ih religioznoy prinadlejnosti; on prizıval k asketiçesskomy obrazu jizni i sam vel takuyu jizn'.

Po-vidimomy, idei potrebitel'skogo kommunizma- obşnost imuşestva, t.e. zemel', domanitzi, odejdı, skota- kotorıe propovedoval ego blijayşiy i vernıy uçenik Börklüce Mustafa, bıli ideyami samogo Bedreddina.

* * *

İstoçniki denesli do nas imena liş' dvuh ego uçenikov. İzmirskogo

raiona Börklüce Mustafa (“börklüce –malen’kiy nositel’ kolpaka”) i jitel’ Manisı evrey, prinyawiy musul’manstvo, Torlak Kemal’ (“Torlak” takje prizvişe, ono ravnoznaçno slovam “sufiy”, “derviş”).

* * *

On (Bedreddin, yk) prizıval i feodalov primknut’ k nemu, obeşaya vısokie doljnosti i zemli. Eto bılo oşibkoy, stoivşey emu jijni.

★

G. Nassi

ÜÇ KİTABİ DİNDEN BİR DİN

The two popular festivities, Nevruz and Hıdrellez are the relics of mythic beliefs and pagan traditions. It is reported that the Turkic people living in the former Ottoman Empire and in Modern Turkey used to celebrate in their lands of origin in Asia, similar festivities related to the renewal of nature. Accordingly, it would be probable that after settling in countries under Persian cultural influence or passing through them on their way to Asia Minor and other Ottoman lands, this tradition was combined with the Nevruz festival. On the other hand, there is also a strong Persian mystical influence on the population of Asia Minor and many of the peripheral countries.

* * *

Hıdrellez is another widespread joyful popular festival announcing the beginning of the summer, and also very popular among the rural population in Turkey. It was reported that, known also as the feast of Hızır, this feast was in İstanbul, also “a feast-day for butchers, when they were given permission to begin the slaughter of lambs.” It is celebrated on May 6th, forty days after Nevruz.

The word Hıdrellez is formed by the succession of two words, Hıdır and Ilyas.

Hıdır, Idris, Hızır and Ilyas are in Turkish the different names of the same legendary and blurred prophetic images mixed up and gathered in person of Prophet Eliyah with his disciple Elisha, implying their common attributes, feats and connotations.

Originally, Idris is probably Enoch, considered as an equivocal sacred figure involved in the creation or procreation of Adam. He is represented in Islamic literature as a man of wisdom and science.

According to Sufi beliefs, each epoch has its savior, Hızır, who commands the air, seas and climates. Many legendary qualities are attributed to this same personage. Among them the Koranic belief that Hızır, equated with Elijah, showed Moses the way, and for this reason his name became Ilyas. It is also said that Moses met a man superior to him, a man to whom God by his mercy taught science and knowledge, and that this man, Ilyas, was resurrected after he had remained many long years in a cavern after the End of Days. It is added that Ilyas, revitalized after having immersed himself in the waters of life, took the name Hızır, meaning "Green", in mark of renewal and birth.

* * *

Ottoman mysticism developed strongly within Turkic groups among the inhabitants of Anatolia, who still retain pre-Islamic pagan beliefs and traditions. They were particularly receptive to the Shiite Persian theology that was also recognized as a liberal movement and more easily observed than Islamic Sunnite Orthodoxy. Thus, various streams of mystical belief grew up in the lands of the former Ottoman Empire, each with its own distinguishing activities, but similar in concepts and ideology. Many popular uprisings found in this ideology a source of spiritual inspiration, engendering a range of social and political upheavals. The institutionalization of Ottoman mysticism led to the rise of the Bektashi and Mevlevi Sufi heterodoxies, integrating syncretistic and antinomian rituals and tenets and including messianic

beliefs. The Bektashi order recruited many members among the Janissary military corps, which was formed of boys taken from Christian families, because of its syncrestistic affinities, which included certain vestiges of Christianity. Besides the reinforcement of the political standing of its institutions provided by this alliance, the Ottoman mystical lore found expression in the proficient and lyric literary creativity at all social levels leading to its widespread popularity.

* * *

Another principal reason for the development of such mystical movements was the multiple ethnicities of the Anatolian people and their multi-cultural and multi-religious texture. The open-minded, liberal and flexible tenets of mystical beliefs promoted confidence and communication between the Muslim and the non-Muslim populations.

* * *

Ottoman policy in its early period was oriented towards the integration under Ottoman rule of the Muslim, Christian and Jewish people living in Anatolia. An example of this may be found in the names chosen for the three children of the Sultan Bayezid I: Mehmet, Isa and Musa, the Turkish names for Mahomet, Jesus and Moses. Another example of the unifying conception can be found in the armed and massive popular uprising against Ottoman rule led by the Sufi leader Sheikh Bedrettin known as the son of the Kadi of Simavna, between 1416-1420 during the period of disruption for the Ottoman dynasty and breakdown of the central power, when the children of Sultan Bayezid fought among themselves to succeed him on the throne.

* * *

Bedrettin envisioned the establishment of an egalitarian community, directed by the people without any religious and ethnic discrimi-

nation. A Jew from Manisa, Samuel, known as Torlak-hu Kemal, organized and led the uprising in the region of Manisa. "Torlak" meaning "novice" in Turkish, is also the appellation for the proselyte in the Bektashi order. Torlak-hu Kemal meaning "the Proselyte Kemal" indicates his clear affiliation to a mystical order. His clan was recruited from amnong the Shiite Turkic population and recognized as dervishes was called Kemali, after his name.

Irene-Melikoff, *Ilk Osmanlıların Toplumsal Kökeni*,
E. A. Zachariadou, ed., *Osmanlı Beyliği 1300-1389, The Ottoman Emirate 1300-1389*, Istanbul 1987, s. 150.
Michel Balivet, *Culture ouverts et échanges inter-religieux dans les villes ottomanes du XIVe siecle*,
E. A. Zachariadou, ed., *The Ottoman Emirate 1300-1389*, Crete University Press 1993, p. 1-2.
A. Yaşar Ocak, *Babailer İsyanından Kızılbaşlığa: Anadolu'da İslam Heterodoksisinin Doğuş ve Gelişim Tarihine Kısa Bir Bakış*, Belleten, Nisan 2000, Cilt LXIV, s. 153-154.
A. Yaşar Ocak, *La Révolte de Baba Resul ou la Formation de l'Hétérodoxie Musulemane en Anatolie au XII e siecle*, Ankara 1989, p. 27-31.
ibid., p .42-43.
Speros Vryonis jr., *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh Through the Fifteenth Century*, University of California Press 1971, p. 369-370.
Hans Lukas Kieser, *L'Alévisme Kurde, Les Kurdes et Les Etats,*
Peuples Méditterraniens, 68-69, Juillet- Décembre 1994, p. 62.
Irene – Mélikoff, *Le Probleme Bektaşi-Alevi*
Turcica, Tome 31, 1999, p. 16.
A. D. Noviçev, *Istoriya Turtzii I- Epoha Feodalizma*, 1963, str. 38-39.
Gad Nassi, *Exploring the Pagan, Jewish and Ottoman Roots of the "Sabbatean Lamb Festival."*
Mehmet Tütüncü, ed., *Turkish-Jewish Encounters*, Haarlem 2001, pp. 249-252.

Nasıl özetleyebilirim; herhalde artık "doğru tarih" bilinmiyor demek zordur ve doğruyu bilmek istemediğimiz kesin görünüyor. Güzel, buraya, çok özlü ve yazıldığı dillerden aldığım analizler çok açıktır, bunların bir bölümünün yeni olduğu ileri sürülebilir, fakat yol açanlar ise eskidir. Ayrıca yeniler de kadim kaynaklara dayanıyorlar; bütün bunlardan sufizmin, Anatolia ve Balkanlar'da çok geniş akan bir nehir olduğunu çıkarabiliyoruz. Bedrettiniler bu geniş akan suyun içinde bir cereyan idi ve ayrı bir özelliğini tespit edemiyoruz, dışardan bakıldığında cereyan fark edilmemektedir. Hiç kuşkusuz birbirinden ayrıldıkları çizgiler var; amma, kavramsal olarak ve belli başlı kurumları itibariyle birdirler. Bektaşi-Kalenderi bir kökü var, Kabbalizm ve Hurufizmden önemli ölçüde etkilenmişti ve yenilgiden sonra ise, Kızılbaşlık suyuna karıştılar. Hepsi, budur.

Anatolia mistisizminde mesiyanik damar çok güçlüdür.

Ne Börklüce, ne Bedrettin ve ne de Sabetay Sevi, tekil idi; bir nokta çok net olmalıdır, Anatolia mistisizminde başkaldırı damarı da atar'dı ve messianizm ile kol kola gittiğini görüyoruz. Hep örtülmüştü, üstündeki örtüyü kaldırırsak ne çıkıyor, Babai isyanı messianik değilse nedir?[178] Bunu görebiliyoruz; Bektaşi tarikatında ve istenirse sözcüğün geniş anlamında dininde diyebiliriz, mehdici elemanlara çoklukla rastlıyoruz.

Hep oldular, Şabbatay Zefi'den hemen önce, Sabetay Sevi de yazabiliriz, Sufi Şeyhi Ahmet'in, 1638 yılında, kendisini İsa'nın reincarnation'u, vucüt bulmuş hali, ve dolayısıyla mesih ilan ettiğini biliyoruz, not etmiştim. Aynı tarihlerde Kürt Şeyhi Abdullah'ın da mehdi iddiasıyla ortaya çıktığını ekleyebiliriz. Demek ki bizde mesih çoktur ve artık yokluğunda da yaratıyoruz ve birlikte yaşıyoruz.

Bu kadar kolay Tanrılaştırma, messiyanik damarın varlığına işarettir.

Azaldıysa, sürekli kırılmalarındandır ve fakat yine de, iki kanaldan devam ettiğini ileri sürebiliriz. Bir kanalda, kendisini, "kurtarıcı" kimliğiyle sürdürdüğünü görüyoruz ve biz kurtarıcıya, hep mesih olarak bakıyoruz. Şöyle de söyleyebilirim, "kurtarıcı" bizde, bir tür sekülerize olmuş mesihdir; ancak herhalde, akılla değil aşkla yaklaşıyoruz. İkinci kanalda, hep mesih bekliyoruz.

Bizim iklimimizde hâlâ her "kurtarıcı", bir mesih gizlemektedir. İrrasyonalite yüklüdür.

---

178) "Bu isyanda, (Babai, yk.) sözü edilen kitleler arasında yaygın, güçlü bir 'mehdizi'/mesiyanik ruha dayalı heterodoks inançlar, ideolojik araç olarak kullanılmıştır."
A. Yaşar Ocak, *Babailer İsyanından Kızılbaşlığa*.. op. cit., p. 136.

Hep "tekil" arıyoruz. Bunun kaynağında hem bilimsel bir zaafiyet var ve bu, hem de, kesintisiz zaafiyet kaynağıdır. Bütün kaynaklar işaret ediyor, Cavlakiler, Kalenderiler, Torlakiler hep özgür aşktan yanadırlar; Nâzım'ın dizeleriyle, yarin yanağından gayrı her şeyde/ her yerde/ hep beraber, diyenler yalnızca Bedrettiniler değildiler.[179] Öyleyse burada da tekil bir olgu ile karşılaşmıyoruz.

Gecekondu mekanı, bin iki yüzlerden ve belki bin beş yüzlere kadar Anatolia ve Balkan iklimini anlamamız için bir anahtar işlevi görebiliyor; Gad Nassi, bu kavramı kullanmamakla birlikte, etnik ve dinsel çeşitliliğe dikkati çekiyor, bunlara iki çağdaş tablo daha ilave edebiliriz. Her ikisi de geçen yüzyılın altmışlı yıllarının hasatıdırlar; altmışlı on yılda patladılar, birincisi, Amerikan yaşam biçiminden bir desenchanté oluşu, bir kopuşu, ifade eden hippiliktir. İkincisi ise Başkan Mao'nun Çin'den estirdiği güçlü Kültür Devrimi fırtınası olabilir;[180] gecekondu ikliminde, kültür devrimi peşinde olan hippileri tasavvur edebilirsek, Cavlaki ya da Kalenderi ya da Torlakileri gözümüzün önüne getirebiliriz. Çeşitlilikten ve bağlayıcılığını yitirmiş dinlerden, dolayısıyla dinsizlikten, bir yeni din için arayış var.

O halde bilimsel tarihi bilmek istemediğimizi düşünmemiz daha yerindedir. Ricaut, Büyük Britanya'nın İstanbul Büyükelçisi'nin maiyetinde, XVII. yüzyılın tam ortasında Türkiye'ye gelmiş ve çok dikkatli bir etüt bırakmıştır, bunun bilinmediğini söyleyemeyiz. Ricaut'nun Türkiye raporunu, XX. yüzyılın ikinci yarısında pek itibarlı uluslararası kuruluş raporlarına benzetebiliriz, XVII. yüzyılın sonlarında yayınlanmış olduğunu kaydediyoruz, Osmanizm'de kaynaklar arasındadır ve öyle olması da gerekmektedir. Buradan bir paragraf aktarıyorum, "Burada bir örnek vermekle yetineceğim", Ricaut böyle başlıyor ve şöyle sürdürüyor. "Tüklerin beşinci Padişahı Sultan Mehmet'in kardeşi Musa Çelebi'nin ölümünü takiben İznik'e sürülen Şeyh Bedrettin, yardımcısı Mustafa ile ikinci bir İçsavaşın nasıl çıkacağı hususunda düşünmeye başla-

---

179) Gad Nassi'nin, "Kuzu Festivali" ayinlerinin sabetayizme özgü olmadığı, Anadolu'da başka köklerinin de bulunduğunu işleyen incelemesini ciddiye almak durumundayız.

180) XX. yüzyıl, herhalde devrimler ve savaşlar yüzyılıdır; arayış yüzyılı da diyebiliriz. 1905 1925 ve 1965-1985, periyot sınırları değişebilir, insanın kendisini en çok aradığı ve yenileştirmek istediği zamanlardır. Cinsel özgürlük, var olan normları kırma, yeni tarifler arama, yeni bir yaşam biçimi için yanma, bu dönemlerde var; hem hippilik ve hem de Kültür Devrimi, başarısızlıkla ve yenilgi ile sonuçlanan iki büyük içten yanma ve dışa sıçrama'dır. Her iki periyotta da, bir yeni ve ortak din arayışı sezilebilir.
Bunların unutup, artık yaşayan temsilcileri ile güldürmeyen bir tuluata dönmüş 68'leri canlı tutmak da bir paradoks ve sapma durumundadır

mıştı. İyice düşündükten sonra en iyi çarenin yeni bir din icat etmenin ve halkı İslam inanışına karşı kandırmanın olduğuna karar verdiler."[181] Herhalde son derece dikkat çekici olmalıydı, kıyama, "yeni bir din icadı" olarak bakıyor ve çarpıcı, binaenaleyh, göze çarpmadığını söylemek imkansızdır. Görmek istemediler; böyle düşünmek zorundayız.

Burada, hiç dikkat çekmemiş ancak son derece şayan-ı dikkat bir haber okumuş vaziyetteyiz; Ricaut, bir araştırıcı değil diplomat idi ve bunları Börklüce Kıyamı'ndan iki yüz elli yıl kadar sonra ve Sabetay Sevi'nin messiyanik çıkışından ise yirmi yıl kadar önce yazıyordu. İstanbul'da idi, Türkçe okuma öğrenmişti, ancak yazdıklarını, okumaktan daha çok duyumlardan çıkardığını varsaymamız daha isabetlidir. Binnetice, yazdıklarının, o tarihte münevveran hükmü olduğuna hükmetmek durumundayız; bir tür gizli tarihi dinlemiş olabilir, demek ki, bu Kıyamdan iki yüz elli yıl sonrasında İstanbul'da, Bedrettinilerin yeni bir din peşinde olduklarını düşünenler vardır. Bunun, Bedrettiniler ile ilgili hiçbir tartışmada, sonunda reddedilse dahi kaydedilmemiş olmasını, "doğru tarih" bilmekten kaçış ile açıklayabiliriz.

Doğrudan kaçış, geç kapitalizmde ve tekeliyette ilkedir.

Öte yandan, ilimde bir veya birkaç taşı çekmek, bir binayı tümden yıkmak ile özdeştir; şimdi tarihçilerin, bilimsel doğrulardan çok binanın çöküşünü önleme kaygısı içinde olduklarını anlayabiliyoruz. Daha önce ve başka yerlerde işaret etmiştim, Osman'ın adının Otman olmasi ihtimali, Osman'ın, eğer gerçekten ettiyse, Müslümanlığı, çok geç kabul ettiği hipotezini de davet etmektedir. Belki Şeyh Edebali ile buluşma sahnesini, bunun tümüyle uydurma ya da bozuk Türkçe ile make-up olduğunu telakki isabetlidir, Osman'ın, en azından şeklen, Müslümanlığa geçme tarihi kabul edebiliriz, bu ise çok geç düşünülmüştür. Buradaki dine dönüş analizimiz ise buna, geç ve eksik Müslümanlaşmaya, dayanıyor ve tamamlıyor; buradan devam ediyoruz.

XIV. yüzyıl sonu ve XV. yüzyıl başında, Anatolia ve Balkanları, çok büyük bir gecekondu olarak düşünmediğimiz sürece hem Börklüce Kıyamı'nı ve hem de Bedrettin'i anlamamız mümkün görünmüyor, anlamayanlar çoktur. Bunlar arasında Nâzım Hikmet de var, amma, Hikmet, hiç anlamamıştır ve anladığı yerleri ise çok yanlış kavramıştır. Bu, bir tenkit değil tespittir, çünkü şairde doğruyu kavrama değil, sezme arıyoruz ve Hikmet Hikmet'tir; bu ikinci tespit ile sürdü-

181) Ricaut, *Türklerin Siyasi Düsturları*, Elips, 2004, s. 123-124.

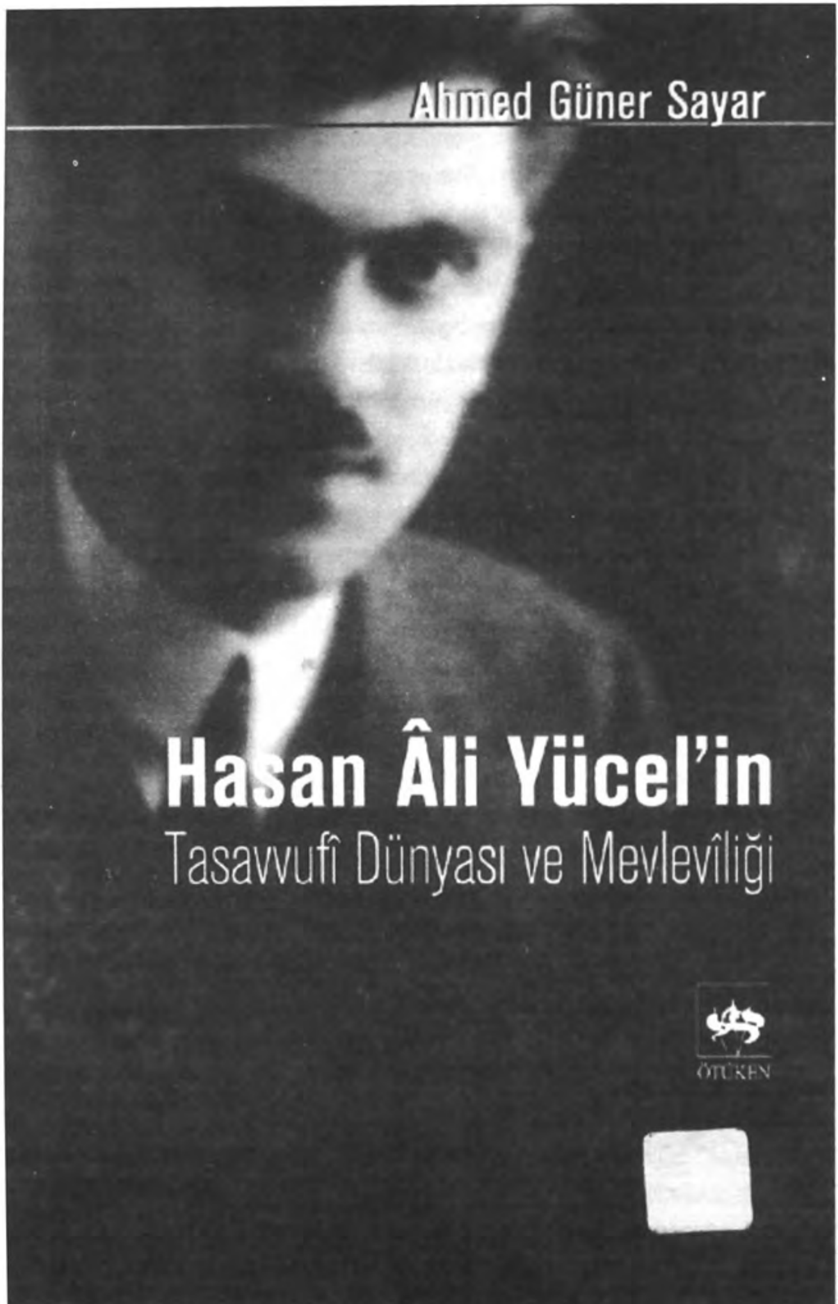
rüyoruz. İkinci tespitimizin ışığında, yine de her zamanki dürüstlüğünü koruduğunu görüyoruz; bu Destan'ı için bize bir özür-name bırakıyor, ektedir.

Yalnız bunu ve hassaten, yanılmasını, o kadar önemli bulmuyorum; önemli bulduğum nokta, neden, yanıldığı tarihte yanıldığıdır, asıl soru işaretini buraya koyuyorum. Neden, Yunus'un indirildiği bir tarihte Nâzım Hikmet, Bedreddin'i çıkarma işini üzerine alıyordu? Mühim mesele buradadır, çünkü bu bir talihsiz iştir ve hiçbir yere sığmıyor. Aynı tarihte Necip Fazıl'a bir dergi çıkarmak üzere, İş Bankası'ndan ve bizzat Celal Bayar'ın eliyle, para verildiğini de tespit etmiş durumdayız. Bunları, bir de, kısa bir zaman sonra, Mevlevi dergahların sadık bendesi Hasan Ali Yücel'in iş başı yapması izliyordu; demek ki tarikat kapılarının açıldığı bir dönemdir. Ama resmen kapalı gösteriliyordu; resmi tarih, "kapalı" yazıyordu. Öyleyse, bu Destan, estetik ve akılcılık planında olmasa da, gerçekten tarihi ve menkibevi'dir. Şimdi buradan devam ediyor ve tamamlıyoruz.

Sovyet Türkolog Noviçev de işaret etmişti, bu kıyamdan, Bedrettin'den gayri iki isim kalmıştır; tarihi kaynaklarda bu üç isimden başkasına rastlamıyoruz. Biri de Torlak Kemal veya Hu-Kemal idi. Hep biliyoruz, ama, Profesör Galante de teyit ediyor, parmi les adeptes et les propagandistes les plus zélés de doctrine de cet imam vient le juif Samuel (connu sous le nom de Torlak Kemal) de Manisa, Manisa'lı Samuel adında bir Yahudi idi.[182] "Cet İmam" ile Şeyh Bedrettin'i anlatıyor ve Profesör Galante'de, Samuel'in, Müslüman olduğuna dair açık bir işaret görmüyoruz; doğrusu, önemsemediğini çıkarıyoruz. Buna mukabil başka bir kayıtta "Torlak Hud Kemal" deniyor ki, buradaki Hud'u, "Yehud" sözcüğünden, kısaltma ve bozma olarak kabul edebiliriz.

Manisa, çok yoğun Yahudi nüfusun bulunduğu bir yerdi ve bunun uzun yüzyıllar sürdüğünü tespit edebiliyoruz; kuşkusuz, burada Manisa yöresinden söz ediyorum, bütün çevresinde Yahudiler çoktular. Uzun yüzyıllara, XX. yüzyıl dahildir; şimdi açık Yahudiler, yok denecek kadar azaldılar. Ama hiçbir anlamda yok olmadılar ve çekilmediler, bir kısmının Bektaşilik dahil çeşitli tasavvufi komünotelere kaydıkları ve bir bölümünün de sabetayizme geçtiklerini teşhis ediyoruz, her ikisini birlikte yapanlar da var, belki de çoğunluk buradadır. Cumhuriyet döneminde de, Manisa ve çevrelerinde Yahudiler çok yaşadılar.

182) Avram Galante, *Histoire des Juifs de Turquie*, Istanbul, Edition Isis, p. 84.
"Kemal est employé por désigner Samuel." ibid., p. 87.

Ahmed Güner Sayar
Hasan Âli Yücel'in
Tasavvufî Dünyası ve Mevleviliği
ÖTÜKEN

Kıyam zamanında Hud Kemal, Yahudilik içinde etkili olmuştu; taraftarlarının, hem Romanyot Yahudiler ve hem de kendigelenler, sefaradlar, arasından çıkabileceği akla yatkındır. Asıl pogrom'un 1391 yılında olduğunu ve İspanya'dan büyük saçılmanın bu tarihte başladığını not etmiştim; geldilerse, bir kıyama ve çağdaş bir sözcükle "dinler arası diyalog" ile bir yeni dine müsait haleti ruhiyeleri vardı. Kaldı ki bu diyalog İspanya'da başlamıştı, Yahudi ve İslam mistisizmi zaman zaman aynı mekanda co-exist ediyorlardı. Hud Kemal'in ajitasyon ve vaazlarına sempati ile baktıklarını düşünebiliyoruz. Doğrudan Hıristiyanlar ile kaynaşmaları mantıkdışıdır; sufizm ise pek çok uygundur. Bektaşizmi, ortak mekan saymalarını, mantıki düşünebiliyoruz.

Yenilgiden sonra, Torlak Kemal'i, sadık taraftarlarıyla birlikte, Manisa'da astılar. Şaşırmıyoruz, sadece yenilgi ile ölümün özdeş oluşu ile bir kez daha karşılaşıyoruz.

Ne kadardılar? Cantacasin, Torlakilerden çok kalabalık bir din olarak söz etmektedir. Buradan ve bütün kayıtlardan "Torlaki" adında bir tarikat veya din olduğunu çıkarıyoruz; ancak, "Torlak" sözcüğünün bir "acemi" veya "yeni yetme" anlamı da var, yeni din değiştirenlere ve hatta din değiştirdiklerinden şüphe duyulanlara da "Torlak" deniyordu. Öyleyse bu sözcük, "Torlaki", her ikisini birlikte anlatıyor mu, yeni Dönmelerin oluşturduğu bir din ya da tarikat mı? Buna cevap verebilecek durumda değiliz. Tahkikatın devamı elzem telakki edilmektedir.

Bu kaynakta, Cantacasin, Torlakilerin beyaz baş giysisi taşıdıklarına işaret ediliyor, ama, çoğu başı açık dolaşıyorlar ve her fırsatta arsızca dileniyorlar. Torlaki, Kalenderi, Haydari ve diğerlerinde, dilenirken utanma duymamak esastır; tüketici Komünizmaya inandıkları ve yarin yanağından gayri, her kapıda tam bir ortaklığı heves ettikleri için, la communauté de tous les biens, a l'exception des femmes, bunu da normal görebiliriz

Bu malumata bir şerh düşen Ch. Schefer, "les Torlaquis doivent leur nom a un Juif qui avait adopté l'islamisme et répondait au nom de Torq Houd Kemaly" derken önemli bir bilgi sağlıyor;[183] Torlaki adının, Yahudi olup İslamizmi kabul eden Torlak Hud Kemali'den gelmekte olduğunu öğreniyoruz. Bu, şerhte, ilaveten, Hud Kemal'in, le plus fanatique, bugünkü sözcükle "müfrid" bir Türk olan Börklüce Mustafa'nın partizanı olduğu da kaydedilmiş halde-

183) Cantacasin Th. Spondouyn, *Petit Traicté de l'Origine des Turcqz*, notes par Ch. Schefer, Paris, 1896, p. 223.

dir. Partizanları Börklüce'ye "Dede Sultan" diyorlar ve Ch. Schefer, Dede Sultan'ın, "sur le principe de l'égalité, de la pauvreté et de la communauté de tous le s biens, a l'exception des femmes," eşitlik, yoksulluk, kadınlardan gayri tüm değerlerin ortaklığına dayalı bir doktrini vaaz ettiğini de haber vermektedir. Demek ki ortak mülkiyet de dahil ortak ilkeler var.

Börklüce'nin adının, başındaki Kızılbaş giysisinden, börk, geldiğini düşünebiliriz, ancak, daha sonra Mustafa bunu atıyor, Hıristiyanlara benzer giyinmeye başlıyor ve Hıristiyanlar arasında çok etkili olduğu bütün kaynaklarda doğrulanıyor. Bu arada geçerken not etmenin verimine inanıyorum, Hıristiyanlıkta önemli mistik tarikatlar bulamıyoruz; belki şefkat ve acıma duygularının, Yahudilik ve Müslümanlığa göre daha yoğun olmasından kaynaklanıyor. Kaldı ki, üç kitabi din kurucusundan sadece İsa, işkence görmüş, acı çekmiş ve öldürülmüştür. Bu nedenle, Hıristiyanların Hıristiyanlığı kabul eden mistik yollara sempati duymalarını doğal saymak durumundayız.

Börklüce vaazlarında bu noktaya çok dikkat ediyordu, Hıristiyanları küçümsemeyi kesinlikle yasaklamıştı; Bektaşi damarları olduğu için de bütün doktrininde İsa'nın ayrı bir yeri vardı. İsa'nın ölmediğine inanıyorlardı; Bizans tarihçisi ve kıyamın çağdaşı Dukas'ın yazdığına göre de, Börklüce'nin de Efes'te işkencelerden sonra çarmıha gerilmesine karşın, taraftarları, öldüğüne inanmadılar; Dukas, "Bu tarikata mensup olanlar, uzun müddet, Dede'lerinin ölmediğine ve hayatta bulunduğuna inanmakta devam ettiler," diyordu. Gerçekten, yeni bir dine yaklaşmışlardı, öyle anlıyoruz.

★ ★ ★

Katkı 25

Dukas

BÖRKLÜCE KIYAMI VE ÖLÜMSÜZLÜĞÜ

O günlerde İonia Körfezi'nin ağzında bulunan dağın civarında ve Sakız Adası'nın karşılarında Stilerion adlı yerde (şimdi Karaburun, yk.) kendi kendine yaşayan bir köylü meydana çıktı.

Bu zat Türklere fakirliği (yani mal ve mülk sahibi olmamayı) tedris etti; kadınlardan başka her şeyin, yani yiyecek, giyecek, çift ve ekilmiş tarlaların insanlar arasında müşterek olması akidesini telkin ediyordu.

"Ben senin evine, kendi evim gibi, sen de benim evime kendi evin gibi girip çıkarsın, kadınlar müstesnadır," diyordu.

Bu telkinler ile, bütün cahil halkı iğfal ederek, kendi tarafına çekiyordu. Hilebazlıkla Hıristiyanlarla da dostane münasebetler kurmaya çalışıyordu.

Bu hususta başka bir telkinde daha bulunuyordu ve diyordu ki. "Türklerden herhangi bir kimse Hıristiyanlar arasında takva ehli olmadığını söylerse kafirdir."

O zamanlarda mezkur adada Turloti adındaki manastırda Giritli ihtiyar bir keşiş oturuyordu. Bu sahte "baba", başları matruş ve açık, ayakları çıplak, bir gömlek ve bir şapka ve ufak bir cübbe giyinmiş müritlerinden iki kişiyi bu Giritli keşişe gönderdi: "Ben de senin gibi keşişim, ben de senin ibadet ettiğin Allah'a ibadet ediyorum, gece vakti gürültüsüz, yaya olarak denizi geçerken, ben de seninle beraberdim" Hakiki keşiş sahte "baba" tarafından iğfal olundu.

O da O'nun lehinde saçma sapan propagandaya başladı. Diyordu ki, "Sisam Adası'nda istirahat ederken bu da benimle beraber keşişlik

yapıyordu, şimdi de günaşırı buraya gelerek benimle konuşuyor." Hatta bu yazıları yazan benim yanımda, bu gibi acayip sözler söylüyordu.

* * *

Bu muzafferiyetten sonra Perkliçia Mustafa'nın (adı böyle idi) müritleri, kazandıkları bu şan ve şöhretlerini (Börklüce kuvvetleri ilk önce merkezi orduları dağıtmıştı, yk) sahte babanın manevi kuvvetine atfederek kendi tarikatları için yeni bir akide tesis ettiler.

Bu akideye göre, bundan böyle "zerkula" dedikleri (Farisi, "zer" sarı ve "sorh" kırmızı, hangisi bilemiyoruz, "kula" yine Farisi "külah" anlamındadır, yk) şapkalarını giymeyecekler ve yalnız tek gömlek giyecekler, başları açık olacak ve Hıristiyanlar ile Türkler arasında fark olmayacaktır.

* * *

Nihayet tek gömleklilerin sığındıkları dağa vardılar. Sonunda tek gömlekliler, reisleri sahte peygamberleri ile beraber mağlup ve teslim oldular. Bu muharebede Murat (şehzade, daha sonra İkinci Murat, yk) çok asker kaybetti.

* * *

Murat, bu tarikatçıları, beraber alarak, Efes'e getirdi. Efes'te, reislerini sorguya çekti. Kendisini, birçok işkencelerle tazyik ettiği halde, fikirlerinde ve itikadında sabit olduğu ve değişmeyeceğini anlayınca, onu astırdı, cesedini, ellerini tahtalara çiviler ile mıhlanmış bir vaziyette, bir deve üzerine koydular ve şehrin içinde dolaştırarak teşhir ettiler.

Mürşitlerinin itikat ve fikirlerini inkar etmemiş olan müritlerini de gözleri önünde boğazladılar. Bu müritleri can çekişirken, "Dede Sultan eriş" (sözün, yk) den başka bir şey söylemiyorlardı.

Bu tarikata mensup olanlar, uzun müddet dedelerinin ölmediğine

ve hayatta bulunduğuna inanmakta devam ettiler. Hatta ben, (Dukas, yk), bu vakadan sonra, evvelce adı geçmiş olan Hıristiyan keşişe tesadüf ettiğim zaman, sahte peygamber hakkında ne fikir hasıl ettiğini sordum. Bu keşiş de, dedenin ölmemiş olduğunu, Sisam Adası'na geçerek orda eskisi gibi vaktini geçirmekte bulunduğunu ve mamafih O'nun fikirleri ile itikatlarına inanmamış ve asla ehemmiyet vermemiş olduğunu, cevap olarak, bana söyledi.

* * *

Bayezid (paşa, yk), bu muzafferiyetten sonra, Murat'ı alarak, Asya ve Lidia'dan geçerken, yolu üzerinde bu İbahi[1] tarikatına mensup olan Türk dervişlerinden rastgeldiklerinin hepsini katlediyordu.

* * *

Bayezid, Frigia ve Çanakkale Boğazı'ndan geçerek, Edirne'ye vardı ve Çelebi Mehmet'e oğlu Murat'ın galibiyet ve muzafferiyetini arz etti. Çelebi Mehmet de henüz genç olan oğluna Amasya sancak beyliğini ve Kapadokya civarını ihsan etti ve devlet adamlarından tecrübe sahibi olan Yorgıç (Yurgeç) Bey adında bir zatı şehzadenin idari işlerini tedvire memur tayin etti.

Dukas, *Bizans Tarihi*, V. Mirmiroğlu çevirisi, İstanbul, 1956, s. 68-70.

1) İbahi. Bu itikatta bulunanlar zındık hükmündedir.
İbahiyyun. Her şeyi mübah itikat eden mezhep taraftarları hakkında kullanılır bir tabirdir. Bu batıl fikri iltizam edenlerin başı Nuşirevan tarafından idam ettirilen Mezdek adlı bir İrani idi. Hicri 430, M. 1038, senesinde doğmuş olan Hasan Sabbah İslamiyetten sonra bu mezhebi kurmuş, Irak, İran ve Suriye taraflarında yayılmıştır. İbahiyyun emirlerin, nehiylerin, beşerin kudreti üstünde olduğunu zu'm ederler, insanın yeryüzünde bir şeye malik olmasını caiz görmemek suretiyle iştirakiyuna yakın bir mesleği terviç eylerler.
Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*, s. 12.

Bütün bunlarda, Bedrettin neredededir? Bu da bir soru olarak hâlâ duruyor. Profesör Hilmi Ziya Ülken de şehadet ediyor; kitaplarının iştirakiyun veya ibahiyyun ile bir irtibatı tesis edilemiyor; hal bu iken babasının adının, İsrail olduğunu ve kiliseden çevrilmiş bir büyük menzilde büyüdüğünü görmezlikten geliyoruz. Bu görmezlik içinde, Bedrettin'i, yüzyıllar ötesinde, bazı hanedanlara bağlamakta da pek cüretkar davranabiliyoruz.[184] Buna mukabil, Prens Musa'nın kazaskeri olduğunu ise, tümüyle ihmal etmesek de, önemli bir ipucu saymıyoruz. Musa'nın kısa bir dönem için de olsa sultanlığını kabul ile Osmanlı hükümdarlarının sayısını değiştirmek gerekiyor; Bedrettin, bu dönemde çok yüksek bir bürokrat idi, not etmiş oluyorum.

Prens Musa ise, "Fatih" olarak da bilinen Mehmet'i bir kenara koyacak olursam, Osmanlı hanesinin en dikkate değer, en hırslı ve özgün çocuğudur. Hanedana mensup olmasının tutarsızlıklarını gözardı edemeyiz; ancak Fatih Mehmet'i, bu büyük amcanın izinde ve uygulayıcısı olarak düşünebiliriz. Musa'nın adı misali, Mehmet'in kavga eden iki çocuğunun adları da heterodoks idi;[185] bu kayıt ile birlikte ve ayrıca, Abayezid-Cem savaşlarının, bu topraklara bir kimlik verme, bir "yeni din kurma" mücadelesi olduğunu düşünebiliyoruz. Musa, Cem ve çok büyük ihtimalle, Mehmet, bu mücadelede öldürüldüler.

Pek hülyalı Mehmet'i yazmıştım,[186] Musa, tekrar not ediyorum, Türkçede yazılmayı bekliyor. Şimdilik şöyle postüle edebiliriz, Cem-Abayezid mücadelesi, Musa-Çelebi Mehmet arasındaki savaşın tekrarıdır ve her ikisini de İçsavaş nitelemek zorundayız.

Bedrettin, Musa'nın yapamadığını yapmayı mı deniyordu; Börklüce-Hud Kemal isyanının yarattığı ortamı müsait değerlendirmiş olması mümkündür. Bir "kurtarıcı" olarak çıktığını düşündürecek işaretlere sahibiz.

Alman tarihçi Werner, bizim ulaşamadığımız kaynaklardan yararlanıyor

---

184) "Bu yazdıklarımdan anlaşıldığı üzere, Bedrettin, baba cihetinden İsrail, Abdülaziz, Feramurz vasıtaları ile Selçuk Sultanı ikinci İzzettin Keykavus'a ve Feramurz'un zevcesi Orbay Hatun'un babası Asya Hükümdarı, Berke Han'a bitişir."
Bezmi Nusret Kaygusuz, *Şeyh Bedrettin Simaveni*, İzmir, 1957, s. 30.
Kaygusuz'un Hasan Tahsin üzerine de monografisi var.

185) Abayezid'in üzerinde durdum, Ferhengi Ziya'da, "Hazreti Süleyman ile İskender'e de Cem denir," kaydını buluyoruz.
Ziya Şükün, *Ferhengi Ziya- Farsça-Türkçe Lügat*, İstanbul, 1984.
Mehmet, çocuklarından birisine, büyük amcası Musa'nın talihsiz babasının adını verirken, Müslümanların hoş karşılamadıkları bir isimdir, diğerine de İbraniyattan Şlome ile paganizmden Aleksandır'ı çağrıştıran bir adı uygun buluyordu.

186) Y. Küçük, *Yirmi Bir Yaşında Bir Çocuk-Fatih Sultan Mehmet*, İstanbul, çeşitli baskılar.

ve bu arada "isimsiz bir kronikçi" tarafından yazılmış bir haberden söz ediyor ki aktarmadan edemiyorum. Şudur: "Zagora Ovası'nda şeyhin imansız tasavvufçuları iddia ediyor ki, şeyh, ahalinin karşısına çıkıp, 'Bundan sonra egemenlik bende, taç bana verildi, bana melik ya da mehdi derler, isyan bayrağını açtım' demiş." Profesör Werner, buna, bir de şunu ekliyor: "İkinci Murat ve İkinci Mehmet'in sarayındaki ulemadan Şükrullah da Bedrettin'i mehdi ve Mustafa'yı da peygamber sayıyordu." Börklüce'nin peygamberliğini Osmanlı tarihçisi Oruç Beğ de ileri sürüyor; Oruç, "Aydın Eli'ni kendine döndürdü," dedikten sonra, Börklüce'nin çeşitli tertipler kurduğunu da not edip "Haşa, kendine, peygamberim diye inandırdı," yollu yazıyordu.[187] Demek ki hem mesih ve hem de peygamberlik iddiaları ve işaretleri mevcuttur.

Ne kadar doğru? Bunları bıraksak da, hükümdar olmak istediğini doğru kabul edebiliriz. O tarihte de Osmanlı hanedanı köksüz telakki ediliyordu, çünkü, kendisini ne Selçuk köküne ve ne de çok prestijli Cengiz Ailesi'ne bağlayamıyordu. Bu halde, Bedrettin'in, Kaygusuz'un aktardığı, İzzettin Keykavus ve Berke Han bağlantıları, uydurma olmakla birlikte, bu eksikliği giderme hedefine matuf görünüyor; en azından padişahlık iddiaları ile tutarlıdır.

İlaveten, Marksist tarih yazımında daha ayrıntılı bir değerlendirme buluyoruz; Börklüce'yi radikal ve devrimci, Bedrettin'i, ılımlı ve feodalite işbirlikçisi görüyorlar.[188] Noviçev de, Bedrettin'in, feodaliteyi işbirliğine çağırdığını ve bu büyük hatayı hayatı ile ödediğini yazıyordu; bu değerlendirme ile tutarlıdır. Oruç'ta ve diğer Osmanlı tarihçilerinde de, kazaskerliği sırasında, Bedrettin'in timar dağıttığı şikayetlerini okuyoruz; öyleyse, tablonun net ve inandırıcı olduğunu çıkarabiliyoruz.

Hem Börklüce'nin ve hem de Bedrettin'in, dinlerden bir din ve halklardan bir halk çıkarmak istediklerinden de kuşku duyamıyoruz. Yüz yıllar öncesinde, Hazar Türkleri, Güney ve Doğu'dan İslamik ve Batı'dan Hıristiyan baskılar karşısında Yahudiliği, bir "parti" veya bir "birlik ideolojisi" olarak seçmişlerdi. Daha sonra Safavi Türkmenleri, Osmanlı sarayının Ortodoks İslamik zulmü ve yayılmacılığı ile Arap tazyiklerine karşı Şiayı kodifiye ettiler ve çok

---

187) Ernst Werner, *Büyük Bir Devletin Doğuşu*.. op. cit., s. 49.
Buradaki "imansız" sözcüğünün isabetsiz bir çeviri olduğunu düşünebiliriz.
Oruç Beğ Tarihi, Hazırlayan Nihal Atsız, Tercüman 1001 Temel Eser, s. 75.

188) "A. S. Tveritinova'ya kalırsa, Mustafa'nın başkaldırısının halktan gelen radikal kanat, Bedrettin'in isyanının ise yine aynı hareketin bütünlüğü içinde ılımlı feodal kanat olarak yorumlamak gerek." E. Werner, *Büyük Bir Devletin Doğuşu*, op. cit., s. 50.

disiplinli bir "parti" haline getirdiler. Bu iki tarihin arasında, yine Doğu'dan Timur pogromları ile vücut bulan sünni ve Batı'da, 1391 tarihinde İspanya'da ve 1396 tarihinde Niğbolu'nda patlayan Katolik pogrom ve karşı-saldırılar arasında, bu uçsuz bucaksız ve sınırsız gecekonduda, bir yeni din ve bir yeni halklaşma kıyamı çıktı; işte bu, budur.

İsyan var. Özgürlük var.

Peki isyan olmadan özgürlük yok mu? Bu soru ortadadır.

Tekeliyet'te "teorize" etmeyi denedim, ne yazık, özgürlük, hâlâ ve yalnızca sınırlardadır.

Dördüncü Bölüme Birinci Ek

KURDAKUL'UN BEDRETTİN MATRİKSİ

Yıllar önce Kemal Tahir'i eleştirirken, "Edebiyat eksiğini tarih ile ve tarih eksiğini edebiyatla kapatmaya çalışıyor," demiştim, bir "tipoloji" denemesidir. Sonunda "eksik" aydın üretimine dönüşmüştü; Osmanlı tarihini Kemal Tahir'in, Cumhuriyet tarihini Attila İlhan'ın romanlarından, İçsavaşları Nâzım Hikmet'in şiirlerinden talim eden bir kuşak çıktı. Tarih kürsüleri ise buna hiç itiraz etmediler; bunu, belki de, roman ve şiirlerde de bir "resmi tarih" yazılıyordu, şeklinde anlayabiliriz.

Necdet Kurdakul'un 1956 yılında avukatlık mesleğinden "emekli" olduğunu öğreniyoruz; bundan sonraki yirmi yılını Bedrettin'i incelemeye ayırmış olduğunu anlıyoruz. Önsözündeki "Şimdiye kadar bize anlatılanlarla gerçek olan Bedrettin arasında kuşkusuz hiçbir ilgi yoktur," cümlesi, herhalde emeğinin hülasasıdır.

Artık bir amatör tarihçi telakki edebiliriz, emeğinin unutulmasını istemedim, verimlerinden çok değerli iki tabloyu buraya alıyorum. Osmanlı ve Cumhuriyet tarihçilerinin yazdıklarının, şematik özetini, bu matrikste buluyoruz. N. Kurdakul'a teşekkürlerimi sunuyorum.

I. ve II. Grup Kaynaklar	1- Bedrettin'in İznik'e sürülmesinin mahiyeti	2 - İznik'teki faaliyetler	3 - Firarının nedeni
İbn. Arap Şah	———		———
Âşık Paşa - Zade	Yüz akçe ulûfe ile gönderildi	———	Börklüce ile ittifak hâli
Dukas	———	———	———
Şükrullah bin şahabettin	———	———	———
Uruç bey (Oruç bey)	İkamete memur	———	İttifak hâli
İdris-i Bitlisi	Halka doğru yolu göstermek vazifesi ile	Milleti dalâlete düşürecek şekilde faaliyet	Sorumluluk korkusu ile
Neşri	ulûfe tayini ile sürgün	———	Börklüce ile ittifak halinde
Şakaayik-i Nûmaniye	Ayda bin akçe ile hapis	Teshili yazdı	Hapisten kaçtı
Osmanlı Tarihleri:			
Tacü't-tevâhir	Ayda bin akçe ile oturma	Talebelere ders verirdi.	Korkarak kaçtı
Giese'nin bulduğu Tarih	Sürüldü	———	Börklüce'nin terakkide olduğunu işiterek firar etti
Hayrullah Efendi Tarihi	Yevmi yüz akçe ile tutuklu	———	Korkarak
Mevzuât-ı ulûm	Hapsedildi	Teshili yazdı	Firar
Müneccimbaşı	Bin dirhem altınla oturmak üzere	———	Korkarak
Salakzâde	Bin Osmanlı akçe ile vazifelendirilip ikamete memur.	———	"
Künh-ül Ahbar	Vazife ile göz hapsi	Letâif-ül işârât'i yazdı	Firar
Muhyi Çelebi	Sürgün	Börklüce'yi terakkide görünce firar etmeyi düşündü	Börklüce ile ittifakları vardı derler
Haber-i Sahih	Bin akçe aylıkla ikamete memur	———	Korkarak
Netâyüc-ül vukuat	Mütekaiden (Emekli) İskân olundu	———	"
Kısas-ı Enbiya	Bin dirhem maaşla sürgün	———	"
Mufassal	Maaşla ikamete memur	Bir yandan eser yazarken bir yandan da Devletin hâlive islâmiyetin tagayyuratı üzerine dersler.	İsyan çıkarmak üzere
Tarih-i Osmani (Mehmet Tevfik)	Tutuklu	———	———
Abdurrahman Şeref	İkamete memur	Müridân ve talebe topladı	İsyan nedeni ile
Ahmet Reşit	Bin akçe ile sürgün	———	Korkarak
Tarih-ül EbulFaruk	Gönderildi	Ders okutur telinatta bulunurdu	Üslenmek üzere

4- Börklüce eğleminde Bedrettin'in rolü	5- Börklüce'nin iddiaları	6- Bedrettin'in hurûc nedeni	7- Bedrettin'in Rumeli faaliyetleri	8 - Fetvâ sahibi
————	————	Padişahlık	Avâm-ı nâsdan halk toplanmıştır	————
Börklüce hizmetkârıdır	Peygamberlik	Padişahlık, halifelik	Ne dileğin varsa gel. Toyçalar, tımar verdikleri toplandı	Mevlâna Haydar
————	"	————	————	————
————	"	————	————	————
Börklüce hizmetkârıdır	"	Padişahlık	Subaşılık, sancak beyliği vaidleri; toyacılar, tımar verdikleri toplandı.	Haydar
Halkı davet için Aydına gönderdi	Sufi tuzağı kurdu	Mezhep ve kanunları ibtal ile mülkü aralarında taksim Padişahlık, halifelik	Mülkü müridleri arasında taksim sloganlariyle halkı topladı.	"
Börklüce mürididir	Halkı ibahat mezhebine davet	Padişahlık, halifelik	Şubaşılık, sancakbeyliği vaidleri	"
————	————	Gammazlandı	————	Haydar Acemi
Börklüce halifesidir	Şerre âlet oldu	Gizlice mektuplar gönderdi	Tımar ve iş verdikleri toplandı	Haydar Herevi
İttifakları vardır, derler	Peygamberlik	Padişahlık, beylik	"	Haydar
Börklüce yetiştirmesi ve iğfal ettiği	Dinsizlik	————	Sûfileri İğfal	Haydar Herevi ve Farettin Acemî
————	————	Gammazlandı	Tanıdıklariyle birlikteydi	————
Halife olarak gönderildi	Nâmeşru vaidlerle hilâfet	"	Müridleriyle birlikteydi	Haydar Herevi
————	Peygamberlik	Beyhude sevdaya düştü	Yoldan çıkardıklarını, tanıdıklarını Tımar verdiklerini topladı	"
————	————	Gammazlandı	Tanıdıklariyle birlikteydi	Haydar Acemi
Adamıdır	Peygamberlik	Mehdilik, beylik ve Padişahlık	Sûfileri topladı	Mevlâna Halil
————	Fitne çıkardı	Padişahlık töhmetiyle hurûc isnat edildi	Tımar verdikleri, tanıdıkları talebeleri toplandı	————
————	Halkı şeyh'e itbaa davet	"	————	Haydar Herevi
Bilcümle Osmanlı ehâlisini yek millet eylemek için rivayet olunur.	Şeyh'den öğrendikleriyle hurûç etti	Padişahlık	Serserileri mürid namıyle topladı	"
Hilâfet vererek memleketine gönderildi	Yeni tarıykat islâmın islahatı yeni din iştirakçilik	Yandaki nedenlerle	Gizli cemiyet kurdu	Haydar
Hiyle ile kandırılıp iknâ edildi	İştirakçilik, isyan	Padişahlık İddiası	Etrafındakileri isyana hazırladı	————
Kendi adına halkı yoldan çıkartmak	İsyan	Padişahlık töhmetiyle	Taraftarlarını çoğalttı.	Haydar Herevi
Şeyh'in hürriyet ve musavata müstenit meslekini telkin.	Yandaki hususlar	————	Can korkusu ile geldiği Rumeli'deki hareketi su'i tevil edildi.	"
Mustafa ve Kemali Anadolu'ya saldı	İştirakçilik, hükûmet zülm mahsulüdür. Halk seçmeli	Bedrettin kendi meydana çıkmadı	Deli ormanda yerleşti	Said-ül Herati

Cumhuriyet tarihleri	1- Bedrettin'in İznik'e sürülmesinin nedeni	2- İznik'teki faaliyetleri	3- Firarının nedeni
ord. prf. uzunçarşılı	Ayda bin akçe ile ikamete memur	Serbestür: kendisini ziyarete gelenlerle görüşmeler yapar.	Isyan hazırlamak üzere
Zuhuri Danışman	———	Müridlerini çoğaltmaya çalıştı	Korkarak
Iskit Yayınevi Anonim Tarihi	———	Gizli olarak mürid yetiştirdi: Börklüce'yi İznik'ten gönderdi	Isyan hazırlamak üzere
Ismail Hami Danişmend	Sürülme	———	Isyan hazırlamak üzere
Yılmaz Öztuna	Iznik'e yerleşti	———	Isyan çıkarmak üzere
Islâm Ansiklopedisi	Sürgün ve gözhapsi	Gizli mürid ve adamlar yetiştirdi	Tehlike görerek firar
Hammer Tarihi (Devleti Osmaniye Tarihi)	Sürgün	Gizli niyetini eyleme geçirmek için fırsat bekledi	Börklüce, Torlak Kemal eylemlerinin üçüncüsünü Rumeli'de gerçekleştirmek için.

4- Börklüce eyleminde Bedrettin'in rolü	5- Börklüce'nin iddiaları	6- Bedrettin'in hurûcu	7- Bedrettin'in Rumeli'de Faaliyetleri	8- Fetvâ sahibi
Bedrettin Alevi'ler nezdinde devlet aleyhine propaganda yapmıştır. Alevi kıyamının Reisi ve Mustafa ile Kemal, adamlarıdır.	İsyan hazırladılar	Padişahlık için	Aleviler nezdinde	Heratlı Haydar
(Uzunçarşılı'nın aynıdır.)	İslâm akiydelerine aykırı hareket isyan	"	"	Haydar
"	Alevi bölgelerinde propaganda	İştirakçilik ve padişahlık...	Komünist ve içtimaî bünyeye zararlı akiy-delere sahip olarak Alevi bölgelerde taraf-tar topladı.	"
Yetiştirmesi, halifesi	Komünizm Propagandası	İştirakçilik, musavat, mezheplerin kaldırıl-ması, hükümeti zabt.	Komünist propagandası	———
Şeyh'in icra vasıtası	"	İhtilâl	Komünist propagandasiyle yoksulları, câhilleri topladı	Haydar
Adamı...	Etrafına halkı topladı	Halifelik iddiası	Mektup ve adamlariyle propaganda	Haydar Acem?
Bir âlettir.	Peygamberlik Bedrettin'in koydu-ğu yeni mezhebi ta-nımak, iştirakçilik, yeni hükûmet kurmak	Devlet Reisliği nedeni ile...	Kaadı askerliği sırasında kendilerine maaş ve Tı-mar verdiklerini yeni mezhebi etrafında topladı.	Mevlâna Sid

simavna kaadısıoğlu diye müştehir
abd-i zaîf Mahmud bin İsrail

Bütün yönleriyle

Bedreddîn

Necdet Kurdakul

döler reklam yayınları

Dördüncü Bölüme İkinci Ek

GÜMÜŞLÜK'TE CIFIT KALESİ

Yer isimleri, yaşanmışlıklara tanıklık ediyorlar; eğer Antep'te yakın zamanlara kadar bir "Yahudi mahallesi" olduğunu biliyorsak, burada önemli bir Yahudi nüfusun yaşadığına hükmedebiliriz. Ankara'da, şimdi Radyoevi'nin bulunduğu yerde ise, erken Cumhuriyet yıllarında da bir Yahudi mezarlığı mevcut idi; başka yerler bir yana, Hamamönü'nde çok yoğundular, şimdi kripto-Yahudilerimiz, Cebeci Asri mezarlığında kendilerine ayrılmış parselleri tercih ediyorlar. Varlar, mahalle ve mezarlık varsa, vardılar.

* * *

İbn Battuta'yı okumak çok şaşırtıcıdır; aynı ölçüde sevindirici, bir kez bu kadar meraklı ve dikkatli insanların yaşadığına hem şaşırıyorum ve hem de seviniyorum. Hiçbir desteği yok, "sponsor" sözcüğünün henüz icat edilmemiş olduğunu düşünebiliyoruz, gittiği yerlerde yiyecek barınak güçlüğü çektiğini ve yaşam tehlikesinin yanında anlaşma zorluğu çektiğini not etmiştik. Anatolia'ya, Akdeniz limanlarından çıkıp kuzeye doğru seyahat ederken de dil sorunu ile karşılaşıyor, XIV. yüzyılın ilk yarısındadır, buralarda artık Türkmen beylikleri egemendiler.

Gittikleri yerlerde hep tekke veya zaviyelerde kalıyordu, bu açıdan bir sorunla karşılaşmıyordu, "misafir", sefer sözcüğünden türemiştir, "seferi" anlamını taşıyor, şüphesiz, o zamanlar bugünkü anlamda "misafir" de yoktu, ve evlerde değil zaviyelerde "misafir" oluyorlardı, tabii Arabi konuşuyordu, Geyve'de derdini anlatamadığı anlaşılıyor. Çünkü, yerleşik halktan, Arapça bilen bir tek canlı bulamıyor, "Orada bir fakih var, çağır, Arabi biliyor," diyorlar; çağırdığını anlıyoruz. Fakat ne kadar yazık, bu Türkmen fakih ile de konuşamıyor ve "bilgin kişi", İbn Battuta'dan ayrılıp efradının yanına gidince, bir

açıklama yapmak gereğini duyuyor; Arap seyyahın ne kadar dikkatli olduğunu, bu fakihin kelamını olduğu üzre not etmesinden çıkarıyoruz. Fakih, mahçup, ahaliye, İbn Battuta'nın not ettiğini, Fransızca transliterasyonundan aktarıyorum, "ichan 'araby kuhne mikouan, men 'araby nau midanem" diyor; ve söylediklerini , "işan arabi kohne mikonan, men arabi nov midanem" de yazabiliyorum.[189] Çok güzel, "mükemmel" diyebiliriz, İbn Battuta da çevirisini veriyor, o kadar öyle ki, "mikonan" sözcüğünü, burada "yapıyor veya çakıyor" olarak anlayabiliriz, amma Arap Seyyah, ayrıca miguyend, "konuşuyor", karşılığına da işaret etmektedir; "onlar eski, köhne, Arapça konuşuyorlar, ben yeni, muasır, Arapça biliyorum" anlamındadır. Daha açık olması için "eski" ve "muasır" sözcüklerini ben ekliyorum. Gerçekten güzel, ihmal edilebilecek yanlışlarla, fasih bir Farsça cümle olduğu kesindir. Mahçup Fakih, uydurmaktadır; Arabi bilmemekte ve Farisi konuşmaktadır.

Peki, bu haberden dedüksiyon yapmamız gerekmiyor mu? İbn Battuta'nın bu haberi, ihmale uğramış olsa da, buradan, XIV. yüzyılda, Anatolya'da Türkmen halkın, kendi arasında, Farisi konuştuklarını çıkarmak zorundayız.[190] Fakih'in Arap Seyyah ile kominükasyon kuramamasını, çevresine naklederken, bir tek Türkçe sözcük kullanmaması son derece öğreticidir. *İsyan*'da verdiğim diğer işaretlerle tutarlı olduğunu görüyoruz.

XIV. yüzyılın başındadır, tarihçilerimizin, bu mükemmel raporu yeteri ölçüde değerlendirmemelerinin pek çok nedeni olmalıdır; birisi dedüksiyondan kaçınma ise, diğeri herhalde, C'est une des plus belles villes du monde, c'est la plus jolie cité que l'on puisse voir et la mieux construite, demesidir, "dünyanın en güzel şehirlerinden birisidir, insanın görmek isteyeceği en hoş şehir ve üstelik çok güzel kurulmuş" anlamındadır. Bu sözler ile Antalya tasvir ediliyor ve Arap Seyyah, devamla, Akdeniz sahillerinden yukarıya doğru çıkarken gördüğü kentlerin güzelliklerini anlatacak söz bulamıyor, bahçeler ve kent planlaması, mükemmeldiler. Demek harikulade kentler aldık, peki,

---

189) İbn Battuta, *Voyages - II*, Paris, 1982, p. 183.

190) Mahmut Kaşgari'yi bir kez daha hayranlıkla hatırlıyoruz; "en açık ve doğru dil –ancak bir dilbilip– Farslarla konuşmayan ve yabancı ülkelere gidip gelmeyen kimsenin dilidir," diyordu ve "iki dil bilen şehirlilerle düşüp kalkan kimselerin dili bozuktur," yollu ekliyordu.
Ancak Mahmut, bunları henüz Türkler, İç Asya'da iken tespit ve analiz etmişti, daha sonraki yüzyıllarda, göçlerle, İran Platosu'nda bir süre kalıp, Türkmenya'ya geçen Türkmenlerin de dili, Farsça ile bozuluyordu. Ama yine de dağlardaki göçebe Türkmenler, bozulmuş da olsa, Türkçe konuşuyorlardı. Şehirlerde Farsça egemendir.
Divan-ı Lügat-it Türk, s. 29.

Osmanlı ve hatta Cumhuriyet uygarlığı nerede? Öyleyse özetleyebilirim, İbn Battuta, aldığımız coğrafya ile ilgili bir envanter vermiştir, "milli gurur" uğruna, yok saymada isabet görüyorum.

Her sınıfın ayrı bir yerde oturduğu haberini de veriyor, Orta Çağ şehir taksimatına uygundur; mahalleler birbirinden duvarlarla ayrılıyorlar. Hıristiyan tüccarların mahallesine al-Mini deniyor; bu mahalle de duvarlarla çevrili ve kapıları geceleri ile Cuma Namazı sırasında, kapatılmaktadır. Kıymettar malumat ediniyoruz, ilaveten, İbn Battuta, Antalya'nın kadim ahalisini Hıristiyan olarak gösteriyor, bunlar da diğerlerinden ayrı mahallede yaşıyorlar. Hıristiyanlardan ayrı olarak, İbn Battuta'da, "les Juifs habitent aussi un quartier séparé et ceint d'une muraille", Antalya'da Yahudilerin de ayrı bir mahallede yaşadıklarını okuyoruz, Yahudi mahallesi de bir sur ile çevrilmiş haldedir.

Bu da, *İsyan*'da yazılanlarla tutarlıdır, bunu da doğal saymak gerekiyor, çünkü, ben, bu tür kaynaklara dayanıyorum ve haberlerin kaçınılmaz çıkarımlarından korkmuyorum. Başka bir deyişle, madde beni götürüyor, öyleyse, tutarlılık mantıkidir, ancak bunlar, "Beş Yüzüncü Yıl Vakfı" türünden rivayetlerle çelişiyor; çünkü, Yahudiler hem bu topraklarda çok eski tarihten beri yaşıyorlardı, buralar toprakları idi ve hem de 1492 tarihinden çok önce yeni Yahudi göçleri olmuştu. Tekraren, "kendigelen" diyoruz.

İbn Battuta'nın, Yahudi mahallelerine hiç şaşmadığını da görüyoruz; şaşkınlığı var, fakat başka yerdedir. İbn Battuta, hem Aydın Beyi'nin ve hem de Emir Orhan'ın saraylarında, yüksek rütbeli Yahudi görevlilerini hayretle not etmektedir. Bunlardan bir bölümü "Müslüman" görünüyorlar.

* * *

Menteşe bölgesinde de öyledir, Profesör Galante, "menteşe" sözcüğünün "mordehay" karşılığı olduğunu bildiriyordu, herhalde "menteş" olarak da taşınmaktadır. Galante, bu bölgede, Muğla'da, encore de nos jours, bir "Hamursuz Dağı" haber veriyor;[191] "bu sözcük, "Hamursuz", Yahudileri en doğrudan ilzam etmektedir, demek ki, bir montagne de pain azyme, olmasını bu bölgede Yahudilerin hem çok ve hem de eski oldukları yollu anlamak durumundayız. Her haberden, maddi varlıklara çıkmak zorundayız.

---

191) Avram Galante, *Histoire des Juifs de Turquie*, Vol. I, edistion Isis, p. 81.

Profesör Avram Galante, "Gumuschlu avait aussi un groupement juif, qui habitait une colline nommée, encore aujour'hui Tchifout Kalessi," Gümüşlü'de bugün dahi Cıfıt Kalesi denilen, Chateau Juif, bir tepe olduğunu ve bu tepede Yahudilerin yaşadıklarını da yazıyor. "Kale" sözcüğü, İbranide Sela'dır, Türkçe karşılığı "Kale" veya "Kaya" kabul ediliyor, buranın da duvarlarla tecrit edildiğini düşündürmektedir. Bu Yahudilerde usuldür, Kırım'dak Yahudiler de Sela-ı Cıfıt'da yaşıyorlardı; kale haricinde çalışmak mı? Çalışanlar gündüz çıkıyorlar ve gece dönüyorlar, geceleri, kalenin kapılarını kapatıyorlardı, ayrılmayı ve korunmayı istediklerini biliyoruz.

Galante, bu iki habere de, "hâlâ" zarfını ekliyor ki Cumhuriyet yılları olarak anlamak durumundayız. Cumhuriyet Meclisi'nde milletvekili olmuştu; çocukluğu Bodrum'da geçmişti, Milas'ın önemli ve büyük ailelerinden birisinden gelmektedir. Galante, "1356 da Milas'ta bir Yahudi cemaati vardı," demektedir; bu cemaatten çok seçkin Yahudiler çıkmıştır, bir bölümünün saçıldıklarını not etmiştim.

Avram Galante'nin Bodrum çocukluğu, dil ve tarih-coğrafya açısından oldukça öğretici görünüyor; hep sokakta oynuyor ve Rodos'ta bir İbrani okuluna gidinceye kadar hiç Türkçe öğrenmek ihtiyacı duymuyor. Bu ise bütün oyun arkadaşlarının İbrani olduklarını ve Bodrum'da önemli bir Yahudi kolonisi bulunduğunu göstermektedir.[192] Küçük Avram'ın sokak arkadaşları içinde Türkçe konuşanların yokluğu, Bodrum'daki Yahudi mahallesinin ayrı ve belki de, kısmen, çevrilmiş olduğunu anlatmaktadır.

* * *

Kuşkusuz, burada, Anatolya'nın dinler ve kavimler coğrafyasını yazmak durumunda değilim; sadece "İsyan" içindeki çözümlemelerin gereklerine ve gerektirdiklerine, özen gösteriyorum. Bu maksatla bazı aktarmalar yapmakla yetiniyorum; ayrıca diğer araştırıcıların da yararlanmaları ve genişletip geliştirme imkanı doğmaktadır. Kaynaklarını, sırasıyla kaydediyorum.

* * *

192) Cevat Şakir Kabaağaçlı, karısını ailesinin büyüğü bir erkekle yatakta yakalamakla silahla darb etmiş ve binnetice ceza almıştı; cezai menfa olarak Bodrum'u seçmiştir. Bu seçimde, Bodrum'daki Yahudi komünote'nin bir etkisi oldu mu, bilmiyoruz. Sadece İbrani asıllı bir aileden geldiklerini tespit edebiliyoruz.

A. Galanti

İbranicede Türkiye'ye, "Türkiye Memleketi" dendiği gibi "İsmail Memleketi" de denir.

* * *

1326 da Sultan Orhan, Bursa'yı ele geçirdiği vakit, orada bir Musevi Cemaati bulmuştur.

* * *

1416 da Şeyh Bedrettin'in sosyal devrimine katılarak İslamiyeti kabul eden Torlak Kemal adında Musevi, Manisalı idi.

* * *

1521 yılında Rodos Adası, Kanuni Sultan Süleyman zamanında Türklerin eline düşmüş, esir edilen ve zorla Hıristiyanlığı kabul eden Musevilerden kalanlarla o süre içinde doğan nesil tekrar Yahudiliğe dönmüştür.

* * *

Yunan ihtilali sıralarında, Türkiye Yahudileri bu ihtilallere karşı Türklerle işbirliği yapmışlardır.

* * *

(Atatürk) Çünkü Yahudiler bizim gibidir, yani Türkler ile Yahudiler arasında fark yoktur. (demiştir)

* * *

Algazi kelimesi, Gaza'lı, yani Gaza Şehri'nden, demektir.

* * *

(Mustafa Kemal Sofya'da) O Şehirde iken, oradaki Yahudi Cemaati bireyleriyle ilişkilerde bulunmuştur.[193] Bu ilişkiler, Mustafa Kemal'de iyi bir etki bırakmıştır.

★

Colin İmber

Osmanlıların kökenleri hakkında eski ya da çağdaş kurumların hiçbirisi kesinlikle kanıtlanamaz. Osman Gazi hakkındaki geleneksel hikayelerin neredeyse tümü hayal ürünüdür. Çağdaş bir tarihçinin yapabileceği en iyi şey, Osmanlı tarihinin başlangıcının bir kara delikten ibaret olduğunu kabul etmek olacaktır. Bu deliği doldurmak yönünde her girişim, yalnızca, yaratılan masalların sayısını artırmakla sonuçlanacaktır.

★

I. Beldiceanu-Steinherr

TT 23'te (defter, yk) Söğüt'le ilgili şaşırtıcı bilgiler bulabiliriz. Osmanlı Devleti'nin beşiği olarak kabul edilen Söğüt'te halkın büyük bölümü Hıristiyan'dı.

* * *

Bunun nedeni, o dönemde birçok Hıristiyanın, Grekçe ve kutsal kitaptan alınmış adların yanı sıra, Türkçe, Farsça ve Arapça adlar taşımasıdır.

* * *

Bitinya'daki[194] gayrimüslimler, çoğu zaman Türkçe, bazen de Frasça ve

---

193) Pek çok Yahudi yazımında Büyük Kurtarıcı ile ilgili bu tür iddialara rastlıyoruz. Bu bir kuraldır. Böyle göstermek istedikleri yollu benim tespitlerimin kaynağında bu ve benzeri kayıtlar var.

194) Bithynie, Ancien royaume du Nord-Oust de l'Asie Mineure.
Bithynia. Anadolu'nun kuzeybatı yanında, yaklaşık olarak bugünkü Bursa, Bilecik, Bolu, Sakar-

Arapça adlar taşırlar.

1454-1455 tarihli defterde, tahrir memuru dört çiftçinin adını anıyor: Karaman, Murada, Şahin ve kardeşi İlyas.

* * *

Defterler'de, aynı ailede Türkçe, bazen de Arapça ya da Farsça adların yanı sıra Hıristiyan azizlerin takvimlerinden alınan adlar bulunduğu köylerden söz edilmektedir.

★

M. Balivet

İkinci olay: Tanınmış filozof Gemistur Pluthon, çağdaşlarından birinin anlattığına göre, gençlik yıllarında, 1380 yılına doğru, ülkesinden kaçarak, Sultan'ın gözde adamlarından bir Yahudinin yanında öğrenim yapmak üzere Osmanlı başkentine gider, sonra da ders vermek amacıyla Bizans'a döner.

* * *

Burada, gayrimüslimlerle ilişki kurmaya yatkın ve uygun mistik bir İslam söz konusudur; böyle bir İslamda "İsa İbn Meryem" çok önemli bir rol oynar ve Palamas'ın İznik'te tanıştığı imam, açıkça bu öğreti içinde yer alır.

* * *

Bursa sakinleri bir süre sonra, kentin Osmanlı Beyliği'nin merkezi durumuna gelmesinin ardından, bir Arap gezgininin şaşkın bakışları arasında İsa'nın da Muhammet'le eşdeğer biri olduğunu söyleyen bir vaizden yana tavır alırlar.

---

ya, Kocaeli illerini, İstanbul ilinin Anadolu'daki parçasını, Zonguldak ilinin Batı yarımını kapsayan bölgenin adı.

Cherpillod, A., *Dictionnaire Etymologque des Noms Géographiques*, Paris, 1991, p. 71.

Umar, Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul, 1993, s. 167.

* * *

Yüzyılın sonunda, Ankara'da, Manuel II Paleologos Türkçe mütercimden söz ederken, onun Müslüman olmasına rağmen, Hıristiyan atalarının dinine çok bağlı kaldığını söyler.

* * *

Müslüman saraylarında Yahudi kökenli bilim adamı, mütercim, astronom ya da filozof çoktur. Bu geleneği Türk beyleri de sürdürmüşlerdir. İbn Battuta, Aydın Beyi'nin, Yahudi hekime gösterdiği saygı karşısında şaşkınlığını gizleyememiştir.

* * *

A. Galante-Giriş

Prof. Avram Galante, XVI. yüzyıldan itibaren, tanınmış ve saygı gören, din bilginleri yetiştirmiş bir aile zincirinin son halkası olarak 4 Ocak 1873'te Bodrum'da doğdu.

Babası, Milaslı Galante Ailesi'nin Bodrum'da devlet memurluğu yapmakta olan üyesi Moşe Galante, annesi ise Rodos kökenli Kodron Ailesi'nin kızı Coya Kodron'dur.

* * *

On yaşına kadar Bodrum'daki Yahudi mahalle mektebi niteliğindeki Talmud Tora'da eğitim gören Avram Galante ('nin, ana dili Judeo-Espanyol idi, Rodos'a okumaya gitmişti, yk.) o zamana kadar bilmediği Türkçenin yanında, İbranice ve Fransızca öğrenmesi bu döneme rastlamaktadır.

* * *

(Galante, Kahire'de) Judeo-Esponyal dilinde yayınlanan *La Vera* dergisini yayınlayıp yönetir.

★

A. Galante

(a Ankara) avait déja une colone juive avant l'ere chrétienne.

* * *

Au Moyen-Age, Anakara avait sa communauté juive. Apres la prise d'Istanbul par les Turcs, en 1453 et l'immigration en Turquie d'une partie des Juifs d'Espagne et de Portugal deux communautés juives,[195] l'une espagnole et l'autre portugaise se formerent a Ankara et finirent par absorber la communauté juive byzantine qui s'y trouvait.

* * *

Au 18 me siecle, le commerce d'Ankara était, en grande partie, entre les mains des Juifs
La situation commerciale des Juifs d'Ankara commença a affiblir au 19 me siecle, deux autres éléments de la Ville, Arméniens, et Grecs,[196] négaciants eux-memes, les ayant dépassés sur le terrain l'intelelctuel.

★

---

195) Yahudi bilim adamlarının kaynakları arasında sinagog kayıtlarının da bulunması doğaldır ve bunlar, çalışmalarını ayrıca değerli kılıyorlar. Profesör Galante'nin, İstanbul'un Türkler tarafından fethi üzerine, İspanya ve Portekiz'den Yahudi göçü olduğunu bildirmesi ayrıca önem kazanıyor; kendigelenler'in akınının, 1492 tarihinden çok önceleri başladığının işaretlerine bir kez daha şahit oluyoruz.
Bu, öte yandan, Ankara Yahudilerinin sefarad çizgileri hakkındaki bilgilerimizi zenginleştiriyor; Galante, sefaradların Romanyot Yahudileri hemen absorbe ettiklerini de not ediyor.
A. Galante'nin, Ankara Yahudilerinin İspanya ve Portekiz kökleri ile ilgili bilgileri, Behar Beki tarafından da teyit olunmaktadır.

196) Türkiye'de Ermeni ve Elenlere karşı sürekli antagonizma üretmede İbranilerin katkısı birinci derecededir; XIX. yüzyılda kök saldığını düşünmemiz yerindedir. Ticarette ve kamu yönetimde, Elenler ve Ermeniler öne geçmişlerdi; Galante, Ankara'daki gelişmeleri not ediyor. Bu topraklar üzerinde bir kavga, ve sürekli bir kin doğuyordu..
Galante'nin bu haberinden hareketle, Ankara'nın tüccar Yahudilerinin, sabetayizmden daha çok kripto yaşamı seçtiklerini, bir hipotez olarak formüle edebiliyorum.

Yusuf Besalel

Anadolu topraklarına, Yunanlılar ve Romalılar tarafından esir alınarak getirildikleri sanılan Yahudilere Ege Bölgesi'nde, Edremit, Bergama, İzmir, Efes, Ödemiş, Milas, Foça gibi, ve Bursa, Ankara, Konya, Tokat, Samsun, Trabzon, Gaziantep vesairede rastlanmıştır.

* * *

Padişah III Murat, 1574-1595, zamanında Yahudiler, İstanbul'da güzel evlere de sahip oldular.

* * *

N. Güleryüz

Orhan Bey'in 1324'te Bursa'yı fethettiği zaman orada yerleşmiş bir Yahudi Cemaati'ne rastladığı ve savaş dolayısı ile şehri terk eden Yahudilerin fetihten sonra şehre döndükleri bilinmektedir.

Bursa'da Etz ha-Hayim Sinagogu Orhan Bey'in bir fermanı ile yapılmış olup İslam mimarisi egemendi.

Şam'dan ve Bizans'tan birçok Yahudi, Orhan Bey'in çağrısına uyarak yeni devletin topraklarına göç etti. Yahudilerin kendi dinlerini ve geleneklerini rahatça sürdürebilmek için ayrı bir mahallede oturmak isteğini Orhan Bey anlayışla karşıladı.

* * *

Osmanizm üzerine son çalışmalarda, erken Osmanlı'da Hıristiyan anasırın abartılması ihtimali ortaya çıkıyor; bunu, çubuğu tersine bükme sayabiliriz. Buna karşın bu yeni etütlerde, Yahudi nüfusun yine ihmal edildiği bir gerçektir; bunu da, Yahudi yazarların monografilerinden çıkarıp sunmaya çalışıyorum.

Ne zamana kadar, yeni ve ayrıntılı çalışmalara ihtiyaç var; fakat herhalde, Birinci Selim'in, Osmanist istikameti değiştirmesine kadar, "Müslüman" bir

ülke olduğu çok tartışmalıdır. Buna ilaveten, Birinci Selim öncesinde, şimdilik ve geçici olarak, bu tarihi alabiliriz, hiçbir din ya da tarikat, o tarihte tarikatlar bir dindiler[197] ve dinler ise birer ideoloji, saf değildi ve net renkler yoktu. Köylü ayaklanmaları bu cümbüşü, dayanak saydılar.

---

197) Şeyh Bedrettin döneminde, Cantacasin, il faut entendre qu'il y a plusieurs sortes de religieux en Turcquye, "pek çok tür din" olduğundan söz etmektedir. Fakat bunların dördünün esas olduğunu da ekliyor, "Dunamie", Seque, "Calender", Torlaqui, adlarını veriyor; ilkinin Etemiler adından gelebileceği ve bozulmuş biçimi olduğu, kitaba eklenen açıklamalar arasındadır. Çok eski Fransızca ile yazılmıştır, Türkiye'ye, "Turcquye" deniliyor ki dikkat çekicidir.
Kalenderiler, uzun sakallı ve saçlılar, acayip giyiniyorlar ve kulaklarında demirden küpeler taşıyorlar. Buna mukabil, "Les Torlacques sont en beaucoup plus grand nombre que les autres et c'est un religion nouvelle", Torlakiler ise en büyük dindiler, ancak yeni bir dindi. "Les Torques vont nudz auvecq une peau de mouton sur les parties honteuses," bu dinin mensupları, çıplak geziyorlar, ancak, edep yerlerini koyun postu ile örtmeyi de ihmal etmiyorlar.
Th. S. Cantacasin, *Petit Traicté de l'Origine des Turcqz*, Paris, 1896, p. 216.
A. Galante, *Türkler ve Yahudiler*, İstanbul, 1995, s. 14-212.
Colin Imber, *Osmanlı Gazi Efsanesi*,
E. A. Zachariadou, ed., *Osmanlı Beyliği 1300,1389*, İstanbul, 1997, s. 77.
Irene Beldiceanu-Steinherr, Bitinya'da Gayrimüslim Nüfusu,
Ibid., s. 12-22.
M. Balivet, *Açık Kültür ve 14 Yüz Yıl Osmanlı Kentlerinde Dinler Arası İlişkiler*,
Ibid., 2-5.
A. Galante, *Türkler ve Yahudiler*, op. cit. 4-5.
A. Galante, *Histoire des Juifs de Turquie*, Vol. 4, p. 239-245.
Yusuf Besalel, *Osmanlı ve Türk Yahudileri*, İstanbul, 1999, s. 171-232.
N. Güleryüz, *Türk Yahudileri Tarihi I*, İstanbul, 1993, s. 43.

Dördüncü Bölüme Üçüncü Ek

NÂZIMOLOJİYE ZEYL

Eğer Lytton Strachey, adını, "Eminent Victorians" ile duyurduysa, XX. yüzyılda, ikinci on yıllığın sonlarındadır, Nâzım Hikmet de Sertellerin *Resimli Ay*'ında "Putlar" kampanyası ile "ünlü" olmuştu ve üçüncü on yıllığın bitimindedir.[198] Etkilendiğini düşünmemiz yerindedir; daha sonraları biyografi ustası sayılan solcu Strachey, tanınmış Viktoryanlar dediği bazı ünlüleri yerle bir ediyordu; on yıl kadar sonra Hikmet'in yaptığı da budur. Namık Kemal, Mehmet Emin ve diğerlerini "put" sayıp yıkıyordu; *Tezler*'de, hücumunun içeriğinin çok zayıf olduğunu göstermiştim. Ama, kampanya ile Nâzım Hikmet, korku salan birisi olmuştu ve o zamanda bundan hoşnut görünüyordu. Sanki silahlı korku idi, yürüyor.

Daha sonra hem kendisi ve hem de hakkında "kitap" yazanlar, nerdeyse bu kampanyayı hatırlamamayı tercih ettiler. Sabiha Sertel, ülke dışında bir buluşmalarında, Hikmet'in bu kampanyayı sahiplenmediğini tespit ile bunu haber vermişti. Öte yandan, Ekber Babayef'in kaleminden çıkan, edebi otobiyografisinde, Nâzım Hikmet'in, bir yerde, "Gençliğimde, ben de az sekter değildim," dediğini okuyoruz.[199] Bunu, şiirini aşan, bir genel değerlendirme ve Bolşevik tradisyonundaki adıyla, ayrıca hiç onaylamadığım bir söyleyişle, özeleştiri sayma eğilimdeyim. Ancak, Hikmet'in, Putlar'a hücumunu, içerik açısından çok zayıf ve hedefler bakımından çok isabetsiz bulmakla birlikte, "sekter" ya da "sapma" görmüyorum. Varsa, birbirini telafi etmektedir.

Putlar'da indirmeye çalıştığı, Destan'da yükseltmeyi denediğidir.

Eğer "Putlar" sol sapma ise, "Destan" sağ sapma'dır.

---

198) *Resimli Ay* ile "Putlar" kampanyasının analizleri *Tezler*'de var
Nâzım Hikmet, *Bedrettin Destanı*'ndan, henüz yazarken, pişman görünüyordu ve "Milli Gurur" başlıklı bir "zeyl" yazmak gereğini duymuştu, "ek" olarak anlayabiliriz.
Nâzım Hikmet, *Şiirler 2*, içinde, yky, 2002.

199) Nâzım Hikmet, *Bütün Eserleri*, Cilt 1, Sofya 1967, s. 22.

Nâzım Hikmet'in, Bedrettin Destanı'nı yazarken, bunun bir "sağ sapma" olarak algılanacağını düşündüğünü görüyoruz; Destanı'nın belli bir yerinde bir dipnot var. Bu notu, Hikmet, bazı "sol" geçinen gençlere karşı yazmıştır, yazdıklarından, açıkça, anlıyoruz.[200] Kendisini "sağ" sekterlikle suçlayabilecek "sol" gençlere, önceden cevap veriyor. Umulmayacak ölçüde tedbirlidir.

* * *

"Şimdi ben bu satırları yazarken, 'Vay, kafasıyla yüreğini ayırıyor, vay, tarihsel, sosyal, ekonomik şartları kafam kabul eder amma, yüreğim yine yanar, diyor. Vay vay Marksiste bakın...' gibi laflar edecek bazı 'sol' gençleri düşünüyorum. Tıpkı, yazımın ta başında, tarihi kelam müderrisini düşünüp kahkahasını duyduğum gibi.

"Ve şimdi eğer böyle bir istirdad yapıyorsam bu çeşit delikanlılar için değil, Marksizmi yeni okumaya başlamış, sol züppelikten uzak olanlar içindir.

"Bir doktorun verem çocuğu olsa, doktor, çocuğunun öleceğini bilse, bunu fizyolojik, biyolojik, bilmemne-lojik bir zaruret olarak kabul etse ve çocuk ölse, bu ölümün zaruretini çok iyi bilen doktor, çocuğunun arkasından bir damlacık gözyaşı dökmez mi?

"Paris Komünası'nın devrileceğini, bu devrilişin bütün tarihi, sosyal, ekonomik şartlarını önceden bilen Marks'ın yüreğinden Komüna'nın büyük ölüleleri, 'bir ızdırap şarkısı' gibi geçmemişler midir? Ya Komüna öldü, yaşasın Komuna! diye bağıranların sesinde bir damla olsun acılık yok muydu?

"Marksist, bir 'makine-adam', bir ROBOTA değil, etiyle, kanıyla sinir ve kafası ve yüreğiyle tarihi, sosyal, konkre bir insandır."

* * *

Bu satırların, bir sufi için destan yazmak ve hassaten bunu savunmakla bağını kurmak zordur. Tek önemi, beğenilmeyeceğini ve "sağ" bulunacağını tahmin etmesidir. Kuşkusuz burada, "makine-adam" tipini kırmak istemesi de çok yerinde görünüyor. Yalnız, bir zamanlar, "makinalaşmak" istediğini biliyoruz. Şiirsiz dizelerinden birisi idi, kısmen aktarıyorum.

---

200) Nâzım Hikmet, *Şiirler* 2, op. cit., s. 247.

Nâzım Hikmet-1923

MAKİNALAŞMAK

trrrrum,
trrrrum,
trrrrum!
trak tiki tak
Makinalaşmak
istiyorum!
Mutlak buna bir çare bulacağım
ve ben ancak bahtiyar olacağım
karnıma bir turbin oturtup
kuyruğuma çift uskuru taktığım gün!
trrrrum,
trrrrum!
trrrrum!
trak tiki tak
Makinalaşmak
istiyorum.

Çok edilgen olduğunu düşünebiliyoruz, her güçlü rüzgarı içine aldığını teşhis edebiliyorum. Bu zayıflıktır; ancak yüksek bir onuru var, onunla yaşadığını ve onurlu kaldığını biliyoruz. Hikmet'i hâlâ yaşatan onuru ve aydın gururudur.

Düz yazılarını hiç beğenmediğimi, pek çok şiirini pek az beğendiğimi, pek çok kez, yazdığımı ve bilindiğini sanıyorum. Strachey'den etkilenmesini de normal görebiliyorum; ancak "Putlar" kampanyasını sadece bununla açıklayamayız. O sırada, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nde "sınıfa karşı sınıf" rüzgarı vardı ve üstelik bir fırtına misali esiyordu. Sadece sınıfi bakmak doğru idi; *Komünist Manifesto*'nun burjuvazi için bestelediği sonsuz övgüler unu-

tulmuştur ve daha doğrusu silinmiştir, Nâzım Hikmet'in çıkışı, tümüyle bu fırtınanın etkisi altındadır. Fırtınayı duymuştu ve körüğünden bir fırtına çıkardı. O'dur.

Bunu, Moskova'da yaprak kıpırtısını rüzgar saymayı, hep eleştirdim; Türkiye Komünist Partisi'ni değil bu halini kırmak istiyordum. Türkiye Komünist Partisi mensupları, hiçbir zaman, kendi beyinlerinden bir fırtına estiremediler. Hep dışarıdaki fırtınaya baktılar ve hep ithal etmeye kalktılar.

Bu, Nâzım Hikmet'in değil, Fırkası'nın ve zamanının zaafıdır. Üstelik pek yazık, çünkü, Moskova'da fırtına hızlı başlamış ve başladığı hızla bitmişti; *Tezler*'de gösterdim, bu yüksek yürekli Güzel Çocuk, tersinden esmeye başlamış güçlü rüzgarı anlamayacak kadar saftı. Tersinden gelen rüzgarı eskisi sanıyordu ve bir süre daha İstanbul'da bir kızıl rüzgar olarak dolaşmayı sürdürüyordu; kırmızı atkısı boynunda Bab-ı Ali yokuşundan inerken, yanındakileri rüzgarı ile sallıyordu. Kendi rüzgarı ile hareket üretip, duranları harekete geçireceklerine inanan sihirbazlara benziyordu. Bir efsanedir.

İkinci vatanı bilip gittiği yerlerde sihrini yitirmeye mahkum oldu.

Şimdi, yattığı yerde fırtına olmasından korkuyorlar ve efsanesini çalıyorlar.

Ama çalınan, efsanesiz nazımdır. Ve böylece bir sihirsiz hikmet'i, oligarşik hegemonyaya katmayı deniyorlar.

Bu, buna karşıdır.

Budanmış bir efsane olarak yaşatabileceğini biliyorum.

Su ve sihrini vermeye ve hep yaşatmaya çalışıyorum.

* * *

Filhakika o tarihlerde, Moskova'da Komünist partide "sağ" çalıyordu ve Komünist Enternasyonal, en fazla bir Bulgar köylüsü olan ve sağ sapma nedeniyle kendi memleketinde, Komünist partisinden kovulan Dimitrof'un eline geçmişti. Nâzım'ın bunu geç fark ettiğini düşünmek durumundayız; amma Destan'ı yazdığında fark ettiğini kabul etmek zorundayız. Telaşı, fark ettiğinin fark edilmesinden endişelenmesindendir.

Nâzım Hikmet

BİN DOKUZ YÜZ YİRMİ DOKUZ VERİMLERİ

Çok uzaklardan geliyoruz
çok uzaklardan.....
Kulaklarımızda hâlâ
şimşekli sesi var sapan taşlarının.

* * *

Ürkerek
adımlarımızın sesinden
kanlı karanlık yıllar
kanatlı hayvanlar gibi havalanıyor....
V e k a r a n l ı k l a r d a y a n ı y o r
e n ö n d e g i d e n i n
a t e ş b i r o k g i b i g e r i l e n
k o l u .

* * *

Konduğumuz mirası hatırlatır
Simavnalı Bedrettinin boynuna geçen urgan
Engürülü esnaf Ahilarla beraberdik.
Biliriz
hangi pir aşkına biz
Sultan ordularına kıllı göğüslerimiz gerdik...

* * *

Ve artık
Saçlarımızı tutuşturarak

gecenin evinde yangın çıkaracağız;
Çocuklarımızın başlarıyla kıracağız
karanlık camlarını!...
Ve bizden sonra gelenler
demir parmaklıklardan değil,
asma bahçelerden seyredecek,
bahar gecelerini, yaz akşamlarını...

* * *

Biz
Prometenin çığlıklarını
doldurup pipomuza
kaba kıyım tütün gibi içiyoruz.
Yangın kulesiyle verip
omuz omuza
ufuklarda kızaran gözleri seçiyoruz.

* * *

Alnı yukarda
kırmızı boyun atkısı rüzgarda
yürüyor...

* * *

Akıyor iki yandan ışıklar
düşen yıldızlar gibi.

* * *

Yürüyor o,
ıslıkla kızgın bir ölüm marşı çalarak.
Yürüyor o
gövdesi bir gemi gibi yükselerek, alçalarak.

Yürüyor adım adım
yürüyor ağır ağır
yürüyor...

* * *

Çıplak
iki bıçak
gibi çekmiş yüzünde gözlerini,
yürüyor düşmana doğru.
Yürüyor adım adım
Yürüyor ağır ağır
yürüyor...

Milli Eğitim Ak'landı

Nâzım'ı okumayan diploma alamayacak

Milli Eğitim Bakanlığı ilk ve ortaöğretimde okutulacak "100 Temel Eser"i belirledi. 9'uncu sınıftan itibaren öğrencilerin sorumlu tutulacağı listede Nâzım Hikmet de var

Listede neler var?

- Nazım Hikmet - Kuvayi Milliye Destanı
- Necip Fazıl Kısakürek - Çile
- Cahit Sıtkı Tarancı - Otuz Beş Yaş
- Samim Kocagöz - Kalpaklılar
- Ahmet Hamdi Tanpınar - Huzur
- Oğuz Atay - Tutunamayanlar
- Tarık Buğra - Küçük Ağa
- Necati Cumalı - Susuz Yaz
- Orhan Kemal - Bereketli Topraklar Üzerinde
- Kemal Tahir - Devlet Ana
- Umberto Eco - Gülün Adı

Türkiye'de lise öğrencilerinin mezun olana kadar okuduğu kitap ortalamasını 1.8 olarak hesaplayan Milli Eğitim Bakanlığı, liselilere kitap okutmak için başlattığı, "100 Temel Eser" projesini tamamladı. Önümüzdeki hafta Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik tarafından açıklanacak listede, sağ ve sol ideolojinin iki önemli şairi Nazım Hikmet'in "Kuvayi Milliye Destanı" ile Necip Fazıl Kısakürek'in "Çile" adlı eserlerinin yer alacağı öğrenildi. Ayrıca, ortaöğretim müfredatında yapılacak değişiklikle, 9. sınıftan itibaren lise son sınıfa kadar öğrenciler bu kitaplardan sorumlu tutulacak. Öğrencilerin, kitaplarla ilgili hazırladıkları projeler ise sınıf geçme notunu etkileyecek.

NUTUK İLK SIRADA

Milli Eğitim Bakanlığı yetkililerinden alınan bilgiye göre, 14-17 yaş arasında mutlaka okunması gereken 100 temel kitap arasında ilk sırada, Atatürk'ün 10. yıl Nutku yer alacak. Necip Fazıl'dan Nazım Hikmet'e kadar Türk edebiyatının seçkin isimlerinin eserlerini içeren listede, son dönem yazarlarımızdan Oğuz Atay'ın "Tutunamayanlar" adlı romanıyla, Tomris Uyar'ın hikayelerinin yer alacağı bildirildi. Erken cumhuriyet dönemi yazar ve şairlerinden ise Orhan Kemal'in "Bereketli Topraklar Üzerinde", Haldun Taner'in "Keşanlı Ali Destanı" adlı eserleri listede ilk sıralarda bulunacak. 80 Türk yazar ve şairin yapıtlarının bulunduğu "100 Temel Eser" içinde orta çağ Hıristiyan tarihini en iyi şekilde anlatan eser olarak kabul edilen Umberto Eco'nun "Gülün Adı", Victor Hugo'nun Sefiller'i ve Charles Dickens'ın "Oliver Twist"ı gibi dünyaca ünlü 20 yazarın eserleri de yer alacak.

YAŞAYAN YAZAR YOK

Öte yandan, Milli Eğitim Bakanlığı, 100 Temel Eser'i belirleyen seçici kuruldaki Selim İleri'nin önerisini kabul ederek, listeye günümüz yazarlarını dahil etmedi. Tartışmalara yer vermemek için böyle bir karar aldıklarını belirten yetkililer, bu yüzden Yaşar Kemal, Orhan Pamuk gibi dünyaca ünlü yazarlarımızın eserlerinin listede olmadığını bildirdiler.

Fatih CANTEZ/MERKEZ

Milliyet, 18 Temmuz 2004

Kavga var, keskin ve şiir tadı saçıyor; henüz 1929 yılındadır ve kapitalizm bir büyük buhran ile yanmaktadır. Bir tevkifattan diğerine koşsalar da, hapisler henüz kısa süreli bir kamp halindedir ve "kurtuluşçular" henüz kesin ayrışmamışlar, kurtuluş gövdesi bir gemi gibi yükselerek-alçalarak yürümektedir. "Engürü", Ankara'nın eski adıdır, Farisi "üzüm" anlamı da veriyor; Hikmet'in, Bedrettin'i daha önceden de bildiğini anlıyoruz. Burada, Bedrettin'in boynuna geçirilen ipi, bir kavga çağrısı olarak anlıyor, hiç mistifiye etmiyor ve sadece bir mirastır.

Çünkü ve ayrıca, o tarihte Moskova'da, "klass protiv klassa" şiarı egemen idi ve çizgiyi, Stalin'in, 1929 tarihli, "O Pravom Uklone vı VKP(b)" belirliyordu, Komünist parti içinde "sağ sapma" üzerinedir. Burada Stalin şunu yazıyordu: "Sosyal Demokrasi ile mücadele etmenin Komintern seksiyonlarının temel görevlerinden birisi olduğu Buharin'in tezleri arasında yer alıyor. Bu, tümüyle, doğrudur. Ancak yeterli değildir. Sosyal Demokrasi ile mücadelenin başarılı olması için Sosyal Demokrasi'nin 'sol' kanadı denilen kanat ile, 'sol' deyimlerle oynayarak ve böylece işçileri ustaca kandırarak Sosyal Demokrasi'den uzaklaşmalarını engelleyen en 'sol' kanat ile mücadele etmeyi ön plana çıkarmak gerekir."[201] Bu inceleme, somutta, Komünist olmayan ilerici akımları deşifre etme anlamına geliyordu; Hikmet'in yaptığı budur. Komünist Enternasyonel şubelerinde bir direktif olarak anlaşıldığından kuşku duyamayız.

Lenin'in en sol adımı, *Ne Yapmalı* ve özellikle *Nisan Tezleri* ise, Stalin de, en çok "klass protiv klassa" sırasında sol olmuştu; fakat fazla uzun sürmediğini biliyoruz. 1929 Büyük Bunalımı, gelişmiş kapitalist ülkelerde Sosyalist ihtilalleri patlatamamak bir yana, sağa kayışı körüklemişti; Almanya'da, Sosyalizmin düşmanı Hitler iktidara geliyordu. Stalin, yüksek politik içgüdüsü ile tehlikeyi sezmekte gecikmedi ve genç Sosyalist iktidarın etrafında bir set kurmaya çalışıyordu; bir tür Novaya Ekonomiçeskaya Politika deniyordu; kırdıklarını tamir anlamındadır. Hem içerden çok korkuyordu ve bu korku ile uğursuz Moskova Duruşmaları'nı sahneliyordu ve hem de köylü ve "milli" temaları işliyordu. Artık en eski, en yenidir.

Tutarsız ittifakları da bu dönemdedir; önceden sezdiği ve tedbirlerini aldığı, kapitalizmin Sosyalizme büyük saldırısı başladığında artık tümüyle yurtseverlik hislerini ayağa kaldırmıştı, ancak bu daha sonradır. Hikmet'in, Bedrettin Destanı, işte bu süreç içindedir ve Moskova'daki "sağ" rüzgarlarlarla

---

201) Yalçın Küçük, *Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Kuruluşu 1925-1940*, İstanbul, çeşitli baskılar, s. 26-27.

uyum halindedir. Amma başka uyumlar da var; 1930 yıllarının ortalarında, altmış-yetmiş sonra olduğu üzere, "uyum paketleri" pek çok ortadadır.

Nâzım Hikmet, rüzgarları yiyen bir kişiliğe sahipti. Soğuk Savaş Moskova'sında rüzgarsız kalmıştır. En az verimli ve en çok kendisindedir.

Öyleyse, bir soru var; peki böyleyse, neden hapse soktular? Bu soru kaçınılmazdır. Ancak bu soruya daha önce vermiş olduğum bir cevap mevcut, burada sadece tekrarlayabilirim. Nâzım Hikmet'i, ilkin, Kara Kuvvetleri'nde ve arkasından Donanma'da isyan çıkarmak gerekçesiyle, yaşını göz önüne aldığımızda,[202] müebbet hapse mahkum eden davalar, doğrudan doğruya Ordu Davası'dır. Burada, Nâzım Hikmet'in bir araç olarak kullanılarak Ordu'nun transforme edilişine tanıklık ediyorduk.

Bu Güzel Çocuk'un bir araç ve bir sembol olarak kullanılması, hepimiz için bir talihsizlik ve kötülük olmuştur. Dine dönme içinde ve akılcılığa karşı bir Haçlı Seferi demlerindedir ve hiçbir zaman bir "hukuk hatası" değil, Darwinist anlamda, dönüşünü yapan düzen için, bir yaşama branşıdır.

Daha önce de yazmıştım, ancak *İsyan*'ın bütünlüğü içinde, ayrı bir inandırıcılık kazandığını duyuyorum. Başta Büyük Kurtarıcı, yüksek komutanlardan kaygılanmaya başlamışlardı, ilgili bölümlerde, bunu gösterebildiğimi sanıyorum; bu kaygı yavaş yavaş aşağıya yöneliyordu ve aşağıda, "kaygı" artık güvensizliktir. Çünkü dönüyordu ve "dine dönme", akılcılıktan ve hümanizmden kaçış ile mümkün oluyordu.

Bir ayrı kuşaktır, Halide, Kurtuluş Savaşı'nın başlarında, belki de tek uçağın pilotunun düşman üzerinde uçarken Fransızca gazete okuduğunu yazmıştı, bu detayın kaybolmasına razı olmadım, başka bir yerde aktarmıştım ve şimdi hatırlatıyorum. Subaylar, o tarihte tam yüz yıldır, bu iklimde moderniteyi temsil ettiler, okuyorlardı; kırmak gerekiyordu. Okuyorlardı; okumayı durdurmanın en güzel ve her yerde uygulanan yolunu Huxley harikulade yazmıştı; Harbiye ve Donanma Davaları, a la Huxley idiler.

Bu davanın "cürüm ortağı"[203] Abdülkadir Meriç, neredeyse "İsyan" için anlatıyor.

---

202) Eğer, bir garip af ile ve uzun bir hapislikten sonra serbest bırakılmasa idi, göçüş yılını hesaplarsak, hapiste ölmesi gerekiyordu.

203) Dilin bir mucize olduğunu hapislerde de görüyordum, önce "Hocam ..... ile kamulaştırmaydık.." diye anlatıyorlardı ve birkaç duruşmadan sonra, aynı arkadaşından "cürümüm" ya da "cürüm ortağım" yollu söz ediyordu; ben de arada bir, "hani kamulaştırıyordunuz" dediğimde, sanki artık duymuyorlardı. Önceleri, "iki leşim var" diyen, birkaç mahkeme sonra, "iki cinayetim var" diline geçiyordu, bir tür tercümedir.

Katkı 26

A. Kadir

ASKERİ İSYAN

Harp Okulu'nda ayaklanma vardı. Eski deyimiyle "askeri isyan." Tek bir üste karşı gelinmemişti. Değil on beş yirmi kişi, değil otuz kırk kişi, iki kişi bir olup "istemezük" denmemişti. Bir tek el tüfeğin kabzasına sarılmamıştı.

Ama gene de ayaklanma vardı. Başka türlü bir ayaklanmaydı, bu. Kitaplar okunuyordu, okulda. Ders kitaplarından ayrı kitaplar okunuyordu. Kimsenin kafası almıyordu, Harp Okulu'nda Balzac'ın, Zola'nın, Tolstoy'un, Anatol Frans'ın, Gorki'nin, Pirandello'nun, Dostoyevski'nin okunmasını. Günlük gazetenin bile gizli gizli okunduğu, "Ulus" gazetesinin korka korka sokulduğu bir okuldu, burası. Nasıl oluyordu da Haydar Rifat'ın çevirileri okunuyordu. "İspanya Kurtuluş Savaşı", "Yarı Müstemleke Oluş Tarihi" okunuyordu. Göte'nin Faust'u okunuyordu. Gogol, Turgenyef, İbsen okunuyordu. Kara Gömlekliler İhtilali'nden Diyalektik Materyalizm'e kadar, "Hamlet"ten, "Aylaklar Arasında"ya kadar her şey okunuyordu. Üstelik, "Taranta Babuya Mektuplar", "Şeyh Bedrettin Destanı", "Kuyucaklı Yusuf."

Ya bir gün orduyu sararsa bu "isyan"? Ne olurdu o zaman vatanın hali? Yuvarlanır giderdik. Demek bizi yutmak isteyen düşman içimize kadar sokulmuştu.

* * *

Bu olay patlak verdiği vakit bir tek gazete, bir tek satır yazmış değil, bu olay üstüne. Bir tek satırla bile haberi verilmedi, bu olayın.

* * *

1938 yılı Ocak ayının ilk haftasında bir gün, ders ortasında birden, sınıf kapısı vurulmadan açıldı. İçeriye bir hakim subay, bir binbaşı, bir okul nöbetçi subayı, silahlı, girdi. Yanlarında bir iki çavuş ve onbaşı da vardı. Ellerinde büyük bez torbalarla.

Binbaşı sert bir komut verdi:

– Herkes ellerini sıranın üstüne koysun! Hiç konuşma ve kıpırdama yok.

Sınıfta sinek uçsa sesi duyulacak.

Cebinden bir kağıt çıkardı ve başladı numaralarımızla isimlerimizi okumaya; "5271 Abdülkadir Meriçboyu, çık ortaya. 5227 Necati Çelik, çık ortaya. 5202 Naci Fişek, çık ortaya. 5273 İsmail Özdemir, çık ortaya." Öbür sınıflarda da aynı şey yapılır; "5409 Ömer Deniz, çık ortaya. 5408 Lütfullah Şadi Kılıç,[1] çık ortaya. 5362 Orhan Alkaya, çık ortaya. 1132 Galip Arda, çık ortaya."

* * *

Sonra tutuklular ayrı ayrı, üçer dörder süngülüler arasında, kimi bodrum katında kalorifer dairesindeki odalara, kimi okul binası dışındaki komutanlık binasının odalarına, kimi de revirin bodrum katındaki odalarına, tek tek kondu.

* * *

On dokuz, yirmi yaşlarında delikanlılardık. Çoğumuzun yanaklarında tüy bitmemişti. Babasız büyümüş, yetim çocuklardık, çoğumuz.

* * *

Şadi'yi bununla bırakmadılar. Bir telgraf çekmişti, İstanbul'a, Şadi. Tutuklanırken yapılan aramada bu telgrafın müsveddesi bulunmuştu, Şadi'de. Şöyle yazılıydı, telgrafta: "Anama nasıl bağlıysam, Hikmet'e de öyle bağlıyım."

* * *

– Vay, sen Nâzım Hikmet'e bağlılık telgrafı çekmişsin ha?

* * *

(Şadi, Harbiye öğrencilerinin evlenmesi yasaktı, evliydi, yk) Çaresiz kalır sonunda, anlatır her şeyi,

– Yahu, der, bu, Nâzım Hikmet'e bağlılık telgrafı falan değil, bu, benim karıma bağlılık telgrafı. Karımın adı Hikmet'tir. Halama çektim, ben, bu telgrafı. Karımla ananım arası açılmış, ben de halama çektiğim telgrafta ikisine de aynı derece bağlı olduğumu belirttim, ikisinin de gönlünü almak için.

Ne malum Şadi'nin doğru söylediği? İstanbul'da evine gidip soruşturulur. Gerçek gün gibi ortadadır. Şadi evlidir ve iki çocuğu vardır.

* * *

İddianame okunduktan sonra ilk olarak Nâzım Hikmet sorguya çekildi.

– Kalk bakalım, dedi, hakim.

Nâzım kalktı.

– Buyurun, dedi.

– Ne diyorsun sen hakkındaki iddiaya?

– Anlatayım, efendim, diye, başladı, söze Nâzım. Ben buradaki sanıklardan yalnız bu arkadaşı (yanındaki Ömer'i göstererek) tanıdım. Diğerlerini ne gördüm, ne de varlıklarından haberim var. Bu arkadaş, beni, İstanbul'da İpek Sineması holünde aradı, bir gün. Ben içerde film seyrediyordum. Hole çıktım. Kendisini tanıttı. Başımdan savmak istedim, şüphelenmiştim kendisinden, polis sanmıştım. O kadar emindim ki bundan, yani polisliğinden, yanından ayrıldıktan sonra, öfkelendim, sarıldım telefona, Emniyet Birinci Şube'yi buldum. "Şimdi de askeri elbiseyle çıkıyorsunuz karşıma, yapmayın, ben burada çocuklarımın ekmek parası için didinip duruyorum, siz hâlâ benim peşimdesiniz, hem de askeri elbiseyle," dedim. Evet, onlara, böyle dedim, şüphelenmiştim, çünkü, çok. Onlar da, "Bizim haberimiz yok böyle şey-

den, kimdi o, adı ne, nerdenmiş?" dediler. "O kadar da değil, bilmiyorum..." dedim, kapattım telefonu.

* * *

Hepimiz soluk alıyoruz. Necati gitti, duvarın dibine çömeldi. Nâzım, yüz numaraya gitti, telaşlı telaşlı.

Az sonra, Orhan, yanıma geldi.

Kadir, dedi, Orhan, usul usul, fısıldar gibi... Babamdı telefon eden.. Bizimkileri bozmuş, Temyiz. Nâzım'la Ömer tasdik. Nasıl söyleyeceğiz?... alıştırın, diyor, babam.

* * *

O zaman, Nâzım sarardı, Orhan'a baktı. Orhan başını önüne eğdi.

– Haber kötü galiba? dedi, Nâzım.

* * *

Yargıtay'ın bu kararını, (on beş yıl hapis, yk) Nâzım'ın bu kadar soğukkanlı karşılayacağı hiç aklımıza gelmiyordu. Orhan'ın babasıyla (beraat'tan sonra İstanbul'a uçakla götürecekti, yk) şakalaştı bile:

– Sizi uçak masrafından kurtardım, Sabri Beyciğim.

Orhan'ın babası yanımızdan ayrıldıktan sonra, Nâzım odasına (koğuşuna, demek istiyor, yk) çekildi ve bir-iki saat, gözleri tavanda sırt üstü yattı.

---

1)Hepsi tard edildiler. Daha sonraki yıllarda sadece Şadi ve A. Kadir'in adını duyduk, Harbiye'de "Meriçboylu" idi, Abdül Kadir yazar oldu, "Şadi Baba", altmışlı yıllarda *Cumhuriyet* gazetesindeki bir yazı yarışmasına gönderdiği pek masum yazısı nedeniyle, Yaşar Kemal'in dürüstlükten uzak ve *Cumhuriyet* gazetesinin korkaklığı sonucu, altı yıla mahkum oldu. Sessiz yattı. İsyan'dan dolayı ise sürgün yemişti; bu sürgünde A. Kadir'e gönderdiği bir şiirini buraya alıyorum.

Kapılmış gidiyor fikir seline,
Bir sürgün ilinden, sürgün iline,
Diyarbakır kal'asından Çorlu kırına,
Dersim dağlarından Kırklareli'ne.

A. Kadir, *1938 Harp Okulu Olayı ve Nâzım Hikmet*, üçüncü baskı, İstanbul, 1979.

MMT: Münevver & İpekçiler
M. Nazım & Kuzguncuk

VEFAT

Şehit Mustafa Celâleddin Paşa, Şehit Mehmed Ali Paşa ahfadından Merhum Küçük Enver Paşa ve Merhume Leyla Kadriye Hanım'ın torunu
Merhum Mustafa Celaleddin Bey ve Merhume Gabriel Hanım'ın kızı,
Merhume Celile Münevver Andaç'ın ablası,
Renan Genim ve Mehmet Nazım'ın teyzeleri
M. Sinan Genim'in kayınvaldesi,
Esra ve Azra Genim'in anneanneleri,
Merhum Dr. Mustafa İpekçiler'in eşi
GALATASARAY LİSESİ Emekli Fransızca Öğretmeni

LEYLA CELİLE İPEKÇİLER
(ANDAÇ)

13 Ağustos 2000 günü
Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.
Naaşı 14 Ağustos 2000 pazartesi günü
(Bugün) Kuzguncuk Camii'nde kılınacak
öğle namazına müteakiben
Kuzguncuk Mezarlığı'na defnedilecektir.

AİLESİ

Hürriyet, 14 Ağustos 2000

Nâzım Hikmet, o sırada, çocuklarına ekmek parası kazandığını söylüyor ki, bunlar, Piraye'nin çocukları olmalıdır; Nâzım'ın tek çocuğu Münevver'dendi, çok sonralara denk düşüyor. Pek onurlu yaşamıştır, hapiste olduğu zamanlar, içerden dışarıya para göndermeye çalışıyordu, dışarıdakiler Nâzım'ı terk ettiler ve Nâzım, içerden dışarıyı hiç bırakmıyordu, ve dışarıda ise, basından daha çok sinema sektöründe idi. O tarihte sinema sektörü, "Selanikli" tabir ediliyordu, başta İpekçiler olmak üzere Selanik'ten gelen ailelerin elindeydi, Nâzım'a iş veriyorlardı; İhsan İpekçi ile yakınlığı olduğunu biliyoruz. İpek sineması, İhsan İpekçi'nindir.

Hem komik ve hem de trajik; dolayısıyla, traji-komiktir. Ancak bütün zulümlerin çok komik ve çok trajik olduklarını unutamayız; unutmak, mantıklı saymaktır ki, çok yanlıştır. Mantık, sadece, düzenin, buna ihtiyaç duymasında ya da bizim bu yanlışı yazabilmemizdedir.

Bir büyük transformasyona ihtiyaç duydular ve Nâzım Hikmet'i bahane ettiler.[204] Önemli olan, genç subayların okumalarını durdurmaktı; başka bir yol görünmemektedir. Diğer yandan, burada okunan kitapların "sol" tandansa işaret etmesini ve ayrıca, Nâzım'ın telaşla, Emniyet Siyasi Şube'ye haber

204) Pkk isyanını devletin düzenlediğini söylemek saçmadır, daha öncesinde izlenen politikaların rolünü ayırıyoruz. Fakat, ben, en azından 1955 yılından itibaren, devletin, bunu çözmek veya resmi dil ile Pkk belasından kurtulmak istemediğini düşünüyorum. Resmi dil ile "pkk belası" da çok büyük bir tranformasyonun aleti olmuştur. Bir başka çalışmada, bu düşünceyi, geliştirmeyi planlıyorum.

vermesini, fazla önemsememek durumundayız. Çünkü daha sonraki yıllarda, aynı dönemlerde, Harbiye'deki ırkçı öğrencilerin yaptıkları ihbarlar ortaya çıkmıştır, takipteydiler, biliyorlardı ve artık biz de biliyoruz. Nâzım Hikmet'in ürkekliği, belki hızlandırmıştır, böyle mütalaa etmemiz isabetlidir.

Irkçılara gelince, birkaç yıl sonra, Sovyet Orduları'nın Stalingrad önünde saldırgan faşist kuvvetleri durdurmasını ve faşizmin yenileceğinin belli olmasını izleyen zamanda, ırkçı subay ve siviller de toplandılar.[205] Böylece, Ordu içinde okuma içgüdüleri kazınmış oluyordu.[206] Transfomasyon budur ve tamamlanmıştır.

* * *

Nâzım Hikmet'in ne kadar yorgun olduğunu anlayabiliyoruz.

Arkasından gelen Donanma Davası mahkumiyeti ile birlikte toplam 28 yıllık hapsi, büyük bir umursamazlık ile karşılaması ve bunu sürdürmesi, olağanüstüdür.

Bütün yorgunlar misali, 1929 Verimleri'ne göre, çok sağdadır.

* * *

Bedrettin Destanı için yayınlarken yazdığı bir zeyl'i var.

Matbaadan son tashihleri aldığında, eksiklik duyuyor, bunu, içinin rahat etmediği şeklinde anlayabiliriz. Destan'ın tümü için, "Bana öyle geliyordu ki, tek satır yazı yazdım, fakat bu satırın sonuna nokta koymasını unuttum," diyordu.[207] Destan, tek bir satırdı ve noktası unutulmuştu; "zeyl", unutulmuş noktadır.

---

205) Fethi Tevetoğlu ve Alparslan Türkeş, bunlar arasındadır. Ancak bunlar daha sonra beraat ettirilerek Silahlı Kuvvetler'e dönmeleri sağlandı; 1960 yıllarında solun çok güçlendiği zamanda, sola karşı önemli görevler üstlendiler.
Ibrani asıllı Tevetoğlu, Tarkan adlı bir ses'siz şarkıcının amcasıdır, 1916 yılında Ali'nin oğlu olarak Zehra'dan dünyaya gelmişti. Bu arada not etmek yerindedir, sesi olmayan Tarkan'a yapılan para transferi, Fethi'nin hizmetleri karşılığıdır.
Irkçılıktan yargılanmasına rağmen veya bu nedenle, Genelkurmay Başkanlığı karargahında doktor olarak çalıştı ve Gata'da ve Texas'da görev aldı. Menderes zamanında parti başkanlığı ve Demirel döneminde senatör oldu, Islam Ülkeleri Konferansı ile Islam Bankası'nda iş buldu, Nato, Milliyetçi Çin ve Güney Kore'den madalyalar aldı.
World Anti-Communist Leage üyesi olarak öldü.
Who's Who in Turkey 1987-1988, Istanbul, 1897, s. 586.

206) 27 Mayıs 1960 Devrimi'ni yapanlar ile 1960 yıllarında, *Cumhuriyet* gazetesinde, röportajlar yapılmıştı; bu genç, çalışkan, parlak, ülkelerini seven genç subayların hiçbir okuma alışkanlığı olmadığını, bu röportajlardan, hayretle öğrenmiştik. Hepsi, sadece "Beyaz Zambaklar Ülkesinde" diyebiliyorlardı.

207) Nâzım Hikmet, *Şiirler 2*, op. cit., s. 269.

* * *

"Ve ben, hapisane gecelerinde doldurulmuş bir hatıra defterinde Destanı'mın sonuna koymasını unuttuğum noktayı arayıp dururken Süleymaniye'yi gördüm."

* * *

"Rüzgar, deniz, endamlı ince kemerleri üstünde nasıl durabildiğine şaşılan eski bir taş köprü, 'Çarşambayı sel aldı' türküsü, bir yağlığın kenarındaki 'oya', bütün bunlar nasıl, ne kadar cami değilse, bütün bunların cami olmakla ne kadar alakaları yoksa, bence Süleymaniye de öyle o kadar cami değildir; minarelerinde beş vakit ezan okunmasına ve hasırlarına alın ve diz sürülmesine rağmen Süleymaniye'nin camilikle o kadar alakası yoktur.

"Süleymaniye, benim için Türk Halk dehasının; şeriat ve softa karanlığından kurtulmuş, hesaba, maddeye, hesapla maddenin ahengine dayanan en muazzam verimlerinden biridir. Sinan'ın evi, maddenin ve aydınlığın mabedidir. Ben ne zaman Sinan'ın Süleymaniye'sini hatırlasam, Türk emekçisinin yaratıcılığına olan inancım artar. Kendimi feraha çıkmış hissederim.

"İşte bu sefer de, büyük bir Türk halk hareketi için yazdığım bir risalede unuttuğumu sandığım son noktayı ararken Süleymaniye'mizi, biraz önce yağan yağmurla yıkanmış, açan güneşin altında pırıl pırıl görünce aradığımı birdenbire buldum. Ve anladım ki 'Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin Destanı' isimli risaleme, belki on satırlık, belki on sayfalık bir zeyl yazmak mecburiyetindeyim."

* * *

"Ben,

"– Ahmet, demiştim, bana öyle geliyor ki sen Bedrettin hareketinden biraz da milli gurur duyuyorsun.

"Sesime tuhaf bir eda vererek söylediğim bu cümlenin içinde; Ahmet, 'milli gurur' terkibini birdenbire bir kamçı gibi eline almış, onu suratımda şaklatmış ve demişti ki,

"– Evet, biraz da milli bir gurur duyuyorum. Tarihinde Bedrettin hareketi gibi destan söyleyebilmiş her milletin şuurlu proleteri bundan milli gurur duyar. Evet, Bedrettin hareketi aynı zamanda benim milli gururumdur. Milli Gurur! Sözlerden ürkme! İki kelimenin yan yana gelişi seni korkutmasın. Lenin'i hatırla. Hangimiz Lenin kadar beynelmilel olduğumuzu iddia edebiliriz?"

* * *

"Lenin'den bu satırları bir solukta okuduktan sonra Ahmet birdenbire, nefes almış ve yine o meşhur gülümseyişiyle,

"– Evet, demişti, bizim muhitimiz de Bedrettin'i, Börklüce Mustafa'yı, Torlak Kemal'i, onların bayrağı altında dövüşen Aydınlı ve Deliormanlı köylüleri yaratabildiği için, ben şuurlu Türk proleteri, milli bir gurur duyuyorum. Milli bir gurur duyuyorum, çünkü derebeylik tarihinde bile bu milletin emekçi kütleleri (yani nüfusun 9/10'u) Sakızlı Rum gemiciyi ve Yahudi esnafı kardeş bilen bir hareket doğurabilmiştir."

* * *

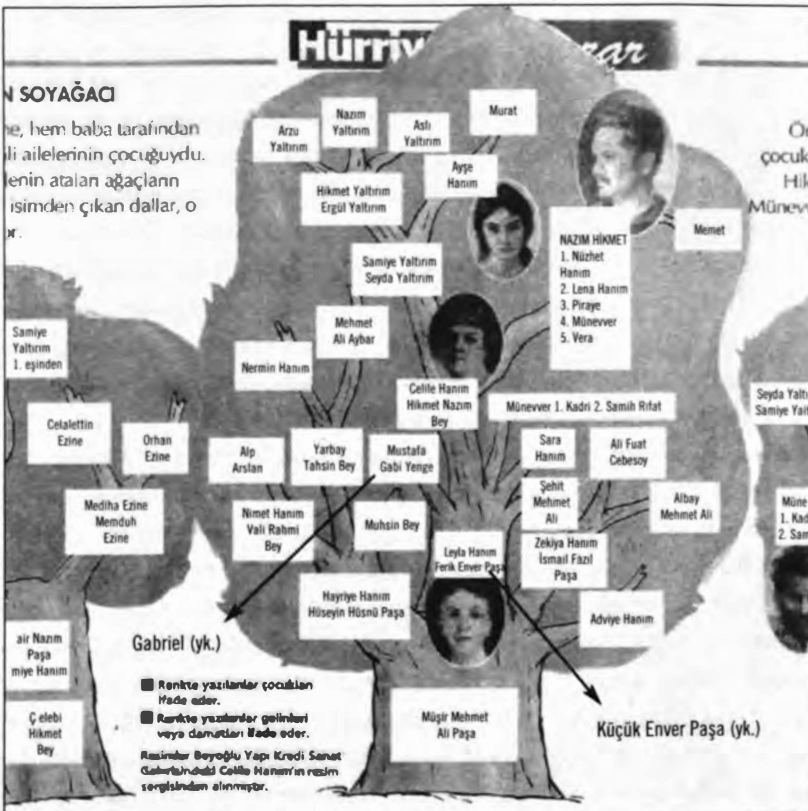
Bunları, hiçbir açıdan ele almamız mümkün görünmüyor, her türlü tarih bilgimize uymamaktadır; Moskova'dan esen rüzgarın etkisini okuyabiliyoruz, ancak çok abartılmıştır ve çuvala sığdıramadığını teşhis ediyoruz. Nâzım Hikmet'in, Bedrettin'i mistifiye edebilmek için, Süleymaniye'yi de-İslamize etmek istemesini çok çocukça saymak zorundayız; ayrıca piramitler ne kadar halk dehası ise, Süleymaniye de o kadar Türk emekçilerinin yaratıcılığı ürünüdür.

Hem "Destan" ve hem de "zeyl", her türlü rasyonalizmden uzak ve sufizm eğilimlidir. Yazılışını sadece Moskova'dan esen rüzgarlara bağlayamayız; ayrıca bu tarihte, Nâzım Hikmet'in Moskova'daki akımları daha az önemsediğini biliyoruz. "Destan", Ankara'da, bin dokuz yüz otuzlu yılların ortasında esen rüzgarlara daha çok uyum gösteriyor.

Yunus Emre'nin inişi, Necip Fazıl'ın dönüşü ile Bedrettin'in çıkışı, çok uyumludur ve bir paket sayabiliriz.

Bundan sonra gelen Hay-Hai Hasan Ali Yücel'dir. Ekliyorum.

Türkiye'de Cumhuriyeti ve Sosyalist Hareketi Kuranlardan Mehmet Ali Paşa Ailesi

Kaynak, Özgür Çilek, Hürriyet 18 Şubat 2001
Rıza Nur, Veli Rahmi için "Yahudilerin adamı" demektedir. "Yahudiler, Rahmi'yi kurtarıp Almanya'ya yolladılar";eklemektedir.
Dr. Rıza Nur, Hayat ve Hatıratım, Cilt II, Frankfurt, 1982, s. 815.

Dördüncü Bölüme Dördüncü Ek

HAY-HAİ HASAN ALİ YÜCEL

Küçük bir detay ile başlayabilir miyim? Ayrıntının önem ve değerine hep işaret ediyorum. R. Tesal'dan pek çok çalışmamda söz etmiş ve anılarında verdiği bilgilerden hayli yararlanmıştım. Tanınmış fetvacı, fikir yazılarına bilirkişi tayin edilmekle verdiği fetvalarla pek çok aydını hapse gönderen Sulhi Dönmezer'den söz ediyorum, sıhriyyet tesis etmişti, "cezacı" Dönmezer, Reşat Tesal'ın kızkardeşi Merih ile dest-i izdivaç eylemişti ve bu mukaddimeden sonra, Tesal'ın verdiği kıymettar malumatı bir defa daha arz etmek istiyorum. İbrani asıllıdır, Selanik'ten mübadil olup, pek çok yakınma ile de olsa, Zonguldak'ta çok kıymetli mal mülk almışlardı, Türkiye'deki yaşamlarına varlıklı başladılar. Hep öyle oldular, çıkarmış bulunuyorum.

Tahmin edileceği üzere, pek çok İbrani asıllı misli, "Feyziye" Mektebi'nde okuyordu ve ancak bu sırada Feyziye, çıplak bir özel lise idi; bunun anlamı, diplomaları sayılmıyordu ve bir üniversiteye devam edebilmeleri için, bir devlet lisesinde ayrıca imtihan vermek gerekiyordu. Bunun için Feyziye'nin "muadelatı" kabul edilmelidir, ve bir yeni müdire atanmıştı, "yeni müdirenin ilk başarısı, okula resmi lise eşitliği kazandırmak olacaktı",[208] bunu Tesal buyurmaktadır ve kazandırmıştır. Kolay değildi, inceleme gerekiyor ve sonuç mükemmel olmuştur; şunları, "Bu konuda, Milli Eğitim Bakanlığı'na yapılan başvuru üzerine okulun durumu, uzun uzun Bakanlık müfettişlerinden Hasan Ali Yücel Bey'e tetkik ettirildi", yine Tesal'dan okuyoruz. Hasan Ali Yücel'in, Feyziye okullarının resmileşmesinde en önemli rolü oynamış olduğunu öğreniyoruz. Bu kadar değil, R. Tesal, "Feyziye'nin resmi okullara eşitliği tanındıktan sonra, bize de, bir süre hocalık ettiğini anımsıyorum" malumatını da veriyor. Yücel, buradadır.

Ayrıntı ayrıntıdır; Hasan Ali, çocukluğunu hikaye ederken, evdeki Gülşen

208) Reşat D. Tesal, *Selanik'ten İstanbul'a*, İletişim, 1998, s. 103.

Bacı'dan söz ediyor ve ben de etmek zorundayım, "Anneme, annemin kardeşlerine ve bana yaptığı dadılık, doğru tabiriyle, analık yetmemiş gibi, benim ikizlerim doğunca, Can'la Canan'a da dadılık etti" diyor.[209] Yücel'in, burada, Gülşen Bacı'dan bahsetmesi, "İkizler dört yaşına geldiği zaman rahmetli Hıfzı Tevfik'in onları, Çifte Saray'daki Feyzi Ati'nin ana sınıfına götürme ısrarında" bulunmasından kaynaklanıyordu. Ancak Gülşen Bacı, damarlarındaki köle kanının etkisindedir, Tevfik'e bırakmıyor. Hasan Ali, "Bacım, ikizleri kimseye emanet edemiyordu" notunu düşmektedir, demek ki Can ile Canan'ı, Feyzi Ati'ye, "bacım" götürmüştür, öğrenmiş oluyoruz. Bu arada; Şair Can Yücel'in, eğitime, dört yaşında, sabetayistler için kurulmuş bir okulda başladığını da öğrenmiş oluyoruz. Resmileştiriyor, öğretmenlik yapıyor, çocuklarını okutuyor; Hasan Ali'yi çizmeye başlıyoruz.

Artık üçüncüsüne ayrıntı diyemiyorum, bu bir damgadır. Hasan Ali, bir tasavvuf erbabı'dır ve bütün ailenin öyle olduğunu da çıkarıyoruz. O kadar öyle ki, Gülşen'i de, bütün karşı koymalarına rağmen, Yenikapı Mevlevihanesi'nden birisine verdiler;[210] başka bir yere veremezlerdi, çünkü bu Mevlevihane, HAY'ın ailesinin kabesidir.

* * *

Jeoloji Profesörü A. M. C. Şengör'ün HAY üzerine kitabında, Prof. Dr. Ahmet Güner Sayar'ı, bir "Yücel-Sever" olarak tanıtıyor;[211] demek böyle bir sınıf var. Bu arada not etmek icap ediyor; Hasan Ali Yücel'den, adı yerine hep "HAY" olarak bahseden Güner'dir ve HAY'a dikkatimi çektiği için kendisine teşekkür borcu duyuyorum. Hep biliyoruz, "y" karakterine, aynı zamanda "i grek" de deniyor ve "i" karakteri ile özdeştir ve bu nedenle "HAİ" olarak da yazılabiliyor, her ikisini de "hay" okuyoruz. Dolayısıyla bu ekin adını, "Hay-

209) Hasan Ali Yücel, *Geçtiğim Günlerden*, Önsöz: Can Yücel, İletişim, 1990, s. 21.
Kavala Holding'e bağlı olarak kurulan ve uzun süre Murat Belge tarafından yönetilen "İletişim" yayınlarının, prensip olarak, İbrani asıllıların hatıratını neşrettiğini tespit edebiliyoruz; yayınları arasında İbraniyet üzerine olanlar çoğunluktadır.

210) "Nihayet Gülşen Dadı'yı evlendirmişler. Kocası, Yenikapı Mevlevihanesi'nde kazancı Hasan Dede."
"Hasan dede, bu Hasan Dede idi. Sonra Beşinci Mehmet'in ikinci türbedarı yaptılar."
Ibid, s. 19-20.
"Padişah Sultan Mehmet Reşat (V) veliaht olduğu zamandan beri Yeşh'e bağlı ve hürmetkar idi. Ne zaman Osman Efendi'nin sözü edilse daima muhabbet ve takdirle anardı."
Mehmet Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, *Tercüman 1001 Temel Eser*, yazımı, 1913, s. 190.

211) A. M. C. Şengör, *Hasan Ali Yücel ve Türk Aydınlanması*, Tübitak Yayınları, 2001, s. 6.

Yenikapı Mevlevihanesi, (sağda altta) Hasan-Âli

Hay Hasan Ali Yücel" telakki etmekte hiçbir sakınca bulmuyorum, ilerde üzerinde durma gereğini duyuyorum.

Yücel-Sever Güner, adın ilk harflerinden bir ad çıkarıyor ve HAY'ı da sevdiğini anlıyoruz. Peki neden olabilir; şimdilik devam ediyorum.

Profesör Güner Sayar, HAY'ın çok inanmış ve hep sadık bir Mevlevi olduğunu ispata çalışıyor; ilk bakışta bu çalışkanlığa bir anlam vermek zor olsa da daha sonra anlıyoruz. Sayar, şu bilgileri vermektedir: "Ailesinde, babasından başka annesi Neyire Hanım ile anneannesi Ayşe Hanım da, (HAY, anne annesine "Ayşem" diyordu, yk) Mevleviydi. Her üçü de Yenikapı Mevlevihanesi Şeyhi Mehmet Celalettin Dede'ye bağlıydılar. Bu hususta HAY'ın, Mevlevi kültürü ve Yenikapı Mevlevihanesi ile temaslarını dile getiren anıları onun "Geçtiğimiz Günlerden" başlıklı kitabına serpiştirilmiş vaziyettedir."[212] Güzel ancak, HAY, Geçtiğimiz Günlerden'de biraz farklı bilgi veriyor, bunu da aktarıyorum: "Ayşe Hanımcığım, Kadiri dervişi idi. Cerrahpaşa'da Basmakçı Tekkesi'nin Şeyhi Baba Efendi'ye, sonra da oğlu Mehmet Ali Efendi'ye mensuptu. Sabahları, yazın beyaz, kışın deve tüyü seccadesinde oturur, namazını bitirdikten sonra taneleri iri, beş yüzlük kuka tesbihini alır, La ilahe illallah çekerdi. Gözleri kapalı, başında namaz bezi, bu zikri, yarı uykuda, yatağımdan seyretmeye bayılırdım. Of ne tuhaf, bu satırları yazarken onun vecdli, coşkun sesini duyuyorum."[213] Ancak bu ayrılığı fazla önemsememek yerindedir.

Çünkü her iki yerden de öğrendiğimize göre, HAY'ın annesi hamile iken kötü bir rüya görünce, annesi Ayşe'ye, Ayşe de Yenikapı Mevlevihanesi Şeyhi Celalettin Efendi'ye söylüyor; Celalettin, babasının, annesinin ve Ayşe'nin şeyhiydi, sorunları çözüyordu.[214] Celalettin Efendi, derhal tefsir ile "Kızın bir yemenisiyle gömleğini yollayın, türbeye koyalım" buyuruyor; HAY'ın annesi Neyire'nin gömleği türbeye konmakla sıkıntı atlatılmıştır. Böyle yetişmiştir; bunu not etmiş oluyoruz.

Bir de HAY'ın konuşamaması var, bir ara dili tutulmuş olmalıdır; Neyire, çaresiz Ahmet Dede'ye koşmuşsa da, Dede hasta olduğunu ileri sürerek HAY'ı okumamıştır ve zavallı dilsiz kalma tehlikesi ile karşılaşmıştır. Kalmıyor ve

---

212) Ahmet Güner Sayar, *Hasan Ali Yücel'in Tassavvufi Dünyası ve Mevleviliği*, Ötüken, İstanbul, 2002, s. 30.

213) *Geçtiğimiz Günlerden*, op. cit., s. 28.

214) HAY yetişemedi ve Celalettin'in vefatı ile yerine geçen oğlu Abdül Baki'ye kaldı. Nâzım Hikmet'in, Destan için dayandığını söylediği Şerafettin Yaltkaya'nın da Abdül Baki'nin müntesibi olduğu anlaşılıyor, üçünün birlikte resmi var. Celalettin Efendi hakkında, Mehmet Ziya mufassal malumat veriyor.

bundan sonrası ise, HAY'ın anlatımıyla şöyle olmuştu, "İhtiyar dede o gece özür dilemiş, fakat annemin yalvarmasına dayanamayarak bana suda erittiği bir tozu içirdikten sonra bir şeyler okuyup üflemiş, işte ben bir yıllık söylememe perhizinden o gece vazgeçmişim"; çok iyi olmuş, Hasan Ali, suda erimiş bir tozu içince, dili açılmış; yıllar sonra haber vermesi münasebetiyle öğrenmiş oluyoruz. HAY, buna, hâlâ inanmaktadır. Kemalist eğitim ellerine emanet edilmiştir.

* * *

Bu arada sorabiliriz, yeridir, sufi ve bu meyanda, Mevlevi dedelerin ne kadarı İbranidirler? Sorabiliyoruz, amma, şu andaki bilgilerimiz açısından bu soruya açık bir cevap veremiyoruz. Bir kısmını biliyoruz; daha önce de not etmiştim, Esat Dede ateste bir İbrani idi. Ayşe'nin gittiği Baba Dede ile oğlu Mehmet Ali Dede'yi ve diğerlerini da araştırmak mümkündür;[215] şimdilik, burada güvenilir bulduğum N. Stavroulakis ile yetinmek durumundayız.

215) Bulgularımı, *Tekeliyet*'in ileri ciltlerinde yazmayı planlıyorum.

Katkı 27

Nicholas Stavroulakis

İBRANİ-MEVLEVİ ESAT DEDE

Two orders in particular are noted for their endeavours in searching out to Christians and even Jews: Bektashis and Mevlevis.

At the turn of the 20th century, there were 32 dervish houses representing the most popular orders; including those of the Helvati, Debağlar, Rufa'i, Sa'adi, Kadiri, Bekraşi and Mevlevi.

* * *

In exchange for 1,2 million Christians from Asia Minor, approximately 380,000 Muslims were sent to Turkey, including the entire Muslim population, some 40,000, over 10% of which was Ma'amin.

* * *

Another not too untypical figure was Esat Dede who was born in 1848 into the wealthiest Ma'amin (or Dönme) families of Salonika, the Kapancı. After competing studies in accountancy in Salonica he continued his studies in Istanbul and there came under the influence of a number of well known dervish masters. He made two trips to Konya where the Mevlana is buried and also to Mekke. He became especially famous for his compositions on the Ney in classical modes and eventually, two years before his death in 1920, he bequeathed his enormous library to the Kasım Paşa Mevlevihane and entered the Community.

* * *

Hasan Ali Yücel

HAY, ESAT DEDE'NİN RAHLE-İ TEDRİSİNDE

Seksenine varmış, derileri kemiklerine yapışmış, ak sakallı, sevimli ve yumuşak bir ihtiyar, Mesnevi-Han Esat Dede'nin Çayırlı Medrese'deki küçük odasında toplanılırdı. Babamın oraya beni de götürmesi için yalvarırdım. Esat Dede, Hafız Divanı'nı okuturdu. Dinleyenler, not alırlar, ona tasavvuftan sualler sorarlar, okuma bitince hepsi birer birer üstadın elini öpüp giderlerdi. O ne saygı, o ne terbiyeydi. Yumurta, elma, limon, portakal gibi kabuklu şeylerden başka hiçbir yiyeceği ağzına koymayan, uykularını oturduğu sedir üstüne büzülerek uyuyan bu münzevi ihtiyar, şarklı üslupta bir hakim idi. Hayatından memnun, mesut bir insandı. Bana hediye ettiği Nasayih-ül Hükema, Filozofların Öğütleri, kitabından ilk felsefe dersini aldım, diyebilirim.

N. P. Stavroulakis, *Salonika: Jews and Dervishes*, Athens, 1993, p. 40-72.
A. Güner Sayar, *Hasan Ali Yücel'in Tasavvufi Dünyası ve Mevleviliği*, Ötüken, s. 40.

Kuşkusuz, Stavroulakis, Selanik'ten söz etmektedir; daha ileri gidemiyoruz, amma, HAY'ın, "Ayşem" hakkında bir başka detayı ne anlama geliyor? Deşifrasyonunda güçlükler çekebiliriz. Önce aktarıyorum, şudur: "Ayşe Hanımefendi, sahiden hanımefendiydi. Kışları yünlüler, yazları bembeyaz, tiril tiril ketenler giyerdi. Yalnız kendi mi? Koskoca ev de Nevruz'dan sonra elbise değiştirirdi. Yol halıları kalkar, hasırlar üstüne (ev baştan başa ince hasır döşeliydi) beyaz bezler serilir, baharı evimiz, yeni ve serin kumaşlar giyerek karşılardı. Ayşem de asorti giyinirdi." Çok güzel, malumdur, konakta yaşayan her ailede, mevsimlere göre ev örtüleri ve giysiler değiştiriliyordu; ancak Ayşem'in bunu "Nevruz" zamanı ile yapması çok dikkat çekicidir, henüz, "Mart kapıdan baktırır ve kazma kürek yaktırır" denilen bir mevsim-

dir. Kaldı ki HAY da "yazları" diye başladığı anlatımına "baharı" yollu devam ediyor ki tutarsız kalmaktadır, mevsimlerde bir deviation saptıyoruz, ihmal edemeyiz. Bunu bir soru kabul edip cevap aramak zorundayız; bulabildiğimiz, sabetayizmdeki "Lamb Festival" ile Nevruz takviminin aynı olmasıdır. Bu mu anlatılıyor, mümkün mü? Kuşkusuz hemen olumlu diyemeyiz, bunu, bir cevaptan çok asıl sorudan türetilmiş ikinci soru olarak formüle edebiliyoruz.

Ayrıca yukarda not ettim, "Ayşem", la ilahe illallah, diyor, HAY, bize böyle haber veriyor; devamı eksiktir, "Muhammaden Resul Allah" yok, bunu, eski bilgi düzeyimizde, normal buluyordum. Şimdi pek a la mode "dinler arası diyalog" çağında, bu benim eklediğim ibare, purposely, ihmal ediliyor; bu nedenle tereddüte düşüyoruz. Çünkü, la ilahe illallah, üç kitabi dinde de var.

* * *

Profesör Sayar'ın "HAY" etüdünü incelediğimizde, hiç beklemediğimiz bir zamanda, yakın tarihimizle ilgili anlaşılması zor bir düğümü de çözmeye başlayabiliyoruz; bir sürpriz sayabiliriz, "Kenan Öner-Hasan Ali Yücel Davası" idi ve bir sol-sağ çatışması olarak biliyorduk, şimdi en azından kuşku duyuyoruz. Türkiye'de İbraniyet içinde bir kavga olması mümkündür. Şimdi ve burada, Sayar'dan aktararak,[216] tarih bilgimizin bu yeni alt-üst oluşu içinde, altını üstüne getirerek özetlemek istiyorum.

Herhalde Hasan Ali'yi, Milli Eğitim Bakanı iken, solcuları kayırmakla suçluyorlar, bir tarafta Kenan Öner ile Raif Ogan var.[217] Onomastique açıdan, Ogan'ın kesinlikle ve Kenan Öner'in de çok büyük ihtimalle İbrani asıllı olduklarını düşünebiliyoruz. Komünizm suçlamalarının arkasına gizledikleri asıl iddiaları bunu açıklıkla ortaya çıkarıyor.

---

216) Kaynaklar, Sayar'da var. Ayrıca tekrarlamıyorum.

217) 27 Mayıs 1960 Devrimi'nden sonra, Başbakanlıkta, başkalarıyla birlikte, Süleyman Demirel, Cevdet Kösemen ile bir çatı altına gelmiştik, Demirel ve Cevdet, yedek subay idiler ve ben asli çalışıyordum. Her ikisi de benden çok büyüktüler, ancak Kösemen ile solculuk ve Demirel'le de statü nedeniyle aramızdaki yaş farkı silinmişti. Demirel'i, yükseltmek isteyenler de, Yassı Ada'ya göndermek için çalışanlar da vardı ve solcu Cevdet Kösemen, hep, Demirel'e savunma yazıyordu. Demirel'in yazması yoktur ve Cevdet, kurtarmıştı.
Yıllar sonra Cevdet ile katıldığımız bir düğünde, herhalde sıkılmıştık, birden otelin barında buluştuk, yüksek sandalyelere oturmuştuk; Cevdet, bana, Demirel'i neden savunduğunu anlatıyordu, çünkü, artık Demirel, solcuların ve aydınların nefret duyduğu birisi olmuştu. Ellili yıl-

➡

Katkı 28

Kenan Öner-Raif Ogan

"YÜCEL ŞEYHİNE SIRTINI DÖNDÜ"

"Devlet adamı olmadan evvel Mevlevi Şeyhi Baki Efendi'ye çömezlik etmiş, bütün hücreleri onun nimetiyle dolmuş olduğu halde onun sıkıntılı zamanlarında ayağına kadar giderek kızarmış yüzüyle yaptığı istitafı reddetmiş ve hakikaten bir alem ve bir alim olan bu yüksek ruhlu, yüksek bilgili adama, bir mektep hademeliğini bile çok görerek sefalet içinde arka dönmekten çekinmemiştir."

* * *

"Hasan Ali, kapılandığı Halk Partisi'nin Maarif Vekilliği makamına yükselince... Baki Dede lütuf görmek talebinde bulunmuyor ama Hasan Yücel, velinimetzadesini hatırlamakta gecikmiyor... Bak: Dede'yi son ümidi olan muallimlikten azlediveriyor."

* * *

ların ortasında, Süleyman Bey, çok genç yaşta, Devlet Su Işleri Genel Müdürü olmuştu, Recai Kutan, Cevdet Kösemen türü genç mühendisleri müdür yapmıştı. Ama Cevdet "Komünist" idi ve bir kampanya başlamıştı, bu arada Demirel'in, altmış öncesinde, son zamanlara kadar Sadun Aren veya Atilla Karaosmanoğlu türü solcularla işbirliğini sürdürdüğünü not etmem yerindedir, sıkıştırıyorlardı ve Süleyman Bey boğuluyordu. Ne yapmalı; Demirel de bu soruya cevap arıyordu, Cevdet'in bana anlattığına göre, Hasan Ali Yücel'e gitmişti; bunu çok şaşırtıcı bulmuştum. Daha da şaşırtıcı olanı, Yücel, Demirel'e, "Yukarı tükürsen bıyık, aşağı tükürsen sakal" demişti, aldırmamasını, bir süre şonra söneceğini anlatıyor, tavsiyesi işte budur, beklemektir. Demirel'in yaptığı da budur.
Bunların dostlukları ve karşıtlıklarında sol-sağ ayrımının çok az bir rolü olduğunu anlıyoruz. Sol-sağ tartışmayı, doğal buluyorlar.

Hay-Hai Yücel

ŞEYH HUBABA'YA TAPINMA

Biraz ilerimizde sipsivri bir köşk vardı. Kule gibi bir şey. Bu, Mevlevihane Şeyhi Celal Efendi'nin sayfiyesi idi. Başka yerleri bırakıp da babamın burada ev yaptırması da ona yakın olmak içindi.

* * *

Hele "Hubaba" dediğim Celal Efendi, uzun boylu, uzun deve tüyü sikkesi, zayıf, fakat nurani yüzüyle pek hoşuma gidiyordu. Elini öptüğüm zaman, beni öpmesini pek ister, çok severdim. Bu tertemiz insanın kendine has öyle çekici bir kokusu vardı ki, şu anda onu bir gül bahçesi içindeymiş kadar canlı, tesirli olarak hafızamda bulmaktayım. Keyifli zamanında beni yanına çağırırdı. Yazı yazdırır, yazılmış yazıları okutur, hikaye söyler, bana tekrarlatırdı. Küçük oturma odasında bir masası vardı. Beyaz buzlu ve kapaklı bir kase içinde duran peynir şekerinden verirdi. Bu ikram, beni beğendiğinin, sevdiğinin delili olduğu için bana büsbütün tatlı gelirdi.

Ahmet Güner Sayar, *Hasan Ali Yücel'in Tasavvufi Dünyası ve Mevleviliği*, op. cit. 109 110.

İlki Öner'e ve ikincisi Ogan'a ait; her ikisinin de Abdül Baki'nin müntesibi olmaları ihtimali pek yüksek görünüyor.

Hasan Ali Yücel, *Geçtiğim Günlerden*... op. cit., s. 63-64.

Bakanlığında, Şeyhi Abdül Baki'ye, daha sonra "Baykara" soyadını aldığını çıkarıyoruz, bir okulda hademelik veya öğretmenlik vermemesinin, başını, bu kadar ağrıtacağını tahmin etmemiş olmalıdır; ama hücumları, dervişane karşıladığını düşünebiliyoruz. Çünkü, Mediha Esenel'e binaen Sayar'ın şahitliğine itimat edecek olursak, böyle durumlarda, "Ben Mevlevi adamım, mangal gibi yüreğim vardır" diyordu ve geçiyordu. Ancak bu düşüş dönemindedir ve şimdi, devamla, kısaca yükseliş dönemine bakarak tamamlamak durumundayız.

Şöyle başlayabiliriz, Serbest Fırka, kuruluşu ve sonu ne olursa olsun bir nabız yoklaması işlevi yapmıştı; kendisinin başarısızlığı ayrı, yedi yıl geçtikten sonra Cumhuriyet'in hiç de başarılı olamadığını gösteriyordu. İzmir, patlamıştı ve her yerde ahali, rejimden rahatsızlığını sergileyebilmek için fırsat arıyor ve hiçbirisini kaçırmıyordu. Tehlike işaretlerini hep abartsa da Mustafa Kemal, politik sezgileri güçlü bir liderdir, bu nabzı değerlendirmekte hata yapmadığını görüyoruz. Yeni bir adım gerekiyor; fakat ne, işte sorun burada düğümleniyor.

Çok modern bir yola başvuruyor, Amerikalılar fact-finding diyorlar, ancak kendisi talip oluyor; bir trenle üç ay Anadolu'yu dolaşıyor, yanına genç ve bilgili uzman kişiler alıyor ki Limancı Hamdi, bunlardan birisidir. Çok iyi olmuştur; çünkü bu çok önemli seyahati, sadece Limancı yazmış haldedir, öğreniyoruz ve şükran duyuyoruz.[218] Hasan Ali'nin yükselişinin başlangıcını, bu seyahate çağrılmasıyla teşhis edebiliyoruz, Recep Peker, Memduh Şevket Esendal ve diğerleri de varlar.

Kemal Paşa, hep soruyor ve tartışma açıyor; "Hasan Ali Beyefendi" diyorlar, "Bize, sıfırı tarif eder misiniz" buyuruyorlar. Bir felsefe öğretmeni için gerçekten zor soru, Hasan Ali'nin verdiği cevaplar ise pek sıradan, Büyük Kurtarıcı'yı tatmin etmesi imkansız ve edemiyor. Sonunda, Hasan Ali, "Efendimiz, sıfır yok demektir" cevabında karar kılıyor ki, Paşa, buna hemen, "Güzel, bu yok olan şey, bir rakamının önüne, sağına geçince onu on misli yükseltiyor, bu nasıl olur" diyor; herkesin önünde Hasan Ali çok zor bir duruma düşüyor. Hasan Ali'nin, buna, derhal bulduğu cevap şudur: "Efendimiz, daima arkanızda ve solunuzdayım, sıfır işte Efendimizin solunda olan bendenizim."[219] Böylece Hasan Ali, hem Büyük Kurtarıcı'nın yanında sıfır değerini kabul etmiş ve hem de Büyük Kurtarıcı hep yükseltme misyonunu üstlenmiş

218) *Tezler*'de yeri var, analiz etmiştim.
219) Ahmet Hamdi Başar, *Atatürk'le Üç Ay*, İstanbul, 1945, s. 34-35.

oluyordu. Kendisine de yükselme yolunu açmış haldedir.

* * *

Bir "Doğu Devleti" izlenimi veriyor, liyakat ve kurumlardan daha çok, yakınlık, terfi nedenidir; "Ebedi Şef" ile yakınlığın çok önemli sayıldığı bir dönemdi. Hasan Ali'nin milletvekili olması o kadar önemli olmayabilir. Bu üç aylık tren seyahati ile birlikte Büyük Kurtarıcı'nın gözdeleri arasına girmişti, Çankaya sofralarına çağrılabilirdi ve bir rekabetin başladığını görüyoruz. Bir Çankaya sofrasında, Büyük Kurtarıcı'nın "zeki bir genç" demesiyle birlikte savunma ve karşı-hücum mekanizmalarının işlediğini okuyoruz; "Efendim, Hasan Ali Mevlevidir, babası da Mevlevidir", bu, herhalde, ilk atış oluyor. Büyük Kurtarıcı'dan beklenmedik bir karşı hücum var ve bizi ilgilendiriyor.

Bunlara ne kadar güveneceğiz? Çankaya sofralarında bir iktidar mücadelesi olduğu kesindir, bunu doğru kabul etmek durumundayız; ancak devamında kuşkularım mevcuttur. Büyük Kurtarıcı, Hasan Ali'nin Mevleviliğinden kendisine hiç bahsetmediğine işaretle, "Halbuki ben Mevlana'yı takdir ederim" buyuruyorlar. Ama muhatabının bundan dolayı gerilemediği ortaya çıkıyor ve "Efendim, Mevlevilik ibadete çalgı sokarak dini gülünç eden ve Müslümanlığı dejenere eden teşebbüslerden birisidir" yollu ısrarla karşılaşınca Büyük Kurtarıcı, "ahmak" demek gereğini duyuyor;[220] muhatabının bakan veya bir başkası olmasının bir önemi olmadığını öğrenmiş haldeyiz.

Doğru mu? Bilemiyorum. "Mevlana, bilakis, Müslümanlığı Türk ruhuna intibak ettiren büyük bir reformatördür"; Mustafa Kemal'in bunu ve "sarp dağlarda at oynatan Türk için, erimiş kar sularıyla, abdest ve namazdan ibaret olan ibadet tarzı çok hareketsiz kalmıştır" cümlesiyle "Şamani dininde iken dans eden, şarkılar söyleyen, kopuzlar çalan, şiirler okuyan Türk, namazı az ve hareketsiz bir ibadet saymıştı" izahatını da ekliyordu. Aktarmakla birlikte kuşku duyuyorum.

Çünkü bu ifadelerde Mustafa Kemal'e özgü yüksek mantığı bulamıyoruz; Alevi sema'ı için söylenenler doğrudur, dans ve müzik var, fakat Mevlevi ayininde dans olduğunu söylemek zordur. Bunlar uzun yıllar yasaktı ve 1950 yıllarında ilk kez Konya'da sergilenmeye başlamıştı, içerde bir ilgi yarattığını

---

220) *Atatürk ve Din*, Derleyen Sadi Borak, İstanbul, İkinci Baskı, 1996, s. 63.

söyleyemeyiz, yabancı turistler, pek az da olsa gelmeye başlamışlardı, "tourning dervishes" diyorlardı, hoşlandıkları kesindir. Dolayısıyla, Mevlevi ayinlerinde dans ve müziğin olduğu iddialarını ikna gücünden yoksun bulmak durumundayız; Mevlevilik, Yunusiliğin daha entelektüel halidir ve sadece yasakları delmek anlamına geliyordu. Kendi yasaklarını delen bir düzenle karşı karşıyayız.

Burada, yine güvenirliğinden önemli ölçüde kuşku duyduğum, iki haber daha var. Birincisi şudur; "Atatürk, okul tatillerinde Selanik'e döndükleri zaman Mevlevi tekkesini ziyarete giderler, orada Mevlevi ayini dinler semağ seyredermiş",[221] bu iddia, Büyük Kurtarıcı'yı, bir müntesip olmasa bile bir Mevlana hayranı yapmaktadır. Araştırılması gerekiyor.

Bir diğer haber, daha önce sözünü ettiğim *Nur Baba* ve bunun "gerçek" kahramanı ile ilgilidir; Yakup Kadri'nin anlatımı ile çelişmektedir. Burada, "Atatürk, tekkeleri ve zaviyeleri kapattıktan sonra bir ara Bektaşi dede babası Ali Nutku ile Haydar Naki Beyleri davet etmişti" deniliyor;[222] yasak bir zamanda dedeler, Çankaya sofralarında ağırlanıyorlar. Bu kaynağa güvenecek olursak ilmi sohbetler yapıyorlar ve bu ilmi sohbetlerin ileri merhalesinde, Gazi Hazretleri, Yakup Kadri'nin mevcudiyetini temenni ediyorlar, "Atatürk ve Din" kitabında "emrini verdi" denmektedir ve "Yarım saat sonra Yakup Kadri Bey"in hazır olduğunu ekliyorlar; buna da inanacak olursak büyük yazarımızın pijamasının üstüne bir elbise giymiş olması gerekiyor, aksi halde "yarım saat sonra" huzura girmesini düşünemeyiz. Büyük Kurtarıcı, Büyük Yazarımız'a, "yazdığınız *Nur Baba* romanı, Ali Nutku Baba'yı müteessir etmiş zannederim" diyor; gönlünü almaya çalıştığını tahmin edebiliriz.

Buna ihtiyaç var, "Yaban" müellifi, bir gece yarısı, "apar-topar" denebilir, *Nur Baba*'da bir ahlaki dejerenasyonun sembolü olarak tasvir ettiği bir tekke şeyhinin huzuruna çağrılıyordu.[223] Mekan, Çankaya'dır, herhalde, onurunun

221) Ibid, s. 60.
222) Ibid., s. 55.
Savcıların, Tarikat Şeyhi F. Gülen'i arattıkları sırada, zamanın Devlet Başkanı Özal'ın Çankaya Köşkü'nde sakladığını biliyoruz. Özal'ın ilhamının bu tür yazımlardan çıkması ihtimal dahilindedir.
Bu arada, bir rastlantı, Galatasaray Lisesi mezunu Ali Nutki'nin Şeyh Celalattin Efendi'nin yeğeni olduğunu öğreniyoruz ve aynı zamanda Mevlevi Şeyhi olduğu ortaya çıkıyor.. Hasan Ali'nin büyükleri bu Şeyh'in müntesibi idiler, etkisi var mı, ayrıca isim benzerliği mi, söylemiyorum.
A. G. Sayar, *Hasan Ali Yücel'in*... op. cit., s. 37.
223) Nâzım Hikmet'in de, yine böyle bir gece, polis marifetiyle Çankaya Köşkü'ne çağrıldığı rivayet edilir; Nâzım'ın, "Ben deniz kızı Eftelya değilim" deyip reddettiğini de duyuyoruz. Uydurulmuş da olabilir, ancak bilimde, kaynak kullanımında, "uydurma, ancak doğrudan daha gerçek" tespiti var.

zedelendiğini hissetmiştir; o hissetmese bile, ben hissettiğini yazıyorum.

* * *

Güzel, ancak elimizde bir başka kitap var; çok uzun yıllar kültür işleri genel müdürlüğü ve müsteşarlık yapmış birisinin kaleminden çıkmış olduğunu görüyoruz, demek ki pek güvenilir zevattandır. Bulunduğu pozisyonlar, devletin arşivlerini kullanmaya imkan sağlıyor ve ayrıca bu çalışması, pek resmi "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" yayınları arasında yer almaktadır. Hem kaynakları ve hem de yayınlanması açısından son derece resmidir ve güvenlik soruşturmasından geçmiş olduğundan kuşku duymuyoruz.

Kültür Müsteşarı Mehmet Önder, önce şu bilgiyi veriyor: "20 Mart 1923 Salı günü Konya'ya gelen Atatürk, Konya'da kaldığı bir iki gün içinde, hem bu müzeyi, hem de Mevlana Dergahı ve Türbesi'ni ziyaret etmiş, kendisine verilen bilgileri dikkatle dinlemişti. Özellikle Mevlana Dergahı'nda üç saatten fazla kalmış, kendisi için yapılan sema ayinini hayranlıkla seyretmiş, Mevlana'yı takdir dolu sözlerle anmıştı."[224] Çok ilginç, bu dergah ziyareti ve ayin, Nevruz'a denk geliyor; fakat bunu bir tesadüf olarak görüyorum.

Müsteşar Önder, 30 Kasım 1925 tarihli, tekke, türbe ve zaviyelerin kapatılması kanununu "devrim" olarak gösterme alışkanlığını sürdürüyor; fakat bir de, "Türkiye'deki bütün türbe, tekke ve zaviyeler kapatılır ve eşyaları müzelere kaldırılırken, Atatürk, Konya'daki Mevlana Dergahı ve Türbesi'nin kapatılmayarak, mevcut eşyası ile birlikte, müze olarak düzenlenmesini ve ziyarete açılmasını emretmişlerdi" malumatını ekliyor. Emir yerine getirilmiştir; bunu da, 6 Nisan 1926 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan, "Tarz-ı mimari nokta-i nazarından kıymeti ve etnografyaya müteallik asarı ihtiva eylemesi hasebiyle müze ittihazına elverişli olduğu anlaşılan Konya'daki Mevlana Türbesi" hakkındaki kararnameden anlıyoruz. Öyleyse, Celalettin'in sandukası, bu tarih itibariyle, türbe niyetiyle değil, müze hesabıyla ziyaret edilebilecekti, açılmıştır. Daha doğrusu hiç kapatılmadığını tespit etmiş oluyoruz.

* * *

---

224) Mehmet Önder, *Atatürk Konya'da*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu-Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1989, 113.

Tezler'de, Cumhuriyet'in laisizm için hiçbir felsefi ve ekonomik dayanak bulamadığını tespit etmiştim; pratik ve hatta konjonktürel idi. Geçici bir korkudan doğmuştu; bu korku, biçimini ve süresini belirliyordu. Fakat başka türlü değerlendirenler var; bunlar, Mustafa Kemal'in kişiliğine daha büyük önem veriyorlar. Büyük Kurtarıcı'nın ileri yaşlarında Batıniyet'in etkisi altına girdiğini yazan Macmillan, bu kategoridedir.[225] Gerçekten girdi mi, ne zaman; bilgilerimiz çok azdır ve bildiklerimiz her gün bir kez daha alt-üst olmaktadır.

* * *

Hasan Ali Yücel'in bakan olmasıyla, eğitim ve kültür işlerinde ezoterizm önemli mevziler kazandığını, çok önemli bir hipotez olarak, ortaya koyabiliyoruz. Bu dönemin bir "aydınlanma" ve bir de "dine dönme" yüzü var. Ölçülmeyi ve karşılaştırılmayı beklemektedir.

* * *

Üç çocuğu oldu. Can ve Canan, ikizler, Feyzi Ati'nin ana okuluna gittiler; aldıkları eğitimde ezoterizmin çok ağırlıklı olduğunu tahmin edebiliyoruz. İkizlerden Can, şair oldu ve Canan ise, Hasan Ali'nin, yazılarını yayına hazırladı.[226] Üçüncüsü, Gülümser'den ise bir haber çıkmadı. HAY ise 28 Aralık 1938 ve 5 Ağustos 1946 tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanlığı yaptı.[227] Kimileri, bunlara "Yücel-Sever" tabir ediliyor, bu zamanı yedi yıl yedi ay yedi gün olarak hesaplamak istiyorlar; yedi sayısına mistisizm yüklendiği hep malumdur, olabilir.

Öyleyse bir "Yücel-Sever" olarak tanıdığımız Profesör Güner Sayar'dan,[228] son kez, aktarma zamanı ve yeridir.

---

225) "He had a rational and scientific mind, but in later life grew fascinated by the esoteric. He refused to allow Ankara radio to play traditional Turkish music; it was what he listened to with his friends. He wanted to emancipate Turkish women, yet when he divorced the only woman he ever married, he did so in the traditional Muslim way. He was a dictator who tried to order democracy into existence."
Margaret Macmillan, Paris 1919, New York, 2002, s. 370.

226) Hasan Ali Yücel, *Hürriyet Gene Hürriyet*, yayına hazırlayan Canan Y. Eronat, T.C. Kültür Bakanlığı, 1998.

227) M. Orhan Bayrak, *Türkiye'yi Kimler Yönetti 1920-1992*, İstanbul, yeni baskı, 1992, s. 54.

228) Ahmet Güner Sayar, *Hasan Ali Yücel'in*... op. cit., s. 110-111.
Sayar, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, "terbiyesinde.. aile itibariyle, mensup olduğu Mevleviliğin... büyük payı vardı" ve "birkaç dede'den Mevlevi" dediğini de haber veriyor.
"Hilmi Ziya Ülken'e göre HAY, Mevlevi dervişidir. Mehmet Önder'in müşahadelerine göre

* * *

"HAY, Yenikapı Mevlevihanesi ile yakın bir ilişkisi olmasına rağmen burada tarikat adab ve erkanına uygun tarzda çilesini tamamlamış bir Mevlevi dervişi değildir. Sadece onun içinde doğup büyüdüğü, soluklandığı Mevlevi ortamı, ailesi ve Yenikapı tekkesi, kalbinin Mevlana'ya bağlanmasında, subjektif bilgi dünyasının verilerine ve kaynaklarına ulaşmasında katkıda bulunmuştur. Dahası, Yenikapı Mevlevihanesi HAY'ın zatına mahsus mistik bir gaye ile taltif olunmasında pay sahibidir. Bir kez daha ifade edelim ki, HAY, Mevlana'yı sevmede ve sevilmede bu sevginin yollarını daha çocukluk yıllarında öğrenmiş bir Mevlevi muhibbidir. Çileli siyasal kariyeri ve ertesinde cereyan eden siyasal fırtınalar HAY'ı mistik bir limana sığınmaya, hatta bu defa, içindeki Mevlevi tekkesine dönmeye mecbur bırakmıştır. Nitekim onun kaleminden 1947 sonrasında, Mevlana sevgisi ve Mevlevilik kültürüne dair dökülenler kendisini birçok araştırıcının gözünde Mevlevi yapmaya yetmiştir."

* * *

Güzel, peki bu "HAY", nereden ve neden çıkıyor? Bilimde hiçbir çıkıntıyı kendi halinde bırakamayız. Araştırmak zorundayız, çok zorlanmıyoruz, çünkü, ipucu, yukardadır, "hay'ı mistik bir limana sığınmaya" ibaresi, a la Sherlock Holmes,[229] ipucu veya "suç kanıtı" değerindedir. Demek ki mistisizme ve bu arada Yahudi sufizmine bakma gereğine işaret ediyor, bilimsel mantıktan, böyle, dedüksiyon yapıyoruz.

HAY, samimi bir Mevlevi' idi."
"Ahmet İnam ise 'Yeni Hayat' şiirindeki, 'biz yeni hayatın erenleriyiz' mısrasından hareketle HAY'ın yeni hayatın ereni olmasını onun Mevleviliğine bağlamıştır. İsmail Kara'nın tevcihine göre 'Mevlevi meşrepti' ve Profesör Celal Şengör'e göre 'Mevlevi Dervişi' ve 'Mevlevi' idi."
Demek ki "Yeni Hayat" idesi, bunlarda ortaktır. Cemaata mahsustur, demek istiyorum.

229) Bir aradan sonra tekrar başladığım doktora derslerimde, üniversitede bir doktora dersimize, de facto, daha önce doktora öğrencim ve şimdi yazıcılıkta hemrah'ım olan Fikret Bila'dan ödünç alarak, "düşünmeyi öğrenme" adını koyuyoruz. Doktoranın kod adı, düşünmeyi öğrenme'dir ve Conan Doyle'un, ölümsüz Sherlock Holmes episodları ile başlıyoruz. Birincisi, "A study in Scarlet" harikadır, düşünmeyi öğrenmek isteyenler için yazıldığında hiç kuşku yoktur.
İki ayrıntı ekleyebiliyorum, bir, Einstein da aynı düşüncede idi, Sherlock Holmes, bilimde metodu öğretenler arasında ve başında sayıyordu. İki, Sultan Hamit, her gece bir episod okutuyor ve daha doğrusu okutturuyordu; Sir Arthur'u, Dersaadet'e davetle mecidiye nişanı verdiğini, başka bir yerde, yazmıştım. Ağrıyan dişini kendisi çekecek kadar müdebbir Hamit'in, uyuması halinde tehlikeden vareste kalabilmek için Holmes-han'ı, bir perdenin arkasında tutmasına şaşırmamalıyız.
Arhur Conan Doyle, *The Complete Sherlock Holmes*, 1984, Hamlyn Publishing.

* * *

Yahudi Ansiklopedisi, Hai Ben Sherira girişine sahiptir;[230] ve daha kısa, "Who's Who in Jewish History"de, "Hai Ben Sherira" olarak yazıyor,[231] İngizce transliterasyonunda usul budur. Bu iki kaynaktan HAİ'ın, Yahudi tarihinde pek önemli bir yeri olduğunu çıkarıyoruz.

Fakat Yusuf Besalel, "geonim" girişinde, İbrani gaon'nın çoğulu olup, "büyük bilginler" anlamındadır ve "gaon" büyük bilgin karşılığı oluyor, Rabi Şrira Gaon ve oğlu "Rabi Hay Gaon" bilgisini de veriyor; "ben" oğlu olup, Bilgin Rabbi Şrira oğlu Bilgin Hay'ı bulmuş oluyoruz.[232] Öyleyse bizler ve bu arada Türkiye Yahudiliği "hay" diyoruz; bu durumda "HAY" make-up'ının Yahudi tarihinden çıkarıldığı hipotezini kurmak üzere hakkımız var.

Şunları sıralayabiliyorum. Bir, "he was a mistic"; bu tespit, hem İbrani HAY'a ve hem de "bizim" HAY'a uygun düşüyor, her ikisi de tasavvufi idiler. İki, *Encyclopedia Judaica*'da, cd-rom'dan okuduğum için sayfa numarası veremiyorum, "To Hai are ascribed some 25 poems, most of which are prayers, selihot and piyyum, a few of them didactic poems on laws and etiquette and eulogies of contemporary personalities" kaydı da var; Yahudi Gaon Hai, şiir yazıyor, didaktik, dua-türü ve kişileri kutsuyor. HAY'ın da şiir yazdığını, "Mevlana Rübaileri"[233] ve Celalettin Efendi'ye methiyeler bunlar arasındadır, biliyoruz. Üçüncüsü, 939-1038 tarihleri arasında yaşayan HAY, hep, "sürgünde" ve daha doğrusu Erez Israel'den uzakta yaşamaktan büyük acı duyuyordu, "much bitterness his sense of living in exile from Erez Israel," fakat diasporada, bir tür "ışık" olmuştu. Büyük bilginler, geonim, meyanında olup, Pumbedita akademisine damgasını vurmuştu Erez Israel ya da Kenan'dan uzak olanları bıkmadan usanmadan aydınlatıyordu. Hasan Ali Yücel de bir "aydınlamacı" oldu ve Israel Devleti'nin kurulmasından önceki bir zamana denk düşüyor. Belki dört, Hai, Arapçayı ve bilhassa Farsçayı çok iyi biliyordu; edebiyata hakimdi. HAY da, Farisiden çeviri yapabiliyordu; o halde,

230) *Encyclopaedia Judaica* - CD-Rom Edition, Israel.
231) Joan Comay, *Who's Who in Jewish History*, revised by Lavinia Cohn-Sherbok, London, 1974-2002, p. 154.
"Lavinia" adına, LVN, dikkat edilmesini diliyorum. "DTC", kitabımızda, bir bölümde gerekiyor.
232) Yusuf Bealel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, Cilt 1, İstanbul, 2001, s. 188.
233) 1932 yılında yayınladığı bu çevirileri, Şerifettin Yaltkaya ve Şeyh Abdülbaki'nin yardımlarıyla yaptığını açıklamaktan geri kalmıyor; demek Bedrettin risalesi müellifi Şerifettin Efendi ile bağlantısı sürmektedir, Hikmet, bunu biliyor mu idi, araştırılması yerindedir.

"HAY-HAİ" benzerliği ortada ve işaretler, yeterlidir.

* * *

Yalnız, burada sergilenen, benim bu mantık silsilemde, başkaları da olabilir ama benim hemen gördüğüm, çürük bir nokta var. Peki Profesör Sayar veya Profesör Şengör, ki annesinin de Mevlevi olduğunu tahmin ediyoruz, Yahudi tarihini biliyorlar mı? Bu soruya net bir cevap veremiyorum. Mümkün ve muhtemeldir; ayrıca ikisinin de pek değerli profesörler olduğunu teşhis ediyoruz.

Çok küçük bir ihtimalle bilmemeleri halinde ise, "öğrenmiş" oluyorlar. Çünkü, temel bilim, "basic science" da diyoruz, ortak mülkiyettedir.

Geçtiğim Günlerden

HASAN ÂLİ YÜCEL

Önsöz: Can Yücel

İletişim Yayınları

İkinci Kitap
MÜDAHALE

Birinci Bölüm

MUSUL'U ALMAK VEYA MUSUL'A VERMEK

Bugünkü durum göz önünde tutulduğunda Türkiye'nin Musul ve Kerkük üzerinde söz hakkı var mı? Daha doğrusu Türkiye'nin bir Irak politikası var mı?

Burada, "Bir hakkı var mı" demek istiyorsunuz, çünkü, "hak" olmadan, "söz hakkı" olmayacağını kabul etmek durumundayız. Bir devletin veya kavmin, henüz o sırada kendisinde olmayan, topraklar üzerinde hak iddialarının bazı dayanaklarını biliyoruz; a- tarihsel, b- nüfus ağırlığı, birincisi, tarihte çok olmuştur. İkincisini önlemek için etnik temizlik ya da egemen kavme dönüştürme yollarını sayabiliyoruz. Nüfus, bir hak iddiasına yol açmasaydı, "etnik netoyaj" bu kadar çok olmazdı, demek hak iddiaları var. "Etnik netoyaj", katliam, egemen kavimleştirme ve tehcir ya da göçertme yollarıyla olabilmektedir ve çok zaman "eski" hak iddiasını çürütmek veya "yeni" bir hak iddiası yerleştirmek üzere yapılmaktadır.

Bunlara, bir de bizim hukukumuzdan gelen hak iddiasını ekleyebiliriz; İstanbul meclisinde deklare ve Ankara meclisinde teyit edilen "Misak-ı Milli",

"Ulusal Ant," var.[234] Misak-ı Milli, çizilmiş bir harita değil, ancak tarif edilmiş bir sınır ve ülkedir; burada, Musul'u buluyoruz. Ne kadar çizilmiş harita değilse de, Musul'un, Misak-ı Milli tarifi içinde olduğu üzerinde bir ittifak görüyoruz. Bizde "Ulusal Ant", en kuvvetli "hak iddiası" gerekçesi kabul ediliyor.

Peki Kerkük?

Bu yanlışı S. Demirel de yaptığına göre mazur görebiliriz. Yazık, Başbakanlık yaptı, Çankaya'da ikamet etti, hâlâ, Kerkük'ün Musul'da olduğunu öğrenememiş, kaba bir inşaat mühendisliğini aşamadığını çıkarabiliyoruz. Osmanlı'da, bugünkü Irak, üç vilayetten oluşuyordu, Vilayet-i Basra, Vilayet-i Bağdat ve Vilayet-i Musul idiler. "Irak" sonradan icat edildi. "Musul" demek Kuzey Irak demektir ve hak iddia etmek de, Süleymaniye, Musul Şehri ve Kerkük ile Erbil üzerinde "hakkımız var" demektir. Kısacası Musul'u almak, Talabani ve Barzani'de dahil, Kuzey Irak'ı almaktır.

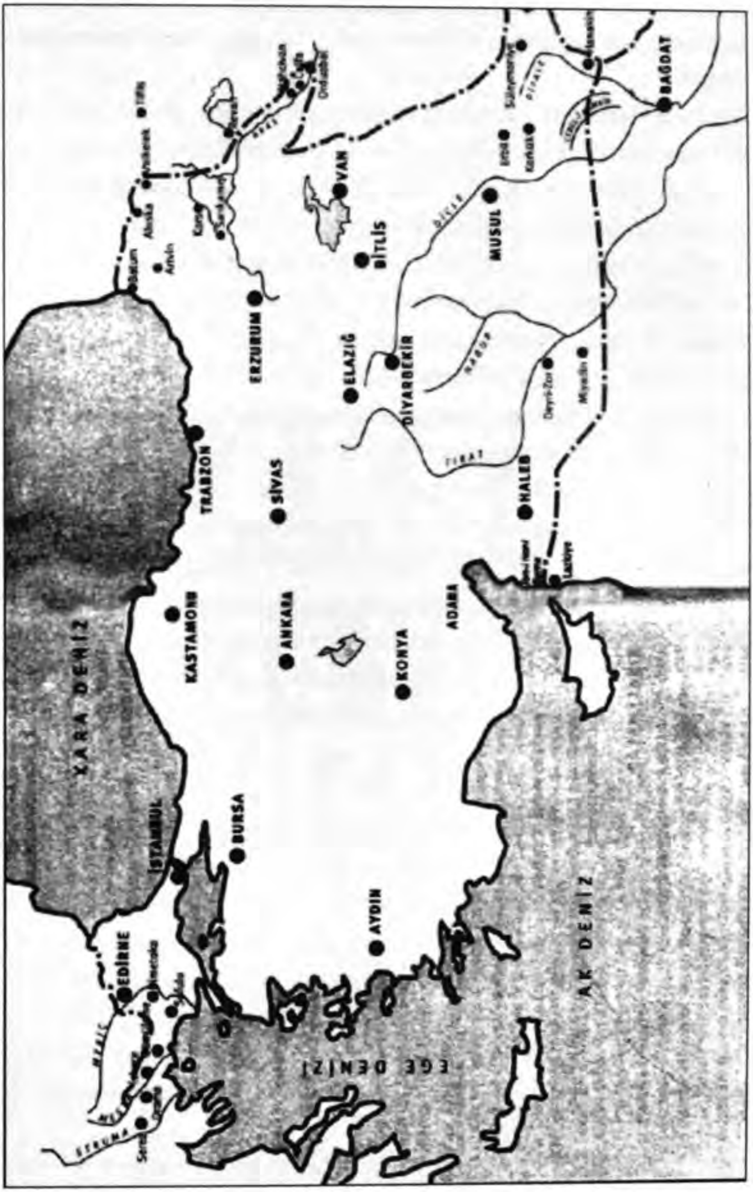
Misak-i Milli'ye göre, Türk Devleti, buralarda hak sahibidirler; hem Büyük Kurtarıcı ve hem de Cumhuriyet'çi Paşa, İsmet Paşa, hep bu görüşte oldular.

Bunu kabul etmemek, İki Büyük Paşa'nın böyle istediklerini reddetmek, Kemalizmden çıkmaktır. Kabul edip "yapamıyoruz" demekle Kemalist kalmak mümkündür, ancak bunlara "güçsüz Kemalistler" diyoruz. Çocukluğumda, Adana'nın bağlarına gittiğimizde, Orhan dayım söylerdi ve pek severdim, "Ben bir garip kuşum/ yurdum yuvam yok/ kanadım kırık/ yollarda kaldım" şarkısı bunlara uygundur. Bunlar kanatları kırık, yollarda kalmış Kemalistlerdir.

Fakat Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ 1926 yılında bir anlaşma olduğunu... Haber verdiler, Musul'dan söz ettiğini söylediler, İlker Paşa'nın açıklamalarını televizyondan izledim, rahat konuşuyordu, ancak konuşması çok talihsizdir. Daha önce de işaret etmiştim, Harp Akademileri'ndeki davetli öğretmenleri, Genelkurmay'daki danışmanları ve hassaten "uluslar arası ilişkiler

234) Tarihçi Budak, değerli çalışmasında, Misak-i Milli'nin ilk tasvirinin daha geriye gittiğini ortaya koyuyor; Paris-Sulh Görüşmelerine , 23 Haziran 1919 tarihinde sunulan ve "Muhtıra" tabir edilen Misak-i Milli'nin, Nafia Nazırı Ferit Bey tarafından kaleme alınmış olduğunu okuyoruz. Doktor Budak, bu Muhtıra'nın çeşitli versiyonları hakkında da bilgi vermektedir. Ayrıca Muhtıra'ya bağlı kalarak hazırladığı "Misak-i Milli" haritası çizmiş durumdadır. Aktarıyorum. Mustafa Budak, *İdealden Gerçeğe – Misak-ı Milliden Lozan'a Dış Politika*, İstanbul, 2002-2003, s. 75.

Misak-ı Milli: 23 Haziran 1919

Doç. Dr. M. Budak, İdealden Gerçeğe, Küre Yayınları, 2003

profesörleri" olanları, tart etmek çok isabetlidir ve verimlidir. Ben bunlara bağlamak zorundayım, pek bilgisiz öğretim üyeleri ile kurmay sınıfı ve dolayısıyla paşalık çok zayıflamış görünmektedir. Nitekim, İlker Paşa mukni olamamaktadır.

İlker Paşa Hazretleri, Mustafa Kemal'in 1923 yılında, Musul'u her an alabileceklerini, bu ifadenin benim *Sırlar* kitabımda olması gerekiyor, ancak 1926 yılında, Musul'un mandater Büyük Britanya'ya bırakıldığını ve Büyük Kurtarıcı'nın antlaşmalara sadakat ile ciddiyet timsali olduğunu ifade ettiler. Bu ifadeyi pek talihsiz bulduğumu saklayamıyorum. En kısa bir zamanda, Akademilerdeki öğretim kadrolarını ve müfredatı değiştirmeyi öneriyorum. Bu olmazsa, kurmay sınıfını kaldırmak da düşünebilir; general olmak için, pek çok orduda, gerekli görülmemektedir.

Bir, Türkiye Cumhuriyeti, antlaşma fetişizmi ile değil, antlaşmaları yırtarak kurulmuştur. İki, antlaşmalara sadık devlet adamlarını pek "ciddi" sayacak olursak, en ciddimiz Damat Ferit Paşa oluyor ki biz "hain" tabir ediyoruz.[235] Üç, yapılmış anlaşmaları zamanı geldiğinde tanımamaya, devlet hukukunda "revizyonizm", gözden geçirme, diyoruz ve 1920 yıllarında misalleri gani'dir. Dört, savaşların çoğu, antlaşma yırtmaktan çıkıyordu. Devletler, müzayaka altında bir antlaşma imzaladıklarına inanırlarsa, zamanı gelince bunları yırtıyorlar. Ya sulh ya da silah yoluyla, ama yırtıyorlar.

Peki..

Kemal Paşa'ya "dahi", eşsiz dahi, diyerek, Kemal Paşa'yı, kitaplardan çıkarmak da bir yoldur. Bu "güçsüz Kemalistler" yoludur ve Kemalizmden çıkmak üzere bir yol inşa edilmektedir.

Kaldı ki, Büyük Kurtarıcı'nın İsmet Paşa'ya, Musul'u alma vasiyeti, 1938 ve İsmet Paşa'nın yerine geçeceğini beklediği Bülent Ecevit'e aynı ifadeyi muhtevi vasiyeti, 1970 tarihlidir. Vasiyet ayrı, Kurtarıcı'nın, 1926 yılından çok sonra benzer direktif ve taahhütleri olduğu, Genelkurmay yayınlarında da olmalıdır. Dolayıyla Atatürk'ün ciddi oldukları kesin olmakla birlikte İlker Paşa Hazretleri'nin bu açıklaması yersizdir.

---

235) Marazi değilse hiç kimse doğuştan hain değildir ve kendi gücüne güvenmemenin sonucunda çıktığını da görebiliyoruz. Nitekim, Misak-i Milli fikri ve ilk formülasyonu Ferit zamanında çıkmıştır.

K. Irak'a girelim yoksa onlar gelir

CUMHURBAŞKANI Ahmet Necdet Sezer ile Çankaya Köşkü'nde görüşen eski Başbakan Bülent Ecevit, Kuzey Irak'ta daha ciddi ve tehlikeli gelişmelerin işaretlerinin geldiğini belirtti. Kürtlerin Kuzey Irak'ta herkesi kapsayacak güçlü bir parti oluşturma çabasında olduklarını belirten Ecevit, şunları söyledi:

"Ona paralel bir Kürt partisinin Türkiye'de gerçekleşmesini düşünüyorlar. Bunu da başarabilirler. Bunu başardıktan sonra diyecekler ki, biz niye iki ayrı toprak olalım. Beraber bir siyasal gelişme sürdürdükten sonra 'Türkiye'den toprak alalım' havasına girecekler. Bu yönde hayaller olduğunu görüyorum. Türkiye Kuzey Irak'a işgal amacıyla değil, güvenlik amacıyla olumsuz gelişmeleri önlemek amacıyla mutlaka girmelidir. Yoksa Kuzey Irak Türkiye'ye girecektir."

■ ANKARA/ANKA

Hürriyet, 23 Aralık 2004

AKŞAM

AKŞAM TÜRKİYE'NİN GAZETESİ 3 OCAK 2005 PAZARTESİ 25 YENİ KURUŞ / 250 BİN LİRA

34 YILDIR GİZLENEN VASİYET

İsmet İnönü'nün Ecevit'e 'Musul'u al' diye vasiyet ettiği öne sürüldü. AKŞAM, bu iddiayı Ecevit'e sordu. Tarihi bir cevap geldi: Evet doğru. Bunu bir gün bile aklımdan çıkarmadım. Ama şartlar elvermedi.

ECEVİT, KÖŞK'E SIR 'VASİYETİ ANLATMIŞ'

"12 MART'TAN HEMEN ÖNCE BU OLAY OLDU"

Sezer'e 'Şimdi ortam uygun' dedi mi?

Eski Başbakan Ecevit, 'Bu vasiyetten kimseye bahsetmedim, bahsetmeyi de düşünmüyordum. Ama Irak'taki son gelişmeler, Musul'un alınması için uygun ortam sağladı' diye, konuşmu. Prof. Küçük'ün bu sırrı Metin Toker'den öğrenmiş olabileceğini söyledi.

Haberi 17'de

Bu arada küçük bir parantez, Büyük Kurtarıcı'nın vasiyeti, benim bilgime göre, "mutlaka alın" yolundadır. "İmkan olursa.." ile vasiyet olmayacağını kabul etmek mecburiyetindeyiz.

O halde "Türkiye'nin bir Irak politikası yoktur" mu diyoruz?

Hayır, vardı. Vazgeçilmiştir. Vazgeçmek de bir politikadır.

Türkiye Cumhuriyeti, ilk Devlet Başkanı Mustafa Kemal Atatürk, sonraki Devlet Başkanı İsmet Paşa, sonra gelen Başbakan Adnan Menderes, Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarını, Lozan Antlaşması'na rağmen, hiçbir zaman kabul etmediler. Şimdi, yenilgiyi kabul eden, teslimiyetçi bir hükümet var. "Nova Politika" budur; yeni bir politika için hükümeti en eski kafalılara vermek usuldendir. Çünkü, "takiye", contre-révolution tarikinde elzemdir ve şimdilerde, Türkiye'nin iki yüz yıllık, Üçüncü Selim'den bu yana, bütün ileri adımlarını, bütün kazanımlarını, kazıyoruz. Takiye, karşı-devrimdir ve benim "çifte ihanet" kavramı ile anlatmaya çalıştığım da budur.

Bu arada not ediyorum, ben 2002 Kasım ayından beri, bu ak-ist hükümetin, bu amaçla kurulduğunu ve ilaveten, hiçbir zaman meşru olmadığını söylüyorum. Neden mi, meşru görmüyorum? Üçün biri oy ile saylavların üçte ikisinin verilmesini meşru sayacak kadar cahil değilim. Meşru sayanlar öyledir demiyorum, ben, bilgisiz olmadığımı ilan ediyorum. Kuşkusuz , "bul karayı al sandalyaları" türünden kumarbaz bir seçim sistemini de meşru sayamayız. Milletvekili adaylarının halk tarafından belirlenmediği bir rejimi de meşru kabul edemeyiz. Bu halkın değil, yüksek bürokrasi ile oligarşinin ve de Washington'un seçimidir.

Bu, bir yüksek bürokrasi hükümetidir ve teslimiyet için hükümet verilmiştir. Bu nedenle, 2002 Kasım seçimlerinden hemen sonra, otuz beş yıldır, yüksek bürokrasinin en çok istediği ekiptir, demiştim ve önce alayla karşılaştım ve şimdi kabul görüyorum.

Fiilen var olan, ancak resmen ilan edilmeyen Kürt Devleti Türkiye için tehdit midir?

Çok yakın zamana kadar tehdit sayılıyordu. Şimdi teslimiyetçiler ve bu arada, Koç-Doğan medyası medyokratları, tehdit olarak görmüyorlar.

Peki Siz?

Otuz yıldır, Amerika Birleşik Devletleri'nin önce Kuzey Irak'ta bir Kürt Devleti kuracağını söylüyordum. Ortaya çıkıyor ve "var olan" ile "resmen ilan edilmeyen" arasındaki farkı önemsememek gerekiyor. Devlet, öncelikle, fiili bir durumdur ve bunu netlikle müşahede edebiliyoruz.

Burada önemli olan şudur, Bülent Bey, Cumhurbaşkanı Hazretleri'ne gittiğinde, evimde otururken, hiçbir haber almadan, Bülent Bey'in, Cumhurbaşkanı Hazretleri'ne, "Musul'u alın" dediğini tahmin edebildim. Çünkü teori ve bir de tarih bilgisiyle bakıyorum ve Bülent Bey'i tanıdığımı sanıyorum, bu topraklara bağlıdır. Şunu da ekleyebiliyorum, Ecevit'in, "Biz Musul'u almazsak, Musul bizi alır" olarak özetlediğim nazariyesi de yerindedir. Artık bir süreç başlamıştır. Burada da "Musul" Kuzey Irak'tır ve Musul'u almak, Barzani-Talabani'yi almaktır. Tersi de doğrudur. Süreç işlemektedir.

Böyle ekiplere hükümet sandalyesi verilirse, ki ben Ak-istlerin seçimle geldiklerini hiç ciddiye almıyorum ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Özkök'ün 3 Kasım 2002 seçim günü, uçağa binip Washington'a gitmesini de, oradan "halk istedi" beyanatı vermesini de doğru bulmuyorum, daha önce de ifade etmiştim. Diktatoryalarda bile olmayan bir seçim sistemiyle, "Bu oyu saymıyoruz, şu oy torbaya sokmuyoruz" hesaplarıyla, üçte bire halk diyemeyiz. Ecevit, 1977 yılında yüzde 43 aldı, hükümet kuramadı; o zaman yüzde kırk üç halk değildi ve şimdi yüzde otuz dört halktır, böyle mi söyleyeceğiz? Yoksa, 1977 başka bir ülke ve başka bir halk mı? Belki bu ikincisi makuldür. Hilmi Paşa Hazretleri'nin bu hesabını anlayabilecek kadar zeki değilim, anlamıyorum.

Şimdi, oligarşi Barzanici'dir, oligarşik medya Barzanici'dir, çünkü kurulmakta olan devletin Kürdo-Judaik olduğunu biliyorlar. Bu arada not etmeliyim, herkes benden duymadı, sadece bilmeyenler benden öğrendiler. İstanbul'daki oligarşi benden öğrenmedi, biliyordu, bilmezler mi, güzel bir sözümüz var, "Biz kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz" diyoruz. Oligarşi kırk harami'dir ve Israel ile bağları var. Ayrıca, bunların kalemleri de Barzanici'dir ve çünkü

çoğu İbrani asıllıdır. İlaveten, Leyla Zana & Co. da yön değiştirdi ve İsrael yanlısı bir çizgi izlediklerini, sanırım, Yankı'da açıklamıştım. Kürt şeyhleri, beyleri ve okumuşları, artık, Barzani'ye yan gözle bakmayı dahi küfür sayıyorlar. Şu anda henüz Barzani dümenine gelmeyenler, sadece okumamış ve yoksul Kürtlerdir.

Saddam'ın hışmından kaçan Kürtleri alırken, zamanın başbakanı Demirel, korka korka "bizimkilerin akrabaları" diyorlardı ve şimdi bizim Kürtler, Barzanicilere, korkmadan "akrabamız" demektedirler. Nüfusa dayalı hak iddiası süreci, öbür taraftan da, başlamıştır. Buradayız.

Peki nasıl olacak, Kunduracı Paşa mı, Brüksel mi önleyecek? İsmet Paşa böyle durumlarda, "beni güldürmeyin" diyordu.

Ama henüz devlet aşamasında değiliz, diyorlar.

Barzani taifesi, Amerika, İran Azerileri'ni İran'a karşı kurmadan ve Türkiye Kürtleri'ni Türkiye'den kopmaya hazırlamadan, ki Türkiye Kürtleri'nde, halk kademesinde, şu ana kadar böyle bir kopuş yoktur, şeklen bir devlet istemeyecek kadar akıllıdır. Bir de şu var, Türkiye'nin Kürt nüfuslu illeri, Washington'un "Büyük Orta Doğu" Projesi'ndedir. Öyledir ve ilginç değil mi? Bunu da, Hilmi Paşa Hazretleri'nin "halk istedi" dediği Ak-istlerin başı Tayyip Bey, "Diyarbakır-Bağdat eksenini kuracağız" sözüyle açıklamıştı. Biz de "al çocuktan haberi" diyoruz.

Türk Dışişleri yetkililerinin Irak'la ilgili açıklamalarını nasıl değerlendiriyorsunuz, tüm "kırmızı çizgiler" aşıldı, çizgiler mi yanlıştı, yoksa arkasında mı duramıyoruz?

Sözleri mi? Eveleme-gevelemedir. İki gelişme görüyoruz, birincisi, Dışişleri de Hasan Cemal'leşti, bu anlaşılmaz sözler ile, Barzani'yi teskin etmek anlamındadır. İşaretini Fikret Bila'nın "sivil darbe" kitabında gördüm, artık, Washington'un telkin ve direktifleri için, Washington'a gitmiyoruz, merak edince Hasan Cemal'e bakıyoruz, orada Washington görünüyor. Hasan solda olduğu zamanda, sol dilde, "uç veriyor" deniyordu, Hasan artık "Washington ucu" vermektedir. İkincisi, bir Dışişler Bakanlığı vardı ve iki oldu; artık Alp

Ogan ile birlikte, Dışişler Bakanlığı ikiye çıkmıştır. İşgal orduları komutanı Abuzaid gelince bir de Alp Ogan'ı ziyaret etti ve aynı şekilde, Pentagon'dan müsteşar Feith de, Gül'den sonra Alp Ogan'ın kapısına dayandı. Bu Feith, Washington'da Yahudi Lobisi'nin ve "Neo-Konservati:" Komplo'nun önemli adamlarındandır. İşgalin mimarları arasındadır ve bunlar için, birinci vazife, İsrael'i yaşatmaktır ve bu da, ancak "Büyük İsrael" ile mümkündür ki buna resmen "Büyük Orta Doğu Projesi" ve kripto olarak da "Birleşik Devletler'in Osmanlı İmparatorluğu" diyoruz. İkinci Dışişleri Bakanlığı'nda kendilerine yakın bir kulak bulduklarını görüyoruz.

Yazık, Milli Güvenlik Kurulu, icrai değil bir tavsiye yeridir ve kimse bu ziyaretler nereden çıktı demiyor; bunlar yeni usullerdir ve artık "Milli Güvenlik Kurulu" kalmamıştır, diyebiliriz. Artık Amerikalıların giremeyecekleri daire de yoktur ve Milli Güvenlik Kurulu'nun lağvedildiğini gizlemek için, pek zayıf hareket etmiş olan eski Genel Sekreter Tuncer Paşa'nın bu zaafını kullanarak, hakkında, davalar açıyoruz. Bu davalara, "kamuflaj davaları" diyoruz. Milli Güvenlik Kurulu'nun da teslim edildiğini gizlemeye ihtiyaç var.

Hem Dışişleri ve hem de ak-istler, Türkiye'yi alay konusu haline getirdiler, birisi, "Bunu yapan, öder" diyor ve Koç-Doğan gazeteleri, "Erdoğan sert çıktı" diye manşet yapıyorlar. Ne çıktı, nasıl çıktı, ne çıkardı, anlayan yok, gören de yok; kimse bu sözü üzerine almıyor. Anlamsız, ortaya atılmış kelamdır. Diğeri, Barzani, "Sizi perişan ederim" deyince, "Senin seviyene inmem" deyiveriyor; Koç-Doğan, "Gül, cevabını verdi" misli manşet diziyor. Bunu ancak mahallelerde geri basan ince sesli gençler söylerler, "Ay barzani kardeş, seviyeni bulsanaa", ince sözleri budur, bu sözden sonra arkalarını dönmektedirler ve bunlar, itibar bırakmadılar.

Sorunun diğer tarafına gelince, "kırmızı çizgiler" meselesi, bu tür ifadeler, "B Planı", eskiden "Alternatifin var mı" diyorduk veya "Kırmızı Çizgiler", gazeteci sözleridir. Devletler bu tür içeriği olmayan kelam ile yönetilemezler. Durum şudur; Washington, "Ottoman Empire of US" kurmak istiyor, açıkçası, Amerika, Osmanlı İmparatorluğu'nu inşa etmek üzere yoldadır. Oligarşi ve yüksek bürokrasi, önemli ölçüde, buna razı olmuş durumdadır. Geriye ne kalıyor? Ak-istler, teslimiyetçi ve hiçbir zaman "ulusal çıkar" ve "ulusal onur" eğitimi almamış bir tarifedir. /minareler süngü, kubbeler miğfer/ camiler kışlamız, müminler asker/ deyü kıraat ediyorlardı, bir dizesi eksik kalmış, "ezber-

ci imam imiş meğer/, eklemiş oluyoruz. "Millet" bilmezlerdi, "ümmet" derlerdi ve şimdi ümmeti de unuttular ve bisküvi kutularına koyup pazarlıyorlar. O kadar iddialı oldukları İslam'ı terk ediyorlar, terk etmeyecekleri yer yoktur.

Damat Ferit'i aratan bir ekip var.

Bunlar mı, gelişmeleri bile anladıkları, meşkuk bir taifedirler.

Seçim sonuçları belli oluyor, koalisyon güçleri istediklerini elde ediyorlar. Bunlar, daha önce ortaya attığınız tezlerle örtüşüyor mu?

Neden seçim diyelim ki? İşgalcidirler ve yönetimi Iraklılara verdiklerini iddia ediyorlardı. Kuklalarına meşruiyet kazandırabilmek için seçime muhtaçtılar. Buna seçim diyemeyiz. Ancak, Kuzey Irak'ta Kürt devletsi yapısını yerleştirdiler. Kürt manivelasını, Bağdat'a taşıyabilecekler. Önemli olan budur. Kürtler artık, sömürgeci Amerika'nın neferleridirler.

Benim tezlerimle uyuşup uyuşmadığı noktasına gelince, bir noktayı açıklamak istiyorum. Yaptıklarımı doğrulamaktadır. Bu vesile ile not edebiliyorum, daha önce Öcalan ile görüşmemin, azalmakla birlikte, hâlâ eleştiri hedefi yapıldığını görüyorum. Bunlara kızmıyorum, ama bu eleştiri sahiplerini, dünyadan habersiz ve zaman zaman da gafil görüyorum. Aynı durum kırk kez karşıma çıksa kırk kez yaparım, devletin izlediği politikayı o zaman da yanlış buluyordum ve şimdi daha yanlış buluyorum. Ne yapmalıydım, Barzani'ye mi gitmeliydim, birtakım "atını vuran kovboylar" bir Kürt devleti kuruyorlardı, bunlara mı katılsaydım? Şimdi Barzani yanlısı internetlere bir baksınlar, Öcalan, bu Kürt Devleti'ne karşı çıkıyor ve bütün internet siteleri, "Apo'yu Yalçın Küçük Kemalist yaptı" yollu bar bar bağırıyor. "Apo, Türkiye'yi savunuyor, Gurusu Yalçın Küçüktür" deyü küfrü eksik tutmuyorlar, benim böyle bir iddiam olmamıştır. Bir 29 Ekim'de, Paris'ten, buraya, cezaevine gelirken, o zaman pkk büyüğü olan Yaşar Kaya vesaire "aramızdaki Kemalizmin ajanı idi" dediler, yazdılar ve *Hürriyet* gazetesi, birinci sayfadan haber yaptı. Ben ne yaptığımı biliyorum, beş taş oynamıyorum ve otuz yıldır, Amerika'nın bir Kürt Devleti kuracağını yazıyorum. Kitaplarımda var.

Tek yol, dün de bugün de, Türkiye Kürtleri'ni Türkiye'ye bağlamak ve bunların en özgürce yaşamalarını sağlamaktır. Seçim sonuçları, benim yolumu teyit etmektedir.

Atatürk, Samsun'da, Eziyordu & Korumalar Kurtardı

Milliyet, 12 Şubat 2005

Öcalan'a gitmemle "Leyla Zana & Co, İsrael'e çalışıyor" demem aynı yerdedir. İkisini de ben yaptım ve yapmayı sürdürüyorum.

Bu ülkeyi büyütemezsek, küçülür. Şu anda küçülme süreci mesafe katetmiş haldedir.

Dün de bugün de gördüğüm bu ülkenin bütünlüğünü sadece ve sadece, Türkiye Kürtleri'ni tam anlamıyla kaynaştırmakla sağlayabiliriz. Devlet ve zaman zaman etkili olan, İstanbul kripto-Yahudileri/ Kuzey Irak Kürt-Yahudileri/ İsrael-Yahudileri ekseni, bunun tam aksini yapmaktadır. Türkiye Kürtleri'ni hâlâ aşağılamakta, güven duymamakta ve güvensizliğe itmektedir; ben bunun tersini yapıyorum. Bu nedenle, dgm'de, beni haftada bir beş yıla mahkum eden yargıçlara, "Eğer bu Kürtler, bizden kopmazlarsa, bu sizlere rağmen ve benim türümden Türkler sayesinde olacaktır" diyorum ve hâlâ diyorum. Yaptıklarımı eksik bulmakla birlikte memnunum.

Artık ok yaydan çıktı. Ne kunduracı paşa, ne Özel Tim bir çaredir. Ne kadar çok öldürürsek o kadar Barzani'nin ve Washington'un ekmeğine yağ süreriz. Ne kadar aşağılarsak, daha çoğunu Barzani'nin kucağına atarız. Ben yönetimde bu çizgi sahiplerinin de olduklarını düşünüyorum. Bu çizgide her zaman İsrael parmağı vardır.

İsrael'in Türkiye'de kolu çoktur. "Ahtapot", sekiz kol demek olup, pek eksiktir.

Biz Türkler, Amerika'ya sömürge olmak için hep fazla geldik. Sömürgecileri hep rahatsız ettik. Şimdi, Orta Doğu'da, sömürgeci Amerika'nın sipahileri İsrael ve yeniçerileri ise Kürtlerdir. Kürtler içinde ise Kürt-Yahudileri ön planda önemlidir.

İçimizdeki kolları analiz ederken İsrael'i ihmal etmek "gaflet ve delalet" içinde yüzmektir. Türkiye solu ne yazık, bu havuzda yüzmektedir ve bu havuzdan kurtarmaya çalışıyorum.

Yakın zamanda Ankara'ya gelip Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök ile de görüşen İsrael Genelkurmay Başkanı'nın da Kürt-Yahudisi olduğu ileri sürüldü; Türkçe ve Kürtçe bildiği de ekleniyor. Bilemem, ancak önceki bakanlardan İsak Mordehay'ın ve Mofaz'ın Kürt-Yahudisi olduğunu biliyorum. Demek ki ciddiyet gereklidir.

Bir nokta da şudur; Irak zındanlarında işkenci Amerikalıların çok büyük bölümünün Yahudi asıllı olduğunu tahmin edebiliyoruz. Washington'un ata-

dığı ilk iki Irak Valisi de Yahudi idiler. İşgal sırasında Amerikalılarla birlikte savaşan "peşmerge coniler" de, Kürt-Yahudisi olabilirler. Ayrıca Kuzey Irak artık Amerikan üssüdür. Kürt liderler buna sadece teşekkür ediyorlar.

Peki ne yapacağız, kafasız bir solcu misali "Biz işci sınıfıyız ve biz enternasyonalistiz" deyip oturacak mıyız? Hakkımdaki "solcu" iddialarını kabul etmekle birlikte kafasız olmaktan nefret ediyorum. Ama yine de Nihat Genç'in sesini duyunca koşuyorum, doğrusu söylediklerden bir anlam çıkaramıyorum ama bana, bizim 1960 yılları köylü solculuğumuzu hatırlatıyor, "Sinegog'da ölenler Şaron'dan daha çok benim kardaşlarım" diyor ki, bayılıyorum. Bizim eski edebiyatımızdır, eski bir film misali, seyrediyorum. Edebiyattı, amma, eski solumuz bu topraklarda Amerikan askerlerine nefes aldırmadı, Dolmabahçe'den denize attılar. Genelevler, Amerikan bahriyesine kapılarını kapattılar. Türkiye'de yükselen sol dalgalar, Türkiye'deki Amerika'ya cehennem hayatı yaşatıyorlar.

Kuzey Irak'ta, İsraelliler, Amerikalılar çok rahattırlar. Türklere ihtiyaçları kalmamıştır. Artık, Suriye'yi düşünceye kadar Hayfa'da denize girecekler, Barzaniland'de genelevlere atlayacaklar, artık bir yeni Filipin'leri var.

Şimdi sömürgeci Amerika at değiştirmektedir ve bunun sancılarını yaşıyoruz.

Üstelik bunu çok açık ve çok kaba yapıyorlar.

Washington, Irak'ta toprak bütünlüğü ve Rice da pkk ile mücadele sözü veriyorlar, yeterli mi?

Yukarıdaki cevapta kısmen değindim. Amerika, şu anda, tek Irak şemsiyesi altında, Kuzey'deki Kürt devletsi yapısını güçlendirmek durumundadır. Aksi, bütün Arap dünyası için kötü bir sürpriz olur; dolayısıyla bu söz söz'dür. Ancak bunun neden Ankara'nın yararına olduğunu anlayamıyorum; bir Kürt siyasal organizması vardır ve artık açıkça anti-Türk'tür. Hem Talabani ve hem Barzani Türkiye'ye çok ağır laf kullanıyorlar ve her fırsatta Washington'a şükranlarını arz ediyorlar.

Türkiye, hem Kıbrıs'ta ve hem Kuzey Irak'ta büyük hezimete uğramış durumdadır. Eğer yöneticilerin içtenliğine güvenirsek, "kendi oyununa düştü" diyebiliriz. Ben demiyorum. İncirlik'ten kalkan Amerikan uçaklarının, sade-

ce ve sadece bir Kürt Devleti'nin kuruluşunu güvence altına aldığını görmemek imkansızdı. Sorumludurlar.

Görüyoruz, bu dönemde, Barzani ve Talabani siyasal organizmasını teçhiz ettiler.

Görüyoruz, "Türkmen Türkmen dediler" ve ellerini bile uzatmadılar.

Görüyoruz, "gaflet ve delalet" içinde yüzdüler.

Pkk konusuna gelince, hem Amerika ve hem de Barzani-Talabani tarafı için, önemli olan, Türkiye Kürtleri ile ruh birliğini pekiştirmektir. Pkk ile savaş, bu açıdan, antagonistik kabul edilebilir. Pkk ile Türkiye Kürtleri, henüz birbirinden ayrılmamış haldeler. Yapmazlar ve avutuyorlar.

Burada asıl soru bu değil, şimdi pkk çok mu önemli? Asıl soru budur. Pkk eylemliliğinden dolayı kayıplar, misal olsun, cinnet geçiren polisler nedeniyle günlük kayıplardan daha mı fazla; bir süre unutamaz mıyız? Şöyle de sorabiliriz, artık Türkiye'nin "Kürt Sorunu" Pkk mi, yoksa Barzani-Talabani mi? Bir devlet, çıkarlarını bilmek zorundadır. "Pkk sorunu", asıl sorunu unutturmak için kullanılıyor mu? Şimdi bunu düşünmek zorundayız.

Düşünmemek tehlikelidir ve iyi niyet ile bağdaştırmıyorum.

Çünkü asıl iş, şimdi Kuzey Irak'ta de facto Kürdo-Judaik devlete karşı bir "yıpratma savaşı" başlatmaktır ve buna, uluslararası ilişlerde "war of attrition" diyoruz. Uzundur ve bunun için sadece "Türkiye Kürtleri" var. Bunun için mutlak bir genel af şarttır ve şimdi bu kapının önündeyiz.

Peki ne görüyorsunuz?

En kısa zamanda bu ak aşireti, hükümet, yerinden uzaklaştırmak gereklidir. Bir çadır devletine benzettiler. İtibar bırakmadılar. Lozan Muahedesi görüşmeleri sırasında bile, Türkiye ve Türkler hakkında bu kadar hakaretamiz karikatürler çıkmıyordu. Seksen yıldır, Türkiye'yi bu kadar kötüleyen film çekilmiyordu, "Gece Yarısı Ekspresi" bile Türkleri değil hapisaneleri kötülüyordu. Sadece abartmışlar. Şimdi her yerde Türkler, öcüdür ve bu "Ak Aşireti" sayesindedir.

Artık aşiret devletine dönüş var, aşiretten bir reis, zenginleri çağırıp para topluyor ve kimse masaya atılan paraların, vergilerden düşüleceğini veya bir ihaleden çıkarılacağını düşünmüyor. Bu aşirettin getirdiği genel müdürler,

memurlardan, zorla tusunami için para cebrediyorlar. Peki neden? Yardım yapacaksa, sevgilileri ile oraları seçen Koç Ailesi'nden Ender Mermerci veya Ajda Pekkan'ın kızı kardeşi veya Fethullah Gülen tarikatından bazı futbolcular yapmalıdırlar. "Ender Mermerci'nin Yeri" olduğunu bu vesile ile öğrendik; Tusunami bunları çarpmış, kıl payı kurtulmuşlar. Yardımlar, belki de Tanrılara adaktır, başka açıklamasını bulamıyorum.

Artık buna modern devlet diyemeyiz. 1963 yılında Türkiye, "Avrupai" bir devlet idi.. 2003 yılında değildir ve hızla uzaklaşmaktadır.

"Ayranı yok içmeye tahtırevan ile gider" Aceh'e; bir kez daha ifade ettim, artık Tayyip Bey, Haberal'a havale'dir. Davos'ta, "*Kuran* türbanı şart koşuyor, yasa çıkaracağız", demiş; Almanya'da önemli haber olmuş, bu, devleti dini esaslara göre düzenlemek, demektir ki, net ve kesin kapatılma nedenidir. Bunu geri aldı, çünkü, bu çok ilahi kelam ile, kapalı "Avrupa Birliği" kapılarına, bir de demir parmaklıklar çekiliyordu, ancak, belgeler, bu beş vakit namazlı Tayyip Bey'i yalanlıyor. Bir tek yolu var, doktor raporu almaktır. Doktor Haberal'a sevk kağıdına ihtiyacımız var.

Yoksa hem kapatılır ve hem kapatılır. Çifte kapatma önümüzdedir.

Ben tabib doktor olsam, tereddüt etmem, rapor yazarım.

Bir de şunu tavsiye ederim, yanına kifayetsiz ve muhteris eşhastan müşavir almak yerine, hep özel doktorunu almalıdır. İlacını-hapını içmeden kimseyle konuşmamalıdır. Çünkü bu aşiret reisinin sağlığı, Bülent Bey'in sağlığından daha da önemlidir. Çünkü konuşmaları pek sağlıksızdır.

İkinci Bölüm

BEYAZ BAYRAK ÇEKEN DİKTATORYA

Akp, yerel seçimlerde büyük bir oy çoğunluğuyla yerel yönetimleri kazandı. Özellikle seçim ve ardından da Kıbrıs'ta referandum öncesi yaşanan gelişmelerde, gazete ve televizyonların büyük bir bölümü, siyasi iktidarın resmi yayın organlarına dönüştüler... Medya guruplarının, Akp iktidarı önünde eşi benzeri görülmemiş bu diz çöküşünü nasıl açıklıyorsunuz?

Bu sorunun formülasyonunda çok rahat olmadığım yanlar var; birincisi "büyük bir çoğunluk" ibaresidir. Belleğim beni yanıltmıyorsa, yüzde 42 idi, bu oranla şu anda İspanya'da hükümet kurulamamaktadır. Yetmişli yıllarda Bülent Ecevit bu oranı aşmıştı ve tek başına hükümet olamadı. Hiçbir ülkede hükümet kurmaya yetmeyen bir oy oranına "büyük çoğunluk" diyemeyiz. Bir "büyük çoğunluk" yok, olsa olsa bir "hile-i şeriye" var.

Bu hükümet, bir "hile-i şeriye" hali'dir, "olağan üstü hal" nitelemesini hatırlatmaktadır. Net olan şudur, yüzde otuz dört ile hükümet kurmak parlementer sistemlerde bir "hile-i şeriye" durumudur; öyleyse, bu iktidar, bir he-

diyedir. Kendisine bir hükümet hediye edilmiş, hiçbir muhalefeti olmayan ve yüksek bürokrasinin avansına sahip bir ekip için, hükümetten bir-buçuk yıl sonra yüzde 42 başarısızlıktır. Dolayısıyla yerel seçim sonuçlarını, Ak'çı hizip için, bir yenilgi olmasa bile bir başarısızlık ve bir duraklama devri sayabiliriz, ben öyle sayıyorum.

İkincisi diz çökenlerle ile ilgili olarak "gazeteci" veya "televizyoncu" anlamına gelecek sözler, bana, rahatsızlık vermektedir. Artık, Sedat Ergin'i, Hasan Cemal'i, İsmet Berkan'ı ve diğerlerini gazeteci saymak bu mesleğe hakarettir; bunlar bir hizbin, bir fırka ya da partinin propagandistleridirler. Bunlarda diz çökme pozisyonu görmüyorum, hizip karar veriyor; bunlar koşuyorlar, yazıyorlar ve övüyorlar.

Lütfen, en azından yakın tarihi hep akılda tutmak verimlidir; Madam Çiller'i neden hatırlamıyoruz, Güneri Civaoğlu, Çiller Clinton ile Belçika'da bir şatoda on dakika görüşünce, "oldu, oldu, yaptılar.." sözleriyle göğe çıkarıyordu, herkese şehevi haz saçtığı zamanlardı. Demek ki, ilk defa tanık olmuyoruz.

Kuşkusuz bazı farklar var; Çiller'i dil bildiği için övüyorduk, bunu bilmediği için övüyoruz. Çiller'i misyoner mekteplerinde okuduğu için yükseltiyorduk, bunu, İmam Hatip'te okuduğu için göklere çıkarıyoruz. Fark var, fakat her ikisini de çıkarıyoruz. İkincisi, bu defa her türlü ölçüyü aşmış durumdayız. Haşiş'i fazla almış haldeler, bunu kabul ediyorum.

Sedat Ergin'e bakın,[236] R. Denktaş'a, aynen, "Başbakan rica etse Kıbrıs'ı vermez misiniz" diyecek kadar kendinden geçmiştir, bunlar artık bir partinin memurlarıdırlar.

Sorunuzdaki "eşi benzeri görülmemiş" sözünüze ise kısmen katılıyorum, Cumhuriyet döneminde, kenanist diktatorya döneminde bile eşi-benzeri yoktu, matbuat, Cumhuriyet'te hiç böyle olmadı, fakat, Birinci Dünya Savaşı yenilgisi sonrasında vardılar. Şimdi "mütareke matbuatı" çukurundalar.

Hürriyet-İtilaf Hizbi'dirler, "hizb" Arabi, "fırka", Farisi ve modern zamanlarda "parti" diyoruz, "hih" veya "hif" ya da "hip" propagandistleridirler. O zamanlar "eşi benzeri" vardı, bütün İstanbul matbuatı teslim olmuştu ve tesli-

---

236) S. Ergin'in, *Milliyet*'e Genel Yayın Yönetmeni atanmasını, mesleğinin sonu olarak anlıyorum. Artık emeklidir ve *Milliyet*'i daha da cansız yapmaktan başka bir misyonunu göremiyorum, "Hizaya sokacaktır" demek istiyorum. Bundan böyle önemsizdir. Yerine, Atina'da istasyon şefi N. Batur'un getirileceği rivayet ediliyor ki, rivayeti dahi, açıklayıcıdır; oturduğu koltuğu daha iyi öğreniyoruz.
Yayına hazırlarken ekledim.

miyeti propaganda yapıyorlarlardı. "Mütareke Matbuatı", teslim olmak ve bisküi misali ülke satmak anlamındadır. Ali Kemal, bunlardan birisidir ve sembol diyebiliyoruz, berberde tıraş olurken kaçırıldı ve kurtuluşcular tarafından lınç edildi, tarihten biliyoruz. Hepsi öyle idiler, sadece Ali Kemal'i linç ettiler, ancak, sonra "biz" af diledik, oğlunu ve torunu büyükelçi yaparak, bugünkülere teminat veriyorduk.

Hiç yok muydu?

O sırada bütün İstanbul matbuatında kurtuluşçu ve Anadolu mücadelesine bağlı iki ve sadece iki genç kalem vardı, Yakup Kadri ve Falih Rıfkı...

Şimdi hiç mi yok?

Fikret Bila elinden geleni yapıyor,[237] belki bir-iki kişi daha vardır, umut ediyorum. Şimdi de bir başka açıdan Birinci Dünya Savaşı sonundayız.. Ancak isterseniz ikinci sorunuza geçebiliriz.

Yerel seçimler yaklaşırken, *Hürriyet* gazetesinde siyasi iktidarı eleştiren ve Ülker gurubuyla ilgili bazı çıkarımlarda bulunan *Hürriyet* gazetesi yazarı Emin Çölaşan'ın da yazılarının engellenmeye çalışıldığı iddia edildi. Ardından da Çölaşan bir süre yazılarına ara verdi, sonra *Hürriyet*'e geri döndü. Bu olayın perde arkasında ne yatıyor?

Arkasından önce önüne bakmayı öneriyorum; Türkiye her gün demokratlaşıyordu, uyumlaşıyordu, uyumlaştıkça ve kurtulacağından emin olamayan itirafçı misali her gün daha çok uyum ve her hafta bir anayasa değişikliği yapıyordu. O kadar öyle ki ülkemiz, sevdiğim bir gazetecinin sevemediğim bir deyişi ile, "Orgeneral Hilmi Özkök'ün yönetimindeki Genelkurmay'ın da desteğiyle dünya birinci ligine emin adımlarla" çıkıyordu ve bütün bunlar da İmam-Hatip mezunu ve ömründe sadece Ülker bisküvilerini dağıtmış İrecep İrdoğan'ın hamleleriyle realize ediliyordu. Çok güzel, içimiz sevinç ve kıvanç ile doludur ve per-

---

237) Sedat'ın arkadaşı olmasına karşın, Fikret'e tahammül etmesi kolay görünmüyor; yıldız olamayacakların da yıldız savaşları var.
Yayına hazırlarken ve önceki dipnota ek olarak yazdım.

de budur; yalnız, Emin bu perdeye inanmıyor ve katılmıyordu. Hamleci ve atılımcı, aynı zamanda bisküvi distribütörü İrecep İrdoğan ise bu perdeye inanmayanlara tahammül edemiyordu. Önü budur. Perdeciler, hep ikiyüzlüdürler.

Arkasına gelince, önce arkasını hazırlamamız gerekmektedir. Bir; A. D. oligarşisinin yeni Mesut Yılmaz'ı Cemil Çiçek oldu, bir "Mesut Yılmaz olmadan" yaşayamıyordu, Bakanlar Kurulu'nda "Çiçek gibi Cemil Çiçek" tabir edilmektedir, Bakanlar Kurulu ile A. D. arasında irtibatı kurmaktadır. Başka irtibatlar da var, Unakıtan, "Brigit Bardot Ahsen'in Kocası" adıyla tarihe geçmiştir, Ülker tekeli ile irtibat kuruyor, işi o idi; tekeliyette işler böyle yönetilmektedir, her tekelin hükümette en az bir irtibatı var, yeni dilde "ilişkisi" diyoruz. "Çiçek gibi Çiçek" meslesine dönünce, bunun karşılığında A. D. memurları bu Çiçek'i her daim övüyorlar, parlatıyorlar, o kadar öyle ki, "Ak" Genel Başkanlığı'nı düşünmeye bile başlamıştır, İrecep İrdoğan bu tutarsızlığını sürdürürse, başbakan bile yapılacaktır, A. D. tekeli, insanları devamlı başbakan yapmaktadır. İki, A. D. çok zayıflamıştır, İrecep İrdoğan'ın, "Götüremiyorsunuz, el konabilir, bankayı ve bazı gazeteleri Ülker'e devredin" dediği bile rivayet edilmektedir. Bu durumda, A. D. ailesi efradı yönetim kurullarından çekildiler, tedbir aldılar ve sahne hazırlanmıştır. İşte burada Emin'in tart edilmesi emri çıkmıştır, anlatım bu şekildedir.

Perdenin arkasında ise olanlar şudur; İrecep İrdoğan'ın ricasını, "Çiçek misali C. Çiçek", A. D. tarafına bildirmiştir, üslubu emre yakın olmuştur. İrecep İrdoğan istemiş, Çiçek emri bildirmiş ve A. D., Çölaşan'a "tebdil-i hava", yeni Türkçe ile "hava değişikliği" vermiştir. Burada Emin'in tedbirli davrandığını ve sinirlenmeden "izin" dediğini biliyoruz. Daha sonra, rivayete göre, A. D. binasının önünde bazı tanklar görülmüş ve A. D. poposunda süngü hissetmeye başlamıştır; buradan Emin Çölaşan'ın tank ve süngü ile döndüğünü duyuyoruz. Kuşkusuz, A. D. tarafının tankları vehmetmiş olmaları da mümkündür, popoda süngü ise her zaman var.

Özgürlükçü, uyumcu ve uyumlu basın ise sadece uyum göstermiştir; bunu duymazlıktan gelmiştir, en çok duymayan da, Emin ile kapı komşu oturmakla övünen Bekir Coşkun'dur, âdeti olduğunu biliyoruz, Kürt olmasına karşın Kürtleri de duymamaktadır, hepsi "dut yutmuş bülbül" oldular.[238]

238) Sedat, Emin Çölaşan'ın, çiçek misali bir işaret ile, yazılarından hiç rahatsız olmamıştır; bunu da yayına hazırlarken ekleme gereği duydum.

Hepsi "özgürlükçü basın" oldular; A. D., geçen basın özgürlüğü madalyasını, İbrani asıllı Ioanna Kuçuradi'ye vermişti ve belki artık Bekir Coşkun'a verir; duymayan ve dut yutmuş bülbül olan gazetecilerdendir, basın özgürlüğü madalyasına layık buluyoruz.

Ertuğrul'un yerine Fatih Altaylı'nın hazırlandığı..

Efendim, "tekeliyet" denilen düzende, tekeller ile devlet iç içeçidir, birbirinin içinde kaynamış ve kaynaşmış haldeler. *Tekeliyet* dizisinde analiz etmeye başladım, bunun anlamı, devletteki atamaların tekeller tarafında yapılması türünden, tekellerdeki atamalar da "devlet" tarafından yapılmaktadır. Tekeliyette tekellerde, devleti eleştiren hiçbir canlıya yer verilememektedir ve telef edilmektedir. Bu bilimdir ve isteyen "yeni" bilim diyebilir, ancak bilim budur.

A. D. tarafına, iletilen "çiçek gibi" emirde F. Altaylı'nın Ertuğrul'un yerine konması da var. İrecep İrdeğoan'a, Ertuğrul daha kültürlü ve rafine geliyor; F. Altaylı tabına uygundur.. F. Altaylı, İrdoğan'ın "emri olmuştur"...

Size de mi...

Hayır hayır, Ertuğrul ile farklı insanlar olduk, eski arkadaşımdır, kibardır; diğeri bir tetikçidir ve en demokrat ve en uyumlu Türkiye'de en yüksek tirajlı gazeteye ve A. D. ile İrecep Bey'e daha uygundur. Nihayet bilgisiz bir tetikçidir. Mahalle kavgacısı hali var. Daha uygundur.

Öyle sanıyorum, bu emir de facto yerine getirilmiştir. A. D., kapıcı alımlarını bile Altaylı'ya sormaktadır. Ertuğrul'a kızakta[239] yönetmen veya "merkez valisi" diyebiliriz.

Yine Çölaşan, ilk kez bir Genelkurmay Başkanı'na eleştiriler yöneltti ve Orgenaral Hilmi Özkök ile arasına derin bir çizgi çekti. Çölaşan buna neden gerek görmüş olabilir?

Bu sorunun cevabı için geriye ve başa dönmem gerekiyor, önce başa dö-

239) S. Ergin'in, *Milliyet*'e atılmasıyla, Özkök yerini sağlamlaştırmış görünmektedir. Şu anda Ak-ist hizbe en yakın durmaktadır.

nebiliriz. Birinci Dünya Savaşı'nın sonu ve "hih", cevaplarımın başında yer alıyordu.

Bir, Birinci Dünya Savaşı, Türkiye için asıl şimdi ve 3 Kasım 2002 tarihi itibariyle bitmiş olmaktadır. Bu açıdan bu hizbin bitirici olduğunu söyleyebiliyoruz. Cumhuriyet, sözde "Misak-i Milli" kelamı etmekle birlikte, Musul'da, bu Kuzey Irak'tır ve Kıbrıs'ta iddialarından vazgeçmiyordu. Kuzey Irak'ta ve Kıbrıs'ta iddialı olmak, Türkiye açısından, Birinci Dünya Savaşı'nda yenilgiyi kabul etmemek demektir. Kuzey Irak'ra artık "kırmızı mırmızı çizgi" kalmamıştır; Musul'un teslimi asıl şimdi olmuştur. Şimdi yenilgiyi ve teslimiyeti kabul ettiler ve bu nedenle Hürriyet İtilaf Hizbi'ne ihtiyaç vardı, hortlattılar. Birinci Dünya Savaşı'nı şimdi bitirdiler.

Damat Ferit bunlardan çok daha fazla vatanseverdi.

Burada kendi tarihim ile ilgili bir parentez açmak durumundayım; Clinton geldiğinde ben zindandaydım, bir geliş hediyesi olarak "Başkan Clinton Osmanlı tarihini okuyor" haberini vermişlerdi, zavallı Hihciler, "Clinton Osmanlı'yı çalışıyor" diye bayram ediyorlardı Hihci olmak, hep bayram yapmakla eş anlamlıdır. Ben zindandan, "Ahmaklar, bu hayra alamet değil" diyordum; gerçi ahmakları uyarmanın imkansızlığını biliyordum. Bu nedenle sadece not düşüyordum.

Bu parentezde bir de işaret var; Irak'ın işgali, Bush'tan önceki bir arayıştır. Belki daha kaba, fakat sadece devam ettiğini görüyoruz.

Bunlar, bu "Ak" hizbi ve destekçisi olarak Kemal Derviş, bu teslimiyet için sipariş edildiler. Sizin "diz çökme" dediğiniz, bu teslimiyet partisinin halidir. Gazeteci dedikleriniz Hihcilerdir, sizin "diz çökme" olarak gördükleriniz onların "görev" halleridirler.

Geriye dönecek olursak, ben "4 Kasım Tezleri" ile, bu hizbin, yüksek bürokrasi tarafından son otuz beş yıldır en çok aranan ekip olduğuna zamanında işaret etmiştim. Ayrıca, 3 Kasım günü, Hilmi Paşa'nın Washington'a gidişinin geleneklerimiz arasında olmadığını da ifade etmiştim; hele oylardan sadece üçün birini alan, yüzde otuz dört, üçün birinden birin üçte biri kadar fazladır, bu hükümete, Washington'dan "halk iradesi" giydirmesini hiç doğru bulmamıştım. Emin de şimdi bulmuyor; Genelkurmay Başkanı'na "yumuşak" diyor, İrecep Bey'e bu kadar yakın durmasını ve böyle görülmemiş bir

destek sağlamasını hazmedemiyor. "Bana cumhurbaşkanlığı önerilmedi" sözlerine ise tepki duymaktadır; bu arada cumhurbaşkanlığı önerilerinin resmi yazıyla yapılmadığını da eklemem yerindedir.

Bir ekleme de şudur; Mesut Yılmaz, 3 Kasım yenilgisiyle istifa ederken yakınlarına, "Bunların en büyük şansı Orgeneral Hilmi Özkök" demişti. Biliyordu. Atalarımız, "kime niyet kime kısmet" demişler...

Peki döner mi?

Henüz politika için çok genç ve ayrıca önemli deney biriktirdi. Fakat şimdi, "ak" hizbi, anap köprüsü ile kenanist diktatoryadır; kolay görünmüyor. Yalnız, Altan Öymen'den sonra Mesut Yılmaz da çekilince, iç politikada "alamancı parti" kalmamıştır, burada bir boşluk var. Politikanın boşluk kabul etmediğini biliyoruz.

İşe bir televizyon ile başlayabilir. Ayrıca, "ak" hizbi hizmetlerini doldurmuş durumdadır. Teslimiyet ile İslamizm'i birleştirdiler ve aşırı İsrael yanlısı parti oldular. İşlerini bitirdiler.

Emin Çölaşan'a dönersek, Emin'in bu tutumu tarisel niteliktedir; görevdeki bir Genelkurmay Başkanı'na bu tür eleştirilere ilk kez rastlıyoruz.

Peki siz Çölaşan'a katılıyor munuz?

Emin, benim çok sevdiğim arkadaşım idi. Bunu saklamazdı, basın anılarında, devlet hizmetini bırakıp, geç bir tarihte gazeteciliğe başladığında, "Elimden yalnızca Yalçın Ağabey'im tuttu" yollu yazıyordu. Sonra benim hakkımda çok kötü ve ağır ifadeleri oldu; bunları ben unuturum, bu yazdıkları ise, katılmak-katılmamak bir yana, Emin'dir. Bizim bildiğimiz Emin, bunları yapar, beni şaşırtmıyor.

Benim bu tür unutma özelliğim ise hep biliniyor, çok eleştirenler de var. Emin'e, Uluç'a, Uluç Gürkan, hiçbir kızgınlığım yok...

Yalnız bu konuda değerlendirmem biraz daha derinde ve kapsamlıdır; izninizle bunun üzerinde durmak istiyorum.

A. Gül, "Ne yapıyorsak, Genelkurmay'ın ve dışişlerinin isteklerine uyuyoruz" diyor ki önemli ölçüde doğrudur. Dışişleri, Uğur Ziyal ile Washington

eski sefiri Baki İlkin tarafından yönetiliyor; her ikisini de birikimlerinin elvermemesine karşın, Washington'a sefir ve müsteşar yapan İ. Cem'dir. İ. Cem, ibrani asıllıdır; bunları da öyle düşünebiliriz, nitekim mhp yanlısı *Yeni Çağ* gazetesi, "Dışişleri Israel yanlılarının yönetiminde" başlığına sık sık yer veriyor, yerindedir. Her ikisi de aşırı muhafazakar, ve İsrael politikasını yüksek tutan bürokratlardır. Washington'daki "Israel Partisi" Ziyal'ı muhatap saymaktadır, buna da işaret etmiş olduğumu hatırlıyorum. Bir not da şu olabilir, buraya gelmesinde eski İkinci Başkan Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın da rolünü düşünebiliriz, ayrıca Yaşar Paşa, K. Dervish'e de büyük kucak açmıştı. Şimdi üzüntü duymasını beklemek isabetlidir.

Demek ki, Hürriyet İtilaf Hizbi, Yışmael Cem ekibi ile "gül gibi" idare etmektedir.

Diğer tarafa geldiğimizde, Genelkurmay, Kuzey Irak'ta savaşa katılmak için iki kez istekli ve umutlu olmuştur. Ben, Washington'un Türkiye'yi bu savaşa sokmayacağını bağırarak anlatıyordum; Genelkurmay, yanlış çıkmıştır. Bu yanlışlığı ihmal edemeyiz, kökenine inmek zorundayız. Çünkü, bu bir epistemolojik mesele demektir, kurmaylarımızın tarih ve strateji bilgileri tartışmalı hale gelmiş oluyor. Nasıl yanılabiliyorlar, soru budur.

Bu kadar değil, daha da vahim olan Kıbrıs'taki manzaradır. Bir kurmay subay, önce karşı tarafın çıkarını, hareket yönünü değerlendirmek zorundadır; askerlik, "düşman ve dost ikilemi" mantığına dayanır, burada da bu mantığın kaydığını teşhis ediyoruz.

Genelkurmay'daki kurmaylarımız, Kıbrıs'ın Elen kesimi için "tek yol, hayır" teşhisini yapamadılarsa, Harp Akademileri'ndeki eğitimlerini tartışmak mecburiyetindeyiz. Çünkü burada sistematik ve çok üzücü hatalar var demektir, görmezlikten gelemiyoruz.

Neden, nasıl, Hocam açar mınız?

Siz Kıbrıslı Elen olsanız, ne düşünürsünüz; Avrupa Birliği'ne kesin üye oluyorsunuz, tek mi yoksa Türklerle birlikte girmeyi mi istersiniz? Çıkar, herhalde Türklerin arkada kalmasındadır. Avrupa'ya "all-Greek", "tüm-Yunan" olarak yerleşme imkanını kim kaçırmak ister; bu, bir. İkincisi, kurmay akademilerinde savaş, karşı tarafın iradesini zaptetmek olarak okutulur, demek

ki artık okutulmuyor. Beşik ulemaları veya medyanın kızları, Harp Akademileri'ne "hoca" yapılırsa, bunların okutulmaları imkansızdır. Atalarımız, "Kelin merhemi olsa..." diyorlardı..

Ne görülüyor, Ankara'da hizbin, İstanbul'da oligarşinin ve Kıbrıs'ta MA Talat tayfasının iradesi esir alınmış durumda idi; iradelerini kaybetmişler, şimdiye kadar Komünist dedikleri Akel'e yalvarıyor, kız gazetecilerini, Yeşil Hat'tı allatıp, Elen tavernalarına salıyorlardı. Ne diyebiliriz, "Yüce Gök, bu utancı hiçbir kavme nasip etmesin....", bunu da anlamalar zordur.

Ne haldeyiz? Kendi yalan propagandasına sadece kendisi inanan bir haldeyiz. Bir Mehmet Ali, kısaca "MA" diyebiliriz, bir MA Erbil vardı, bir MA Birand çıktı, bir MA Şahin bulundu, bir de MA Talat olsa ne olur; en fazla iki "MA Birand" olur ve öyle olmuştur.

Peki kazanmadık mı?

Boğazlıyan Kaymakamı Kemal'i bilirmisiniz? *Tezler*'de var, idam öncesi mektubunu ağlamadan okumak imkansızdır ve ben ağlayarak yazdığımı biliyorum. Damad Ferit tayfası, işgalcilere yaranmak için, Ermeni tehciri sorumlusu olarak Kemal Bey'i astılar ve peki bu "MA Talat" ne yaptı? Karısının adı Oya olup Bülent Ezcacıbaşı'nın karısı ile isimdaştır, birtakım insanları "Kıbrıs Vatandaşı" yapmışlardı, iradesi esir düşmüştür, yaranmak için bunları vatandaşlıklarını idam etti. İşe de yaramadı.

Bu arada not edebilirim, Kıbrıs'ı alanlar arasında ve kanunlara göre "gazi" olduğum için, benim otomatik Kıbrıs vatandaşlığım var. Hiç gitmedim ve hiç istemedim. Bu MA Talat'ı rahatsız etmek üzere isteyebilirim. Bunları hiç rahat bırakmamak gerekiyor, yeni Türkçe ile, "diye düşünüyorum."

Uluslar arası politikada "uyumlu çocuk" veya "uslu adam" figürlerinin hiçbir kıymet-i harbiyesi yoktur, Harp Akademileri'nin beşik uleması hocalarının bunları bildiklerini sanmıyorum. Bu ülke, yabanıl iki dışişleri katibinin "aferin" vermesi üzerine göbek atar hale getirilmektedir. Ben, her yerde, *Tekeliyet*'te "Kıbrıs Tarihi" bölümü var, dünya Yahudiliğinin Kıbrıs'ın tamamını, Avrupa'ya vermeyeceğini öne sürüyordum. Şimdi, Yahudilerin, çeşitli kisve ile, Kuzey Kıbrıs'ta toprak aldıklarını duyuyoruz, artık Amerika ve Isarel daha rahattır ve MA Talat, düşmüş haldedir. Kim ne derse desin, kazanan

Denktaş'tır. İstifa etmesi gereken MA Talat'tır. Ancak ben bunlarla ilgili değilim, bunlara da yüksek değer biçmiyorum.

Benim bildiğim şudur; Kıbrıs'ın kuzeyinde bunların hiçbirisinin sigara kağıdı kadar bile katkıları olmamıştı, biz savaştaydık, her tanka, her kariyerye, motorize topa bir kılavuz arıyorduk bu Talat'lardan, Akıncılar'dan, kendileri olmayabilir türünden, birer kılavuz aldık. Yüzlerini hatırlıyorum, titriyorlardı, tam hareket edeceğiz, hepsi anlaşmışlar, "Komutanım bir sigara alayım, hemen dönerim" dediler ve bir daha görünmediler. Bunlar kaçak ve kaçakçıdırlar; şimdi de Avrupa'ya kaçmak istiyorlar. Olmadı, yakalandılar. Bunları tanıyorum ve şaşırmıyorum.

Şaşırdığım nokta, son zamanlarda Genelkurmay'ın bu kadar önemli değerlendirme eksikliği ve yanlışı yapmasıdır. Genelkurmay'ın, Washington'un Türkiye'yi Kuzey Irak'ta savaşa sokacağı ve Kıbrıs'ın Elen kesiminin, "evet" diyeceğini düşünmesi, son derece üzücü bir durumdur. Demek ki, bilgi düzenekleri, sistematik yanlışlara sevk ediyor, yanlışlar değil, bu sonuç üzmektedir.

Burada bir nokta var; "Efendim, biz 'evet' ve onlar 'hayır' derse biz kazanırız", bir de bu nazariye var; ancak bu, kurmay subaylara değil çocuklara layıktır. 2 Mayıs tarihli *Akşam*'a Kemal Paşa, Orgeneral Kemal Yavuz, Türk tarafının bütün kazancının, ifade benim, iki katipten iki aferin ile sınırlı kaldığını yazıyordu. Bu nedenle bir evet ile bir artı toplamının sıfır olduğunu kurmay subaylarımızın bilirler "diye düşünüyorum" ve "biz kazanırız" nazariyesinin Genelkurmay'ın uzağına düştüğüne inanıyorum. Fakat böyle inansam da, Genelkurmay'ın hataları önemlidir ve üzerinde düşünmemizi gerektirmektedir. Çünkü, bunlara bakarak, acaba kurmay sınıfı tükendi mi, demek zorundayız.

Hilmi Paşa'nın, Kıbrıs Meselesi'nin en kritik zamanında yaptığı basın konferansı, ki Emin Çölaşan itirazlarını bu andan itibaren dillendirmeye başlamıştı, benim için de bir hayal kırıklığı olmuştu. Çünkü, Hilmi Paşa'mız, sadece Sedat Ergin'in yazdıklarını özetliyordu.

Bu, kaynağına bakmamızı gerektiren bir durumdur; doğrusu bu analiz beni, Harp Akademileri'ni düşünmeye zorlamaktadır. Aslında düşüncelerim geriye gidiyor, kısa bir süre olsa da, Akademilerde yedek subaylık yaptığım zamanda görmüştüm, ders vermeleri için, üniversitelerin en kalın kafalı, en ırk-

çı, en bilgisiz öğretim üyeleri seçiliyordu, bunun artarak devam ettiğini görüyoruz.[240] Öyle sanıyorum, kurmay sınıfı artık bilgisiz, tarihten habersiz, diyalektik düşünemeyen, sorunlara mekanik bakan, ve herhalde ortalama bir gazeteciden daha bilgili olmayan "sivil" hocaların eline bırakılmıştır. Subay hocalara gelince, Cumhuriyet'i kuran, mücadelenin içinden gelen, ilk kurşun'u, Birinci İnönü Zaferi'ni bilen kuşaklar gitmiş, bu bilgisiz sivillerin yetiştirdikleri gelmiştir. Bunların bir bölümünü, Irak Savaşı başladığında "emekli" uzmanlar olarak kanallarda dinlemiş ve hayretler içinde kalmıştık. Şimdi buradayız.

Durum şudur ve Ordu'yu aşan bir öneme sahiptir, Özal'la birlikte maliye bürokrasisi bozuldu. Dışişleri, beyinlerini çalıştırmaktan korkan ve bunun yerine, Washington-Tel-Aviv raporlarını ezberleyen memurlara teslim olmuş haldedir. Bunlar yetmiyor da bir de, XIX. yüzyılın ortasından itibaren en seçkin kamu görevlisi ve aydınları sağlayan Harbiye ve Harp Akademileri tükenirse, kamu yönetimi tamamıyla kadrosuz kalmak ve pazarlamacıların eline düşmekten kurtulamaz, bunu görmek zorundayız. Şimdi ortaya çıkan tablo gerçekten çok üzücüdür ve acildir, erteleyemeyiz; herhalde ilk adım olarak bu "sivil" hocalara, Harp Akademileri'nin kapılarını kapatmak gerekmektedir, isabetlidir. Bunlardan artık ne köy ne de kasaba olmayacağını görme zamanındayız.

Beni ilgilendiren nokta burasıdır; yavaş yavaş kokteylci ve diplomat, gazeteci bilgi ve kültürünü aşamayan generallerle karşılaşır olduk. Gerçi bunu ve bir sorun olarak çok önceden teşhis etmiş komutanlarımız olmuştur, çok değerli paşalarımızdan, Orgeneral Nihat Tolunay, İkinci Başkan olduğu sırada bunu görmüş ve ilk açılımları yapmıştı, ama, yerlerine çağrılacaklar solcu oldukları için, önlendiğini biliyoruz. Burada da görüyoruz, soldan korku bizi kurutmaktadır; bu korkuyla solu kurutmanın, eninde sonunda ülkeyi kurutmak demek olduğunu anlamak durumundayız.

Her kanadımız kurumuştur. Şimdi üstelik bu cahil, beşik uleması profesörleri, medyacı kızların yerine koyacak sol eğilimli ve bilen profesörlerimiz de yok, her yerde çöl var.

---

240) Bunlar, şimdi, "ululararası ilişkiler profesörleri" ile takviye ediliyor; bu titr, bilgisizliğin yeni tanımıdır.
Yayına hazırlarken ekledim.

Hocam "sol" dediniz ama, son seçimlerde, güçbirliği sol için yıkım oldu.... Shp ile ittifak yapan Dehap, Güney Doğu'da da oy kaybetti. Solun yerel seçimlerde düştüğü durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kötümser bakmıyorum. Bir kez, bu ittifak önemlidir, değerli ve doğru yöndedir. Murat Karayalçın, önemli bir adım atmıştır; daha ciddi ve derin adımlar atmak gerekiyor. Burada bu sonuçtan daha çok atılan adımı önemli buluyorum.

İkincisi, Karayalçın, seçim sonuçlarını değerlendirirken, Barzani'nin etkisine dikkat çekti ki, bu da isabetlidir. Ben şu aşamada, Barzani'nin önemli bir rol oynayabildiği düşüncesinde değilim; ancak politika budur. Hem Washington ve hem de Ankara'da, benim "atını vuran kovboylar" dediklerim ve yönetimde kolları olanlar, bu politikadadır. Bugün, Türkiye Kürtleri'ni, Barzani ve Talabani şemsiyesi altına yığmak, Washington'un politikasıdır ve içerde işbirlikçiler ve beşinci kolları, olduğunu görüyoruz ve biliyoruz. Dolayısyla, "güç birliği" doğru yönde sağlıklı bir başlangıçtır; Dıyarbekir'in de Barzani, Kürdo-Judaik devlet içine sokulmasını önlemek istiyorsak adımları derinleştirmek durumundayız.

Daha Washington, "bop" çizgisini açıklamadan, Büyük Orta Doğu Projesi de deniyor, İrecep İrdoğan, "Dıyarbakır ile Bağdat birleşecek" diyordu, bu, ülkeyi bölmek değilse nedir? Bundan önceki Diyarbakır Belediye Başkanı, F. Çelik de, başkanlığı döneminde, Barzani ve Talabani'nin karargahları bomlanınca, belediyede "milli yas" ilan etmişti, A. Gül'ün hissiyatına tercüman olduğu kesindir. Kimse bu Çelik'e, "Kimden yanasın, ayıdan mı bizden mi" demedi ve kimse ince sesli Gül'e, "Gerçekten, Barzani devletine karşımısın" yollu sormadı. Barzani, Kurdo-Judaik bir devlet peşindedir; içerde ve yüksek yerlerde böyle bir projeyi destekleyen ve savunanlar olduğunu biliyoruz. F. Çelik'in, Diyarbakır Kültür Haftası'na sadece açık ve kripto-Yahudileri çağırdığını da ekleyebiliriz.

Burada bir parentez açıyorum, Yahudiler çok sadık bir kavimdir; Kürtler ise bu ölçütten bakarsak kavim olmamak bir yana aşiret bile değiller. Beşikci Hoca, İsmail Beşikci, Kürt realitesini anlatabilmek ve kabul ettirebilmek için on beş genç yılını hapiste geçirdi, sonra bunlara "Gözünüzün üstünde kaşınız var" deyince, bitti; bu F. Çelik, Kültür Haftaları'na, Koç Ailesi ile Was-

hington Yahudileri arasında irtibatı kuran Yahudi asıllı Soli Özel'i ve pek çok kriptoyu çağırdı, buna ölçüsüzlük diyebiliriz. Bu ölçüsüzler için artık Beşikçi yoktur ve sadece Yahudiler var.

Devamla ve son bölünmede ve Çelik'i tasfiye eden gelişmelerde böyle bir ton teşhis ediyoruz. Çelik'in destekçilerinden birisi de, dışarda, Yaşar Kaya idi, Kürt-Yahudisi olması ihtimali yüksektir.

Bir de diğer tarafı var; sadece "Ben Kürdüm" demekle oy alma dönemi bitmiştir. Tv'ler Kürtlerle doludur. Kürtler, toplumsallaşmak ve siyasallaşmak zorundadır; yoksa dehap biter ve bitme yolundadır. Ayrıca bizim dağlarımızda, beş yüzyıldan beri silahlılar olmuştur, dağdaki silahlılar artık sadece Türkiye'de bir politikanın malzemesi halindedirler.

Devletin gizli politikası, pkk ile mücadele gerekçesiyle, Kürtleri yeniden şeyhlerin, ağaların eline bırakmak olarak görünüyor; bu genel politikadır.

Bugün Türkiye'ye "Müslüman ülke" diyemeyiz; çok muhafazkar bir ülkedir. Türkiye'ye, belki de son yüz elli yılda, en muhafazakar ve en halk düşmanı bir yönetim teslim edilmiştir. Sorun, budur.

Bu çerçevede, "güç birliği" sevindiricidir. Sorunlarımız ve politikalarımız, çok zaman oy aritmetiğine sığdırılamayacak kadar önemlidi, bu mekanik ve kaba demokratizmden kurtulmayı öneriyorum..

Seçim aritmetiği ile düşünülürse, anti-emperyalist, devletçi ve işçi haklarını savunan, eğer savunursa, bir Saadet Partisi ile seçim ittifakı da mümkündür. Görünmektedir.

Peki Saadet Partisi bu mu?

Hayır. Ancak "Ak" Partisi'nin, anap köprüsü ile, bir kenanist dikatatorya çocuklarının partisi olduğu ortaya çıkmıştır. İslamik siyasal harekete sadece, devletçi, anti-emperyalist ve işçi haklarını gözeten bir yol kalmaktadır; "ak" hizbi, İslamizm'i bitirmiştir. Başka yoları görünmemektedir.

Peki Gülen Efendi..

Bilim, görünüşe inanmamakla başlar; *Zaman* gazetesi, satılmaz ve dağıtılır, bunu biliyoruz. Işıkçıların *Türkiye* gazetesi de, bir zamanlar, dağıtılıyor-

du. Dağıtılmıştır.

İkincisi, bu röportajı N. Akman'ın yaptığı da tartışmalı olmalıdır.. Yapılmıştır.

Nuriye Hanım, herhalde Kabbalist, bir ara trt'de bir program yapıyordu, Yahudi mistisizmi, "Kabbala" demektir, veriyordu. Ben Akman'ın trt programından Kabbala'yı da öğreniyordum, teşekkür borcumu kayıda geçirmiş oluyorum. Çıkardıkları da öyledir, söyleyebiliyoruz.

Gülen de misyonunu tamamlamış görünüyor; Amerika bu bölgeye artık kendisi girmiş durumdadır. Hakikisi varken, taklitleri zorluk çekmektedir. Ayrıca, "ak" hizbi iktidardadır ve Filistin ile Irak'ta "Müslümanlara" işkence ile ölüm dağıtılmaktadır. Bunun, katliamlar önünde suskunluğu seçmiş F. Gülen Tarikatı'nı zorlaması ve hatta bölmesi ihtimali yüksektir.

İleri sürülenler şunlardır; F. Gülen, mülakat veremeyecek kadar hastadır ve tarikat bölünmüştür. Bu sırada, Gülen'in daveti olmadan, Akman, Amerika'ya uçurulmuştur.

Bu mülakat ile Gülen, ağır bir İsrael ve Yahudi yandaşlığı yapıyordu. Hizbullah, pek çok insanı öldürüken, Gülen, "İslamda öldürmek yoktur" demiyordu; ne zaman İslamizm adına sinegoglara saldırılar ve masonların lokantasına, "kahrolsun siyonizm" şiarı ile, hücumlar başlayınca, "İslam öldürmez" demiştir; bu bir taraf tutmadır.

Moda sözcükle bu "sözde" mülakatın, sizin sözcüklerinizle "büyük bir reklam kampanyasıyla duyurulması" ise herhalde şaşırtmaktadır.

Analizler için iki vektöre dikkat çekiyorum. Bir, amaç, dindar bir ülke yaratmak değildi, muhafazakar bir Türkiye peşinde koşuluyordu. Yüksek bürokrasi, Washington ve oligarşi, böyle bir Türkiye'yi hedef almıştı. İki, önemli olan, sabetayist veya İbrani olmak değildir ve önemli olan siyonist olmak ve Israel politikasını gütmektir. Teorik planda birincisini öne sürüyorum ve pratik planda, bazı çarşafları indiriyorum. Kripto-Yahudiliği, İsrael'i ve siyonizmi analizlerimize sokmak, açıklıktır.

Işık diye ışık diye, ülkeyi, karanlığa boğdular.

İslam diye İslam diye, Müslümanlığı İsrael'e teslim ettiler.

Peki Hocam, Gülen de mi İbrani asıllı?

Size *Tevrat*'tan bir bölüm aktarabilirmiyim? Rab, Sara'ya, cariyesi Hacer'i, Abram'ın yatağına göndermesini söyler, Yusuf Besalel değerli Yahudilik Ansiklopedisi'nde, "agar" demektedir, M. Agar'ın ismi türündendir; Sara, "herkes duyar" yollu tepkisini dillendirse de, çocuk doğar ve doğan çocuğa, "duyar" anlamında "Yişmel" deniyor ki biz "İsmael" çağırıyoruz. Çok ilginç, *Tevrat*'a göre, İsmail, Agar'ın oğludur, bir rastlantı sayabiliriz. *Tevrat*'ta Rab, daha sonra "sen de" diyor, her ikisi de yaşlıdır, Sarah utanıyor ve biraz da gülünç buluyor, öyle olsa da doğan çocuğa, "İshak" adı veriliyor, tam karşılığı, "Güler" veya "Gülen" olmaktadır. Besalel, "gülüş" karşılını da veriyor ki, Fariside "gülüş", Hande'dir ve bizde İbrani asıllılar, "Güler", "Gülen" veya "Hande" isimlerini çok seviyorlar. Arapça Besime veya Besim çağırıyoruz ki, Besim Üstünel ve Besim Tibuk'u hemen hatırlıyoruz. Besim Üstünel'in karısı da "Gülen" adını taşımaktadır.

Ben *Tekeliyet*'te bir sözlük verdim. Buna göre "Gül" veya "Güllü" de uygundur; bu nedenle "Gülben"adını, Türkçe sözcük ve İbrani ek ile, "İsakoğlu" sayabiliriz. İsak ile cinsel ilişki filmi yapmış öyle bir şarkıcımız olmalıdır ve tabii "Güllü" de, selçuk-lu misali, isak-ist anlamındadır. Bizim Mehmet Ali Aybar'ın kızı idi, biz o zaman bu ismi pek halkçı bulmuştuk ve şimdi başka türlü buluyoruz. Bizim Aybar'ın Güllü'sü, şimdi sosyete güzelidir ve yadırganmamaktadır. Güllü, anne tarafından Talu'lara akrabadır ki, İbrani asıllı oldukları tartışmasız kabul ediliyor.

F. Gülen'in İzmir'de yaşadığı haber verilen kardeşinin adının ise "Mehdi" olduğunu öğreniyoruz.[241] Mesih karşılığıdır.

Erdoğan Biraderler de yakınmışlar...

Yılmaz Erdoğan, İrecep İrdoğan'a "abi" diyorsa, Emine Hanım'a da "yenge" diyordur. Güzel, öyle ise biraz daha onomastique çalışmamızı ister misiniz, konferans ve kitap imzalama gezilerimde Harman okuyucularının isimbilime büyük ilgi duyduklarını gördüm.

Menderes Ailesi'nin gerçek soyadını zor da olsa bulmakla birlikte yazmamayı tercih ediyordum; Tayyip Erdoğan'ın eşleri Emine'nin evlilik öncesi so-

241) Yanlışımı düzeltiyorum, adı, "Mesih" olup daha uygun düşmektedir.

yadını da pek merak ediyordum. Hakkında kitap yazdılar, Rize'de hâlâ çok Yahudi ve Kasımpaşa'nın önemli bir yerleşim merkez olduğunu hiç yazmadılar; Emine'nin ise evlilik öncesi soyadı sır olmuştu, belki de yoktu ve sonunda "Gülbaran" taşındığını tespit edebildim. "Gül-baran" bir onomastique harikadır, hem "Gül" ve hem de "Baran" var.

Boğaziçi'nde, bizim eski arkadaşımız "Baran Tunçer" var, eşi Vicky'i çok severdim, Tuğçe Baran var, Zeynep Baran var, Süzer'in oğlu ve Helin'in hep "birlikte" olduğu; Baran var, Gugenheimer & Guggenhaimer pek değerli Yahudi isimler- etimolojik sözlüğünde "baran " için İbrani demektedir. Ben de katılıyorum.

Kürtçe "yağmur" anlamında "baran" sözcüğü var, "baran barane", yağmur yağıyor, anlamına geliyor, ancak Kürtlerimizde bu isme pek rastlamıyoruz. Doğrusu, Nisa Gül'ün kızlık soyadı "Özyurt", Münevver Arınç'ın ki "Tay" idi ve Emine de karşımıza çok ilginç bir soy adıyla çıkmaktadır. Soyuna, "bravo" demekten kendimi alamıyorum; çok da kıt, eşi görülmemiş, İbrani asıllılardan Nebioğlu'nun "Kim Kimdir" sözlüğünde bir tek "Gülbaran" buluyouz, Arapkir doğumlu, Ziya oğlu, Doçent Emir Gülbaran olup uygun sayıyoruz..

Ayrıca İbrani'de "bar" sözcüğünü de çok biliyoruz, bunu da tanıtmış bulunuyorum, "Bartu", "Barka", "Barkan", artık hepsi evimize girdiler, başlarında bir "bar" tespit edebiliyoruz. Kuşkusuz bu bar'lıların en tanınmışlarından biri Canan Barlas olup, tanınmış İbrani asıllılardan Can Paker'in kız kardeşidir, kızları, evlilik yoluyla Ela Barlas Anter ismine kavuşmuş haldedir. Bir düzeneğe yaklaşıyoruz. Gerçekten de "bar-las" ile "anter" tam asorti'dirler; uyumlaşmışlar, demek istiyorum. Bir zamanlar Urfa'da Yahudi "Anter" ailesi yaşıyordu, şimdi dünyaya yayıldılar.

Soru şudur, peki, "bar" ile "barzan" arasında bir ilişki kurabilir miyiz, Mümkündür, buradan Barzani'ye yaklaşıyoruz. Bu durumda Emine Erdoğan, Hakkari'li Erdoğan'ın yengesi olmaya da yaklaşmaktadır Bar-an, konstrüksiyonunu, "oz-an" veya "noya-n" yapısından da çıkarabiliriz, "bar-zan" veya "bar-zani" araştırılmaya değer. Bunu onomastique ve dilbilim üstadlarına bırakıyorum; yardımcı olmaktan geri kalmayacağımı tekrarlıyorum, bir de "Güllü Aybar" var demiştim ki tam yerindedir. Emine Gülbaran'ın Güllü Aybar'a, onomastique planda, bu kadar yakınlaşmasına, "uyumlaşma" da diyebiliriz, ben de şaşıyorum. Emine Gülbaran'ın çok geç tesettüre girdiğini yeni öğrendik, girmeseydi, gece kulüplerinde de yakınlaşırlarmıydı? Soru soru'dur.

Eylülist Diktatorya İle Örttüler

SANATÇILAR GELMEDİ

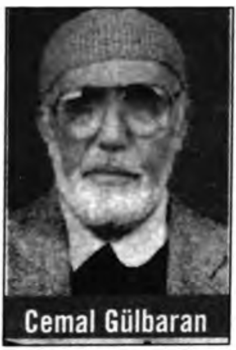
Hülya Avşar, Sezen Aksu, Türkan Şoray'ın da aralarında bulunduğu birçok davetli sanatçının da katılmadığı resepsiyona, ABD sefiresi Margaret Pearson başta olmak üzere Ankara'daki yabancı büyükelçilerin eşleri neredeyse tam kadro geldi. Ayten Gökçer'in de aralarında bulunduğu bazı sanatçıların katıldığı resepsiyonda çoğunluğu türbanlı konuklar oluşturdu. Türbanlarını kuaförlerde bağlattıkları öğrenilen konukların şıklıkları dikkati çekti.

Bayan Gül'ün resepsiyonuna Emine Erdoğan da katıldı.

Hürriyet, 10 Mart 2003

Ak Ad: Gülbaran

Hürriyet, 25 Mayıs 2004

Devam etmek üzere, daha önce "gül" için "isak" karşılığını vermiştim; Yahudilerimiz iki "oğlu" kullanıyorlar, İbrani'den "ben" ve Arami'den ise "bar" işe yarıyor, her ikisi de "Oğlu", "oğul," veya "soylu" anlamını verebiliyor; öyleyse "gül-bar-an" sözcüğünü, tamıtamına "isak oğulları" olarak anlayabiliyoruz.

Devam edelim mi? Peki Türkçe karşılığı "gül" ile İbrani " oğlu" ekini kullanarak "isakoğlu" veya "isak soylu" diyecek olursak, nasıl söyleriz? Bunun cevabı "Gülben" olmaktadır. "Bengül" de deniyor, bu Türkçe dil bilgisinde, belirleyen öncedir ve "Gülben" İbrani kuralına daha uygun düşüyor, belirleyen veya sıfat sonra gelmektedir. Ancak İbrani onamastique'de bu alanda bir serbestlik var, "nathan-el" de "el-nathan" da mümkündür ve biz de hem "Ertan" ve hem de "Taner" diyebiliyoruz. Demek ki "Gülben" isakoğlu'dur ve buradan Gülben Ergen'in, tekstilci ve barcı İsak Atak ile yataklı film çevirmesini şöhret merakından daha çok ortak "isak" sözcüğüne bağlayabiliriz. İsakoğlu ise rol arkadaşı da "isak" olmalıdır, uyum çağındayız.

Bir nokra daha var; Gülben Ergen ile Serdar Erener veya Sertab Erener, teyze çocukları oluyorlar; çok hoş, bu teyzelerden birisinin adını da "Gülser" olarak hatırlıyorum, "ser", Sertab, Serdar ve diğerlerinde var, İbrani "prens" demektir. Ama bir nokta daha var, Sertab Erener de Siirtlidir ve Gülben'in de Siirtli olduğu, yakınlarda Siirtlilerin kızgınlığı nedeniyle belli oldu. Fakat bir nokta da şu, Emine Gülbaran da Siirtlidir. Siirt ilimiz, Kürtleri, Arapları ve bilhassa Yahudileri ile ünlüdür. Fakat Siirt'in bu kadar "ünlü" taşıyabileceğinden kuşku duyuyorum; bir de "Egemen Bagış" var ki, o da Siirtli ve belki de akrabadır.

Demek ki Yılmaz "abi" der, Agar'a da demesi yerindedir. Bundan sonrası için, ya Muhsin Kızılkaya'ya başvurmak ya da *Tekelistan*'ın beşinci baskısını beklemek gereklidir.

Ama yine de bir nokta var; Sabetay Sevi, sabetayistlerin Türk ve Müslümanlar ile cinsel ilişkisini yasaklamıştı, müminleri uyuyorlar. Hep akraba olmaları ve bazen de skandallar bu yüzden çıkıyor.

Bunlar bir tayfadır ve hep birbirine akrabadır.

Diğer yandan, Y. Erdoğan, bakir kız arıyorum, demişti ve zordur. Hakkari'yi tavsiye ediyorum, *Tekelistan*'ı beklemek de yerindedir. *Tekelistan*'da "üçgen aşk" üzerine açıklamalarım var.

Ayrıldığı eşinin adı ise "Sanem" idi, Arabi'de "put" anlamındadır, ancak

Lemi & Reyhan Gülman & Monik İpekel & M. Erdoğan

Hürriyet, 1 Kasım 2004

Ak Adlar: Baran & Esra & Reyhan

5 Aralık 2003 Cuma POSTA

İkizlere ilginç pasta

Dolmabahçe Süzer Plaza'nın patronu Mustafa Süzer'in ikiz oğulları Baran ile Serkan 26'ncı yaşgünlerini The Plaza Bar'da kutladı. Arkadaşlarıyla Centro Restaurant'ta yemek yiyen ikizler, üzerinde iki çıplak kız figürü bulunan pastalarını The Plaza Bar'da kesip eğlendi. Pastayı Baran'ın sevgilisi Helin Avşar yaptırmış.

Serkan, Mustafa, Baran Süzer

Helin Avşar

Esra, iş yapar

Tepebaşı'ndaki Asmalı Meyhane sosyetenin yeni adresi. Asmalı Meyhane'de önceki gün manken Esra Eron'a rastladım. Esra, meyhanenin solisti Reyhan Ataman ile şarkı söyledi. Esra'nın sesi süper. Sahneye çıkar veya albüm yaparsa kesin başarılı olur.

Esra Eron, Reyhan Ataman

Serdar Bilgili

İlk ültimatom

Modacı Rifat Özbek'in yeğeni Başak Özbek İstanbul eğlence hayatının renkli simalarındandır. Başak, şimdilerde Beşiktaş Başkanı Serdar Bilgili ile flört ediyor. Serdar Bilgili gece hayatını çok seven Başak'a ültimatomu vermiş: Gece gezmelerini azalt ve özel hayatına dikkat et. Başak şimdi evden Number One TV'deki işine, oradan da evine gidiyor.

Kardeşine özendi

Fenerbahçe'nin eski yöneticilerinden işadamı Ömer Çavuşoğlu'nun ortanca kızı Esra üç yıl önce Lounge adında bir kafe açmıştı. Esra geçtiğimiz günlerde de Dolmabahçe Küçükçiftlik parkında açılan Gima alışveriş merkezi içinde G-Cafe'yi açtı. Esra'nın ablası Lale Çavuşoğlu da Kemer Country Club'da Basilico adında bir pizzacı açtı.

Lale Çavuşoğlu

Esra Çavuşoğlu

Hürriyet, 1 Kasım 2004

Ruslardan Bir Baran & Baranov & Baran-oglu

Rus general de bomba kurbanı

Rusya'nın Kafkaslar Bölgesi Komutanı General Valeri Baranov, stadyumdaki zafer bayramı törenleri sırasında Çeçenistan Devlet Başkanı Ahmet Kadirov'la yan yana oturuyordu. Kadirov zafer bayramı konuşmasını yaparken de, yanında pür dikkat onu dinliyordu. Biraz sonra patlayan bomba 32 kişiyle beraber onların da hayatına son verdi. ■ **Musa SADULAYEV - AP**

Hürriyet, 10 Mayıs 2004

ve bu nedenle Arabi olduğunu kabul edemeyiz. Bir de İbrani anlamı var, bırakıyorum. Demek ki, Yılmaz'ın ilk eşi ile Ahmet Altan'ın kızı isim akrabasıdırlar; bu da önemlidir.

Mustafa Erdoğan'ın yaptıkları köy düğünlerindeki davul zurna fasıllarından daha iyi olmasa da, bizim "rantiye" tarifimizi güçlendirmektedir. Yalnız tekeliyette rantiye olabilmek için mutlaka devlet desteği gereklidir ve bir de seçilmiş bir kavimden olmak zorunludur. Öyle ise, Gündem'de çalışmanın hiç önemi yok, sileriz; Osman Cengiz Çandar'ın Filistin Günleri'ni de silmiştik.

Yalnız bu çok karlı ve devlet destekli işinde, emekli general çocuğu ortakları var, paylaşıyorlar. Lakin, Nâzım Usta ne demiş Mustafa'nın babası da Nâzım olup, Büyük Nâzım ile karıştırmamak şarttır, "Yarin yanağında ortaklık yoktur" demiştir; Mustafa bu alanda Nâzım'a bağlı görünüyor, Yılmaz için rivayetler farklıdır. *Tekelistan* beşinci baskıda var.

Bizim ortaya çıkardığımız teorem şudur: Ülkemizde, İbrani asıllı olmayanlar rantiye olamazlar. Bütün rantiyelerin İbrani asıllı olduğu, benim bulgularım arasındadır.

Bu soruyu bir soru ve bir cevapla bitirebiliriz; belediye başkanlığı adaylarının seçiminde ön seçim neden kaldırıldı? Artık parti üyeleri ve delegeleri, kendi adaylarını belirleyemiyorlar, peki neden? Soru işte budur. Cevabı açık ve kısadır, önemli yerlere, Şişli ve Çankaya da önemlidir, İbrani asıllı olmayanların belediye başkanı olmaları ihtimalini yok etmek için aday seçimini kaldırdık. Buna "demokratikleşme" adını veriyoruz ve çünkü, hiçbir bir itiraz duymuyoruz... Deniz Baykal'ı görüyoruz, birden Topbaş'ın kazanamama ihtimalinden kaygılanmıştı, felaket olurdu, çareyi, İzmit'ten ve saylavlardan Sefa Sirmen'i yedek sunmakta bulmuştu. Sirmen Ailesi'nin İbrani asıllı olduğunu biliyoruz.

Peki "ak" adayları nasıllar? Kazananları bırakıp kazanamayanlara bakabiliriz. İzmir'den T. Aksoy, ki Ertuğrul "akrabam olur" demişti ve Çankaya'dan Çağlar Mesut temayüz ettiler, araştırılmasını öneriyorum. Çok desteklendiler ve ama ne yazık ki kazanamadılar.

Akp iktidarı öncesi, ideolojik varlıklarını İslam'a dayandıran kimi "Müslüman" yazarlar, televizyoncular, şimdilerin medya starları oldu. Bu ak papatyalardan bazıları akp'li adayların reklam işlerini kovalarken, kimileri burnu-

na estetik ameliyat yaptırdı, kimileri de Ankara'da...

Geniş bir soru, ancak özet cevap verebilirim; çeşitli düzlemlerde ele alabiliriz. Sonundan başlayabilirim, "ak" hizbi, İslam'ı bitirmektedir. Bugün bile bu alanda önemli adımlar atıldığını söyleyebiliyoruz.

Bu duruma bakarak, "samimiyetsiz Müslüman" idiler demek mümkündür, ben bu görüşe katılmıyorum. Daha doğru ve bilimsel olanı "çift dinli" idiler, şimdi üst-dinlerini alt kata alıyorlar ve alt katta sakladıkları dinlerini üste çıkarıyorlar. Kısaca budur. Unutmayalım, Gül'ün, Arınç'ın, Erdoğan'ın eşleri ve bu arada "Brigit Bardot Ahsen", Unakıtan'ınki, hep ama hep sonra tesettüre girdiler.

Devam ederken Soner Yalçın'a atfedilen bir sözü aktarabilirim; "Sabetayizm, İslamcılara bırakılamayacak kadar önemli bir konudur." Soner'in bu değerlendirmesi doğrudur, ancak artık geçmişte kalmıştır.

Ne demek?

Gayet açık, şimdi bu tartışma topluma mal oldu, her evde konuşuluyor, ama siz, en azından bir-bir buçuk yıldır; Vakit'te, Y. Şafak'ta, "Kanal 7" kanalda, hiç bu konuya değinildiğini duydunuz ve gördünüz mü? Görmek mümkün değil, çünkü, bu alandan çekildiler ve Hakan Coşkun misali karşı cepheye geçtiler. İslamcı gazete, yayın ve kalemler, çok müphem ve bilimsellikten uzak bir aşamada iken, argümanların kendi kendilerini mahkum ettiği bir zamanda, hep "Dönme" diyorlardı, "Yahudi" diyorlardı, bu alanda idiler; şimdi vazgeçtiler.

Peki neden?

İki nedeni var, güya hükümete geldiler. İşte bu sırada bizim çalışmalarımız şu iki noktaya açıklık getirdi. a- Ak Parti, İbrani hegemonyası altında ve Washinton-Tel-Aviv eksenli bir hiziptir. Reis tayfasının önemli bir bölümü İbrani asıllı olması ihtimali yüksektir, üzerinde çalışıyoruz. b- Pek çok İslam büyüğü İbrani asıllı olup, tarikatların çoğu İbrani asıllıların veya kripto-Yahudilerin yönetimindedir. Bunların önemli "münevver deposu" olan Aydın-

lar Ocağı da İbrani asıllıların toplandıkları bir yerdir; "Türk-İslam Sentezi" buradan çıkıyor. Avrasyacıdırlar. Bunları ortaya çıkardık; *Tekeliyet*'in gelecek ciltlerinde daha sürprizler de var.

Peki bunlar doğru mu? Hakan Coşkun'un bir kez ve yine beni hedef alırken, öfkesini, "İnsanlar manyaklaştı, herkes buna inanmaktadır" yollu dillendiriyordu. Müslümanlar daha çok inanıyorlar; burada net olabiliyoruz.

Daha da önemlisi gerçekler bu yöndedir.

Sustular ve cephe değiştirdiler.

Şimdi Soner'e atfedilen sözü biraz daha genişletebiliriz; "Sabetayizm araştırmasını sabetayistlere bırakamayız." Bırakmıyoruz.

Son zamanlarda cephe, hücumu bıraktı ve kabül ile savunmaya yönelmiş haldedir. Bunu yeni bir karar olarak değerlendirmek yerindedir; ben hâlâ hedefteyim, ancak, *Hürriyet*, *Cumhuriyet*, artık bu alandadır. Bunu Yontma Taş Devri'nden Cilalı Taş Devri'ne geçişe benzetebiliriz. Merkezi bir karar var.

Nisan ayının sonu olabilir, Emin Şirin Dostumuz haber verdi, bu Hakan Coşkun yeniden döktürmüş, beni hedef alıyor; fakat yazdıkları, artık Cilalı Taş Devri'ne uygun düşüyor. H. Coşkun'un benim üzerimden söyledikleri şudur: "Sabetayistlerimizi, bırakınız yaşasınlar, bırakınız yönetsinler." Şimdiki hava budur.

Bu önemli bir aşamadır; "Kürt Realitesi" arkasından "sabetayist realite" tartışma ve bilimsel araştırma planında kabul edilmiş olmaktadır. Bu son otuz yılda benim taraflarından birisi olduğum, zaman zaman yürüttüğüm üç büyük tartışmanın üçüncüsüdür, "Kemalizm tartışması", Kürt tartışması ve şimdi de kripto-Yahudilik tartışması ve üçü de kabul edilmiş haldedir. Yalnız bunun bir de diğer yanı var; ben öteden beri bir "deklarasyon" hazırlığından söz ediyordum. Bizim açıklamalarımız başladığında, İsrael'in bir deklarasyon hazırlığını biliyorduk; rantiye analizimiz, New York ve Washington'a bağlılık görüşlerimiz, İsrael'i Türkiye'den daha fazla düşünmeleri ve Kürt-Yahudileri bulgularımız, deklarasyon planında, değişikliklere yol açtı, tereddüt gösterdiler.

Fakat bireysel deklarasyonlar çıkıyor; Hakan Coşkun'un yazısı da öyle mi, karar veremiyorum. Kardeşi ile birlikte reklam işi olduğunu duyuyoruz, bu nedenle kraldan fazla kralcı olması da mümkündür; çünkü ülkemizde başkasına rant vermiyorlar. Rant, hak edilmeden alınandır, bir tür fon trans-

feri de diyebiliriz. Kaldı ki reklamcılık tümüyle parazit bir sektör olduğu için ve tarihsel olarak da Yahudi Acıman Ailesi tarafından kurulduğundan, sınırları çok iyi korunan bir İbrani tımarıdır, buraya başkalarını sokacaklarını sanmıyorum. H. Coşkun gerçekten bu timara girmek istiyorsa, aslen olmasa bile, İbrani görünmek zorundadır; hak veriyorum ve el hak görünüyor. Kraldan fazla kıralcıdır.

Yine de bir soru var, H. Coşkun, bu sataşmaları yenemediği merakından yapıyor ve benden cevap almak istiyor olabilir, amma boşunadır. Ayrıca ben H. Coşkun'u seviyorum, daha doğrusu komik buluyorum, tv seyretmiyorum fakat şuradan buraya geçerken Coşkun karşıma çıkıyor, bazen bağırıyor, bazen kızıyor, sanki televizyonu terk edecek, bir yükseliyor, gözümü alamıyorum. Bazen "Hay Allah, niye neye kızdı" dediğim de oluyor; üzülüyorum. Bunun dışında da, ilaveten, Descartes'in meşhur "Düşünüyorum, o halde varım" önermesine nazire kurmamıza da imkan veriyor, bu nedenle de medyun-u şükran haldeyim. Descartes'e imrenerek bulduğum üç teorem şunlardır, yazıyorum.

Bir: "Yatıyorum, o halde çıkarım." Bu teorem, şöhret yolunu ve basamaklarını aydınlatmaktadır.

İki: "Soyunuyorum, o halde oynarım." Bu teorem, mankenlikten, dizici ve tiyatrocu ve sunucu ve şarkıcı olanları üzerinedir. Birincisi ile kesişme noktalarını tespit edebiliyoruz.

Üç: "Görünüyorum, o halde, yazarım." İşte bu teorem, Hakan Coşkun'u, Ali Kırca'yı, Ayşenur Arslan'ı vesaireyi anlatmaktadır. Bu teorem onlardan çıkmış onlara dönmüştür; demek ki, Coşkun, benim bilimsel objelerim arasındadır. Benim için Pınar Altuğ değerindedir.

Fakat bu teorem aynı zamanda ülkemizin içine düştüğü acıklı durumu göstermektedir; yazar mı olunacak, görünmek ve göstermek yetmektedir. Öyleyse yazar olmak için artık, kafaya, edebiyata veya yazma yeteneğine gerek yoktur ve bu nedenle görünmek yetmektedir. Bu yüzden artık kiralık yazarlar çıktığı haber verilmektedir; bu görünen yazarların yazılarını, asgari ücretten yazan, işsizler olduğunu duyuyoruz. Hakan Coşkun'u bu açıdan bilmiyorum.

Yine de merakı sürüyorsa, önce Dinç Bilgin'e gitmelidir, "Beni neden yazar yaptın, Ey Bilgin" demelidir. "Yoksa, ben de mi öyleyim" yollu sormalıdır,

bu arada cevaben ve tedbiren, "inanamam" sözcüğü hazır olmalıdır. Tavsiyem, budur.

O da olmazsa bir bilene danışmalıdır; Nuray, soy adını hâlâ ezberleyemedim, "sert" veya "mert" olabilir, bu ikinci ise aslı "mard" yazılmaktadır, Farisi'de "insan" demek olup, misalen, "Merd-i kıpti", kıpti bir adam, anlamındadır. Fakat Nuray Mert olsa da bir "erkek" Hanım'a benziyor, sesi kalın ve hitabeti babayiğittir, doğru söyleyeceğini sanıyorum, tanışmasını salık veriyorum.

Nuray Hanım, şöyle konuşabilir: "Ben Yalçın Küçük'ü okumuş birisiyim, beni hafife alma Hakan ya da Kagan, ayrıntıya gerek yok, dilimizde 'hatun', kadın ile ve 'hakan' da kagan 'la özdeştir. Aynı sözcüklerdir, diyebiliyoruz. Halbuki, Yalçın Hoca'ya göre, Kuzeyliler, 'kohen' veya 'kahana' yerine, ikincisi Arami'dir, 'kagan' diyorlar ve Kırım Yahudileri de hem 'hakan' ve hem de 'kagan' ya da 'kaan' adını çok seviyorlar. Acaba? Sen de mi?" bu sözü tarihten hatırlıyoruz.

Hakan Coşkun ise şöyle cevap verebilir: Kendinize bakın Merd Hanım,[242] Yalçın Küçük, Çiller'in oğullarından birini "Mert" diğerini "Berk" olarak kaydetmektedir, okumadım ama gördüm, sende bir "merd" var, bir de "nur..." var ki, çok çok fazladır. Ayrıca sende ne var ki, A. D., seni yazar yaptı, yoksa rantiyemisin; acaba sen de mi; yoksa yazgılarımız mı bizi çekiyor, herhalde bilimin gücü budur. Nuray Hanım şöyle demelidir; peki sende ne var, Türkçeyi bile bilmiyorsun, ekranı görünce bağırıp çağırıyorsun, herhalde heyecanlanıyorsun, beni görünce neden heyecanlanmıyorsun, yoksa ve ayrıca Dinç Bilgin, seni neden yazar yaptı, yoksa rantiyemisin? Bu çıkış da isabetlidir. Bir de reklam işine girmişsin, doğru mu, hiç Allah'tan korku kalmadı mı? Bu söz, bütün monoteist dinlerde önemli ve yerindedir.

Ancak bunlarda kalmamıştır.

Tabii ben bu diyaloğu pasifize ederek yazdım, aslının daha sert veya mert

---

242) Doğrusu, "Görünüyorum, o halde yazarım" kanunu gereği, fıkra sahibi olan H. Coşkun için çok kaygılanıyordum, üniversite tahsili bile olmadığını duyuyordum, nasıl yazar; Nuray Hanım'ı düşünüp rahatlıyordum. Şişli Terakki mezunu olması ihtimali var, Nuray Hanım iyi yetişmiştir, cümle kurmasına yardım edebilir; böyle kurup rahatlıyordum. Şimdi, Özkök, *Hürriyet*'e alınca hiçbir kaygım kalmadı; çünkü, Hakan Çoşkun'u tam Emin Çölaşan'ın karşısına konuşlandırdı, bir de "Çölaşan ne yazarsa tersini yazacaksın" emrini verdiğini öğrendim. Artık işi kolaydır; otomatik, bakıp bakıp yazacak ve Nuray Hanım'a bile bakmayacak,, tam bir rantiye durumu var. Bütün teorilerim doğrulanmaktadır; tekeliyet varsa, rant teorisi de var, demektir. Beni hep doğrulayan Hakan Coşkun için de, Yüce Gök'e şükrediyorum. Nuray Hanım'a da teşekkür ediyorum.
Yayına hazırlarken ekledim.

olması mümkündür. Nuray'ın bir ara, sesini yükselterek,"don' stick your neck out" dediğini duyabiliriz. Hakan, "bak yine küfretme"; uygun replik budur, çünkü Kagan'ın bilmediği her sözcüğü küfür sayması âdetidir. Nuray, bu halde daha sakin "Hayır, canım, boynunu uzatma dedim" sözleryle attan almak istese de, der demez, Hakan, "Ne olurmuş, uzatırsam" cevabını vermektedir, çok kızmıştır. Nuray, daha da sakin, "Uzatılmış boynu vururlar, yazık değil mi, dur bakiim, boynun da pek kısaymış, Yalçın bunu henüz fark etmemiş, işte bu güzel" yollu tartışmayı daha da yumuşatarak tatlıya bağlamaktadır. "Tabi ki", bozuk ve yeni Türkçe budur, bu iç tartışma bizi ilgilendirmemekle birlikte kayıtlara geçirmek ve düşkün tiyatro sanatımıza katkıda bulunabilmek için kayıtlara geçirmeyi tercih ediyorum.

Sorunuzun kalan bölümü için de Hamit'i anlatmak istiyorum, Sultan Hamit, reformatör ve vicdanlı bir hükümdar idi, akıllı olduğunu da biliyoruz. Vezirlerinden birisi çok çalıyormuş, Sultan'a söylüyorlarmış; Hamit bir türlü görevden almıyormuş, sanki duymuyor, ısrar etmişler ve sonra nedenini sormuşlar. Cevabı şudur: Bu vezirim, çala çala biraz doymuştur, yerine koyacaklarım, daha çok çalarlar, açtırlar. Sultan Hamit, doymuş yağmacıları değiştirmemek gerektiğini biliyordu.

Sultan Hamit de tarih oldu, şimdi ülkemizde aç yağmacılar ve soyucular dönemini yaşıyoruz. Ve güya, bunlar Sultan Hamit'i severlerdi, Sultan Hamit'i bile unuttular; soysuzlar, diyebiliyoruz. Görgüsüzler, iyi soyguncu olabilmek için, manikür ya da pedikür yaptırmak gerektiğine inanıyorlar.

Türkiye, Birinci Dünya Savaşı sonunda yenilgiyi ilk kez ve samimiyetle kabul etti.

Teslimiyetin ak bayrağı sallanmaktadır.

Üçüncü Bölüm

DÜZENİN ÇÖKÜŞÜ

Yakın bir dönem öncesine kadar basında çok görünüyordunuz. Bir ara verdiniz galiba, yeni kitabın önsözünde de 'Basın bitmiştir' diye yazmışsınız. O yüzden mi çekildiniz?

Sözümü enflasyona uğratmak ve yüzümü eskitmekten yana değilim. Görüşüm olduğu zaman söylüyorum. Sabetayizmle ilgili tartışmalar çok ilgi çekmişti. Şimdi o yerleşti. "İsyan" çıktığında yeni bir dalga olabilir. Bu konuda, çok önemsediğim Aziz Nesin'le de ihtilaf halindeydim; yazarın çok popüler olmaması gerektiğini hep savunuyorum. Yazar, mecbur kalmadıkça, televizyonlara çıkmamalıdır; çünkü mesleği yazmaktır. Ekranı, yazının haksız rakibi olarak görüyorum.

Yazınca belki de arsız denilen bir istekle mümkün olduğu kadar çok kişiye ulaşmak istemiyor musunuz?

Benim bütün kitaplarımın korsan baskısı yapıldı ve hâlâ yapılıyor. *Şebeke*,

belki de Cumhuriyet döneminde, eve en çok giren kitap oldu. Ahmet Altan'ın kitabı çok satmış diyorlar, ne demek; Ahmet Altan kendi kitabının korsanını yaptırdı. Kendi kendisinin korsanı olan adam; hiç yakışmıyor. Büyük mağazalarda, sepetlerde duruyor, batan geminin malı misalidir.

Bir yazar, önce kendisine değer vermelidir, değeri olduğuna inanmalıdır. Göremiyoruz.

Şimdi sorunum daha çok kimseye ulaşmak değil, okuyanların ve tartışanların çoğalmasıdır. Buna çaba harcıyorum.

Kitaplarınız özellikle pahalı. Tercihiniz mi?

Bir nedeni kalın olmalarıdır.

Eskiden kitapları üniversite öğrencileri ve orta öğretim öğretmenleri için yayınlıyorduk. Şimdi bunlar hem okumuyorlar ve hem de doğrudan korkuyorlar. İçgüdüsel olarak doğruyu hissediyorlar ve kaçıyorlar. Dolayısıyla kitap okuyucusu olmayanlar için pahalılığın bir anlamı olduğunu sanmıyorum.

Türkiye'de bir çözülüş görüyoruz ve çöküşü yaşıyoruz. Her çöküşte ve her çözülüşten çıkarken, ipuçlarını varlıklı sınıfların çocukları buluyorlar; bunu Tocqueville yazdı ve Marx tekrarladı, bu nedenle de biliyoruz. Benim kitaplarımı yoksulların okuması gibi bir saplantım da yok. Dil bilen, dil öğrenmek isteyen, meraklı insanların okumasını istiyorum; aydınımızı ve solu, varoşlardan çıkarmaya çalışıyorum.

Kimler son yıllarda okurlarınız?

Geliştirmekte olduğum kitap türüne bir ad veriyoruz: Televizyonla rekabet eden kitap türü diyoruz. Kitap değil bir tür ansiklopedi yazmaya özen gösteriyorum; içine her zaman kesitinde ve her yerde okunabilecek metinler koyuyorum. İki dakika okunacak, kocasını veya karısını bir yemek için beklerken üç dakikalık metinler var; ilgi uyandırmaya ve sıkmadan bilgi ve teori sunmaya gayret ediyorum. Günlerce, baş kaldırmadan okunacak bölümler de var. Kitap tekniğinde de televizyonla rekabet ediyorum. Görsel malzemeyi hem tarihe belge bırakmak ve hem de ekranla yarışmak için seçiyorum.

Odtü, Boğaziçi, Bilkent türü üniversitelerin, öğrencileri henüz kitap oku-

mazlar arasındalar, mezunları benim okuyucularım.

Eskiden Erbakan Hoca'nın ve Alparslan Türkeş'in ahfadı beni çok okuyordu. Şimdi Ordu mensuplarının ve genç subayların çok okuduğunu haber veriyorlar.

Bir sopranonun "Yalçın Küçük bize okumayı yeniden sevdirdi" dediğini işittim ki çok sevindim. Yeni okuyucu, en güzel ve en değerli olandır.

Ama kendinizi Sosyalist bir aydın olarak tanımlamıyor musunuz?

Gayet açık; hep aydın olmaya ve aydın olmanın en yüksek aşaması saydığım Sosyalist düşünmeye özen gösteriyorum.

O kesimin sizi sahiplenmesi biraz ürkütücü değil mi?

Hayır, hiç ürkütmedi. Abdüllatif Şener, "Ben Yalçın Küçük'ün doktora öğrencisiyim" yollu altı kez söylemiş, istatistiğini tutanlar var. Bu şudur; benim kitaplarımda, derslerimde, bilgi, özgürlük ve radikalizm vardır. Türkiye'deki bütün radikaller beni okuyorlar. Bana telefonlar geliyor, kitapçılara göre beni en çok subaylar okuyor.

Oray Bey, sizin türünüzden çok iyi görebilen birisinin ihmal etmesine şaşırıyorum; ben hep aydınımızı değiştirmeye ve daha araştıran ve daha radikal bir sol yaratmaya çalışıyorum. Reel solun beni az okumasından sadece memnun oluyorum.

AKP yöneticilerinden arkadaşlarınız olduğunu da söylemiştiniz birkaç sefer. Resmi politikaya etki ettiğinizi düşünüyor musunuz?

Bu sorunun cevabı nettir; artık bir tek akp'li gelmiyor. Çünkü Ak-istler, beni, tek muhalefet olarak kabul ediyorlarmış, ben de duyuyorum. Buraya Everest Yayınları'nın sahibi akp milletvekili Faruk Bayrak, lütfetti, geldi. Kitaplarımı basmak istiyordu. "Bu kitapları size veririm ama yazdıklarım akp'ye büyük tahribat yapacak, siz milletvekilisiniz, benim terbiyem buna müsait değil" dedim. İki-üç ay önce Faruk Bey'le konuştum, bu konuşmamızı aktarmış, bir dürüstlük sergilemeye çalışıyorum. Bu, *Tekeliyet* öncesi bir konuşma-

dır, görüşmemizi sürdürüyoruz.

Bana şu anda sadece Amerika'nın Orta Doğu'da yerleşmesine karşı olan Müslümanlar geliyor; ayrıca Ak-istlerin artık Müslüman olmadığını düşünüyorum. Türkiye'ye gelmiş en İsrael-yanlısı fırkadır ve bir aşiret de sayabiliriz.

Cumhuriyet'in kurucuları arasında da İbrani asıllıların olduğunu söylüyorsunuz. Bugün de akp'nin yaptığı birtakım yenilikler var toplum nezdinde. Pek çok şey değişirken ülkede, olan biten olumlu değil mi?

Bakın sizin arkadaşınız, benim de çok sevdiğim arkadaşım Soner'in, Soner Yalçın, üzerine çok vardılar.. Soner, Cumhuriyet'in kuruluşunu İbranilere mal etti, dediler. Haksızlıktır.

"Putları Yıkıyorum" kitabımda da var, Soner'in, böyle bir işareti olduğundan haberim yok. Ama ben söylüyorum; Cumhuriyet'i kurmada İbrani asıllıların çok büyük ağırlığı var. Bir kavmin "rezerv devlet" peşinde koştuğunu görmek durumundayız. Bu ayrı, Ak-istlerin yaptıkları ayrıdır.

Şimdi?

Önceki kuruluştur ve şimdi çöküş aşamasındayız.

Sabetayistler, artık kurucu değiller ve çöküşün üstündedirler ve ülkeyi parçalamaya çalışıyorlar. İçlerinde hâlâ bu ülke için heyecan duyanlar olduğunu hep tekrarlıyorum; bu nedenle tersinden söylemem daha yerindedir.[243] Ülkeyi çökertenler ve bölmek için gayret gösterenler, sabetayistlerdir.

Avrupa Anayasası, müzakere süreci?

Biz 1963'te Avrupa'yla bir anlaşma yaptık. Bizi alacaklardı, 1963 yılında Avrupa-i idik. Şimdi, 2003 yılında gayri Avrupa-i olduk. Akp, bu gayrileşme sürecinde bir başlangıç değil sonuçtur Toprağı çürüttüler ve Ak-istleri ürettiler.

Artık Türkiye yazısız anayasalar dönemine irtica etmiştir, kendimizi avutmamamız yerindedir.

243) Yayına hazırlarken ekledim.

Ulusal onur ve vatanseverlik gibi kavramları çok önemsiyorsunuz. Halbuki iyi bir Sosyalistin milliyetçilik bağlarından tamamen kurtulmuş olması gerekmez mi?

Toprağını, emekçi halkını sevmiyorsan neden solcu olacaksın? Benimki toprağımı sevmektir ve dilimi yüksek tutmaktır..

İbrani kökenlilerin bir bölümünün Türkiye'ye ihanet ettiğini söylüyorsunuz.

Bu ülkede benden daha çok bu ülkeye bağlı pek çok İbrani kökenli olduğunu her zaman söylüyorum. İyi ki bu ülkeyi kurdular, diyorum. Ancak bütün sadakatlerini İsrael'e çeviren bir büyük parçayı görebiliyorum.

Niçin Türkiye'ye sadakatlerinin kalıp kalmamasını önemsiyorsunuz?

Sadık olmak başlı başına iyi'dir.
Emekçi halka bağlı olmak iyi'dir.
İnsanın, kendi ülkesinin gelişmiş ve bağımsız olmasını istemesini, insani buluyorum.
Karşısında olanları hayvani ve sürü görüyorum.
Bizim, Türkiye Komünist Partisi'yle ihtilafımız olmuştu; bunda bağlılık önemli bir rol oynuyordu. Onlar açıkça 'Sovyetler Birliği Komünist Partisi ne diyorsa doğrudur' diyorlardı. Biz öyle düşünmedik ve düşünmüyoruz. Biz ayrı bir yoluz.

Sabetayizm tartışmalarıyla ilgili biraz yanlış anlaşıldığınızı mı düşündünüz? Siz bilim olduğunu söylüyorsunuz, ama başkaları cadı avına çıktığınızı düşünüyor. "Kimsenin İbrani olmasına bir itirazım yok" demişsiniz...

Tabii, çünkü, ben kendi ailemde buluyorum.

Peki, niye yapıyorsunuz?

Bir sistemi ortaya çıkarıyorum.

Bir açıklayıcılar düzeni yaratıyorum.

Artık Türkiye'yi ve tarihini anlamada, yeni açıklayıcılara kavuşmuş durumdayız.

Daha düne kadar "Kürt" sözünden korkanların şimdi, Kuzey Irak'ta bir Kürt Devleti kuruluşunu sevinçle karşılamalarını ancak benim yazdıklarım çerçevesinde anlamak mümkündür. Porno filmleri ortaya çıkan G. Ergen ile pkk ile bağlantılı olduğu iddia edilen Gündem'in Ankara temsilcisi M. Erdoğan'ın Çankaya resepsiyonuna çağrılmasını, ancak, benim çalışmalarımın ışığında anlayabilirisiniz. "Dağ Türkü" diyorduk, Kürt şeyhleri ile Türk asilleri arasında pek çok evlilik tespit edebiliyoruz; şimdi görüntüyü atıyoruz, bu, sabetayizmin endogamisidirler. Yahudiler değil ancak sabetayistler endogamdırlar.

Açıklık hep iyidir.

Bilim, hep devrimcidir.

Resepsiyonlar da İbrani asıllılara açıktırlar.

Bütün kapılar, sadece ve sadece sabetayistlere açıktırlar.

Bu, hem bir çöküşe işaret ediyor ve hem de bir isyana davetiye çıkarıyor.

Ne görüyorsunuz Ergen-Erdoğan evliliğinde?

Çok fazla beni ilgilendirmiyor, beni bir düzeni gösterdiği ölçüde ilgilendiriyordu, gösterilmiştir; birbirlerini bulmuşlardır. Mustafa'yı tanırım, Kürt gazetesi çıkardıkları zamanlarda toplantıya giderdim, militan bir Kürttü. Dansı görse, karakola götürür; davulcu bile değilken koregraf saydılar.[244] Rant verdiler ve devlet tarafından desteklediler.

Ampirik değil teorik bir disiplin kurmaya çalışıyorum. Sabetayizmi araştırarak başlamıyorum, kim rantiye ise ve kabiliyetini aşan yerlere gelmişse, sabetayist olduğunu postüle ediyorum.

Hem G. Ergen ve hem de M. Erdoğan ayrı ayrı rant elde ettiler. Benim kurduğum sistem, bunu ve çok inandırıcı olarak ortaya çıkarıyor. İçi yananların, ortaya çıkan bu teoriye bu kadar koşmaları bu nedenledir.

---

244) Şimdi bu tür grup kuranlar çoğaldı; zor değildir. Rant verdiler.
Yayına hazırlarken ekledim. Bazı stilistik düzenlemeler yaptım.

Yönetenler kaçıyor ve yönetilenler koşuyor.

Koşanlar beni daha çok ilgilendiriyor.

Çocukluğumuzda Tarlabaşı'nın arka sokaklarında toplanan kızlar bile bunlardan daha iyi dans ediyorlardı. Acı olan, dansı sevenlerin protesto etmemesidir.

Acı olan, toplumun, muhalefeti benim zayıf omuzlarıma yıkmasıdır.

Okan Bayülgen?

Cesur olanlar Ogan soyadını alır, çekingen olanlar Okan. İkisi de Türkçede yok... Cesurlar "ülgen" diyorlar, çekingenler ise "ülken" çağırıyorlar, demek ki, bilmek hep iyidir. Bunlar rantiyedir, hak etmedikleri yerlere gelirler. Örnekler veriyorum: Gülse [Birsel] diye bir kız oradan ışınlanır, burada da New York'tan gönderilenler için, bir istasyon koca vardır, bekler. Ondan sonra, hangi kabiliyettir; senarist olur, reklamcı olur, televizyoncu olur, şu olur, bu olur. Sadece seçilmiş olduğu için olur. Yaptıklarından dolayı olmazlar. Bu memlekette başka kimse mi yok; nedir, reklama o, programa o, filme o, "artist gibi" hiçbir yanını göremiyorum.. Hiçbir kabiliyet bulamıyorum. Bir avuçturlar, ekranları, reklamları, filmleri, dizileri kaptılar ve önce televizyonları ve matbuatı paylaştılar.

Kabiliyetlere kapılar kapalı ise, çöküş kapıdadır.

Bu bir Tevratik anlatımdır. Burdayız.

Kötü mü buluyorsunuz Okan Bayülgen'i?

Deveye, boynun eğri demişler, deve de "nerem doğru ki" demiş, iyi bulabildiğim hiçbir yanı yoktur. Bir film çevirdi....

Hangisi, Komser Şekspir mi?

Hayır, Müjde'yle olanından söz ediyorum. Zindanda iken seyrettim, film mi; insan güler. Müjde Ar'ın sinema yaşamı o filmle bitmiştir. Şimdi bizim Behice Hanım ile kendisini kurtarmaya çalışıyor; ben de "good morning bonne nouvelle" diyorum.

...yram durağı Prag [10]

Nurgül Yeşilçay giderek Cem Özerleşiyor [3]

Bebek hâlâ çok gözde [11]

İlk kez Somer yazdı! [5]

AKŞAM 14 Kasım 2004 Pazar

Pazar

Bu kış kendinize mutlaka leopar desenli bir kıyafet alın [13]

Türkiye köylüdür.

AKP beni tek muhalif olarak kabul ediyor.

Basında beğendiğim hiç kimse yok.

Yalçın Küçük anlatıyor

Okan Bayülgen kim? Hiçbir kabiliyeti yok.

Gülse Birsel hangi güçle mizah yapar?

Çankaya Köşkü'ne İbrani asıllı olmayanlar çağrılmaz.

Murat Belge'yle aşiret kavgası yapıyoruz.

[8-9]

KAPAK

Kabiliyete hiçbir kapı açık değil. Bu toplum böyle çöker

Yalçın Küçük uzun bir aradan sonra konuştu: "Toplum üzerindeki etkimi biliyorum, her söylediğim doğru çıkıyor."

Mustafa Kemal, İbrani kökenli mi?

Sabetayizmle sorunum yok. Mümkündür ki kendi dedemi de bulurum. Bizim ailede de tespit ettim

Bir noktada yanılıyorsunuz, böylece benim eleştirdiğimi düşünüyorsunuz. Hayır, bunlarla ben, kendimi, ülkemizi ve yüksek değerlerimizi savunuyorum. Benim ki savunmadır. Sizin hücum sandığınız bir savunmadır, bir barikat kuruyorum.

Bu yaptığım, Türkiye'yi savunmaktır.

Genelkurmay, 30 Ağustos'ta, Sertab Erener'i çıkardı, peki çıkaracaktı da, neden Mustafa Kemal devlet konservatuarını kurdu, neden Türkiye, Suna Kan'ı, İdil Biret'i devlet parasıyla okumaya gönderdi; peki devlet sanatçılığı ne zaman işe yarayacak? Türkiye'nin çöküşü işte budur. Benim yaptığım sabetayizmten öte başka bir bilimdir. Çöküşü görebiliyor ve anlayabiliyoruz.

Kapattınız mı sabetayizm defterini?

Bitti. Şimdi başka aşamalara geçtik. Benim sabetayizmle hiç sorunum yok. Akrablarımda buluyorum. Mümkündür ki dedemi de bulurum. Bunlar beni rahatsız etmez. Beni rahatsız eden bu ülkeye sadık olmamak, rantiye olmaktır ve bütün kapıları sadece kabiliyetsizlere açmaktır.

Çöküşü haber veriyorum.

Araştırmalarını takip eden pek çok insan, tespit ettiğiniz kişilerin İbrani kökenli olmasını, ırkların karıştığını kabul etse bile şu soruyu sormadan edemiyor: Peki, bundan bize ne?

Olur mu? Bunlar kendilerinden olmayana hiçbir kapıyı açık bırakmıyorlar, hep kapatıyorlar. Ayrıca tersinden de sorabiliriz; ne sakıncası var? Kaldı ki önde gelenleri birbirini biliyorlar; endogami esastır, sabetayistler, Türk-Müslüman olanlarla evlenmiyor ve hatta cinsel ilişkiye girmiyorlar, burada bir netlik görüyoruz.

Sabetayizm bir batini bilgidir, diğerlerinin de bilmesinde bir sakınca olduğunu söyleyemeyiz.

Yok mu diyeceğiz? Açıklık hep iyidir ve ben yardım ettiğimi de düşünüyorum.

Nasıl bilebiliriz ki, göstergeleri nedir?

Yabancı ülkelerin önemli insanları, Türkiye'deki önemli insanlara şunu soruyorlar: Niye tekzip etmiyorsunuz bunları?

Önemliden kasıt politikacılar mı?

Evet, çevre ülkelerden. Ben bana gelen her tekzibi yayınlıyorum, hiç kimseyi suçlamıyorum.

Bir de bunun sadece Türkiye'de yazılıp çizildiğini düşünmeniz büyük hatadır. Ayrıca tekrar tekrar isim-bilim yoksa, mezar taşları okunmuyorsa, tarih bilimi yoktur veya gelişmemiştir, diyoruz. Onomastique'i ben icat etmedim, Türkiye'de geliştiriyorum. Bunun için bana kızmak, cehalete prim vermektir.

Gülse adıyla ilgili kitaba bir not düşmüşsünüz, gündelik hayatta kullanmıyoruz bu kelimeyi diyorsunuz. Niye Gülse adı vermişler?

Tespitlerim var. Bütün Gül'lerle ilgili; Güler, Gülen, Gülüş, Farisi karşılığı, Hande... Bunlar, "İshak" karşılığı kullanılabilmektedir. İbrani'de "Güler" demektir. Hepsi mi; bilemem, ama, bazılarının "İshak" karşılığı olduğundan kuşku duymuyoruz.

Bunu öğrenmek neden kötü olsun, bunu anlayamıyorum.

Benim adım için de geçerli, Oray diye bir kelime yok gündelik hayatımızda.

Sizin için de olabilir. İsim-bilim bilincin ötesindedir. Hoşlarına gitmiştir, vermişlerdir. Üniversitede doktora dersi veriyorum, ilk olarak Sherlock Holmes okutuyorum. Biri resmi polisin senaryosu, diğeri de dedektifin senaryosudur. Her isim verişte iki senaryo var.

Mesela Oral Çalışlar, bana cevap yetiştiriyor. Biz Türkçede "oral" kelimesini, bir eczacılıkta ve bir de oral sekste kullanıyoruz. Hangisi, resmi polis mi, Sherlock Holmes mu, doğrudur, burada benim sözlüklerim işe yarıyor. Şunu da not ediyoruz, İbrani'de "al" Allah ve "or" ışık olup "Oral" da "Allah'ın ışığı" anlamına gelmektedir.

Demek ki, "Oral" için "ağızdan" ve "Allah'ın ışığı" anlamlarından ikincisini seçebiliriz.

Mehmet Öz'den bahsediyorsunuz kitapta...

Bir de "oz" var. Doğu dillerinden aldığımız kelimelerde noktaları biz koyarız. Turgut Ozal'ı hatırlıyoruz, "al", Allah'tır, "oz" kuvvettir. "Allah'ın kuvveti" demek oluyor. Kenan Doğulu'ya gelince, İbrani'de, "doğulu", mizrahi ile söyleniyor. Kenan ise Arami, Erez İsrael karşılığıdır. Bunları bilmek neden kötü olsun, kabul etmiyorum.

Doğu Perinçek dostumuz, bizim çalışmalarımızla ilgili olarak, "bunlar lafı Atatürk'e getirecek" diyor. Atatürk'e getirmek isteyenler var, ben, karşı duruyorum. Doğu'ya getirmeyi de düşünmüyorum; çünkü, Doğu Perinçek rantiye değildir ve biz rantiyelere ilgi duyuyoruz. Kimse kendisini Atatürk sanmamalıdır; bu söz, Doğu arkadaşıma hitap ediyor.

Siz onunla arkadaşken öyle zannetmiyor muydu?

Bu iş bir bilim haline geldi, bir sistem oldu. Bunları çok açık olarak söylüyoruz ..

Nasıl, çay güzel mi?

Biraz acı buldum.

Ben koyu, dark, içiyorum. Size de öyle koymuşum..

Ya da çok demlediğiniz için mi?

Hayır, hiç alakası yok, demlemek, zamana bırakmaktır.

Bizim bilimimiz de demlenince daha hoş gelecektir, bunu görüyorum.

Ne kadar zamanda demliyorsunuz?

Yaklaşık 50 dakika yeterlidir.

Biraz daha su koyayım, içine biraz da İran çayı koydum. Şimdi daha iyi olacak.

Mehmet Şevket Eygi'de de bir çay takıntısı var, sizde de...

Bendeki çay takıntısı değil efendim! Ben ne yaparsam severek yapıyorum, özenle yapıyorum. Ama Mehmet Şevket Bey'de özen, sadece çayda ise saplantı diyebiliriz. Sanmıyorum. Giyimine de özen gösteriyor.

Sevmediği biri varken çay demleyemezmiş...

Onunki başka, ben her konuğumu seviyorum. Bazen tarifini istiyorlar, anlatıyorum ve bir de çaydanlığı öptüğümü ekliyorum..

Sıcak çaydanlığı?

Özeni ve işe sevgiyi anlatmak istiyorum. Futbol bilmiyorum, ama, Zidane'nin topa vurmadığını, her defasında öptüğünü görüyorum. Tekmelerken de öpmek, bunu anlatmaya çalışıyorum.

Şimdi daha iyi oldu tadı.

Tabii çok iyi bir çay.

Konuya dönelim. Nasıl bir bilim sizin Mehmet Ali Erbil'in boşanacağını gösteriyor?

Her söylediğim doğru çıkıyor.
Bilim de, aşk da, devrim de ayrıntıdadır.
Her adımda teorize etmek gerekmektedir. Mehmet Ali Erbil ansızın evlendi. Bunlarda partner sorunu var; endogaminin doğal sonucu sayıyoruz. Buraya gelmiştir, bir kızı görmüştür, parayı basmıştır, evlenmiştir. Bunu da yazdım. Endogami geçerlidir ve sonra ayrılacağını tahmin etmek güç olmuyor. Doğru çıkmıştır.

Rüştü'nün İspanya'dan döneceğini nasıl gördünüz?

Temel önerme, kapıların kabiliyetsizlere açık olduğudur.

Türkiye'de kastlar var, başarısızlar başarılı gösterilebiliyor. Kastlar olmadan ve bütün estetik ölçüler tahrip edilmeden kabiliyetsizler ön plana çıkamazlar.

Rüştü veya Terim ya da bir başkası, gittikleri yerlere kastlarını, tekellerini de götüremeyecekleri için geri dönecekler, bunu tahmin etmek zor olmuyor. Bakın Tarkan, New York'ta boş geziyor. Bakın, Sertab Erener'i, Avrupa'da kimse dinlemiyor. Rant ve tekeller içerdedir.

Birol Güven?

Bu bir sistemdir. Şimdi herkes ona hücum ediyor. Bir de insanlarımızı geri zekalı yapma fonksiyonu var. Tekeliyet, ancak sürülere dayanır; yazdıkları ancak sürülere uymaktadır.

Sürürler, çabuk bıkıyorlar.

Popüler olana, beğenilene karşı çıkmak gibi bir huyunuz mu var? Mesela nedir Gülse Birsel'le alıp veremediğiniz, yaptıkları beğeniliyor işte...

Gayet de şirin bir kız; hiçbir bir karşıtlığım yok. Ama, New York'ta iki yıl gezdikten sonra, oyuncu, senarist, reklamcı, olarak buraya ışınlanmasına isyan ediyorum.

Hepsi benim hedefim oluyorsa, hepsinin hak etmediklere yerlere gelmesindedir.

Ben de bunu söylüyorum. Hepsi rantiye ve göz önündekilerin hemen hemen hepsi İbrani asıllı olmasaydı, ben, bir bilim çıkarmış olmazdım. Bilimsel bulgular, mutlaktır.

Mutlakiyet var ve benim bulgularım, mutlak olmak zorundadır.

Oray Bey dostumuz, görüyorsunuz, sizin itiraz olarak ileri sürdüklerinizi, ben delil kabul ediyorum.

Şirin Gülse'den af diliyorum, benim delillerim arasına girmesi, hem Gülse'nin ve hem benim talihsizliğimizdir. İncitmek istemezdim.

Murat Birsel için 'istasyon koca' diyorsunuz. Ne demek o?

New York'tan bu kadınlar lazer ışınıyla gönderiliyor, iyi de bir çocuk, onları bekliyor ve yükseltiyor. İyi bir insan, Orta Çağ'da olsa mesen derlerdi, bunu anlatıyorum. Kızacağını sanmıyorum, iyilik olması için, böyle söylüyorum.

Sonra onlar başka yere gidiyorlar, o da tekrar evleniyor.

Kimleri beğenerek takip ediyorsunuz Türk basınında?

Beğenerek takip ettiğim hiç kimse yok Dikkate aldığım da artık kalmadı. Bizim klana, benim koşudan sonra sevimli bakkalda baktıklarım hariç, üç gazete giriyor, ama, *Radikal*'le *Cumhuriyet*'i, çalışma daireme, sokmuyorum.[245] Benim kendime has bir onurum var; Paris'te iken televizyonda bir kanaldan diğerine geçerken bazen, karşıma, M. Barlas çıkardı, utanırdım, ekranından kafasını çıkarıp beni görmesinden korkardım, derhal kapatırdım. Ekrandan beni görürlerse, onurlanırdı, bunu istemem. Ekranda M. A. Birand'a veya *Milliyet*'te Hasan Cemal'e, kazara gözüm takılırsa, kıp kırmızı oluyorum. Çok utanıyorum, yalnızım amma, birisinin görmesini hiç istemiyorum.

Kolları bacakları New York'tan Güneydoğu'ya uzayan ahtapot bir sistemle mi çalışıyorsunuz?

O kadar değil; sezgilerim çok gelişti. Hiç kimseye düşmanlık yapmadım. Gülse Hanım'a hiçbir husumetim yok; Kemal Burkay'ın şiirindeki kadar şirin gecekondu evlerini hatırlıyorum.. Ama mecburum, geldiği yer büyük bir adaletsizliktir ve içim yanıyor.

Siz kimsiniz? Ve bu ne cüret! Ben yazamam, ben oynayamam, demesini beklerdim. Gülse, beni çok üzmüştür ve içimi yakmıştır.

Hep anlatıyorum, Odtü'de hoca olduğumda tek kafeterya vardı, rektörlüğün karşısında idi, yaşlı ama hâlâ komi Satılmış bize çok iyi bakıyordu. Rektör Kemal Kurdaş olup solcu öğrenciler, muhalefete başladılar ve tam yemek

245) "Gülen" dizisinden sonra, *Sabah*'ı kestim, *Milliyet*'e yeniden başladım; böylesine içi boş bir dizi içeren bir ceridеyi çalışma daireme sokmam, onur kırıcıdır, Fikret Bila ve Güngör Uras'ı seve seve okuyorum. Emin, zaman zaman beni rahatlatıyor. Öztin Akgüç'ü hep beğeniyorum, yazdıklarından öğreniyorum, ne yazık, çalışma daireme, *Cumhuriyet*'i, sokmuyorum ve dolayısıyla okuyamıyorum.
Yayına hazırlarken ekledim.

zamanı rektörlüğün önüne gelip, Rektör Kurdaş'a bağırıyorlardı, "Satılmış rektör, satılmış rektör!" yeri göğü inletiyorlardı. Önce fark etmedik, sonra anladık, bizim yaşlı komi Satılmış, önce titriyor ve sonra "Ben yapamam, ben yapamam" yollu inliyordu. Komi Satılmış'ı pek seviyorduk, öğrencilerimiz de seviyordu, "satılmış rektör" haykırışlarından, kendisi için tezahürat yapıldığını sanıyormuş, "yapamam, yapamam" yollu inliyordu.[246] Ben Gülse'den de böyle bir inleme beklerdim, beni hayal kırıklığına uğrattı. Yaşlı Komi Satılmış kadar kendilerini bilmek ve mütevazi olmak zorundadırlar; beni pek üzüyorlar.

Komi Satılmış kadar dürüst sabetayistlerimize özlem duyuyorum..

Bir cüretkarlık mı görüyorsunuz toplum genelinde?

Tarifler bitti, bütün değerler yitirildi. Birikim kalmadı. Bir ülkede birikim bittiyse köylülük başlar. Türkiye köylüdür.

Artık 2003 yılında Türkiye gayri Avrupai'dir.

Bazı incelemelerinizde kurguyla gerçeği karıştırıyor musunuz? Mesela Türkan Şoray'ın dizisinde oynadığı karakterin adının Sevinç olmasını, Haluk Bilginer'in de İzmir'in Asansör semtinden birini canlandırmasına dikkat çekiyorsunuz...

Sevinç'in Sevi'yle ilgisini tespit etmek lazım.

Dizi ama bu.

Üniversiteler uyuyor mu?

Tüm dizlerdeki tüm isimleri incelemek zorundayız. "Şalom" karşılığı, "Barış" veya "Selami" kullanıyoruz. "Pelin" de bizim isimlerimizin dışındadır.

Oray Bey dostum, Cumhurbaşkanı Hazretleri'ne de yazdım, seksen üniversitenin işini yapıyorum. Çünkü üniversiteler hiçbir iş yapmıyorlar. Bunlar, üniversitelerin işidir. Henüz etimolojik isim sözlüğümüz yok ve hazırlamak zorunluluğunu duyuyorum.

---

246) Yayına hazırlarken ekledim.

Mustafa Kemal meselesine girmek istemiyor musunuz?

Mustafa Kemal'in İbrani asıllı olduğunu İsrail'in çıkartmak istediğini hep söylüyorum. Türkiye'de de Şemsi Efendi ilkokulunda okuduğuna dair iddialar var, ama bir kayıt, bir tanık yok. İspat edin; bu memlekette 80 yıldır Selanik'teki evin Kurtarıcı'nın doğduğu ve çocukluğunun geçtiği ev olduğu söylenirdi. Daha yeni bir mühendis çıktı da "O benim dedemin evi" dedi. Bir kişi karşı çıkmadı.

Yeni kitabımda şunu söylüyorum: Ey Türkiyeliler, 1919'dan sonra bir kişi gidip de Zübeyde Ana'yla konuşmamış, nasıl içiniz sızlamadı? Bir tek adam gitmemiş ve bir tek adam Latife'den bilgi almamış. Bu soruları soruyorum. Büyük Kurtarıcı'nın biyografik bilgileri bilerek karartılmıştır. Doğduğu tarihi bile doğru dürüst bilmiyoruz.

Şimdi, İsrael'in iddialarını çürütüyorum.

Mustafa Kemal, hep siyonistlerle mücadele etti.

Mücadele etmeyi hiç bırakmayacağınız isimler var galiba? Zülfü Livaneli mesela...

Z. Livaneli'yi önemli birisi görmüyorum.

Benim Murat Belge'yle savaşmama, özgürlüğüm de yok. Zülfü Livaneli, bir rantiyedir. Ad ve soyadını inceliyorum. Teorik baktığımı tekrarlıyorum, bu kadar az kabiliyetle geldiği yerleri görünce... Hipotezi kuruyorum.

Murat Belge'yle tartışma uzun zamandır devam ediyor galiba?

Beraber panellere çıktığımızda Murat'ın yüzüne söyledim. Murat'ın babası Burhan Belge, Menderes'in borazanı olarak, bilinirdi. "Ben gençken senin babanla mücadele ettim, şimdi seninle mücadele ediyorum, yarın..." diye söyledim. Murat Belge ile mücadele etmek benim mesleğimdir.

Çok farklı babasıyla kendisi ama.

Hiç farklı olduğunu sanmıyorum. Murat, Türkiye Sosyalist hareketinin,

Chp'ye karşı bir olduğunu düşünerek Türkiye İşçi Partisi'ne girdi, sonra ayrıldı ve Sosyalist gelişmeyi, aydını bozma cephesinde yer aldı. Çok tutucudur.

Kızı, London School of Economics'de okuyor.

Yazık. Daha önce bilseydim söylerdim: "Çocuğunuzu aptallaştırmak istiyorsanız Türkiye'de iktisat okutan bir yerlere gönderin. İktisat eğitimi aptallaştırır. Ama hızlı aptallaştırmak istiyorsanız çok iyi iktisat okutulan bir yere yollayın." London School veya Harvard en uygundur ve örneklerini biliyoruz.

Siz de iktisat profesörüsünüz, kendinize haksızlık etmiyor musunuz?

Ben kendimi kurtardım. Yale'de de okudum, baktım, beni aptallaştıracak, hemen kaçtım.

Ayrıca benim başka meraklarım da var, hep dil çalışıyorum; iktisatın panzehiridir.

Murat'la bizim mücadelemiz, aşiretler arası mücadeledir.

Ancak milenyumda bitmek durumundadır.

Röportaj: Oray Eğin

Dördüncü Bölüm

MOR VE ÖTESİ

SERKAN SEYMEN'İN SUNUŞU

"Her eylem bir bilgi akışı ya da radyasyondur. Mutlaka cevabı vardır. Dağ çiçekleri bile habercidir. Titreşerek haber verirler. Bu, bir haberdir." Yalçın Küçük'ün *Şebeke* adlı kitabından yapılan bu alıntı bir dostluğun ilk adımı olmuş. Mor ve Ötesi grubu, büyük başarı kazanan son albümleri Dünya Yalan Söylüyor'un albüm kitapçığında bu sözlere yer vermek istemiş. İzin almak için kapısını çaldıkları Yalçın Küçük de 'İstediğiniz gibi kullanın, hatta altına benim ismimi koymasanız, kendi cümleniz olarak geçse de olur' şeklinde bir geniş gönüllük yapınca dostluk köprüleri bir anda kuruluvermiş. Grup ve Küçük, o günden beri sık sık bir araya geliyor, görüş alışverişinde bulunuyormuş.

Geçen hafta, cuma Günü, Mor ve Ötesi Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığı Şura Salonu'nda bir konser verdi. Konserin şeref konuklarından birisi de Yalçın Küçük'tü. Yolumuz düştü biz de oradaydık, tıklım

tıklım dolu salon heyecanla Mor ve Ötesi'nin sahneye gelmesini beklerken, kulise sızdık. Sahne arkasında grubun bir kısmı konserin son hazırlıklarının heyecanı içindeyken bir kısmı da kendilerini kalpağı ve bir nevi alamet-i farikası haline getirdiği kırmızı kaşkoluyla kuliste ziyaret eden Küçük'le, Troçki konulu bir hasbihaldeydiler.

Yazdıkları ve söyledikleriyle her dönem tartışma yaratan bir isim olan Küçük son yıllarda özellikle sabetayizm üzerine yaptığı çalışmalarla kimilerince çok faydalı bulunurken, kimilerince de epey eleştiriliyor. Grubun dinleyicilerinin bir kısmının da albüm kapaklarında Yalçın Küçük alıntıları görmeyi yadırgadıkları kulağımıza gelenler arasındaydı. Gruptan Harun Tekin'se Küçük'le olan ilişkilerini şöyle açıklıyor:

'Sabetayizm konusu Yalçın Küçük çalışmalarının bir noktası sadece. Bu adamı kaale almamak için sırf bu noktadan yola çıkmak çok yaygın bir İstanbul aydın pratiği oldu. Bu konu bir tarafa Yalçın Küçük'ün alternatif bir tarih yazma çabasını nasıl görmezden gelebiliriz. Bu sabetayizm meselesi de bir teori, bir olta belki sadece. İçinde ırkçılık barındırdığına da ben inanmıyorum. Bu derinlikte dahi ya da deli kaç tane adam var bu memlekette?'

Bu arada salondaki sabırsızlığın arttığı gitgide yükselen çığlıklardan belli oluyor. Konsere sayılı anlar varken grup ve Yalçın Küçük ricamızı kırmıyor, birlikte poz veriyorlar objektifimize. Sonrası? Yalçın Küçük'ü bir rock konserinin kulisinde yakalamışken elbette Mor ve Ötesi'nin kendisi için önemi ve genel olarak Türkiye'de müzik üzerine görüşlerini almadan bırakmıyoruz.

'Mor ve Ötesi köylülükten kurtulmaya başladığımızın bir işareti. Türkiye solu nihayet türkü dinlemekten kurtuluyor...'

Mor ve Ötesi'ne olan ilginiz nasıl başladı?

Ben bir müzik tutkunuyum, "meloman" da diyorlar. Hiçbir zaman Cum-

hurbaşkanlığı Orkestrası'nın Cuma Konserleri'ni kaçırmadım. Klasik müziğin dışında daha seçiciyim. Operaya özellik bir düşkünlüğüm var, cazı hiç sevmem. Caz sevenlerin devrimci olabileceğine inanmıyorum, dinleyenlerin isyanı yoktur; caz, Amerikalıların arabeskidir.

Mor ve Ötesi'ni dinledim. Sert insanlar ve de çok güzel insanlar. Fizik olarak da benim güzel bulduğum yüzler. Okumuş insanlar. Müzikleri de güzel. Çok da başarılı oldular. CD diyorsunuz şimdi değil mi, var onlar bende, oturup beğenerek dinliyorum. Ankara'ya geldikleri zaman bana uğruyorlar.

Benden bir alıntı yapmak için izin istediler. Ben de onlara istedikleri gibi kullanabileceklerini, yaptıklarının çok yukarıdan bir gelişme olduğunu söyledim. Çok da sevindim.

Neden?

Çünkü türkü, Türkiye aydınının diline, müzik repertuvarına bir misafir olarak geldi, sonra diğerlerinin hepsini kovdu. 60'lı yıllarda Türkiye aydınından birisi, türküyü, sadece gizli olarak dinlerdi. Kemalizmin de etkisiyle biz sadece klasik müzik dinlerdik.

Rock'n roll dönemleri o zamanlar ayrıca. Türkiye'de de Erkin Koray, Moğollar gibi isimler var. Onlara takılır mıydınız?

Onlardan da sevdiklerimiz olurdu ama Türkiye aydınına türküyü sevdiren Ruhi Bey'dir. Orijinal haliyle değildi onun söylediği türküler, özellikle şan tekniği bizi büyülüyordu. Solcu geçmişinden de gurur duyuyorduk. Ama zaten öyle olmasa hemen geçemezdik. Mükemmel bir ses, mükemmel bir icra, ayrıca Ruhi Bey'in mükemmel kişiliği olmasa, türkü, bizi o ölçüde sarmazdı. Ruhi Su ile türkü, egemenliğini kurmuştur.

Aydın, solculukla, solculuk halkçılıkla, halkçılık türkü ile özdeşleşmişti ve Türkiye Komünist Tevkifatı'ndan uzun yıllar hapis yatmış opera sanatçısı Ruhi Su da anahtar olmuştu; türkünün kısa ve modern tarihi işte budur.

Aşık İhsani gibi isimler mi?

Aşık İhsani, Ruhi hapisteyken ellili yıllarda çıktı, o zaman tutmadı. Ben meraklıdım, Hukuk Fakültesi'ndeki konserini hatırlıyorum. Fakat, daha sonra, altmışlı yıllarda, solculukla birlikte etkili oldu; Ruhi Bey akademik, Aşık İhsani devrimci ve naif idiler. Türkiye İşçi Partisi yükselişi ile birlikte bir de, Alevi dedelerinin müzikleri de geldi. Adeta baskındı, nerede ise, toplantılarımıza gidemez olmuştuk. Tekrara dönmüştü, sazlar çalınıyordu ama müzik kayboluyordu.

Şimdi Mor ve Ötesi'nin, diğerlerinin, Teoman'ın, çıkışları beni çok sevindiriyor. Ne olursa olsun modern yapıyorlar. Türkünün hegomanyasını kıran her müzik açılımına büyük bir sevinçle bakmalı.

Bir rock grubunun böyle popüler olmasını kentleşmenin yoğunlaşması, dolayısıyla sınıfların belirginleşmesi, Avrupa'daki gibi bir işçi sınıfı muhalefetinin oluşması manasında mı sevindiriyor sizi bu kadar?

Hayır efendim, kentleşme dediğiniz, eninde sonunda köylüleşmedir. Zenginler ise müzik açısından da soysuzlaşıyorlar, düğünlerde ya Arto'ya gidiyorlar ya da kına yakıyorlar. Kentleşmeye artık şematik olarak bakamayız; kentler, entellektüalizmin ve modernizmin beşiği olmaktan çıkmak üzeredirler.

Biz eninde sonunda Kemalistiz, yıllar önce, Kemalizm bizi ileriye götürmez ve biz Kemalizmden geriye düşmeyiz, diyorduk. Şimdi muzikte de Kemalizmi ve Kemalizmden geri düşmemeyi savunuyoruz. Türk Genelkurmayı'nın 30 Ağustos'ta Sertab Erener'i veya M. Ersoy'u çıkarmasını çok yanlış buluyoruz. Bu, Kemalizmin çok gerisine düşmek demektir.

Bizim işimiz halk dalkavukluğu değildir, biz halkı yükseltmek isteriz. O yüzden harika çocuklar yasası çıkarıldı, o yüzden İdil Biret veya Suna Kan yetiştirildi ve yüksek tutuldu, Genelkurmay için olmasa da, bizim için hâlâ yüksektirler. Çıktı, dışarıya gönderildi. Hem bunları devlet sanatçısı yapacaksın, hem de devletin kuruluşunun önemli gününde bunları ihmal edip piyasa şarkıcılarına devlet konseri verdireceksin; kabul edemeyiz. Etmiyoruz. Bizimki çok sesliliktir.

Mor ve Ötesi'nin bu düzeni de eleştiren, bir de gayet sert müzik yapmaları çok hoşuma gidiyor. Ayrıca müziğin ötesinde, geldikleri zamanda çok entelektüel sohbetler yapıyoruz.

Ne de olsa okumuş ve hâlâ okuyan gençlerdir.

Bizim solculuğumuz hep okuyan gençlere dayandı. Halkçı yapmaya kalktık, ama, varoşlarda kayboldular.

Hâlâ da okuyorlar. Doktora da yapıyorlar. Keşke daha çok vaktim olsa da İstanbul'da da görüşsek. Solculuğumuzda, düşünen insanların sanatçılarla birlikteliği esastır. Buna çok ihtiyacımız var.

Türkü niye sorun sizin için bu kadar?

Tek seslidir. Kaçınılma olarak duyguların de düşüncenin de tek sesliliği demektir. Bize gerekli olan sadece çok seslilik değil, ayrıca birbiriyle çatışmasıdır.

Ne sakıncası var?

İnsan ruhunu geliştiremez.

Arada onları da dinliyoruz. Çok sevdiğimiz türkülerimiz de var. Ama hegemonik bir durum alıp sol kesimin tek müziği haline gelmesi sorundur. Konser salonları bomboş; kimse klasik müzik dinlemeye gitmiyor.

Başa dönüyoruz ve buradan çıkış arıyoruz. Mor ve Ötesi, bir çıkıştır.

Türk Beşleri'ni sever misiniz?

Haksızlık etmişiz, dinlerdik ama yine de küçümserdik. Şimdi daha büyük görüyorum. Daha çok hoşlanarak dinliyorum.

Tartışılan onların bestelediklerinden ziyade, insanlara zorla dinletilmek istenmiş olmaları değil mi?

Çok da dinletilmediler... Dinletebilmek için kimseyi dövdüklerini de bilmiyorum.

Radyoda Türk musikisinin yasakladığı bir dönem var ama...

AKŞAM
Pencere
Sandra'dan afetzedelere
Mor ve Hocası

Evet, ama ona biz çubuğu tersine bükmek diyoruz. Her yerde vardır, bu Lenin dolayısıyla moda olmuştur, ben de Türkiye'de moda ettim, ama Adam Smith'te de vardır. Maalesef bazen çubuğu tersine bükmek gerekir. Kemal Paşa da bunu yapmıştır. İsmet Paşa hiçbir cuma konserini kaçırmazdı. Ben de o zaman devletteydim, protokol davetiyesi gelirdi. Konserleri, Paşa Hazretleri'nin hemen arkasından dinlerdim, hoşma giderdi. Şimdi protokol kısmına bakıyorum bomboş; hükümetin getirdiği yüksek bürokratlara mehter marşı bile fazla geliyor. Hilmi Paşa Hazretleri de çok sesli müzikten uzak duruyor; Aytaç Paşa Hazretleri'ni görüyordum ve bu nedenle ayrı bir sempatim var.

Mor ve Ötesi'ne gelince, moderndirler. Film müziği de yapıyorlar. Konuşmalarımızda söyledim, orkestrasyona gitmeleri yerindedir. Denemeci olmalarını öneriyorum, biz, bütün biçimleri denemeliyiz. Galiba sürgüne gitmeden önce K. İnce'yi dinlemiştim, çok hoşlandım. Özgür ve denemeci olmalıyız.

"Bulutsuzluk Özlemi" diye bir grup var, en son senfoni orkestrasıyla albüm yaptılar, onları dinlediniz mi?

Dinlemedim, bilmiyorum. Ben bu arada günde 96 saat çalışıyorum, ne demekse? Ama müzik hiç kapanmaz bizde. Uyandığımda TRT3'ü açarım. Ama şimdi açamıyorum, çünkü saat sekizde pop müziğe çevirdiler, çok erken, bana klasik muzik gerekiyor.

Katlanamadığınız müzik türü hangisi?

Caz. Hemen kapatıyorum.

Türkçe popu bile daha çok mu seviyorsunuz?

Türkçe popta sevdiğim şarkılar var. Herhalde çok yorulduğum, çok umutsuz olduğum zaman bizim Ahmet'in şarkıları çok hoşuma gider...

Bizim Ahmet?

Ahmet Kaya... Ama caz çaldığı zaman kapatırım radyoyu. Çünkü caz dinleyen devrimci olamaz. Yıllardır söylerim, cazı sevip de devrimci olan kimse çıkmadı daha. Yerde sürünenlerin muziğidir, ben isyancıyım.

Devrimci caz müzisyenleri var ama. Mesela Charlie Haden vardır, sol görüşlü bir entelektüel olarak tanınır...

Bilmiyorum. Ben türden söz ediyorum. İlk çıktığında Sertab Erener'i zevkle dinliyordum aslında, Nilüfer'in sevdiğim şarkıları vardı. Hâlâ var. Selva'nın cd'isini, türkülerini, de dinliyorum. Bir gece de bir evde dinledim, cd'den çok daha iyi idi. Kabul etmek gerekiyor, eğitilmiş sesler, bana çok daha yakın geliyor. Belki operaya düşkünlüğüm ile bağlantılıdır, belki de eğitimi, en yüksek değer saymamdan kaynaklanıyor.

Toplum çok köylüleşti. Her yanımız köylüdür. Mor ve Ötesi köylülükten kurtulmaya doğru gittiğimizin işaretidir.

Kemalist bir tarafınız var mı?

Benim bir sözüm vardır, Kemalizm bizi ileriye götürmez, biz Kemalizmden geriye gitmeyiz. Çok şükür Yüce Gök'e ki, biz 60'lardan önce bir modernist süreç yaşadık, tamam kastlar, sınıflar şu var bu var ama modernist bir süreçtir. Biz Kemalizmin modernizmini savunuyoruz. Eleştiririz o ayrı, ama özü budur.

Peki Mor ve Ötesi elemanlarının isimlerine, şecerelerine baktınız mı? Bir sabetayistlikleri var mı?

Neden konuşmayalım, konuştuk. Benim ailemde de var, ne var, en güzel insan melez olandır. Sedat Ergin'le tartışmamızda da işaret etmiştim, Sedat Ergin için internette bir yığın iddia var. Beni hiç ilgilendirmiyor ki, Sedat'ın gazeteciliği şöyledir, böyledir, ama Sedat hiçbir zaman rantiye olmadı. Geldiği yeri haketmiştir. Ne olacak kökeni herhangi bir yere dayanıyorsa? Bundan daha güzel ne olabilir, insanların farklı kavimden gelmesini çok hoş ve çok

sağlıklı buluyorum. Ben kapalı olmalarının doğal almadığını kötü bir hayat yaşadıklarını söylemiş olabilirim.

Benim bir sorunum yok, yeter ki kast olmasınlar, kabiliyetleriyle bir yere gelsinler ve bu topraklara sadık olsunlar; bu kadar basittir. Sorularınızdan anladığım kadarıyla çok millici görünüyorum, bundan rahatsız olmam, ama kabul de etmem. Ben ölçü değilim, ancak başka türlü söyleyemiyorum, benden çok daha fazla bu ülkeye bağlı sabetayistlerimiz olduğunu biliyorum.

'Derdim rantiyecilerle' diyorsunuz. Bir solcu için sermayenin milliyeti, dini, mezhebi, etnik kökeni önemli mi bu kadar?

Ben bir partiyi, bir kastı, hegemonik bir örgütü ortaya çıkardım. Çıkardıklarımın etnisite ile, relijiyote ile hiçbir ilgisi yoktur. Ayrıca bir din, bir mezhep, Evanjelistler, Singhler, politik ise, bir siyasi yapıları varsa, bunlara Nakşibendiler de dahildir, incelemek zorundayız.

Kaldı ki bu evde kalmış genç kız hassasiyetini hiç anlamıyorum, Weber, protestanizmi ve bir başkası Yahudiliği incelediler.[247] Dindar bir bağ var diye, bir partiyi görmezlikte gelmemi kimse benden beklememelidir.

Beyaza beyaz demek, solculuğun ve devrimciliğin alfabesidir.

Yönetenler ayrı bir tayfa ise bunu ortaya çıkartmak Sosyalizmin en baş gereğidir.

Beş taş oynamıyorum. Ne yaptığımı biliyorum. Karamürsel sepeti değilim, yaptıklarımı, yapabiliyorum.

Müziğe dönecek olursak, ortaokula, liseye gidenlerin, Mor ve Ötesi dinlemesi, çok memnuniyet vericidir.

Şimdiki gençlik bir de rap dinliyor, onu seviyor musunuz?

Onları müzik saymayacak kadar müziği ciddiye alıyorum.

Zülfü Livaneli'nin detone bir adam olduğunu da ben ortaya çıkardım. Sesi de yoktur. Bu sevgi gereğidir.

---

247) Yayına hazırlarken ekledim.

Detone ünlü şarkıcılar var ama

Yanlışı örnek almayız.

Bugün Türkiye'de "ünlü" şarkıcıların çoğunu korist bile yapmamak durumundayız. Doğrusu biz müziğimizi bozmaya, Livaneli ile, solda başladık, kulakları tahrip ettik ve ortalığı kalpazanlara bıraktık.

Köy nedir; herkesin her işi yaptığı ve birikimin reddedildiği yerdir. Şimdi müziğimiz, hiçbir muzik eğitimi almamış ve en fazla karga seslilerin tımarıdır.

Ne yazık, "biz" başlattık. "Sol" demek istiyorum.

Röportaj: Serkan Seymen

Beşinci Bölüm

TÜRKİYE'NİN BATAKLIĞI: AVRUPA

Güncel olandan başlayabilir miyiz, O. Pamuk üzerinde çok yazdınız, susmuştu, İsviçre'de özgürlükçü bir tarihçi olarak çıktı, nasıl değerlendiriyorsunuz?

Çok yazmadım. Yeterli ölçüde yazmış olabilirim.

Sorunuzun cevabını, how to get a nobel prize in one lesson, türü manueller var, orada bulabiliriz. Bir derste nasıl nobel alınır, bunu yazıyor. Bir kez Yaşar Kemal denemişti, şöyle oldu; 1979 Şubat ayında, Abdi İpekçi katledilince, Yaşar Kemal, yandı ve dövündü, "Abdi'mi vurdular" yollu ağlıyordu. Sonra, "hayatım tehlikede" dedi, gitti Stockholm'a yerleşti. Ancak İsveçliler ciddiye almadılar, ayrıca Yaşar'ın modası geçmişti. Eylülist darbeden sonra döndü geldi, ben çok ayıplamıştım, kitaplarımda var. Cunta gelirken içerde kalıp direnmesi ve geldikten sonra da dışarı çıkıp özgürlük istemesi gerekiyordu. Tersini yaptı, tersini yaparsa nobel alacağını hesapladı.

Öyle mi oluyor?

İstatistikler öyle olduğunu gösteriyor. A-Pasternak, bizim Kerime Nadir'den zayıftı, ancak düzen karşıtı sayılıyordu. B- Soljenitsin, bizim Orhan Kemal kadar yazar değildir. Ama Sosyalizmi yıkmaya çalışıyordu; gerçi Soljenitsin, Batı'yı hayal kırıklığına uğrattı, Batıcı değil bir Pan-Slavist olduğunu gördük. Şimdi "yazar değil" diyorlar. C- Mısır'dan Mahfuz da sonradan vuruldu. Ödül için Batı yanlısı ve rejim karşıtı olmak gereklidir. Rejim muhalifi görünmeniz şarttır ve bir de "tehlikede" görünürseniz, alabiliyorsunuz.

İlaveten Beşikçi var. Yazdıklarını beğenir veya beğenmezsiniz, ama has aydın'dır. Düşünceleri için yıllarca yattı, Batı'dan gelen ödülleri ve paraları hep reddetti. Ama Batı "düşünce ödülü" vermek üzere Leyla'yı seçti. Leyla, düşünceyi duysa karakola götürür, ama artık Batı'nın bir cariyesidir. Usul budur. O. Pamuk'un bunları bildiğinden kuşku duyamayız. Ayrıca öyle hazırladılar ve planladılar.

Bir de Türkiye'de okunmuyor, kendisini "rejim muhalifi" göstermesi gereklidir. Bunu yapıyor.

Alır mı?

Bilemiyorum. Sanmıyorum. İki şansızlığı var. Birincisi, Türkiye'deki ahmak sponsorları bu analizi yapmıyorlar; "rejim muhalifi" ve hatta kahraman imajını körüklemiyorlar. İkincisi, İslam ve tarikatlarla flört modası da Batı'da geçiyor. O. Pamuk bunu çok yaptı, şimdi bu nedenle çok ağır eleştiriliyor. Soljenitsin yanılgısını bir daha tekrarlayarak bu yazı özürlüsüne ödül verirler mi; bilemiyorum, eşkıyanın ne yapacağını tahmin etmek zordur.

Bir de "Gülseren Meselesi" çıktı, izlediniz mi?

Batı'dan ya Gülseren çıkar ya da Pornocu Sibel çıkar;[248] Avrupa bir bataklıktır. Bu görüşümü tekrarlıyorum. Gülseren, Sibel, bunlar bu bataklıktan sadece iki çiçektir. Daha çok var.

O halde eleştirileri destekliyorsunuz?

---

248) Nez'i ihmal ettiğimi anladım, haksızlığımı telafi ediyorum.
Yayına hazırlarken ekledim.

Hayır, nereden çıkarıyorsunuz. Erener'den çok çok iyi, Athena'dan ise kat kat Türkiye'yi temsil ediyor. Athena, İsrael adına girmeliydi, ayrca bana, İskandinavya'daki neo-nazileri hatırlattı. Erener'in söylediğine şarkı diyemeyiz, bağırıyor ve Avrupa'da da şarkı söylediğini sanmıyorum. Bir de şu var, "Bazı gazeteler Y. Küçük, Erener'in Euro kazanacağını önceden haber verdi" yollu yazdılar. Işık Lisesi'nden mezun, bir Euro'su eksikti, ben tamamlanacağını tahmin etmiştim.

Ayrıca, Türkiye adına girecekse Türkçe olmalıdır.

Halkını sevmek dilini sevmektir. Ve dil, en çok türküde ve şarkıda güzeldir.

Diğer taraftan eleştiri değil kampanya var, bundan Gülseren'in sabetayist olmadığını çıkarıyoruz. Öyle mi değil mi, bilemem, kampanyaya bakarsak onlardan değil, böyle düşünebiliyoruz. Jüri Başkanı da Osma değil, bir hata olmuş, tashih etmeye çalışıyorlar. Eğer değilse, Gülseren'in Türkiye'yi temsil etmesi, yazısız ancak fiili anayasaya aykırıdır.

Yalnız bu kampanyada hoşuma giden yanlar da var; "Gülseren bir batakhanede söylüyor" diyorlar. Paris'te, Hamburg'ta "Türk" batakhaneler çoktur, buradan gidenler de batakçılara söylüyorlar. Tarkan, Olympia'ya gidince Parisliler mi geliyor; aynı batakhane çoçuklarıdırlar. Kaldı ki Gülseren'in Tarkan'a bir üstünlüğü var, bir şarkıyı sonuna kadar söyleyebiliyor; Tarkan'ın ki playback, bilenlere göre, bir şarkıyı bitirecek nefesi yok. İkincisi poposunu beğenmemiş, haklı, bugün "ünlü" şarkıcılarımızın çoğu, popolarından çıkardıkları seslerle şarkıcı oldular. Çünkü seçilmiş doğdular.

Hiç önemli değil, çünkü, tekstil, inşaat, fotbol ve öro-vizyonu fakirlere bıraktılar.

Değerli hocam, Terry Eagleton *Kuramdan Sonra* adlı kitabında tıpkı bizim milat aldığımız gibi sürekli "1980'den sonra" diye bir tümce kullanıyor. Taner Timur da "1979 Darbesi"nden söz ediyor. Doların içine düştüğü bunalım ve Amerikan ekonomisinin verdiği muazzam açıklar sonucu Jimy Carter yönetiminin "pervasız bir monetarist" olan Paul Volker'i Merkez Bankası'nın başına getirdiğini yazıyor. "Keynes dönemi bitmiş, Friedman dönemi başlamıştır" diyor Timur. Yani ekonominin finanslaşması dönemi. 1980'li yılların ekonomik analizi bugüne de ışık tutacaktır diye düşünüyorum. Sizin tespitiniz nedir?

Eagleton'u okudum, analizlerimizde benzer noktalar çok. Taner Timur'u

henüz okumadım, çok değerlidir, ama yine de hangi bağlamda söylediğini bilmiyorum. Benim yaklaşımım ise kısaca şu oluyor; Marksizm hiç radikalleşemedi, kısaca "kapitalizm" diyebiliriz, mülk sahipleri nazariyeleri ise iki kez çok büyük radikelleşme yaşadı, 1980 tarihleri, bu ikinci radikalleşmeyi içine alıyor. Dolayısıyla, peryodizasyon'da Eagleton ve Timur ile ortak bir yerdeyiz.

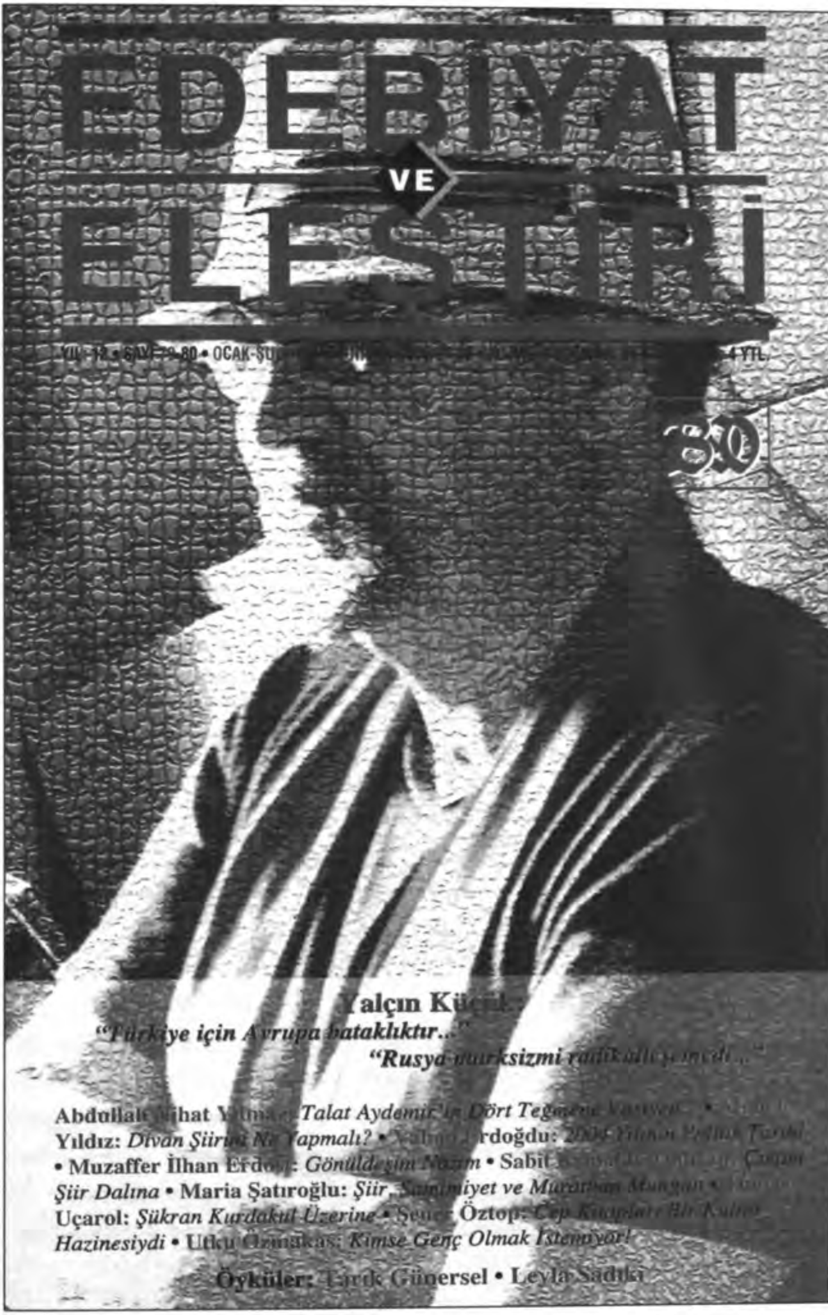
Marx, değer yasasını hazır buldu, bütün değerleri emek gücünün yarattığını Ricardo bilimselleştirmişti, Marx bazı düzeltmeler yaptı. Güzel ancak bu, yaratılan üründe çok ciddi bir hak iddia etmeye yol açıyordu ve 1860 yıllarında işçiler hem enternasyonal bir birlik ve hem de 1870 başında Paris'te yeni bir düzen kurdular, yaratanlar yönetime sahip olmalılar, bu düşünce haklı görünüyordu. Birinci radikalleşmede bunu değiştirdiler, marjinalizm işte budur. Sosyal bilimi ve özellikle iktisatı bilim dışına çektiler.

İdeolojik planda bunu yapsalar da, çok büyük işçi hareketlerini önleyemediler. Emperyalizm de ki bugünkü sözcükle globalizmdir, bir zorunluluk olarak ortaya çıktı.1960 yıllarına geldiğimizde büyük mülk sahipleri düzeni çok büyük bir kriz yaşıyordu; yüksek enflasyon ile yüksek işsizlik bir arada görüldü. Bu şartlarda Batı işçi sınıfı devrimden kaçtı; 1970 yıllarında büyük petrol krizinin yarattığı sorunlarla, yönetenler çok korktular ve hücumda karar kıldılar. Sovyetler, 1962 yılında Küba'yı, 1967 Arap-İsrael Savaşı'nda Nasır'ı, yine 1973 Arap-İsrael Savaşı'nda müttefiklerini terk etti. Allende'nin katlini hazmetti. Bunun üzerine Reagan-Thatcher gericiliği büyük hücuma geçti. Sadece Sovyet Sosyalizmini değil, insanlığın iki yüz yıllık bütün kazanımlarına karşı bir Haçlı Seferi başlattı. Vahşi kapitalizme, Orta Çağ koşullarına dönüşü sağladı.

Buradayız. Dolayısıyla milat var.

Kapitalizm oldukça maddi bir sistem. Onun ciğeri finans hareketleri. Günümüz dünyasının politik atmosferini anlayabilmek için yalnızca görünür ideolojik taşıyıcılarla ilgilenmek bizi yanıltabilir. Amerikan Merkez Bankası'nın aslında özel olduğunu, 12 ailenin elinde olduğunu yeni öğrendim ben örneğin. Günümüz dünyasının şöyle bir fotoğrafını çeksek, Afrika ne durumda örneğin? Unutuldu. Bu savaşın merkezi Asya mı olacak? O halde Avrasya projesi sizin düşüncelerinizde nerede duruyor?

Gerçekçi olmak durumundayız. Vahşi kapitalizmin restore edildiğini dü-

EDEBİYAT
VE
ELEŞTİRİ
80
Öyküler:

şünmemiz yerindedir. Ben artık "kapitalizm" sözcüğünün açıklayıcılığını yitirdiğini düşünüyorum. Daha iyisi bulununcaya kadar "tekeliyet" diyebiliriz.

Büyük Napoleon'un kesin yenildiği 1815 yılını hatırlayabiliriz, yine "restorasyon" deniyordu. 1815-1848 bir tek yaprak kımıldamadı, sadece Metternich'in ajanları hareket ediyordu. Bir kez trajedi bir kez komedi, bu da doğru görünüyor; Bush, gülünç bir Metternich rolündedir. Her tarafta üsleri ve casusları var.

Böyle zamanlar aynı zamanda hurafe ve fantezi dönemleridir. Sözünü ettiğiniz Zizek'inki de fantezidir, bir emperyalizmi bir diğer emperyalizm yenerse geriye yine bir emperyalizm, kalır.

Avrasya'ya gelince bir seraptır. Çin, Sovyet egoizmini tekrarlıyor; bir karşıtlığını göremiyoruz. Amerika, Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan'dan sonra Ukrayna'ya da adamlarını yerleştirdi, Putin kuzu kuzu razı oldu, abartmayalım. İç Asya'da hangi emekçi ve hangi aydın hareketi var ki karşı çıkış olsun, göremiyoruz. Yenilgi dönemleri abartma dönemleridir.

Vietnam'da bir kez yıkıldı, yıkılır.

Yıkılacağı kesindir. Güçlü değil, zayıftır.

Eskiden bir "Kültür Emperyalizmi" kavramı vardı ama ütopik bir noktada dururdu. Bugün ulusal yapıların önce edebiyatını, dilini yani ağaçları söküp parçalayan, sonra bütün kamu kuruluşlarını, ekonomisini boşaltan bir saldırı var bir zamanlar gelişmekte olan ülkeler dediğimiz ülkelere. Bizde de bu kültürel saldırı fena halde açıkta... Siz ne düşünüyorsunuz? Ne yapabiliriz bu noktada. Tarık Ali dokuz yıl kimse romanımı yayımlamadı ama yazdım diyordu bir söyleşimizde. Bu da bir yöntem mi?

Tarık Ali ile başlayabiliriz, belleğim beni yanıltmıyorsa, Gene Kelly'nin güzel danslarıyla süslü bir film vardi, "an american in Paris" olabilir, Tarık Ali de "a pakistani in London" olmalıdır. Nedim Gürsel'in simetriğidir; kuşkusuz, Gürsel'den çok devrimci ve çok Doğulu'dur. Ama aynı kategoriye giriyor; hepsini okumadım, Selahattin'in Romanı okumaya çalıştım, Kemal Tahir çok daha ustadır. Yazmasıyla yazmaması arasında bir fark göremiyorum.

Bence ters kitaptan başlamışsınız, en kötü kitabından. Ayna Korkusu mükemmel bir romandır...

Onu bilemiyorum. Dünyadan hiç kopmamak gerekir, ancak, sorularınızda fazla umutlu gördüm, gerçekçi bulmuyorum. Batı bir yandan Gülseren veya Pornocu Sibel ve diğer yandan da Kemal Derviş, Nilüfer Göle, Zapsu veya Egemen Bağış'tır. Batı artık sadece aşırı tutucu yetiştirmektedir. 1940 yıllarda, değil Paris'te okuyan, Paris'i gören bile düzen karşıtı idi, bugün düzen muhafızıdır.

İki paradoksu tespit edebiliyoruz.

Altmışlı yıllarda dışarıda okumuş, düzen karşıtı, içerde okumuş veya okumamış düzen muhafızı idiler. Şimdi tersidir. Bütün düzen muhafızları, dışarda okumuşlar.

Altmışlı yıllarda yabancı dil bilenler solcu sayılıyorlardı. Şimdi solcular, Türkçe bildiklerini kabul edersek, yabancı dil bilmiyorlar. Düzen muhafızları hep İngilizce konuşuyorlar.

Bu bir paradokstur. Bakın, Amerika'da iki "entelektüel" dergide, O. Pamuk hakkında gayet sert eleştiri incelemesi çıkmıştı. Hiçbir "sol" yayında izini görmedik; ben bir tv tartışmasında işaret ettim. Bu ne demek; dil bilen yok ve merak eden yok. Vardır, düzen muhafızları görmüştür, ancak işlerine gelmiyor. Yazmazlarlar.

Bir demir perde içindeyiz.

Dünyayı izlemeyen bir solumuz var. Çünkü izleme kapasitesi yok, organlarını yitirmiş durumdadır. Buna mukabil Godot'yu bekliyor.

Marksizmde sorunlar var. Radikalleştirmek zorundayız.

Sol'da sorunlar var. Solumuz, halka gitti, halklaştı ve orada bitti. Çıkarmak ve aydın yapmak durumundayız. Solculuğun, aydınlığın en yüksek aşaması olduğunu unutamayız.

Esas sorun ABD ve Avrupa arasındaki çelişki mi? Avrupa'ya göçmüş "eski" solcular AB'yi savunurken ABD emperyalizmine ancak AB'nin ya da onun öncülüğünün karşı koyabileceğini ileri sürüyorlar. Slavoj Zizek de bunu ileri sürüyor ama, "Şimdiki Avrupa değil kastettiğim" diyor. Günümüzün değişen dengeleri ve şeytanın tam mesai yaptığı dünyamızda Avrupa'yı nasıl görüyorsunuz?

Ve Lenin çok haklıdır, Batı'dan ancak kısmi analizler alabiliriz. Bütün ise bize aittir.

Röportaj: Ahmet Yıldız

Altıncı Bölüm:
Enis Batur ile

"AYDIN İKTİDARI İSTİYORUM"

Yalçın Bey, insanoğlu dediğimiz zaten karmaşık bir canlı türü, bir de bazı insanlar ötekilerden daha karmaşık oluyor. Çünkü onların kimlikleri bir kere çok bileşken bir kimlik. Ayrıştırılması da doğru değil; madem ki böyleler onları bütünlüklerinde görmek durumundayız. Bir yönleriyle almak bana doğru gelmiyor. Ama yine de, hani bir ansiklopedi maddesi için diyelim, künyeniz kaleme alınacak olsa sizi öncelikle nasıl konumlamak gerekir, yani en doğru yol hangisidir. Kısacası, nesiniz siz? Bir bilim adamı diye mi tanımlamak gerekir, bir yazar diye mi tanımlamak gerekir, aydın diye mi tanımlamak gerekir, yoksa bütün bunları peş peşe dizecek bir tanım denemesine mi girişmek doğru olur? Hiç ayrıştırmadan.

Doğrusu bizim gibi insanlar kendilerini tarif etmek zorunda kalırlarsa günlük bir tarif yaparlar. Bana bugün sorsanız, 'Türkiye'de vücut olmuş aydın muhalefetiyim' derim ve 'tek muhalefetim' diye de eklerim. Hem aydın muhalefetini ve hem de aydın içi muhalefeti kastediyorum; aydının uç hareketi de diyebiliriz. Beni kaldırın, son otuz yılda[249] Türkiye toplumunda ciddi hiçbir düşünsel tartışma olmadığı görülecektir. Birinci yanım bu; ikinci yanım ise, bana sorarsanız, özgün düşünmekten korkmuyorum. Ortodoksi'nin

249) Daha sonra "kırk yıl" ifadesini kullanmaya başladım.

dışına çıkma riskini alabiliyorum ve Şair Arif Damar'ın tespiti ile, yine de dışına düşmüyorum.[250] Düşüncelerim önemli olabilir, olmayabilir, ama benim hiçbir düşünce kavramım şimdiye kadar kullanılmış kavramlar değildir. Hiçbirini dışarıdan almam ve dışarıdan alınanların hepsine karşı çıkarım. Bakınız, lütfen, bütün dünya Gorbaçov'u, meşhur darbeyi yapan III. Bonaparte'a benzetti, ben hiç öyle düşünmedim. Bana göre Gorbaçov bir XVI. Louis'ydi. Şimdi bütün dünya bugün buraya doğru gidiyor, ama ben bunu başta söylemiştim. XVI. Louis, reforme etmeye çalışırken, barajın kapaklarını açma basiretsizliğini göstermişti; Gorbaçov, en büyük basiretsizdir. Aynı şekilde herkes Sovyetler Birliği'nin ekonomik nedenlerle çöktüğünü söylüyordu, ben, kitaplar yazdım ve "Hayır, hiç alakası yok, ekonomisi çok sağlam, ideolojik nedenlerle çöktü" dedim. Amerika'da doktora yapan bütün öğrencilerim, "Amerika görüş değiştirdi, onlar da ideolojik nedenlerle çöktüğünü söylüyor" diyorlar. Bu örnekleri çoğaltmak istemiyorum, çünkü örneklerle konuşmayı sevmem. Bana neden mutlu olursunuz derseniz, sorarsanız, "Türkiye'de aydın muhalefeti olduğum için mutluyum", derim ve diyorum.

Sizin getirdiğiniz tanıma ben kendi payıma katılıyorum. Gene de sorumun altında daha ilkel bir şey yatıyor, yani teknik bir tanım arıyorum ben bir yandan. Peki, yaptığınız iş nedir, bilimin kapsamında tutabilir miyiz? Formasyon itibariyle dönüp baktığımız zaman, öncelikle bir bilim adamı formasyonundan söz ediliyor, değil mi?

Çok yüce olmalı; kendimi buna layık görmem, ancak özlemimi soruyorsanız, "Evet bilim adamı olmak istiyorum" diyorum. Birtakım tarihçileri eleştiriyorum, ama tarihçi olmadığımı kabul ediyorum. "Tarihçi değilim" dediğim zaman tarihçiliği çok yüksek saydığım için söylüyorum; Doğan Avcıoğlu ve ben, bir tarafıyla bilimsel, bir tarafıyla çok bireysel olarak, Türkiye tarihini alt-üst ettik. Yıllarca, "İlk kurşun İzmir'de değil, Dörtyol'da atıldı" diye ısrar ettim.[251] Önce Dörtyol ya da Belen dedim, daha sonra konu üstünde çalıştım, Dörtyol'a işaret ediyordum. Bugün Dörtyol olduğu resmen de kabul ediliyor.

Çok acıdır, İskenderun'da katıldığım bir panelde Dörtyol dediğim için,

250) Yayına hazırlarken ekledim.

251) Şimdi öğreniyorum ki, "ilk kurşun" denmesine karşın pek çoktur; bozuk Türkçe ile "ilke imza atmayı" seven İbrani asıllılarımız, burada da ölçüyü kaçırmış görünüyorlar, her gün bir yenisine rastlıyorum. Birini ekliyorum.

➡

Malatya Devlet Güvenlik Mahkemesi, hem beni mahkum etti ve hem de normalde bir yıl verirken bana bir buçuk yıl ceza kesti ve kesinleşti. Evet bir tarafım bireyseldir, kimi zaman Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nde, "Çok üstüme gelmeyin, ilk kurşunu dedem attı, ispat ederim" diye söylerdim. Böyle bir şey yok, ama benim dedem orada çete reisiydi.

Garip, bilimdışı inançlarım da var, bilimin bu topraklarda doğacağını düşünüyorum, bilimdışıdır. Bir ülkenin, bu arada Türkiye'nin bilimsel yasalarla incelenebileceğini düşünmek de, a priori'dir ve bilimdışıdır, öyleyim. Bu arada, siz sormadınız ben söyleyeyim, Marksizm bu topraklarda biterse dünyada biter. Bu benim kesin inancım ve burada "Toplumsal bilim biter" demek istiyorum.

Öyleyse bir yanım hep yereldir; benim Türkiye Komünist Partisi ile anlaşamamamı, bu nedenle çok takdir ettiğim Behice Hanım ile, Behice Boran, yollarımı ayırmamı yerelliğime ve bizim yasaları görebileceğime olan inancıma bağlamak yerindedir.[252] Yerel yanımı teşhis edebiliyorum.

Şimdi biraz geri çekeceğim. Yirmi yılı geçti sanırım, sizin doktora tezi kavramı üzerine bir yazınızı okuduğumu hatırlıyorum. Türkiye'de yazılan tezlerin ezici çoğunluğunun, bu ada uygun olmadığını, çünkü bir tezi olmadığını söylüyordunuz. Sizin tezinizin tezi neydi?

DÜŞÜNCE EŞİTTİR SAVAŞ

Benim doktora tezim "planlama" üzerine idi. Planlamanın bütün özünün Sovyetlerden doğduğunu göstermeye çalışıyordum, matematik tarafları da vardı, ama çok da özgün değildi, bu da doğru çıktı. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde planlamanın felsefi bir iş olduğunu, müdahale etmeye, değiştirmeye yöneldiğini, ancak bir teknik olmadığını anlatmaya çalışıyordum. Toplum beni öyle bir noktaya getirdi ki, ne söylersem tez olarak kabul etti. Orada matematik formüllerden söz ediyordum, matematikte Jakobenler vardır, Jakobenlerden bahsediyorum diye tezimi kabul etmek istemediler. İhtilalci jakobenler ile karıştırdılar; belki hakları vardı, tez yazmayı, hep bir savaş olarak gördüm. Ne yaptıysam savaş yaptım; "düşünce eşittir savaş" işte bu benim düşüncemdir.

Harry Ojalvo, *M. S. 1186'dan Bu Yana Bir Yahudi Serüveni*, İstanbul, 2004, s. 53.
252) Yayına hazırlarken ekledim.

Bir İlk Kurşun

En zayıf zamanımızdan, bidayeti mütarekede
Kara bir gün amiral Dixon geldi İzmir'e

Palikaryalar ona olsun diye cemile
Kramer palası bürüdüler süse

Yunan bayrağını çektiler direğe
Alkış tutan Rumların gözü önüne

Nesim Navaro gösterdi. Cesareti vataniye
Kopardı bayrağı ve etti lime lime

İzmir kumandanı şahit oldu hadiseye
Şaşkın amiral gördü cesareti medeniye

Ve Nurettin Paşa layık gördü tebriğe
Nurettin İbrahim imzası ile

Verdi Nesim Navaro'ya takdirname
Lafı edilmez her neden ise

Hatırladım hak gelsin diye yerine
Nesim Navaro sen yat nur içinde

Bizim de ilk kurşunumuz var sayende

Kadim dostum İsak Kohen'e ithaf edilmiştir.

1186'dan Bu Yana Bir Yahudi Serüveni, s. 53.

Aslında tez kavramı önemli sizde. Üniversite bazında, gençlik yaşında kurduğunuz yaklaşımı, bir tez yaparken kurduğunuz yaklaşımı, daha sonra düşüncenizin gelişimi sırasında da kilit bir kavram olarak korumaya devam ettiniz. Yani ben tezlerimin insanıyım, bekçisiyim, savunucusuyum, savaşçısıyım... Şuraya getirmek için bunu kurcalamaya çalışıyorum: Türkiye'nin düşünce hayatı genellikle devşirilmiş tezler üzerine kurulu oldu çok uzun süre boyunca. Sizin ayrılan çizginiz, önemli bir model olarak görünüyor. Kendi tezlerinizi getiriyorsunuz. Bu tezlerin inandırıcılığı, doğru olup olmadığı ayrı bir konu. Ama her şeyden önce yaklaşımınızda, ben bana ait tezlerle karşınızdayım edası her zaman oldu. Bunun, geleneksel anlamıyla bilim düşüncesiyle çarpışan bir tarafı var mı? Bilim düşüncesi, aynı zamanda sanki üniversite denilen karkasın içinde hep biraz ehlileştirilmek durumunda kalmış, bir yerinden bir yırtılma gösterdiği zaman da, işte Kuhn'dan, Feyerabend'den ve benzerlerinden de sonradan okuduğumuz gibi, örneğin Batı dünyasında da, hemen birtakım reddiyeler çıkartmış bir ortam. Size karşı üniversite bu tezleriniz nedeniyle tedbir aldı mı?

Esas üniversiter çalışma, tezdedir. Bana göre insan, "İşte bakın ben bir kitap yazıyorum, bütün kitaplar yanlıştır." diyorsa kitap yazar. Böyle bir iddia olmadığı takdirde kimse kitap yazmamalıdır.

Ama böyle yapmıyorlar.

Hep bunu yaptım ve devam ediyorum. Lütfen, bakınız, "Bir Yeni Cumhuriyet İçin" isimli kitabım, 12 Eylül'den bir hafta önce çıkmıştı, ancak bu fikirler bir sene önceden formüle edilmişti, 1979'dan beri vardı. Aynen okuyorum: "Asker gelince, Erbakan'ı Türkiye'nin siyaset sahnesinden silip, Erbakan'ın temsil ettiği İslamcı, dinsel politikayı daha yoğun bir biçimde uygulayacak." Bu kitapta hukuksal açıdan hiçbir sakınca yok, ama, beni, sekiz yıla mahkûm ettiler. Aynı kitapta, 'Afganistan çok önemli olacak, dünyayı hızlandıracak' dedim, bu sözde Amerika ile ilgili vurgular vardı ve o da gerçekleşti. Seksenin ortasında, 'Ordu gelecek, Erbakan'ı yasaklayacak ve İslam'ı daha koyu bir şekilde uygulayacak', yönündeki tezim çok yayıldı ve işin garip tarafı da seksenli yılların ortasında bu doğru oldu. Bana pek çok değerli bir üni-

versite profesörü, 'Bunu tez yaptıracağız, yardım eder misin?' dediler. Hem yardım edebileceğimi söyledim ve hem de içimden içimden, "terbiyeli bir şekilde" demek istiyorum, güldüm. Yapamazlar ve yaptırmazlar, bu görüşlerimi tez yapmak, bildiklerini ve paradigmalarını reddetmektir; eninde sonunda oraya gider ve gidemezler.

Aslında aydın kosmos'unda bir iç savaş yapıyorum. Bu paradigmalar savaşıdır.

Aydın mı, hep savaş halidir.[253] Her zaman değiştirmek isteyen aydın vardır ve tutucu aydın vardır; aslında bu ikinci kategori daha "aydın" olabilir, daha bilgilidir ve bildiğine bağlıdır. Tanzimatçılar az biliyorlardı, ben "Tercüme Odası'nda yetiştiler" diyordum. Tarihçi Cevdet Paşa, hem daha çok biliyordu ve hem de bildiklerine çok sahip çıkıyordu. Savaştılar ve buna "yenilik-tutuculuk savaşı" diyorduk. Çok bilenler tutucudur; şimdi en tutucu olan üniversitedir. Amma bizde şu anda bir paradoks var, üniversite en az bilendir ve en tutucudur.

Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman'ın adının "Otman" olduğuna inanmaya başlamıştım, sonra benden iki sene önce Halil İnalcık'ın "Otman" dediğini gördüm. Halil İnalcık niçin "Otman" demiş? Ben şimdi bunun üstüne yazıyorum, çünkü bu Osman değil Otman ise, Osmanlı'nın kuruluşu ile ilgili olarak bütün teorilerimizin değiştirilmesi çok büyük bir ihtimaldir. Halil Bey, eski deyimle hasbelkader veyahut rastlantı sonucu ya da başka bir nedenle bunu bulmuştur, üstüne gidemez. Gidemiyor.

Zaten bulmak başka, yorumlamak başka.

Hayır, düşünce kimileri için alev gibidir, üstüne gidemez. Halil İnalcık, bu "Otman" işaretini ele alıp yürürse, bütün Osmanist paradigmayı devirme tehlikesi ile karşılaşmak durumdadır. Bu yüreği yok; kendisine verilen rürbe ve madalyalan atması gerekiyor, yapamaz, "vested interest" var. Tutuculuk, ekonomiktir.

Ben bu nedenle ün'e karşıyım. Ün, düşünen insanın ayağına vurulmuş prangadır,[254] hâlâ öyle görüyorum.

Bana sorarsanız, ben kafamdaki hiçbir soruyu erteleyemem. Bu çocukça bir hal, ama bilim adamının aklı da çocukçadır, çünkü çocukça olmadığınız

253) Yayına hazırlarken ekledim.
254) Sonradan ekledim.

müddetçe bilim yapamazsınız. Çocuk kalabildiğim ölçüde yazacağım, şimdi işlerim iyi gidiyor ve her gün biraz daha çocuklaştığımı hissediyorum.

Üniversiteden çok kovdular, hep kovdular, ben hep geri döndüm; kovulma rekorum var. Üniversiteye hep pencereden girdim. Üniversiteye birincilikle girdim ve hep birincilikle sınıf geçtim; bazen böyle kuru derslerden de tam not aldığım için utandığım oluyor, ancak asıl utanç beni hep üniversiteden kovanlara düşmektedir. Beni solculuk nedeniyle tart ettiklerini sanmıyorum...

Niye istesinler ki sizi? Yani kimse başına dert almak istemez ki! Devamlı kovmuş olmaları bana makul görünüyor.

Üniversiteye birincilikle girdim, üniversite özgürlüğünü savunduğum için kovuldum, ellili yılların ortasındadır. 12 Mart'ta kovdular, 12 Eylül'de kovdular, hep döndüm. Kamu üniversitelerine sahip çıkmak üzere, emeklilikten vazgeçip döndüm, mahkeme kararı aldım, girdim ve yine kovdular. Beni üniversiteden kovmayı oyun saydılar ve ben de dönmeyi oyun yaptım. Şimdi üniversitedeyim.

Ancak söylediğiniz noktaya geldiğimizde, özgün görüşler ortaya atıyorum, bu toplum için, zahmete katlandığım ve zahmeti onurla taşıdığım için, acıya gülebildiğim için, hiçbir mantıki nedeni yokken, benim onun adına acı çekmemle söylediklerimin doğruluğu arasında çok yüksek bir korelasyon kuruyor. Akıldışıdır ve bütün toplumlarda olur. Ne yazık, benim görüşlerimi şu anda çok doğru kabul ediyorlar ve ben bundan hayli hoşnut değilim. Beni bir ölçüde bunlar için kovuyorlar ve ama asıl neden, soru sormamdır; sorulmamış soruları buluyorum. Kurumuş üniversite, bunun, bulaşmasından korkuyor ve beni da bu nedenle kovuyor. Bana bir özgürlük ve tartışma virüsü olarak bakıyorlar ve bu virüsten korkuyorlar. Kovuyorlar.

Ben biraz daha "üniversite"de oyalanacağım. Evrenselleşmiş bir kavram olarak üniversite beni ilgilendiriyor. Türkiye'de üniversitenin macerası kötü bir macera. Otuzlardan başlayarak, belki daha da öncesinden, kuruluşundan başlayarak çok şey yaşadı üniversite, 12 Eylül'ü son kırılma noktası olarak alırsak, ondan bu yana herhangi bir geriye dönüş emaresi görünmüyor. Ama soyut bir kavram olarak baktığımızda –biraz eski birtakım kelime tamlama-

ları kullanacağım- bilim yuvası, bilgi yuvası, düşünce üretilebilecek bir irfan yuvası vs... yani üniversite önemli bir kürsü olmuş her halükârda. Ama bir yandan da, deminden beri çizdiğiniz tabloya uygun düşen bir gelişmesi de var. Yani üniversite bir yandan da tutuyor. Demin değindiğiniz ne kadar bilgi o kadar muhafaza gibi bir denklem çıkartabilecek özelliği ile, bir sürü hareketi hazırlayan tarafı iç içe, yan yana bir biçimde yaşamış. Mesela siz neden vazgeçmiyorsunuz üniversiteden? Üniversiteye ihtiyacınız olduğunu kimse düşünmüyordur. Ne bekleyebilirsiniz oradan?

Bir defa, en Komünizan meslek hocalıktır. Hocalık kadar güzel bir meslek yoktur. Komünizm karşılıksız olandır, hocalık da karşılıksızdır ve peygamber mesleğidir. Hocalık bana peygamberliğe en yakın iş olarak gelir ve Sosyalizmi kurmayı, öğretmenliği toplumun en yüksek değeri haline getirmek olarak anlıyorum.

İkinci nokta ise inattır. Ben size, yaptığım her işi bir savaş gibi gördüğümü söyledim, her cephede savaşıyorum. Bu da bir savaş; düzenle, otorite ile hepsiyle savaş anlamına geliyor. Kafamda, devamlı ittifaklar, cepheler kuruyorum; belki bunu Mustafa Kemal Paşa'dan öğrendim.

Onun için bu da benim için bitmemiş bir mücadele. Baltacıoğlu İsmail Hakkı en özgün adamlarımızdan bir tanesiydi; üniversite rektörüydü, tasfiye ettiler. Baltacıoğlu'dan başka, Behice Hanım'ın ve arkadaşlarınınki çok büyük bir hareketti. Kemal Paşa, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ni kurmakla ne büyük isabet etti. Turan Feyzioğlu'nun Forum Hareketi üniversiteye öyle bir yükseliş getirdi ki, onlar da gitti. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun otuzlu yıllarda pedagoji ile ilgili yaptıkları çok önemliydi, Dewey dahi eline su dökemez. Arkasından Muzaffer Şerif, Behice Boran ve Berkes'in yaptıkları, onlar bir ocaktı, hemen bastırdılar. Sonra 1955-56'da İstanbul Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya, Siyasal Bilgiler Fakültesi, ben üniversiteye girdim ve buna sahip çıktım, kovuldum. Altmışlı yılların ortasında Odtü; Odtü'de inanılmaz güzel bir kazan kaynattık ve kovulduk, kovuldum.

Baltacıoğlı İsmail Hakkı'yı ben yazdım. Behice Boran ile üniversiteyi sohbet ettim, bana Dil-Tarih'i anlattı. Bunun dışında bütün güzel kazanlarda piştim. Kendi isteğimle Doğan Avcıoğlu'na asistan oldum, gönüllü ve "meccane" demek istiyorum, hep çırak yazıldım ve güzel hocam, Mu-

ammer Hocam'ın, Muammer Aksoy, düzenli olarak evine gittim, gazetelerini kestim, coupure kesmeyi, bu hocalarımdan öğrendim.

Benim üniversitelerim sanıldığından çoktur, Siyasal'ın bir köşesinde beni, Cemal Süreya, Ece Ayhan, Taner Timur yetiştirdiler... Düşmanlıklar bana değil, meraka ve öğrenme çabasınadır. Buna düşmandırlar.

Şimdi merakı ve zamanı kahrediyorlar.

Hilferding'in, Finans Kapital'in girişinde bir yerde bir işareti beni çok uyardı, düşünmeye zaman, nasıl elde edilecek; düşünme zamandır. İnsanımıza hiç zaman bırakmadılar, aydını nereden hasat edeceğiz, soru işte budur. Hem sorma ve düşünme merakını bitirdiler ve hem de düşünmek için zaman bırakmadılar. Toplumdaki en büyük israf budur.

Bu nedenle biraz varlıklı ailelerin çocuklarına göz dikmiş haldeyim;[255] Üniversiteyi bitirin, hiçbir işe girmeyin, diyorum. Kaba Marksizmin çalışmaya methiye düzmesini reddediyorum. Çalışmayın, hep düşünün ve hep şiir yazın, bana gelenlere hep bunu vaaz ediyorum.

Şimdi, tam kaç yıldı oldu hatırlamıyorum, belki on beş yıl önce, benim, sizin en başta değindiğiniz muhalifliğinize ilişkin sıcak yaklaşımım, galiba Emre Kongar'ı biraz endişelendirdi ve bana "Sen, yaşın müsait değil hatırlamazsın, bilemezsin, Yalçın Küçük, en başlarda, ilk başta CHP Genel Sekreteri olmak istiyordu, yani Bülent Ecevit öncesi, İnönü'nün genel başkan olduğu sırada, onun gözündeki önemli hedef oydu. Çünkü, asıl isteği iktidar olmaktı, muhalif olmak değildi, hayat onu muhalefete gönderdi" demişti. Bu doğru mu değil bilmiyorum, ama bana makul görünüyor. İnsan, hele gençken herhalde iktidar olmak ister. Sonraki gelişmeleri de göz önüne alarak bunu soruyorum, yani CHP faslı hakkında hiçbir fikrim yok, ama TİP dönemine gelelim, sonraki gelişmeleri takip edelim, siz doğal olarak muhalif bir konumu mu seçiyordunuz, yoksa iktidara talip olduğunuz halde koşullar mı sizi zorunlu muhalefete mahkûm ediyordu?

255) Köy Enstitüleri "yazını" demek istiyorum, yetiştiği zaman budur ve orada kalmıştı. Üniversite öğrenciliğimden beri klasik muzik konserlerine giderim, bu arada, Cumhurbaşkanı Senfoni Orkestrası konserlerini de kastediyorum, hiç görmedim. Seçtikleri de öyledir, D. Baykal, T. Güneş ve diğerleri de klasik muzik sevmezler, bunlar arasında bir tek bizim Bilsay Kuruç vardır. Bülent Bey ve ekibinin muziği de düşüncesi de tek boyutludur; ancak Bülent Bey inandıklarında ısrarlıdır. Bu yanını hep tutuyorum; köycülük döneminde lise öğrencisi idi ve bizim sol yükselişimiz ve bağlama döneminde ise başbakandı, "kültür" olarak sadece bunları içine aldı.

Bir defa Emre Kongar'ın söylediğinde bir yanlış var, ben hiç CHP'li olmak istemedim. Bülent Bey, 1975'te beni ikinci adamı yapmak istedi, çok üstüme düştü. Belgeleri de vardır, Bülent Bey'e mektupla, 'size şu isimler layıktır' diyerek on kişilik liste verdim. Bülent Ecevit, bunların hepsini aldı; Erol Çevikçi, Algan Hacaloğlu bunlardan bazıları, çoğunu bakan yaptı.

Ama Emre Kongar'ın söylediği çok eski; sizin öğrencilik yıllarınız...

Hayır, ben, Hikmet Çetin de yanımdaydı ve hep yanımda olmuştur, hem Cumhuriyet Halk Partisi Araştırma Bürosu'nda gönüllü asistan olduk ve hem de Avcıoğlu'nun yanında yetiştik. Büroda parlak, Doğan'dan başka Coşkun Kırca vardı, büro Chp Genel Merkezi'nin üstünde idi, İsmet Paşa gelir ve bazen Doğan'la kapanırdı; Doğan Paşa'ya iktisat öğretiyordu. Hikmet ile ben dışarda beklerdik. Ben Chp'li olmadım, neden oradaydım, bilmiyorum, aynı zamanda Menekşe Sokağa da giderdim, Hürriyet Partisi'nin merkezine demek istiyorum.

Hayır hayır, bu düzende hiçbir yere gelmek istemedim. Turhan Feyzioğlu ile çok yakın oldum, Türk aydının nefret ettiği birisi olarak göçen Turhan Bey için hâlâ tek olumlu yazan benim, gençlik kolları genel başkanı da olmadım. Hikmet benim Fikir Kulübü'nde genel sekreterimdi ve hem gençlik kollarına ve hem de partiye genel sekreter yaptık. Hepsi bu...

Yani talip değildim mi diyorsunuz?

Hiçbir zaman olmadım, birinci nokta buradadır. Behice Hanım'ın benimle ihtilafı da buradan çıkıyordu, merkez komitesine girmedim, "O zaman sen bize güvenmiyorsun" yollu anladı ki, "haksızdır" diyemiyorum. Kaçıyordum, iş yapıyor ve kaçmasını biliyordum. İş yaptığım yerlere bağlanmadığım olmuştur.

Sizi ilgilendirir mi, ilgilendirmez mi, bilmiyorum; ben kaçmasını iyi bilirim. Ancak şurası doğru; Ben iktidar istiyorum. Hâlâ da geleceğimi düşünüyorum.

Şimdiye kadar kaçtıysam, o iktidarın objektivitesini görmediğim içindir. Dar anlamda değil, geniş anlamda aydın iktidarı istiyorum. Bunu açıkça for-

müle ediyorum, bunun da şartları gelecek... Halksız demek istemiyorum, sakın yanlış anlaşılmasın. Kitaplarımda da var, ben ilericiliği, tutucu olan halkı ilerici yapma olarak görüyorum. Emre Kongar'ın söylediklerinin bir kısmı doğru değil, ama benim gibi bir adamın toplumsal bir iktidar kavramı olmasa, herhalde bu kadar çok çalışkan ve dayanıklı olmasını düşünemeyiz.

"SOLUMUZ ÖĞRENCİ PERSPEKTİFİNİ AŞAMIYOR"

Bülent Ecevit'in formülasyonuna da taban tabana zıt o zaman. Benim gözümde, Bülent Ecevit en azından son 25-30 yıldır Türkiye'de aydın kavramı kapsamının içine girebilecek hemen herkesten uzak durmaya çalışan, hatta onları ihbar eden bir politikaya dayandı. Siz tam tersini söylüyorsunuz: Bir aydın ittifakına dayalı bir iktidar projesinden söz ediyorsunuz.

Bundan 20-25 yıl önce Bülent Bey'in kültürsüz olduğunu[256] yazdım; hâlâ da öyle olduğunu düşünüyorum. Biz iktidara gelmeliyiz; ama bu görüşüm sadece Bülent Bey için böyle değil ki; Türkiye solunda da hiçbir iktidar kavramı bulunmuyor. Öğrenciyi çok severim, hayatta en çok sevdiğim hocalık ve öğrencilik, ama öğrenciyi sevmek başka şey, öğrenci perspektifine bağlı kalmak başka şeydir. Bizim solumuz öğrenci perspektifini aşamıyor. Dolayısıyla iktidar kavramı yok; iktidar kavramı olmayan bir sol, sol olmaz.

Bir siyasi hareket olmaz.

Olmaz tabii... Türkiye solu, özellikle altmışlı yıllardan, sonra aydını çok fazla hırpaladı. Aydını ben de hırpalıyorum ama ben tartışıyorum, mahkûm etmiyorum.

Halka gitmek istedik, gittik ve orada kaldık.

Artık halkçıyız, solcu değiliz.

O halde "Ecevitçi'yiz" diyebiliyoruz. Böyle söylersek, bu solculuğun doğa-

256) Yayına hazırlarken ekledim.

sını ve sınırını çok daha iyi görebiliyoruz.

Öyle mi?

Tek tek aydını mahkûm ediyorum tabii, ancak kurum olarak aydını mahkûm etmiyorum, tartışıyorum. Zaten etmediğim belli, *Aydın Üzerine Tezler*'e gelinceye kadar, altmış solculuğu, Tanzimat ve Genç Osmanlı aydınlarının hepsini silmiş durumdaydı. Ben, ister kabul edilir ister kabul edilmez, onları rehabilite ettim. Onlara en karşı olanlar "Aydınlık Hareketi" diyeceğimiz dergiydi, Doğu Perinçek arkadaşımızın grubudur.. Şimdi onlar, benim kitaplarıma da atıf yaparak Namık Kemal'i, diğerlerini göklere çıkarmaya başladılar. Ama elan de ben, "Komintern" formatı ile, Rusya Marksizmi matriksi ile bir yere gidemeyeceğimizi yazıyorum;[257] kısırdır ve kıraçtır. Düşüncemizi, Rusya Marksizmi ile savaşa çağırıyorum.

Peki bu iktidar odağı çerçevesinde başarısızsınız değil mi?

Biz otuz yıllık bir iç savaştan geçtik. İktidar büyüleyicidir, hangi kapının arkasında olduğunu bilemeyiz. Şu anda Türkiye aydınının aydın kütlesi olarak çöktüğünü, ancak kavram olarak da çok güçlendiğini düşünüyorum. Bütün tezleri doğruluk kazandı, halka da mal oldu. Ancak kütlemiz çöktüğü için onu hissetmedik. Bana gelince, ben öyle düşünmüyorum.

Paris'ten Ankara'daki avukat arkadaşım Dursun'a, "Savcılığa başvur, Refah Partisi kapatılsın" diyerek, bir dilekçe gönderdim. Türk Devleti benden on üç ay sonra oraya gitti. Mesela Vural Savaş bir televizyon konuşmasında benden duymuş. Akın Birdal'ın Amerikan şemsiyesi altında olduğunu söylemiş, Hulki Cevizoğlu çok şaşırarak "Nereden çıkardınız bunu" demiş, Başsavcımız "Yalçın Küçük söyledi" cevabını vermiş, bana aktardılar.

Devletin bana tutumu budur; beni çok ciddiye alıyor ve bu nedenle hapse ve daha çok da hücreye atıyor.

Refah'ın kapatılması ile ilgili dilekçeme gelince, ki ben dine çok saygılıyım, din özgürlüğünü savunan bir adamım. Benim üniversitedeki öğrencilerim çok rahattılar, türbanları vardı. Bir hoca olarak, öğrencinin türbanla gel-

257) Yayına hazırlarken ekledim.

mesi kadar doğal hiçbir şey yoktur, ancak anti-türban ekibinin de söylediklerinde bir haklılık payı var. Türbanı, bir özgürlük değil de, bir parti hâkimiyetinin göstergesi haline getirdiler, hegemonik bir amblem sayıyorlar.

Dinde çok özgürlükçüyüm, ama dilekçeyi, şuna dayandırdım, Paris'te idim, o sırada da Bayrampaşa Cezaevi'nde ölüm oruçları vardı, evimde Societe Genérale'in Radyo Klasiği, sadece klasik muzik yayını yapıyor, hep açıktı, saat başı haber ve her haberde bir ölüm veriyordu. Kuşkusuz herkes misali çok üzülüyordum, evde tek idim, ağlıyordum; Refah'tan Adalet Bakanı Şevket Kazan, "Bugün kandil gecesi, o yüzden durduruyorum, isteklerini kabul ediyorum" dedi. Olamaz. Fakültelere türbanla girişi kabul ederim, kamu işlerinin din esasına dayandırılmasını kabul edemem. Ayrıca bu suçtur.

ÜN VE YENİLGİ KAVRAMIM YOK

O dönem İslamcısı, ırkçısı, Kemalist'i, işadamı hepsi bir yumruk olmuşlar, aydını ve halkı eziyorlardı. Şunu düşünüyordum, "bu yumruğu açmam gerekir" ve en çok buna göre hareket ettim. Son yıllardaki açılımlarımın anahtarı buradadır.[258] Bende iktidar kavramı hep farklıdır.

Hegel ve Marx'ın "devlet"i çok karışık, anlaşılmaz bir şekilde yazdıklarını söylüyorum. Hegel'i, hukukçu-filozof olduğu için, mazur görebiliriz, Marx'ı mazur göremiyorum.

Kendime güvenimle bu yumruğu açmam gerektiğine inandım ve hep buna göre hareket ettim. Benim bu konudaki açılımlarından bir tanesi, Haymana Cezaevi'ndeyken gerçekleşti, Mesut Yılmaz ve Öcalan suikastıyla ilgili açıklamalarım oldu.. Bu, aslında bana yakışmazdı, benim bunu anmamam, anlatmamam lazımdı, ama anlattım. Anlattım, çünkü ülke çok sıkışmıştı, Öcalan, Avrupa'da bir yerden diğerine uçuruluyordu ve ben Devlet'in pkk varlığından hoşnut olmaya başladığını düşünmeye başlamıştım, "pkk tehlikesi" düzeninin transformatörü olmuştu ve bırakmak ve bu nedenle "çözmek" istemiyorlardı. Bunu göstermek ve yumruğu kırmanın gereğine inandım, risk aldım ve öyle yaptım.

Sabetayizm açılım da aynı çizgidedir. Beş parmak bize karşı yumruk ol-

---

258) "Açılımlarımın anahtarı buradadır", bunu ekledim.

muştu, parmakları açmak zorundayım. Açarsam, en çok tokat atarlar ve yumruk vuramazlar, düşüncem budur.

Bu zor'u, Adana kebabın şişleri olarak düşünmektir, şişler yelpaze misali ise, acıtır, ama öldürmez. Hepsi bir büyük şiş olursa...

Enis Bey, ben hep, yönetenlerin zayıf olduğunu ve yenilebileceğini göstermeye çalışıyorum. Hep aydına umut veriyorum. O halde yenildiğimizi kabul etmiyorum.

Enis Bey, benim bilimde yapmak istediğim de, hayatta yapmak istediğim de, sevdiklerimle ilişkim de, hepsi hepsi bir savaş ilişkisidir. İzin verin bir daha söyleyeyim, hiç savaşçı bir insan değilim, ama bir insanı insan yapan iki mekan vardır; biri savaş, diğeri sevdiği ile baş başa, yalnız ve çırıl çıplak, kaldığı zaman ve dolayısıyla mekan'dır. Orada insan mı, değil mi, belli oluyor. Yüce Gök'e şükürler, bir savaş deneyimim var.

Savaşmak istemezdim, ama, savaştığım için çok mennunum. Savaşta, kırk bin askerin bana verdiği adı da çok seviyorum, bana, "kabadayı profesör asteğmen" diyorlardı. Savaş alanı, Tolstoy'un yazdıklarından çok daha büyüleyicidir.

Enis Bey, savaştığımı da, "gazi" olduğumu, kimseye söylemedim, bir kez Mustafa Ekmekçi fark etmişti, yazdı ve duyuldu. Atina'da "Livanis" Yayınevi tarafından, hakkımda yazılmış bir kitap çıkarıldı, söz uygunsa, "best-seller" oldu, tanıtımı sırasında gittiğimde Atina sokaklarında gezmem zordu, insanlar seviyordu. Kitapta, savaşan Türk Ordusu, eğer öyle söyleniyorsa, çok övülmektedir. Kitapta da var, bu ordu ile savaştım, hiç kimse bana bu ordu hakkında kötü söyletemez; her orduda var, biz de de var, çok güzel üsteğmenler tanıdım. Birlikte savaştım.

Savaş alanı çok romanesktir, herhalde aşk da ve her ikisi de çok insani olmalıdır...

Bunları yaşadım. Benim için yaşam savaştır ve aynı zamanda teoridir.

Günlük yaşamında her adımımı atmadan önce teorisini kuruyorum ve bu teoriye göre savaşıyorum. Teori kurmaya başlamak, savaş ilanına yaklaşmaktır.

Teoriden deviasyonlar, sapmalar, teşhis ediyorum ve hücuma başlıyorum.

Şimdi, zaten biraz daha oralara döneceğim, sormak istediğim bir soru da şuydu: Bilim, size göre, işin özünde ne kadar bilgiye dayanıyor, ne kadar ina-

nışa dayanıyor. Çünkü bizler uzunca sayılabilecek bir dönem, buradakiler ya da başka yerdekiler, bu iki unsuru birbirinde uzak tutma eğiliminde olduk. Yani bilim dediğimiz şey, inanışlarla, kişinin kendi inanışlarıyla, bunların ille de bir öğretiye, bir dine ya da bir ideolojiye bağlı olması şart değil, uzlaşamaz, çelişir düşüncesiyle bilgiyi sanki ulaşılacak arı bir form gibi görme eğilimi egemendi. Ama son yıllarda bunun tam böyle olmadığını birçok kişi düşünmeye başladı. Yani siz bilgi birimleri ile ilgileniyorsunuz ama bir yandan da kendinize özgü birtakım inanışlarınız var. Yeryüzüne ilişkin, yeryüzündeki hayata ilişkin, bunun toplumsal veya bireysel yanlarına ilişkin çeşitli, inanç kapsamına girebilecek birimlerimiz de var herhalde elimizde. Bunlar nasıl bir ikilem içerisinde ilerliyor, nasıl birbirlerini bütünlüyorlar.

Bir defa, sorunuza tam cevap olur mu bilmiyorum ama, bilim adamının kendisi bilimsel değildir, çünkü çok garip bir yaratıktır. Toplumda düzen olduğu, yasa olduğu fikrinin bilimsel bir ispatı olamaz ve halbuki, bilim adamı bununla başlıyor. Hep düzen peşindedir, hep yasa peşindedir. Bu bilimdışı bir şeydir, birinci nokta budur. Benim söylediğim bilim adamları, iyi bilim adamları, mistik dediğim zaman bunu kastediyorum, dar anlamda bir mistisizm yoktur. İkincisi, benim bilimsel yürüyüşümde, sezgi çok önemli oluyor.

O kavrama birkaç kez geleceğim zaten.

Evet, sezgi çok önemli ve bütün önemli buluşlarda var. Bilgi dediğimiz zaman, böyle bir elifbe bilgisi, alfabe bilgisi, sağlam bir bilgi gerekli. İşte Cambridge, Oxford'un bunu verdiği varsayılmaktadır. O kendi formatında sağlam bir bilgiyi veriyor; üç yılda elde edilen bu bilgiler, sanki sadece yanlış-doğru duvarlarıdır.

Fundamental dediğimiz bu olmalıdır.

Biz düşünmeye başlarken sağlam duvarlardan yoksunuz. Dayandığımız duvarlar çok eğreti ve sağlam olanını kuramıyoruz.

Benim sorunum en çok burada ve en çok beni irdeleyenlerde; hem duvarlarını yıkıyorum ve hem de temel duvarları kuramıyorum. Kurmaya çalışıyo-

rum, ancak bu kadar duvar yıkılırsa, çok sallanıyorlar.

Ama aynı zamanda, onu verirken bir yandan da kişinin kendi sezgilerinin gelişmesine ket vuracak bir corpus oluşturmuyorlar mı insanın zihninde. Yani onlara inandırarak bir anlamda, yani kişinin kendisine verilen kişidışı, çok genel bir şeyi yırtabilmesi ancak kendi yeteneklerine bağlı kalıyor o zaman.

Efendim, bu söylediğiniz şurada doğrudur: Büyük katkıların hiçbiri Ortodoks olan bilim adamlarından çıkmamıştır. Keynes iktisadını yazdığı zaman herkes şaşırmıştır; Keynes yazdığı zaman yazdıkları, "iktisat" değildi ve var olan iktisatın hiçbir duvarına dayanmadı. Hep istisnai olan halleri genel hal yapıyordu.

Deviasyondu o da.

Keynes, var olan duvarlardan deviasyonlara baktı, Keynes'in babası, Marshall'ın arkadaşı, ama Keynes'inki ile Marshall'ınki iki ayrı kitap oldular. O kadar öyle ki, önce bir iktisat vardı ve sonra, Marshall'ınkine "mikro" ve Keynes'inkine "makro" iktisat dedik. Aslında dememek gerek, çünkü, birisi iktisat ise diğeri değildir.

Keynes'in kitabı, tümüyle sezgisel'dir. Sistemin işlemeyen yanlarını teşhis ediyor, iktisat disiplini, iktisat düzleminin bazı aralıklarında işlemiyor ve Keynes neden işlemediğini anlamaya çalışıyor.

Doğal sayıyorum, Bloomsbury Society'den, Virginia Woolf, kız kardeşi, Isadora Duncan, Strachey, hepsi buradalar. Serüvenci, sanatçı ve uçta yaşayan insanlar; sezgileri var. Sovyet Devrimi olunca, Balşoy Balesi Londra'ya geliyor ve Keynes, baş balerina ile evleniyor. Keynes ve Schumpeter, bunlar çok farklı insanlardılar. Sınırda düşündüler.

Zaten şimdi tamamlayıcı soru olarak da hemen hemen bu dediklerinize getirdim sorumu: Sizin analizlerinizde öteden beri öznellik ağır basıyor aslında. Yani bizde, bilim adamlarında çok hoş görülmeyen ama sizin büyük bir fütursuzlukla kullandığınız bir öznellik payınız var. Belki de bütün özgünlüğünüz oradan geliyor ayrıca. Yani çok metodik, kişidışı denilebilecek, yani

impersonel denilebilecek bir üslup değil, tam tersine, bütünüyle şahsi, öznel tarafı sezgilere dayalı tarafı, ama yer yer de insanı endişelendiren varsayımlara çok bel bağlayan bir tarafınız var.

Birinci kısımda biraz kuşkularım var, çünkü o üsluptan uzaklaşıyorum. Yalnız o üsluptan uzaklaşıyorum dediğim zaman, o yaptıklarımı yanlış bulduğum için değil; okuyucuyu çekmek için, okumaya alıştırmak için uzaklaşıyorum. Kitaplarım çok kalın kitaplardı, ama hepsi büyük bir hızla okundu, buna "brechtiyen dönemim" diyorum. Bundan da kastım şu, biliniyor ama yine de söyleyeyim; Brecht, kitlelerin çok heyecanlı olduğunu düşündüğü zaman heyecanı dışarıya atan bir tiyatro dili geliştirdi. Ben de bu amaçla yazılarıma çok büyük bir ilgi uyandırmak istedim, uyandırdım da... Şimdi ona ihtiyacım yok. Şimdi okurun düşünmesine, aklına ve yöntemine yöneliyorum. Dolayısıyla birinci nokta da yaptığım bu; bu yeni üslubumda her cümleme tartışma ve her sayfama bir küçük roman yerleştirmeye çalışıyorum.. İkinci noktada söyleyeceğim ise, benim bütün düşünce sistemim, kurulu bilimin dışındadır. Ama bunları yaparken de o kadar çok korkuyordum ki, kimse bilmez, ben, "hamidizm eşittir Kemalizm" önermesine vardığım zaman, günlerce daktilodan kaçtım, çünkü bana inanılmaz geliyordu. "Birinci İnönü Zaferi" de öyle oldu. Başında "sabetayizm" üzerine bulgularımdan, en çok kendim ürküyordum. Bu nedenle, yakın çevreme, bir tehlikeden korkarca, "Benimle konuşmayın, benimle konuşmayın" diyordum.

Şunu söylemek istiyorum, bu tür 'heroic', İngilizce deyimlerle, assumption'lar yaparken bundan hoşlandığım izlenimini vermek istemiyorum. Bunlardan çok korkuyorum.

Bir kez bu korkulu ve sancılı doğum sahnelerinden sonra ben şunu öğrendim; doğru, en doğaldır. Beni korkutan bulgular, yerleşince, bunların ne kadar basit ve ne ölçüde haklı olduklarını görüveriyordum. İşte bu aşamadan itibaren, bir tür, kendi kendimle alay etmem başlıyordu, bunları önemsediğim için, kendimi hafife alıyordum. Bunların her yerde yazılı olduğunu görüyordum. Herkesin bunları görebileceğine inanıyordum.

Benim kendimi önemsememememin arkasında bu var. Yaptıklarımı herkesin yapabileceğine inanmaya başlıyorum.

Doğru, mükemmel doğrudur.

Doğru en basit ve akla en uygun olandır.

Bu nedenle şimdi aklı bozmaya çalışıyorlar. Aklı bozmasalar, doğru, daha çok batar ve daha hızla yayılır. Benim misyonum bunu göstermektedir.

Bence yaptıklarınızdan hoşlanıyorsunuz da, hazzını alıyorsunuzdur, diye düşünüyorum.

Enis Bey, öğrenmenin kendisi, hele bulmak kadar heyecan verici hiçbir şey yoktur. Çok hoş bir duygudur bulmak. Dolayısıyla bu tür insanlar iticidirler, ben hapiste bile yazgıdaşlarımla, haftalık randevu sonrasında görüşüyordum. Kafanızda problem varsa, siz, o problemin esirisiniz.

Çok az insanla görüşüyorum.

Stefan Zweig'ın, bu dünyadan ayrılırken yazdığı mektuptaki bir cümle beni çok etkiler ve doğru bulurum: "Öğrenme sevinçti, bu sevinç kayboldu." Bu dünyada bazı insanlar öğrenmenin, bulmanın büyük bir sevinç, büyük bir haz olduğunu bilmelidirler. Bu sevinci bulaştırmak istiyorum...

Evet, bulaştırıyorsunuz.

Buna inanmak istiyorum.

İleride geleceğim bir soruya şimdi geleyim: Ben onbeş yılı aşkın bir süredir Fatih etrafında uzun bir şiir üzerinde çalışıyorum. Nedim Gürsel bunu biliyordu. Bildiği için de "Boğazkesen" adlı romanını bitirdiğinde benden bir okumamı rica etti. Halil İnalcık'a da vermiş okusun diye, ola ki anakronik bir şey gözümüze çarpar diye... Romanı okudum, bitirdim. Bir yerde oturduk, konuşuyorduk. O sıralarda ben sizin "Fatih Sultan Mehmet" kitabınızı da okumuştum. Ona dedim ki, senin kitabın bilimsel açıdan belki Yalçın Küçük'ün kitabından daha bilimsel bile olabilir ama onunki seninkinden çok daha romanesk. Şimdi bu hoş bir durum değil, dedim ona. Ben Yalçın Küçük'ü okurken, önermeleri, ileri sürdüğü savlar açısından belki beş-on kez "Allah Allah" demiş olabilirim, kaşlarımı kaldırmış olabilirim, "yahu, olur mu böyle şey" demiş olabilirim ama kitabı bitirdiğim zaman, okuduğum kitaptan engin bir haz aldığımı, yaklaşımı, üslubu, dili, her şeyiyle iyi bir yazarın kita-

bını okudum ve mutluyum. Zaten, okur olarak ben ne bekleyebilirim başka? Ama, dedim Nedim'e, seninkinden bu duygularla ayrılmış değilim. Her şey çok doğru ve yerli yerinde, amenna, ama edebiyat söz konusuysa, Yalçın Küçük'ünki çok daha edebi bir kitap demiştim. Şimdi siz tabii bu yargımı kitabınız açısından bir övgü mü sayarsınız, bir eleştiri mi, onu bilmiyorum.

POLEMİK VE YAZARLARIMIZ

Beni şımarttığınızı düşünürüm.

Yapmak istediğim budur; neden budur, Enis Bey, çok açık. Biz işimizi seviyor muyuz; bizim işimiz, yazmak ve okumaktır. Benim işim okuyanı artırmaktır, televizyona rakip olmaktır. İkincisi, romanımız tükeniyor, roman parçalarını sevdirmeye çalışıyorum. Fakat bazen, bunun ön plana çıkmasına da çok üzülüyorum.

Siz üslubunuzda solun polemikçi geleneğinin bir etkisini görüyor musunuz? Yani Hikmet Kıvılcımlı'nın, Kerim Sadi'nin vs. bir etkisi olduğu kanaati var mı sizde? Görüşlerinin, demiyorum.

Bende Marx'ın etkisi var, Marx, "İnce polemik çok önemlidir" diyordu. Polemik olmadan bilim olamayacağına inanıyorum. Orada cevabım çok net. Şimdi yine polemik yapıyorum, ama onu biraz daha grotesk olmaktan çıkardım, bunu da bilerek yaptım; yarın yine değiştirebilirim. Bir de benim dile büyük bir sevgim var, dili çok seviyorum, bütün dilleri çok seviyorum, ama kendi dilimi de çok seviyorum. Hikmet Kıvılcımlı'yı daha çok okudum, Kerim Sadi'nin polemiklerini daha az biliyorum.

Ama benim ustalarım Hüseyin Cahit Yalçın, Falih Rıfkı ve diğerleridir, henüz ilk okula gitmeden babam bana, Yalçın'ı, Atay'ı, Yalman'ı okutturur ve akşam sorardı, mükemmeldiler. Bunun dışında Lenin, güzel yazıyı pek bilemedi, bizim Avcıoğlu benzeridir; Troçki'nin, polemiklerinin içeriği zayıf olsa da, polemik sanatı harikadır.[259] Troçki'nin üslubu çok analiz ettim ve yararlandım.

259) Bu paragrafı sonradan ekledim.

Dil özelliği olarak... Siz de bir tat bırakmış olabilirler mi?

Hayır, tam tersi. Çünkü pek çok insan bana, "Sen bize Doktor Hikmet'i hatırlatıyorsun, her şeyin ona benziyor" dediler. Ben de onlara, "Ben bunu iltifat saymıyorum, ben başkayım" dedim. Hem polemiklerimde, hem de argümantasyonumda, mümkün olduğu ölçüde bilimsel kalmaya ve nesnel olmaya çalışıyorum. Özellikle Doktor Hikmet'te bunu göremiyorum, ama buna rağmen, benim Türkiye sol tarihinde en çok ön plana çıkardığım insanlardan biri Doktor Hikmet'tir, öbürü de Nâzım'dır. Doktor'a benzemek istemem, ama, Doktor Komünizan yaşayan ender aydınlarımızdan birisidir, burayı yüksek tutuyorum.

Ben zaten metodoloji, bakış açısı, yaklaşım açısından bir benzerlik görmüyorum.

Çünkü, biz üniversitede okuduğumuzda, idare lambasıyla Komünizmi arıyorduk. O sırada Doktor Hikmet hapisten çıkmıştı, ona gidemedik. Doktor Hikmet bizi itti, çünkü biz Menderes'e karşı mücadele ediyorduk, Doktor Hikmet o sırada, çeşitli hesaplarla açıkça Menderes yanlısı bir tutum alıyordu.. Benim Doktor Hikmet'i esas okumam, yavaş yavaş üslubum belli olmaya başladıktan sonradır. Daha sonra, incelemek için okudum ve yazdım.

Şimdi aydın konusuyla ilgili bir soruma geliyorum... Sizde ölçüt olarak, hem duruşunuzda, hem söyleminizde, namus, tutarlılık, dürüstlük kavramları çok önde geliyor. Bunları, aydınlar için 'olmazsa olmaz' nitelikler olarak görüyorsunuz. Bilim adamları için de bunu eşit derecede önemli görüyor musunuz?

Bir de, küçümsenir, ama sadakate önem veririm. O yüzden de feodalitenin her yönü kötü değildir, diyorum. Sadakat kavramı bende çok yüksektir, aydına da öyle yaklaşıyorum.

Kendimi, aydınlarımıza ve aydın hareketimize çok sadık buluyorum. Yazdıklarımın, kızdıklarımın bir kısmı hiç kişisel değildir; ben kendimi Türk aydın kurumunun yerine koyarım, o insanın Türk aydın kurumuna karşı tutumuna göre ceza keserim veya övgü yazarım. Bu nedenle Uğur Mumcu'nun,

Aziz Nesin'in ve hatta Behice Hanım'ın, zaman zaman bana yaptıklarını hiç önemsemem, önemli olan onların önemleridir.

Bir de insanların bana sevgilerini veya sevgisizliklerine pek değer biçmiyorum; önemli olan benim onlara sevgilerimdir. Uğur da, Aziz Bey de, benim değerlendirmeme göre, "afacan" idiler, çocuktular ve onları seviyorum. Belki onlarda kendimi seviyorum; bu doğrudur, bu nedenle "sevgide ortaklık var" diyorum. Sevdiklerime sadık kalıyorum. Militan bir yanım var, sevdiklerimi yüksek tutuyorum. Sabahattin Ali'nin yazdıklarını seviyorum ve kendisini sevmiyorum. Yüksek tutmuyorum.

Bana "Niçin geldin, nasıl böyle bir risk alabildin," dediler. Kesinleşmiş olanlar yirmi yılı bulmuş ve kesinleşecek olanlarla seksen doksan yıla çıkıyordu; yüz yıla yakın bir hapisliği göze aldım. Aldım mı, sanmıyorum, çünkü benim gelmeme özgürlüğüm yoktu..

Sizin bende çok şaşırtıcı bulduklarınız benim için çok doğaldır. Dgm'lerde, "Ben Nâzım'ı getirdim, Nâzım, Haymana'da benimle yatıyor" dedim, çünkü, buna inanıyorum. Önemli olan onların ne düşündüğü değil ki, ben inanıyorum. Türkiye'ye dönüşümü Türk aydını adına yaptığıma inanıyorum; önemli olan da benim düşünmemdir, başka bir şey değildir. Dolayısıyla Nâzım gelemedi, Mehmet Akif gelemedi, ben geldim. Dönüşümle sadece ben gelmedim, onlar da geldi.

Hapise, Paris'ten, ben gelmedim, parçası olmaktan kıvanç duyduğum Türk aydını geldi. Getirmeye mecburdum ve getirmemek özgürlüğüm yoktu. İsteyen alay edebilir, ne yaptıysam, Türk aydının yaptığını düşündüm. Paris'i biliyorsunuz, ayda beş yüz franka ev bulabiliyorsunuz, ben dört bin beş yüz frank veriyordum. Türk aydınına layık bir yerde oturmak istiyordum. Daha doğrusu mecburdum. Çünkü, sırtımda Türk aydını var.

Dolayısıyla "Nâzım'ın toprağını canlandıralım, mezarını kazalım" türü düşünceleri ve ağıtları, çok çocukça buluyorum.

Peki bütün bunları duygu düşünce düzleminde yaşarken, yani son yirmi-yirmi beş yılın Türkiye aydınları sizi çok yaralamıyor mu halleriyle, tavırlarıyla? Bir kısmını artık aydın bile sayamayacağımız, ama en azından yirmi-yirmi beş yıl önceki duruma bakınca, potansiyel olarak devrede olduğu düşünülebilecek...

AYDININ EN YÜKSEK HALİ

Burada bu soruya iki cevap var: Bir tanesi savaşa dair. Hasan Cemal'i çok severdim, Doğan Avcıoğlu'nun bana yadigarıydı. Çok yardımlaştık, evinde yattım, evime geldi. Ama sonunda onlara "dönek" dedim, ama dönmelerinden acı çektiğim için dedim, "dönek" dersem, dönmezler zannediyordum. Bu bir sevgiliyi kötü yola gitmekten alıkoyma haykırışlarıdır, "gitme, orası ..." demek istiyordum. Gittiler ve döndüler, döndükten sonra "dönek" demiyorum. Şimdi "*Cumhuriyet* gazetesinde kalsaydım Hasan Cemal olurdum" diyorum.[260] Birinci nokta budur.

İkinci nokta daha farklıdır Şimdi bunların çoğu benden, en kibar deyimle, nefret ediyorlar. Ama onların nefretini anlayabiliyorum; çünkü, benden nefret etmedikleri takdirde rahat edemezler. Çünkü aydını ve solu yenilemeye çalışıyorum.

Aydını, insan olmanın bir aşaması olarak tarif ediyorum ve bu nedenle aydında, dürüstlük, sadakat ve kararlılık, hatta yiğitlik türü hasletler arıyorum. Solculuğu aydının gelişmiş hali sayıyorum. Günlük notlarım var, duranlar ve dönenler, yürüyenlerden nefret ediyorlar. Nefreti üzerime almıyorum, yürüyüşten nefret ediyorlar. Ben yürümesem, durduklarını ve döndüklerini kimse görmeyecek, böyle düşünüyorlar.

Yetmişi yıllarda, *Yürüyüş*'ü çıkarıyorduk, başyazarı idim, yürüyüş çizgisini belirliyordum. Metin Çulhaoğlu baş yardımcım idi, bazen uzak kalırdım, döndüğümde, "Metin, nasıl küfürler devam ediyor mu" yollu sorardım. Bazen Metin, "yok hocam" diyordu ve ben de "o zaman yanlış yapıyoruz" değerlendirmesini yapıyordum.

Bana çok küfrederler, sonra hepsini kabul ederler.

Ayrıca sevenlerim her zaman çok daha fazla oldular ve daha da çoğalıyorlar.

Türk aydınını düşünüyorsanız, beni sevmemekte, benden nefret etmekte zaman zaman haklılar. Çünkü ben Türk aydınına gerçeğe yiğitçe bakmayı aşılamak istiyorum. "Nâzımoloji" diye bir incelemem var. Bu incelemem,

260) "Hasan Cemal olurdum", bunu ekledim.

Nâzım Hikmet'in Sovyetlerdeki hayatının zavallı bir hayat olduğuna dairdir. Vera için çok olumsuz sözler söyledim, 'öldüğü gün, Vera kim bilir yan odada ne iş yapıyordu' dedim. Bunlar doğru, ancak, insanın batıl itikatlarını devirmek de hoş karşılanmıyor. Türk aydınını çok sevdiğim için onunla bir kavgam var; ama bırakınız, devrim yapmayı, gerçeğe yiğitçe bakma cesareti yok. Gerçeğe yiğitçe bakabilen aydınlar yaratmaya çalışıyorum.

Ben aydınlar yanılabilir, diyorum. Kendi içlerinde dürüstlerde bir sorun yoktur. Ama mesela, bir okur olarak ben, sizin zaman zaman yanıldığınız kanaatindeyim. Ama dürüst, doğru, namuslu bir insan, bir aydın olduğunuzu düşündüğüm için de kaleminizden çıkan her şeyi okuyorum. Sizde, beni, aydın tavrınız, duruşunuz içinde rahatsız eden bir şey var. Mazlum olduğunuzu neden ifade ediyorsunuz? İfadelerinizden, zaman zaman, bunu söyleme ihtiyacı duyduğunuzu hissediyorum, oysa biz zaten görüyoruz.

Ben hiç mazlum olduğumu düşünmüyorum ve söylemediğimi zannediyorum. Mazlum davranışı kendime yakıştıramam.

Emre'nin, Emre Kongar'ın zekasını aşabilir, şaşırdım, bir gün Aziz Bey ile, Aziz Nesin, beraberdik, Emre uğradı, "Aziz Bey, bu Yalçın var ya, çıkar çıkar, yukarı çıkar vururlar, yere düşer, ayaklarının üstüne düşer, sonra tekrar yükselir" dedi, şaşırdım. Demek Bizim Emre de görebiliyormuş ve geçenlerde Sabah'tan Çiçek Hanım geldi, mülakat yaptı, "İniş-çıkışlarınız çok büyük" deyiverdi [261] Emre'nin ve Çiçek'in tespitleri doğruysa hem "mazlum adam" yoktur ve hem de sevgisizlik ve nefret çok azdır. Bunu görebiliyoruz.

Belki ben kendimi yanlış ifade ediyorum. "mazlum" kelimesi belki doğru bir kelime olmayabilir. Yani siz bedeller göze aldınız, bedellerin karşılığında faturalar çıkacaktı. Faturalar çıktı. Biz uzaktan bakanlar bile, yani yakından bakanlar zaten biliyordur da, biz uzaktan bakanlar bile bunları görüyoruz.

Efendim, ama ben hiç hapisten söz etmiyorum. Tam tersine, hep moral veriyorum; yine de bu izlenimi verdiysem, "mazlum" gösterdiysem, çok yanlış yapmışım, demektir. Bana uygun davranmamışım, ben güçlü ve dayanık-

261) Çiçek Hanım'ı ekledim.

lı aydın istiyorum; Sabahattin Ali'yi bu nedenle reddediyorum.

Sekiz yıla mahkum oldum, bir süre sonra tahliye ettiler, Selimiye-Askeri Mahkemesi kararında ısrar etti, tekrar tutuklamadılar, ama bu pinpon topu gitti geldi. Ben, her sekiz yıl mahkumiyet kararı tazelenince, gazeteler yazıyordu, çok korkuyordum, buna rağmen kalabalık saatlerde Kızılay'a iniyordum, cesur bir yüz takınıp kendimi gösteriyordum. Bundan yirmi yıl kadar önce Kızılay'da görünmek Türkiye'de görünmek oluyordu, bunu yapmak ve bu tiyatroyu oynamak zorunda idim. Önemsemez bir yüzle bir tur atıyordum, benim işim, aydınımızı güvenli yapmaktır.

Belki şudur; Paris'te, dört bin beş yüz dolarlık evde oturuyordum ama çok sıkıntı çekiyordum, yıllar sonra, çektiğim sıkıntıları yakınlarıma söylediğim zaman ağladılar, "Neden haber vermedin" yollu azarladılar. Aslında hiç söylemem, bende şikayet yoktur. Hiçbir sevdiğime sitem etmedim ve sitem nasıl yapılır, bilmiyorum.

Şimdi bir ara sorum var. Siz galiba televizyonu kullanmaktan kaçıyorsunuz. Şimdi kimin televizyonu meselesini anlarım. Ama operasyonel strateji açısından doğru mu bu yaklaşım?

Görsel değilim, görselliğe karşıyım, çünkü görselliğin görmenin, anlamanın engeli olduğunu düşünüyorum. Belki mistik dersiniz, gözümü kapattığım zaman daha çok gördüğümü düşünüyorum. Ne anlama geliyor bu, hiç bilmiyorum, beni de ilgilendirmiyor ama zaman zaman gözümü kapattığımda çok görüyorum. Gözüm kapalı iken gözüm daha çok kamaşıyor ve açıyorum. İkincisi ben tepkiyim; Türkiye aydınının televizyonlara çıkmak için yarışmalarını doğru bulmuyorum ve hazmedemiyorum.

Belki Nâzım, dışarıda göçmeseydi, gelmezdim. Belki aydınımız görünmeye bu denli meraklı olmasaydı bu kadar tepkili olmazdım.

Ben de hiç doğru bulmuyorum. Ve de Allah'tan böyle bir şey yapmıyorsunuz, o ayrı. Onu kastetmedim ben.

Evet reddediyorum, ama buna rağmen ödün verdiğim oldu. Çok ısrar etti, ilk defa Rüstem Batum'un programına çıktım. Erhan Akyıldız beni, prog-

ramına çıkarmak istedi. Erhan Bey, dedim, "Televizyona çıkmak istemiyorum, benim dünyamda yok ama *Toplumsal Kurtuluş*'ta sizi çok üzmüştüm bir kez, bir gün televizyona çıkmaya karar verirsem, seni ararım," dedim. Ne oldu? Rüstem Batum çok teşvik etti, ona çıktım, ondan sonra Erhan Bey'i aradım, Alev Alatlı ile birlikte göründüm. Demek kıramadığım durumlar var.

Esas nokta, ben görsel değilim. O yüzden romanı çok seviyorum.

Kaşkolunuz bile görsel.

Görsel değilim, derken, görmeyi sevmediğimi, anlatmak istiyorum. Bunları ben görmüyorum ki, başkaları görüyor . Ayrıca bu kırmızı atkıyı halkımız sevdi, beni, kırmızı olmadan, tanımıyor; kırmızı atkı olmazsa beni görmüyor. Zamanla benim içime de girdi, içimdeki enerjinin dışavurumu oldu. Artık boynumda kırmızı olmayınca daha sakin düşünüyorum ki bunu da istemiyorum.

Televizyona döneceğim. Israrlıyım, şundan: Şimdi Türkiye'de özellikle 90 sonrası televizyon hakikaten inanılmaz bir tablo çizdi. Aklı başında insanların televizyonla çok dikkatle ilişki kurmaları gerektiği apaçık ortada. Yani benim bu sorudan muradım sizi bir televizyon kuşu olarak, kendi payıma, görmek değil. Doğru, uymaz, yakışmaz. Ama mesela Pierre Bourdieu bu konuda çok önemli bir deneyim geçirdi, biz bu kitabı Türkçeye çevirttik, çünkü Türkiye ile ilgili bir şeyle başlıyordu zaten, ayrıca kendi içinde de önemli bir kitaptı. Bourdieu, Fransa'da aydınların televizyona tutsak olmalarına yönelik oldukça ağır ve temellendirilmiş eleştiriler getirmişti. Televizyonlar da, akılları sıra, ondan intikam almak için derslerini canlı yayın olarak vermeye karar verdiler. Bourdieu de, "Bu sizin bileceğiniz iş. Siz ha varsınız, ha yoksunuz, ben aynı dersi vermeye devam edeceğim. Dolayısıyla benim işime gelir. Salonda yüz elli öğrencim varsa, televizyon sayesinde ikiye, üçe, beşe, ona katlanır ve benim hiçbir itirazım yok. Ama siz bana kendi istediklerinizi yaptırtamazsınız, benim söylediğim şey o" dedi. Dolayısıyla, Yalçın Küçük-televizyon ikilisini yan yana getirdiğim zaman, benim de muradım, Yalçın Küçük'ün televizyona kendi istediklerini yaptırtması. Televizyonun kalıplaşmış programlarının konuğu olmak vs. bence hiç uymaz ve be-

reket sizi görmüyoruz. Ama bütün bu savaşın içinde, bugün artık bu aracın önemli olduğunu ve sizin gibi birinin bunu parmağında oynatabileceğine inanıyorum ben.

MEDYAYA AMBARGO VE ÖĞRETMENLERİM

Biz medya ile ilgili 1987 yılından itibaren *Toplumsal Kurtuluş*'ta birçok polemik ve teorik açılımlar yaptık... Şunu çok açık olarak söyleyeyim, benim çok çeşitli cephelerde onlarla da savaşım var. İki büyük kanal, Paris'ten gelirken İpsala'dan beraber girmeyi önerdiler, reddettim. Şimdi istemiyorum, ama ilkesel olarak televizyona karşı değilim, öyle bir noktaya da getirdiler ki, tam Med TV kapandığı zaman, aynı güne getirdiler, bana on beş yıl ceza verdiler, bu televizyonlara görev bildiğimden çıktım. Burada da trt'nin ilk zamanında çıktım, ancak şu anda gayet açık olarak, gücü ne olursa olsun, ben basına ve televizyona ambargo koyuyorum.

Yine savaş yapıyorum. Güçlerimiz çarpışmalıdır ve medya patronları olmadan yaşayabildiğimi göstermek zorundayım. Görsünler, ünü de reddediyorum, ancak ün ise, tekellerin tekellerinde değildir. İspat etmek zorundayım.

Bu bir müddet böyle, ondan sonra tabii gerekirse çıkacağım. İktidarı arayan, devamlı savaş halinde olan bir insanın televizyona küsmesi mümkün değil. Savaş bir müddet devam edecektir, ondan sonra eğer mümkün olursa... Benim asıl söylediğim nokta bizim en büyük işimiz yazmaktır. Yazmak da görsel olanın rakibidir.

Şimdi kavgaya başlıyoruz Yalçın Bey, çünkü edebiyata geliyorum. Ama ilk sorum kanlı değil. Şimdi son çeyrek yüzyıllık üretiminizde özellikle, edebiyat önemli odaklardan biri haline geldi. Edebiyat üzerine eni konu yazıyorsunuz. Benim kişisel görüşüm, sizin iyi bir edip olduğunuz yönünde. Siz iyi bir yazarsınız. Çünkü her şeyden önce kendi dilinizi ve üslubunuzu getirdiniz. Zaten yazar olmak ne demek –yazar olmak, bir dünyayı kendi dili ve üslubuyla kurması insanın– Dolayısıyla bunu getirdiniz, onun için de iyi bir yazarsınız, bana göre. Gençlik döneminizde, yani iyice gençlik, mesela lise yıllarına dönelim, üniversitenin en başına dönelim, doğrudan doğruya edebi-

yatçı olmak gibi bir eğiliminiz olmuş muydu?

Hayır.

Okur olarak durumunuz neydi?

Çok okurdum. Bunu, yeni bir mülakatta da söyledim. Bana niye edebiyat okuyorsun diye sordular, aksini yapmam mümkün değil, dedim.

Mesela o solun en curcunalı dönemlerinde, öğrenci birliğindeyken vs. vakit bulabiliyor muydunuz?

Tabi hiç kimsenin kuşkusu olmamalı; şunu söylüyorum, eğer ben ortalama Türk aydını isem, Fransız romanının okuyucusu olmada, ortalama bir Fransız aydınını utandırırım, daha çok okuduğum ve sevdiğim kesindir. Rus romanı okuyucusu olarak, temsili bir Rus aydınını utandırırız. O yüzden ben sizin sorularınızı biraz genişleterek cevap veriyorum. İsmet Paşa'nın başlattığı tercümelerden sonra, "Varlık" çevirileriyle yetiştik. Yarıştık.

Her tür edebiyat ve sanatla ilgili oldum. Sinema dergisi bile kurdum. Ama ne şiir, ne de öykü yazdım, hepsini takip ettim. Fikir Kulübü Başkanı olduğum zaman, ne güzeldi, bugünkü kuşaklar bilseler, ben örgütlerdim, öykü okuma günleri nasıl kalabalık olurdu. Rüçhan Işık okurdu, insanlar merdivenlere otururdu. Sait Faik'i çok sevmem, ancak hepsini okuturdum.

Cemal Süreya benim için "gizli şair" diye yazdı. Beni en çok hoşnut eden ise Ceyhun Atıf Kansu oldu, "iktisadın ozanı" derdi, bunlar beni çok mutlu ederdi. Fakat hiçbir yeteneğim olmadığını bilirdim. Denemedim.

Fikir Kulübü başkanı idim, Sanat Sevenler'de İlhan Berk'i konuşturdum, İlhan Bey bize İkinci Yeni'yi anlattı. Kalabalıktı ve İlhan Bey, "taş düştü", bu şiir değildir, "taş uçtu" işte bu şiirdir, yollu devam ediyordu. Poliste bir tek üniversite mezunu vardı, Dil-Tarih'ten çıkmıştı, "Profesör" diyorlardı, bizim polisimizdi, koştu geldi, taş düştü, olmaz, taş uçtu, şiir, "Yalçın, bu Komünistlik, derhal durdur" diyordu. Hazır Kuvvet'e haber veriyordu. Durdurdum.

Biz her yanıyla edebiyat dolu bir kuşağız.

Şimdi kanlı iki sorum var. Ben sizin, Türk Edebiyatı, Dünya Edebiyatı üzerine yazdıklarınızı, ötekilere oranla biraz daha sıkı bir biçimde okuyorum. Görüşlerinizi sıkı sıkıya takip ediyorum. Ve bunların sonucunda hüzünleniyorum bir edebiyat adamı olarak, şundan: –Bu benim gözlemim tabii; katılırlar, katılmazlar– Siz çok zeki bir insansınız, sezgileriniz de çok güçlü. Bana öyle geliyor ki, bunlara çok fazla güveniyorsunuz edebiyat konusunda. Neredeyse 'oryantal' diyeceğim bir tavır görüyorum ben –meslekten bakan biri olarak– Bizim edebiyatımızı, söylediğiniz ölçüde tanımadığınız kanaatindeyim, dünya edebiyatını da. Buna rağmen son derece kesin yargılar da geliştirebiliyorsunuz. Ne düşünüyorsunuz?

Birçoğunu kabul ederim. Tanımadığım iddiasını kabul ederim, öyle görünüyorsa doğrudur, benim öyle bir iddiam yoktur. İkinci noktaya gelince, belki inanmazsınız, kendimi zeki bulmuyorum, aptal buluyorum.

Şimdi benim demin hüzünlenmekten neyi kastettiğimi biraz açmam lazım: Dediğim gibi ben çok meslekçi bir bakışla bu soruları soruyorum. Edebiyat benim hayatımı verdiğim bir iş. Uykularım dahil, diyebilerim, bu işle uğraşan bir insanım. Türkiye'de birçok insanın birtakım şeyleri yapması beni hüzünlendirmiyor. Belki zaman zaman sinirlendirdiği olabilir, hüzünlendirmiyor. Ama sizin gibi birinden böyle bir yaklaşım geldiği zaman hüzünleniyorum, çünkü sizi önemsiyorum. Bir kere bunu koyayım. Sorun şu gibi geliyor bana: Türkiye'de, ister istemez, bizim edebiyatımız, kaçınılmaz olarak, bütün edebiyatlar gibi belki, biraz 'iceberg'dir. Bir görünen kısmı vardır, bir de daha zor görünen bir kısmı vardır. Şimdi, görünen kısmı, son 20 yılda, özellikle '80 sonrasında, daha da görünür kılınmaya başladı. Yani kendisi zaten görünmek için bir çaba gösteren bir kesitti bu, yetmiyormuş gibi, medya düzeni de bunları, inanılmaz ölçüde, artık kafamıza kakarcasına görünür kılmaya başladı. Buna karşılık, pek çok has edebiyat ürünü, zaman zaman sahiplerinin bundan kaçınmaları nedeniyle, zaman zaman, konjonktür buna elvermediği için suyun altında çok fazla kalmaya başladılar. Şimdi bazı isimler size sıralayacağım, bunları bildiğinizi biliyorum, isimlerini zaten Türkiye'deki diğer insanlar da biliyordur ama... Yani Asaf Halet Çelebi, Metin Eloğlu,

Behçet Necatigil gibi şairler; Tahsin Yücel, Oğuz Atay, Bilge Karasu ve benzeri birtakım yazarlar. Ötekilerin, spekülatif, etrafında dönen şeyler sizi sanırım öfkelendiriyor. Bizi de öfkelendiriyor.

Kimin?

Örneğin Ahmet Altan'ın, örneğin Orhan Pamuk'un. Yani şimdi kimsenin hakkında olumsuz bir şey söylemek istemiyorum edebiyatçı kimlikleri açısından ama, diyelim ki bu insanlar olsa olsa demin sıraladığım insanlarla eşdeğer olabilirler. Oysa üzerlerinde çok çok duruluyor, ötekilerin üzerinde durulmadığı kadar duruluyor. Siz de genellikle, eleştirel bir yaklaşım içerisinde olmak istediğiniz için belki, onların üzerine gidiyorsunuz daha fazla. Yani ilginiz de onlara yöneliyor. Oysa sizin gibi bir insandan, yani genel olarak aydın duruşu çerçevesindeki seçimleri nedeniyle, bunları çok fazla kaale almayıp, suyun altında kalanların neden suyun altında bırakıldıkları ve neden toplumumuzun içinde daha geniş kitlelere ulaştırılmadığına ilişkin soruları kurcalamasını... Mesela Ece Ayhan'ı sevdiğinizi biliyorum, ilgilendiğinizi biliyorum, onun üzerine bir şey yazmadınız ama!

Ece'yle beraberdik, ben elimden geldiğim kadar Ece'yi unutturmamaya çalışıyorum. Ece'nin, Cemal'in ve diğer tarafta Doğan Avcıoğlu'nun beni yetiştirmek için ne kadar özenli ve sabırlı davrandıklarını ben biliyorum. Demek ki hem edebiyat ve sanat, hem politika ve hem eylem, hem de aşk, ben bunları hiç ayırmadım.

Bir nokta, bu eleştirilerinizden, kan çıkmaz. Çünkü işaret ettiğiniz noktalar yerindedir, ne diyebilirim.. ben ne diyebilirim ki buna?

Ancak, Behçet Hoca'nın kızı yazmıştı, bu yakınlarda okudum, siz yayımlamışsınız; ne güzel bir insan, sanatçı bir insan, notlarımı aldım, benim hocamdı. Benim sınıfıma ders vermezdi, Kabataş Lisesi'nde idik, ama biz delikten bakardık Behçet Hoca'ya; o sessiz ve hep "mazlum", bu söz Behçet Hocam'a uygundur, Behçet Necatigil'i, kapı deliğinden seyrederek kıvanç duyardık. Biz Fen'deydik, aruz ustası Ahmet Aymutlu geliyordu..

Kan çıkacaksa, Oğuz Atay konusunda çıkabilir... Oğuz Atay'ın kişiliğini çok seviyorum, ama romanına hiç katılmıyorum. Bunu da ısrarla yazdım. Ba-

na göre, eğer size, benim merakımı göstermesi bakımından bir ipucu sayılırsa, Oğuz Atay'ın yazdığı Mustafa İnan'ı da okudum, çok güzel bir iş Mustafa İnan. Çok beğendim onu, severek okudum. Edebiyat değeri olmayabilir, ama ben edebiyat gibi okudum, diğerlerinde endişem var.

Oğuz'un, çok güzel bir çocuktu, Tutunamayanları sevmedim, taklit gördüm. Ancak Enis Batur'un *Elma*'sını sevdim, çünkü deneme var ve romana yeni imkanlar açmayı deniyor.[262] Benim yaklaşımı böyle özetleyebiliyorum. Bu arada not edebilirim, yeni Enis Batur'u eskisinden çok daha fazla seviyorum. Kendine güvenini artırmış daha rahat yazıyor.

Bundan sonra bana haksızlık yapılıyor, doğru, ben başka alana tecavüz ediyorum. Bu alan benim değil, ben giriyorum; güzel, ama, başkaları kendi alanlarda işlerini yapmıyorlar. Ayrıca, romanı politikadan ve aydından ayıramıyoruz; roman ile önümüzü kesiyorlar. Ben de önümüzü kesmek isteyenleri kesmek zorunda kalıyorum.

Adalet ile dost idik, *Ölmeye Yatmak*'ı çok beğeniyordum, "*Yaz Sıcağı*" bana romandan uzaklaşma göründü, yazmamam mı gerekiyordu, öyle anlamadım.

Ayrıca sadece yermiyorum ki, *Üç İstanbul*'u, *Eylül*'ü hâlâ göklere çıkarıyorum. *Yaban*'ı, roman tadı az olsa da önemli buluyorum. Bunların ötesinde yazdıklarımın çoğu ön kesmek içindir ve eğer, siz bende günah arıyorsanız, edebiyat tadı arıyorsanız, ideolojik günah arıyorsanız, Marcel Proust severim, günahımdır.

Hayır, bunu, birincisi, günah saymam; ikincisi, zaten günah.

Hayır ama zaten siz saymazsınız, ben saymadığınızı biliyorum. Çok açık olarak söylemeliyim, Fethi Naci, öbürlerinden daha bilgiyle yazdığı için, Fethi'yi iyi bir eleştirmen saymıyorum. Çünkü, sanat eserinde en önemli kaygı estetiktir; Fethi Naci, muhasebecilikten geldiği için bu yanı eksiktir..

İşte belki de edebiyatın, benim gibi marazi bir biçimde çok fazla içinden bakan üyeleri için tedirgin edici sonuç şu: Yalçın Küçük gibi bir insan edebiyata eğildiğinde getirdiği yaklaşımlarla acaba Türkiye'de okurların doğru ya

262) *Elma*'yı ekledim.

da has, nasıl bir kelime seçeriz bilmiyorum ama, edebiyata yönelmesine katkıda bulunamaz mıydı? Örneğin Vüsat Bener yapıtında Türk insanının taşrasının, vesairesinin böyle işte yine dantela işlenişinin önemi üzerinde dursa bilmem kimin romanını bertaraf ettiğinde sağladığı yararının bir o kadarını sağlamaz mıydı?

Bu doğrudur. Ama ben de yirmi dört saatte yirmi beş saat çalışıyorum.[263] Bir de çok pratik bir adamım.

Evet, doğru. Fazla şey bekliyoruz, doğru.

Bu taraf çok açıktır, keşke olsa. Üzerime yazılmayan işler yapıyorum."Ütopya" dahi yazıyorum. Enis Bey dostum, ütopya üzerine bir yüksek lisans çalışmasında, tek ütopyacı, beni buldular. Burada söylediğiniz doğrudur, ancak birçokları bana, "sen her şeyi bırak, edebiyatla uğraş" dediler.

Yok o kadar da değil tabii.

Bir de çok ciddi olarak mizah yazmamı önerdiler. Bakın eski kitaplarımda komik olanı daha çok yazıyordum. Şimdi daha üstünü örtüyorum. Ama buradan kan çıkmaz Enis Bey. Bu doğrudur, yalnız öyle bir yol seçtim ki, Vüsat Bener hakkında ne yazabilirim, hiçbir zararı yok ki..

Çok güzel!

Ben bunu güldürmek için söylemedim, samimi bir durumdur. Üstelik bir kısmıyla ahbaplık da ettim, tanıdığım insanlar. Edebiyat çevresinde büyüdüm, her yerde de söylerim, arkadaşlarım da olsa, beni onlar yetiştirdiler. Her zaman söylüyorum, en büyük öğretmenim benim yoldaş öğrenci arkadaşlarımdır, hâlâ da buna inanıyorum. Buradan kan çıkmaz. Güzel, hüzünlenmekten söz ediyorsunuz da; geçen gün bir arkadaşım bütün edebiyat dergilerini getirdi, çok da iyi yaptı. Siz hüzünlendiniz benim bu halimden, ben de, bu ayın bütün edebiyat dergilerini aldım ve okudum; ne kadar hüzünlen-

263) Son yazılarımda, yirmi dört saatte yetmiş iki saat çalıştığımı not ediyorum.

dim, ne kadar içim karardı, bilemezsiniz. Edebiyat adamları niye dilimizi bu kadar kötü kullanıyorlar, niye bu kadar özensizler? Edebiyat, eninde sonunda dildir ve bir halkı sevmek, eninde sonunda dilini sevmektir.

Biz de bunu devamlı kendimize soruyoruz.

Bakın mesela ben, siz katılır mısınız katılmaz mısınız bilmiyorum, her işi bırakıp dilimizdeki devrik cümle eğilimini törpülemek, ortadan kaldırmak isterim. Bir kez iki kez kullanılır, siz hele frankofonsunuz, bu kadar kullanım olur mu? Ataç'ın, bana göre çok iyi bir şekilde yaptığı bu iş, sonradan Fakir Baykurt ve köylü ve köy yazarlarımız, ana-edebiyat dilimiz haline getirdiler. Dilimizi katlettiler, isyan ediyorum.

Bu durumda da tabii edebiyatçıların daha iyi yazmalarını beklememiz de zor. İkisi birbirine bağlı şeylerdir.

Edebiyatçı dili sevmelidir. Bana bir soru yönelttiler yakın zamanda...

Gördüm, okudum ve çok sevindim. Cevabınıza da yürekten, yüzde yüz katılıyorum.

Ben dilimi seviyorum. Dil sevgisi... Bu kitabın önsözüne 'dil tadı' diye bir laf uydurdum. İnsan dilini sevmezse nasıl insan olur? Atina'da hakkımda romanımsı bir kitap yazan Sofia çok hırslı bir kızdı. On yıl Amerika'da, İtalya'da yaşamış, Atina'da çok başarılı bir genç hanımdı. Beni çok etkiledi, iki açıdan çok etkiledi. Sofia, memleketini seviyor musun? dedim. "İşte Ege, Yunanistan, dünyanın en güzel yerleri, ama Yalçın, dünyanın en güzel dili benim dilim" dedi. Çok kıskandım. Bir insanın 'dünyanın en güzel dili benim dilim' demesi ne güzel...

Ben de Türkçenin dünyanın en güzel dili olduğuna inanıyorum. Her şeyi söyleyebilen bir dil olduğuna inanıyorum. Çok mutluyum.

Benim Türkçe konusunda iddialarım çok. Hiçbir dilin öbür dillerden daha

güzel olduğunu düşünmüyorum, ancak benim dilim de güzel; çünkü, bu benim annemin dili olduğu için güzel. Annem, bütün masalları bu dille öğretti bunun için güzeldir. İnsan, sevgilisiyle Türkçe konuştuğu için Türkçe güzeldir.

Aglutinal diyoruz, iç yapısı şaşırtıcı güzelliktedir. Kaşgarlı Mahmut ise başlı başına mucizedir.

Ömer Kükner: Ben bir soru sorabilir miyim? Ben Hoca'yı çok eskiden beri tanırım.[264] Ama annesinden bu kadar bahsettiğine ilk kez şahit oluyorum. Özel bir nedeni var mı? Üç kere annesine atıfta bulundu.

TOROSLARDAN AKDENİZ'İ SEYRETMEK

Hayır, her ikisinden de söz ediyorum. Mütevekkil, bağışlayan, hatta iş birlikçi yanım babamdan geliyor. Mücadeleci yanımı ise annemden alıyorum. Benim tahlilim bu yöndedir.

Benimle, kavgacı yanımla ilgili çok soru soruldu, o annemden geliyor. Bir ihtilalci kızıydı, varlıklı ve çok güzeldi, hep senaryo kuruyordu. Çok kötü günlerimiz de oldu, hiç moralsiz görmedim. Paris ve Gebze'den döndükten sonra beni tanıyan bütün yakınlarımı çok şaşırttım, halbuki ben şaşırmadım, kendimi şaşırtmadım. Hem annem, hem de babam ben sürgündeyken göçtüler. Biri Ankara'da diğeri de İskenderun'da yatıyor. Yakınlarım çok şaşırdılar, mezarlarına gitmedim, görsel değilim ve benim için ölüm bir daha görmemektir, ama "ben onları, Toroslara çıkartacağım" dedim. Mezarlarını, Toroslar üzerindeki mezarlığımıza çıkaracağım...

O en yüksek Toroslara, beni bir kez babaannem götürmüştü. Sonra köyün yaşlılarıyla da çıktım. Küçük Efendi Dedem'in mezarını, iki yaşındayken görmüştüm. Babaannem bir gün bana, "Çalışkan oğlum, şahbaz oğlum, gel gidelim, dedenin mezarını temizleyelim," demişti. Çocukluğumda da ciddi işleri bana verirlerdi. Ben de gitmiştim, mezar, çamların arasından Akdeniz'i görüyordu. Çamlardan Akdeniz büyüleyici idi. Sonradan, annemle babamı da oraya götüreceğim, dedim. İç Asya'dan geldiler, Akdeniz'i görerek yatsınlar, bunu istiyorum.

264) Bu görüşme yapılırken Enis Batur ve Ömer Kükner, Yapı Kredi Yayınları yöneticisi idiler; Ömer benim asistanım da olmuştu, arkadaşımdır ve görüşmede vardı.

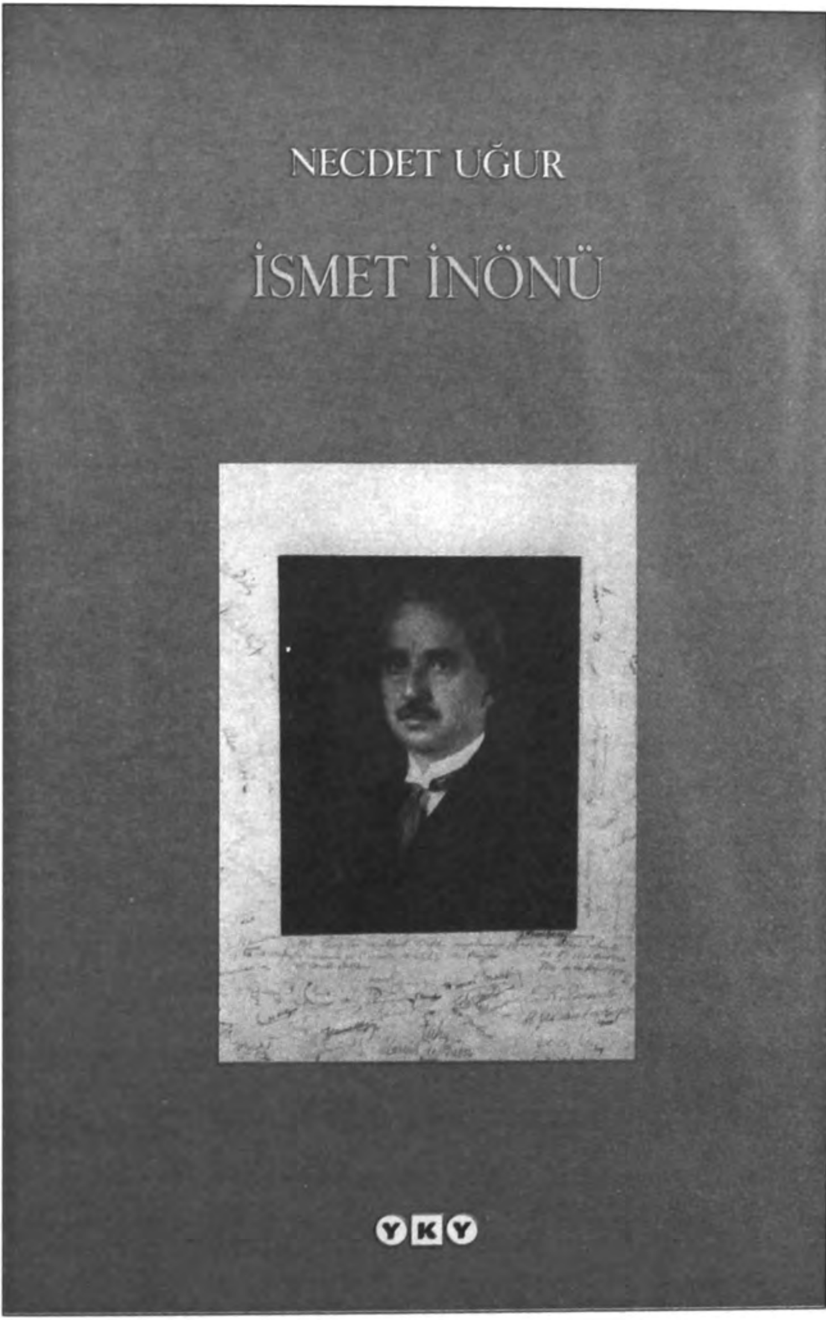
Şimdi herkes, ölüler nasıl görürler, soruyorlar. Bilmiyorum, ama, benim onları orada görmem, onların, Akdeniz'i görmeleridir. Buna inanmak durumundayım.

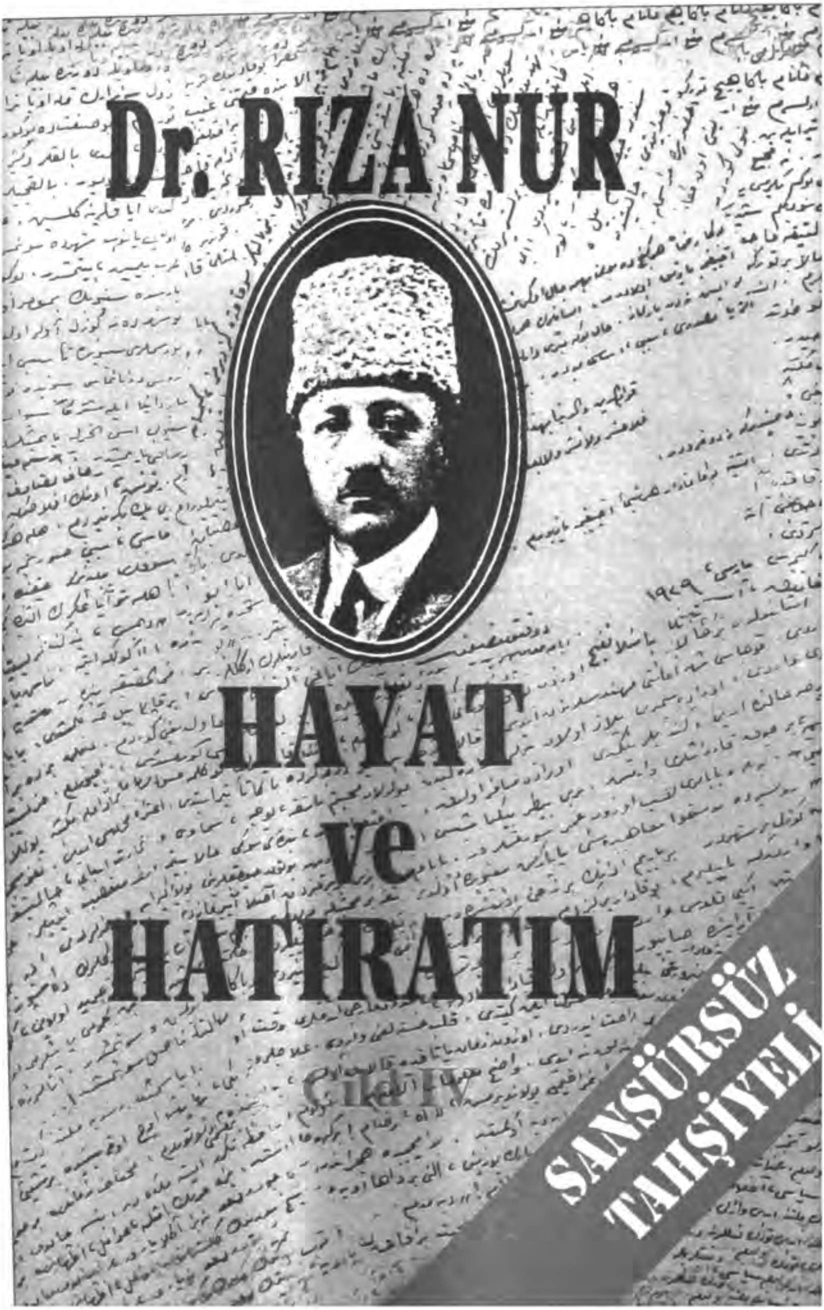
Gözlerimi kapatınca daha çok görüyorum.

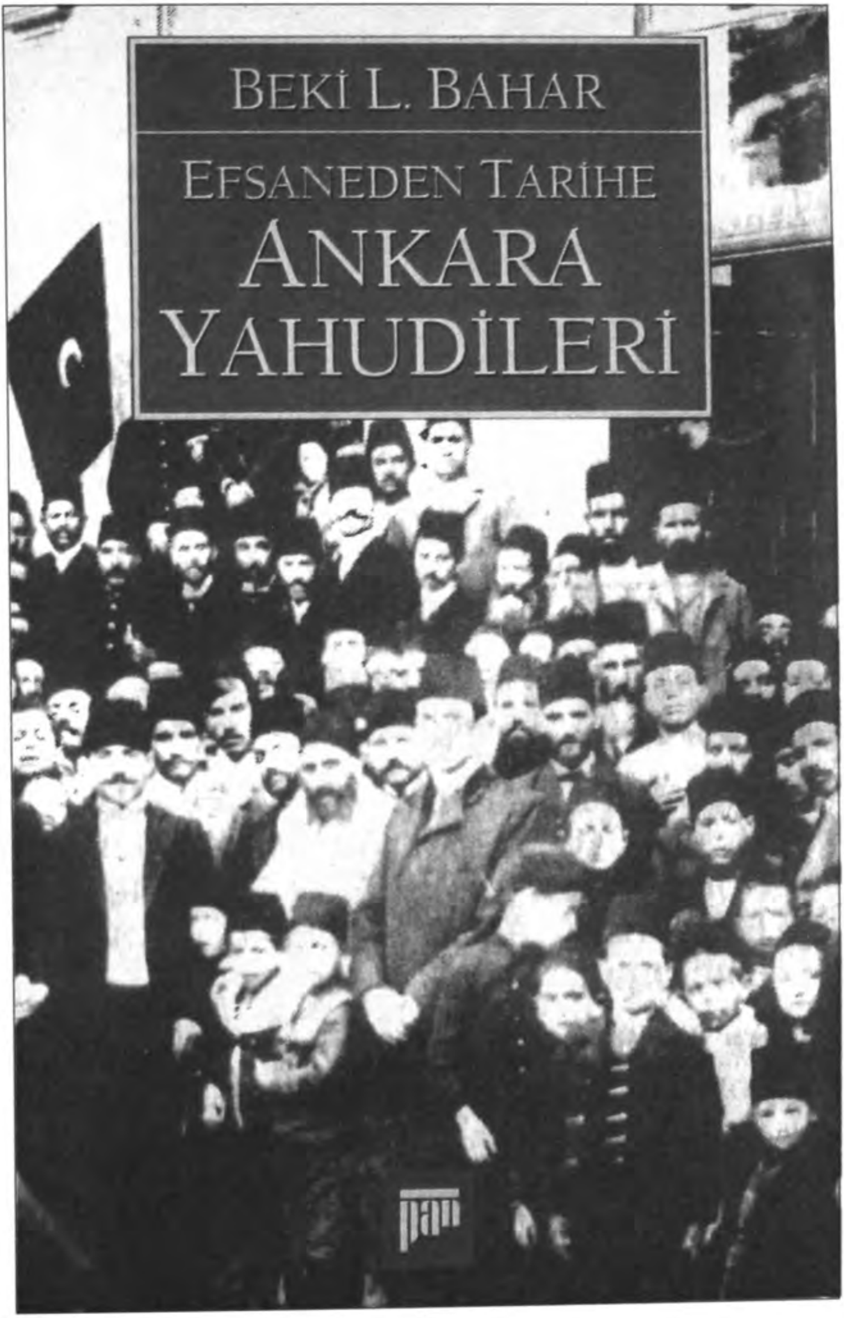
Daha sorularım vardı. Bundan sonra sormak istemiyorum.

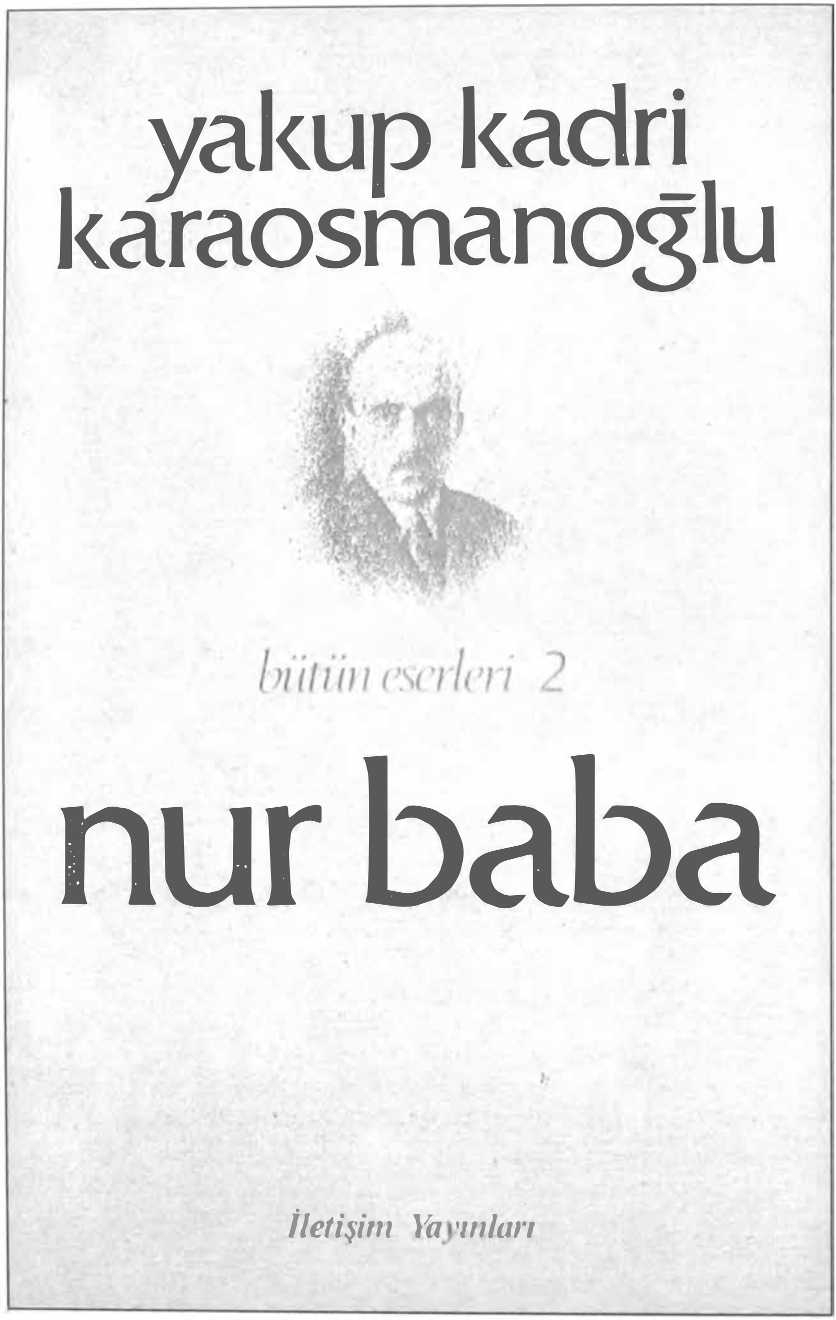
Ben de susuyorum.

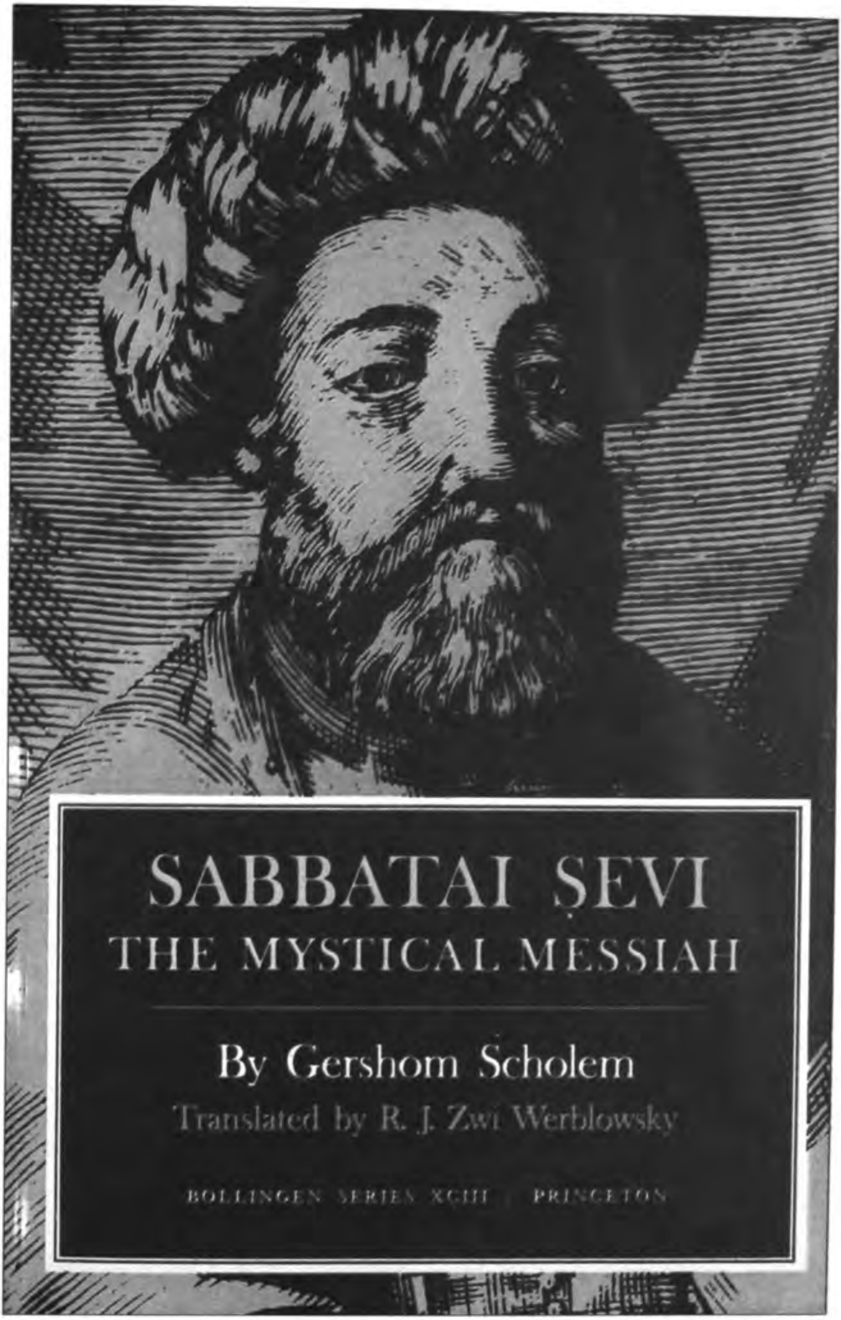
Röportaj: Enis Batur

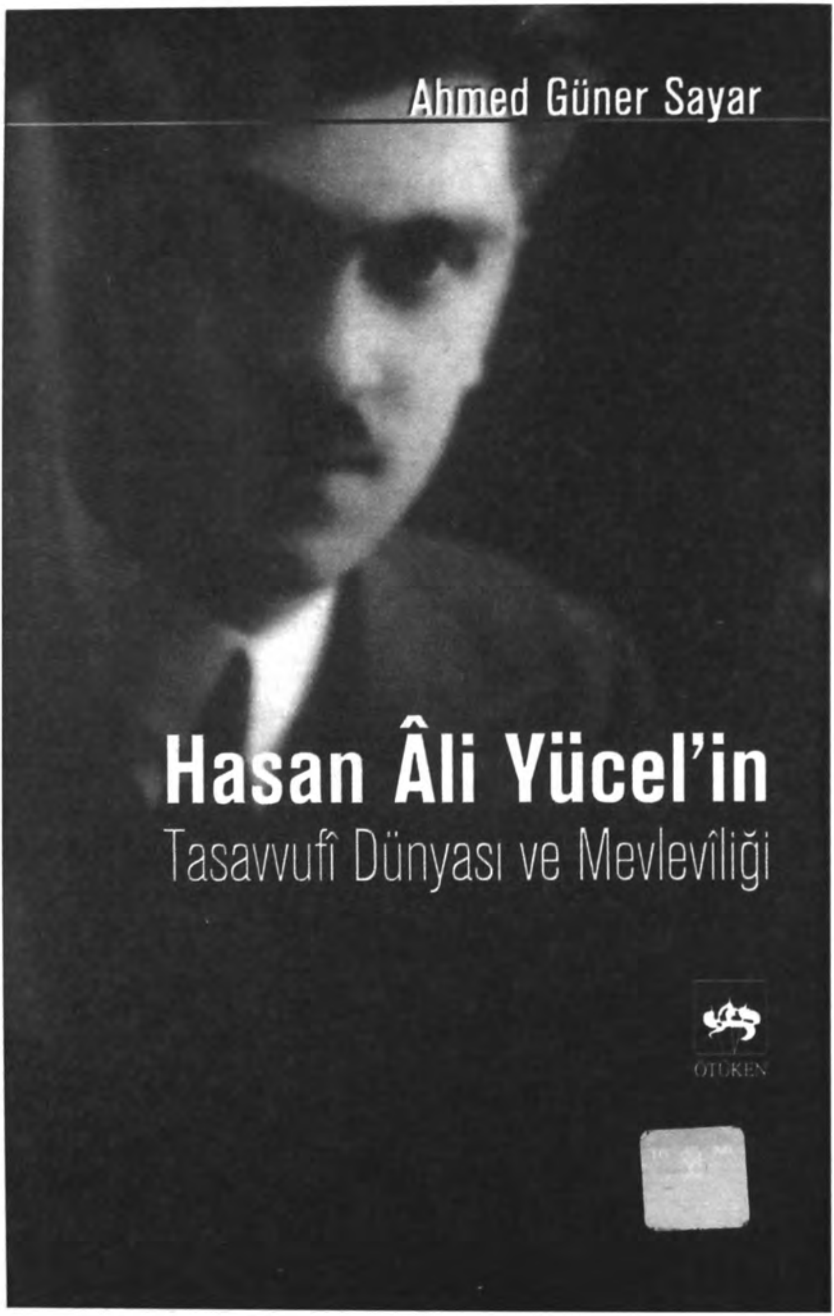

NECDET UĞUR
İSMET İNÖNÜ
YKY

Dr. RIZA NUR
HAYAT
ve
HATIRATIM
Cilt IV
SANSÜRSÜZ
TAHŞİYELİ

BEKİ L. BAHAR
EFSANEDEN TARİHE
ANKARA
YAHUDİLERİ
pan

yakup kadri
karaosmanoğlu
bütün eserleri 2
nur baba
İletişim Yayınları

SABBATAI ṢEVI
THE MYSTICAL MESSIAH
By Gershom Scholem
Translated by R. J. Zwi Werblowsky
BOLLINGEN SERIES XCIII | PRINCETON

Ahmed Güner Sayar
Hasan Âli Yücel'in
Tasavvufî Dünyası ve Mevlevîliği
ÖTÜKEN

[10] Bayram durağı Prag

Nurgül Yeşilçay giderek Cem Özerleşiyor [3]

Bebek hâlâ çok gözde [11]

İlk kez Somer yazdı! [5]

AKŞAM

Pazar

Bu kış kendinize mutlaka leopar desenli bir kıyafet alın [13]

Yalçın Küçük anlatıyor

Türkiye köylüdür.

AKP beni tek muhalif olarak kabul ediyor.

Basında beğendiğim hiç kimse yok.

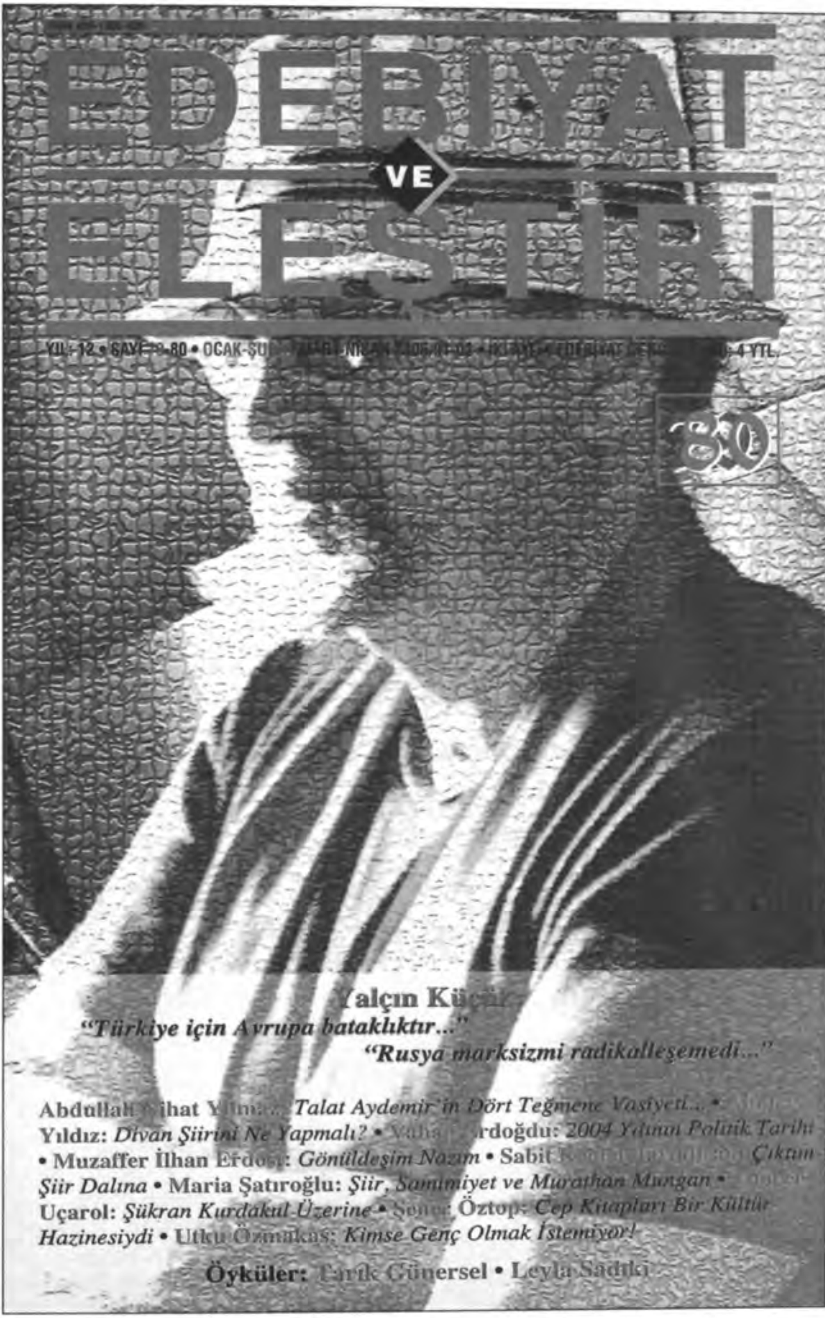
Gülse Birsel hangi güçle mizah yapar?

Okan Bayülgen kim? Hiçbir kabiliyeti yok.

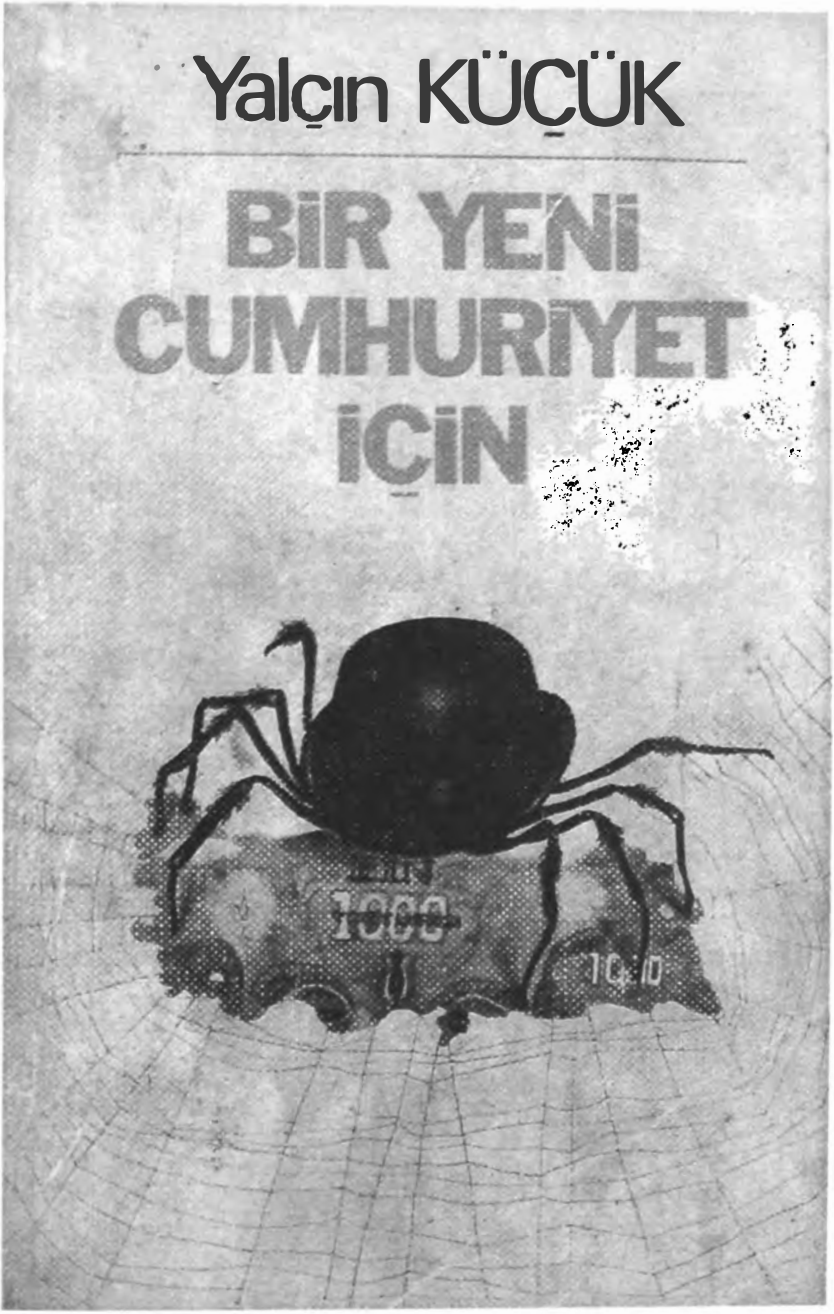
Murat Belge'yle aşiret kavgası yapıyoruz.

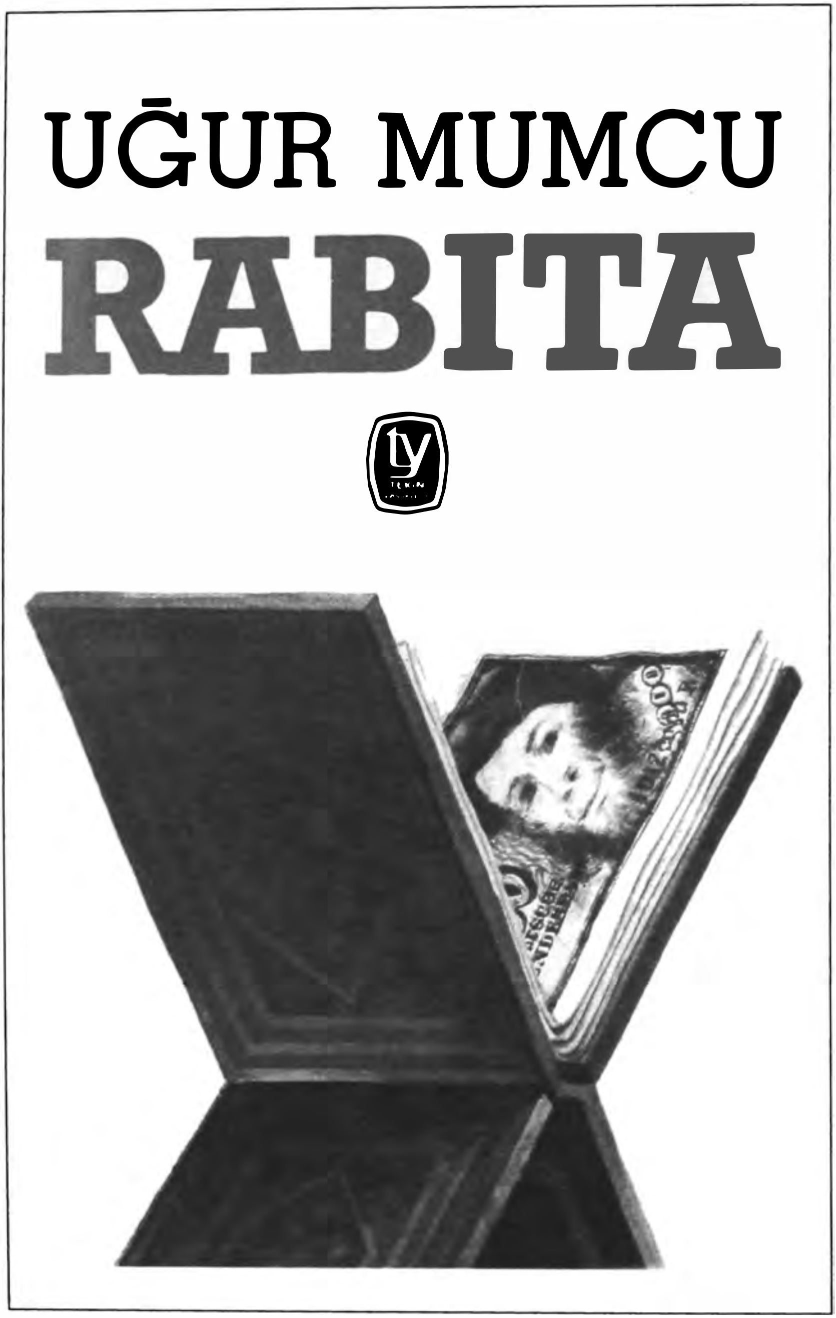
Çankaya Köşkü'ne İbrani asıllı olmayanlar çağrılmaz.

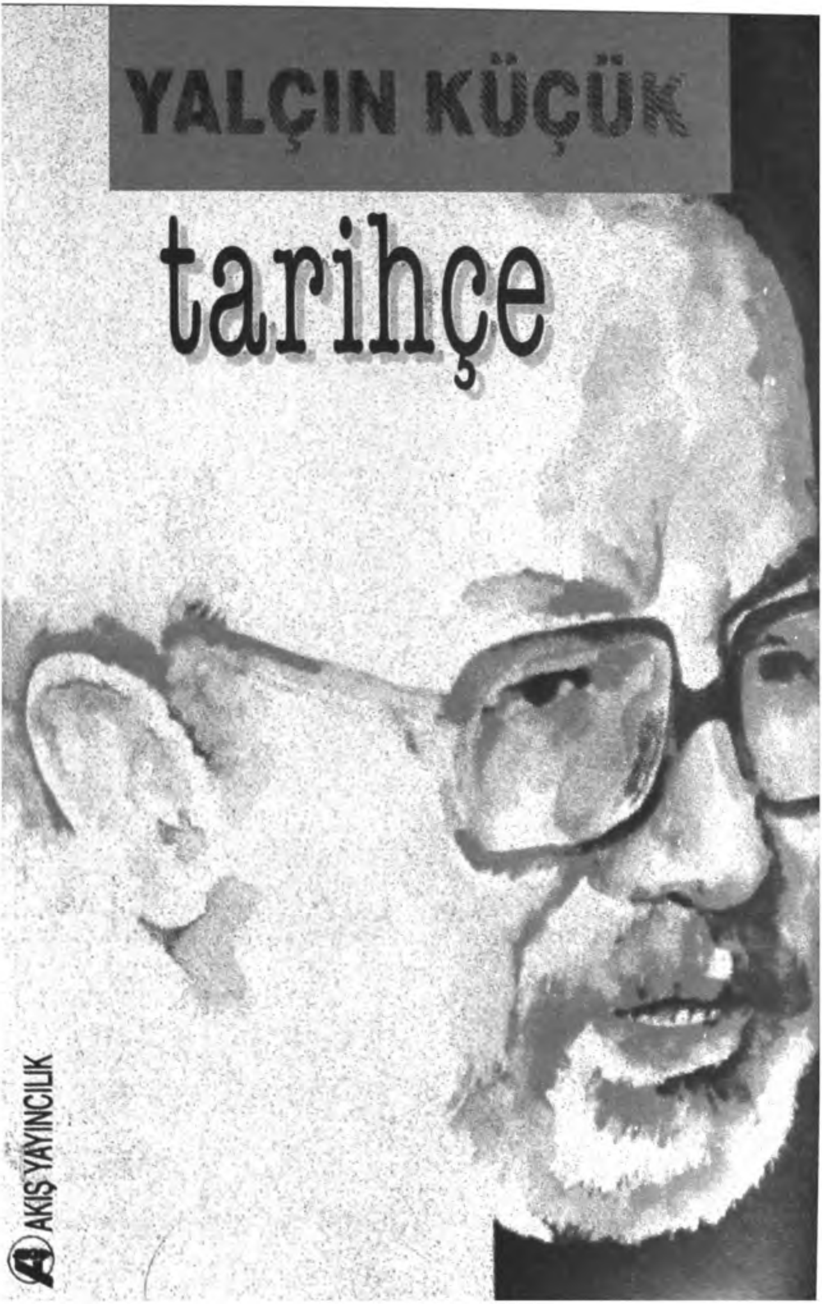
[8-9]

EDEBİYAT
VE
ELEŞTİRİ
80
"Türkiye için Avrupa bataklıktır..."
"Rusya marksizmi radikalleşemedi..."
Talat Aydemir'in Dört Teğmene Vasiyeti...
Yıldız: Divan Şiirini Ne Yapmalı?
2004 Yılının Politik Tarihi
• Muzaffer İlhan Erdost: Gönüldeşim Nazım • Sabit
Çıktım
Şiir Dalına • Maria Şatıroğlu: Şiir, Samimiyet ve Murathan Mungan
Uçarol: Şükran Kurdakul Üzerine
Öztop: Cep Kitapları Bir Kültür
Hazinesiydi
Kimse Genç Olmak İstemiyor!
Öyküler:
Leyla Sadıki

dünyada ve
türkiye de
masonluk
ve masonlar
ilhami soysal
ilaveli 3.basım

Yalçın KÜÇÜK
BİR YENİ CUMHURİYET İÇİN
1000

UĞUR MUMCU
RABITA

YALÇIN KÜÇÜK
tarihçe
AKIŞ YAYINCILIK

'I'm a Muslim who can interpret the Koran according to modern times. Islâm teaches love for humanity and love for oneself. God never said that terrorism or killing innocent people was right'

Her hospitality is legendary and from the terrace of Ender Mermerci's 350-year-old Istanbul home, guests of one of Turkey's leading socialites can look out over the busy Bosphorus strait to nearby Europe. It's the perfect spot to appreciate the delicious, seductive blend of East and West that makes for one of the world's great cities. And it's a cocktail that's seved up throughout Ender's home. On the walls hang an outstanding collection of Orientalist paintings, works of art by European artists who found the allure of the East, real and imagined, irresistible. There's Italian furniture and Persian carpets. And there's multilingual Ender herself, who with a Turkish father, Slav mother, liberal education, palpable pride in her country and love of Western design, is the true daughter of a city at a crossroads between worlds.

Both her parents were highly educated annd they brought up their only child to think for herself. Education, says Ender, is the key to her country's future, and she personally supports 200 young students in the east of the country. She married young – her husband Mehmet was the founder of a booming business manufacturing

Dinler Bahçesi'nden dünyaya mesaj

Erdoğan açılışı, Diyanet İşleri Başkanı Ali Bardakoğlu, Türkiye Musevi Hahambaşısı Haleva, Türkiye Ermeni Patriği Mutafyan ve Hollanda'nın Avrupa İşleri Bakanı Nikolai ile yaptı.

Başbakan Erdoğan, Antalya Belek'te "Dinler Bahçesi"nin açılışında hiç kimsenin Türkiye'nin kimliğine şaşı bakamayacağını söyledi.

Bartholomeos gelmedi

Açılışa, AB Dönem Başkanı Hollanda'nın AB'den Sorumlu Bakanı Atza Nikolai, Filistin ve İsrail ile aralarında AB ülkelerinin de bulunduğu çok sayıda büyükelçi ve Türkiye'deki ruhani liderler katıldı. Ekümenlik krizi nedeniyle AKP'lilerin boy hedefi olan Fener Rum Patriği Bartholomeos, davet edilmesine karşın gelmedi.

■ 24. sayfada

LAİKLİĞİN EN BÜYÜK GÜVENCESİ YARGITAY

■ Yargıtay Başkanı Osman Arslan, Hürriyet'e yaptığı değerlendirmede, "Atatürk'ün kurduğu cumhuriyetin en büyük devrimi, şeri hukuktan laik hukuka geçiştir. Laik hukukun en büyük güvencesi de yargı ve Yargıtay'dır" dedi.

■ 25. sayfada

Üçüncü Kitap

DİL
TARİH
COĞRAFYA

Birinci Bölüm

SABETAYİSTLERİN TÜRK SOLUNA SAVAŞLARI 1

İçsavaş da bir kurgudur ve par principe bilim adamları tarafından ilan edilmektedir. Bir kez, kendi coğrafi tarifleri içinde, devletin resmi gücünün yetmediği alanlar olması gerekiyor; bu nedenle olabilir, demokrasiyi, İçsavaş hali olmasa da, sınırı olarak tanımlayabiliyorum. Büyük siyaset teorisyenlerinin, bu nedenle, demokrasi ile anarşi'yi birbirine yaklaştırmalarında, teorik planda, büyük haklılık var. Buradan hareketle, ulaşılmaz sığınak olmadıkça demokrasiden söz edilemeyeceğinde ısrar ediyorum.

Tekeliyet, bu açıdan bakıldığında, yeni bir "teori" olmasa da, yeni bir kurgu sayılmak gerekir. Kuşkusuz, burada, bir düzen olarak "tekeliyet" değil, bu adla yayınladığım diziyi kastediyorum; Tekeliyet'te var olan siyaset teorisi ile Marx'ın düşüncelerine yeni bir yön vermeyi deniyorum. İki önermesi son derece net sayılmalıdır; bir, Robin Hood'un çekilebileceği ve bataklıklarla kesilmiş, erişilmez ormanlar olmasaydı, halkçı-adaletçi-özgürlükçü serüvenleri de başlamasıyla birlikte biterdi. Özgürlük mücadelesi ve oyunu için, zorun eri-

şemeyeceği alanlar mutlak var olmalıdır; denge ve durdurma mekanizmaları yok mu, yalnızca erişilmez alan varsa veya yaratılmışsa söz edebiliyoruz. Nitekim, bizim, özgürlükler tarihimizde pek önemli dağa çıkma episodumuz, Enver ve Niyazi'nin, E. Sabri de vardı ve her üçü genç zabit idiler, meşrutiyet ilanını taleple dağa çekilmeleri, teorik yerini ancak, "Tekeliyet" içinde buluyorlar. İkincisi, Marx'ın "asya tipi üretim tarzı" işareti, ne yazık, ters yönde geliştirilmiştir; önemli olan sulama tesis veya viyadüklerin olup olmaması değil, girilmez kalelerin bulunmasıdır. Girilmez kale yoksa, muhalefet, özgürlük mücadelesi yenilgiye mahkum ve sonuç olarak, demokrasi yoktur. Tekeliyet'te yoktur ve "demokrasi" bitmiştir. Artık demokrasinin eski bir kavram ve kurum olduğunu netlikle tespit edebiliyoruz.

Demek ki "demokrasi", insanlık tarihinde çok kısa süreli idi ve arızidir, diyebiliyoruz. Tekeliyet ile birlikte artık anakronik olmuştur ve yeni bir düzen kurulmazsa, yoktur. Tekeliyet'e ayrıca, izini, feodalite kurumlarına kadar götürebiliyoruz. Bir başka ve yeni düzende olabilir, olacaktır; yalnız artık adına, "demokrasi" demek için hiçbir gereklilik göremiyorum. Bitmiştir ve hükmünün olmadığını, tekrar gelemeyeceğini tespit ettiğimi sanıyorum

İlanlara gelince, bizim birinci büyük İçsavaşımızı, 1806-1826, bir tür restrüktrüsyon ağırlıklı görmemiz mümkündür ve ikincisi ise, 1906-1926, yan etki olarak çok önemli bir demokratizasyon hareketi idi. Kaç devlet ve kaç meclis kurduk; işte demokratizasyon budur, resmi tarihlerde bunlardan hiç söz edilmiyor, sadece resmi olandan söz ediliyor ve halbuki, vardılar. Üçüncüsü, "demokratizasyon versus tekeliyet" savaşı olarak gelişti, bir taraf, karmaşıktı ve Sosyalizm sloganlarıyla, aslında bir "demokratik düzen" aranıyordu ve tekeliyet'i, kavramsal planda dahi, düşünemiyorduk. Birinci büyük İçsavaş, Tanzimat'ı ve ikincisi Cumhuriyet'i doğurdu; üçüncüsünden "tekeliyet" mi, henüz mücadele bitmemiştir.

Bu büyük ve uzun İçsavaşın, 1960'lı yılların ortalarında başladığına hep işaret ediyordum, bazen 1966 tarihinden de söz ediyordum. Şimdi daha kesin olma zamanıdır; "1966 Yılı" başlangıç tarihidir; 8 Eylül 1966 tarihinde, üçüncü büyük İçsavaş ilan ediliyordu. Demek artık tarihi, çok daha net olarak koyabiliyoruz.

ÜÇÜNCÜ BÜYÜK İÇSAVAŞ: İLK KABİNE

Cumhurbaşkanı: Emekli General Cevdet Sunay
Genelkurmay Başkanı: General Cemal Tural
Başbakan: Süleyman Demirel
İçişleri Bakanı: Faruk Sükan
Özel Harp Dairesi Bşk: General Recai Ergin

Bu tarihte, Çankaya'daki evinden gazetesine gitmekte olan, büyük gazeteci ve solcu Ağabeyimiz İlhami Soysal, bir otomobile alınıp, başkentin ortasında ve gündüz dövülmüştü. Dövenlerin birisinin Yarbay Raci Tetik ve diğer ikisinin de Tetik gibi, Özel Harp Dairesi'nden iki astsubay[265] oldukları hemen anlaşılmıştı; zor içinde karşı koyanlardan bilgi akıyordu, İçsavaşların başında devlet saf değildir ve İçsavaş bir de kadroları saflaştırma savaşıdır. Özel Harp Dairesi'nin Başkanı ise Tuğgeneral Recai Ergin[266] idi ve deşifre edilince, ataşe olarak, Londra'ya kaçırılmıştı. 1965 yılının hemen ikinci yarısındadır.

Bir noktayı daha eklemek durumundayım, "İçsavaş" aynı zamanda, devle-

265) "Raci tetik, 12 Eylül 1980 Darbesi'nden sonra, işkenceleriyle meşhur Mamak Askeri Cezaevi'nin komutanlığını" yaptı.
S. Yalçın-D. Yurdakul, *Bay Pipo-Bir Mit Görevlisi'nin Sıradışı Yaşamı: Hiram Abas*, İstanbul, 2000, s. 130.

266) Çocuklarından birisi, Odtü'de öğrencim idi ve ayrıca hep birlikte olduğumuz bir çift arkadaşımızın, akraba düzeyinde yakınlarıydı, "teklifisz" olduğumuzdan ve oldukları için, habersiz gece ziyaretlerinde karşılaşırdık ve bu arada bu arkadaşlarımız, Londra'da bize geldiğinde, hava alanında, bizimle birlikte karşılamıştı, kibar bir insandı, ama solculara sadece kinle yaklaşabiliyordu, konuşmadık. Daha sonra, 20 Temmuz 1974 Kıbrıs çıkartmasında, Genelkurmay'da yedeksubay idim, bir ara nizamiyede göz göze geldik, Korgeneral ve istihbarat başkanı olmuştu, görmüştü ve istihbarat notunu almıştı. Birkaç gün sonra, Nâzım Hikmet'in avukatlarından İsmail Hakkı Balamir'in oğlu Murat da dahil dört kişiyi, karşı-casusluk şubesinin yazısıyla, Genelkurmay'dan uzaklaştırdılar ve tabii ben de vardım ve Recai Paşa'nın yaptığından hiç kuşku duymadım. Beni, Kıbrıs'a gönderilmesi planlanmış bir birliğe sevk ettiler ve gazeteci Teoman Erel, henüz gitmeden orada öldürüleceğimi haber vermişti, böylece savaşa gideceğimi ve orada öldürüleceğimi, önce Teoman'dan, duyduk. Teoman da bir trafik kazasında göçtü, titiz bir gazeteciydi, dönüşte, anka'da beraber olduk, ama, adım üç gün Genelkurmay listesinde "şehit" olarak asılmıştı, şehit olduğumu ben de Magosa'da elime geçen bir gazetede okudum. Şehit listesinde adım çıktı, mevlidim de olunuyordu, ama şehit olmadım.
Korgeneral iken emekli oldu ve Özal, Çankaya'ya çıkınca, etrafında, kindar bir takım kurdu, aralarındadır.
Recai Paşa, çok kibardı ve çok kindardı ve bu kini solculuğu tehlikeli görmesiyle açıklayamayız. Savaş yapıyordu.

İLHAMİ SOYSAL

24 Mayıs 1926'da K. Dz. Ereğli'de bir köy öğretmeninin oğlu olarak doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara'da yaptı. Bursa Çelebi [illegible] Lisesi'ni bitirdi, İstanbul Hukuk Fakültesinden ayrılıp gazeteciliği meslek olarak seçti. 1949'da Bursa'da Ant, ardından İstanbul'da Büyük Doğu gazetelerinde çalıştı. Pazar Postası dergisine yazdı ve Ankara'da Son Havadis gazetesinde yazı müdürlüğü, yazarlık, Akis Dergisi Genel Yayın Müdürlüğü, Kim Dergisi ve ardından Milliyet gazetesi Ankara Temsilciliği yaptı. 27 Mayıs sonrası Kurucu Meclis'e üye seçildi ve 1961 Anayasasını hazırlayanlar arasında bulundu. Sosyalist Kültür Derneği kurucularından ve genel sekreterliğinden, haftalık Yön ve Devrim gazeteleri kurucu ve yazarlarındandır. Bir dönem Türk-İş Basın Danışmanlığı yaptı ve Türk-İş Dergisini çıkarttı. 1963-1971 yılları arasında Akşam gazetesinde Görünüş başlığıyla fıkralar yazdı, başyazarlık etti. 12 Mart Faşizmi döneminde İsrail Konsolosu Elrom'a karşı, yönetimi elinde tutan cuntaca rehine olarak göz altına alınan yüzlerce Türk aydınından biri oldu, sonra Madanoğlu Davası denilen davanın önde gelen sanıklarından biri olarak T.C.K.'nun 146. maddesiyle idamı istemiyle tutuklandı, sekiz ay sonra yargıç önüne bile çıkarılmadan bırakıldı. 1972'de yeniden tutuklanıp İstanbul'da Erenköy'de Ziverbey Köşkünde Kontr-Gerilla'ca elleri ayakları zincirli 26 gün konuk edildi, bir kez daha aylarca tutuklu kaldıktan sonra 2 Numaralı Sıkı Yönetim Mahkemesince aklanarak salıverildi. Yazarlık yaşamı boyunca 250'den fazla basın davasının sanığı olarak yargılandı. Hakkında istenen hapis cezalarının toplamı 500 yılı aşar. Bu davaların yüzde doksandokuzundan yargı organlarınca aklanarak çıktı ama arada onbinlerce lira tazminat, onbinlerce lira avukat parası ödemek zorunda kaldı. Yazılarıyla 12 Mart'ın Başbakanı Nihat Erim'e hakaretten bir yıl hapse mahkûm oldu, iki ay kaçak gezmek zorunda kaldı ve 1974 affı ile bir kez daha hapse girmekten kurtuldu. Arada imzalı imzasız ve takma adlarla pek çok gazete ve dergide yazılar yazdı, işsiz kaldığı dönemler çoktur. 1972 sonrasında aralıksız Yeni Ortam ve ardından Vatan gazetelerinde yazarlık yaptı. Gazetelerdeki yazılarından derlediği Sıfıra Sıfır Elde Sıfır (1969), Günün İçinden (1975), 20. Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi (1973) adlı üç kitabı vardır. Nurcu'luğun kurucusu Bediüzzaman Said-i Kürdi ile yaptığı bir röportajı, Tilsoplar [illegible] ile ilgili bir araştırma, Pakistan, İran, Bulgaristan, Macaristan, Romanya, Yugoslavya, Sovyetler Birliği ve ABD ile ilgili gezi notları, Türk Solunun Beş Sosyalist Partisi Konuşuyor (1976) adlı dizi yazıları gazetelerde dağınık kalmıştır. Evli ve bir çocuk sahibi olan İlhami Soysal, Genel-İş Sendikası Genel Başkanlık danışmanlığı ve serbest yazarlık yapmaktadır, basın şeref kartı sahibidir.

Büyük Gazeteci - Büyük Mücadeleci

tin meşru zor aletlerinin yetmezliği halidir; zorun uygulanmasında, legalite koşulları aşılmaktadır. Buna devletin mafyalaşması da diyebiliyoruz; ayrıca yadırgamamayı öneriyorum, çünkü, her mafya, embriyonik düzeyde, rüşeym halde, devlettir. Devleti kavramanın en doğrudan yolu için, mafyanın strüktürünü ve işleyişini incelemeyi öneriyorum; tekraren not ediyorum.

Kuşkusuz, eksiği var, ama devletsidir, bu sözcüğü, "quasi-statehood" anlamında öneriyorum. Kendi yasaları olmakla, zor kullanmaktadır. İlhami Soysal'a yapılan saldırı, legal devletten, mafya-devlete geçişin, sembolik işareti olmaktadır.

Öyleyse, bu üçüncü büyük İçsavaşa, başlangıç tarihi koyabiliyoruz; Şubat 1966 tarihini, büyük bir İçsavaşın çıkışı olarak alıyoruz. Doğrusu, bu tarihteki İçişleri Bakanı F. Sükan ile Başbakanlık koltuğunda oturan S. Demirel, teorik discours ile olmasa da, pratikte, bir İçsavaş başlattıklarını biliyorlardı. Demirel tasvirine mutabıktır, aşırı ölçüde korkak ve aynı zamanda, hukuk disiplinlerinden habersiz, hukuku kavraması imkansız bir kaba-inşaat mühendisidir. Ellili yılarda Cumhurbaşkanı Celal Bayar, "bizim su müdürü" diyordu ki yerindedir ve İçsavaş bir yoldur. Bu baraj mühendisi için İçsavaş, barajın kapaklarını açmaktır ve bildiği bir usuldür. Sellerin legalite sorunu hiç olmamaktadır.

Güzel, ama, yine de bu İçsavaşın tohumunun Ekim 1965 tarihinde atıldığını kaydetmek zorundayız. Çünkü, 1965 Ekim Seçimi'nde, sandıktan, tabir uygunsa, bir "İçsavaş" kararı çıkıyordu; yaygın söyleyişle, "seçmen iç savaş diyordu." Çünkü, seçim sonuçları, Demirel'in Adalet Partisi'ne çok sağlam bir çoğunluk sağlamakla birlikte, Meclis'e on beş Sosyalist milletvekili de göndermişti. Yüksek bir aydın birikimine dayanan ve Mehmet Ali Aybar ile Behice Boran'ın temkinli ve mahir idaresi altında, Türkiye İşci Partisi'nin, büyük çoğunluğuna karşın, ilkesiz ve vizyonsuz Demirel'in hükümet alanını hızla daraltacağı çok çabuk belli olmuştu. İşci Partisi, legal-Marksist bir endoktrinasyon ile devrimci-demokrat bir mücadele sergiliyor ve düzenin bütün iltihaplarını patlatıyordu; bir tartışma ve planlama fırtınası yaratıyorlardı. Aybar, güven veriyor ve iktidarı ellerinde tutanların "yenilebilir" olduğunu gösterebiliyordu; bilinçle bunu yapmak istediği tartışılabilir, ancak, bunu yaptığını tartışamayız. Boran, kendisini aşan ölçüde doktrini ve kendisinde olmayan derecede ütopyayı temsil ediyordu. Patlama da diyebiliriz, sanki dev

dalgalar kıyıya vurdular ve bu bir sol dalga idi, birbiri arkasından rektörler, savcılar ve yargıçlar Sosyalist olduklarını ilan ettiler; emekçiler ve sanayi işçileri, yeni sanayileşmenin sağladıklarından ve tekel olarak başlayan montaj sanayiinin yüksek ücret düzeyinden mennundular. Evlerine buzdolabı ve çamaşır makinası taşımanın rahatlamasını yaşıyorlardı, mahallelerine su ve elektrik geliyordu, sanki rüyaları realize oluyordu, ama asıl üst tabaka okumuşları ile varlıklı ailelerin çocukları Sosyalizme koşuyordu, mülk sahiplerini ise en çok da bu ürkütüyordu. İşcilerden korkmadılar ve varlıklı ailelerin hırslı çocuklarından ürktüler. Bu ortamda ve çok kısa zamanda, Demirel'in bunaldığını ve adeta bir kabus yaşamaya başladığını söyleyebiliyoruz. Kabus yaşamaya müsait bir kişiliği var; hep birinden diğerine koşmaktadır..

Sadece Aybar-Boran değil, bunun yanında, Doğan Avcıoğlu'nun Yön Hareketi'ni unutamayız, hem legalist ve hem de Marksist dozu çok daha düşüktü, buna mukabil, çok daha yüksek bir devrimci dil kullanıyordu. Avcıoğlu, Suriye ve Irak'ta iktidardaki Baas Partisi'ni olumlu bir örnek olarak kullanıyordu; Arapların yaptıklarını yapabilmek, hep Arapları küçümseyen tarih derslerinden yetişmiş Türk aydınlarını fazlasıyla tahrik ediyordu. Araplardan geri kalmamak esastır. Bu, Cahun-Vamvery tarihini içine sindirmiş Türkiye entelijansiyası için küçümsenmeyecek bir şok oldu ve Avcıoğlu, Adalet Partisi'nde liderlik yarışında, "modernist" iddialı Demirel'e karşı,[267] taşralı ve mu-

---

267) Süleyman Demirel'in, henüz Gümüşpala'nın bu dünyadan göçüsünü kimse düşünemezken, AP Genel Başkanı olacağını, ilk kez, benim ortaya attığımı kaydetmiştim. Tekrarlamak istemiyorum, kısaca şudur; Planlama'da, yedek subaylığını yapıyordu ve sanıyorum, 1961 yılı sonlarında, iznini alıp, Isparta'ya gitti, geldi ve çok "değişti." Geçiş Planı'nın redaksiyon komitesinde, çok genç bir plancı olarak, ben de vardım, Demirel, Isparta gezisinden önce ateşin halde tasvip ettiği, Menderes Dönemi eleştirilerine. şimdi şiddetle karşı çıkıyordu. İlk plancılar, Demirel'e çok güveniyorlar ve her komiteye koyuyorlardı, ben de herhalde gençlik lideri olarak, Menderes İdaresi'ne muhalefeti temsil ediyordum. Ayrıca, Planlama'da ve bürokraside, sürekli olarak, Demirel'in Planlama Müsteşarı olması gerektiği fısıldanıyordu, Müsteşar-Albay'ın da, adı Şinasi Orel idi, kıtaya çıkması gerekiyordu, İhtilal Lideri Cemal Gürsel'e önerdiğini duyuyorduk. Demirel, Isparta dönüşünde, bundan da vaz geçiyordu; Hikmet'le, Hikmet Çetin, tezekkür ettik; genel başkan olmak istediği sonucuna varıyorduk.
Doğan, bu görüşümü kabul etmedi, hiç ihtimal vermiyordu, ısrar ettim; sanıyorum 1962, çok güçlü *Yön* dergisi, Demirel'in genel başkan olacağını duyurdu. İlk haber budur.
Planlama ve bürokrasideki bu Demirel lobisini, o sıralarda masonizme bağlıyordum. Sabetayaizmi düşünmemiz imkansızdı ve Planlama Teşkilatı'na, ilke olarak, sabetayistlerin alındığını şimdi görebiliyorum, o tarihlerde görmem imkansızdır. Müsteşar-Albay Şinasi Orel, sabetayist idi ve beni hiç tutmuyordu. Demek, boş bırakmamışlar, Ankara Sıkı Yönetim Komutanlığı Kurmay Başkanı'nı, Orel, Devlet Planlama Teşkilatı Kurucu Müsteşarı yapmışlardı, usulleri budur. 1963 yılında, Atilla Karaosmanoğlu'nun evinde, bir akşam buluşmasında, "Demirel Sorunu" açıldı, Osman Nuri Torun var mıydı, hatırlamıyorum, herhalde aynı düşüncede olurduk, "ilk plancılar" Demirel'ciydiler, "modernist" diyorlardı ve ben hep reddettim, herhalde artık tartışılıyordu. İlk Plancılar ile, hiç yakın olmadım ve ondan sonra da, yollarımız pek kesişmedi.

➡

hafazakar S. Bilgiç'i destekleyerek, bir sürpriz daha yaratmıştı; Demirel'in, Washington'un adamı, "Morrison Süleyman" adını yayan, "Yön" idi. Masonluk tarihçisi İlhami Soysal da, "Yön" Hareketi'nin kurmaylarındandır ve Demirel'in mason olduğu üzerinde duruyordu ki Demirel, Adalet Partisi Genel Başkanı olabilmek için sahte belge çıkarmak zorunda kalmıştı. Demirel, gerçekten bunalıyordu ve kendisini kabul ettirmekte güçlükle karşılaşıyordu. Erdal İnönü'nün liderliğindeki sodep dönemi hariç, bu toplumda hiçbir zaman kabul görmedi. Hep köylü kurnazı "Morrison Süleyman" kaldı. Ömrünü uzatan Mart 1971 ve Eylül 1980 Darbeleri oldu ve yükselten ise Erdal İnönü'dür. Erdal İnönü'yü, müfrit bir İsrael-yanlısı teşhis ediyor ve hep yazıyoruz. Ama biz, 1966 yılına, dönüyoruz.

Genel başkan oldu, İsmet Paşa Hükümeti devrildi ve Suat Hayri Ürgüplü Başbakan ve Demirel, başbakan yardımcısı oluyordu. 1965 Seçimi öncesindedir. Ben de uzun vadeli planlar dairesi başındaydım ve doğrudan Demirel'e bağlandık.
Başbakan Ürgüplü, son Şeyh ül İslam'lardan Ürgüplü'nün ahfadındandır ve Şeyh ül İslam Ürgüplü de hem mason ve hem de sabetayisttir.

Katkı 29

İlhami Soysal

"MORRISON" SÜLEYMAN'IN MASONLUĞUNU İNKARI

Adı geçen parti, Adalet Partisi'dir. Bu partiye liderlik mücadelesinde yarışanlar da Ispartalı Doktor Saadettin Bilgiç ile, onun çocukluk arkadaşı Ispartalı Yüksek Mühendis Süleyman Demirel'dir.

Adalet Partisi Genel Başkanı, emekli Orgeneral Ragıp Gümüşpala'nın ölmesi üzerine, genel başkan vekili olarak, genel başkanlığa adaylığını koyan Dr. Bilgiç, karşısına, Amerikalıların ve Türkiye'deki sermaye çevrelerinin alabildiğine destekledikleri, çocukluk arkadaşı Süleyman Demirel'in dikildiğini görünce, partinin bağnaz üye ve delegelerinin yandaşlığını sağlamak için, Demirel'in mason olduğuna dair bir belgeyi el altından basına sızdırmış ve bunun yayılmasını sağlamıştır.

Ankara'daki "bilgi" locasına ait 43 sıra ve 48 matrükil numarasına kayıtlı Süleyman Demirel'in, mason olduğunu gösteren bu belgenin fotokopilerinin gazetelerde yer alması, genel başkan adayı Demirel'i, gerçekten oldukça güç durumda bırakmıştır. Yüzyıllardan beri masonluğun dinsizlik olduğu yolundaki propaganda, Anadolu'da alabildiğine yaygındır. Adalet Partili delegeler de bu propagandanın etkisi altındadırlar.

İşte bu durumda Demirel, masonlar gözünde "münkir"[1] sayılmayı göze alıp, gerekli tertipleri de yerine getirip, AP Büyük Konresi'nin önüne, "ben mason değilim" diye çıkmıştır.

Süleyman Demirel, bu kadarla da yetinmemiştir. Kongrede, delegelere hitaben yaptığı konuşmada, kendisinin ne yaman bir Müslüman olduğunu anlatmak için, "Ben her sabah evinde kahvaltıya *Kuran*

okunmadan oturmayan bir ailedenim" demiştir.

Amerikalılara ait Morrison Şirketi temsilciliğinden, Amerikan Başkanları'ndan Johnson'la kol kola çekilmiş resimler desteğiyle Adalet Partisi Genel Başkanlığı'na seçilmek isteyen Demirel, bu sözlerle de yetinmemiş ve Adalet Partili delegeleri iyice şaşkına çevirip akıllarını çelecek bir belgeyi de kongre kürsüsünde sallayarak göstermiş ve sonra okumuştur.

İlhami Soysal, *Dünyada ve Türkiye'de Masonluk ve Masonlar*, İstanbul, 1980, s. 363-364.

1) Masonların, mensubiyetlerini inkarı şeri değildir ve bu içinden çıktıkları sabetayizmde de aynen varittir. Bu nedenle bir sabetayistin "Ben sabetayist değilim" demesi dinsizliği ile özdeş olup ancak tedai yoluyla inkar edebilmektedir. Bu arada not edebiliriz, masonluğu, sabetayizmin nim-resmi teşkilatı sayabiliriz; bu önde gelen masonların ve çok büyük bölümünün sabetayist oldukları anlamındadır. Büyük Kurtarıcı'nın Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü, Adnan Menderes'in Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü, daha sonra 27 Mayıs İhtilali'nin Dışişleri Bakanı Selim Sarper masondular ve sabetayist idiler. Daha önceki Maşrık-ı Azam Akev de sabetayist idi. İbrani asıllı olmayan maşrık-ı azam oldu mu, incelemek gerekmektedir.
Sabetayizm bilgisine güvendiğim Gökyüzü, pub22.bravenet.com, İhtilal'in Genelkurmay Başkanı Orgeneral Gümüşpala'nın da sabetayist olduğunu ileri sürüyor; Adalet Partisi'nde sekreteri, Albay Şinasi Osma idi ve başka bir çalışmada, Osma'nın, İspanya'da bir kasaba olduğunu gösterebilmiştim, çıkış noktaları olması ihtimali yüksektir.
Farisi "bilen" anlamındaki "şinasi" adına düşkünlükleri var.
Süleyman Demirel'in inkar ettiği masonluk belgesi, Tarih-i İlhami'dedir.

Derhal, yürürlükteki anayasaya savaş açıldı ve hızla yazılı anayasa döneminden "yazısız anayasa" devrine geçiliyordu. Sosyalist iddialı parti ve şahıslara, Meclis'i kapatmak, işte bu yazısız anayasa'nın en temel maddelerinden birisidir; o günden beri yürürlüktedir. Her türlü baraj, hem ulusal ölçekte yüzde on ve hem il ölçeğinde yüzde yirmi beş ve adayların, birer holding icra komitesinden farksız, fırka merkezleri tarafından atanması, ki bunlar artık halkın temsili iddiasını gülünç hale sokuyordu, hepsi hepsi "never again" sendromununa bağlanmaktadır. Büyük mülk sahipleri, altmışlı yılların ikinci yarısının ve izleyen on yılın, saldığı dehşetten, bir türlü, kurtulamıyordu ve bütün mutluluk görüntüsü ve yüksek zafer edebiyatına karşın hâlâ da kurtulamamaktadır. Bugünkü zengin yaşamı, aşırı cinsellik ve dinsellik, en çılgın gösteriş tüketimi ve ekshibisyonizm, sonsuz acımasızlık ve şefkat damarlarının kuruması, sürekli hapis cezalarının artırılmasını istemek, hepsi ve hepsi,

ölümü sevmek ve ölümden korkmak, korktuklarını sevmek ve sevdiklerinden korkmak; bu büyük korkunun dışavurumudur. La Grande Peur, büyük mülk sahipleri, büyük korkuyu yaşıyorlar ve dibindedirler; bunu, 1347 yılında başlayan Kara Veba'dan dolayı da biliyoruz; ölülerle dans, şimdi de modadır. Yarın öleceklerine inanıyorlar ve ölü'yü seviyorlar ve henüz ölmedikleri için çılgınca dans edip, korku dolu cinsel ilişkilere saldırıyorlar. Aslında saldırdıkları hod be hod kendileridir.

Büyük korkudur ve hepsinin ölümden sonra başka bir vücutta yaşayacaklarına inanmaları, öleceklerine çok inanmalarındandır. İçlerindeki ölüyü dışlarına atamıyorlar, şimdi ve hâlâ buradadırlar.

Orta Çağ'da Kara Ölüm'de temel çizgiydi, ama tekrar ve yaygın olarak bilmemiz yerindedir, çünkü, bu "dehşet", Martist ve Eylülist darbeler ile Ak-ist diktatoryayı kavrayabilmek için en güçlü ipucu değerindedir. Her ikisi de dehşete uğramışların saçtıkları dehşetidirler.

Ancak, ilerleyebilmek için, büyük İçsavaş ilanından, bir on yıl geriye gitmeyi öneriyorum; 1956 yılına geliyoruz. Mısır'a gidiyoruz.

Mısır'da, çok eski İrancada "sınır" demek olup o tarihlerde "medeni" dünyanın sınırı idi, uzaktadır,[268] ve bu büyük medeniyetlerin varisi ülke, Osmanlı hegemonyasında sömürgeleşmişti; Mehmet Ali Paşa, modernize etmeye çalışan ilk büyük yöneticisi oldu. 1952 yılında, General Nagib, bir askeri müdahale ile krallığa son verdi, arkadaki güçlü liderin Cemal Abdül Nasır olduğu biliniyordu, Mısrlılar, Arapların "cim" karakterini, biz "c" diyoruz, "g" ile söylüyorlar ve biz Necip ve Cemal çağırıyoruz ve Nasır kısa bir süre sonra öne çıkmasını bildi. Mısır'ın yazgısını değiştirmeye kararlı görünüyordu; bu "kalkınma" ve "bağımsızlık" demekti, Albay Nasır böyle anlıyordu.

Başlarında, Batı kampından çıkmak işaretlerine rastlamıyoruz, Nasır, Piramitleri inşa etmiş bir tarihin çocuğudur ve büyük işler hayal ediyordu ve Nil üzerinde ikinci bir Asvan Barajı, bunların başındadır; böylece, Mısır Köylüsü'nü, pamuğa bağımlı olmaktan kurtarmayı planlıyordu, mülti-kültür hedeftir. Dünya Bankası 20 milyon dolar kredi açtı ve Londra daha büyük bir borç vaat etmişti; o tarihlerde Mısır, hâlâ, Büyük Britanya'ya bağımlıdır. Yalnız bütün bu kredileri almasına karşın, Albay Nasır'ın pek de anlayışlı olmadığı orta-

268) Avrupa için ise simetriği, "Aus –Reich" oluyor, "Doğu Krallığı" demektir, şimdi başkenti Viyana ve biz "Avusturya" diyoruz. Avrupa'nın Doğu sınırı idi.

ya çıkıyordu; bir yandan, Sovyet sistemi ülkelerinden silah almaya başlamıştı, 1955 yılında ve diğer yandan da, Dünya Bankası'nın 20 milyon dolarlık kredi-yi açıklamasından sonra, 1956 yılı Nisan ayında, Komünist Çin'i tanıyıverdi. Albay Nasır, dört yıl sonra Ankara'da iktidarı alan Türk Albaylar'a benzemiyordu;[269] bizimkiler, Washington'un sözünden çıkmayı pek akıl etmediler.

Nasır'ın Çekoslovakya'dan silah almaya karar vermesinin ardından Çin Halk Cumhuriyeti ile diplomatik ilişkiler kurması, Washington'u, yeni bir karar almaya tahrik etti, Washington, 1956 Haziran ayında, Asvan Barajı'nı finanse etmekten vazgeçtiğini açıkladı, bu Dünya Bankası kredisini sekteye uğratıyordu; Albay Nasır geri adım atmadı, ileriye fırlayarak, Süveyş Kanalı'nın millileştirildiğini ilan etti, "eskalasyon" diyoruz. Ama, Arap Dünyası'nın güçlenmesi ve Sosyalist dünya ile ilişki kurmasından çok kaygılı olan İsrael, daha fazla duramadı ve Sina'dan hücuma geçti. İsrael tarihinde buna "Sina Savaşı" denmektedir. Fransa ve Büyük Britanya ile anlaşmalıydı ve Süveyş'i bombalamaya başladılar; Mısır bu üçlü taarruz karşısında çaresizdir.

İkinci Dünya Savaşı sonunda, Mahabad'ta ve İran Azerbaycanı'ndaki politikayı biliyorduk, 1962 Küba Krizi ile 1973 Arap-İsrael Savaşları'nı henüz yaşamamıştık; Sovyetler, bu yeni müttefikleri için hiçbir risk almadılar. Altı yıl sonra Fidel Castro'yu ve bundan da on bir yıl sonra Arapları yine terk etmişlerdi, o zamanda bilinmiyordu; ancak Mısır'ın bu üçlü işgaline umulmadık bir yerden ser tepki geldi, İsrael'in en sağlam dostu sayılan ve bunu pratikte de göstermiş olan Eisenhower, bir ültimatom ile, İsrael'in geri çekilmesini istiyordu. Washington, aynı kararlılığı, Paris ve Londra'ya karşı da gösterdi; hezimet, Nasır için bir tür zafere dönüşüyordu. Bu, 1956 Ekim ayıdır.

İsrael dostu Başkan Eisenhower'in bu tepkisini analiz etmek gerekmektedir. Birincisi, herhalde, bu eski sömürgecilere, dönemlerinin bittiğini hatırlatmak istemiştir; artık Fransa ve Büyük Britanya'nın, Washington'a danışmadan emperyalist manevralar yapamayacağı ilan ediliyordu. 1947 yılında, Londra, kendi isteğiyle, Elenistan ve Türkiye üzerindeki himayeyi, Washing-

269) Milli Birlik Komitesi Lideri Cemal Paşa ve diğer komite üyeleri, Nasır'ın rüzgarı altındaydılar, Cemal Paşa bir yandan "Necip Paşa olmam" diyordu ve diğer yandan da, Nasır'ın "ramses" marka yerli otomobiline nazire "devrim" otomobili yapmak istiyordu; biz Planlama'da bunun imkansızlığını söylüyorduk, ama, bir taraftan, İstanbul'da kurduğu "gümüş" motoru iflasa sürüklemiş makine profesörü N. Erbakan, ki o sıralarda son derece laik idi ve eşi başı açık olmak bir yana de pek dekolte giyiniyordu, diğer tarafta, bürokraside yükselmek isteyen bazı mühendisler, Paşa'yı etkiliyorlardı; Eskişehir'de demir yolları cer atölyesinde otomobil motoru döktüler. Çalışmadı, yeni Meclis'in önünde, durdu ve kaldı.

ton'a devretmişti; buna "Truman Doktrini" diyoruz. Şimdi başkan Eisenhower, bu himayeyi, genişletmeyi deniyordu; böyle anlıyoruz.

Fakat yeterli olmadığını sanıyorum; ikincisi, henüz, 1956 tarihinde dahi, İsrael'in de facto kurulmadığı görüşümü tekrarlıyorum. İsrael'in yaşayabilirliği tartışmalıdır ve her ihtimali hesaba katarak, Washington, geniş Arap halklarını karşısına almak istememektedir. Ayrıca, 1967 Savaşı'na kadar her ülkede Yahudiler, "alyansist" veya en çok "rezervist" aşamada idiler, Hiram Abas ve türünü bir tarafa atarsak, her ülkede bu türün olduğunu varsayabiliyoruz, dünya Yahudileri, diasporada, oldukları yerlere sadıktırlar. Siyonistler, bu sadakatin dışında kalıyorlar ve bunlar, Yahudi diasporasında azınlığı temsil ediyorlardı. Siyonist azınlık, İsrael'in güvenliğini tehlikeye atan kedilere bile, kinleriyle kendilerini belli ediyorlardı; Hiram Abas bu azınlıktandır ve Hiram ile başlıyoruz.

Türkiye'de Türk Solu'na savaşa, hep bu gözle bakmak durumundayız. Türkiye'yi düşünmek ve ülkeyi sevmek, böyle düşünebilirler ve bu nedenle sola çok kızarlar, bunu anlayabiliyoruz; yalnız bu kızgınlık, buradaki şiddeti ve yasa tanımazlığı açıklamaya, hiçbir halde, yetmemektedir. Şiddet ve kin fışkırtmada İsrael'i tehlikede görmek var; kin'i teşhis ediyoruz ve 1956 sonbaharı, siyonistlere, kinlerini akıtmaları için, bir somut hedef tayin etmektedir. Fakat bu kin yüklü savaşın asıl tarihi, 1967-1973 arası ve tabiatıyla sonrasıdır; binaenaleyh, 12 Eylül'deki şiddeti başka türlü anlayamayız.

1967 yılı, bir dönüş'tür.

Bu yılda, iki sürprizli gelişme var; birincisi, Demirel'in Moskova'da, ancak, 1921 Türk-Sovyet Antlaşması ile karşılaştırılabilecek "1967 Türk-Sovyet Ticaret Anlaşması" imzalamasıdır ve ikincisinde ise, 1967 yazında, "Altı Gün Savaşı" ile Israel'in, Mısır'ı hezimete uğratmasıdır. 1921 Antlaşması'nda, Mustafa Suphi ve arkadaşlarının yok edilmesine göz yumulmuştu ve 1967 Antlaşması'nda, Türkiye İşçi Partisi'nin kellesinin görüşme masasına getirilmiş olduğunu tahmin edebiliyoruz.

Özetle, "Altı Gün Savaşı", İsrael'in gerçek kuruluşu oldu; bunu takip eden yıllarda ve özellikle 1973 Savaşı da kazanılınca, dünyanın her yanındaki Yahudi ve kriptolar, sadakat pusulalarını, İsrael'i çevirdiler.[270] Bu, Pro-Arap eği-

270) Bu Içsavaşta, gazeteci Metin Toker, Sosyalistlere, hep "kripto" diyordu, bununla, aslında Komünist olmakla Sosyalizm arkasında gizlendiklerini iddia ediyordu. Ibrani asıllı olan Toker'in bu sözcüğü, Judaik yazından alıp almadığını bilemiyorum, çünkü orada var. Yahudi olmakla, Hıristiyan veya Müslüman görünenlere, "Cripto-Jew" ya da kısaca "kripto" denilmektedir. Bilimseldir.

lim ve akımları yok etme anlamına geliyordu; Sovyetler Birliği baştadır. Bu arada ve bundan sonra, Türkiye'de, sola karşı savaşın birdenbire çok şiddetlendiğini görüyoruz. "Sol" içinden ve dışından büyük hücumlara ve ihanetlere maruz kalıyordu; ne yazık henüz telif edilmemiştir, bunlar yazılırsa, Türk Solu'nun bu kadar dayanabilmesine ve kökünün kazınamamasına şaşırmamak zordur. Kollektif aklın, hiçbir zaman fazla gelişmediğini ve bu iç savaşta daha da güdük düştüğünden hiç kuşku duyamayız, amma solun kökünün sağlamlığı hayranlık vermektedir. Teslim eylemeye mecburuz.

Burada yazmayı denemiyorum.

Bu acımasız ve kindar cenk'in muhacimlerinden sadece üçünü ele alıyorum.

HİRAM

Herhalde, Hiram Abas hakkında, en aydınlatıcı çalışma, hâlâ Soner Yalçın ile Doğan Yurdakul'a ait olandır. Yöneltilen eleştirileri biliyorum, Gebze Kapalı'da incelemiştim, şimdi bu bölüm için tekrar ele aldığımda, başka açıdan da, pek değerli olduğu sonucuna vardım. Bir aktarma yapmak istiyorum;[271] 1956 yılı son aylarında, Kahire'den Ankara'ya dönüyoruz.

"O günlerde Hiram Abas'ın okulundaki küçük bir kıvılcım SBF'yi karıştırdı. Yayımladığı *Forum* dergisinde Menderes Hükümeti'ni sürekli eleştiren Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Turhan Feyzioğlu'nun, 1 Aralık 1956 tarihinde, görevden alınması, Mülkiye'nin karışmasına neden oldu. Başta Aydın Yalçın olmak üzere, bazı öğretim görevlileri istifalarını verdi.

Öğrenciler okulu boykot etti.

Boykotçu öğrencilerin liderliğini bugünün ünlü isimlerinden Yalçın Küçük ve Oktay Ekşi yapıyordu. Gösteriler sonuncu 300 öğrenci gözaltına alındı. Gözaltına alınan öğrencilerin götürüldüğü Emniyet Birinci Şube'nin Müdürü, geleceğin İstanbul Valisi ve Milli Savunma Bakanı, Nevzat Ayaz'dı.

Hiram Abas, ne gözaltına alınan öğrenciler arasındaydı, ne de boykota katılanlar..."

O Aralık ayında, ben birinci sınıfa girmiştim ve Hiram, son sınıfı okuyor-

271) S. Yalçın-D. Yurdakul, *Bay Pipo – Bir Mit Görevlisinin Sıradışı Yaşamı: Hiram Abas*, İstanbul, 1 2000, s. 53.

du. Aynı koridorda talebe idik, hal bu iken, bütün kaynaklarda, burada da, "1957 yılında okuldan mezun olduktan sonra Mah'ın kapısını" çaldığından söz edilmektedir; "mah", milli amele hizmet, sözcüklerinin baş harflerinden oluşuyor, mit'in eski adlarından birisidir. Bu doğru görünmüyor; çünkü fakültede biz, Hiram'ın polis olduğunu biliyorduk, Mülkiye'de ajandı. Hiç şüphe duymuyorduk, fakültedeki polislerimizden birisidir ve mesleğini, bizi takip ederek öğreniyordu. Biz de onu takip ediyorduk[272] ve özgürlük mücadelesi hep polislerimizi takip ederek gelişmiştir. Kabadırlar ve kıçları hep açıktır; açıklarından teşhis edebiliyorduk.

Yalçın ve Yurdakul çok isabetle yazıyorlar, "'ikinci katip' Mustafa Hiram Abas, Batum ve Atina'dan sonra Beyrut'ta da açığa çıkmıştı" diyorlar; her gittiği yerde ajan olduğunu belli etmiştir. Bizim için hiç zor olmamıştır, işinin başında, Siyasal'da, ajanlarımızı biliyorduk ve başkaları da vardı; fakülteye çok yakın bir apartmanda daire kiralamışlardı, bunun "resmi" olduğunu düşünürdük. Burada "partiler" yapardı ve bizim yakın kız arkadaşlarımızı da çağırırlardı ve hep bizleri sorarlardı; bu akılsız ajan, o arkadaşlarımızın, soruların hepsini, bize aktardığını hiç akıl edemezdi. Bizim "baba" kızlarımız o demlerde de görev yapıyorlardı ve bazılarından, diğer yazılarımda, söz ettiğimi hatırlıyorum.

Bu boykotta, sadece elebaşlarını tespit üzere vardı; Yalçın ve Yurdakul'un kaydetmeleri çok isabetli olmuştur, Oktay Ekşi o sırada genç ve acar bir gazeteci idi, öğrenci olmadığı için, bu eylemin içinde olduğunu düşünmek sahih görünmüyor, desteklediğinden hiç kuşku duyulmamalıdır. Ancak burada önemli yan, bu eylemin, uzun yıllardır ve şüphesiz, Demokrat Parti döneminin başından itibaren, ilk öğrenci eylemi olmasındadır. İlk oluşu, yarattığı etkilerden de ortaya çıkıyordu ve genellikle "talebe isyan etti" şeklinde anlaşıldığını biliyoruz. Yansıması ve yankısı budur.

Ben henüz on beş günlük üniversite öğrencisiydim, böyle bir harekette elebaşı olabilmem, üniversiteye birinci girmem ve Mülkiye'de önemli ritüel yere sahip, açılış toplantısında, Dekan Profesör Feyzioğlu, son sınıftan Pek-

---

272) Türkiye İşçi Partisi'nde kural, bir polis teşhis edilince, mümkün olduğu sürece deşifre etmemekti; çok zaman yanlış istihbarat verilirdi ve bunun için mutlaka arada önemsiz ancak doğru bilgiler "sızdırmak" da gerekiyordu. Bunlar, teşhis edildiklerini kendileri anlardı, ayaklarını kestikleri deneylerime uymaktadır.
"Bay Pipo" kitabında, Hiram'ın meslektaşlarından Boksör Metin'den de söz ediliyor, Metin'in da ajan olduğunu biliyorduk ve Boksör, mezuniyetten sonra, yıllar yılı hep beni takip ediyordu; yazık. bir zamanlar çok sinemaya giderdik, hep arka koltuklarda oturuyordu.

şen ve birinci sınıftan ben konuşuyorduk, hürriyet planında, profesörleri de heyecanlandıran konuşmam etkili olmuştu, bundan da ileri geliyordu; on beş gün sonra, o tarihte Türk aydınlarının başı sayılan Feyzioğlu, bakanlık emrine alınarak, üniversiteden uzaklaştırılmıştı. O tarihlerde devlet zoru, pek üniversiteye giremiyor, ama, üniversiteden adam alabiliyordu; biz karşı çıktık. Üniversiter-politik bir ve önemli eylemdir. Eylemcilerin arasında, bu önemli kitabın yazarlarından Doğan'ın ablası, Sevil Yurdakul da vardı, Sevil olağanüstü güzeldi ve Fatin Rüştü'nün kızı çok sevimli Sevin Zorlu, hep aynı sınıftaydık, ajan Hiram bunlara yanaşmaya çalışırdı; Sevil, sonradan Doğan Avcıoğlu ile evlendi ve "Sevil Avcıoğlu" oldu.

Burada, Hiram'ın kişiliğini anlatan, önemli bir ayrıntıya rastlıyoruz, Kadıköy'de, Saint Josef'de okumuş, Yalçın ve Yurdakul, "Otuz kişilik sınıfın en çalışkanı Erdem Aksoy" bilgisini de veriyorlar. Erdem, daha sonra Almanya'da doktora yaptı ve Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin kuruluşuna katıldı, profesör oldu ve rektör seçildi; tanıyabildiğim en sakin ve en sağlam aydınlarımızdan birisiydi. Şimdi göcük; Hiram'ın sınıfının birincisi olduğunu öğreniyoruz.

Eylülist Diktatorya, üniversitelerde tasfiye başlayınca, Profesör Aksoy, ve Profesör Bulutay, üçümüz, liste başı olmuştuk; hiç anlamamıştım. Profesör Aksoy, ilerici ve dürüst ve Profesör Tuncer Bulutay, kendine özgü dürüstlük anlayışı olan ve ancak matematik iktisata katkı yapmaya kendisini adamış birisiydi, solcu sayılmasına kızdığını sanmıyorum, ama, sayılmazdı. Fakültede futbol oyunu ile temayüz etmişti ve bir üniversite tasfiyesinde ve üstelik liste başı olarak, düşünülmesi imkansızdır.

İmkansız olduğu için de hep düşündüm ve ancak Yalçın ve Yurdakul'un kitabını okuduktan sonra ise aydınlandım; yıldırım çaktı, bizi, Hiram Abas'a bağlıyordu, Profesör Bulutay'ın tasfiyesi için, Hiram Abas ile sınıf arkadaşı olmasından, başka neden bulamıyorum. Aksoy ve Bulutay, sınıf arkadaşı idiler ve ben fakülte arkadaşı idim; Aksoy'u, Bulutay'ı ve bu arada beni, kıskanacak "şeyler" mutlaka bulmuştur, bu sözcük, benim yazılarımda ilk kez yerini bulmaktadır. Aynı fakültede idik, söz uygunsa ve maalesef ben o zaman daha çok "popüler" idim, bir tek gün konuşmadık, gözlerinde, bana karşı, nefret okuyabiliyordum ve ajan olduğunu biliyordum. Bana ise hep, İtalyan filmlerinde önüne çıkan kedileri duvara çarparak öldüren Mussoloni yamaklarını

hatırlatıyordu. Hep öyle kalmıştır.

İstihbarat işlerinde birlikte çalıştığı elemanların bazısı, esrarengiz bir şekilde öldüler veya öldürüldüler, Batum'da ve diğer yerlerde birlikte çalıştıktan sonradan ortadan kaldırılanların anlaşamadıkları veya önünde olanlar olduklarını artık biliyoruz. Ya garip bir trafik kazası veya banyoda ansızın yok oldular. Yok olmayanlar mı? Bazıları, ya hapisanede "intihar ettiler", Barış Manço'nun kayınbabası ve çocuklarının dedesi Kurmay Albay T. Çağlar'ı biliyoruz veya uzun yıllar hapse mahkum oldular, Albay S. Savaşman'ı hatırlıyoruz; bu son ikisi için gerekçe ise Amerika hesabına "casusluk" idi. Cia'nin, mit'te bilmediği var mı ki, mit'te casusları olsun; hiçbir inandırıcılığı yoktur. Şüpheli olarak ve ansızın ölenler arasında mit müsteşarı bir general de var; henüz hiç araştırılmadı, hepsinin yakınında Hiram Abas durmaktadır. Mehmet Eymür'ün kitabında, kendinden çok Abas'ı ve hayranlıkla yazıyor; hepsinin hikayesi ve resmi izahatını buluyoruz.[273] Yazımında bir de "İşte biz böyle yaptık, yaparız" havası var; Eymür, Hiram'ın savaşında, en yakın ve müfrit askeri olmuştur, birlikte "operasyonlar" yaptılar. Ne yaptılar ve ne yok ettilerse birlikte hareket ettiler.

273) "Daha sonraları kritik bir görevin başına verilmesi planlandığında, Hiram Bey'in müteşara yazılı olarak bu hususu hatırlattığını anımsıyorum. Onu bu göreve vermediler, ancak bir süre sonra yönetim değişince, Güney'deki büyük illerimizn birine Bölge Daire Başkanı olarak atadılar. Bir süre burada başkanlık yapan N. Ç. daha sonra bir trafik kazasında hayatını kaybetti." N. Ç., Batum'da, Hiram'ın amiriydi.
Mehmet Eymür, *Analiz – Bir Mit Mensubunun Anıları*, 1991-1997, İstanbul, s. 57.
Üç arkadaş idiler, H. Abas, M. Eymür ve Ş. Atasagun, ölüm Hiram'ın yolunu ayırdı ve sanıyorum, Atasagun ile yollar da Öcalan'a suikast skandalı sonucunda bitiyordu; bu projede, müsteşar Sönmez Köksal, imzalayan daire başkanı Ş. Atasagun ve suikast operasyonunun şefi de M. Eymür idiler. Sonra Eymür'ü yalnız bıraktılar.
Eymür, daha sonra, Washington'da kurduğu sitede, ortak günlerinin fotoğraflarını yayınlamış durumdadır.

Katkı 30

Tuncay Özkan

GİZLİ TARİH

Abas ile ilgili olarak, ölümünün ardından, mit içinde askeri kanattan olduğu bilinen kişiler, ellerine aldıkları kağıtlarla, gazeteci gazeteci gezer ve Hiram Abas'ın uyuşturucu işiyle ilgilendiğini, Yahudi kökenli olduğunu, Mossad'a ve Batılı servislere bilgi sızdırdığını, adının nasıl bir melanet anlam taşıdığını anlatıp dururlar.

* * *

Tam 102 aktif operasyona katıldığı ifade edilen Abas, esprileri, mit içindeki hakimiyeti ve sorgu tekniğiyle soruşturmacıları etkiler ama onlar da az değiller. Kendisine, vatan-millet adına katıldığını söylediği aktif çatışmalara hangi yetkiyle girdiği sorulur. Öyle ya, 12 Mart döneminden 1992 ye kadar katıldığı çatışmalarda hangi yetki ve sıfatla bulunmuştur. İşte bu sorunun yanıtı yoktur.

* * *

Bu konudaki bir iddia da, Abas'ın, kendisine ateş eden kişiler tanıdığı için, arabası yavaşladığında onlara selam verdiği şeklindedir, ama, bu ispatlanmış değildir. Abas'ın günde en az yüz mermi yakan, hareketli hedeflere ateş etmeyi seven, isabetli atışları ve iki silahını birden hızla ateşlemesiyle ünlü "kovboy" çevikliğinin, 103 adet silahlı çatışmaya girip çıkmışlığının, iki kez yaralanmasının getirdiği tecrübelerin bu yolla etkisiz kılındığı savlanmaktadır. Aslında gizli servis ateşidir, ortalığı dumana boğan. Çünkü ölüm bile bu kavgaları bitirmeye yetmemektedir. Gizli servisin içindeki hesaplaşmalar, bu dünyadan öbür dünyaya taşınır durur.

Tuncay Özkan, *Mit'in Gizli Tarihi*, İstanbul, çeşitli baskılar, 2004, s. 361-368.

Hiram Abas, hiçbir zaman bir "milliyetçi" intiba bırakmamıştı, pek çok solcuya işkence yapmış olduğunu tahmin edebiliriz, M. Eymür'ün anılarından, ki bu daha çok Abas'ın hatıratı sayılmalıdır, pek çok solcuyu bizzat öldürdüğü anlaşılmaktadır. 102 operasyona, bunlara Eymür dahi "baskınlar" demektedir, katılmış durumdadır, mit'in vazife ve selahiyetleri arasında baskın ve öldürme bulunmamaktadır. Katiyetle "vatan-millet" aşkına bağlayamıyoruz.

Eymür, Hiram'ın, bu baskınlarda, en önde ve çelik yelek giymeksizin yer aldığını da yazıyor, "saldırıyordu" demek daha isabetlidir. Şöyle de düşünebiliriz, "solcu öldürmeyi oyun" sayıyordu ; böyle olsa, yelek giymesi gerekirdi, çünkü, oyunun kuralarındandır. Dolayısıyla ancak ve ancak kin ile açıklamak durumdayız. Bu kin, 1956 yılı sonunda, kanına girmiş olmalıdır; aslında tabiat olarak kindar olduğunu tasvir edebildiğimi sanıyorum, hedefini bulmuş olmaktadır.

Tuncay Özkan, mit tarihinde, mitin asker kanadının, Hiram Abas'ın Yahudi olduğundan da şüphe etmediklerini not etmektedir. O kadar öyle ki, subay mit elemanları, bunu kağıda döküp, ilgili basına da duyurmuşlar; eğer kindar olduğu tahlilimiz doğru ise, bu siyonist kin olmalıdır ve buradan devam ediyoruz.

Dedesinin, torununa, masonların şahına izafeden "Hiram" adını verdiği iddiasını hiç ciddiye alamayız. Doğduğu zamanlarda, Büyük Kurtarıcı, masonlara müsbet gözle bakmıyordu ve şeklen kapattığını da biliyoruz. Dolayısıyla, Hiram adı için inşaat ustası Hiram'dan önce Yahudi tarihine ve bu arada *Encyclopedia Judaica*'ya bakmak çok isabetlidir.

Yahudi Ansiklopedisi'nden, sadece, "The Bible as well stressed the great contribution of Hiram, King of Tyre", ifadesini aktarmam herhalde yeterlidir; Sur Kralı Hiram'ın, tapınağın yapımındaki katkıları, *Tevrat*'ta yerini bulmaktadır. Bu birçok yerde geçmektedir; ayrıca Yahudi Tarihi'nde Kral Hiram'dan başka bir de "half-Phonecian half-Israelite" bir metal ustasında da rastlıyoruz; yarı Finikeli ve yarı Ben-i İsareli'nin de tapınak yapımında önemli yardımları olduğu ifade edilmektedir. Demek ki ismi, öncelikle masonizmi değil Judaizmi çağrıştırıyor; ayrıca, insanların masonik şeyhlerin adlarını taktıkları iddiası da her türlü dayanaktan yoksundur, bu nedenle, mit'te çalışmış subayların "Yahudi" tasviri pek isabetli görünmektedir.

Alfred Kolatch'ın sözlüğünde ise tam bir netlik buluyoruz. Kolatch, "chiram" yazıyor, bu sözlükte, "ch", h'dir ve İbrani yazılışında da bunu okuyabiliyoruz ve kaldı ki madde yazımında "Hiram" da bulunuyor. Burada "chiram" veya "Hiram" için yazılanlar şudur: "From the Hebrew, meaning 'lofty, exalted.' A variant from Achiram. In the Bible, I Kings S: 24, the Hebrew name of the king of Tyre who was very friendliy with David. Hiram is a variant spelling." Guggenheimer & Guggenheimer de, bu adın, Yahudiler arasında yeni yeni taşınmaya başladığına işaret ediyor; herhalde "Irgun", ki bizde "Ergun" ve "Merva" veya "Merve" de yeni moda adlar arasındadır. Yahudiler arasında çok sık olmamasını da yeniliğine bağlayabiliyoruz. Demek otuzlu yıllarda da, Yahudiler de ve kriptolarda, yeni isimler bir moda olmuştur, bunu çıkarıyoruz.

Burada Yahudi onomastique ile ilgili çok kısa bir paranteze ihtiyacımız var; kim ne derse desin sadakati çok yüksek ve örnek bir kavimdir. Bu Yahudi isim koymaya doğrudan doğruya etkiliyor; Kudüs'ü Haçlılardan kurtaran Selahattin'i hiç unutmuyorlar, bizim iklimde "selahattin" adının frekansında bunun da etkisi var. Aynı şekilde, Kudüs'ü alan Selim'i ve İran'da Yahudilere çok büyük özgürlük tanımış olan Nadir Şah, şükranla alınmakta ve isimleri taşınmaktadır; bunları "asil" sayıyorlar.

Bu örnekleri çoğaltmak gereği duymuyorum; fakat en çok şükran ise, sürgünlerine son verip tekrar Kudüs'e dönmelerini sağlayan İran İmparatoru Kureyş'e dir, bu ismi biz, büyük bir ustalıkla "güreş" olarak da söylüyoruz, Hosro veya Hüsrev de olmaktadır. Ancak Batılılar "Cyrus" diyorlar, "-us", Erasmus'da da görüyoruz, Latin ektir, aslı ise "Cyr" veya "Kır" olmaktadır. İkisi de dilbilim açısından birdir; cyr'ı da, "kır" okuyabiliriz; fakat bizde, kır-al- kırca, kır-aç ve türleri tercih ediliyor, Yahudilerin sürgünden dönüşlerini sağlayan Cyrus'a şükran önemlidir. İsimlerde, şükran var.

Devamla, annesi Roksan'ın adını ise, başka yerde analiz etmiştim; Farisi asıllı bu adı da Yahudiler taşıyorlar. Eymür, müzeci Osman Hamdi'nin bu Roksan'ın büyük amcası olduğunu da haber veriyor ve bu nedenle hiçbir kuşku kalmamaktadır. Selanikli Osman Hamdi'nin İbrani asıllı olması bir yana, bir de İbraniyette önemli bir yeri olduğunu da, resimlerine, değerlerinin çok çok üstünde para verilmesinden çıkarıyoruz. Bunun, bir çizgi olarak ve nesilden nesile sürdürüldüğünü tespit edebiliyoruz.

Ne zaman mit'ten ayrıldı ve ayrıldığı zamanlar gerçekten ayrılmış mıdır? Önemli bir sorudur, "dış operasyonlar" söz konusu olduğunda, emekli gösteriliyordu ve mit'ten şu veya bu şekilde "emekli" olmaları gerekenler ise mitsi büyük işletmelerde görev yapıyordu. Hayali "Ermeni" Operasyonu'nda da böyle olmuştur; Avni Özgürel, *Radikal*'de, bunu, gerçeğe en yakın bir şekilde yazmıştı ve İsyan'da, Birinci Cilt'te, yerini bulmuş durumdadır. Öldürüldüğü zaman da, ancak mit himaye ve müsamahasında bir yerde çalışıyordu; not etme gereği duyuyorum

Katkı 31

Mehmet Eymür

HÜRRİYET'TEN EYMÜR'E "HİRAM AĞABEY'İ VURDULAR"

26 Eylül 1990 günü, sabah saat 10.30 sularındaydı. Büromun telefonu çaldı. Büyük bir gazetenin istihbarat şefi olan arkadaşım bir solukluk aradan sonra "Kötü bir haberim var" dedi. Herhalde, yine gazetelerde aleyhimize bir haber çıktı, diye düşündüm.

"Hiram Ağabeyi vurdular" diye devam etti. Dondum kaldım. Bir an kelimeler aklıma gelmedi, kısa bir sessizlikten sonra "öldü mü", (diyebildim) ve "maalesef" diye cevap verdi. Dostum, olayın 15-20 dakika kadar önce Hiram Bey'in evi civarında olduğunu, arabasında iken çapraz ateşe aldıklarını ilave etti. Henüz herhangi bir örgüt olayı üstlenmemişti.

Bir müddet öyle kaldım.

Mehmet Eymür, *Analiz*, Milliyet Yayınları, 1997, s. 190.

Kuşkusuz, bu telefonun *Hürriyet*'ten geldiğini Eymür kaydetmiyor; ben, özgürlük mücadelesinin istihbaratçıları takiple geliştiği görüşümü, tekrarlıyorum. Eymür de, ki bu ailesini içine alan bir mmt yayınladığımı sanıyorum, beceriksiz bir istihbaratçı olduğunu ele veriyor; önce "Büromun telefonu çaldı" diyor ki, ancak mit'ten yüksek rütbeli olanların bu ayrıcalığı olmalıdır, mit'in telefonları bilinmezler arasındadır, ayrıca o zamanlarda mit'in yeri bile bilinmiyordu. Kaldıki telefon eden, bir "bayan" kabul edebiliriz, önce "kötü haber" demişti, Eymür, bunu mit aleyhine bir yazı olarak anlıyor; demek ki bu hanımın bu tür işleri de var. *Hürriyet*'te "İstihbarat şefi" olmak, öncelikle mit aleyhindeki haberleri durdurmak ve olmazsa, bildirmektir; Hanım-Şef, vazife başındadır. Peki vazife başında olmayan var mı? Sorularımızın arkası gelmemektedir. Devamla, Eymür'ün anılarında, sonra "Hiram Ağabeyi vurdular" cümleciğini okuyoruz; öyleyse, ya mit'tendir ya da Eymür ve Hiram bir de şef, hep birlikte, eğlendedirler. Mit'te değilse, "ağabey" sözcüğü, içkili eğlencelerde geçmektedir.

Üçüncüsü önce "arkadaş" iken, sonra "dostum" deniyor;[274] başka türlü olmasına imkan veremiyorum. Bir "bayan" olduğu konusunda ise hiçbir şüphem yoktur; ya bir özel ilişki ya da bir mit-ilişkisi diyebiliyoruz, her iki ilişkinin iç içe veya üst üste olması da mümkündür. O halde medya sektöründe yükselmektedir.

Tuncay Özkan ise, su yolcusu su yolunda vurulur, diyordu ve solcular bir yana, mit içinde de kırıcı idi ve Özal ile birlikte "mit'i sivilleştirme" adı altında daha çok Washington ve Tel-Aviv'e bağlıyorlardı. Bununda hem kıyıcı ve hem de dışa bağlayıcılar üzerinde bir tepki yaratmasını beklemek durumundayız. O halde, Özkan'daki ağır imayı ciddiye alıyoruz[275] ve göçürülmesinde askeri kanatın parmağını arıyoruz. Bu arayış verimlidir.

---

274) Farisi'de "men dost darım", doğrudan doğruya, "sevgilim var" ve daha doğrusu "seviyorum" anlamındadır. Halk arasında "dostu var", "sevgilisi var" demektir.

275) Özkan, teyit edilmemekle birlikte, infazı yapanları Hiram'ın tanıdıkları olduğunun ileri sürüldüğünü kaydediyor, bu nedenle otomobili yavaşlatmış olmalıdır. Şef-bayan, sadece "çapraz ateş" diyordu. Eymür, Hiram, Mahur Sokak'ta bir yavaşlatıcı tümseğe gelince, otomobili "iyice yavaşlatmıştı" malumatını kaydetmektedir.. İşte bu sırada, "Arka sol cama yaklaşan saldırgan, çok yakın mesafeden Hiram Bey'in başına ateş etmişti" yollu eklemektedir. Bir de "Hiram Bey'in arzuladığı bir ölüm şekli değildi" cümleciğini ilave ediyor ki, herhalde çok haklıdır; ama arzuya göre ölüm, ölümlülere pek nasip olmuyor. Bu, Hiram'ın kıydıkları için de geçerlidir. ibid., 191.

SÜKAN

Kin kusma ve şiddetin 1967 yılından sonra arttığını not etmiştim; "cüret" diyebiliriz, sınır tanımamaya başladılar ve Hiram da asıl kıyımını 12 Mart 1971, Orgeneral Tağmaç Darbesi sonrasında yapmıştı. Tağmaç Darbesi, İsrael'in ard arda Araplara büyük yenilgiler tattırdığı 1967 ve 1973 Savaşları arasındadır. Bu arada, Sovyetler Birliği'nde, Sovyetler Birliği'ni paralize etmeye yönelik "aydın muhalefeti" başlamıştı ve yükseliyordu. Çoğu ve başta Saharov Yahudi idiler.

İçinden ve dışından Türkiye Solu'na karşı savaş da bu zamanda yükseliyordu. Bunu tespit ediyoruz, bununla birlikte, bu savaşla ilgili iki noktayı eklemek gereğini duyuyorum; birincisi solda da sabetayist vardı ve liderlik planında çoktular, fakat bu durum, savaşın niteliğini değiştirmemektedir. Bu savaş, eninde sonunda, sabetayistlerin soldan exodus için de yapılıyordu; yaptılar ve bıraktılar. Hâlâ var, ancak, başta "aydın" rütbesini almış olanlar olmak üzere, boşalttılar.

Halil Berktay, Doğu Perinçek'in en çok güvendiklerinin başında geliyordu. Danyal Oral Çalışlar ile birlikte, Perinçek'i, en geç ve sessizce bıraktılar; Çalışlar bir özgürlükçü İslam uzmanı ve Berktay ise özgürlükçü Ermeni tarihçisi oluverdiler,[276] "yaptılar" demek istiyorum ve her ikisi de oligarşinin himayesine sığındılar. Her ikisi de, okumuş-yazmışlar arasında, kendi hareketlerini terk ederek oligarşik kurumlarda yerlerini alan en son partiyi oluşturuyordu; kayda değer, Berktay ve Çalışlar, solu en çok köylüleştirenlerin başındadırlar, "tek yol köylülük" diyorlardı ve dağlara, mağaralara, koştular. Şimdi karşısındalar ve oligarşik hücrelere sığındılar. Önemleri buradadır.

İkincisi, sabetayizmin bu savaşı, aslında ve esas olarak, aydını tüketme he-

---

276) Muhafazakar *The Economist* dergisi, Sabancı Holding'ten Güler Sabancı'yı göklere çıkarırken bir de, *Hürriyet*'in çevirisine göre; şunları yazıyordu: The Economist "Güler Sabancı'nın güçlü kişiliğini, Ermeni tezini destekler nitelikte görüşleri olan Osmanlı tarihçisi Halil Berktay'ı, Sabancı Üniversitesi'nden uzaklaştırılması konusunda devletten gelen baskıya direnerek kanıtladığını da vurguladı." Doğrusu, Ankara'nın, oligark üniversiteleriyle bu ölçüde ilgilendiğini bilmiyoruz; ancak bu bilginin, doğrudan doğruya Hanım Sabancı tarafından verildiğini düşünebiliriz, o halde inanmak durumundayız.
Hürriyet, 29 Ocak 2005.

defini tutuyordu; kırmak veya aydınlıktan çıkarmak esas hedeftir. Nasıl yaptılar, çeşitli yolları olmalıdır ve burada bizim alanımızın dışında kalmaktadır; yalnız, unutamayız, sol, aydın olmanın şeklidir ve aşamasıdır; en yüksek aşaması da diyebiliriz. Aydın kırmak, solun, denizini kurutmak oluyordu. Bunda kazandıkları başarı büyüktür, bunu da kaydediyoruz.

Yavaş yavaş aydını olmayan bir solculuk dönemine geliyorduk ve bu tanımı gereği, bir başka son'dur. Solun sonu aydınsızlıktır; temelinde emekçi ve işçilerin olması, son'u teşhisi engellemelidir. İşçi doğası ile solun doğasında ayniyet var; ancak işçilik ile solcukluk arasında özdeşlik bulunmamaktadır.

Aydının, düzene müdahale etmesini ve iktidara gelmek istemesini bir "günah" haline getirmeye çalışanlar da bunlardır. Bu kapsamda parti fikrine şiddetle hücum ettiler; "sivil toplum örgütleri", globalizmin kontrolüne girmeden çok önce, yine sabetayistler tarafından, propaganda ediliyordu;[277] o sırada Marksizme dayandırmak modadır.

Analizden tarihe döndüğümüzde, 1967 Türk-Sovyet Antlaşması'ndan, Sovyetler Birliği'nin, Türkiye İşci Partisi'ni paralize etmekte sakınca görmediğini gösteren işaretler var; bir kez, Türkiye İşci Partisi, Sovyet yanlısı olmakla birlikte bağımsızdı, asıl Sosyalist devrime tarafgirdi, politikalarını belirlerken, Moskova'dan işaret beklemiyordu ve yürütürken de tasvip peşinde koşmuyordu. Bu tarife uyan, gizli ve sürgünde Türkiye Komünist Partisi vardı; yalnız yükseliş döneminde, başında bulunan Zeki Baştımar, Türkiye İşçi Partisi'ne dostane yaklaşıyordu. Tasfiye edildi ve yerine getirilen İ. Bilen, içinden devşirmeler ile hızla yıkım hareketini başlattı; 1970 yıllarının hemen başındadır. Ayrıca sola karşı kıyımın, devlet eliyle ve en şiddetli olduğu sırada, 12 Mart Darbesi'nde, Sovyet Başbakanı Kosıgin Ankara'ya gelerek, de facto desteklerini göstermekten, geri kalmadı.

Kosıgin, Ankara'yı ziyaret ederken, solun en güzide liderleri ve en seçkin aydınları, Anakara'da Mamak zindanlarını dolduruyordu. Aynı şekilde 1921 Türko-Sovyet Antlaşması imzalanırken, Mustafa Suphi ve yoldaşları Karadeniz'de henüz boğulmuşlardı; Genç Sovyet yöneticileri, anlaşmanın mürekkebi kuruncaya kadar duyulmamasına özen göstermişti. İmzanın mürekkebi kuruduktan sonra, planlı bir şekilde gözyaşları döktüler. 12 Mart'ta ve 12 Ey-

277) Benim yönetimimde, 1970 yılları ortalarında, yayınlanan *Yürüyüş* dergisinde sıklıkla bu tartışma bulunuyor. Biz, hem teorik ve hem de pratik planda, sivil toplum'u mahkum ediyorduk ve bunda depolitizasyon teşhis ediyorduk.

lül'de gözyaşı dahi dökmediler; enternasyonalist değil, egoist olabildiler.

Arap-İsrael Savaşı'nda da, 1967 "Altı Gün Savaşı" deniyor; Kosıgin, Moskova'da başbakan ve Johnson da Washington'da başkandılar ve Johnson, bu altı gün sırasında, "kırmızı hat" telefonu sürekli olarak kullandı, bu yolla, Kosıgin'in müdahalesini önleyerek, İsrael tarihinde mümtaz bir yer kazanıyordu.[278] Altı Gün Savaşı'nda da Sovyetler Birliği, Nasır'a ve Araplara hiç yardım etmedi; bu, demek ki, en yakın müttefiklerini terk, bir usul olarak, karşımızdadır.

Herhalde Altı Gün Savaşı'na kadar gelen on yıla, XX. yüzyılda, "Arap On Yılı" diyebiliriz; yükseldiler. Albay Nasır'dan sonra General Kasım da, Irak'ta, 1958 yılında, krallığı devirmiş ve cumhuriyet ilan etmişti. Böylece Suriye ve Irak'ta, "Arap Sosyalizmi" şekliyle, Baas Partisi iktidar oldular; Suriye ile Mısır ise "Birleşik Arap" Devleti yolunda ilerliyordu. Filistin mücadelesi yükseliyor ve büyük başarılar kaydediyordu. İsrael'in varlığı tartışmalıdır ve dünyada Arap Modası egemendir.

İşte tam bu elverişli koşullarda, Albay Nasır, bazı ileri adımlar attı; İsrael ile Mısır arasında, Sina'da, tampon birlikleri söktü. İsrael bunu mütecaviz bir hareket olarak değerlendirdi ise de, dünyada bir destek bulamıyordu; 5 Haziran 1967 tarihinde İsrael, "preemptive strike" denilen bir hücumu başlattı, Mısır, Suriye ve Ürdün'ü perişan etti. Sonunda, İsrael, Sina'yı ve Golan Tepeleri'ni eline geçirdi; su imkanları açısından önemli Golan Tepeleri ve stratejik Sina Yarımadası ile Gazze Şeridi artık İsrael'in işgali altındadır. Altı Gün'de dengeler değişmiş ve İsrael Devleti, yaşayabilir olduğunu, en küçük şüpheye yer bırakmaksızın ispat etmiştir.

Bu tarihe, 1967 yazı, İsrael'in gerçek kuruluşu olarak bakabiliyoruz. Bu tarihten itibaren ise Dünya Yahudiliği için asıl mesele, bu kuruluşu güvence altına almaktır; bu da, ancak, Sosyalizme ve solculuğa savaş açmakla mümkündür. Mantık açısından doğru olan, tarih düzleminde bir zorunluluk olmaktadır. Sovyetler Birliği'ndeki aydın muhalefetinin ve Türkiye'de solu yıkma savaşının da bu tarihi hemen izleyen zamanda başladığını görebiliyoruz. Mantıklı olan tarihseldir, görüyoruz.

---

278) Türkiye tarihinde de önemli yeri var, birincisi Süleyman Demirel, parti başkanlığına ve başbakanlığa yükselirken, Johnson'un koltuğunun altında, Johnson uzun boylu ve iri yarı bir Texas'lıdır, bir fotoğraf yayınlamayı uygun görmüştü ki bu fotoğraf tarihseldir. İkincisi, Kıbrıs krizi sırasında, Ankara'ya yazdığı hakaret dolu ültimatom-mektup nedeniyle de bilinmektedir; buna, "Johnson Mektubu" deniyor.
Diğer taraftan, "kırmızı hat" çalışması, müdahale ederler miydi, bu ayrı bir sorudur.

Katkı 32

Andrey Gromiko

YAHUDİLER VE KENNEDY'NİN KATLİ

My last meeting with him left a deep impression in my mind. It took place two months before he was assassinated.

I entered his study, I found him smiling and as usual in a good mood. He said, "why don't we go out on to the terrace and talk one to one without interpreters?" Naturally I agreed and we left the room.

He immediately began to talk about the internal situation in the USA: "The fact is, there are two groups of the American population which do not always please when relations between our two countries are eased. One group consists of people who are always opposed to improvement for ideological reasons. They are quite stable contingent. The other group are people "of a particular nationality" – he meant the Jewish lobby- "who think that, always and under all circumstances, the Kremlin will support the Arabs and be the enemy of Israel. This group has effective means for making improvement betwen our countries very difficult." He ended briefly, "that is the reality. But I think it is still possible to improve relations, and I want Moscow to know that. He stopped, obviously wanting to hear what I had to say.

I replied, "I want to underline first of all that we understand very well that the two groups you mention do not represent the opinion of your country as a whole. Surely the ordinary people are not in favour of tension between the USSR and the USA. They want good relations and many facts show this. Not only the Soviet people but the American people too approved the agreement over the Cuban crisis. And the President's contribution to obtaining agreement is well known.

I stopped and looked at him. But he was clearly waiting me to continue.

I went on, "as for affairs in the Middle East, has not the Soviet Union in the past called for the establishment of two independent states on the former territory of Palestine, one Arab and one Jewish? Both our countries have made similar proposals. Eveyone needs to be reminded of this. Therefore there is no need for the part of population you have mentioned to feel aggrieved at us."

At the end of our conversation, Kennedy said, "I just wanted you know some of the difficulties the President of the United States has to face when dealing with questions of Soviet-US relations." The conversation then continued in the Presidents's study with others present.

I don't know why, but when I first heard the Tass report of Kennedy's murder it was that talk on the White House terrace that came into my mind – what he said about there being opponents to his policy.

Andrei Gromyko, *Memories*, London, 1989. p. 234-235.

Altı Gün Savaşı'nda Washington'da Johnson'un olması, bir tesadüf olmasa da, İsrael için büyük bir şans sayılmalıdır. 1956 yılında, Amerikan Senatosu'nda Demokratların lideri olan bu kaba Texas'lı, Eisenhower'ın, İsrael'e ültimatom vermesinin şiddetle karşısına çıkmıştı; Johnson, Yahudi lobisinin politikacısı olarak biliniyordu. Fakat bu kez müfrit bir İsrael-yanlısı olarak davranıyordu; bir İsral- adamı olmaktan çok ötedir, kısaca analiz etmek gereğini duyuyorum.

Şöyle başlayabiliriz: 1920 yılların Avrupası ve 1960 yılların Amerikası analiz edilmeden, XX. yüzyılı bilmek imkansızdır; altmışlı yılların başında, Amerika'da, görevde bir başkan, J. Kennedy ve sonlarına doğru, başkanlığın çok yakınında bir politikacı, Kennedy Dinastisi'nden R. Kennedy katledildiler. Aynı on yılda, siyahların barışçı lideri Martin Luther King da öldürüldü ve sokaklar, siyah liderlerin cesetlerinden geçilemez oldu, demek, abartma olsa da öldürülüyorlardı. Amerika, Vietnam'da tarihinin önemli yenilgilerinden birisiyle karşı karşıya kalmıştı; öğrenciler, düzenden kopmuşlardı ve

Amerikan olanı aşağılamak çok yaygındı. Öyleyse, Amerika Birleşik Devletleri bir İçsavaştadır;[279] ve lideri, Türkiye'de Demirel'in Türkçesi ile alay edildiği bir zamanda, Amerikancası hep alay konusu olan Johnson'dur.

Amerika dış ticaret açığı veriyor ve yedi düvel'de Amerikan parıltısı sayılan dolar değer kaybediyordu bu büyünün kaybolmakta olduğu anlamındadır. Texas'lı kaba Johnson, Boston'lu entelektüel Kennedy'nin yardımcısı idi, öldürülmesi üzerine, yerine geçmiştir. Demek ki bir cinayet Johnson için talih oluyordu ve bu cinayetin kederli ikliminde tekrar kazanması zor olmadı. Ancak başkanlığının son zamanlarında sivil havaalanlarına inemiyordu, yüzüne tükürülmesinden çekiniyordu ve başka kaygıları da olabilir, sadece askeri havaalanlarına inip kalkabiliyordu. Bunu da teyiden bir İçsavaş sendromu sayabiliyoruz.

Devamla, buraya, Sovyetler Birliği'nin en iyi diplomatlarından, Dışişleri Bakanı ve Devlet Başkanlığı yapan Gromiko'nun hatıratından bir sayfa alıyorum. Ayrıca bu sayfanın neden bu kadar ihmal edildiğini de bilemiyorum. Kennedy cinayetinden iki ay önce, Washington'da büyükelçi iken, Beyaz Saray'da Kennedy ile yaptığı görüşmeyi ve izlenimlerini yazmaktadır.

Bir nokta var, bu görüşmeden kısa bir zaman önce Kennedy bir konuşma yapmıştı ve o sırada Amerika'da okuyordum, bir deprem etkisi yarattığı kesindir. Kennedy, Sovyetler Birliği'nden bir "düzen" olarak söz ediyordu; o da bir düzendir, diyordu. Bu, beğenmese de kabul edilebilir olduğu, anlamına geliyordu; Amerika, eğitimde ve dolayısıyla teknolojik yarışta Sovyetler Birliği'nin pek gerisine düşmüştü, uzaya çıkışta, Sovyetler öne geçmişti, bu kabulde etkisi olabilir. Kennedy'in, bir yumuşama havası içinde, ilişkileri normalize etmek istediği anlaşılıyordu; Sovyet liderlerine bir "mesaj" göndermek istediğini düşünebiliriz, Gromiko ile tercümansız konuşma istemişti, baş başa terasa çıktılar.

İki engelden söz ediyordu, Gromiko'nun anlatımına göre sesini kısmıştı, duyulmasını istemez bir hali var ve birisi için "stable contingent" diyordu ve hep varlar, "askeri-sanai kompleksi" de diyebiliriz, büyük tekeller, hep tutucular ve Sosyalizmin can düşmanıdırlar. Not edilmektedir. Fakat, Kennedy'nin bunları önemsemediğini anlıyoruz; diğeri, "a particular nationality", bunu "malum kavim" olarak anlayabiliriz ve Gromiko, "Jewish Lobby" diye-

279) Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bu İçsavaşı, *Tekeliyet*'in ileri ciltlerinde etüt etmeyi planlamış durumdayım.

rek anladığına işaret etmektedir. Kennedy, bunlardan çok çekinmektedir, "Her melaneti yaparlar" diyen bir havası içindedir. Moskova'ya haber salmaktadır.

Bu "malum kavim", bu 1960 yıllarının ilk yarısındadır, Sovyet-Amerikan ilişkilerinin düzene girmesine de çok karşıdırlar, çünkü, Kennedy'ye göre bunlar, "always and under all circumstances, the Kremlin will support the Araps and be an enemy of Isarel," Sovyetleri, her zaman Arapların dostu ve İsrael'in düşmanı, saymaktadırlar. Genç Başkan, çok kaygılı bir dil kullanmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin bu en bilgili ve istikrarlı diplomatının, Kennedy'nin mesajını anlayabilmiş olduğunu sanmıyorum; cevabi konuşmasından anlamadığını çıkarabiliyorum, çok yüzeyde kalmaktadır. Öyle olsa da bu mülakat, bizim açımızdan son derece manidardır, çünkü, Gromiko, Kennedy'nin katli haberi gelir gelmez, bu konuşmayı hatırlıyor; bu hatırlama, Yahudi Lobisi'ne de sorumluluk yüklemektedir. Öyle mi? Bu alanda hiçbir araştırma ve soruşturma yapılmadığını biliyoruz.

Fakat Johnson'un, Kennedy'nin katli ile kendisine başkanlığın açılmasında Yahudilerin parmağını görmesi ihtimal dahilindedir. Bilemeyiz, şunu düşünebiliyoruz, artık başkanlık koltuğuna oturduğu için, soruşturmaların seyrine çıkmazlara doğru yöneltme imkanı vardır; ve sadece, cinayet hakkında bilgi sahiplerinin, esrarengiz şekilde ve birbiri arkasından yok edildiklerini biliyoruz.

Johnson'un, pek vurgulanmayan bir işi var, İsrael çok geniş toprakla işgal etmişti ve bunlardan çekilmesini istemek çok doğaldır. Tel-Aviv, bunları reddediyordu ve işgal ettiği topraklardan, yalnızca, final and agreed peace settlement, nihai bir barış anlaşması yapılırsa çekilebileceğini söylüyordu; Johnson yönetimi bunu, Amerikan politikası yapmıştır. Böylece, İsrael'in yaşayabilirliği daha geniş, her zaman nihai olarak ilhak edilebilir ve bu yapılmadığı sürece bir tampon bölge ile güvence altına almış olmaktadır. Bu aynı zamanda gizlice "Büyük İsrael" anlamına da gelebiliyordu; yakın zamanlardaki "Büyük Orta Doğu" Projesi'ni içinde barındırmaktadır.

İşte tam bu sırada, Türkiye'deki üçüncü büyük İçsavaşın ilk kabinesinde, İçişleri Bakanı olarak Faruk Sükan'ı buluyoruz. Demirel'in, 1965 Kasım ayında kurduğu bu ilk hükümete, 1921 Karaman doğumlu bir kasaba doktoru-

nu İçişleri Bakanı yapmasına, o zaman şaşırmasak bile şimdi önce şaşırabiliyoruz ve daha sonra da bunun bir İçsavaş kabinesi olduğunu kabul ederek, isabetli buluyoruz.

3 Ocak 2005 tarihinde ölmüştür; cenaze töreninde konuşan zamanın İçişler Bakanı A. Aksu, Sükan'ın, "Türk demokrasisinin nefes almasına ve olgunlaşmasına önemli katkılar" sağladığını anlatıyordu. Bu kelam herhalde pek "ilahi" olmak gerekiyor, çünkü, Sükan, İçişleri Bakanı koltuğuna oturduğu zaman, "Komünistlerin nefes alışını bile izlediğini" iddia ediyor ve hatta övünüyordu. Türkiye İşçi Partisi milletvekillerinin "Yüce" Meclis'teki odalarına dahi polis soktuğu anlaşılmıştı; kendisine "zehir hafiye" tabir ediliyordu. Hiram'a modeldir ve kindardır. Demirel'in bu kaba taşra politikacısını İçişleri Bakanı yapmasındaki düğüm burada olmak gerekiyor.

Yalnız "ilahi" olan hem Sükan'ın ve hem de Aksu'nun ağzındaki "nefes" sözcüğü mü? Aksu'nun asıl soyadının "Aksular" olduğuna işaret etmiştim. Ayrıca, dilimizde karakterlerin üzerindeki noktaların ihmal edilebileceğine şimdiye kadar işaret yeterli ölçüde işaret etmiş haldeyim; ikisinde de "su" var ve her ikisi su-ist mi, bu soruyu formüle etmek zorundayım.

Devam etmeden önce bir parantez açıyorum; Kürt Prensi Bedirhan, kavmiyet açısından beni ilgilendiriyor, çünkü, Osmanlı'ya karşı ilk Kürt İsyanı'nı Bedirhan'ın yaptığını biliyoruz. Ahfadı, hep Türklere karşı casusluk yaptılar ve son olarak İsyan'in ilk cildinde, İsrael kaynaklarına göre, İsrael casusu olduklarını göstermiş bulunuyorum. Bedirhan, bu isyanda, üç günde kırk bin tahmin edilen Süryani'yi yok etti; bunun Kürtlük ile bir alakasını göremiyorum. Bu, Yahudilerin, bu topraklardan Hıristiyanları kovma ve olmazsa yok etme savaşları içine girmektedir. Araştırmalarım henüz net bir sonuca ulaşmış olmaktan uzaktır; ama Kürtlerin bir tayfasını burada mütalaa etmeye mecburum.

Peki bu Karamanlı, "Sukan" veya "Sükan" soyadını nereden bulmuş? "Su" üzerinde, burada ve ayrıca durmak için yerim bulunmamaktadır. Diğer taraftan, "kan" üzerinde analizlerim yeterlidir; bir de "Sükan" veya "Sukan" Türk dilinde saçmadır, artık biliyoruz. İçsavaş kabinesinden Mehmet F. Sükan'ın soy adının anormal olduğunu tespit edebiliyoruz.

Dört kızı var, kızlarının annesinin adının "Güler" olmasına hiç şaşırmıyoruz, torunlarından birisi "Kaan" diye çağrılıyor ki, "kan" soyadına kafiyedir.

Su-kan & Bige & Kaan & Güler & Işın & Treotlein

ACI KAYBIMIZ

Merhum Mahmut Sükan ve merhume Kadınkız Sükan'ın oğulları, merhum Av. Suavi Sükan, merhume Saadet Bayraktar, merhume Muhterem Uncu, Em. Albay Ahmet Sükan ve Emel Sükan'ın ağabeyleri, Kaan Sert, Selim ve Zeynep Önel'in dedeleri, Prof. Dr. Bige Sükan, Op. Dr. Mine Sükan Treutlein - Dieter Treutlein, Işın - Hayati Önel ve Adalet Sükan'ın sevgili babaları, Güler Sükan'ın çok değerli hayat arkadaşı, 1954-1960 yıllarında Konya Ereğlisi'nde Dahiliye Mütehassısı, 1957-1960 yıllarında Konya Ereğlisi Belediye Başkanı ve Demokrat Parti İlçe Başkanı, Adalet Partisi'nin kurucularından, 1961-1980 yıllarında 5 dönem Konya Milletvekili, 1964-1965 yıllarında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı ve Başbakan vekili, 1965-1969 yıllarında İçişleri Bakanı, Demokratik Parti'nin kurucularından, 1978-1979 yıllarında Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı, Türk siyasi hayatına hizmetleriyle damgasını vurmuş, inançlı, faziletli, cesur, dürüst, vatansever ve insan sever büyük devlet adamı

Dr. MEHMET FARUK SÜKAN'ı

kaybetmenin derin üzüntüsü içindeyiz. Acımız büyüktür.
Cenazesi 04.01.2005 Salı (bugün) TBMM'de saat 11.00'da yapılacak resmi törenden sonra Kocatepe Camii'nde kılınacak öğle namazını müteakip Cebeci Asri Mezarlığı'nda defnedilecektir.
Ruhu şad olsun.

AİLESİ

Hürriyet, 4 Ocak 2005

Kızlardan ikisinin evlenmediğini anlıyoruz; "Işın" ise "Hayati" Bey ile evlenmiştir, mutluluklar diliyoruz. Mine Sükan ise D. Treıtlein ile dest-i izdivaç eylemiştir; kitaplara aykırı bir hal bulamıyorum.

Evlenmeyen kızlardan Adalet ki kısaca "Ada" çağırabiliriz, bir yana diğerinin adı "Bige" çıkmaktadır. Yahudi onomastique'de buna "Bike" deniyor, amma "k" ile "g" aynı karakterlerdir, dile uyumuna bakıyoruz, halkımız da hiç "kız" demiyor ve "gız" çağırıyor; bizde, İbrani asıllılarda "Bige" tercih edilmektedir. Tam karşılığı, İbrani'de, "vadi" olmakla, bizde bazı erkeklerin "vadi" adını taşıdıklarını tespit edebiliyoruz ki tercüme olduğunu tahmin edebiliyorum.

Bige Sükan, profesörlük mertebesine yükselmiştir. Buna şaşırmamız için bir neden yoktur. Amma Mehmet Sükan, taşralı olmasına karşın, Cebeci Asri Mezarlık'a gömülmüştür; mezar bulmanın zor olduğunu biliyoruz.

KENAN EVREN

Manisa'da, Alaşehir'de, 1918 yılında dünyaya gelmişti, sınıfından çok parlak korgeneraller emekli edildi ve orgeneral oldu; Genelkurmay Başkanı olmayı herhalde aklından geçirmiyordu. Henüz tam kurulmamış Ege Ordusu Komutanlığı'na atanmıştı ve Demirel'in adayı Ali Fethi Esener'in, aşırı muhafazakar olduğu gerekçesiyle, Cumhur Başkanı Korütürk tarafından, reddedilmesi ve Adnan Ersöz'ü de Demirel'in inha etmemesi üzerine yine umulmadık bir zamanda Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na ve buradan da Mart 1978 tarihinde, Genelkurmay Başkanlığı'na geliverdi az bilgili, az okumuş ve çok basit bir subaydı; bu nitelikleri, Evren'i, 12 Eylül Darbesi ve diktatoryası liderliği için seçilmiş yapıyordu. Sükan, İçsavaş kabinesine ve Kenan Evren de acımasız bir diktatoryaya çok uygun düştüler.

Hayatının hiçbir döneminde parıltılı ve önde olamadı. Diktatör koltuğuna oturduğu vakt bu ezikliğini çok konuşarak gidermeye çalıştı. Bu nedenle, "Türkiye Muhtarı" da tesmiye edildi ki çok isabetlidir.

Nelere dikkat ediyordu? Çok derin bir analize gerek duymuyorum. Bir-iki vaka ile yetinmek istiyorum: İsrael, Kudüs'ü başkent ilan etmişti ve bu Arap dünyasında ve Müslümanlar arasında büyük bir infiale yol açtı; Türkiye'nin yeni katıldığı, İslam Konferansı Örgütü, Türkiye'nin İsrael ile diplomatik ilişkilerini kesmesini istedi. O sırada Arap dünyası hâlâ petro-dolar zenginiydi ve Türk inşaat müteahhitleri Arap ülkelerinde büyük işler alıyor ve zenginleşen bu ülkeler Türkiye'deki tüketim malları sanayinden artan miktarlarda ithalat yapıyorlardı; Dışişleri Bakanlığı, Arap isteği doğrultusunda karar alınması görüşünü savunuyordu. Evren, Genelkurmay ve Dışişleri'nden yüksek düzeyde yetkililerin katıldığı bir toplantı düzenledi, sonucunu, anılarından, aktarıyorum: "Durum değerlendirdiğinde, Dışişleri Bakanlığı, İslam Konferansı Örgütü'nün bu davetine uyarak İsrail ile diplomatik ilişkilerimizin askıya alınmasını uygun görüyordu. Konsey üyeleri ve Genelkurmay ise, bu hal tarzını uygun bulmuyorlardı. Ben de, birdenbire, Dışişleri'nin teklifi istikametinde karar alınmasını çok sert buluyordum."[280] Hep yumuşak Dışişleri'nin

280) *Kenan Evren'in Anıları 2*, Milliyet Yayınları, 1991, s. 133.

bir önerisini "çok sert" bulan generaller ve bir cunta şefi ile karşı karşıyayız. Çünkü bu öneri, az da olsa, İsrael'i, incitme kapasitesindedir ve Kenan Evren, İsrael'i incitmemek üzere de seçilmiştir, öyle anlıyoruz.

İkincisini, Avni Özgürel'den alıyorum, Asala'yı çökertme konusunda, gerçeğe en yakın bu önemli yazıdan, İsyan'ın birinci cildinde söz etmiştim, Özgürel şunları da haber veriyordu: "Abd yönetiminin, Ankara'ya, açıkça İsrael'le ilişkileri düzeltmesi için baskı yaptığı, 62 senatörün imzaladığı bir mektubun büyükelçilik aracığıyla Kenan Evren'e iletildiği, onun da bir taraftan Türkiye Yahudi Cemaati Lideri David Asseo'yla görüşüp diğer yandan BM'de İsrael'i kınayan bir karar tasarısına çekimser oy kullanılması talimatını verdiği sürecin ardından sürpriz bir gelişme yaşandı." Görülüyor, bu diktatör, ülkeyi cemaat şefleri ile yönetiyordu ve petro-dolar zengini Araplar ile taahhüt işleri yapabilmek, Ülker Grubu'nun bisküvileri ve Beko marka buz dolabı ihraç edebilmek için Demirel'in atmış olduğu, Pro-Arap bazı diplomatik adımları tersine çeviriyordu. Burada, en passant not etmem gerekiyor; Eylülist dikataoryada İsrael rolü ve tertipleri çok önemlidir; bunu ortaya çıkarmak üzere ilk işaretleri vermiş oluyoruz.

İsrael-muhibbi bir cunta var.

Özgürel'in "sürpriz bir gelişme" dediği ise, tekraren ve özetle, Lübnan'da Asala kamplarının tasfiye edilebileceği konusunda Tel-Aviv'den gelen haberdi. Kenan Evren bunu derhal kabul etti, ancak bu işe "resmi" mit mensuplarının gönderilmesinde, başarısızlık halinde yaratacağı skandal nedeniyle, kaygı duyuluyordu. Evren'in imdatına Hiram Abas'ın önerisi yetişti, ülkücülerden bir ekip kurmak istiyordu; Özgürel, "Fiilen Abas'ın yönetiminde, Abdullah Çatlı ile Alaattin Çakıcı'nın aralarında bulunduğu on ülkücünün 'devletle dansı' böyle başladı" diyordu. Hiram'ın da fiktif emekliliği bu zamanda başlamış olabilir; ancak önemli nokta bu değil, İsrael Türk ülkücü tayfasının operasyona katılmasını yasakladı ve sadece seyrettiler. Asala'yı mossad ajanları çökerttiler; ancak bu da devletin, legalitedışı ve mafyöz elemanlarla birlikteliğine ve Özgürel'in, ülkücülerin "devletle dansı" dediği zina-türü ilişkilerin başlamasına imkan veriyordu. Bunun simetriği, Doğu illerinde Hizbullah türür teşkilatlarla evliliktir.

Kenan Evren, ülkeyi, Yahudi cemaati ve ülkücülerden devşirme bir tayfa ile yönetiyordu; Evren'in Kemalizmi işte budur. Fakat dahası da var; bu "ima-

mın oğlu" olmakla övünen iyi yetişmemiş general, daha önce haber verdiğim üzere, Erbakan'ı hapse koymakla beraber, ülkeyi, Erbakan'ı çok aşan bir dinselliğe sokmaktan geri kalmıyordu. Bunun için seçilmiştir.

Son nokta ise şudur: "Dışişleri, benim için, önemli bir bakanlıktı. Onun için sordum. Özal, bana, Yüksek Öğretim Kurulu Başkanı İhsan Doğramacı'yı, parlamento dışından Dışişleri Bakanlığı'na atamayı düşündüğünü söyledi. Ben tasvip etmedim. Zira Doğramacı'yı Yüksek Öğretim Kurulu'nun başından ayırmak istemediğim gibi, Doğramacı'nın Dışişleri Bakanlığı'nı yapabileceğine de tam inancım yoktu. Özal ısrar etti ise de ben olmaz, dedim. Kendisine, Moskova Büyükelçiliği'nden emekli olan Vahit Halefoğlu'nu bu göreve getirmesini tavsiye ettim. Peki demek zorunda kaldı."[281] Güzel, Vahit Halefoğlu'nun, milletvekili olmamasına rağmen, neden Dışişleri Bakanı olduğunu da öğrenmiş bulunuyoruz. Fakat gerekçesini inandırıcı bulmamız imkansız görünüyor; doğru gerekçe, Halefoğlu'nun eşi Zehra'yı, daha sonra, izleyen yıllarda "schindler" ilan edilen İsmail Necdet Kent ve yine Yök Başkanı olan Profesör Halil Kemal Gürüz ile birlikte, başkalarının arasında, "Beş Yüzüncü Yıl Vakfı" kurucuları arasında teşhis etmemizdir. Demek ki, diktatör Kenan Evren ne yapmışsa, İbraniyet ile bir bağını bulabiliyoruz.

Bu Erbil doğumlu çocuk doktorunun, ana-dili yetkinliğinde İbrani konuştuğunu, diğer çalışmalarımda, göstermiştim; çocuk doktoru ama hep "diploması" yapmıştı ve bu nedenle diktatör Evren'in, Doğramacı'nın, Dışişleri'ni yönetemeyeceği iddiası da ciddiyetten yoksundur. Doğramacı'yı, üniversite sistemini yıkması için yök'ün başında tutmak istiyordu ve İhsan Doğramacı,[282] üniversite profesörlerinin cüceleştirmek ve öğrencilerden daha cahil bir müderrisler heyeti imal edebilmek için pek uygundu. Üniversite hocalarını dinselleştirme planında da, diktatör Evren ile aynı çizgidedir. Profesör Doğramacı, büyük bir kinle, üniversiteyi tasfiye etmiştir; üniversiter sistem bakımından bir "bozguncu" olduğundan hiç kuşku duyamayız.

1980 yılında Türkiye'yi "İslamlaştırmak", Tel-Aviv ile Washington'un temel çizgisi idi. Daha gerilerden gelen ve ilaveten sınıfsal-politik dayanakları malum bir tarz-ı siyasettir. İlave dürtüleri de var, 1979 İran Devrimi, Was-

281) *Kenan Evren'in Anıları*, Milliyet Yayınları, 1991, s. 464.
282) "Sabatay List", Bilkent Üniversitesi Rektörü Ali Doğramacı'yı yazmaktadır. Kuşkusuz İhsan Doğramacı da buradadır. Ben, İbrani asıllı olabileceklerini kabul ediyorum, Kürt veya Türkmen olma ihtimalleri çok zayıf görünmektedir. www.sabetay.50g.com/Liste/liste.html

hington'u çok acı bir sürprizle karşı karşıya getirmiş, Tahran Büyükelçiliği'nde kuşatılan Amerikan elçiliği mensuplarının hali ile fiyasko ile sonuçlanan kurtarma operasyonu, onurunu kırmıştı, not etmemiz yerindedir. İsrael ise, Şah'ın devrilmesiyle, Orta Doğu'daki en sağlam müttefikinden olmuştu; savak ile mossad iç içe çalışıyordu, İsrael'in 1967 ve 1973 zaferlerine karşın, nagehan denge dönmüştür. Ne yapmalı, şto sdelat'; Washington'un, hem bir ideolojik güç ve hem de bir operasyon reperuarı olarak Kemalizme hiç güvenmediğini biliyoruz ve aslında cuntacı generallerin de hiç itimadı yoktur. Öyleyse, Washington ve Tel-Aviv ile cuntacı generaller için "İslamlaşmak" tek yoldur. Ziya Bey'in, "Türkleşmek" ve "İslamlaşmak" şiarı asıl şimdi gündemdedir. İkinci civelek bükülmesi'ni teşhis edebiliyorum.

Safavi İsmail Şiaya dayalı bir Türko-İran imparatorluğu kurarken, Selim, ülkeyi Sünni Ortodoksisi'ne sokmayı denedi; 1980 generalleri de sünnizmi kurtarıcı ideoloji olarak gördüler. Ve derhal tarikatlarla bağlar kurarak, her yerde harekete geçirdiler. Ortodoks İslam ile anti-Arap endoktrinasyona büyük önem verdiler; Türkiye'de ve Orta Doğu'da yaşam meselesi saydılar.

Anti-Arap tarzda İslamlaşmak, ki bunun kökleri, Cahun-Vambery misyonlarına ve bunların izleyicileri Necip Asım-Ziya Gökalp endoktrinasyonuna kadar gidiyor, hem karşı-devrim planında ve hem de dünya gericiliğinin ihtiyacı olarak, kendisini, solcu jargon ile, "dayatıyordu." Artık, İsrael için anti-Arap İslam ve başka bir söyleyişle bir "Türk-İslam Sentezi", her zamandan daha önemli ve çok elzemdir. Ayrıca elverişlidir, çünkü, altmışlı yıllardan itibaren İslami örgütler, doğmakta olan anti-Amerikanizmin ve solculuğun karşısına çıktılar; "Komünizmle mücadele" derneklerini, bunlar, kurdular. Daha da önemlisi, solcu üniversiteliler, içlerindeki anti-arabizme isyan ederek, Arapların yanında İsrael ile savaşmak üzere Filistin'e gittiler. Aynı yolu, bir süre sonra, silahlı Kürtlerin de izlediklerini biliyoruz; Mustafa Barzani, Arap halkının mümtaz evladı Albay Nasır'ın sembolik bir Kürt katılımı isteklerini ve hatta ricalarını ısrarla reddediyordu; şaşırıyorduk ve o zamanlar Kürt-Yahudileri'ni bilmiyorduk. Pkk silahlıları da İsrael'e karşı savaştılar; bu, Kürt çizgisinde yepyeni bir durumdur. İsrael mi? Sadakat ve kin üzerinedir, kin duyuyordu ve ilk başlarda laik söylemli Pkk'lilere karşı, aşırı dindar Kürtleri örgütlemek İsrael'in de işine geliyordu. Pkk söyleminin, bir aşiret reisi olan ve aşırı dindar Barzani'ye karşı çevrilmesi de, Doğu illerinde, Kürt-tarikat olu-

şumlarını destekleme politikalarına denk düşüyordu. Doğu'da nim-devlet, silahlı ve şeriat taraftarı Kürt suikast timlerinin kurulması işte bu zamanlardadır. Tablo oturmaktadır.

Özetle ne cuntacı generaller ve ne de İsrael, Kemalizmi operasyonel saydılar. Sadece bir "lip-service" işlevi tanıdılar. Bu yüksek bir Kemalizm edebiyatı ile yoğun bir dinsellik programı anlamındadır. Bu model, diktatoryalarda bilinmektedir.

Ahmet Kenan Evren, işte budur. Darbeden önce hazırlamış olduğu ministrablelar listesi anılarında var. Hiç kuşkusuz bunlar içinde sabetayist olmayanlar da söz konusudur; amma bu yönlerini bilmediğini düşünebiliriz. Başbakanlık için Emin Paksüt'e göz koymuş olduğunu, anılarından çıkarıyoruz; Paksüt kabul etmemekle birlikte Profesör T. Feyzioğlu'nu önermişti. Feyzioğlu'nun birkaç gün başbakan olarak çalıştığı da anlaşılıyor ve sonunda cunta emekli Amiral Bülent Ulusu'da karar veriyor. Gerici cuntaların vazgeçilmez bakanları, ilke planında sabetayist idiler ve Bakanlar Kurulu'nda yerlerini aldılar.

Bu arada not edebiliyorum, yıllar süren değerli bir arşive sahip olduğunu bildiğim Gökyüzü, hem Kenan Evren'i ve hem de Bülent Ulusu'yu sabetayist nitelemektedir.[283] Şişli Terakki kayıtları, 1970-1971 mezunları arasında Rabia Nurgün Ulusu'yu da kaydetmektedir; "Rabia", Bülbülderesi'nde en çok rastladığımız kadın isimleri arasında olup "Aliye" ile yarış halindedir. Şişli Terakki kayıtlarını, "Ulusu" soyadının, sabetayistler tarafından kullanılmasının işareti kabul edebiliyoruz. Sabetayizmimiz, "ulu" tasvirine pek düşkündür; "ulu-soy" veya "ulu-kan" malum olmakla birlikte su'lu olanı, ayrıca dikkat çekiyor.

Amma ve lakin, araştırmalar da sürprizlidirler, şu kısa incelemede, su'lu soyadlarının frekansı şaşırtmaktadır. Sırayla, su-kan ve ak-su derken bir de ulu-su ile karşılaşmış oluyoruz. Dördüncüsü ise gök-su'dur.

Ne "Kenan" ve ne "Evren" üzerinde tekrar durmak ihtiyacını duyuyorum. Kerimelerine verdiği "şen-ay" ve "mir-ay" adları da artık ilgimizi çekmiyor ve hiç kuşkusuz, mitçi damadı Erkan Gürvit de, onomastique planda, bir sorun yaratmamaktadır. Küçük damat Maksut Göksu olup,[284] bu su'lu sürpriz işte buradadır. Diktatör Evren, başbakan ve damat seçerken su'lu olanları tercih

283) http://pub22.bravenet.com date 01/17/02.

284) Maksut Göksu'nun tkp'li olduğu işaretleri benim bilgilerime uymamaktadır, ikinci kez kurduğumuz Türkiye İşçi Partisi üyesi idi. Ancak seksen darbesine giderken, Tip, bana ve benim türlü düşünenlere bir kampanya açarak, Tkp ile birleşme yolunu seçti ki, çoğunlukla birlikte katılmış olması mümkündür. Kaldı ki ablası Yeter'i biliyorum, bu ad, "yeter" tam bu telaffuz ile,

ediyor ki not etmekle yetiniyorum.

Bir diktatör olarak su'lulardan ve İbraniyetten uzak kalamadığını tespit ediyoruz. Kemalizme ise hiç yakın olamamıştır. Kemalizm, diktatörün tabiatına göre fazla ince ve fazla hümanisttir; basit bir dünyası vardı. Anılarını okumak, hüzün veriyor; ilk iki idam haberi geldiğinde, kendinden müftehir olduğunu anlayıveriyoruz. Yargıçlar bile idam kararı verince kalemlerini kırıyorlar; hukuki değil, insanidir. Zaman zaman mecbur olmak, fakat yapınca üzülmek bir insanlık durumudur; Orgeneral Evren'de sadece kin durumu buluyoruz. Solcu liderler tutuklanınca, sevinçle ellerini çırpıyor ve öğretmen örgütleri liderleri mahkum olunca "oh" çekiyor. Sürekli işçi ücretlerinin yüksekliğinden söz ediyor ve "asmayıp da besleyelim mi" tarzında insana uygun bulamadığımız kelam ediyor. Kini var.

Hem "imamın oğlu" olduğunu tekrar ediyor ve sürekli ayet okuyor. Bir, okullara, mecburi din dersi koyduğunu ve bunu Erbakan'ın da yapamadığını haykırıyor. Ne güzel sözdür, /şecaat arzederken merd-i kıpti/ sirkatin söyler/ ; "kıpti", bizim Mısırlı dediğimizdir, yiğitliğini hikaye ederken, hırsızlığını anlatmaktadır, Kenan Evren'in hep yaptığı budur. Ağzını açtığı zaman, Kemalizmden ne alıp sattığını anlatmaktadır. İki, İmam Hatip mezunlarına her türlü fakülte kapısını açıyor ve böylece bu liselerden mezun olanların, bürokrasinin her yerine gelmelerinin yolunu açmış olduğunu biliyor. Demek ki bugün, Kenan Evren'in marifetidir; bilerek yaptığından hiç kuşku duymadım. Üç, bu tür liselerin ve İlahiyat Fakülteleri'nin sayılarını hızla artırıyor; bu, Erbakan'ı hapsedip, Erbakan'a partili ve örgütçü yetiştirme anlamındadır. Jön-Türkler, devlet memuru idiler, Ak-ist aşireti de öylece yetiştirdiler. Dört, Demirel'in, anayasaya aykırı olduğu için giremediği İslam Ülkeleri Konferansı'na Türkiye'yi sokuyor. Bu bir diktatorya'dır.

Böyle durumlarda "İşte paşam, Kemalizm budur" denmektedir.

Peki bu kıssadan çıkarılabilecek hisse nedir? Bu üçüncü büyük İçsavaşta terfilerde seleksion değil de-seleksiyon vardır, bunu okuyoruz. Kenan Evren'in orgeneral ve Genelkurmay Başkanı olmasını, ancak ve ancak, merdivenin her basamağında, en hak-etmeyeni seçmiş olmakla açıklayabiliyoruz.

İbraniyette de, fakat "bolluk" anlamında, taşınmaktadır; Yeter ile hem odtü'de ve hem de Birgmingham Üniversitesi'nde beraber olduk, tkp sempatizanı olmakla, uzaktık. Yeter, değerli fizikçi Hakkı Ögelman ile de evlenmişti, Mevhibe Hanım'ın kız kardeşinin oğlu olarak bilirdik. Yeter'in ise, Hakkı'dan önce ve sonra, ilkesel olarak, İbrani asıllılarla evlendiği veya "birlikte" olduğu akademik malumatımız meyanındadır.

Hiçbir zaman, tesadüfe bırakmadılar ve hak sahiplerini hep emekli ettiler.

Benim "Üç Kasım Tezleri", bu çözümlemelere dayanmaktadır. Bu nedenle, otuz beş yıldır yüksek bürokrasinin en çok istediği hükümettir, haberini veriyordum. Çünkü yetiştirdikleridirler. Ekleyebiliyoruz, Evren, bir anlamda pek talihsizdi ve çünkü, henüz bunları yetiştirememişti; amma o Kasım tarihinde hâlâ Genelkurmay Başkanı olsaydı, kendi diktasının veletlerini sandıkta temaşe eyleyince, "halk istedi" derdi ve resme başlamaz, şiire devam ederdi. İşte hisse budur.

Yazdıklarım şüphesiz, Darwinist'tir. Gizli tarihi, açık yazıyorum, anlamındadır.

Birinci Bölüme Birinci Ek

CIA: "TÜRKİYE'Yİ BİZ İSLAMLAŞTIRDIK"

İsyan'ın ikinci cildinde ikinci kez karşılaşıyoruz; Türkiye'nin, Musul'u, bu tümüyle "Kuzey Irak" demektir, almasını öneren de yine G. Fuller idi, H. Baker ile birliktedirler. Her ikisi de Yahudi kökenliler; Fuller, Türkiye'de daha çok biliniyor ve diğeri de daha çok bilinmeye adaydır.

Söyledikleri çok açık; "sol güçlüydü, karşısına İslam'ı çıkardık", demek ki, bir Washington programı idi ve Tağmaç ve Evren Darbeleri, bu programı uygulamak için yapılıyordu. Mülakatını buraya aktarıyorum. Gazeteci Devrim Sevimay'ın devrimci bir konuşma yapmış olduğunu görüyoruz; tebrik etmek durumundayız.

Güçlü bir solu, ancak İslamizm'i yerleştirerek önleyebilmeye çalışmak, Kemalizmin sonunu kabul etmek anlamındadır. Son, Kemalistlerin eliyle verilmiştir; "çifte ihanet" önermesinde bir yan işte budur.

Darbe Şefleri Tağmaç ve Evren'i, hiç şüphesiz, bunları hep desteklemiş orgeneralleri hiçbir zaman Kemalist sayamayız. Demek ki, yüksek komutanların Kemalizmi terki, daha yoğun ölçüdedir.

ESKİ CIA'CI GRAHAM FULLER'DEN TARİHİ İTİRAF

Komünizme karşı İslam'ı destekledik

Radikal İslam'ı, Sovyetlere karşı kullanmak istedik. Türkiye'de İslam, komünizme karşı çok efektif değildi. İslam zayıf ama solculuk güçlüydü. Türkler için de komünizm İslam'dan daha büyük tehlike görüldü. Bir yandan Türkiye'de demokrasinin güçlenmesini istiyorduk. Bir yandan da komünizmi zayıflatmaya çalışıyorduk. Sanırım çelişkili davrandık.

RÖPORTAJIN KÜNYESİ

KİM: Dünyanın en güçlü ülkesini ayakta tutan, en güçlü kurumlarından birinin, en önemli görevlilerinden biriydi. CIA için Ortadoğu'da 25 yıl boyunca istihbarat topladı, operasyonlara katıldı, teoriler üretti. CIA'da Milli İstihbarat Konseyi Başkan Yardımcılığı görevine kadar yükseldi. ABD'nin İran'la yakınlaşması gerektiğini savunduğu sürecin 1987'de İrangate Skandalı'yla son bulmasından sonra emekli oldu. 1990'larda Pentagon için teoriler üreten RAND Corporation'da çalıştı. ABD'nin dış politikalarını anlatan Foreign Affairs dergisine makaleler yazdı. En büyük buluşu "Ilımlı İslam" teorisi oldu. Son 5 yıldır hükümetle hiçbir ilişkisi bulunmamasına karşın Washington hala onun görüşlerine başvuruyor. 67 yaşında. Yay burcu. Bir kızı Avrupa'da akademisyen, diğer kızı da Arap ülkelerinden birinde diplomat. Halen eşiyle birlikte Kanada'nın en uç noktasındaki bir kasabada yaşıyor.

NEDEN: Çünkü yarın ABD seçimleri yapılacak. Çünkü Kerry'nin ya da Bush'un Türkiye için ne anlama geleceğini en iyi bilecek isimlerden biri. Çünkü bir gizli servis ajanı olarak uzun yıllar yaşadığı Türkiye'yi çok iyi tanıyor. O, Türklerin ismini en çok zikrettiği ama hakkında çok az şey bildiği CIA'cı.

NEREDE: Röportaj için Sultanahmet'teki Four Seasons Otel'de buluştuk.

NE ZAMAN: Graham Fuller'in 10 günlük Türkiye gezisini tamamlamasına sadece 7-8 saat kala 19 Ekim, 19.30-22.30 saatleri arasında.

NASIL: Orta boylu, orta kilolu, orta kalınlıktaki sesi, orta karar giysileri, orta irilikteki yüz ifadesi ve sonsuz zekasıyla önemsediği tek şey Ortadoğu. Sanki çocuğunun buluğ çağını izleyen bir baba gibi... Ya da kendi buluşunun ölçeklerini unutan bir [illegible]... Sanırım hala bu coğrafyanın peşinden koşmasının tek nedeni 67 yaşında, [illegible] çıkışını görme ihtiyacı!

YARIN

[illegible]

Son kitap çalışması için İstanbul ve Ankara'daki ... [illegible] ... Graham Fuller Türkiye'den ayrılmadan önce VATAN'a konuştu. Ortadoğu'nun en tanınmış CIA uzmanı ... [illegible]

Eski CIA görevlisi olarak anılmaktan hiç rahatsız değilim

[illegible]

AKP İSLAM DÜNYASI İÇİN İYİ BİR ÖRNEK

[illegible]

ABD'YE KARŞI TAVIRLAR ÇOK YERİNDE OLDU

[illegible]

Kemalizmin sonuna gelindi

[illegible]

40 yıldır tespih çekerim KIZIMIN ADI ANKARA

TÜRK USULÜ: Kanada'daki evimde Türk yemeği yapıyoruz. En çok da patlıcan yemeklerinizi seviyorum. Türk edebiyatını, uzun havalarınızı çok seviyorum.

ESKİ DOSTLAR: Ben Türklerin eski solcularını severdim. Onlar gerçekten daha iyiydi. Aziz Nesin, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Ruhi Su en sevdiklerimdi.

ANKARA: Büyük kızımın orta ismi "Ankara". [illegible] Ankara daha yerinde bir isim olarak geldi bana. Kendisi de bu ismiyle çok övünüyor.

TESBİH: 40 yıldır tespih çekerim. [illegible] ... Karım bir gün bunu hediye etti ve neredeyse 30 yaşından beri hep elimdedir.

KOMPLO: Türkiye komplo teorisi üretmede Arap dünyasından daha zayıf. Türkler yaşadıkları belgelerde hep ... [illegible] ... Dünya sevıyesinde bir numaralar.

DOTÜ: Haziran 2003'teki o ... [illegible] ... Önyargıyla beni reddettiler. Bu hep acıttı.

Vatan, 1 Kasım 2004

TARİHİ İTİRAF

1960'larda gizli servis ajanı olarak Türkiye'de çalışan, CIA'nın eski Orta Doğu Masası şefi Graham Fuller Vatan'a çarpıcı açıklamalar yaptı.

Son kitap çalışması için İstanbul ve Ankara'daki özellikle hükümete yakın kesimlerle görüşmeler yapan, eskinin CIAcısı, şimdinin teorisyeni Graham Fuller Türkiye'den ayrılmadan önce Vatan'a konuştu. Orta Doğu'nun en tanınmış CIA uzmanı olmasına karşın hakkında çok az bilgi sahibi olunan Fuller, özellikle 1960'lı yıllarını geçirdiği Türkiye'yle ilgili önemli açıklamalarda bulundu. CIA'nın gücünün kendisine her sözü söyleme özgürlüğünü verdiğini vurgulayan Fuller gerçekten de telaffuz edilmesi zor konularda bile çok rahat konuştu. "Beni çok yordunuz ama çok ilginç bir sohbet oldu" dedi...

Irak, Orta Doğu'nun Vietnam'ı oldu diyebilir miyiz?

İslam dünyası için, evet. Ama Vietnam'ın manası başlıca ABD içindi. Irak ise daha geniş bir kesimin Vietnam'ı oldu.

O zaman bu hezimetin anlamı da daha büyük?

En tehlikeli tarafı da bu olacak. Cihatçılar bunu bir zafer olarak görecek. Irak belki de İçsavaşa girecek. Ve iktidara ABD'nin yüzde yüz istemediği bir lider gelecek.

Peki bu cihatçılar sorununu başımıza ABD açmadı mı? Hatta CIA'nın Orta Doğu Masası Şefi olarak sorumlusu bizzat siz değil misiniz?

Efendim, zannederim radikal İslam'ı, siyasal İslam'ı ilk olarak biz yaratmadık. Biz icat etmedik. Ayrıca bütün dünya radikal İslam'ı Sovyetlere karşı kullanmak istedi. Sadece ABD değil. Bütün Arap dünyası,

Fuller'in İtirafı & Hikmetyar & Erdogan

Star, 10 Temmuz 2003

Avrupalılar, herkes Sovyetler bir hezimete uğrasın diye yardım ettiler. Parayla, silahla... Her şekilde...

Yeşil Kuşak ilk kimin fikriydi peki? ABD'nin değil mi?

Soğuk Savaş zamanında Sovyetlerin güneye doğru yayılmasını önlemek içindi. Fikir herhalde bizimdi. Ama o zamanlar bütün İslam devletleri de Komünizme karşı Müslümanlığın çok güçlü bir duvar olduğunu anlamışlardı.

Türkiye'de bu fikrin en ateşli savunucusu olarak siz biliniyorsunuz?..

Benim için şeref sayılabilir ama ben kabul etmiyorum. Tek bir kişi olarak bunu sahiplenemem. Suudi Arabistan'ın da büyük katkısı vardı. Herhalde babası ben değildim. Ama babasını kim bilir?

CIA'nin Orta Doğu Masası Şefi sizdiniz. En azından büyük katkı size ait değil mi?

Oldu tabii, belki bu kavram hakkında en çok konuşan bendim. Çok da haklı bir tezdi. Çok çok doğruydu. Komünizme karşı gerçek bir duvar oluyordu İslam.

Bu yüzden siz de bölgede sürekli radikal İslam'ı pompaladınız?..

Pompalamadık. Bizden evvel Suudi Arabistan yaptı bunu. ABD'nin Afganistan üzerindeki rolü daha büyüktü.

Peki Türkiye'yi niye kattınız bu kuşağın içine? Tam da Türkiye'de laik bir reform oturtulmaya çalışılırken?..

Çünkü Türkiye'de çok kuvvetli bir sol vardı. Aynı şekilde İran'da da... Hem 1950,1960'larda hem 70'lerde... Komünizm hareketi çok kuvvetliydi. Ve Türkiye'de İslam Komünizme karşı çok efektif değildi. İslam zayıf ama solculuk güçlüydü.

Ve ABD bunu tersine çevirmeye karar verdi, değil mi?

Hayır, biz hiçbir değişim getirmedik Türkiye'de.

Nasıl getirmediniz? Menderes'lerden bu yana sağ hükümetleri desteklemediniz mi?

Evet, doğru. Ama aynı zamanda Türkiye'de çok güçlü bir sol hareket de vardı. Ve Türkler için de Komünizm İslam'dan daha büyük tehlike görüldü.

Kimse durup dururken "Aa, solculuk çok kötü bir şeymiş, vazgeçiyorum" demedi ki... Bu ülkede bir sürü solcu ne işkencelerden geçti, kaç darbe yapıldı? Ve bunlar hep ABD desteğiyle olmadı mı?

Evet zannederim her zaman ABD biraz iki şekilliydi. Bir yandan Türkiye'de demokrasinin güçlenmesini istiyorduk. Bir yandan da Komünizmi zayıflatmaya çalışıyorduk. Sanırım çelişkili davrandık o zamanlar.

AKP İSLAM DÜNYASI İÇİN İYİ BİR ÖRNEK

Sonuçtan memnun musunuz peki?

Bence şu anda Türkiye çok iyi bir noktada.

Kişi başına düşen milli gelir 4 bin dolar seviyesinde. Hâlâ yolsuzluk, türban, çete meseleleriyle uğraşılıyor. Bu sizce iyi bir sonuç mu?

Arzu edildiği kadar gelişmediniz belki ama bu sadece Türkiye'nin problemi değil. Bütün dünyada böyle. Bizler de çok büyük problem var. Cinayetler, çürümüşlük... Ama siz beni nereye itmek istiyorsunuz, onu çok anlayamadım.

Hollywood'ta James Bond, Türkiye'de siz...

Böyle bir şöhretim olduğunu sanmıyorum.

Öylesiniz ve bu coğrafyada yaşayanlar için çok önemlisiniz. Bu yüzden sadece fikirlerinizi öğrenmeye çalışıyorum. Mesela, AKP'yi niye çok beğeniyorsunuz?

Yok, çok beğendiğimden değil. Ama bütün İslam dünyasında İslamcı partilerle diktatörlük arasında müthiş bir savaş var. Bu bütün bölgeyi bir istikrarsızlığa doğru götürüyor. O bakımdan AKP gibi bir partinin iktidara gelmesiyle artık bir nevi siyasal İslam problemi için çözüm bulunmuş oldu. Demek ki eğer AKP kökleri İslam'dan çıkan bir parti olmasına karşın, bu sözümü yanlış anlayabilirler ama, çok ılımlı bir İslam gibi de olsa artık entegre oldular. Türkiye'den hariç siyasal İslam normal bir parti haline gelmedi.

Yani AKP İslam dünyası için iyi bir model olabilir mi?

Model lafını sevmiyorum ama örnek diyelim. Eğer Türkiye'yi örnek görürlerse bu çok güzel olur. Bunu İslamcılığı çok sevdiğim için söylemiyorum. Bilhassa ABD'ye, İsrail'e karşı, yaşadıkları şartlara karşı İslam dünyasında büyük öfke var. Çok radikaller. Bunları evcilleştirmek lazım. Bu aşağılayıcı bir tabir gibi görünebilir. Amacım bu değil ama onların da realiteyi öğrenmesi gerekir, siyasi hayata iştirak etmesi lazım.

ABD'YE KARŞI TAVIRLAR ÇOK YERİNDE OLDU

Türkiye'nin bu süreçteki rolü nedir peki?

Türkiye'nin tecrübesi çok oldu. Ve zannederim bu tecrübenin

manası giderek Arap dünyasında da anlaşılacak. Müttefiki ABD'ye tezkerede "Hayır" diyebilen bir Türkiye... Şaron'a "Siz devlet terörizmi yapıyorsunuz" diyebilen bir Türkiye... Bunu söylemeye ne ABD ne de Avrupa cesaret edebiliyor. Ama böyle söylemek Başbakan Erdoğan'ın hakkıdır. Çok iyi yaptı. Bu bakımdan Türkiye ABD'ye karşı asıl bağımsızlığını şimdi ifade etmeye başladı ve İslam dünyasında da büyük tesir yaptı. İşte bu yüzden Türkiye bölgede büyük şeyler yapabilir. Kendi tecrübesini aktararak, nasihatle, Araplarla iyi ilişkiler kurarak İslam dünyasındaki öfkeyi yatıştırabilir.

Birinci Bölüme İkinci Ek

İKİ AYDIN KIYICISI: DÖNMEZER & ERMAN

İsim-bilimin, halk yığınlarında, tam bir bilim-oyun haline dönüştüğünü "Dönmezer" üzerindeki tartışmalar sırasında gördüm. Bir tarafa göre bu "dönme-zer" olmalıdır; "dönme", bildiğimiz anlamdadır ve converso karşılığıdır. İkincisini, "zer-rin" adı dolayısıyla da kullanıyoruz, "altın" demek olup böylece , "altın-dönme" açıklamasını buluyoruz. Diğer tarafa göre ise "dönmez-er" taksimatı daha uygundur ve "hiç dönmez" anlamını vermektedir. Her iki halde de, sabetayist bilinmektedir.

Başka nasıl olabilir ki, bu ikiliye ve öncekiler ile sonrakilere bakarak, ceza kürsülerinin sabetayistlerin tımarı olduğunu, ilk önce ve Gebze Kapalı'da, anlamıştım. Dönmezer, anılarında pek akademik kariyeri düşünmediğini ve tensip edildiğini söylüyor; o takdirde de anayasa hukukunu seviyor ve istiyor. Amma, o tarihte dekan, İslamcı, ancak yine sabetayist Ali Fuat Başgil, "Yerin ceza kürsüsüdür" diyor; boş kalmaması gerekiyordu. Akademik kariyer hep, seçilmiş olanların tensibi yoluyla dolduruluyordu, şaşmadılar.

Yanına Sahir Erman'ı aldı ve deklare bir İbrani asıllıydı; altmışlı yıllarda her ikisi "bilirkişi oldular." O sıralarda her aydın bir kez ünlü 142. maddeden yargılanıyordu, "bir sınıfın diğer sınıf üzerinde..." yollu bir ifadesi var ve dosyası Dönmezer-Erman ikilisine gönderilen, hapisane için çantasını hazırlıyordu. Profesör Dönmezer, hapisaneden bir önceki duraktır.

Bülent Ecevit'in Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk, Adalet Bakanlığı'nın idaresini Profesör Dönmezer'e bırakmıştı; Profesör Sahir Erman, daha önce ölmüştü ve Sami Türk, bu nedenle, Erman'ı vazifeye çağıramadı, Profesör-Hacı Türk ilahi adalete saygılıdır. Bu arada yeri geldi, en passant, peki, Profesör Türk de sabetayist mi? Bu sorunun cevabı çok mühimdir ve bu nedenle henüz sonuca ulaşmamış haldeyiz. Ancak, siyasi mahkumlara karşı gösterdiği şiddet, beni, düşünmek için, daha da zorlamaktadır. Artık aydına ve si-

Son ordinaryüsümüz Prof. Dönmezer öldü

Hocaların Hocası'ydı

Sulhi Dönmezer, 1938'de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Ceza Hukuku hocalığına başladı. Hukuk Fakültesi'nde bizzat kurduğu Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü ile modern ceza hukukunun temelini atarak kriminolojiyi Türkiye'ye getiren ilk bilimadamı oldu. Dönmezer, 1949 yılında profesör, 1953'te Hukuk Fakültesi Dekanı, 1957'de Ordinaryüs profesör ünvanlarını aldı. 47 yıllık hizmetinden sonra Hukuk Fakültesi'nden 1985 Şubat ayında emekli olan Prof. Dönmezer, 1975-80 yılları arasında Avrupa Konseyi'nce yedi bilimadamından oluşan Kriminolojik Bilimler Konseyi üyeliğine seçildi. Aydınlar Ocağı tarafından 75 ve 80'inci doğum yıldönümlerinde "Şeyhül Muderris" (Hocaların Hocası) seçildi. Dönmezer son olarak Ceza Kanunu Tasarısı'nı hazırlayan komisyondaydı.

Türk üniversitelerinin 'ordinaryüs' unvanına sahip son ismi, 1961 ve 1982 anayasalarının hazırlayıcılarından olan ve "Hocaların Hocası" olarak bilinen Ceza Hukuku Profesörü Sulhi Dönmezer 86 yaşında öldü.

Dün saat 05.00'te Gayrettepe'deki evinde vefat eden Ord. Prof. Sulhi Dönmezer, Bakanlar Kurulu'ndan çıkacak karar sonrası yarın devlet töreniyle toprağa verilecek. Dönmezer'in cenazesi, İstanbul Üniversitesi Merkez Kampusü'nde saat 10.00'da düzenlenecek törenin ardından Fatih Camii'ne getirilecek. Burada düzenlenecek devlet töreninin ardından Dönmezer'in naaşı Edirnekapı Şehitliği'nde toprağa verilecek.

HİÇ İKİNCİ OLMADI

Prof. Dönmezer 1,5 yıldır Metropolitan Hastanesi'nde kanser tedavisi görüyordu. Prof. Dönmezer'in oğlu Cemal Dönmezer kendisinin, kızkardeşi Zuhal'in ve kızı Ülkü'nün de İstanbul Üniversitesi'nde babasının öğrencisi olduklarını belirterek, "Bize vasiyeti, 'Doğruluk ve dürüstlükten ayrılmayın ve devletinize hizmet edin' oldu" diye konuştu.

1918'de İstanbul'da doğan Sulhi Dönmezer, eğitim ve akademik hayatında hiç ikinci olmadı, ilk, orta, lise ve üniversiteyi hep birinci bitirdi. 24 yaşında doçent, 31 yaşında profesör olan Dönmezer, 39 yaşında mesleğinin zirvesine çıkarak ordinaryüs unvanını aldı.

Dönmezer, 47 yıllık akademik hayatını yaş haddinden emekli olarak tamamladı. Emeklilik döneminde, yasadışı DHKP-C örgütünün Özdemir Sabancı suikastından sonra ses getirecek ikinci hedefi olarak seçildi. Dönmezer'e suikast hazırlığı yaptıkları öne sürülen ve kendisiyle ilgili bilgi toplamak için yakınının evine hizmetçi olarak giren Yasemin Atar ve 17 arkadaşı gözaltına alındı.

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, vefatından büyük üzüntü duyduğu Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer'in, "Hukuka adanmış yaşamı, çalışmaları ve yapıtlarıyla hukukçulara yol gösterici olmayı sürdüreceğini ve her zaman saygıyla anılacağını" belirtti.

BAŞBAKAN Recep Tayyip Erdoğan ise mesajında "Türk hukuk hayatının gelişimine yazdığı hukuk kitapları, yetiştirdiği hukukçular ile büyük katkısı bulunan Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, geride bıraktığı bu değerli eserlerle her zaman saygıyla anılacaktır" dedi.

■ Ali DAĞLAR-Mustafa KÜÇÜK

BAKAN ELİNİ ÖPMÜŞTÜ Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer son olarak "Ceza ve Tedbirlerin İnfazı Hakkında Kanun Tasarısı"nı inceleyen komisyona başkanlık etmişti. Çalışmalarını tamamlayan komisyon, Adalet Bakanlığını ziyaret ettiğinde, Bakan Cemil Çiçek, Prof. Dönmezer'in elini böyle saygıyla öpmüştü. ■ Fotoğraf: Rıza ÖZEL (a.a.)

ORDİNARYÜSLÜK KALDIRILDI

Profesörlükten sonra gelen ordinaryüslük unvanı, 27 Mayıs ihtilalinden sonra kaldırıldı. Bu unvan 1960 öncesinde, en az beş yıl profesörlük yapmış, bilimsel çalışmalarıyla kendini kanıtlamış öğretim üyelerinden kürsü yönetimiyle görevlendirilen kimselere veriliyordu. Dünyaca ünlü arkeoloğumuz Ekrem Akurgal (2002) ile yine dünyaca ünlü matematikçimiz Cahit Arf (1998), yakın zamanda kaybettiğimiz son iki ordinaryüstü. Dönmezer ise ordinaryüslerin sonuncusuydu.

yasi mahkumlara her aşırı şiddet de bunu arıyorum.

Artık aydınımıza her dehşetengiz şiddette ve her İslamlaştırma tertibinde, İsrael politikasına bakıyorum.

12 Mart Darbesi'nin Adalet Bakanı İsmail Arar'ı hatırlıyorum, aydınlara ne büyük kin duyuyordu ve aydın tarihimizde "balyoz hareketi" deniyor, balyozun bakanı ve kuşkusuz sabetayist idi. Yoksa Emniyet Şefi Mehmet Ağar da sadece soyadı "agar" olduğu için mi, "hacer" karşılığıdır, Adalet Bakanı yapıldı; sorular bir zincir olmaktadır. Cevap bulmak yerine, zincir imal ediyorlar ve bunları, aydınlara ve mahkumlarına vurmaktadırlar.

Türk'ün bakanlık işlerini emanet ettiği Sulhi Dönmezer'in elini öpmek, halefi Çiçek'e pek yakışmaktadır. Çiçek'i incelemeyi, On Altı Türk Devleti'nden birisi olan Hazar Devleti'ni araştırma dönemine bırakmış durumdayım. Göreceğiz, Kırım'a uzanmak zorundayım ve Çiçek'e, bir çiçek bulmak durumundayım.

Şalom adını ise, "Selam", Müslim ve "Selami" olarak taşımak da mümkün olmakla birlikte, daha çok ya "Barış" ya da "Sulhi" olarak Türkçeleştirebiliyoruz. Onamastique ve lenguistik planda "Şalom" ile "Sulhi" aynı yerdeler.

Amma ne var ki, Profesör Sulhi Dönmezer'in, aydınımıza hep bir cenk havasında yaklaştığını ise biliyoruz. O halde adının Şalom'la bir bağlantısını kuramıyoruz.

İkinci Bölüm

VATAN KURTARAN DİPLOMATLAR

Çok sonra ve birdenbire kurtardılar.

Nasıl kurtardıklarını bilemiyoruz ve çok büyük bir ihtimalle devlet arşivinde ve Dış İşleri Bakanlığı kayıtlarında hiçbir iz yoktur; olsa, izini duyabilirdik. Duymuyoruz.

Ayrıca bu zamanlarda, İkinci Dünya Savaşı, Türkiye, siyaseten Hitler Almanyası'na meylediyordu ve içerde, devlet organlarının kucağında, Profesör Togan ve Üsteğmen, daha sonra Albay Türkeş'in de içinde oldukları ırkçı siyasal organizmalar yetiştiriliyordu; Dışişleri bürokrasisinin hoş karşılamasını da bekleyemeyiz. İlaveten, palyatif "Varlık Vergisi" işinde hem esen güçlü Alman rüzgarının etkisini ve hem de Berlin'e yaranma eğilimini arayabiliriz. Öyleyse, hiç duyulmadığı kesindir.

Daha da önemlisi, sonradan vatan kurtaran bu aslan diplomatlarımızın hiçbirisinde de, geçmişlerinde, böyle bir iddiayı okuyamıyoruz. İçlerinde, en öndeki kurtaran-diplomatın anı diyebileceğimiz bir yazısı olduğunu biliyoruz ve ne yazık, burada ise, ne açık ne de dolaylı bir işaret göremiyoruz.

Bir skandal mı? Araştırmak durumundayız. Araştırdığımızda da Salvo Yeşua Loya adlı birisinin şu kaydına rastlıyoruz: "Günlerden bir gün Mayıs 1986'da, 'acaba Türkiye'de Yad Vashem'e teklif edilecek bir kahramanımız yok mu" sorusu ile karşılaşılmış ve 6 Kasım akşamı, derneğimizde konuk olan Naim Güleryüz, bu soru dolayısyla Avram Galante'nin 1947 yıllarında yayınlanmış notlarını hatırlar. Galante, eserinde, Rodos Konsolosu Selahattin Ülkümen'den bahsediyordu.[285] "1986 yılında, hayatta olup olmadığı meçhul olan bu kişi aranmaya başlandı ve durum Yad Vashem'e bildirildi." Demek ki, 1980 yıllarında, Türkiye'de, "Yahudileri kurtaran bir kahraman" aranıyordu ve bu tarihte Selahattin Ülkümen aranıyordu amma kahraman olduğunu pek bilmiyordu. O tarihte Antakyalı bu emekli konsolos, Rodos Konsolosluğu'nu bombalayan Almanlardan bir harp tazminatı almaya çalışıyordu. Sonuçta, Almanya'dan bir harp tazminatı alamamakla birlikte, Yad Vashem[286] vasıtasıyla, İsrael'den bir madalya almayı başarabilmiş görünmektedir. Sonunda çok se-

---

285) Türkiye Yahudiliği'nin güvenilir tarihçisi Profesör Galante ise şunları yazmaktadır: "Devant ces menaces, chacun fit de son mieux pour échapper au calvaire. Les Juifs de nationalité turque et les femmes de nationalité turque mariées a des Juifs de nationalité italienne qui avaient conservé leur nationalité, furent ainsi que leurs maris, protegés grace a l'énergique intervention du Consul turc Selahattin Ülkümen, qui sauva de la mort quarante deux personnes. Il est un devoir de relever la grandeur d'ame et la magnanimité do Consul, qui, avec reconnaissance, mérite d'etre noté ici." Profesör Galante, bu bilginin kaynağını da açıklamaktadır: "Ces notes concernant la déportation me furent données par Moise Elie Soriano, qui échappa a la déportation, grace a la nationalité turquede sa femme." Buna mukabil, Ülkümen'de, bu bilginin karşılığını bulamıyoruz.
Ülkümen'in Yad Vashem'den madalya almadan önce yazdığı ve *Güneş* gazetesinde yayınlanan anılarında sadece şunu okuyoruz: "Otuz dokuz Türk kayıkçısının, sorgusuz, yargısız kurşuna dizileceklerini haber aldım. Bana anlatılanlara göre, bunların ellerinden kayıkları, silah tehtidi ile, zorla alınmıştır. Bu masum insanlar, kurşuna dizilirlerse ben, bunu, dostluğuna o kadar önem verdiğiniz hükümetime duyurmak mecburiyetinde kalırım. Hükümetimin tepkisi ne olur, onu bilemem." Konsolos Ülkümen, bu sözleri, işgalci Alman General'e söylüyor, bunların Türk kayıkçıları ve "İtalyan askerlerini Anadolu kıyılarına kaçırmak suçundan, kurşuna dizilmek üzere, tutuklanmış" olduklarını ekliyor. "Tutuklanan Türk kayıkçıların eş, akraba ve çocukları konsolosluğa gelerek feryada başlamışlardı" da demektedir.
Avram Galante, *Histoire des Juifs de Turquie*, Tome VII, Editions Isis, pp. 284-285.
Emekli Diplomat Selahattin Ülkümen'in Anıları, *Bilinmeyen Yönleriyle Bir Dönemin Dışişleri*, Gözlem, 1993, s. 50.
Galante, malumatı, nazi kampına gönderilmekten kurtulan, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı bir Yahudi'den aldığını bildiriyor; Türk uyruklulanın, diğerlerinden ayrıldığı anlaşılmaktadır ve Galante 42 Yahudi, demektedir. Ülkümen ise, 39 Türk kayıkçısını kurtardığını ifade ediyor. Bu bir yana, Ülkümen'in adı, Yad Vashem'e bildirilirken, Ülkümen, Almanlardan tazminat peşinde idi, not etmiştim; ancak Profesör Galante, Türk Konsolosluğu'nu Almanların değil İngiliz uçaklarının bombaladıklarını ileri sürüyor.

286) "YAD Vashem (The Heroes' and Martyrs' Authority). The official Israeli authority to commemorate the heroes and martyrs who died in the Holocaust. The name, meaning monument and memorial, is derived from the Bible."
Bernard Reich, *Historical Dictionary of Israel*, London, 1992, p. 276.
Burada "yad", abide, anlamındadır ve holokost kurbanları ve kahramanlar ile ilgili, en yetkili Israel Kurumu olarak biliniyor.

Yahudileri kurtaran Türk diplomat anıldı

Selahattin Ülkümen

İKİNCİ Dünya Savaşı'nda Avrupa'da hayatlarını tehlikeye atarak binlerce Yahudiyi soykırımdan kurtaran diplomatlar, Birleşmiş Milletler'de düzenlenen bir programla anıldı. Anılan diplomatlar arasında, savaşın son yıllarında Rodos'ta konsolosluk yapan Selahattin Ülkümen de bulunuyor.

ABD'deki çeşitli Yahudi kuruluşlarının "Hayat Vizesi-Erdemli Diplomatlar" adıyla düzenlediği etkinlik çerçevesinde, BM'de 24 ülkede 300 bin Yahudiyi Nazi soykırımından kurtaran 80 diplomatın resimlerini içeren bir fotoğraf sergisi açıldı. Sergide 1944-45 yıllarında Rodos Adası'nda Türk Başkonsolosu olarak görev yapan Ülkümen'i, halen BM Cenevre ofisinde Protokol Müdürlüğü yapan oğlu Mehmet Ülkümen'le birlikte gösteren fotoğrafı yer aldı. "Hayat Vizesi" programının düzenleyicisi Eric Saul, BM'deki serginin açış konuşmasında, "Müslüman Türk diplomatı Ülkümen hayatını ortaya koyup Yahudileri kurtardı. Ama Nazi'ler kurtarma operasyonunun hıncını almak üzere evini bombalayıp asil Türk diplomatının hamile eşini öldürdüler" dedi. Mehmet Ülkümen, 90 yaşındaki babasının İstanbul'da yaşadığını, sağlık nedenleriyle toplantıya gelemediğini belirtti.

■ Doğan ULUÇ/NEW YORK

Hürriyet, 4 Nisan 2003

vinse ve Sevgili eşi Mihrinisa'dan doğma oğlu Mehmet, Birleşmiş Milletler'de protokol müdürlüğü elde etse de, bu işte bir dahli yoktur, belgeler, bizi buna, inandırıyor.

Kesin olan şudur; Alman işgali ile Rodos Yahudileri toplama kampına götürülürken bir kısmı kurtulmuştu, kurtulanların içinde, az sayıda, Türk tebası Yahudiler de bulunuyordu. Nasıl ve neden kurtuldukları bilinmiyor ve Konsolos S. Ülkümen'in de bir bilgisi olmadığını anlıyoruz. Olsa, bir not düşerdi ve kaldı ki, hiçbir yerde, Yahudileri kurtarmış olduğunu ileri sürmemektedir, tekrarına ihtiyaç duyuyorum.

SELAHATTİN İDRİS ÜLKÜMEN

Antakyalı İdris Antebi'nin oğlu olan, 1934 yılında Siyasal Bilgiler'den mezun Selahattin'e bir de "idris" adını *Şalom* gazetesi uygun görüyor, aslında righteous gentile, "Musevi olmayan dürüst" nişanını da Türkiye Yahudileri'nin icat ile realize ettiklerini görüyoruz.[287] Bu soyadının "Antebi", Yahudi-

287) Şalom'un, 27 Haziran-11 Temmuz 1990 yazıları, Ülkümen'in anılarında, yeniden yayınlanmış durumdadır.
Selahattin Ülkümen'in Anıları, op. cit, s. 153.
Guggenheimer & Guggenheimer, "Antebi" soyadını, "Antebi" ve "Antibi" olarak da yazılıyor, ad ➡

ler ve Baruh Pinto'ya göre de, "the Jews living in Turkey" tarafından taşındığını biliyoruz. Kuşkusuz bu işaret bir sonuç için yeterli olmaktan uzaktır, amma, Antakya'da ve hâlâ "Cripto-Jews olduğunu biliyoruz, ayrıca "antaky", antakyalı, adını da İbrani isim-sözlüklerinde buluyoruz.

Antaki Ülkümen'e kahramanlık yolunu açanların başında Naim Güleryüz'e rastlıyoruz, Naim Güleryüz de, "Beş Yüzüncü Yıl Vakfı" yöneticilerindendir. Bu "Vakıf", İspanya'dan çıkarıldıkları vakit, 1492, Osmanlı-Türkiyesi'nin, Yahudilere kapı açan tek ülke olduğu iddiasındadır ki gerçekdışı olduğunu göstermeye sürekli çalışıyorum. Böylece, Antaki Ülkümen'i keşfedenlerin güvenirliklerinin meşkuk oluşunu tespit ile başlamış oluyoruz.

Hayır, İspanya'da Yahudilere uygulanan ilk büyük katliam 1392 tarihinde oldu; çıkmaya başladılar ve dağıldılar, her tarafa gidiyorlardı. Türkiye'ye de geldiler ve bu tarihte Osmanlı emirliğinde dini tahakküm yoktu ve özellikle Yıldırım'ın yenilmesiyle başlayan İçsavaş döneminde, nerede ise bir no man's land izlenimi veriyordu, çıktılar. Hiç kimse davet etmedi, ihtiyaç da yoktu ve bunlara ya "avdeti" ya da "kendigelen" deniyordu; bu ad, "kendigelen",[288] kapı açıldığı söylencesini yalanlamaktadır, tekraren not etmiş haldeyim.

Diğer taraftan, İsyan'ın birinci cildinde, Türklerin, dar zamanlarında, Yahudilere kapı açan tek kavim olduğu masalının da, İsrael diplomasisi tarafından uydurulmuş olduğunu gösterebilmiş durumdayım; sevdirmek istediklerini anlıyoruz. Bu icat, herhalde, Ben-Gurion'un, Türkler ile Yahudilerin birbirini tamamlayan kavimler oldukları formülünü de destekler niteliktedir. Öyleyse, "vatan kurtaran diplomatlar" senaryosu, yine, Yahudilerin bir marifeti olarak ortaya çıkmaktadır. Bunu bir daha kayıt ediyoruz. Başlangıçta, hipotez telakki edebiliriz, bizim işimiz hipotezi sınamaktır ve bunu yapıyoruz.

Kahramanımız Ülkümen, bütün iddianın aksine, Türk Dışişlerinde konsolos olarak kalmış görünüyor, yükselmemiş; bu, diplomasinin dışında kalmıştır, anlamındadır. Görevi dolayısıyla yolsuzluk suçlamalarıyla karşı karşıya geldiğinden de, anıları dolayısıyla, haberdar oluyoruz;[289] yargı önünde ak-

---

ve soyadları arasında göstermektedir. Baruh Pinto da, Türkiye Yahudileri'nin taşıdıklarını haber veriyor.

H. W. Guggenheimer and E. H. Guggenheimer, *Jewish Family Names & Their Origins – An Etymological Dictionary*, Ktav, 1992, p. 31.

Baruh B. Pinto, The Sephardic Onomacticon, İstanbul, 2004, s. 57.

288) İstanbul Üniversitesi'nde, Hukuk Fakültesi'nde, Doç. Dr. Abuzer Kendigelen'e rastlıyoruz. Bu soyadı tarihsel mi, bilemiyoruz; ancak en azından bir kalıntı olduğunu düşünebiliyoruz. *Hürriyet*, 30 Nisan 2004.

landığı anlaşılmaktadır, amma, bu nedenle de, konsoloslukta kaldığını düşünebiliyoruz. Rodos Adası, konsolos olarak bulunduğu yerlerden birisidir; elçi ve büyükelçi payesinin verilmediğini çıkarabiliyoruz.

Konsolosların, eğer ve ansızın bir ünlü çifti evlendirmemişlerse, bırakacak anıları olmadığını da biliyoruz. Ülkümen'in ise, İkinci Dünya Savaşı'nda görev yaptığı Rodos Konsolosluğu'nun bombalanması, en önemli anısıdır. Ülkümen, "Musevi olmayan dürüst" madalyasını aldıktan sonra, bombalanma, Yahudiler tarafından ve bu arada *Hürriyet* gazetesince, Ülkümen'in Yahudileri toplama kampından kurtarmasına bağlanmıştır ki pek tartışmalıdır.[290] Bir kez, Konsolos Ülkümen'in, yargı kararıyla da teyit edilen dürüstlüğünü kabul etmekle birlikte, Ülkümen'in, "Musevi" olmasa da, İbrani asıllı olduğunu düşünmek durumundayız; bu iddianın, en azından, tartışmaya açık olduğunu tespit edebiliyoruz.

İkincisi, burada kaynak olarak, Galante'ye dayanıyoruz, Profesör Galante de, konsolosluğun bombardımanı meselesinde başka bilgiler veriyor, şu var: "Les avions et les navires anglais continuaient a bombarder Rhodes. Une bombe éclatá sur le Consulat Turc ou il y eut des blesses. Le consul, faute de communications entre Rhodes et la Turquie, se rendit, pour soigner ses blessés, a Athenes par voie de Pirée, tandis qu'on le croyait en Turquie." Çok net olarak Profesör Galante, Rodos'u, Büyük Britanya uçak ve harp gemilerinin bombaladıklarını yazıyor ve Türk Konsolosluğu'nun da bu sırada bombalandığında kuşku bırakmıyor. Ülkümen ise, harp gemilerinden hiç söz etmemekte ve "uçak bir Alman uçağı idi" demektedir. Dolayısıyla, Ülkümen'in Yahudileri kurtardığı için, Konsolosluk Compound'ının da Alman uçakları tarafından bombalandığı yollu Yahudi-kaynaklı iddiaları, ciddiye alamıyoruz. *Hürriyet* gazetesinin çıkışı ile İsrael Devleti'nin kuruluşu arasındaki senkronizasyona da, *Tekeliyet* dizisinde, parmak basmıştım. Şimdi bir kez daha ve belgelerle, tekzip edebiliyoruz.

---

289) "Soruşturma için merkeze çağrılmıştım. Bakan, Hariciye'nin kazip, yalancı, şöhretlerinden olmayan, oturduğu koltuğu hakkıyla dolduran, kişilik sahibi Hasan Esat Işık idi. Memurin Muhakemat Kanunu'na göre, Bakan'ın izni olmadan bir devlet memuru yargılanamazdı. Önce izin vermek istemedi. Üzerime sürülmek istenen şaibenin kalkması ve aklanmak için, mahkeme huzuruna çıkmayı kendim istediğimi, ısrarla söyleyerek muvafakatını rica ve müşkülatla alabildim. Ve yetkili mahkemenin verdiği, oybirliği kararıyla beraat ettim."
Selahattin Ülkümen'in Anıları, s. 21.

290) "Ülkümen'in Musevilere yardımları nedeniyle, Rodos Konsolosluğumuz Naziler tarafından bombalandı, Ülkümen'in hamile eşi ağır yaralandı."
"Bizim Schindler'ler", *Hürriyet*, 15 Mayıs 2001.

Peki, Türklerin Schindler'i Olmasın mı? Hayır, Olsun!

Üç Türk Schindler'ine Üstün Hizmet Madalyası

Dışişleri Bakanlığı, 2'nci Dünya Savaşı'nda Yahudileri kurtaran 3 Türk diplomatına bugün törenle "Üstün Hizmet Madalyası" verecek.

- **Necdet Kent (Emekli Elçi):** Marsilya'da toplama kampına giden bir trenden Musevileri indirip Türk kimliği verdi.
- **Namık Kemal Yolga (Emekli Elçi):** Paris'te görevdeyken pek çok Musevi vatandaşımızı teslim alıp kurtardı.
- **Selahattin ÜLkümen (Emekli Konsolos):** Rodos'tayken 42 Musevi ailenin toplama kampına gönderilmesini önledi.

Kızılhaç Başkanı: Türk olacağım

Almanya'nın Bremen Eyaleti'nin Kızılhaç 2'nci Başkanı Ulrike Schreiber, İçişleri Bakanlığı'na başvuruyor.

"Türkleri çok seviyorum"

"Türkiye'yi ve Türkleri çok seviyorum. Her yerde Türkiye'nin gönüllü elçisiyim. Atatürk'ün devrimlerine ve yarattığı ülkeye hayranım. Bundan sonraki yaşamımı Türkiye'de Türk vatandaşı olarak sürdüreceğim."

Hürriyet

Türkiye Türklerindir

15 Mayıs 2001 Salı | Kurucusu: Sedat Simavi 1896 - 1953 | Fiyatı: 250 bin TL

Hürriyet, 15 Mayıs 2001
Not: Hürriyet, Kent'in yerine Mukaddes Öztekin'in fotoğrafını koymuştur. (D. K.)

Bu arada da, "Schindler" listelerinin de bir skandal olduğu *New York Times*'ta sürekli yazılrken, *Hürriyet*'in, bunda bir haber değeri bulamadığını da, en passant, not ediyorum. Burada ele alıyoruz. Devam ediyorum.

Profesör Galante, o sırada, Türk Meclisi'nde Niğde saylavı idi ve "s'adressa au Ministere des Affaires étrangeres pour avoir des nouvelles du consul," konsolostan haber almak için Dışişleri Bakanlığı'na sorduğunu da haber veriyor ve Bakanlığın da, birkaç aydan beri konsolosluktan haber alamadığı cevabı elde ediyor ki, bu da, Türk Dış İşleri Bakanlığı'nda hem bombardıman ve hem de deportasyon hakkında bilgi olmadığı anlamına gelmektedir. Nitekim, tam burada, Galante'nin "l'enigme de la déportation n'était pas devinée" notunu okuyoruz;[291] deportasyon bulmacası hâlâ çözülememişti, anlamındadır.

Konsolosun anılarının hiçbir yerinde, toplama kampına gönderilmek üzere Yahudilerle ilgili bir işarete rastlamıyoruz, o tarihte saylav ve Profesör Avram Galante, Türk Konsoslosluğu'nun, Büyük Britanya uçak ve harp gemileri tarafından bombalandığı iddiasındadır ve tekrar ediyorum, başka bir işaret görmüyoruz. Ayrıca Ülkümen, bu bombardımanda sevgili eşi Mihrinisa'nın da yaralandığını haber vermekle birlikte, hiçbir yerde Nisa'nın ölümünü, bombardımana bağlamamaktadır. Fakat bundan sonra, önce Türk Dışişleri Bakanlığı'nı ve sonra da Alman Devleti'ni, daha sonra da Kenan Evren'i, tazminat talebini muhtevi arzuhaller ile bombardımana tabi tutmaktadır. Bu dilekçelerde de, bir kurtarıcılık iddiası yoktur ve Dışişleri'nin verdiği cevaplarda da, bir sahiplenme veya konsolosu haklı görme emaresine rastlamıyoruz. Hele hele muhatabın bir "vatan kurtaran aslan" olduğu intibasını ise hiç alamıyoruz; önümüzde çok sıradan ve bürokratik havale yazıları var. Bunu da, Türk Dışişleri'nin bu kahramanlıktan haberdar olmadığı yollu anlamak zorundayız.

Peki sonradan haberdar oldu mu? Ülkümen'in dilekçe bombardımanına, Dışişleri Bakanlığı'nın verdiği cevaplardan birisini buraya aktarmak istiyorum, 28 Ocak 1983 tarihli olup, "Emlak Dairesi Başkanı" Ergun Sav imzasını taşımaktadır.[292] Şöyle başlamaktadır: "İkinci Dünya Savaşı'nda Rodos'un Alman Silahlı Kuvvetleri tarafından havadan bombalanması sırasında uğradı-

---

291) *Histoire des Juifs de Turquie*, op. cit., p. 286.

292) Ergun Sav, Dışişleri'nde, sanatla ve tiyatro ile ilgili entelektüel bir diplomatı, daha sonra tiyatro ile uğraşan Gencay Can'ın ilk kocasıdır, Gencay Sav, Kamuran Gürün ile evliliğiyle, Gencay Gürün olmuştur. Mektuplar, Ülkümen'in anılarındadır.
Selahattin Ülkümen'in Anıları, ekler.

Konsolos Ülkümen & Eşi Mihrinisa

ğınız zararın tazmini talebeniz Federal Alman makamlarına intikal ettirilmiş, dilekçelerinizde belirtilen görüşler ve ileri sürülen belgeler üzerinden tazminat ödenmesi için gerekli girişimler yapılmıştır." Aynı yazıda sonuç da bildiriliyor; "bu kesin ifadeye rağmen hukuki açıdan ve siyasi planda yapmış olduğumuz sonraki girişimler sonucunda da Federal Almanya makamları tarafından her hangi bir ödenmesine imkan bulunmadığı anlaşılmıştır." Ne yazık, bu "vatan kutaran aslan" bir tazminat alamamıştır, üzülüyoruz.

Yalnız bu mektubu, buraya, üzüntümü dillendirmek üzere iktibas etmedim, bizi ilgilendiren tarafları var. Bir, Dışişleri Bakanlığı Emlak Dairesi, Rodos'un havadan bombalanmasından söz etmekle birlikte, Türk Konsolosluğu'nun Alman Silahlı Kuvvetleri tarafından bombalandığı ifadesine yer vermemektedir. İki, cevabi yazıda, Türk Konsolosluğu'nun hasara uğradığı işareti de yoktur; bu eksiklik, bizi, hasara uğradığını kabul etsek bile, bunun Alman uçaklarının işi olduğuna dair bilgi olmadığı noktasına götürmektedir. Üçüncüsü, Türk Dışişleri'nin, Ülkümen'in arzuhalini Bonn'a intikal ettirirken sadece, Ülkümen'in sunduğu belgelerle yetinmektedir ve Bakanlık'tan bir ilave olmadığını mutlak olarak anlıyoruz. Dördüncüsü, en azından o vakit, 1983, Türk Dışişleri Bakanlığı, Ülkümen'in "vatan kurtaran aslan" olduğunu bilmemektedir. Bilseydi, bu İsrael için kahramanının gönlünü alacak bir kelam edilirdi; "Kahramanlığınız mutlak yüksek takdirlere mazhar olacaktır", uygun bir ifadedir ve nakıstır ve teessüf ile müşahede ediyorum.

Şöyle özetleyebiliriz: Alman Naziler, iyi ilişkiler içinde oldukları ve Almanya'ya savaş ilan etmemiş, sonuna kadar, silah yapımında da kullanılan ham madde dahil dış ticareti sürdürmüş, Churchill ve Roosevelt'in rica ve baskılarını "idare" edebilmiş Türk Devleti'nin tebası olan Yahudileri, işgal ettikleri her yerde, toplama kamplarına götürmemişlerdir. Bu bir, kaldı ki, ikincisi, Rodos'ta nazilerin toplama kampına götürmedikleri Yahudiler, Türk uyruklularından çok fazladır; Profesör Galante, kurtulanlardan derlediği bilgilere göre bunların listesine çıkarmış durumdadır. Öyleyse, kurtulan Türk uyruklu Yahudilerden birisinin veya daha çoğunun, kurtuluşlarını, Türk Konsolosluğu'na bağladıklarını düşünebiliriz ve bu çok doğal olmalıdır. Nereye bağlayabilirlerdi ki, fakat, bu bağlamadan, ne Konsolos Ülkümen'in ve ne de Dışişleri Bakanlığı'nın bir haberi olmadığını da görüyoruz.

SCHINDLER SKANDALI

Bir yanında, İsrael Yahudileri ile Türkleri bir tek kavim yapma çabaları var; aslında diğer tarafta, önde gelenler ve önde gidenler, buna, çoktan razı olmuş görünüyorlar. Önemli olan, öbür tarafı, Yahudiler ile Türkleri, bir potada eriterek bir kavim çıkarma işine ikna etmektir. Bu da, Türklerin, Yahudileri ne çok sevdiklerini ve ne büyük kahramanlıklar yaptıklarını ortaya atmakla mümkündür; doğru değil mi? Milleti, "acıda ve sevinçte ortaklık" olarak tarif etmekte gerçeklik payı büyüktür. Demek bir "ortak tarih" yazmaya ihtiyaç duyuyoruz, çünkü, bu ortak tarih zenginleşirse, Ben-Gurion'un, "tamamlayan kavimler" formülüne yaklaşmak kolaylaşmaktadır, "öyle düşünüyoruz."

İspanya'dan kovulan Yahudilere, yalnızca Sultan Bayezid'in kapıları açtığı masalı, bu yolda bir icat idi ve İsrael Dışişleri Bakanlığı'nın marifeti olduğunu artık biliyoruz. Bu "Türk Schindlerler Masalı" da, a, şimdi "skandal" diyebiliyoruz, aynı yerdedir; Türk diplomatlar, Yahudiler için hayatlarını risk etmişler ve birer "Schindler" çıkmışlar; şimdi buradayız.

Ama bunda yüksek dozda bir kompleks enferiote izi de buluyoruz; bu şudur, dünyada kimin adı duyulursa, mutlaka bizde ikizleri olmaktadır. Öyle değil mi? Şu Ak-ist komplo'nun taşra yüzlü nazırlarının hepsinin bir Hollywood kopyasını buluyoruz. Her gün New York'u alt-üst eden bir Türk ile ilgili bir haberle uyanıyoruz; doğrusu bunları alel ıtlak sabetayist teşhis etmek de zor olmuyor, ancak, bunu ayrı tutuyoruz. "Bizim Schindlerler" bu kategoriye de giriyor; doğrusu bir Schindler'imiz olmamasını kendimize yakıştıramıyoruz. Öyleyse, biz Türkler için Schindler'siz yaşamak, ölmekten beterdir; çünkü kompleksimiz var.

Kısaca şudur; 1982 yılında Thomas Keneally bir roman yazıyor, Oscar Schindler adlı bir Yahudi işadamının, İngilizce "crook" diyebiliriz, alkolik, kadın düşkünü ve Nazi işbirlikçisi olmasına karşın, bir liste hazırlayarak 1000 Yahudi'yi ölümden kurtardığı, bu romanın konusudur. Keneally, Schindler'i romanesque yapıyor ama yine de yayılma alanı sınırlı kalıyor; asıl Yahudi sinemacı Spielberg, bunu "Schindler List" adıyla film yapınca ve hiç kuşkusuz film de Oscar alınca, Schindler Listesi, film olmaktan çıkıp tarihleşiyor. Böylece "Schindler" adı, Yahudi kurtaran kahraman ile özdeşleşiyor ve

büyük bir kompleksliliklе biz geri kalamıyoruz. Ülkümen elde bir, listeyi artırmaya başlıyoruz ve çoğaltıyoruz.

Güzel, ancak, 2004 yılının sonu, bir skandala gebe görünüyor. Böyle bir liste olmadığı anlaşılıyor; ayrıca listenin yapıldığının iddia edildiği tarihte, Schindler'in, bir SS subayına rüşvet vermekten hapiste olduğu da gösteriliyor ve demek ki tam bir skandal ile karşı karşıyayız.

Katkı 33

Dinitia Smith

THE SCHINDLER SCANDAL

An authoritative new biography of Oscar Schindler, the German businessman who saved more than 1,000 Jews from the Nazis, clashes sharply with his idealized portrayal in the Oscar–winning 1993 Steven Spielberg movie "Schindler's List" and the 1982 historical novel by Thomas Kenealy that inspired it. The Schindler, who emerges in the latest account –based on interviews with Holocaust survivors and newly discovered papers, including letters stored in a suitcase by a mistress– is far more flawed than the one depicted in the movie and novel. Even so, scholars say, the fresh revelations about Schindler's darker side cast his moral transformation into starker relief.

To begin with, there was no Schindler's list.

"Schindler had almost nothing to do with the list", said David M. Crowe, a Holocaust historian and professor at Elon University in North Carolina, whose book, "Oscar Schindler: The Untold Account of His Life, Wartime Activities and the True Story Behind the List", was

published this fall by Westview Press.

In the film, Schindler, played by Liam Neeson, is shown in 1944 giving the Jewish manager of his enamelware and arm factory in Krakow, Poland, the names of Jewish workers to be taken to the relative safety of what is now the Czech Republic. But at this time, Mr. Crowe said in a telephone interview, Schindler was in jail for bribing Amon Göth, the burutal SS commandant played by Ralph Fiennes in the film. And the manager, Itzak Stern, Ben Kingsley, was not even working for Schindler then.

The New York Times, November 24, 2004.
"The Schindler Scandal" adını ben koydum.

İçkici, kadın düşkünü, reddettiği iki gayri meşru çocuğu olan ve müflis Oscar Schindler'in, Yad Vashem'e, ödülünü alması için, 1958 yılında bildirildiğini öğreniyoruz; Yad Vashem ilgi göstermemişti. Ne zaman Yahudi sineast Spielberg bu filmi yaptı, 1993 yılında idi ve Oscar Ödülü aldığını da biliyoruz, Yad Vashem, Schindler'e ve dul eşi Emilie'ye ödüllerini vermekte gecikmiyordu; kuşkusuz Schindler, artık ölmüştü. Amma Schindler'in metresi, bir bavul dolusu mektup ve belgeleri, Yahudi Profesör David Crowe'a verince, profil değişiyordu. Schindler'in sahteci kişiliğin ortaya çıkmasında bu belgeler önemli oldu ve Amerika'daki Holokost Müzesi eğitim kurulu üyesi de olan Profesör Crowe, "Schindler'in Listesi bir tiyatrodur ve tarihsel açıdan sahih değildir", but Schindler's List was a theatre, demekten geri kalmıyordu Alkolizmden ve aşırı sigaradan ölen Schindler'in, Yahudilere iletilmek üzere, kendisine teslim edilen paraları alıp Arjantin'e kaçtığı da su yüzüne çıkarılıyordu.

Profesör Crowe'un kitabının büyük tartışmalara yol açması doğaldır, cnn international'de de, yapılan bir mülakatın yayınlandığına şahitlik ediyoruz, burada, David Crowe, "what inspired you to write the book" sorusuyla karşılaşıyor. Cevabı, Spielberg'in filmini görünce birdenbire, "Holokost konusunda bir ahlaki mihenk taşı" ile karşılaştığını anlıyor, Caneli'nin romanı ve Spielberg'in filmi bir yana, "ther was no actually historical work documenting it", ortada tarihi belge bulunmadığına karar veriyor.[293] Tarihsel bir kahraman var ve tarih yok; ro-

293) Cnn Interview with David Crowe, Dec. 4th, 2004. Cnn.Com.

Sen de mi Schindler?

Schindler'in filme konu olan listeyle ilgisi olmadığı ve onun bir hain olduğu iddia edildi

GELMİŞ geçmiş en iyi filmler arasında gösterilen ünlü yönetmen Steven Spielberg'in "Schindler'in Listesi" isimli filminin baş kahramanı Oscar Schindler aslında filmde anlatıldığı gibi bir kişi değil mi? Amerika'nın saygın eğitim kurumlarından Kuzey Carolina Üniversitesi tarih profesörlerinden David Crowe'un Amerikan New York Times gazetesine yazdığı makalede yer alan "Schindler'in listeyle neredeyse hiçbir alakası yoktu" iddiası bir anda gündeme oturdu. Crowe, Nazi Almanyası döneminde sahibi olduğu fabrikada çalışan bin Musevi işçinin hayatını kurtardığı için tarihe geçen Schindler'in aslında olayların yaşandığı dönemde hapishanede olduğunu ve listeyi yazanın kendi değil, emrinde çalışan kişiler olduğunu belirtti. Schindler'in hayatını yeniden kaleme alan Crowe'un yazdığı biyografi inanılmaz iddiaları gündeme getiriyor.

'İŞBİRLİKÇİYDİ' İDDİASI

Crowe'a göre Schindler'in Polonya'daki fabrikasında çalışan Museviler aslında fabrikanın kayıtlı çalışanlarıydı. Yani gaz odalarına gönderilmek için ayrılmamışlardı. Dolayısıyla ortada herhangi bir kurtarma hikayesi de yoktu. Kitapta yer alan başka bir iddiaya göre yüzlerce Musevi'yi kurtardığı düşünülen Schindler, aslında Polonya'yı istila etmekle görevli bir Nazi birliğine başkanlık etti... Ve 1930'lu yıllarda Çekoslovakya'da olduğu süre zarfında Naziler için casusluk yaptı. Crowe'un yazdığı, "Liste'nin Ardındaki Gerçek Hikaye" isimli kitapta Schindler'in isminin rüşvet olaylarına karıştığı fakat bu rüşvetle Musevi'leri kurtarmaya çalışmadığı iddia ediliyor. Bu iddialar 1993 yılında 7 Oscar alan unutulmaz Schindler'in Listesi adlı filmin bir anda yeniden gündeme gelmesini sağladı.

ABD'li tarihçi David Crowe'un yazdığı biyografi tartışma yaratacak

DIŞ HABERLER

Sabah, 26 Kasım 2004

man, Profesör burada romanın yazarını İbrani adıyla "Caneli" not ediyor, ve filmin ise güvenirlikten yoksun olduğunu, peşinen kabul ediyor.

Peki, bu skandalın ortaya çıkmasına, Yahudi dünyasının tepkisi ne oldu? Memnun olduklarını görüyoruz. Tanınmış Yahudi yazar Elie Wiesl'in değerlendirmesi tipiktir, Profesör Crowe'un, Schindler'i, "more human and also more extraordinary" yaptığını ileri sürüyor, daha insani ve daha olağanüstü olduğu görüşündedir. Bunu, sahtekarlar da hayatlarının bir anında insan olabiliyorlar, şeklinde anlıyoruz. Çünkü Schindler, liste yapmasa da, düzenbaz olsa da, fırsat buldukça, Yahudilerin kurtarılmasına çalışmıştır, buna inanılmaktadır. Ayrıca Spielberg'in filmi, Nazilere pek de mukavemet etmemiş Yahudiler arasından "kahraman" çıktığını göstererek üzerine düşeni yapmış durumdadır.

STANFORD SHAW ZAMMI

Şüphe yok, bir tek Schindler yeterli olmuyor; hem içimizdeki komplekslere cevap vermiyor ve hem de böylece bir ortak tarih yazılamıyor; zam yap-

mak yerindedir. Bu iş, S. Shaw'ın omuzlarına düşmüştü, yerine getirdiğini görüyoruz.

Profesör Shaw, California Üniversitesi'nde Türk ve "Judeo-Turkish History" profesörü idi; "Yahudi-Türk" Tarihi ilgi ve uzmanlık alanı olarak gösteriyor; dolayısıyla "Türk" Schindler'leri sayısını artırma vazifesinin Shaw'a verilmesinde isabet açıktır. Ancak çıkardığına bir bilimsel araştırma demek çok zordur; araştırma olduğunu dahi söyleyemeyiz. Bu ayrı; Turkiye'den Ezel Kural Hanım ile evli olan Profesör Shaw artık, Türkiye'ye ve Bilkent Üniversitesi'ne yerleşmiş haldedir.

Stanford Shaw'un by Schindler'leri artırma çalışmasının birkaç yerde yayınlanmış olduğunu görüyoruz;[294] ve bu çalışmayı özetlemeye değer bulamıyorum. Profesör Shaw'ın şu cümlesi çok açıklayıcıdır ve aktarıyorum; "as a neutral power whose friendship was valued by Berlin and Vichy France, Turkey was placed in a uniue position where it was able to provide assistance to Jews who were being persecuted throughout Nazi-occupied Europe."[295] Burada, Türkiye'nin, Nazi Almanyası karşısında nötr kalacağını ilan ettiği için, Berlin ve Vichy Fransa'sı nezdinde itibarlı olduğu ifade edilmektedir. Bunun anlamı, Almanya, işgal ettiği her yerde, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu Yahudilere dokunmuyordu, bu nettir ve bütün kahramanlık edebiyatı da bundan ibarettir.

Bu o kadar öyle ki, Shaw'ın, bu araştırma adına layık olmayan müthiş çalışmasında bir de şunu okuyoruz: "In mid-1943 the Nazi occupation authorities, inspired by Adolph Eichmann, finally issued an ultimatum to Turkey and the other neutral countries, they would have repatriate all their Jewish citizens by May 1944, after which all thoes who remained would be treated just like French Jews."[296] Sadece Türkiye Cumhuriyeti'ne değil, Almanya'ya nötr kalmış bütün devletlere, Almanya, 1943 ortalarında, Fransa'daki Yahudilerini alıp ülkelerine taşımalarını, aksi taktirde, 1944 Mayıs ayından sonra, kalanların hepsine "Fransız Yahudisi" muamelesi yapacaklarını duyuruyor; demek ki, nötr devletler tebaası Yahudilerine dokunmamak ve toplama kamplarına götürmemek, Almanya'nın politikasıdır. Öyleyse "vatan kurtaran dip-

---

294) S. J. Shaw, *Turkey and Jews of Europe During World War II.*
Avigdor Levy, ed., *Jews, Turks, Ottomans*, Syracuse University Press, 2002.
Mehmet Tütüncü, ed., *Turkish-Jewish Encounters*, Haarlem, 2001.

295) S. J. Shaw, *Turkey and the Jews*, A. Levy, ed., Jews, Turks, Ottomans, içinde, p. 247.

296) ibid., p. 254.

lomatlar" nasıl çıkıyorlar? İşgalci Naziler, "alın, götürün" demektedirler.

Ayrıca, o sırada Amerika Birleşik Devletleri'nin Ankara Büyükelçisi L. Steinhardt[297] tarafından, İstanbul'daki Jewsih Agency'nin başı Haim Barlas'a[298] yazılmış bir mektup ile de karşılaşıyoruz. Amerikan Büyükelçisi. Vichy Fransası'na, Polonya'ya gönderilmek üzere hazırlanmış on bin Yahudi'nin Türk uyruğu olduklarını ve bu nedenle gönderilmemeleri gerektiğini bildiriyor ve bunun olumlu sonuş verdiğini Barlas'a bildiriyor. Von papen de, anılarında, bu haberi, doğrulamaktadır ve "this demarche succeeded in quashing the whole affair" demektedir. Ankara'da Amerikan Büyükelçisi Steinhardt bir yazı ile ve Türkiye Cumhuriyeti tebaası olduklarını söyleyerek, Fransa'da on bin Yahudi kurtarabilmektedir. İşte "vatan kurtaran diplomatlar" masalı bu kadar hafif kolay bir mesele olmaktadır.

Burada Türk elçilik mensupları ve konsoloslarına düşen bütün iş, Türkiye vatandaşı olan Yahudilere belgelerini vermek, yenilemek ve yenilemeyi ihmal etmiş olanlara da acele belge çıkarmaktır; bunları yaptıklarından hiç kuşku duyamayız. Bu bir insanlık görevidir ve ayrıca hep işaret ettiğim üzere, Türk Dışişleri her zaman İbrani asıllıların tımarı idi; dolayısıyla ayrıca hayırhah davrandıklarını düşünebiliyoruz. Ancak bunları yaparken, Shaw'ın iddia ettiği üzere, often at the risk of their own lives, hayatlarını tehlikeye attıklarını yazmak için, her türlü ölçüyü ve bilim adamı objektivitesini bir kenara atmak zorunludur. Bunu çok bayağı bir propaganda sayıyorum.

İşte "Türk Schindler'leri" masalı böyle çıkmış olmaktadır.[299] Shaw'ın listesini, İbrani asıllılar için, bir baz olarak alabiliriz. Başka bir değeri olduğunu sanmıyorum.

Ama tarih nasıl yazılıyor? Ahmet Emin Yalman'ın "ilk kurşun" masalı önümüzde emsal idi; bu masalı çözmüş bulunuyorum. Ancak masalcılar yenilerini söylemekte gecikmiyorlar ve buraya bir söylence aktarıyorum: "Türk Hükümeti, o hassas ve zor koşullar altında, Nazilerden kaçabilen Yahudileri kur-

---

297) Ambasadör Steinhardt Yahudi idi,İsyan'ın birinci cildinde, Birinci Dünya Savaşı sırasında İstanbul'daki Amerikan Ambasadörü Morghentau'nun da Yahudi olduğuna işaret etmiştim. Hiç kuşkusuz şimdiki Edelman da Yahudi'dir.

298) Yahudilerin "Barlas" soyadını taşıdıklarını bir kez daha tespit ediyoruz. Muhtemelen Haim Barlas, Antebi olup Türkçe de tekellüm edebilmekte idi. Bu vesile ile gazeteci Barlas'ın eşi Canan'ın kardeşi Can Paker'i not ediyoruz. Tek başına bir "agency" misali hep televizyonlardadır.

299) Profesör Shaw, İşgal altındaki Fransa'da konsolos ya da katip düzeyindeki dışişleri memurlarını sayıyor, C. Dülger, F. Ş. Özdoğancı, Namık Kemal Yolga, B. Arbel, Fuat Carım, Necet Kent, Rosos'tan Konsolos Ülkümen ve B. Erkin ile birlikte "schindler list" işte budur. ibid., p. 248.

MİT Müsteşarı ve Türk Schindler Yolga

Türk Schindler'i Başbakan uğurlad

Namık Kemal Yolga

Üç Türk Schindler'inden birisi artık yok... İkinci Dünya Savaşı'nda Paris Başkonsolosluğu'nda muavin konsolos olan ve pekçok Musevi vatandaşımızı Naziler'in elinden kurtaran emekli büyükelçi Namık Kemal Yolga, 87 yaşında hayata veda etti. Yolga, bu çabalarıyla "Üstün Hizmet Madalyası"na layık görülmüştü.

Yolga için dün TBMM ve Dışişleri Bakanlığı'nda bir tören düzenlendi. Törenlere çok sayıda siyasetçi, diplomat ve Yolga'nın yakınları ile sevenleri katıldılar.

Yolga, Türk Dışişleri'nin tarihinde ilk kez geçen mayıs ayında verdiği "Üstün Hizmet Madalyası"na sahip "Üç Türk Schindler'i"nden birisiydi. Dışişleri Bakanlığı İkinci Dünya Savaşı sırasında Musevileri Nazi soykırımından kurtardıkları için Namık Kemal Yolga ile birlikte Marsilya'da görev yapan emekli büyükelçi Necdet Kent ve Rodop Başkonsolosu olan Selahattin Ülkümen'e de "Üstün Hizmet Madalyası" vermişti.

Hürriyet, 22 Aralık 2001

Musevi din adamları saf tutup dua etti

İsmail Necdet Kent

Türk Schindler'in cenaze töreninde Hahambaşı vekili İshak Haleva saf tutup dua etti. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Marsilya Büyükelçiliği'nde görevliyken Türk vatandaşı belgesi düzenleyip verdiği çok sayıda Musevi'yi toplama kamplarına gönderilmekten kurtaran İsmail Necdet Kent'in Bebek Camii'nde dün düzenlenen cenaze törenine vekil Haleva'nın yanısıra Türk Musevi Cemaati Başkanı Bensiyon Pinto da katıldı.

Geçtiğimiz cuma günü kalp yetmezliğinden 93 yaşında hayata veda eden Türk Dışişleri eski görevlisi İsmail Necdet Kent'in cenaze töreninde oğlu Muhtar Kent ve gelini Defne Kent ile torunları Selin ve Cem başsağlığı dileklerini kabul ettiler.

SOYKIRIMDAN KURTARDI

Törene Türk Musevi Cemaati Başkanı Bensiyon Pinto ile Hahambaşı vekili İshak Haleva'nın yanısıra iş dünyası ve Dışişleri'nden çok sayıda isim katıldı. Törende Pinto ile birlikte saf tutup ellerini açarak dua eden vekil Haleva "Hepimiz aynı duyguları taşıyoruz. Kendisi önemli bir kişiydi. Darda olan bizim kardeşlerimize yardım etti. Darda olan insanlara yardım edenlerin, her zaman yanındayız" dedi. Cenazeye Dışişleri Bakanı Şükrü Sina Gürel çiçek gönderirken eski Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu, işadamı Rahmi Koç, oğlu Mustafa Koç, Uğur Bayar, Cem Hakko, Erol Aksoy gibi isimlerin de aralarında bulunduğu çok sayıda kişi katıldı. Eski bakan Halefoğlu "Saygı ve sevgi duyduğumuz bir büyüğümüzdü. Hepimize örnek oldu. İkinci Dünya Savaşı'nda, en zor bölgede görev yaptı. Hitler'in soykırımından pek çok Musevi'yi kurtardı' dedi.

Kent'in cenazesi namaz sonrası Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Darda olan kardeşlerimize yardım etti

İsmail Necdet Kent'in Bebek Camii'ndeki cenaze törenine Türk Musevi Cemaati Başkanı Bensiyon Pinto ile katılan Hahambaşı vekili İshak Haleva, başı darda olan kardeşlerimize yardım etti"

Hürriyet, 24 Eylül 2002

tarmaya ve onlara geçici sığınma veya geçiş olanağı sağlamaya çalışırken, Avrupa merkezlerindeki Türk diplomatları da, ölüm kamplarına sevk edilmek üzere bulunan birçok insanı kurtarmak için –kendilerini de tehlikeye atma pahasına– büyük çaba harcıyordu." Çok çok yazık, Bir Türk Yahudisi neden bu kadar gerçekdışı yazabiliyor; üstelik bunlar Yahudi tarihine de ters düşmektedir. Çünkü, 1930 yıllarında, Hitler iktidarı alınca, olabilecekleri önceden sezen, Almanya'yı terke hazır, Yahudi bilim adamları ve uzmanlara Türkiye, kapısını açmıştı. Bunları Türkiye'ye gelmeleri için özendirdi; ancak savaş başlayınca ve tarafsızlık ilan edilince, Türkiye, Almanya'dan uçan bir kuşa bile sığınma veremedi. Karadeniz'e gelen ve Karadeniz Boğazı ağzında günlerce bekleyen Struma Gemisi hep biliniyor; Türkiye, Hitler Almanyası'nın hışmından çekindiği için bunlar alamadı, Yahudiler gemide beklediler, sonra gemi bilinmeyen güçler tarafından batırıldı ve bir gemi dolusu Yahudi, Karadeniz'de boğuldular. Türkiye, Almanya'yı gücendirmemek için, bir gemi dolusu Yahudi'nin ölümüne seyirci kalabiliyordu.

Devam ediyorum: "Bu diplomatlar arasında, Rodos Konsolosu Selahattin Ülkümen, Marsilya Konsolosu Necdet Kent'in, Paris Konsolosu Namık Yolga ve Vişi Konsolosu Behiç Erkin'in adları hâlâ bütün dünya tarafından taktirle anılıyor."[300] Pek sıkıcı bir hal olmalıdır; Yahudi Gazeteci S. Kohen, Profesör Shaw'un masalını olduğu üzere tekrarlıyor ve "bütün dünya tarafından taktirle anılıyor" demekten geri kalmıyor. Dünya nerede, Shaw'ın incelemesinin de bulunduğu kitabın finansmanını yapanlar arasında, bir masala dayalı "Beş Yüzüncü Yıl Vakfı" da sayılıyor; kimsenin, bununla bir ilgisi olduğunu ve bunları ciddiye aldığını göremiyoruz.

İşte tarih böyle yazılmaktadır ve Dışişleri Bakanlığı adına sözcü H. Dirioz da şunu eklemektedir: "İkinci Dünya Savaşı'nın zor koşulları altında, Türk diplomatlarının her türlü riski göze alarak, Avrupa'da yaşayan Yahudileri kurtarmak amacıyla vize verip Türkiye'ye göndermeleri eşi az bulunur bir olaydır. Bu yüzden kendilerini madalya ile onurlandırıyoruz."[301] Hiçbir ülkenin tarihinde böyle kahramanlıkların ve bu tür "üstün hizmet" madalyalarının olduğunu sanmıyorum. Hem hiçbir dayanağı ve hem de kendi devleti ile bir rabıtası yok; başka bir maksada hizmet etmektedir, böyle düşünmek zorundayız.

300) Sami Kohen, Tarihten Ders Almak..., *Milliyet*, 26 Ocak 2005.
301) *Hürriyet*, 15 Mayıs 2001.

Peki neden; Levy'nin derlediği ve basılmasına İstanbul'daki Beş Yüzüncü Yıl Vakfı'nın da katıldığı kitabın ikinci adının, "a shared History, Fifteenth Through the Twentieth Century" olduğunu okuyoruz. Burada "a shared history", herhalde "paylaşılan tarih" ya da "ortak tarih" anlamına geliyor, çünkü, tarihi paylaşmaktan çok ortaklık niyetini görüyoruz. Ortak tarih ise, kavimlerin kardeşliğine yol açmaktadır; bunu çıkarabiliyoruz.

Bu derleme kitabın ilk katkısı da Profesör İnalcık'a ait bulunmaktadır. Doktor İnalcık, burada sıradanlığın sınırlarını aşamamış durumdadır ve sadece vurguları daha şiddetli çıkıyor; Türk-Yahudi işbirliğini sürekli yaptığını ve yüksek tuttuğunu anlıyoruz. Fakat, bu sıradan incelemeye eklediği son cümlenin hiç de sıradan olmadığını kavramakta ise hiç güçlük çekmiyoruz, "shared experiences and positive memories, interwoven through centuries of coexistence, have made Turks and Jews one family united in friendship."[302] Güzel, İnalcık, Türkler ile Yahudilerin asırlar boyunca birlikte yaşadıklarını, otak deneyimler ve olumlu bellekler edindiklerini işaretle, böylece, "dostlukla bütünleşmiş bir aile" oldukları sonucunu çıkarmaktadır.

Bütün bu masalların, abartmaların, gerçekdışı yazımların, madalyaların, bunun için düzenlendiğinden hiç kuşku duyamayız. Bir tarih yaratılmaktadır.

İkinci Bölüme Birinci Ek

TÜRK-YAHUDİ ORTAK TARİHİNE İKİ KESİK

T. Özilhan'ın Müdürü M. Kent'in Babası

BAŞSAĞLIĞI

Efes İçecek Grubu Başkanı
Sayın Muhtar Kent'in değerli babası,
emekli Büyükelçi, Sayın

Necdet H. Kent

Beyefendi'nin vefat ettiğini teessürle
öğrenmiş bulunuyoruz.
Merhuma Tanrı'dan rahmet, ailesi ve
yakınlarına başsağlığı dileriz.

EFES SINAİ YATIRIM HOLDİNG A.Ş.

VEFAT VE BAŞSAĞLIĞI

Grubumuzun Değerli Başkanı
Sayın Muhtar Kent'in sevgili babası,
emekli Büyükelçi, Sayın

Necdet H. Kent

Beyefendi'nin vefat ettiğini teessürle öğrenmiş bulunuyoruz. Cenazesi 23 Eylül 2002 Pazartesi günü Bebek Camii'nde kılınacak öğle namazını müteakip kaldırılarak, Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verilecektir. Merhuma Tanrı'dan rahmet, ailesi ve yakınlarına başsağlığı dileriz.

EFES İÇECEK GRUBU

VEFAT

Merhum Mehmet Hayri ve Nesibe Zeynep Oğlu,
Merhume Simin Berkiş ve Merhum Kenan Kent'in Kardeşi,
İlhan ve Güler Lütem'in Dünürü, Ahmet Berkiş'in Dayısı,
Ömer, Salih ve Sezai Madra'nın Eniştesi,
SELİN VE CEM KENT'İN SEVGİLİ DEDESİ,
DEFNE VE MUHTAR KENT'İN BABASI,
MERHUME SEVİM KENT'İN BİRİCİK EŞİ,
EMEKLİ BÜYÜKELÇİ,

Necdet H. Kent

vefat etmiştir. Cenazesi, 23 Eylül 2002 Pazartesi günü Bebek Camii'nde kılınacak öğle namazını müteakip kaldırılarak, Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verilecektir.

AİLESİ

18 SALI, 15 Mayıs 2001 — Hürriyet — Fotoğraf Mukaddes Öztekin — Gündem — Gündem

Bizim Schindler'ler

Türk Dışişleri Bakanlığı, 2'nci Dünya Savaşı sırasında Yahudileri Nazi soykırımından kurtaran 3 'Türk Schindler'i emekli diplomatlar Namık Kemal Yolga, Necdet Kent ve Selahattin Ülkümen'e "Üstün Hizmet Madalyası" verecek.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Yahudileri Nazi soykırımından kurtaran üç Türk diplomat, Türk Dışişleri tarafından 'Üstün Hizmet Madalyası' ile ödüllendirilecek. Ünlü yönetmen Steven Spielberg'in "Schindler'in Listesi" filmine konu olan acı olaylar, aradan 50 yılı aşkın bir süre geçtikten sonra bugünkü törende yeniden tazelenecek.

Türk Dışişleri Bakanlığı, tarihinde ilk kez 2'nci Dünya Savaşı'nda Nazi soykırımından Yahudileri kurtaran Türk diplomatlarına "Üstün Hizmet Madalyası" verecek.

İstanbul'daki törende 3 Türk diplomat, İkinci Dünya Savaşı sırasında Yahudileri soykırımdan kurtardığı için ödül alacak. Bizzat Türk Dışişleri Bakanlığı müsteşarı Faruk Loğoğlu tarafından verilecek "Üstün Hizmet Madalyaları" nedeniyle düzenlenecek tören İstanbul'da Cemal Reşit Rey salonunda gerçekleşecek.

TÖREN SALONU FP'DEN

Dışişleri Bakanlığı'nın yaptığı yazılı açıklamada, bir diğer dikkat çeken nokta ise bu salonun Fazilet Partili İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nce sağlandığına yapılan vurgu oldu.

Bugün saat 17.00'de gerçekleşecek törende, emekli büyükelçiler Namık Kemal Yolga ve Necdet Kent ile emekli başkonsolos Selahattin Ülkümen törenle madalyalarını alacak. Törenin ardından, Nazi soykırımını belge ve resimlerle anlatan "Yaşam vizeleri" isimli özel bir sergi de ziyaretçilere açılacak. Törene İsrail'in Ankara Büyükelçisi Uri Bar-Ner de katılacak.

Emekli Büyükelçi NAMIK KEMAL YOLGA

Toplama kamplarına göndertmedi

Namık Kemal Yolga, 7 Aralık 1914'te Elazığ'da doğdu. Sivas Lisesi'ni bitirdikten sonra Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. Dışişleri'ne önce idari memur olarak giren Yolga, 1957 yılında meslek memuru oldu.

İlk dış görevi olan Paris Başkonsolosluğu Muavin Konsolosluğu'na 1940 yılında tayin edilen Yolga, 2'nci Dünya Savaşı boyunca bu görevini sürdürdü. Yolga, Paris'teki görevi sırasında pek çok Musevi vatandaşımızın Alman makamlarından teslim alınmasını sağlayıp, toplama kamplarına gönderilmesini önledi. Nazi Almanyası'nın [illegible] Yahudilerin ticari kuruluşlarına el konması uygulamasını Türk vatandaşı Museviler bağlamında engel oldu. Roma ve Şam'da başkatip, Paris'te müsteşar olarak görev yapan Yolga 1963'de Roma, 1965'de Paris, 1966'da Karakas, 1968'de Tahran ve 1975'de de Moskova'da büyükelçi olarak hizmet verdi. Yolga 1981-1990 yılları arasında kontenjandan Danışma Meclisi'nde görev yaptı. Yolga, Paris'teki görevi sırasında Musevileri Nazi katliamından kurtarmak amacıyla gösterdiği çabalardan dolayı 1996 yılında 500. Yıl Vakfı'nca ödüllendirildi.

Emekli Büyükelçi NECDET KENT

Mültecilere Türk kimliği verdi

[illegible]

Emekli Başkonsolos SELAHATTİN ÜLKÜMEN

Yardım etti, eşini kaybetti

Selahattin Ülkümen 1911 yılında Antakya'da doğdu. İstanbul Erkek Lisesi, ardından da Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olan Ülkümen, 1934 yılında Dışişleri Bakanlığı'na girdi. Ülkümen Bern, Roma, Prag, Oslo, Amman, Tahran ve Beyrut büyükelçiliklerinde çalıştı. Türkiye'nin Rodos ve Kahire Başkonsolosu olarak hizmet verdi. Ülkümen, 2'nci Dünya Savaşı sırasında Rodos Başkonsolosu iken 42 Musevi ailenin, Auschwitz-Birkenau toplama kamplarına gönderilmelerini önledi. Ülkümen'in Musevilere yardımları nedeniyle, Rodos Başkonsolosluğumuz Naziler tarafından bombalandı. Ülkümen'in hamile eşi ağır yaralandı. Bayan Ülkümen, oğlu Mehmet'in doğumundan sonra hayatını kaybetti. Soykırıma karşı direnmesi uluslararası camiada bir kahramanlık ve cesaret örneği olarak görülen Başkonsolos Ülkümen'e, İsrail Hükümeti tarafından 1990 yılında Yad Vashem (Righteous Gentile) unvanı verildi.

SCHINDLER KİMDİR?

Oskar Schindler (1908-1974), Sudetler'deki Svitavy (eski adı Zwittau) kasabasında doğdu. Schindler, kendisine ait bir metal fabrikasında çalıştırmak üzere, 1200'den fazla Yahudi'yi Naziler'den satın aldı ve fabrikanın mali işlerinden bir Yahudi'yi sorumlu yaptı. Schindler, 2. Dünya Savaşı sonrası, fabrikasında çalıştırdığı Yahudileri Nazi katliamından kurtaran isim olarak tanındı. Schindler'in bu tutumu daha sonra ünlü yönetmen Steven Spielberg tarafından beyaz perdeye yansıtıldı. Bu filmden sonra Schindler'le ilgili bir çok iddia da ortaya atıldı. Çek tarihçi Fikejz, Schindler'in Svitavy bölgesinde Abwehr'in istihbarat ağını kurmakla görevlendirildiğini öne sürdü. Tarihçiye göre, kadın, para, alkol ve yarış arabalarına düşkün olan Schindler, Nazi komuta kademesiyle kurduğu yakın ilişkileriyle Yahudileri kurtardı.

Hürriyet, 15 Mayıs 2001

İkinci Bölüme İkinci Ek

ORTAK TARİH İÇİN ORTAK İSİMLER

Ne kadar da incedirler, herhalde, pejoratif anlamda "diplomat" sözcüğü bu mealdedir.

İsrael'e gönderilen ilk "diplomat" küçük bir skandal olmasa da büyük bir sürprize yol açmıştı; İsyan'ın birinci cildinde var. Türk diplomasisinden gönderilen elçinin, Türkçede "savcı" ve İbrani'de "nebi" veya "nevi", İsrael Devlet Başkanı'na prezantasyonu merasimi yapılıyordu, mektup sunulmaktadır. Yanında bir İsrael'li diplomat olması zorunludur ve bizde de öyle oluyor. İsrael'li Devlet Başkanı sormuştu, "Ne kadar zamandan beri, İsrael'desiniz" ve cevabın "doğuştan beri" olması gerekiyordu. Çünkü, İsrael Devlet Başkanı, Ankara'dan gelmiş diplomatı Yahudi ve yanındaki İsrael'liyi de Ankaralı sanmıştı; haksız olmadığı, İsrael basınındaki tartışmalardan anlaşılmıştır. Çünkü, Ankara'dan gelen diplomat, bir Yahudi'ye, sıradan bir İsrael'liden daha çok benziyordu; yalnızca semitik burun ile değil, mutlak bir benzerlik vardı. Tesadüf mü? Böyle durumlarda, hep Stalin'in bir sözünü, Rusça tekrarlıyorum, eta li sluçaynı, tavarişi, nyet, eta ni sluçaynı, tesadüf olduğunu sanmıyorum, diplomatlarımız, düşünceli nazik ve aynı zamanda zeka özürlüdürler.

Darwin bize kullanılmayan organların köreldiğini de öğretmişti. Akıllarını kullanmadıkları için akıl-hareket hızını düşürüyorlar ve biz çok hızlı çalışan akla "zeka" ve hızı çok düşmüş olana da "zeka özürlüsü" tabir ediyoruz. Hariciyemiz, eski Türkiye Komünist Partisi'ne dönmüştür; akıllarını durdurdular, bu eskiler, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin aklına teslim oldular.[303] Hariciyeciler de akıllarını, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Washing-

303) Yıllar önce bir seminerde işaret etmiştim, eski Tkp, eski Hariciye ve İbrani Cemaati, ki bunlara kripto-Yahudiler dahildir ve öndedir, bir başka açıdan da birbirine benziyorlar; endogami ilkesini uyguluyorlar. İç evlilikler yapıyorlar, demek istiyorum. Hariciye'de kimin kimin karısı olduğunda, bir tek şimdi göçük, Müşerref Hekimoğlu yanılmıyordu, Hariciyeciler birbirinden ayrılıyor ve birbiriyle evleniyorlar. Bir davranış disiplini olmak üzere olan sabetayizmde de ayniyle varid'dir.

ton'a ve 1960 Devrimi'nin akabinde ise Washington ve/veya Kudüs'e bıraktılar. "Artık kullanmıyorlar" demek istiyorum ve zekasızlık bu nedenledir; kullanılmayan alet, paslanmaktadır, atasözümüz var.

Yakın zamanda bir kez kullandılar ve kıyamet kopardılar; ancak bu defa İstanbul medyokratları ile beraberdiler. Aslında arada bir akrabalık var, birlikte homurdanıyor ve kampanya açıyorlar. Bu, bizim Yaşar'ın Hariciye Nazırı tayinini müteakip idi ve daha ortalıkta hiçbir iz yoktu, "batıyoruz" naralarıyla kıyama kalktılar. Yaşar Yakış bunu, "Ben onlardan değilim, bu nedenle beni istemiyorlar" anlamına gelen sözlerle karşıladı amma tart edilmekten de kurtulamadı. Şimdi gelenden ise, dış diplomasisi bir hezimetten diğerine koşmakla, hayli mennunlar. Çünkü hezimetleri ortaktır ve belki başka ortaklıkları da var.

Bunu, bizim Yaşar'ın, hem sınıf arkadaşımdı ve bir ara da benim takımımdaydı, onlardan olmadığı ve şimdiki Gül'ün onlardan olduğu şeklinde, mütalaa ediyorum. Ancak bu bir hipotezdir ve bahusus tetkike ihtiyaç bulunmaktadır.

Bütün bu mütalalardan sonra, İsrael'e, bir "kripto" büyükelçi atarken, Türk Hariciyesi'nin teşhir ettiği inceliğe hayran kaldığımı ifade edebiliyorum. Bu sözcüğü, "kripto", gizli anlamındadır, "konsolos" rütbesinde büyük elçi atadıkları için kullanıyorum; şeklen gizliyorlar. İncedirler, Arap diplomasisinin, bundan muğber olma ihtimalini hesaplıyorlar ki hiç tahmin etmiyorum. Artık ölçüler kalmamıştır.

Asıl incelik ise Ambasadör Özer'in bulunmasındadır; bu büyük diplomatik manevradan dolayı tebriki hak ettiler. Çünkü, defalarca işaret eylediğim üzre, bu ad "özer", İbraniyette de var ve ayrıca son derece müstameldir. A. Kolatch, pek muteber lügatında, bizzat "ozer" spelling ile bu adın bulunduğunu yazmaktadır, "strength" or "helper" anlamındadır. "Kuvvet".manası, oz'dan geliyor, ancak ben "yardımcı" manasına parmak basıyorum; eski maarif bakanlarından ve Kürt-Yahudisi olma ihtimali yüksek Celal Yardımcı'yı hatırlıyorum, "Celal Ozer" uygundur. Bununla birlikte Kolatch, "otzar" yazılışına da işaret ediyor, bunu "ozar" olarak da okuyabiliyoruz; yaygın olan spelling ozar'dır.

Kudüs Ambasadörü Ercan Özer'e de adını "Ozar" olarak yazmasını tavsiye etmek durumundayım, "ozer" yazılırsa, çoğu İngilizce bildikleri için, "ozır" telaffüzu mümkündür ki yakışık almayacağını mütalaa ediyorum. Kaldı ki,

...azetesi
...nkara
19 753
-14 209
15 373
13 354
22 59 43
...ŞTUR

ÇARŞAMBA
25
MART 1959
39 uncu yıl
No: 12891

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

Kurucusu : KEMAL ATATÜRK

...smarcılığı» CHP ...da görüşüldü

...leri incelemek üzere 5 ... komisyon kuruldu

...yapılacak toplantıda, komisyonun ... rapor üzerinde görüşülecek

C.H.P. Meclis Grupunun dün yaptığı toplantıdan sonra aşağıdaki bildiri yayınlanmıştır:

«C.H.P. Meclis Grupu bugün saat 15 de Grup Başkan Vekillerinden Malatya Milletvekili Nüvit Yetkin'in başkanlığında toplanmış ve iktidarın son günlerde vahameti artan, kanunları ihlâl ettiği kadar memleket selâme...

Basın Toplantısı, önde ilk ikisi gazeteci, soldan itibaren, Ergin Günçe, Şair-Öğretim Üyesi, Yaşar Yakş, B. Elçi-Dış İşleri Bakanı, Filiz A. Dinçmen, Büyükelçi, Aynur Kalyoncu, Planlamacı, Hikmet Çetin, Dışişleri Bakanı-Afganistan Valisi, Yalçın Küçük, Fikir Kulübü Başkanı

Ira... Ba... Pa... çel...

Başb... kara...

BAĞD... rak Baş... sım bug... de Sa... yaptığı ... da Irak... den iti... dan res... dirmişti... beri ver...

İnönüye İstanbulda bü...

Guggenheimer & Guggenheimer, ben daha muteber takdir ediyorum, sadece "ozer" değil, hemen yanında "ozair ve "ozar" varyantlarını ilave ediyor, pek münasiptir. Birincisine doğru Fransız ve ikincisine de sahih İngiliz dikte diyebiliriz, herhalde "ozar" isabetlidir.

Diğer taraftan, Guggenheimer & Guggenheimer, bizim ozer'in, dünyanın çeşitli yerlerindeki Yahudiler tarafından, "ozeri", ozery, "ozari", ozary, "ozri", ozarov, "ozervitch", ozervitz ve "ozerowitch" olarak da taşındığını ekliyorlar. Böylece, Ambasadör Özer'in "ozer" adının, Kudüs'te, Yahudi diasporasının çeşitli köşelerinden gelmiş olanlar nezdinde de müşkülat tevlit etmeyeceğini tespit etmiş haldeyiz. Bunu, ortak tarih arayanlara bir katkı olmak üzere yazıyorum.

Ambasadör Ozer'in ilk adı, "Ercan" için ise, *Tekeliyet*'te geliştirdiğim sözlükler var. İstişare, hep müfittir.

Kudüs Başkonsolosluğu'na büyükelçi

DIŞİŞLERİ Bakanlığı'nda büyükelçi atamalarına ilişkin ara kararname belli oldu. Hükümet, Türkiye'nin Kudüs Başkonsolosluğu'na bir büyükelçiyi atadı. Kudüs Başkonsolosu Hüseyin Avni Bıçaklı, görev süresi dolması nedeniyle merkeze dönerken, yerine merkezden Büyükelçi Ercan Özer atandı. Özer, Amman (Ürdün) Büyükelçisi olarak görev yapmıştı. Ara kararnamede bir diğer önemli gelişme de, Türkiye'nin Sana (Yemen) Büyükelçiliği'ne yapılan atama oldu. Bundan önceki büyük kararnamede Yemen'e Başbakan Erdoğan'ın protokol müdürü Fuat Tanlay atanmış ve

Dışişleri'nde şaşkınlık yaratmıştı. Erdoğan da, Tanlay'ın Yemen'e gönderilmesini istemeyince atama gerçekleşmedi. Sonunda Sana Büyükelçiliği'ne merkezden Bakanlık Müşaviri Büyükelçi Türel Özkarol atandı. Özkarol Şili Büyükelçiliği yapmıştı. Uzun süredir boş olan Wellington (Yeni Zelanda) Büyükelçiliği'ne de Büyükelçi Uğur Ergun gönderilecek. Görev süresi dolan Beyrut (Lübnan) Büyükelçisi Celalettin Kart merkeze dönerken, Londra Büyükelçiliği'nin iki numarası İrfan Acar getirildi.

■ Uğur ERGAN/ANKARA

Hürriyet, 11 Şubat 2005

Üçüncü Bölüm

VAKA-İ HÜSAM-ED-DİN-İ DEVELÜ

Bu sözcük, "birlikte", artık günlük yaşama olmasa bile "gecelik" yaşama girmiş durumdadır ve "fahişelik devrimi" işinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu devrim, "fahişelik devrimi", devrimin "günlük" olduğu bir zamanda ortaya çıktı, düne kadar "devrim" adını her duyduklarında karakola koşanlar, her gündüz bir "devrim" yapmaya başladılar, çok Müslüman idiler ve "hayır için" fahişelik devrimini de yapıverdiler. Böylece ve bu koyu "Müslüman" devrim ile, "gecelik" birlikte olmak çok düzenli ve ahlaki sayılınca, fahişelik de hızla ortadan kalkmaya başladı. Artık Türkiye'de sadece yoksullar ve bir de sabetayist olmayanlar, fahişe olabiliyorlar; bakiyesi fahişelikten tart edildiler. Bunlar, Ukranyalılar, Moldavyalılar, Ruslar ve Müslüman Türklerdirler; İkinci "Koçi Bey Risalesi" bu merkezdedir, zenginlerin ve/veya sabetayistlerin ve/veya mankenlerin "fahişe" tasvir ü takdim edilmeleri badema mennu'dur. Zengin kız ya da hanımlar ve/veya sabetayistler ve/veya mankenler, sadece ve sadece "gecelik birlikte olma" halindedirler ki fahişe tayfasından ihraç edildiler.

Endonezya'da, tusunami nam bir depremin harekete geçirdiği dalgalar, bazen bu gecelik devrimcileri, "birlikte" oldukları bir halde yıkamaktadır. Bu gecelik devrimbaz'lar, bu sırada, "imam nikahı" iddia etmektedirler ve Türkiye'de, Başbakanlık koltuğuna oturtulan bir devrimbaz, işte bu deprem zedeler için yardım toplamaktadır ve bu da bir devrim olmakla, biz buna, kesintisiz "fahişelik devrimi" diyoruz. Bu devrimi yapmak, Osmanlı'nın son zamanları da dahil, Türkiye'de, kendilerine hükümet verilen en "Müslüman" zevata nasip olmuştur ve bu eşhası, devrimbazların "duayeni"[304] telakki eyliyoruz, bu, dua cerrine çıkmış ilk devrimbaz fırkasıdır. Zenginlerin ve/veya sabetayistlerin ve/veya mankenlerin duaları daimdirler; artık bu taife, fahişe olamamakla birlikte, Eyüp Sultan'a gitmekle, kına gecesi yapmakla, oruç eda edip dua-han olmakla maruf turlar.

Yalnız bu sözcük, bilimde ve özellikle kantitatif disiplinlerde, va bahusus istatistikte de var ve son derece itibarlı bir yere sahiptir. Aslında istatistik hep, birliktelik peşindedir, düşünmenin başlangıcı, her türlü birlikteliğin ciddiyetini araştırmak oluyor ki buna korelasyon analizi diyoruz. Analiz, hep, bir şekilde teşhis edilen birlikteliğin şiddetini ölçmek üzerinedir ve özünde, bunun kantitatif bir ilişki olup olmaması da çok önemli olmayabiliyor; yalnız, kantitatif olan, daha net ve saftır. Ayrıca ölçülmeye yatkındırlar.

Kuşkusuz, her birlikteliğe ya da birlikte değişmeye, fazla anlam yükleyemeyiz; değişmenin önemi, fark edilmesinin kolaylığındadır; ne yazık, Galilei Galilo'nun bize öğrettiği türde, hareketi değil harekette değişmeyi fark ediyoruz. Bulutsuz bir gökte veya yoğun bulut içinde uçakta isek, hareket ettiğimizi hissetmiyoruz, uçtuğumuzu, bize, hız değişikliği haber veriyor. Demek ki, matematikte, ikinci türev haber vericidir, ancak birlikte değişmenin, ilk planda, kontitatif olduğunu unutamayız. İlaveten, istatistikçilerin, "false association" dedikleri, sahte birliktelikler de var; bunları, "gecelik" birlikteliklere benzetebiliyoruz, istatistik olarak şeker tüketimi ile sarhoşluğun da beraber ve

---

304) Bu da, "duayen", diğeri misali, birlikte", çok modadır, bir de "duayenlerinden" deniyor ki son derece cahilane olduğunu işaret etmek zorundayım. Çünkü, Saraç'ın da doğru olarak işaret ettiği üzere, "duayen", sözcük anlamında "manastır başkanı" veya "başpapaz" anlamını verdiği için tek'tir.
Tahsin Saraç, *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*, s. 463.
Fransızca "doyen", duayen okuyoruz, ile İngilizce "dean" aynı sözcüklerdir ve ikisi de manastırdan geliyor, çünkü, Batı'da fakülteler, önceleri, kilise içinde idiler; aslında "doyen", decanus, on'luk sözcüğünden çıkıyor ve askeri olup "manga" karşılığı idi ve kilise benimsedi, papaz kümesini ihmal ederek, "papaz başı" anlamında indirgedi, şimdi sadece "papaz başı" demektir ve uygundur.

aynı yönde değiştiklerini saptayabiliriz, bir anlam veremeyiz. Her birinin ayrı değişme belirleyicileri olmalıdır ve birbirini değiştirdiklerini hesaba almamak durumundayız. Bu tür birliktelikleri meşru saymıyoruz.

Bu arada bir parantez, üniversitelerde kadın öğretim üyelerinin payının hızla artması, daha doğrusu, telefon operatörleri, tekstil işçileri ve eczacıların arkasından öğretim üyelerinin de hızla feminize olmaları ile üniversitelerin uçuş hızıyla edilgen pozisyona geçmeleri ve giderek tükenmelerinin birlikteliği "false" mı, değil mi? Bu, ilk bakışta cevaplayamayacağımız bir sorudur. Soru olarak terk ediyorum.

Ama, devamla, istatistik dizi halinde olmasa da birlikte doğan iki olgu veya dinamikten söz etmek istiyorum. Bunlardan birisi, Truman Doktrini'nin Türkiye tarafından kabulü ve diğeri ise İlahiyat Fakültesi'nin açılmasıdır; her birisi bir politik süreç ya da düzlemdir ve tarihin, nerede ise, aynı günlerinde ortaya çıktılar. Aralarında bir neden-sonuç ilişkisi var mı? Bunu söyleyemeyiz ve amma her ikisinin de aynı ihtiyaçtan doğduğunu postüle edebiliriz. Her ikisinde de, iktidarı yeni dayanaklara bağlamak ihtiyacı var.

Bu tek ihtiyaç ki, birbirinden çok uzak ve hatta ilk bakışta çelişik iki politik tedbire yol açıyordu, böyle düşünebiliriz. Fakat böyle düşünmek için, *Komünist Manifesto*'nun belli ve bazı paragrafları dahil, geçerli sayılan paradigmaların önemli bir bölümünden kopmak zorunludur; bunlar, başkalarıyla birlikte, kapitalizm ile rasyonalite arasında Katolik nikahı kuran önermelerdir. Başkaları da var, ama, öncelikle bunları kastediyorum. Demek ki, düşünmenin, kopmak olduğu durumları da, akıl edebildiğimiz bir akla ihtiyacımız söz konusu olmaktadır.

Bir diğer ikiliye daha işaret edebilirim; 27 Mayıs 1960 Devrimi oldu, 1960 yılındadır ve kendimi, mimarları arasında gördüğümü tekraren ve en passant not ediyorum. Hemen arkasında, iki sürpriz gelişmeye tanıklık ediyorduk; birincisi, çok güçlü bir sol rüzgar çıkmıştı ve beklenmedik bir hızla, Mehmet Ali Aybar ile Behice Boran'ın mahir önderliğinde, Türkiye İşçi Partisi, sol rüzgarı, toplumcu bir fırtınaya dönüştürebildiler, 1960 yıllarının ilk başlarındadır. İşte tam bu sırada, pıtrak misali, Komünizmle Mücadele Dernekleri kuruluyordu; bunlar, belki tek başlarına önemli olmayabilirler, nitelikleri önemlidir.

Komünizmle Mücadele Dernekleri'ni önemli yapan iki çizgi saptıyoruz;

birincisi, bunlara, karakol polisinden devlet başkanına kadar bütün "devlet" sahip çıkıyor ve bunları, özendiriyordu ve ikincisi, bu dernekler kadro ve taraftarlarını camilerden çıkarıyordu. Demek ki, camilerin, devlet eliyle, politize edilmeleri, Komünizmle Mücadele Dernekleri ile başlıyordu;[305] bu dönemlerde hükümette ve Çankaya'da "laik" zevatın bulunduklarını biliyoruz. Öyleyse, "ihtiyaç", onları aşıyordu. Engels, ihtiyaç, keşfin anasıdır, diyordu ve camileri, Komünizmle mücadele brigadları olarak düzenlemek, Kemalistlerin, kendilerini, devletin yöneticileri sandıkları bir zamanda keşfediliyordu, not etmiş oluyoruz.

Bir özet gerekiyor; önce İlahiyat Fakültesi ile Amerikan Cumhurbaşkanı Truman'ın ilan ettiği doktrini yan yana getirebiliyoruz ve sonra "laik" bir devlet yapısında, camilerin, o demlerde, Kemalizmin eksik kalan yanlarını tamamlamak üzere çıkan ve kalpaklı Mustafa Kemal posterleri taşıyan gençleri çivili sopalarla dövdürmek üzere, harekete geçirilmesine tanık olabiliyorduk. Truman Doktrini ile Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'ye, yorgun Büyük Britanya'nın yerine himaye öneriyordu, Washington, bir tür mandater olmayı teklif ediyordu ve Türkiye, kabul etmiştir. İlahiyat Fakülteleri, eksik olmadılar.

Birliktelikler çokturlar, ikili seçmek özgürlüğü geniştir, seçebiliriz; birer dizi olmaları halinde, korelasyon teknikleriyle, manalarını sınayabiliriz. Bu arada, benim özgürlüğümüm, bu sözcüğü "seçim" yerine kullanıyorum, pek veya hiç rağbet görmediğini ve herhangi bir üniversiteye, bir yüksek lisans tez projesi olarak sunacak olsam, "saçma" sayılıp reddedileceğinden hiç kuşku duymuyorum. Kaldı ki, bu ikililer, kendi hallerinde dahi, kurulu akedemiyeye, bir isyan teşebbüsüdürler; Kuhn'da, bu tür isyanların, teorileştirilmesini buluyoruz.

---

305) Adnan Akfırat, "Fethullah Gülen, bugün dört kıtada faal yürütenn şeriatçı örgütünün temelini, süpernato'nun ilk sivil örgütlenmelerininden olan Komünizmle Mücadele Derneği sayesinde atıyor" dedikten sonra Gülen'in anılarından şunları da aktarıyor: "Ve yine bu devreye ait bir teşebbüs de Erzurum'da Komünizmle Mücadele Derneği'ni açma teşebbüsü oldu. O güne kadar sadece İzmir'de vardı. İkincisi Erzurum'da bizim gayretlerimizlr açıldı. Bir arkadaşı, İzmir'e gönderip tüzük getirttik. Derneği kuracaktık. Ben bir zaadan sonra anons ettim ve gençleri Caferiye Camii önünde topladık. Gayemiz Komünizme karşı örgütlenmekti." İstihbaratçı ve Demirel'in senatörü Fethi Tevetoğlu'nun da "anti-communist" birlikte olduğunu biliyor ve ekliyoruz.
F. Gülen, *Küçük Dünyam*, der., L. Erdoğan, İstanbul, 1995, s. 78.
Adnan Akfırat, *ABD'nin Bir Aleti Olarak Fethullah Gülen Örgütü*, Teori, Şubat 2005, s. 23.

Katkı 34

Yeni Cumhuriyet

ERBAKAN'I HAPSETMEK DAHA ÇOK ERBAKANCILIK YAPMAK

Burada "daha çok" diyorum, çünkü halen alınmış durumda. İlk zamanların kımız içen, Türk boylarını model alarak yola çıkan emekli Albay Türkeş'in hacı olması ve "laik" Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Bülent Ecevit'in "Allah" demeden konuşmasına başlamaması, alınmış olan mesafeyi gösteriyor. Üçüncü bir yol da, dinselliği çok daha açık bir devlet politikası haline getiren, Albay Kaddafi türünden bir hükümet başkanının bulunması oluyor.

Bu üçüncü yolu şöyle formüle etmek mümkün: 12 Mart, Süleyman Demirel'i Başbakanlık'tan indirdi. Ancak, esas olarak, Süleyman Demirel'in politikasını uyguladı. Demirel'in, bütün rakiplerini politika sahnesinden sildi. Türkiye İşci Partisi'ni kapattı, İnönü'yü tarihin derinliklerine gönderdi, Necmettin Erbakan'ın partisini kapattı, kendisini İsviçre'ye ikamete raptetti. Şimdi çok daha kapsamlı bir yeni askeri müdahalenin bunun tersini yapması mümkün. Tersi şu: Erbakan'ı, Türkiye'nin siyaset sahnesinden silip Erbakan'ın temsil ettiği İslamcı dinsel politikayı daha yoğun bir biçimde uygulamak.

Mümkün mü? Açıktır, bu üçüncü yol, silahlı kuvvetlerin, Türkiye'nin yönetimini ele almasına bağlı görünüyor. Bu yüzden, bu üçüncü yolun mümkün olup olmayacağı, silahlı kuvvetlerin, yönetime gelip gelmeyeceği tartışmasıyla ilgli (dir.)

Y. Küçük, *Bir Yeni Cumhuriyet İçin*, Eylül 1980, s. 549.

Yalçın KÜÇÜK
BİR YENİ CUMHURİYET İÇİN
1000

Bu görüşlerimi, önce 1979 yılında formüle ederek yayınladım ve daha sonra bir kitap içinde, sundum; 1980 yılı, Eylül ayının ilk haftasında, çıkmıştı. Ben de çıkışını karşılamak için İstanbul'a gitmiştim ki, 12 Eylül Darbesi'ne yakalandım. Önce, askeri darbeyi haber veren tahlillerim doğrulandı ve daha sonra, "Erbakan'ın temsil ettiği İslamcı dinsel politikayı daha yoğun bir biçimde uygulamak" kehaneti gerçekleşti. Bu sözcüğü, "kehanet", bilerek istimal ediyorum; çünkü, Kemalist Cumhuriyet'in koruyucusu olmak iddiasındaki silahlı kuvvetlerin iktidarında, "İslamcı dinsel politikayı daha yoğun bir biçimde" tatbik etmeyi, mevcut kabul ve nazariyeler çerçevesinde öngörmek imkansızdır. Bu nedenle, bu sözcük, "kehanet", işlemez nazariye sahiplerinin, anlamadıkları teorik çıkarımlara verdikleri ad da olmaktadır. Daha açıkçası hurafe sahiplerinin bilimsel kestirimlere "kehanet" tabir etmeleri usulleri meyanındadır.

Burada bir nokta şudur, "false" iktidarlar, hurafelere muhtaçtırlar.

Daha önce de işaret ettim, resmi tarihin dine yaklaşması bu nedenledir.

Dolayısıyla, sahte nazariyelerin yaşamaları, kendi güçlerinden değil, buna, ihtiyaç duyulmasındandır. Ek olarak, en can alıcı ihtiyaç, egemen oligarşinin ihtiyacıdır ve buna ise, bazen, egemen ideoloji adı da diyoruz.

Bu kitaba, "Yeni Cumhuriyet", neden sekiz yıl hapis biçtiler? İstanbul'da, Selimiye Kışlası'nda yargıladılar ve kitabı ve yazarı olarak beni tutukladılar. Değer mi? Bu soruya henüz, beni da ikna eden bir cevabım olmamakla birlikte, bu paragraf üzerinde durabiliyorum. Yüksek bürokrasi ve komutanlarda, Kemalizmin ve laisizmin bir görüntü haline geldiğini tespit etmeyi, bir isyan saymış olmaları ihtimal dahilindedir.

Bazı noktaları, hızla, not edebiliyorum; 1950 yılında, hükümetin, İsmet Paşa liderliğindeki chp'den, Menderes başkanlığındaki dp'ye geçişini hiçbir zaman bir karşı devrim olarak görmedim. İkincisi, İkinci Dünya Savaşı sonundan itibaren çok partili düzene geçişi, hiçbir zaman, dış faktörlere ve bu arada Birleşmiş Milletler'e kabule bağlamadım, etkileri mutlaka olmalıdır; ancak, iç dinamik daha önemlidir. Sınıfsal ve siyasal nedenleri görüyordum.

Sovyetler Birliği, Birleşmiş Milletler'in kurucusu idi ve çok partili değildi ve kaldı ki, Birleşik Devletler'in demokratizmi tartışmalı kabul edip bir kenara bırakırsak, emperyalizmin, tabi ülkelerde demokrasi istediğine hiç inanmıyordum. Hep irrasyonalite ve despotik ve bunun için de oligarşik dü-

zenleri tercih ediyordu. Devamla, üçüncüsü, çok partili düzene geçiş sürecindeki Türkiye ile bugünkü, 2004 yılı sonu, Türkiyesi karşılaştırıldığında, hangisi demokratiktir, bunu cevaplandırmasak da, o günkünün daha çağdaş olduğundan hiç kuşku duymuyorum. O günlerden, bugüne geliyoruz.

Herhalde bu isyankar tespitlerde birliktelikleri verimli seçmenin ve bilimsellikle çözümlemenin rolü olmalıdır. Buna bir de şu eklenmek zorundadır; bu koyu dinsel düzenin kuruluşu, hem büyük sermayenin ve hem de, tamamı olmasa da, büyük komutanların büyük kısmının, "egemen bölümü" de diyebiliriz, seçimi idi. Washington için bu seçim, gökten düşen bir ganimetti; pek memnuniyetle karşılandığını biliyoruz.

Bu çalşımaya, "L'Islam en Europe" yarı resmi diyebiliriz, çünkü "la documentation française" tarafından yayınlanmış durumdadır. Editörü Cesari'nin sunuştan başka Fransa'daki İslamizasyon üzerine ayrı bir incelemesi var. Söylediklerini şu şekilde özetleyebilirim, 1995 yılında yazıyor ve birincisi, on yıl kadar kısa bir zaman diliminde, Fransa'da, yepyeni bir olgunun, İslam'a aidiyet, olgusunun ortaya çıktını not etmektedir. İkincisi, bir "reislamizasyon" sürecinden söz ediyor, daha önce böyle bir aidiyet göstermemiş üniversite gençleri ve üniversite mensupları arasında yayıldığını ekliyor. Bu, 1987 yılında Lyon'da kurulan "Müslüman Gençlik" derneği ile fışkırmıştır. Ancak Fransa'da bu fenomeni başlatan, 1984 yılında, Fransa'da, Müslüman Birliği'nin kurulmasıdır ki Cesari Hanım, bunu, Almanya'daki Cemalettin Kaplan'a bağlamaktadır. Adana eski müftüsü olduğunu öğreniyoruz; Diyanet'tendir.

Hans Vöcking ise Almanya'yı inceliyor, incelemesinin Fransızcaya çevrildiğini anlayabiliyoruz ve Doktor Vöcking'e göre, Almanya'da İslamizasyon, Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği'nin kurulmasıyla başlıyordu; 1984 yılındadır. DİTİB, Ankara'daki Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bir koludur ve ancak, Almanya'da, Türk Büyükelçiliği tarafından yönetilmektedir; Doktor Vöcking, bu yola yazmaktadır.

Almanya'da, Türkiyelilerin İslamlaştırılması, 1984 yılında, Köln'de, DİTİB tarafından, ilk cami kurulmasıyla başlamıştır; sonra camiler birbirini izlemiş ve dersliklere dönüşmüştür, zamanla, cemaat merkezi haline geldikleri kaydedilmektedir. Doktor Vöcking, "ce centre est sous la tutelle de l'ambassade de la République turque et bénécicie de la aide fianciere de la Ligue

islamique mondiale, rabıta," demektedir, Türk büyükelçiliğinin nezaretinde ve Suudi Rabıta'nın mali yardımıyla çalışıyordu. Zamanla, rabıtaya mali bağlılığın kalmadığını düşünebiliyoruz ve DİTİB, camilerini ve merkezlerini yayarak, Almanya'da en büyük Türk göçmen örgütü haline geldiğini görüyoruz. Bu, Türkiyeli göçmenlerin, çok büyük bölümünün İslamize ve re-İslamize oldukları anlamındadır.

Doktor Vöcking'e göre Alman resmi makamları da, ilk önce, DİTİB'i destekliyordu, çünkü "dans la DİTİB un musulman analogue, pour lui, au représentant de l'Eglise catholique ou protestante," bunları, tıpkı Katolik veya Protestan kiliseleri misali, cemaat ile kendisi arasında bir muhatap olarak görüyordu. Bu kadar destekle, Almanya'da, İslamizasyonun çok başarılı ve hızlı olduğunu da tespit edebiliyoruz.

İki sıçramasını tespit edebiliyoruz; birincisi, Almanya'da bu İslamlaşma, Almanya'da kalamıyor, Fransa örneğini not ettim, diğer Avrupa ülkelerine yayıldığını müşahede ediyoruz. Daha da önemlisi ve ikincisi, göçmen veren diğer Müslüman ülkeler Türkiye'yi model alıyorlar ve onlar da, devletleri gözetiminde ve devlet imkanlarıyla, kendi İslamlaştırma süreçlerini başlatıyorlar. Ve binnetcie, Jocelyne Cesari'nin nitelemesiyle, on yıl kadar kısa bir zamanda, Avrupa'da İslamisation ve ré-İslamisation süreci tamamlanmış olmaktadır. Bunun anlamı, Almanya'ya solcu olarak gelenlerin de önemli bir bölümü dahil, göçmenlerin çok büyük bölümü İslami bir aidiyet ve kimlik iddiasındadır. Öte yandan, Avrupa, şimdi, önündeki İslam Problemi'ni bu şekilde analiz etmekte ve başlarına bu problemi, Türkiye Cumhuriyeti'nin çıkardığını düşünmektedir, yanlış ve haksız diyemiyoruz.

Demek ki Türkiye Cumhuriyeti, elindeki bütün imkanları, Avrupa'da, İslamizasyon için kullanmış durumdadır. Türkiye'de ise İslamlaştırmanın bundan da yoğun olduğundan kuşku duymuyoruz. Milli Eğitim Bakanlığı'nın yurtdışı mensuplarının, özellikle 1970 yıllarından itibaren mümkün olan ölçüde ve Kenan Evren darbesinden sonra ise mutlak düzeyde tarikat mensuplarından seçildiklerini biliyoruz. Yeni kurulan üniversitelere, Milli Eğitim Bakanı Köksal Toptan, Başbakan S. Demirel ve Devlet Başkanı T. Özal tarafından atanan rektörlerin de belli tarikatlardan seçilmesine özen gösterildiği herkesin malumudur. İlaveten öğretmen ve polis atamaları, belli tarikatlara tımar olarak verilmiştir; yargıç ve savcı atamaları ise, sözde sı-

navla olabilmiştir. Demek ki hem askeri müdahale gelmiş ve hem de Erbakan'ın cesaret edemeyeceği bir dinsellik yerleştirilmiş durumdadır. Eğer yazdıklarım bir "kehanet" olarak görüldü ise şimdi bu bakışın değiştirilmesini öneriyorum. Devam ediyorum.

Toptan'ı, Demirel'i ve Özal'ı, herhalde Kemalist sayamayız.

Ancak bunların omuzlarının üstünden baktığımızda, Kemalistlerin Kemalizme ihanetini görmezlikten gelemeyiz. İhanet makasında bir bıçak oldular.

Katkı 35

Hans Vöcking

AVRUPA'NIN İSLAMLAŞMASI: "DİYANET İŞLERİ TÜRK-İSLAM BİRLİĞİ"

L'Union turco-islamique du pour la religion est la filiale du Bureau des affaires religieuses d'Ankara*, qui a remplacé le Bureau pour les affaires spirituelles. Fondé en 1924, apres la chute du Califat, il n'a pas été suprrimé lorsque l'Etat turc est devenu laic en 1937. Le Bureau "est chargé de tout ce qui est lié a la foi, au culte et a la morale de religion islamique; il éclaire la population sur la question de la religion et de l2administration des lieux de culte." En 1989, la Diyanet controle 63 000 mosquées et consruit, chaque année, 1500 nouveaux lieux de culte; il emploie environ 80 000 personnes, dont 40 000 sont des imams qui ont suivi l'enseignement dans une imam-hatip-école.

C'est seulement en juillet 1984 que la DITIB a ouvert a Cologne une mosquée avec des bureaux et des salles de réunion pour répond-

re aux besoins des ses compatriotes. Ce centre est sous la tutelle de l'ambassade de la République turque, et, et bénéficie de l'aide financiére de la Ligue islamique mondiale (rabıta). Les responsdables de la DITIB ont invité leurs coreligionaires a fonder des associations locales pour ouvrir une salle de prier en promettant d'envoyer un imam por presider la priere rituelle et animer communité locale. Il est pris en charge financierement par la DITIB. Ainsi, la DITIB est devenue, en peu temps, la plus grande organisation des immigrés turcs en Allemagne. Elle controle actuellement plus de tois cents salles de priere.

Pour s'implanter, la DITIB a été fortement aidée par l'administration allemande, qui a touvé en elle un interlocuteur correspondant plus ou moins aux expériences qui caractérisent, en Allemagne, les relations entre le pouvoir politique et les communauté religieuses. Le fonctionnaire allemand trouve dans la DITIB un interlocutuer musulman analogue, pour lui, au représentant de l'Eglise catholique ou protestante.

Particularité intéressante, la DITIB est le seule association religieuse et culturelle qui se soit engagée dans le domaine social en proposant des cours de formation profesionelle pour les jeunes Turcs qui n'ont pas touvé de place sur le marché du travail.

Jocelyne Cesari

RE-ISLAMISATION & MÜFTÜ CEMALEDDİN KAPLAN

En l'espace d'une décennie, la visibilité croissante de l'appartenance islamique, depuis l'essor des salles de priere jusqu'a l'entée des foulards dans les ecoles publiques, a modifié de façon radicale la perception française de l'immigration. L'islam est devenu un élément central dans le débat sur la place faite aujourd'hui aux immigrés dans la société et, dans le meme temps, il s'impose comme une composante durable du paysage culturel et religieux française puisque, sur quelque

quatre millions de musulmans installés en France, pres de la moitié possede la nationalité française.

* * *

-l'association islamique de France, AIF, apparue en 1984. Ses membres sont égalemanet issus de l'éemigration turque et elle peut etre considérée comme la correspondante en France des structures islamique radicales dirigées depuis l'Allemagne par Jamalledin Hocaoglou, dit "Kaplan", ancien mufti de la ville Adana.

-l'Union de la jeuness musulmane, constituée en juillet 1987 a Lyon, qui regroupe des musulame des nouvelles générations, pour la plupart étudiants ou universitaires. Son apparition s'inscrit dans le phénomene de ré-islamisation évoqué précédemment.

Uğur Mumcu

RABITA & DİYANET & KAPLAN & EVREN

Ankara'nın taşına bak
Gözlerimin yaşına bak
Uyan uyan Gazi Kemal
Şu dünyanın işine bak

Uğur'un bu önemli kitabı, *Rabıta*, Kurtuluş Mücadelesi'nin bu halk türküsü ile başlıyor; kitap, kalıcıdır. Uğur, Avrupa'nın İslamlaştırılmasında hem Rabıta'ya ve hem de Kaplan'a, ilk önce, dikkat çekiyordu. Bu önemli çalışmadan çok kısa aktarma yapmam gerekiyor ki, böylece, Sevgili Uğur'u bir kez daha hatırlamış oluyoruz. yk

* * *

"İslami Devlet, Kurulacak Elbet"

Cami bu sloganla inliyor. Cemaatin çoğu sakallı, bereli ve sarıklı insanlardan oluşmuş. Çoğu ya çocuk yaşta ya da genç. Cemalettin Kaplan'ın ağzından her Allah sözü çıktığında, cemaat sağ ellerini öne doğru uzatıp hep birlikte "Tekbir Allah" diye birkaç kaz bağırıyor.

"İslam devlet, kurulacak elbet."

* * *

Cemalettin Kaplan'ın elden ele dolaşan "Tebliğ'in El Kitabı" adlı kitaptan aktaralım:

Gayemiz: İslam devleti.

Hakimiyet: Allah'a mahsustur.

Anayasa: *Kuran-ı Kerim*'dir.

Nizam Şeriat'tır.

* * *

Kim bu Hoca?

1926 yılında, Erzurum'un İspir kazasında doğmuş. İlk dini bilgileri babasından almış. İmamlığa başladığı sırada ilkokul mezunu bile değilmiş. Askerliğini yaptıktan sonra ilkokulu, ortaokulu ve liseyi dışardan bitirmiş. Sonra da Ankara İlahiyat Fakültesi'ne girmiş, aynı tarihte Ankara'da vaizlik yapmış. 1966 yılında İlahiyat Fakültesi'ni bitirdikten sonra, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Özlük İşleri Müdürlüğü de yapan Kaplan, bir süre de Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı'nda da bulunmuş. 1966 yılından 1981 yılına kadar da Adana'da müftülük yaptı.

1971 sıkıyönetimi ile çok iyi ilişkiler sürdüren ve zaman zaman sıkıyönetim komutanlarına, kendi alanında, yardımcı olan Kaplan, 1977 seçimlerinde de Msp listesinden Erzurum'da milletvekili adayı olmuş.

Olmuş, ama seçilmemiş. Seçilse hiç şüphesiz o da bütün milletvekilleri gibi kürsüye çıkıp "laik devlete bağlı kalacağına" yemin edecekti. Ondan ne şüphe!

* * *

Kaplan Hoca, bu bakımdan, 12 Eylül harekatını çok olumlu karşılıyor. Diyor ki

"Evren geldi, Evren'in bir iyiliği oldu. Partilerin balonlarına bir iğne dürttü, hepsi söndü. Bir-iki sene partisiz yaşadık. O kadar rahat ki, cemaat da çoğalıyordu, cemaat de, ruhen bu particilikten tedirgindi."

* * *

Ver elini Almanya

Soruyorum, "Hakkınızda dava açılmış mıydı?" Hayır, açılmamış.

* * *

Kaplan, emekliye ayrıldıktan sonra kendi deyişine göre –Erbakan'ın isteği üzerine – Almanya'ya gitmiş ve orada "Milli Görüş"çü diye adlandırılan grupla birlikte çalışmaya başlamış. *Hicret* dergisinde de yazılar yazan Kaplan ile Milli Görüş'çülerin yolları 1983 yılında iyice ayrılmış.

* * *

Cemaat, Hoca'nın bankalardaki kişisel hesabına para yatırıyor. Bu paralar da "İslam devleti kurma çalışmaları için kullanılıyor." Hoca'nın açıklaması böyle. Cemalettin Kaplan yanlıları ile Milli Görüş teşkilatı arasında büyük bir iç savaş başlıyor. Milli Görüş yanlıları, Kaplan'ın, "cia tarafından kullanıldığı kuşkusunu" taşıyorlar.

* * *

Adana eski müftüsü ve Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Cemalettin Kaplan, artık "Kaplan" soyadını pek kullanmıyor. Kaplan soyadı yerine, "Hocaoğlu" soyadını kullanıyor. Ve cemaate de soyadlarını değiştirmesi önerisinde bulunuyor.

* * *

Mumcu'nun bu çalışmasında, Suudi "Rabıta" örgütünün çalışması hakkında ayrıntılı bilgiler var. Önemli bir kaynak olarak durmaktadır.

Birincisi, "Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği", DİTİB, ikincisi ise "Diyanet İşleri Başkanlığı" karşılığıdır, birincisinin ikincisinin bir kolu olduğu söylenmektedir.
H. Vöcking, Immigrés et Musulmas en RFA,
J. Cesari, *L'islam en France, Naissance d'une Religion.*
J. Cesari, ed., *L'Islam en Europe, Probleme Politique et Sociaux*, La Documentation Française, 24 Mars 1995.
Uğur Mumcu, *Rabıta*, İstanbul, 1987, s. 9-17.

★ ★ ★

2001 DEVALÜASYONU VE DARBESİ

Yakın tarihimizde üç İçsavaş yaşadık.

Üç İçsavaşı da, ben ilan ettim ve daha önce yoktular, bilinmiyordu, dolayısıyla, "yazdım", demek istiyorum. Bunlar, 1806-1826 İçsavaşı, ikincisi, 1906-1926 İçsavaşı ve üçüncüsü 1966 tarihlerinde başlayan İçsavaştırlar.

Her iç savaş, bir transformatördür ve bu sözcüğü, "düzen dönüştürücüsü" anlamında kullanıyorum. Kıyamete benzetebiliriz, bir bitiş ve bir başlangıç olarak biliyoruz. Bu kapsamda, "dönüştürücü" kavramını açmak için, Kürt Silahlı Kıyamı'nı ele alabilirim; ilk şaşkınlıktan sonra, bitirilmek istenmediğini tahlil edebiliyorum. Çünkü, bir transformatör rolü tespit edilmiştir ve buna daha büyük değer biçildiğini görebiliyoruz. "Avrupa Birliği'ne Giriş" de bir dönüştürücü olarak ele alınıyor; bu programın imkan verdiği tahribat,[306] girişin zararlarından daha değerli sayılmaktadır, tahribata düşkünlük telakki ile bu üçüncü İçsavaşta bunları teşhis edebiliyoruz.

Şimdi, "Üçüncü İçsavaş" meyanında ve akabinde, Türkiye'de bazı işler çok kolaylaşmış görünüyor, kolaydırlar. Kolaylıkları sayıyorum.

Bir; mafya ve "mafya babası" olmak çok kolaydır. Çünkü temelleri, devletçe atılmaktadır ve "devlet", mafya olmak isteyenlere, hiçbir teşvik tedbirini esirgememektedir. Bu bapta en sistematik atılış, evrenist 12 Eylül Darbesi ile oldu; İstanbul Emniyet Müdürü Şükrü Balcı, yardımcılarından Mehmet Ağar ile birlikte mevcut mafyaları yıktılar ve yenilerini kurdular. "Yargısız infaz" tabir edilen katliamlar da bu dönemdedir, araştırıcılarını ve yazıcılarını beklemektedir. İlaveten "yeni mafya" kuruluşunda, ülkücü hareket içinde yetişmiş ve sabetayist olanları seçtiler.

İki; zengin olmak çok kolaydır. "TİT", tekstil, inşaat ve turizm, zengin olma sektörüdür; ki bunlar, mafya ile "birlikte" yaşamakta, gecelemekte ve büyümektedirler. Bu İçsavaş ile beraber, yeni zenginler, "parvenu" veya "ups-

306) Bu programın şehvetle uygulanmaya başlandığı 1999 yaz aylarından itibaren, insanlarımız daha reductionist ve dolayısıyla daha "kuş beyinli" oldular; sürüleştiler, diyebiliriz. Erbakan'ı hapse koyup daha müfrit Erbakanist politikalar uygulamak da, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Tağmaç ile başlamış ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Evren ile en yüksek tepesine çıkarılmıştır, sürüleştirme cümlesindendirler.

tarts", mahalle mahalledirler ve artık Veblenesque deyişle, tüketimleriyle değil, conspicous consumption, vücutlarıyla, nümayiş halindedirler. Politika, "medya" ve eğlence sektörlerinde temsilcilerini attılar ve kendileri, kendilerini temsil yapıyorlar.

Artık "TİT" mafyalaşmıştır ve mafya olmadan, başta tekstil ve arkasından inşaat ile turizm düşünmek imkansız olmuştur, bu nedenle, spor kulüplerinin başkanları, TİT'ten çıkmaktadırlar ve Orta Çağ'da büyük korsanların katedral yapmaları misali mafyalaşmış tekstil, inşaat veya turizm sektörü ele başları, futbol kulüplerine başkan olmaktadırlar. Paralarından daha çok kendilerini aklıyorlar ve "şeref" tribünlerinde yüksek bürokrasi ile haşır-neşir oluyorlar. Buna çok muhtaçtırlar. Böylece, "TİT" mafyaları, kulüp mafyalarına[307] uzandılar ve ulaştılar.

Şimdi, bir günde her birisi altmış milyon dolardan üç otel alabilen tekstilciler ve tit'ciler çıktılar. Büyük cinayetlerin çoğu, tit sektöründedir. Ayrıca tekstilcilik ile tefeciliğin "evlendiğini" gösteren işaretlere rastlıyoruz. Bu yeni düzen, üç boynuzunun üstünde durmaktadır.

Tit sektöründe üretim ise, esir kamplarındadır. Sendika ve sosyal sigorta kalkmıştır ve çalışma müfettişleri, bu kalkışı teftiş ile güvence altına almaktadır. Bu nedenle, bu "İçsavaş" neticesinde, çalışmaya bakanlar, mhp kökenlilerden çıkarılmaktadırlar. Tit'de ve bahusus tekstilde, dört yüz işçiye kadar işçi çalıştıran işliklerde sigortasızlık esastır ve bu devrimi de, "çalışma" bakanlık ve bakanlarına borçluyuz. Adalet'e bakanların ise, refah ve türevlerinden gelmeleri matlup olup sabetayist olmaları ise tercih edilmektedir. Bu sayede, yargıç ve savcı seçimleri, göstermelik olabilmektedir.

Esir kamplarındaki kızlar için, fahişelik, hem kurtuluş ve hem de özgürlüktür.

Ya da kap-kaç, düşük yoğunluklu isyan olmaktadır.

Tit ise, yarattığı özgürlükten hoşnut ve isyandan korkmaktadır.

Tit için sürekli devalüasyon zorunludur. Esaret ücretinin altına inmenin imkansızlığında, sürekli devalüasyon, tek yoldur.

Üç, en kolay olan, İslamist bir partinin hükümete oturtulmasıdır. Vöc-

---

307) S. Peker, Fenerbahçe, A. Çatlı, Beşiktaş'ta enterne idiler; Galatasaray ile eski polis şeflerinden ve mafya kurucusu M. Ağar ilgileniyordu. Başkanların hepsi TİT'dendirler; ayrıca mit bölge başkanı S. Saba uzun yıllar Beşiktaş Başkanı da oldu ve Fenerbahçe, Sazak'lar tarafından yönetiliyordu.
Bu dönemde futbol takımları Judaize oldular ve tarikat şeyhlerine bağlandılar.

king'in bir "ordu" misali tarif ettiği Diyanet İşleri mensupları, bu partinin, maaşlarını devletin ödediği propagandistleri ve örgütleyicileridir. İçişleri ve Adalet işlerini de bu çerçevede almak yerindedir. İslami tarikatların çok önemli ölçüde Judaize olması ve neredeyse ise İsrael ve Amerikan yanlısı olmayan tarikatın kalmaması, İslamist fırkanın hükümete oturtulmasını kolaylaştırmaktadır. Çünkü "medya" çok büyük oranda, Tel-Aviv ve Washington yanlısıdır ve İbrani asıllıların elindedir. Destek tamdır. Yüksek bürokrasi destektir.

Yapısal durumu, "strüktür" diyoruz, özetlemiş durumdayım. Konjonktürel analize geçmemiz yerindedir ve burada daha önce yapmış olduğum devalüasyon analizini hatırlatmak gereği duyuyorum. Her büyük devalüasyon, bir hükümet ve zaman zaman da rejim değişikliğidir ve bunu bir yasa olarak koyabiliyoruz.

Bir, ilk büyük devalüasyon, Eylül 1946 tarihinde yapılmıştır. Hükümet'in, Mayıs 1950 yılında değiştiğini hatırlıyoruz.

İki, ikinci büyük devalüasyon, Ağustos, 1958 tarihinde ilan edilmişti; hükümet, Mayıs 1960 tarihinde değişiyordu.

Üç, 1970 Ağustos ayında, gecikmiş bir devalüasyonun yapıldığını biliyoruz. Hükümet, Mart 1971 Darbesi ile devriliyordu.

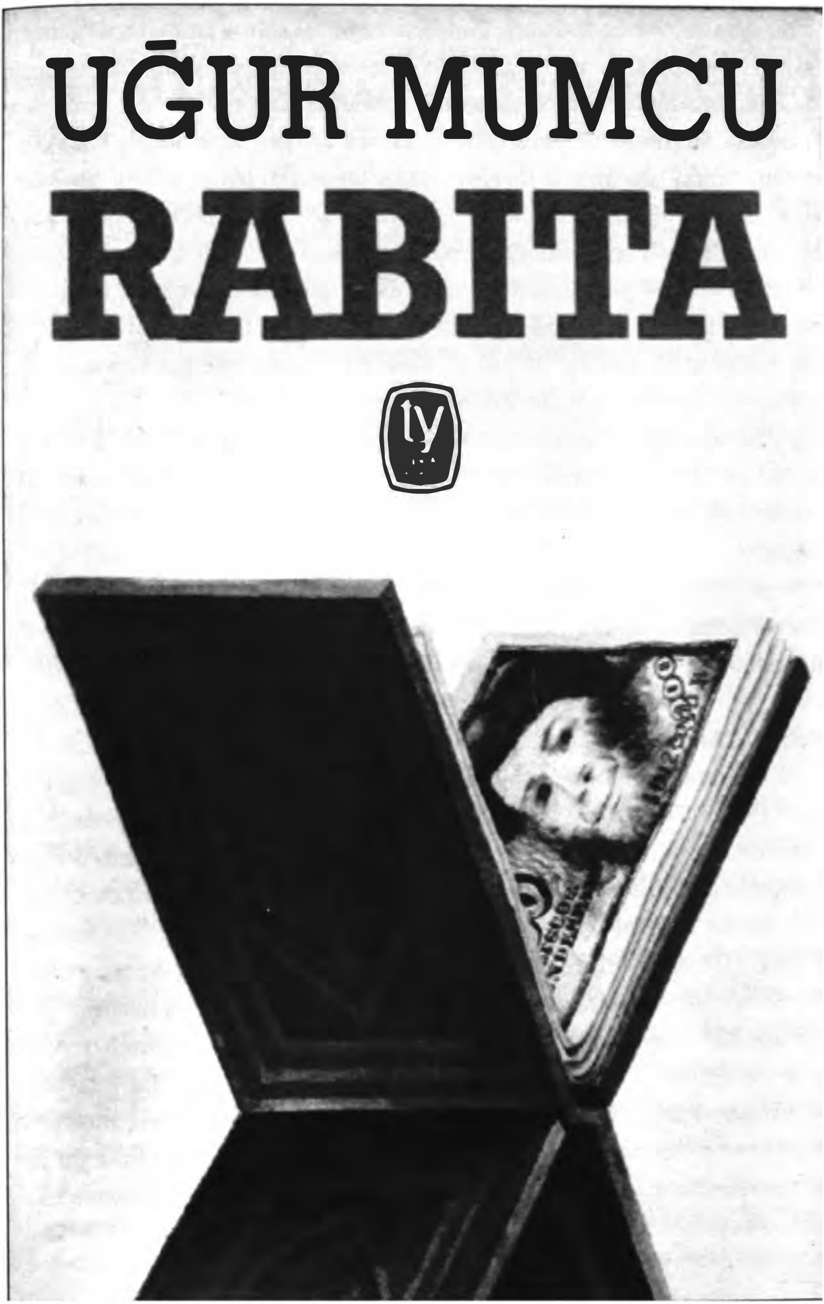
Dört, Ocak 1980 bir büyük devalüasyon ile sarsılmıştı ve aynı yılda, Eylül 1980, rejim altüst oluyordu. Hem devalüasyon ve ekonomik düzen değişikliği ve hem de darbe, kapsamlıdır.

Beş, Nisan 1994 Devalüasyonu sonrasında,[308] ilk seçimle, 1995 sonbahar, hükümetin değiştiğine tanıklık ediyoruz; Erbakan, bu devalüasyon sayesinde, çok istediği ve kısa sürmeye mahkum Başbakanlığı elde edebilmişti. Kendisi olmasa bile, ahfadının ve kenanist darbenin, 1980 Eylül, yetiştirdiklerinin, hükümete tam olarak monte edilmeleri için, bir yeni devalüasyona ihtiyaç var.

Altı, "Şubat 2001 Devalüasyonu" budur. Mutlak bir rejim değişikliği olmalıdır; çünkü, devalüasyon yasaları bunu gerektirmektedir.

---

308) Bu devalüasyonda hükümet başkanı koltuğunu Çiller dolduruyordu ve 13 Haziran 1993 tarihinde, dyp kongresinde, genel başkan yapılmıştı ve 15 Haziran 1993 tarihli bir basın açıklamasıyla "darbe" ilan etmiştim. Aynı yılda, Uğur Mumcu, Jandarma Komutanı Orgeneral Bitlis, Cumhurbaşkanı Özal, beklenmedik şekilde öldüler veya öldürüldüler. Sıvas Katliamı da aynı zaman kesitindedir; devalüasyon, Çiller'in sonunu sağlamıştır. Erbakan'a kapı açıyordu ve Şubat 2001 devalüasyonu aynı kapıyı daha geniş açmaktadır.

UĞUR MUMCU
RABITA

Bu devalüasyonlar tarihinde Genelkurmay Başkanları, sırasıyla, Orgeneral Tağmaç, Orgeneral Evren, Orgeneral Güreş ve Orgeneral Özkök ön plana çıkıyorlar. Analizlerin ve tarih yazımının içinde yer alıyorlar.

Burada karşımıza bir soru çıkıyor; zaman zaman Türk Silahlı Kuvvetleri'nden, "irticai" nedenlerle ihraçlar olması bu analizi tekzip ediyor mu? Cevabım hayırdır ve sanmıyorum. Bu ihraçlar, gerçekten disiplin gereğidir; çünkü, askerlik, tek komuta zincirine bağlı bir meslektir. Halbuki tarikat mensuplarının başka bir emir-komuta düzeni var; askerlik mesleğinin bunu kabul etmesi imkansızdır. Kaldı ki, Şubat 2001 Devalüasyonu ve Darbesi ile, hem Susurluk ve hem de "28 Şubat" süreçlerine son verildiğini tespit edebiliyoruz. Şubat 1997 ile Şubat 2001 arasında dört yıl var.

Darbe, az veya çok, bir alt-üst oluşa işaret ediyor ve alt-yapı ya da ekonomi sektörü belirleyici olmakla birlikte tüm çözümlemeleri bunlarla yapamayız. Bunu denemek, kısırlığa ve verimsizliğe mahkumiyeti kabul etmek anlamındadır.

Şöyle söyleyebiliriz; bir, bu sonuncu devalüasyon öncesinde, idare'de, İçişleri Bakanı S. Tantan yıldızdı ve sonrasında neredeyse rasputin sayılıyordu. İki, Maliye Bakanı Z. Temizel, yolsuzluk timsaliydi ve sonrasında, zenginlerden boşaltılan hapisane koğuşlarından birisine konmak tehdidi altında yaşamını sürdürmektedir. Üç, tek ihtiyacımız ve umudumuz bir "süper savcı" idi ve arkasından, savcılar, bir bir dağıtıldılar. Hiçbir rejim değişikliğinde, idarede ve özellikle İçişlerinde bu kadar çok değişiklik bilmiyoruz; bazı İçişleri mensuplarının kariyerleri sona erdirildi ve kariyerleri sona ermiş olanların itibarları ve makamları iade edildi. Alt-üst oluşa ve yer değiştirmelere baktığımızda bir darbenin çok aşıldığına ve nerde ise "ihtilal" olduğuna karar verebiliriz. 12 Eylül sabaha karşı, Vitali Hakko'nun duyduğu bayram sevincinin bir benzeri, tüm büyük mülk sahiplerine yayılmıştı, yeni bir dönemdir.

Kuşkusuz, zamana yayılma söz konusudur; bunu, Genelkurmay Başkanlığı'nın 7 Ağustos 2001 tarihli açıklamasından da çıkarıyoruz. Bu açıklamada, soygun düzeni, ekonomik teslimiyetçilik ve ahlaki bozulma türünden kavram ve nitelemeler, hep birlikte ve birbiri arkasından sırlanıyordu. Bir geçiştir, yerleşme ve yeni rejimin kadrolarının yerlerini almaları için gerekli zaman, gözüyle de, bakabiliriz. Bu yerleşmeden sonra, bu tür söylemin de tarih oluşuna şaşırmıyoruz.

•

DEVALÜASYON & SİYONİZM & FISCHER

Özal ile Demirel, yersiz ve yakışıksız bir yarış içinde oldular; birisi, "XXI. yüzyıl Türk yüzyılı olacaktır" diyordu ve diğeri, "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne" bir Türk diasporası'ndan söz ediyordu ve çok zayıf bir vücuttan tiz sesler çıkarıyorlardı. Bu iki, en çok tarihten zayıf, mühendis, belki de, tarihte henüz daha bir "Amerikan yüzyılı" olmadığını da bilmiyorlardı; XVIII. yüzyıl Fransa'ya, XIX. yüzyıl Büyük Britanya'ya yazılırsa, XX. yüzyılı, Sovyet halklarına vermek yerindedir. Gerçi Amerika da, geçen yüzyıl için pek iddialıydı ve heyhat karşısına Sosyalizm, Sovyetler Birliği, arkasından Komünist Çin ve daha da arkadan, Amerikan kıtasında Fidel Castro'nun Kübası çıkmıştı, gücünü, bunları bozmaya ayırmıştır. Bu nedenle XX. yüzyılı, Sosyalizm asrı, 1917 yılında başlatıyor ve 1991 senesinde kapatıyoruz. Bu Sosyalizm asrında, Amerika Birleşik Devletleri, Altmışlı yıllarda yaşadığı İçsavaşta, kendi ülkesinde, imajının kırılmasını önleyememiş, daha önce Sputnik ile ve daha sonra Vietnam ve Tahran Bozgunları ile damgasını vuramadan yitirmiştir. Demek ki henüz kendisinin olan bir yüz yoktur ve adına yazılı bir yüzyıldan söz edemiyoruz.

XX. yüzyılda, Amerika Birleşik Devletleri, sadece bir bozucu ve durdurucudur ve en büyük başarısını, Fransa ve İtalya'da Komünist iktidarları engellemekte göstermiştir. Bunda, Sovyetler Birliği'nden paradoksal bir destek aldığını söylemek yerindedir.

Peki, XXI. yüzyıl nereye açılıyor? Osmanlı-Türkleri'ne, belki, XVI. yüzyılı tahsis edebiliriz, hem zirve ve hem de hızlı inişi teşhis edebiliyoruz. Devamla, İsyan'ın birinci cildinin önsözünü burada hatırlıyoruz, Özal, hem Kuzey Irak'ta, buna Osmanlı taksimatında "Musul Vilayeti" diyoruz, bir pay iddiasından geri kalmıyor ve hem de İç Asya Türkleri'nde Ankara merkezli bir Türkisite tahrik etmeyi deniyordu. Ölümü bu yoldadır ve çok başarısız bir İç Asya gezisinden dönüşe denk düşmektedir. Pratikte olmasa bile teorik planda katledilişini anlayabiliyorum. Demirel'e gelince, Washington'u kızdıracak her tülü discours'tan itina ile uzak durmasına karşın, bu tabansız yarışa kendisini kap-

tırmış görünüyordu. Müfrit ürkek bir bürokrat olmayı aşamamakla birlikte, kişiliğine damga vuran köylü içgüdüsü ile demagojiye özel düşkünlüğü var; demagoji imkanı çıkınca, kendisini frenliyemiyordu ve burada da olmuştur. Her ikisinin de, Marx'ın Üçüncü Napoleon'a yakıştırdığı deyişle, ne bir inançları vardı ve ne de insan türünün bir inancı olabileceğine inanıyorlardı; dolayısıyla, her ikisini de fıtreten "takiyeci" tesmiye edebiliyoruz.

Öyleyse, Türkiye'ye, güçsüzlüğünü öğretmek, Amerika'nın çıkarına olmuştu ve programında olmalıdır. 2000 sonlarındaki finansman krizi, bir ders idi, ama, yine de bir mali kriz düzeyindedir. Binnetice, devalüasyonu, bir güçsüzlük öğretisi saymak durumundayız ve "iyi" öğreti ve ders ise bir şok ile başlamak zorundadır.

Özal ölçüsüzlüğü ve diliyle, 1991 yılında çınlayan "Emperyalist Türkiye", 2001 yılında, dizlerinin üstüne çöküyordu. Özal ve Demirel, erken öten bülbül rolünü sevdiler ve orada kaldılar. Bu iki talihsiz mühendis, emperyalizmin, bir ekonomik güç ve bundan da öte bir "ideoloji" olduğunu hiç anlamadılar; ideoloji bir yana, insanların ide'si olduğuna da hiç inanmadılar. Bu nedenle, "ayranı yok içmeye, tahtırevanla gider sıçmaya"[309] sözümüz, bu ikili için dizilmiştir; bu işi, "emperyalist Türkiye" işini, solu ve solcu yok etmek sandılar.

Hem 2001 Devalüasyonu ve hem de ondan önce başlayan "Ottoman Empire of US" Projesi, Türkiye'ye, güçsüzlüğünü ve küçüklüğünü öğretme operasyonlarıdırlar. Bunun yeni bir hükümet arayışı ile sürmesini, eşyanın tabiatına mutabık telakki eylemek mecburiyetindeyiz. Bir devalüasyondan hemen sonra, devalüasyon kabinesinin zıtlaşan kethüdaları, K. Derviş ile D. Bahçeli'nin, 2002 Kasım seçimleri için birleşmeleri bu hattadır; doğrudan doğruya Washington tarafından tahrik edildiğini münakaşa etmesek bile, Washington'u hayli hoşnut etmiş olmalıdır. Şüphe etmek üzere bir kudretten mahrumuz.

Devamla, hal ü hazırda anlıyoruz ki, Şubat 2001 Devalüasyonu'nun her yerinde Stanley Fischer yer almıştır; Uluslararası Para Sandığı'nın Imf birinci başkan yardımcısı idi ve Türkiye'den sorumluydu, sık sık gelip gittiğini hatırlıyoruz. Devalüasyondan sonra Citigroup'a geçmişti; bunun ayrı bir önemi var; 2001 Devalüasyonu yapılmadan önce Citigroup'a geçeceği taayyün etmişti, biliyoruz.

---

309) Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Cilt 2, Istanbul, n.d., s. 605.

Önemi şuradadır, bu devalüasyonun önceden belli başlı bankalara duyurulduğu kuvvetle mervu'dur; pek çok bankanın, bundan yararlandığı, iddiadan öte mutlak sayılmaktadır. Merkez Bankası'nın, devalüasyondan hemen önceki hızlı ve dikkat çekici dolar hareketini gizli tutması, buna, işarettir. Zamanın Merkez Bankası Başkanı, bu suçlama ile, sadece kendi mevduat hesabını bu bilgiye göre değerlendirerek kar ettiği için, görevden alınarak yargılanmıştır ki bunu da ek bir işaret saymak mecburiyetindeyiz.. Banka başkanına yönelik suçlama, rakam olarak, çok küçüktür; devalüasyonun önceden bilinmesi ile üzerinde oynanan miktarın ise dört buçuk milyar dolar olduğu hesaplanıyor; Merkez Bankası kayıtlarında bunların, bankalar itibariyle listesinin olması gerekiyor, ancak not ettim, açıklanmıyorlar. Yararlananlar arasında, günlük basındaki haberlere göre, Fischer'in yeni bankası, City Bank da yer alıyordu; böylece, Fischer, yapılmasında doğrudan doğruya etkili ve hatta karar verici olduğu bir işten, yeni bankasını yararlandırmasını bilmiştir. Bunu not ediyoruz.

Özetle, Fischer, Imf yöneticisi olarak Türkiye'nin devalüasyon kararında, belki başbakandan da önde gelen bir amil idi ve bu devalüasyondan, Imf'den ayrılarak görev aldığı City Bank'ı kazançlı çıkarabiliyordu. Bu özet, ayrıntılı olarak, diğer çalışmalarımda yazılmıştı, resimli olduğunu hatırlıyorum ve burada yeniden özetlemek gereği doğmuştur, devam ediyorum.

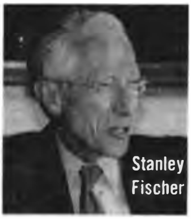
Şimdi bu Fischer hakkında yeni bilgiler ediniyoruz; Imf'den Citigroup'a geçen S. Fischer'in İsrael Merkez Bankası Başkanlığı'na getirilişine tanıklık ediyoruz. Bu atama, İsrael'de büyük tartışmalara neden olmuştur; İsrael geleneklerinden uzak bir yaşam sürdürmüş olan bir kimsenin bu kadar önemli bir kurumun başına geçmesine itirazlar çıkmasını doğal karşılamak gerekiyor. Fakat tartışmalar açıklayıcıdırlar, bunlar olmazsa ve "medya" gaflet ve delalet halindeyse, Stanley Fischer'in daha önce de İsrael'de görev yaptığı ve üniversite öğrenimini tamamladığını nasıl öğrenebilirdik;[310] 1994-2001 yıllarında Imf'de birinci başkan yardımcısı olduğunu bilmekle birlikte, daha önce İsrael yurttaşı olduğunu bilmiyorduk. Muhtemelen, "büyük" matbuatta bilenler vardı, sakladıkları kesindir; çünkü, haber vermek için değil vermemek için gazetecidirler.

---

310) "Abd'li ekonomist Fischer, 1943'te Afrika ülkesi Zambia'da doğdu. 1960'lı yıllarda İsrael'de üniversite öğrenciliği yapan Fischer, 1980'li yıllarda İsrail Hazine Bakanlığı, Abd Hazine Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'nda danışmanlık yaptı."
Hürriyet, 3 Şubat 2005.

Devalüasyoncu Fischer & Israel MB Başkanı

'Paraya ithal patron olur mu' tartışması

DÜNYANIN en saygın ekonomistleri arasında gösterilen IMF eski Birinci Başkan Yardımcısı Stanley Fischer'in İsrail Merkez Bankası'nın başına getirilme hazırlığı İsrail'de büyük tartışma yarattı. Bu görev için halen yürütmekte olduğu Citigroup Başkan Yardımcılığı'ndan da ayrılıp İsrail vatandaşlığına geçecek olan Fischer'a, özellikle muhafazakâr kesimler büyük tepki gösterdi.

ABD VATANDAŞI: Fischer'ı İsrail Merkez Bankası'nın başında görmek istemeyenler, Yahudi kökenli bir ABD vatandaşı olan 61 yaşındaki bürokratın, şu ana kadar İsrail'de yaşamadığı için ülke ekonomisinin kaderini doğrudan etkileyecek bir kurumun başına getirilmesinin de yanlış olacağını savundu. Haaretz gazetesinin yazarlarından Ari Shavit, İsrail geleneklerinden uzak bir yaşam tarzı benimseyen bir kişinin, ülkenin en önemli kurumlarından birinin başına getirilmesinin moral değerler açısından kabul edilemeyeceğini yazdı. İsrail iş dünyasının önde gelenlerinden Arison Holding'in Başkası Shari Arison da, Merkez Bankası'nın Manhattan'dan gelen bir misafire teslim edilmesinin hoşgörülemeyeceğini açıkladı.

HÜKÜMET ARKASINDA: Buna karşılık deneyimli bürokrata en büyük destek ise Başbakan Ariel Şaron ve Maliye Bakanı Benjamin Netanyahu'dan geldi. Özellikle bir dönem Başbakanlık görevini de yürütmüş İsrail'in en ünlü politik simalarından Netanyahu'nun, ülke ekonomisini büyük sendikalar ve bazı Bakanlarla çatışma pahasına sosyalist yoldan çıkarmayı amaçladığı için Fischer'le çalışmayı çok istediği biliniyor. Maliye Bakanı'nın aynı zamanda vergi sisteminde değişikliğe gitmeye hazırlandığından, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi kuruluşlarda uzun yıllar önemli görevleri üstlenen Fischer'in deneyimlerinden yararlanmak istediği kaydediliyor.

İYİ BİR SİYONİST: Fischer'ın diğer destekçileri de kendisinin akıcı biçimde İbraniece konuşan iyi bir siyonist olduğunu belirterek Merkez Bankası Başkanlığı görevini alması gerektiğini söylüyorlar. Ayrıca ekonominin rekabete açılmasının ve serbest piyasa sisteminin ateşli bir savunucusu olan Fischer'a karşı olanların kişisel nedenlerden ve çoğunlukla da mali çıkarlarının zedeleneceğini düşündükleri için tepki gösterdikleri ni ifade ediyorlar. Fischer'ı destekleyenler özellikle sporda başka ülkelerden gelen göçmenlerle İsrail basketbolunun ve olimpiyat takımının kazandığı başarıları hatırlatıyorlar.

TÜRKİYE'Yİ TANIYOR: 1993'ten 2001'e kadar IMF'de görev yapan Fischer, Türkiye'nin 2000 yılında yürüttüğü ekonomik programın da en büyük destekçilerindendi. Bu süreç içinde defalarca Türkiye'ye gelen Fischer, üç yıl önce Citigroup'a katılmıştı.

Hürriyet, 25 Ocak 2005

Bilmediklerimiz bunlarla sınırlı değil, buraya aldığım bu gazete küpüründe bir de şu paragraf okunuyor: "Fischer'in diğer destekçileri de kendisinin akıcı biçimde İbranice konuşan iyi bir siyonist olduğunu belirterek Merkez Bankası Başkanlığı görevini alması gerektiğini söylüyorlar." Demek ki, Fischer hem flu-ent İbrani'ye vakıf ve hem de iyi bir siyonisttir; Tel-Aviv'de böyle biliniyor ve ayrıca "siyonist" olmak övgü mütalaa ediliyor, görüyoruz. "İyi bir siyonist" olmasa, Merkez Bankası Başkanı olmayacağını teyit etmek zorundayız.

Şimdi geçerken bir noktaya işaret etmemiz yerindedir; Fischer'in iyi bir siyonist olduğunu, İsrael'den, öğrenmiş haldeyiz ve bundan çıkan ise şudur, siyonistler her yerde ve öncelikle İsrael için çalışırlar. Bunu yapmayanı, siyonist çağıramıyoruz. Güzel, işte bu siyonist Fischer'in, Türkiye ekonomisini, artık bir Merkez Bankası Başkanı'ndan daha iyi bildiğini düşünebiliyoruz. Buna ilaveten, bu ülkede ve özellikle politika ve kamu yönetimdeki siyonistleri de tespit ettiğinden ve mükaleme halinde olduğundan kuşku duyamayız.

Bir de şu eklemeye ihtiyacımız var; Judaizmin belirleyici özelliği, solcu veya sağcı ya da Müslüman veya Musevi hatta hem Muhammedi ve hem de Musevi olması değildir. Belirleyici çizgi, otorite elinde olduğu zaman mutlaka bir İbrani asıllıyı veya Musevi'yi ve tercihan bir siyonisti seçmesidir. Bunun dışı, Judaizmin dışıdır ve iyi bir siyonist olduğunu öğrendiğimizden ve şu anda da İsrael Merkez Bankası başkanı olan S. Fischer'den, bunun dışında bir davranış bekleyemeyiz. Her yere bir siyonisti ve/veya bir İbrani asıllıyı sürmek, by definition, zorundadır.

Bu tespitten sonra, K. Derviş'i, Bakanlar Kurulu'na kimin monte ettiği sorusuna geliyoruz. K. Derviş'in adı duyulur duyulmaz, İbrani asıllı olduğunu deklare etmiştim ve "Dervish-Makovskiy Komplosu" açıklığa kavuşmuştu; A. Makovsky Yahudi asıllı bir Amerikalı olmakla o vakit Washington'ta Washington Institute'dan Türkiye'yi yönetmeye çalışanlar arasında ve başta yer alıyordu. Bu "Institute" da Yahudilerin idaresi altında olmakla, Ankara'daki eski Amerikan sefiri Mark Parris de buradadır ve Parris, Ankara'daki Amerikan sefirlerinin tamamına yakını misli Yahudi'dir, bir kural olarak, İbrani asıllı "Türk" istihdam ediyor ve davetlileri arasında bunları tercih ediyordu. Ve bu zat, ekonomiyi yönetmek üzere, Ankara'ya birisinin gönderileceğini ilan etmekten geri kalmıyordu, kayıtlarda var. Bunun bir İbrani asıllı olması ihtimalinin yüksekliğini o tarihte pek bilmesek dahi şimdi biliyoruz.

Bu soru önemlidir, kim monte etmişti ve Murat Yetkin'in burada bir cevabı olduğunu görüyoruz. Şunları yazmakta ve dolayısıyla haber vermektedir: "Ecevit'in Derviş'i Türkiye'ye davet etmesinde, Imf Başkanı Stanley Fischer'in telefon ederek Derviş'i önermesinin de rolü olmuştu. Arjantin programında başarısız kalan Fischer, Türkiye'deki programın da çökmesi durumunda Imf'nin geleceğinin ve kendi koltuğunun sorgulanacağının farkındaydı. Washington'da Yahudi lobisinin güçlü isimlerinden de olan Fischer, Türkiye'nin Imf destekli iddialı ekonomik programının ancak iddialı bir programcı tarafından uygulanabileceğini, Derviş'in bunun için biçilmiş kaftan olduğunu düşünüyordu."[311] Murat Yetkin'in verdiği bu bilgiler, büyük değere sahiptir ve Fischer'in, İsrael'e yerleştiği ve Merkez Bankası Başkanı olduğu bir zamanda, değeri artmaktadır. Ancak iki küçük düzeltme ve bir büyük doğrulama ile daha da değer kazanacağına inanıyorum.

Düzeltmenin ilki şudur; Imf programlarının başarısı ile programcıları arasında bir bağ kuramayız, hepsi, uygulama ülkesinde başarısızdırlar. Fischer'inki Türkiye'de ne ilk ne de sondur; kaldı ki, o tarihte, Fischer'in "iyi bir siyonist" olduğunu biz bilmesek dahi kendisi biliyordu. Siyonistler, tanımları gereği, hep başarılıdırlar ve daha önceden seçilmiş yerleri var. İkincisi, bu iş için Derviş'in "biçilmiş kaftan" olması da, iktisat disiplini ve maliye yönetiminde bir yere sahip görünmüyor; Murat Yetkin'in de, hemen sonra, "Derviş, Dünya Bankası'nda özellikle yoksullukla mücadele programındaki çalışmalarıyla öne çıkmıştı" demekle, bunu doğruluyor. Derviş'in hiçbir yerde öne çıkmamış olması bir yana, Dünya Bankası uzmanlığı ile Imf uzmanlığı birbirinden çok ayrı aletlere sahip iki ayrı dünyadır. Imf, daha çok para-banka ve ekonomik stabilite sorunlarıyla ilgilidir ve bunlara "very very short run economics" diyebiliyoruz. Dünya Bankası, ellili yıllarda, Sovyetler Birliği rekabeti nedeniyle daha çok büyük barajlar ve sulama projeleriyle ilgileniyordu; buradan McNamara zamanında kalkınma meselelerine geçmiştir ki "very very long run economics" demek yerindedir. Dervish, bunların ikisinden de ve özellikle birincisinden malumattar değildi ve daha çok "structural adjustment" denilen, globalizm'in gerekli gördüğü yapı değişiklikleri üzerinde çalışıyordu ve binnetice bir ihtisası varsa, "uyum", adjustment ve "uydurma" üzerinedir. Bu durumda, globalizm, beraberinde çok büyük yoksulluk getirdiği için bununla da ve pal-

311) Murat Yetkin, *Tezkere*, İstanbul, 2004.

yatif derecede ilgilenmiş olması doğaldır, bunları eklemiş oluyorum.

Bunlar önemli değil, kayıtları düzeltmek için kaydediyorum; Murat'ın, Dervish'i, şu anda İsrael Merkez Bankası Başkanı Fischer'in Ankara'da Bakanlar Kurulu'na atadığı haberi çok önemlidir ve bu iş, Ecevit'e uygun düşmüyordu. Çünkü Bülent Bey, yetmişli yıllarda yanına bir ara uğramış olan hevesli bir genci pek hatırlama alışkanlığına sahip olmamıştır, hızla yaşlanması ihtimal de görülüyor ve kaldı ki bu Dervish, bundan sonra, Cem Boyner'in Partisi'ne katılmıştı; siyasi içgüdüleri bunları hatırda tutmaya ve hoş görmemeye meyyaldir.[312] Dervish'i, ancak, Fischer'in telefonu üzerine hatırladığını düşünebiliyoruz ve bu telefonu, bir atama emri olmasa da, kıtalararası bir "inha" kabul etmek daha isabetlidir. Ancak zayıflamış ve her zaman politikacı Ecevit'in, bu atamanın, kendisine bağlanmasından geçici bir çıkar gördüğü de kesindir. Öyleyse, Bülent Bey'in bu The Dervish Affairs ile bir ilişkisi olmadığını tespit ediyoruz, amma, Imf'ye teslimiyet ile ilişkisi var.

Şunu da ilave edebiliyorum; Murat Yetkin ciddidir ve böyle önemli bir haberi, Bülent Bey ile tahkik etmeden yazmayacağını düşünebiliyorum. Ecevit'in güvendiği gazeteciler arasındadır.

MURAT YETKİN'İN KİTABI

K. Dervish'in Merkez Bankası Başkanı niyetiyle geldiğini hatırlıyoruz ve Fischer'in de Tel-Aviv'de Merkez Bankası Başkanı olduğuna göre bu iki kafadarın, Washington'da, gönüldaş olup, Orta Doğu'da iki "milli" bankanın başına geçmeyi planladıklarını söyleyebilir miyiz; sanmıyorum ve sadece kafadar ve gönüldaş olduklarını tespit mümkündür. Bu da, İsyan'ın birinci cildinde, İsrael Devleti'nin en baş kurucularından Ben-Gurion'un, Türkler ile Beni İsrael'i, "tamamlayıcı kavimler" tabir ettiğini kaydetmiştim, buna uygun düşmektedir. O kadar, bunun ötesinde, bu meselede usulün bu olmadığını mütalaa etmek durumundayız.

Usul şudur; önce "bakan" olarak monte ederek daha sonra Başkakanlığa el koymaktır. Gürcistan'da, Ukrayna'da işletilen model budur ve Azerbaycan

312) Cem Boyner'in ekibi, Ülsever, Çandar, Altan bunlar arasındadır ve şimdi "Ak-ist komplo" içinde yer alıyorlar.

Derviş, Avrupa'da yıldız ekonomide Atatürk gibi

HAFTALIK BussinessWeek, Dergisi Devlet Bakanı Kemal Derviş için, "Tarihe Türk ekonomisinin Atatürk'ü olarak geçebilir" yorumunu yaptı. Dergi, Derviş'i aynı zamanda "Avrupa'nın yıldız isimlerinden biri" olarak gösterdi.

BUSİNESSWEEK Dergisi Devlet Bakanı Kemal Derviş'i, "Avrupa'nın yıldızlarından biri" olarak nitelendirdi. Dergi, Derviş'in bağımsızlığı sayesinde Türkiye'nin tarihinin en önemli reformunu gerçekleştirdiğini belirterek "Derviş, tarihe Türk ekonomisinin Atatürkü olarak geçebilir" dedi.

BusinessWeek'in internet sayfasında yer alan yazıda Kemal Derviş'in Şubat 2001'de Türkiye'nin modern tarihinin en kötü ekonomik krizini çözmek için Hükümet'e yardımcı olmayı kabul ettiğini bildirdi. Çok az kişinin Derviş'in başarılı olabileceğini düşündüğünü kaydeden BusinessWeek, 'yumuşak' davranışları olan Derviş'in yıllarca Türkiye'nin dışında yaşadığını, ülkede siyasi bir tabanının bulunmadığını kaydetti.

Derviş'in gerçekleştirdiği reformlara dikkat çeken BusinessWeek, bu çerçevede kamu bankalarını Türk siyasetçilerinin elinden kurtardığına, Merkez Bankası'nın bağımsız olmasını sağladığına işaret etti. Dergide, geçen yıl yüzde 8.5 oranında daralan ekonominin bu yıl yüzde 2-4 arasında bir büyüme göstermesi beklendiğini vurguladı.

TARİHE GEÇEBİLİR

BusinessWeek, Derviş'in prestiji ile ABD ve Avrupa'daki finansman çevreleriyle üst temaslarının katkısıyla Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) 16 milyar dolar tutarındaki yeni kredileri vermesinin sağlandığını belirtirken, Garanti Menkul Değerler Direktörü David Edgerly'in "Derviş soruna, dar siyasi çıkarlardan çok Türkiye için doğru olan tutum ile yaklaştı" görüşüne yer verdi. Yazıda şöyle denildi: "Derviş'in yıldızlara yakışan popülarite reytingleri nedeniyle Türkiye'nin onun siyasete gireceğine ilişkin söylentiler ile dolu. Ancak şimdiye kadar seçmenlerin bu konudaki merakını gidermedi. Kararı ne olursa olsun, tarihe Türk ekonomisinin Atatürkü olarak geçebilir."

The Economist: Ecevit'in yerine Derviş veya Cem

Hürriyet, 8 Haziran 2002

da bu modele yaklaşmaktadır. Eğer, Erbakan, daha önceki seçimlere giderken listelerde bir marangoz hatası yapmasaydı, bunun yol açtığı derin ızdırap ve sıhhat buhranına birinci ciltte işaret etmiştim, veya Suudi Arabistan'da yetişmiş Gül, sırada beklemek zorunda kalmasaydı, Türkiye'de de şeklen uygunluk sağlanabilirdi.[313] Şekillerde eksiklik müşahede ediyoruz.

Bu kapsamda, Murat Yetkin, önemli çalışmasında, bir de "Abd, Türkiye'deki liderlik sorununu, aslında 1 Mart oylamasından çok önce, 19 Şubat 2001 de tartışmaya başlamıştı" diyor ki[314] çok yerindedir. 19 Şubat tarihinde, zamanın başbakan yardımcısı ve o tarihte Bülent Bey'in mutemeti H. Özkan'ın, Cumhurbaşkanı Sezer'e karşı görülmemiş ölçüde tahrikçi davranarak, Sezer'in havalandırdığı bir kitabın başına inmesi de, bu tartışmanın bir perdesi olmalıdır, Milli Güvenlik Kurulu'ndadır. Demek ki, devalüasyon, Dervish'in monte edilmesi ve apaçık bir provokasyon ile devlet başkanı-hükümet krizi yaratmak, hep ve hep, bir tartışmadır. Demek ki mutlak teslimiyet ekibini bulmak da münakaşayı lüzumlu kılıyordu.

Bu arayışta yüksek komuta kademesinin çok aktif olduğu anlaşılmaktadır.

Artık Türkiye'de bu tartışma ve arayış içinde olanlar, emperyalist merkezlerde, istenen haberleri sipariş edebilmekte ve çıkarabilmektedir. Bu dönemde, "ciddi" etiketli Financial Times'ta, Ordu'nun H. Özkan'ı "başbakan istediği" haberi de yayınlanmıştı; doğrusu ilk bakışta itibar etmek zor görünüyordu. Çünkü yüksek komutanların H. Özkan'ı başbakan olarak, Ecevitçe bir söyleyişle, "içine sindirebilmesi" çok vahimdi; çünkü, bu sindirim aşaması katedilirse, peki kimi sindirmezler, sorusu hemen akla geliyordu. H. Ö. üzerinde, bir kez, Haymana Zındanı'nda iken, silahlı kuvvetler mensuplarının da okudukları Aydınlık'ta, "dili var mı, fikri var mı" yollu sormuştum; yüksek bürokrasi böyle birisini başbakan istiyorsa, bu bizi, yüksek bürokrasinin değerlendirme düzeneğini incelemeye zorlamaktadır.

Peki gerçekten de gerek var mı? Çünkü asıl incelemeyi zamanın kendisi yapıyor ve H. Ö. şimdi daha sessiz kalıyor ve aynı zamanda Yüce Divan kapısında sıra beklemektedir. Bu, yüksek komutanların değerlendirme düzeneklerini değerlendirmede önemli bir test değerindedir.

---

313) Kapatılan bir partinin bir il başkanına Başbakanlık koltuğunun verilmesine ikinci defa tanıklık ediyoruz. Birincisi, kapatılan Serbest Fırka'nın Aydın İli Başkanı Adnan Menderes idi ve ne yazık, daha sonra idam edilmişti.

314) ibid., s. 55.

Katkı 36

Murat Yetkin

KOMUTANLAR, ECEVİT YERİNE ÖZKAN'I İSTEDİLER

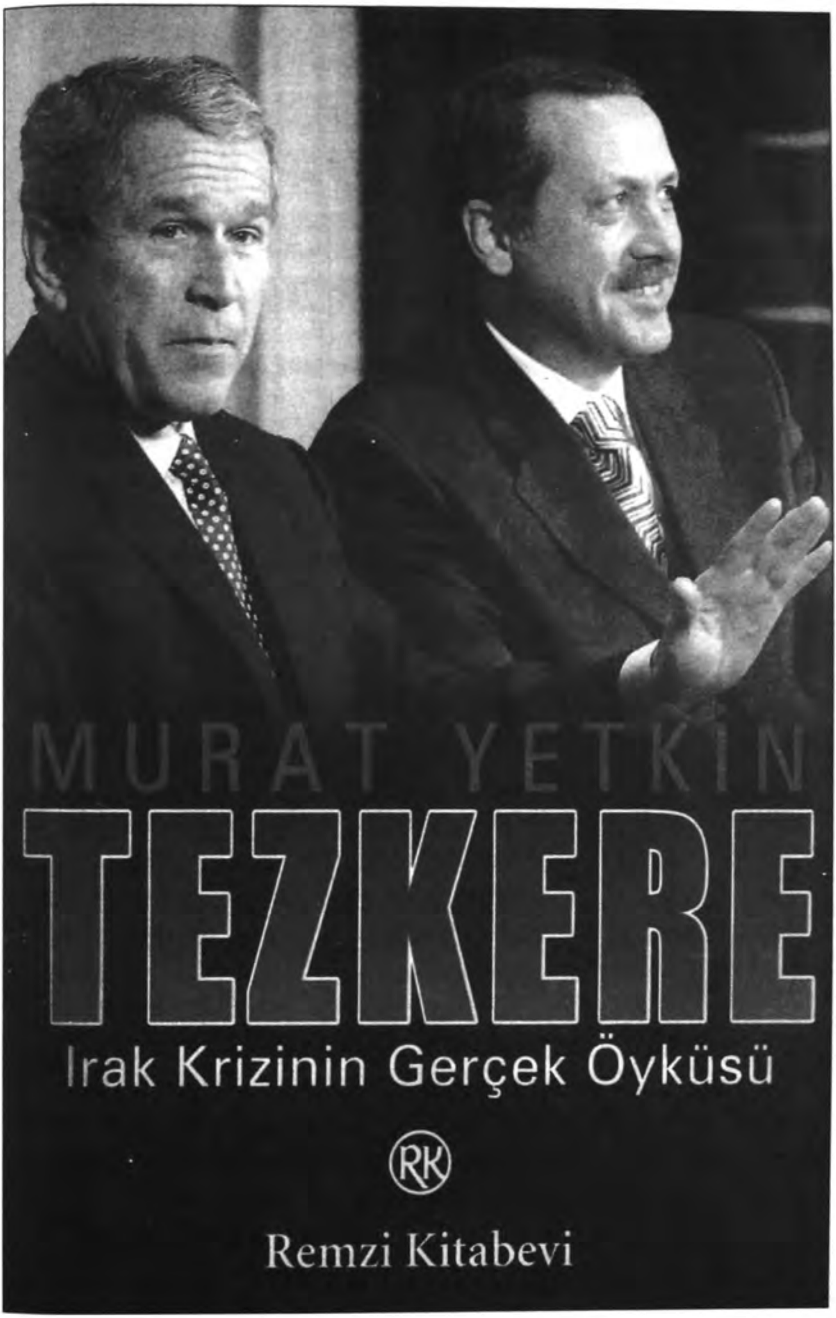
Amerika'da 11 Eylül 2001'de gerçekleşen terörist saldırı, Washington'un Irak'ı vurma ve Orta Doğu'nun dengelerine müdahale etme ihtimalini artırmıştı. 2001 Yüksek Askeri Şurası'nde emekli olan iki orgeneral Eylül ayında, Bodrum'da, Ecevit'in sağ kolu Başbakan Yardımcısı Hüsamettin Özkan'la bir yemek yediler ve O'na açıkça "Ecevit'le olmuyor, yerine siz geçin, hükümet öyle devam etsin" dediler. Özkan, "Ben Ecevit'le geldim O'nunla giderim" dedi ama, artık işin dikiş tutmayacağını anlamıştı.

Emekli generaller, benzeri bir konuşmayı, İstanbul'da bir grup işadamıyla da yaptılar.

29 Ekim 2001 akşamı, Çankaya Köşkü'nde verilen Cumhuriyet Bayramı davetinde, orgeneral-oramiral düzeyinde bir grup generalle sohbet ediyordum. Sohbet giderek bu hükümetin, özellikle de "Ecevit'in sağlığı bu kadar istikrarsız durumdayken" Türkiye'nin sorunlarına çözüm getirmeyeceği iddiasına kaydı. Sohbete yeni generaller de katıldı ve aramıza başka gazetecilerin katılmasına usta vücut manevralarıyla izin vermediler.

Yıllarca Ankara kulislerinden haber çıkaran bir gazetecilerden biri olarak, bu söylenenleri kendilerine atfen yazıp yazamayacağımı, sordum. Hayır, isimlerine atıfta bulunamazdım ama, "askerin hissiyatı buydu", kendi izlenimim olarak böyle yazabilirdim. Ne düşündüklerini sordum, "Ecevit'le olmuyor" dediler.

Yarım saate yakın bu sohbetin ardından, daha bir süre önce Bodrum'da Özkan'a Ecevit'in yerini teklif eden emekli orgenerallerden biriyle sohbete başladık. Emekli orgeneral, koluma girip beni az önce bana köşeli mesajlar veren iki muvazzaf orgeneralin yanına götürdü,

MURAT YETKIN
TEZKERE
Irak Krizinin Gerçek Öyküsü
RK
Remzi Kitabevi

eşleri de vardı. "Murat'a anlattınız herhalde" dedi. Onlar onayladılar. Bana döndü, "Biz bunu Ecevit'e de ilettik, Özkan'a söyledik" Bodrum ve İstanbul buluşmalarını anlattı.

Ertesi sabah, bu bilginin teyidi için, erkenden Özkan'ı aradım. "Hemen gel" dedi.

Odasına girdiğimde ayaktaydı. "Askerler, size, 'Ecevit çekilsin, görevi siz alın' dediler mi" diye sordum. "Bodrum'da söylemişler" diye ekledim. "Cevabımı da söylediler mi" dedi. Doğrulayınca, Özkan da bu bilgiyi doğruladı. Bunu, Ecevit'e de sormam gerektiğini söyledim.

Az sonra, Özkan'la birlikte, Ecevit'in yanındaydık.

Ecevit, önce, kaynağın yalnız emekli bir general ya da Genelkurmay'daki belli bir kaynak olduğunu sandı. İsim vermeden doğrusunu anlattım. "Benden ne istiyorlarmış" diye sordu. Olabildiğince uygun sözlerle anlattım.

Dirseklerine yaslanarak öne doğru oturuyorken, birden koltuğun arkasına yaslanır pozisyona geçti. Çok zor bir andı. "Ama, bunu size daha önce iletmişler" dedim. "Nasıl" dedi. Ecevit, birden soluna, Özkan'a döndü, "öyle mi Hüsamettin Bey" dedi. Hüsamettin Bey, daha önce askerlere söylediği gibi, bu bilgiyi, Ecevit'e iletmemişti.

Bu haberin 31 Ekim tarihli *Radikal* gazetesinde manşetten yayınlanması ardından Ecevit'in sıkıntısı arttı. Artık yakın çevresine tam güvenemez ve bilgilerini onlarla da paylaşamaz hale geldi.

Tam o günlerde Washington şahinlerinden Cia eski Başkanı James Woolsey, Kasım ayında Washington Post'ta, Irak'a müdahalenin Türkiye'nin desteğiyle yapılması gerektiğini ve bunun karşılığında Musul'un Türkiye'ye verilebileceğini yazdı.

* * *

Ecevit'in *Milliyet* gazetesi Ankara temsilcisi Fikret Bila'ya "Hükümetten çekilmem" dediğinin yayınlandığı 10 Mayıs günü, yine *Milliyet*'te, Kemal Derviş'in Hasan Cemal'a "Sorunun artık ekonomik değil siyasi olduğu ve seçim tarihinin belirlenmesi gerektiği" sözleri yer alıyordu.

Pandora'nın kutusunu, Derviş açmıştı.

Murat Yetkin, *Tezkere*, İstanbul, 2004, s. 55-57.

K. Derviş ile D. Bahçeli birleştiler.

Önemli soru şudur; hem sorun ekonomik değildi ve hem de Bülent Bey'in hastalığı bahane idi. Geçen yüzyılda, Washington'da "büyük" başkanlardan Wilson, görev süresinin bir bölümünde, imzasını atamıyordu ve Roosevelt ise ayağa kalkamıyordu. Öyleyse bir hükümet arayışı kesindir; Dervish bu misyonla gönderildi ve "Yahudi Partisi" amil haldedir.

Özkan'ın sabetayist olup olmadığı tartışmaya açık durumdadır. Önce çok kısa eke ve sonra da ilgili internet sitelerine bakmak verimlidir.

Yüksek komutanların, emekli veya görevde, böyle bir operasyonun içinde olmaları ve Washington'un bu denli paraleline düşmekten hiç çekinmemeleri son derece şaşırtıcı olmalıdır. Yanlış anlaşılmak istemem, genç yaşta emekli olan bir orgeneralin ülke sorunları ile ilgilenmeleri ve hükümet değişikliği istemeleri son derece yerindedir ve sağlıklı buluyorum; ancak emekli olunduğunda, muhtemelen Fenerbahçe'de iyi korunan bir lojmana yerleştikten sonra, Bodrum'da ve İstanbul'da işadamları grubunda hükümet devirmeye kalkmak hiç yakışmamaktadır. Askerlerin tarihinde bunun olmaması gerekmektedir. Kaldı ki, bu iş adamlarının, 2001 Devalüasyonu ile, hileli bir şekilde, kamuya ait dört buçuk milyon dolar üzerine spekülasyon yapanlardan olmaları ihtimalini de sarf-ı nazar edemiyoruz.

Bülent Bey'in yerine getirmek istedikleri ise H. Ö. olup, bundan dolayı, yüksek bürokrasi adına, derin ümitsizliğe düşüyorum.. Ama yine de bunu bir adım olarak düşündüklerini düşünmemiz verimlidir. Demek ki bir dönem içindeyiz ve daha nelerin meşru görüleceğini, o vakit, bilemeyiz.

Ecevit ile aynı partide hiç olmadık, 12 Mart'tan çıkarken destekledim, o zaman *Cumhuriyet* gazetesinde yazıyordum ve gazetenin çizgisini etkileyebiliyordum, en son yüksek tirajlı ve güçlü zamanıydı ve iyi ilişkilerimiz oldu; Chp davetini kabul etmediğim için bana kızdığını biliyorum. Ancak hastalığı bahanesiyle yapılanlardan derin acı duydum, insanlıkdışı görüyordum ve şimdi bir de darbe teşebbüsünü çıkarıyoruz.

Bülent Bey'in, "Dervish-Bahçeli Komplosu" ile yürürlüğe konan "erken seçim" operasyonunu durdurmak için elindeki bütün kozları kullanmaması şimdi daha anlaşılır olmaktadır. Fikret Bila, "sivil darbe" diyordu ve daha sert bir darbeden çekindiğini anlıyoruz; ama, nasıl olsa başladığını görememiştir. Görüyoruz.

Ecevit, Özkan'ın Başbakanlığının arkasında Yaşar Paşa'nın olduğunu sanıyordu ve benim bilgilerime göre, bu konuşmaların hiçbir aşamasına Orgeneral Yaşar Büyükanıt olmamıştır. Murat, Ecevit için, "Genelkurmay'daki belli bir kaynak" diyordu ki, Yaşar Paşa, bu sırada, Genelkurmay'da İkinci Başkan idi. Bülent Bey'in, Yaşar Paşa'yı düşünmesi, Dervish geldiğinde heyecanla hoşamedi etmesinden kaynaklanabilir; amma, protokol ve vazife gereği olması da mümkündür. Benim bildiklerim arasımda, Yaşar Paşa yoktu ve ayrıca kimler yoktu ki; burada bırakıyorum.

Fikret Bila ile devam ediyoruz.

Katkı 37

Fikret Bila

ECEVİT'E KARŞI YÜKSEK KOMUTANLAR VE OLİGARKLAR ELELE

2001 Ağustosu'nun ortalarıydı.

Ankara'da üst düzey bir komutanla, karargahında öğle yemeğindeydik. Zaman zaman yaptığımız gibi ülke gündemindeki sorunları konuştuk.

* * *

Komutan dönüp dolaşıp, konuyu, Başbakan Ecevit'e getirdi. "Televizyonda iyi görünmüyor" diyerek devam etti.

"Kendine çok büyük saygımız var. Ama televizyondaki görüntü bizi çok üzüyor. Sağlıklı görünmüyor. Hâlâ dilinin zaman zaman sürç-

mesi çok acı. O'nun gibi, Türkçeyi mükemmel kullanan bir liderin konuşma zorluğu çekmesi eminim herkesi üzüyordur" Komutan bu girişi yaptıktan sonra asıl konuya geldi ; "acaba diyorum" dedi.

* * *

"Kime mesela" diye sordum.

"Ne bileyim" dedi.

"Mesela çok güvendiği anlaşılan Hüsamettin Özkan'a... Mesela İsmail Cem'e veya Şükrü Sina Gürel'e. Bunlara güvendiği anlaşılıyor. Veya istediği bir başka isme. Kimse onu kırmaz. Hüsamettin Bey, pratik bir insan. Hükümetteki birçok sorunu hallediyor.."

* * *

"Sizin Sayın Ecevit'le sık görüştüğünüzü biliyoruz. Ayrıca size güvendiği de belli. Önemli açıklamaları, çoğunlukla size, yapıyor. Acaba siz kendi sağlığı ve iyiliği için böyle bir öneride bulunamaz mısınız? Etraftaki hatta kamuoyundaki beklentinin bu olduğunu söyleyemez misiniz?"

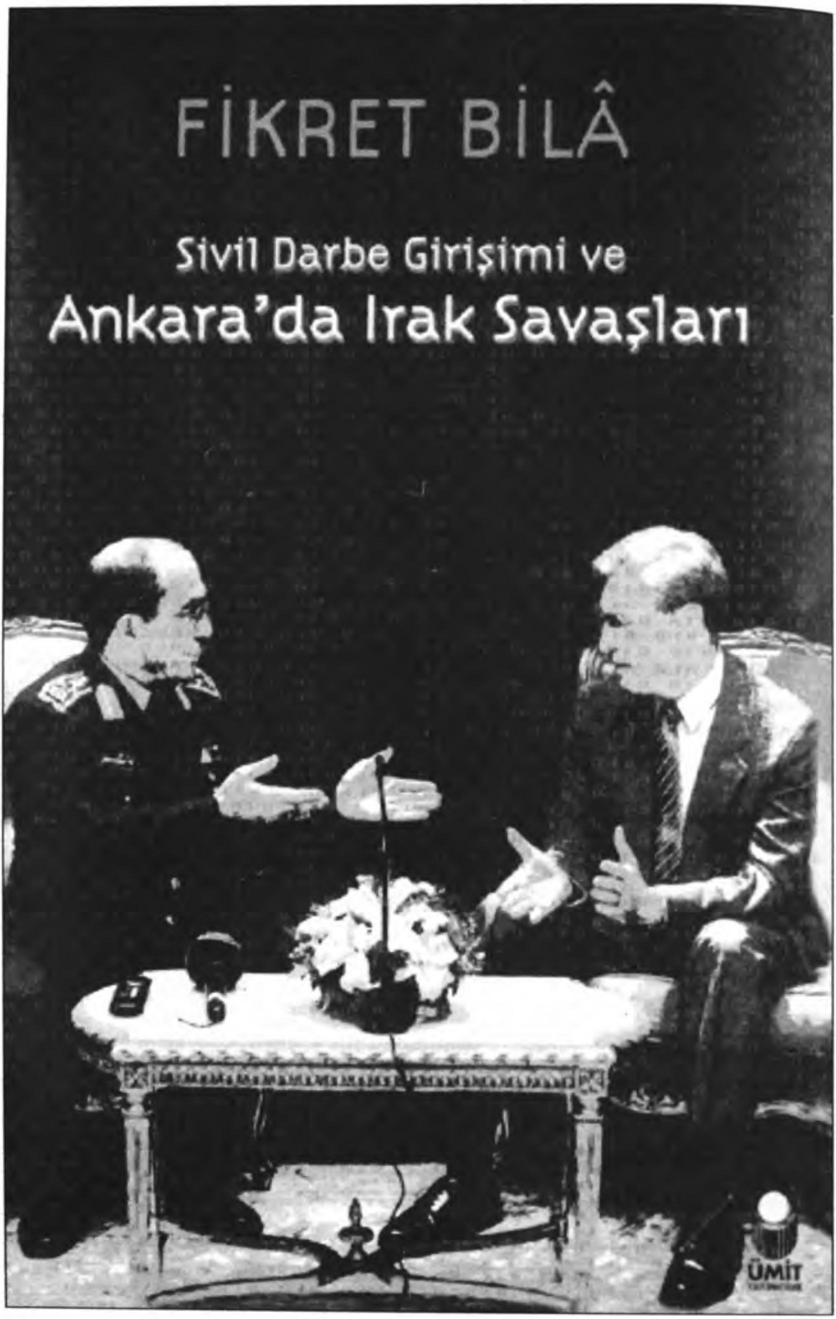
Bunun doğru bir yöntem olmayacağı karşılığını verdim. "Ayrıca" dedim, "Ecevit, bu konularda kendi kararını verir." (Devam ettim.) "Dışarıdan gelecek önerileri, hele bir bakıma zorlama, dayatma sayılabilecek bir yöntemi asla kabul etmez. Görevinden hep kendi kararıyla ayrılmıştır. Bu nedenle de uygun olmaz."

* * *

Bu üst düzey komutanla yaptığımız bu görüşmeden kısa bir süre sonra bu kez Başbakan Yardımcısı Hüsamettin Özkan'dan davet aldım.

Makamında her zaman olduğu gibi çok sıcak karşıladı. Özkan'ın makam odası her zaman dolu olurdu. Birkaç bakan, Başbakanlık müsteşarı Ahmet Şağar, birkaç milletvekili mutlaka bulunurdu. O gün Özkan yalnızdı.

"Bilirsin seni kardeşim gibi severim" diyerek söze girdi. "Sıkıntım

FİKRET BİLÂ
Sivil Darbe Girişimi ve
Ankara'da Irak Savaşları
ÜMİT

var, hem de çok." (Ben de), "hayrola, ne sıkıntısı" diye sordum.

* * *

"Ecevit bıraksın, sen al, diyorlar. Bak şimdi. Olacak şey mi bu?"

"Kim diyor, bunları?"

"Diyorlar işte. İş dünyası söylüyor. Geçenlerde İstanbul'a davet ettiler. Yemekte söylediler, bunları. Büyük işadamları."

"Ecevit'e de söylediler mi? Bilgisi var mı?"

"Sıkıntım da o zaten. Böyle bir şeyi Ecevit'e nasıl söylerim ben. Mümkün mü? Gerçi benim o yemeğe gittiğimi biliyor.."

* * *

Başbakan'ın odasına geçtik.

"Buyrun" dedi, Ecevit.

"Sizde bazı bilgiler varmış."

"Bende değil, Sayın Özkan'da var, size söylemekte zorlanıyormuş.." diye karşılık verdim.

* * *

Üst düzey bir komutan, ardından Hüsamettin Özkan..

Anlaşılıyordu ki, hem iş dünyası ve hem de bazı askerler Ecevit'in Başbakanlığı bırakmasını istiyordu."

Fikret Bila, *Sivil Darbe Girişimi ve Ankara'da Irak Savaşları*, Ankara, 2003, s. 13-17.

Fikret'in bu kitabı da çok önemlidir, yaşarken tarihin yazımına önemli katkıda bulundular. Daha ötesi de var, bu anlatımdan, yüksek komutanların değerlendirmelerinin, günlük basın ve televizyon düzeyinde kaldığını da anlıyoruz. H. Özkan'ın, hükümetteki birçok sorunu çözdüğünü aktarabiliyorlar ve bazı medyokratlar H. Ö. için "köprü adam" sözünü uydurmuşlardı, bunu da ciddiye aldıklarını müşahede edebiliyoruz. Yazık, Harp Akademileri'ne, uzun yıllar, Aydınlar Ocağı'ndan "hoca" çıkarıyorlardı ve şimdilerde televizyondan seçiyorlar.

Gözün, beynin yerine geçtiği bir Türkiye'deyiz.

Şunu sorabiliriz, peki H. Ö., hükümetteki bütün sorunları çözüyorsa, Bülent Bey'in hastalığı neden problem olabiliyor, bir cevap bulunabileceğini sanmıyorum. İkincisi, yüksek komutanlar ile çok büyük zenginlerin, sadrazam seçmesi ise bizde büyük bir yenilik olmamaktadır, Fatih'te bunun Türko-Moğol yöntemi olduğunu göstermiştim, bir dönüş var.

Bila, ileriki sayfalarında, "Sonraki gelişmeler, İstanbul sermayesinin aklında, Ecevit'siz, Mhp'siz bir hükümet olduğunu, geleceği ise, öncelikle İsmail Cem-Kemal Derviş ikilisinin liderliğinde yeni bir partide gördükleri" tespitini de yapıyordu.[315] Bu da tutmadı. Bu ayrı, fakat, Fikret'in şu notunu da unutmamak durumundayız: "Hatta, sohbetlerimizde, tüsiad'ın önde gelen isimleri 'akp'seyse akp ne yapalım' diyordu. Ama akıllarındaki formül Cem-Derviş ikilisiydi." Ancak, Ak-ist komplo'nun büyüsünü yitirdiği bir vakitdeyiz ve hem "dervish" komplosunun canlandığı ve hem de "chp" alternatifinin yeniden biçimlendirilmek istendiği bir vakte açılıyoruz. En passant not ediyorum.

Burada bir nokta soru var; Washington bütün bu komploda nerede uç veriyor? Bu sorunun cevabını da, Fikret Bila'nın satırları arasında, between the lines, buluyoruz. Artık, nerede Kaya Hasan Cemal varsa, orada Washington'un ucu var, diyebiliyoruz. Kuşkusuz başka Washington-uçları daha bulunuyor, amma, uçlardan en uc'ta, Kaya Hasan'ı teşhis ediyoruz.[316] İşte bu Ka-

---

315) Son analizde, Cem-Dervish birlikteliğine ihtimal vermiyordum, bunu açıklamıştım; çünkü Kapanilerin Karakaşilerin liderliğini kabul etmeleri zor görünüyordu. Nitekim Dervish, Eczacıbaşı'nın rehberliğini kabul ile, chp'ye yönelmişti ve Kapaniler orada toplanmakla Karakaşileri yalnız bıraktılar.
Yiğit Bulut'tan öğrendim, "mayın eşeği" tabiri varmış ve M. Sarıgül'ün rolü mayınları patlatmakmış ve burada bir Kapani ayaklanması da görüyoruz. Bu mayın patlatma işi sonunda, Kapaniler, chp yönetimimden uzaklaştırıldılar ve yerlerini Karakaşiler aldılar.

316) Hasan, bana ilk kez geldiğinde, Haziran 1970, o sıralarda öğretim üyesi olduğum Odtü'de kafeteryada buluşmuştuk, Avcıoğlu'nun Devrim'inde Yazı İşleri Müdürü idi, kendisini "Kaya Ha-

ya Hasan'ın, Yetkin'in haberinden bir gün sonra, *Milliyet*'te, "Askerin mesajları mı" yazısını çıkardığını öğreniyoruz.

Hasan Cemal'in yazısından şu paragrafı da okuyabiliyoruz:"İkisi de orgeneral rütbesiyle –biri geçen Ağustos ayında– Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki görevlerinden emekliye ayrıldılar. Biri, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş'ti. Diğeri ise Birinci Ordu Komutanı Orgeneral Necdet Timur." Yazık, her ikisi de büyük işler yaptılar ve şimdi, gazetecileri ve oligarkları, kapı kapı dolaşıp, meşru bir başbakanı yerinden atmak istiyorlardı. Yerine getirmek istedikleri sabetayist mi, H. Ö. hakkında küçük bir ek var, bu ayrı; ancak "Hiçbir inancı olmayan ve hiçbir insanın da inancı olabileceğine inanmayan" türdendi. Orgeneral Ateş ile Orgeneral Timur'un Ecevit'in yerine başbakan yapmak istedikleri H. Ö. şimdi Yüce Divan kapısındadır.

Ölçek çok küçültülmüştür.

Burada bir nokta daha var, Hasan'a haksızlık yapmak istemiyorum ve yalnız olmadığını ifade etmek gereğini duyuyorum. Fikret'ten, kitabına aldığı, Osman Cengiz Çandar'ın bir paragrafını, aktarmak gereğini duyuyorum. Bihakkın uçtur.

"Eğer Afganistan'daki Taliban rejimine yönelik olarak başlatılan terörü ve terörist barındıran ve üreten rejimleri hedef alan kampanyanın içine –her ne pahasına olursa olsun– Irak'ı alarak genişlemesi bir Amerikan politikası halini alırsa, o gün geldiğinde Ecevit, Türkiye'de başbakan olarak bırakılmayacaktır."[317] Fikret, buna, "Bu öngörü doğru çıktı.." eklemesini yapıyor, "o gün geldiğinde Ecevit başbakan değildi" ve oligarşik çıkışlar ile Washington uçları birleşiyorlar, görüyoruz.

Ecevit'in sorusu üzerine, Fikret Bila'nın, Ecevit'e, "Benim aldığım bilgiler, bu isteği dile getirenler arasında mevcut komutanların olduğu yönünde" cevabını verdiğini de öğreniyoruz. Fikret'in bu bilgisi, benim bilgilerime de uygundur, mevcut idiler. Ve Fikret Bila'nın bu tespiti ise kalıcıdır.

Son olarak, devalüasyon yasasına dönüyorum, bu büyük devalüasyonun da dönüştürücü olduğundan artık kuşku duymuyoruz. Ancak, böyle bir devalüasyondan bir yıl geçer geçmez bir erken seçimden söz etmenin, koalisyon ortakları için bir felaket olacağını, herhalde üç parti başkanının da bildiğini

---

san" olarak tanıtmıştı ve ben de "Kıbrıslı mısınız" diye sormuştum. Çok yakın olduğunuz zamanlar oldu ve geride kaldı.

317) Fikret Bila, *Sivil Darbe*, op. cit, s. 31.

düşünebiliyoruz. Bu nedenle de, ikisi, Ecevit ve Yılmaz, seçimi istemediler; D. Bahçeli, Dervish ile birlikte, hem ilan etti ve sonuna kadar da ısrarcı kaldı. Güzel, artık Dervish'i biliyoruz, peki D. Bahçeli, kim için ısrar ediyordu, görevinden ayrılmayacağını ilan eden Ecevit'i devirmek isteyen yüksek komutanlar mı, yoksa Washington mı? Sormak zorundayız. Bu soruya, kısaca ve kolaylıkla, ikisinden de diyebiliyoruz.

★ ★ ★

Üçüncü Bölüme Birinci Ek

ÜÇ KASIM TEZLERİ

3 Kasım'dan hemen sonra yapmış olduğum bir açıklamada, "yeni" hükümetin, otuz yıldır yüksek bürokrasi tarafından en çok istenen olduğunu ifade etmiştim. Bu görüşümün arkasında, bu bölümde tekrar dillendirdiğim tespitlerim ve ayrıca "Üç Kasım Tezleri" vardı, bir gün sonra, 4 Kasım 2002 tarihinde kaleme almıştım. Yayımlama zamanının geldiğini düşünüyorum.

Özel yazılarımda ayrı bir takvim kullanıyorum. Benim eylemliliğimi esas almaktadır.

yalçın küçük
4 Kasım, B.Y.

ÜÇ KASIM TEZLERİ (İLK TASLAK)

Birinci Tez: Tasfiyeciler tasfiye edildi.

(1965 yılından beri, Türk aydınına ve soluna savaş açmışlardı, kurumlarını ortadan kaldırdılar. Şimdi yok edildiler.)

İkinci Tez: Barbarlık, ilkellik ile yenildi.

Üçüncü Tez: Cumhuriyet, ileriye gitmemek için, bir silah olarak İslamcı parti yaratmış ve kurucu partisini deforme etmişti. Şimdi bunlar hükümet ve muhalefet olarak Cumhuriyet'in karşısındadır.

(12 Eylül'den hemen önce çıkan "Bir Yeni Cumhuriyet İçin" adlı kitabımda, "Asker yönetime geliyor, Erbakan'ı hapse atacak, Erba-

kan'dan daha çok Erbakancılık yapacak" demiştim.)

Dördüncü Tez: Potansiyel hükümet ve muhalefet, üçüncü uzun İç-savaşın beslemeleri'dirler.[1] Cumhuriyet, beslemeleri[1] karşısında acz halindedir. Cumhuriyet, kaynaklarını kurutmuş ve sadece beslemelerini[1] yaşatmıştır.

Beşinci Tez: Cumhuriyet, tarihinin en büyük krizi ile karşı karşıya gelmiştir.

Tanımlarını reddeden bir fiili durum var ve Cumhuriyet, düşünebilen ve çözüm arayabilen kadrolarını ve kaynaklarını tüketmiştir. Krizi kavraması imkansızdır.

Altıncı Tez: Bu üçüncü İçsavaş, Türkiye aydınının ufkunu hapsetmeyi başarmıştır. Bu aydının regresyonudur; nitekim, seçime giren, ödep, ip, tkp vs, "23 Nisan" müsamereleri sunmuşlardır. Buna gizemli bir tepki olabilir, oligarşik televizyonlar, seçim sonuçlarını, dizi dizi çocuk oyunculara ve şarkıcılarına tahlil ettirmişlerdir.

Yedinci Tez:1965 Seçimi, umudu da getirmişti ve İçsavaşın nedeni sayılmıştır. 3 Kasım, acı tad vermektedir. Bir interregnum'a girilmektedir.

(sadece okunması için, aktarılmaması rica.)

1)Buradaki sözcüğü "besleme" olarak değiştirdim.

Üçüncü Bölüme İkinci Ek

HİLMİ PAŞA'YA AÇIK MEKTUP

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'e, Profesör Doktor Çetin Yetkin'in yazdığı ve Emin Çölaşan'ın yayınladığı mektubu yayımlıyorum. Belge değeri var.

Sedat Ergin'in Fısıltıları İle Özkök Ailesi

Oğlum söz verdi dede oluyorum

İnternete giriyorum kayınpeder lafatıyor

ORGENERAL Hilmi Özkök, Türkçe'yi özenli kullanmasıyla tanınıyor. Özkök, hem öz Türkçe'ye, hem de Osmanlıca'ya hakim ve konuşurken, yazarken de her iki dil ağacından yararlanıyor. Genelkurmay Başkanı Özkök, Çankaya Köşkü'ndeki davette bu yönünü anlatırken "İlla yeni Türkçe ya da eski Türkçe kullanayım diye bir saplantım yok. Bir anlamı en iyi verecek olan sözcük hangisi ise çekinmeden onu kullanırım" dedi.

UYARI ALIYOR Eşi Özenç Hanım'ın davette arkadaşımız Süleyman Demirkan'a anlattıklarına bakılırsa, eski Türkçe kullanma merakı zaman zaman aile meclisinde itirazlara yol açabiliyor. Özkök, yapacağı konuşmaların Türkçesini bazen oğlu Çağlar ve eşi Özenç Hanım'a soruyor ve "Şu sözcük eski. Arapça-Farsça kökenli. Gençler anlayamayabilir. Bu

GEÇEN cuma akşamı Çankaya Köşkü'nde verilen davette çevresinde en geniş insan halesi toplanan kişi, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök oldu. Bu sohbetler sırasında sayısız soruyla karşılaştı. Bunlardan biri, emekli olduğunda anılarını yazıp yazmayacağıydı. Özkök, emekli olunca köşesine çekilip sade bir şekilde emekliliğin tadını çıkarmayı düşündüğünü, kitap yazmayı düşünmediğini söyleyerek, şöyle devam etti:

GENÇLİĞE GÜVENİYOR "Vallahi, ben gençliğe çok güveniyorum. Onun için, hiç gözüm arkada kalmayacak. Gençlik bizden daha iyi yetişiyor, dünyayı ve olayları daha çabuk kavrıyorlar." Özkök, gençlere "bilgiçlik taslamayı" düşünmediğini ifade ederken, çocuklara düşkünlüğünü de dile getirdi. Bunun üzerine bir gazeteci "Torununuz var mı?" diye sordu. Özkök, yanıtladı:

İNŞALLAH OLACAK "Yok, ama inşallah olacak. Küçük oğlum söz verdi." Özkök Paşa ve eşi Özenç Hanım, büyük oğulları Gürler'den sonra yaklaşık bir yıl önce, küçük oğulları Çağlar'ı da aile arasında yapılan nişan töreninin ardından yine sade bir törenle Merkez Orduevi'nde Vakıfbank'ta uzman olarak çalışan Berrak (Aydın) Özkök'le evlendirmişlerdi.
Şimdi Özkök ve Aydın aileleri, torun bekliyorlar.

Hürriyet, 1 Kasım 2004

Emin ÇÖLAŞAN

Genelkurmay Başkanı'na açık mektup

PROF. Dr. Çetin Yetkin, Yeniden Müdafaa-i Hukuk Dergisi'nin son sayısında Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök'e hitaben bir açık mektup yayınladı.

Bu ilginç belgeyi biraz kısaltarak sizlerin de okumanızı istiyorum:

"Sayın Orgeneralim, eğer gönderdiğimiz dergiler elinize geçiyorsa, göz gezdirecek olursanız, bizim TSK'ya bağlılığımızı, ordumuzu canımızdan çok sevdiğimizi görürsünüz.

Ancak size bazı eleştirilerim olacak. AKP iktidarı ile 'bir şiir gibi' uyum içinde olduğunuzu söylediğinizde doğrusu çok şaşırmıştım. Nasıl olurdu da TSK'nın bir subayı, Atatürk ilke ve devrimlerine karşı tutumu açıkça ortada olan bu iktidarla uyum içinde olabilir diye düşünmüştüm. Sonra, dış politika kaygıları ile, içte birlik olduğu izlenimini vermek için böyle dediğinizi düşünmeyi yeğledim.

Kıbrıs konusunda 'TSK'nın TBMM'nin ordusu olduğunu' söylemeniz herhalde bir dil sürçmesidir dedim. Çünkü TSK, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Türk ulusunun ordusudur. Meclis'te çarpık bir seçim sistemi yüzünden çoğunluğu ele geçirmiş olan AKP"nin ordusu değildir.

Sık sık siyasal iradeye bağlılığınızı dile getirmektesiniz. Ama o siyasal irade YAŞ kararlarına muhalefet şerhi koymaktadır!

Askerin siyasete karışmaması elbette gereklidir. Buna karşın hükümete destek anlamına gelecek ve bu nedenle de siyaset yapmak olarak yorumlanabilecek açıklamalar yapmaktasınız. Örneğin son olarak Türkiye'nin geliştiğini ve ülkede 'iyi şeyler' olduğunu söylediniz. Acaba olan bu 'iyi şeylerin' ne olduğunu açıklayabilir misiniz? Türkiye hızla tam sömürge olmaya ve etnik temelli parçalanmaya doğru giderken, iyi olan nedir?

İrticai kadrolaşma almış başını gidiyor. Yabancıların buyrukları kanun oluyor. Dış ticaret açığı inanılmaz boyutlarda. İşsizlik ve yoksulluk dayanılmaz kerteye ulaştı. Vatan toprakları yabancılara satılıyor.

Diyorsunuz ki 'Ben teğmen olduğumda bizim birlikte yalnızca bir subayın arabası vardı. Bugün bütün subayların arabası var. Bütün bunlar Türkiye'nin geliştiğini gösteriyor.'

Eğer gelişmenin kıstasını bu biçimde ele alırsanız, Türkiye'nin Suudi Arabistan'dan daha geri bir ülke olduğunu kabul ediyorsunuz demektir. Çünkü orada subayların durumu Türkiye'dekinden çok daha iyidir. Bir değil birçok arabaları vardır.

Sayın Orgeneralim, şu önemli gerçeği de bilgilerinize sunmak isterim. Türkiye, elbette dünkü Türkiye değildir. Birçok şey değişmiştir, bazı alanlarda ileri de gidilmiştir. Ancak, Türkiye?yi dünyadan soyutlayarak, bu değişimi ilerleme olarak algılamamak gerekir. Çünkü bu dönem içinde örneğin Avrupa ülkelerinin ne kadar ilerleyip geliştiğine bakmak, ülkemizin durumunu onlarla karşılaştırmak gerekir. Başka bir deyişle, Türkiye Avrupa ülkeleri karşısında her geçen gün daha da gerilemektedir.

Yaşadıklarımıza gelişme değil, gerileme demek gerekir. Nedeni de Batı'nın sömürgesi durumuna düşürülmüş olmamızdır.

Diyorsunuz ki 'Türkiye sevgisi en çok TSK?da vardır anlayışına katılmıyorum'. Oysa bugüne değin bizler öyle biliyorduk.

Sayın Orgeneralim, Atatürkçülüğün, milliyetçiliğin, dindarlığın kimsenin tekelinde olmadığını da öne sürüyorsunuz. Dindarlık konusunda bir şey diyemem, çünkü o bütünüyle Tanrı ve insan arasında olan bir durumdur. Kimin dindar olduğunu, Tanrı'nın buyruklarına uyduğunu yalnız Tanrı bilir.

Ama Atatürkçülük ve milliyetçilik, Atatürkçü ve milliyetçi davranmakla kanıtlanır.

Tutumları herkesçe bilinen kimi yazarların sizin için övücü yazılar yazmasının nedeni, kuşkusuz ki onların sizi anlayamamış olmasıdır!

O nedenle, herhalde daha açık bir biçimde tam bağımsızlıkçı, milliyetçi ve antiemperyalist görüşlerinizi dile getirmelisiniz.

Sayın Orgeneralim, dedesi Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurucusu, babası bir Türk subayı olan ben, bir Türk olarak, bir vatandaş olarak 'eleştiriye kapalı değiliz, yeter ki yapıcı olsun ama eleştiriler saygı sınırları içinde ifade edilmeli' demiş olduğunuz için bu duygu ve düşüncelerimi dile getirmiş bulunuyorum. En içten saygılarımın kabulünü arz ederim."

Hürriyet, 5 Ekim 2004

Üçüncü Bölüme Üçüncü Ek

H. Ö. ÜZERİNE MİNİMAL EK

Kayseri'den, Develi'den, bir aileden geliyor ve talihi, kardeşi N. Özkan'ın, Dsp'ye girmesi ve İstanbul'da bir ilçe belediye başkanı olmasıyla açılmıştı; kardeş Özkan, seçimler yaklaşınca, Dsp'deki yerini, kardeş Özkan'a bırakmıştı. Gençliğinde, sonradan eşi olan Çiğdem Özbay ile dans yarışlarına giriyordu ve hep birincidir; demek, konuşmayı değil, ayak figürlerini işte bu zamanda öğrenmişti, uzmanlık alanı oldu, artık biliyoruz.

Necdet Özkan'ın eşinin adı Ümran ve Ümran'ın kardeşi ise Türkan'dır; Türkan, hep S. Demirel'in protejesi olan Sümer Oral ile evlenmişti, Oral, Mesut Yılmaz'a transfer ile Maliye Bakanlığı'nı sürdürmüştür. Sümer Oral, 1938 İzmir doğumlu olmakla birlikte, Demirel, hep Manisa'dan saylav çıkarmıştır; Manisa ise, hem macunu ve hem de Yahudi kökleri ile maruftur. Bedrettin Kıyamı'nda şeflerden Hud Kemal'in, Manisalı Samuel, Manisa'dan büyük bir Yahudi brigad tertip ettiğini artık biliyoruz.

"Oral" adına gelince, Cumhuriyet Ceridesi'nin mühim kalemlerinden olup şimdi müteveffa Üzeyir Garih'e yakınlığı ile meşhur, Danyal Oral Çalışlar nedeniyle, tanınmış adlar arasına yerini almış durumdadır. Türkçede bir anlamı yoksa da, İbrani çözebiliyoruz, "or-al", ilki "ışık" ve ikinci, "Tanrı" demekle, "Allah'ın Nuru" manasındadır. Kuşkusuz, bu anlamı, Sümer Oral, bilmemektedir, ve ben, sadece çaresizlik içinde uydurabilmiş durumdayım ve bir malumat kabilinden arz ediyorum.

Ümran ve Türkan kardeşlere, "Orhan Kardeş" pek uygundur ki bu Orhan Aslıtürk olmaktadır; Orhan Aslıtürk, mhp canibinde addediliyordu ve şimdi, naylon fatura takibatından dolayı Londra'da yaşamaktadır, adı büyük zenginler arasında geçmektedir. Bu Orhan da, ayrıca adını, Gülay'ın kocası, olarak duyurmuştu, Gülay ise, sabetayistlerin tercih ettikleri liseden mezun olmakla, Demirel ve Yılmaz tarafından, İstanbul İlçeleri'nde belediye başkanı yapılmıştı, Şişli Belediye Başkanlığı'ndaki suistimaller nedeniyle ve "Gülay Aslıtürk" olarak Lond-

ra'da yaşamaktadır. Gülay ve Orhan Aslıtürk'ler Türkiye'ye gelemiyorlar.

Bir parantez mi? Şişli ilçesinde memleketin önemli ve büyük mülkleri bulunmaktadır, Teşvikiye-Nişantaşı ile Teşvikiye Camii de aynı kazadadır; İbraniyet açısından pek mühim bir yerdir. Mezarlıkları da önemli olmakla Şişli ilçesindedir ve sabetayistlerimizin yan yana yatmak türünden inançları katıdır, belediye reislerinin takdirindedir. Demek ki, belediye başkanlarının nagehan zengin olmaları ve bazılarının da mahkemeye düşmeleri eşyanın tabiatına mutabık haldedir. Rüşvet de zina misli bir amel olup mutlaka tarafeyn ile mümkündür.

Endogami itikat icabındandır.

H. Ö., Orhan'ın kız kardeşi ile evlenmemiştir, evlendiği Çiğdem Özbay, iddia edildiği üzere Cumhur Ersümer'in eşinin kız kardeşi değil, kuzenidir.[318] Ersümer'in eşi Suzan da Kayserilidir ve muteber bir ad taşımaktadır. Demek ki, bir ara, ap ve/veya dyp ile anap ve dsp arasında dağılmakla, daha sonra aynı kabinede içtima ettiler; eskiden, bizim Hatay'da büyük toprak sahibi aileler evladlarını rakip fırkalardan mebus çıkarıyordu ve şimdi başka bağlar teşhis ediyoruz.

Oral, Ersümer ve Özkan, aynı kabinede birer sandalya sahibi olmaları bir başka bakımdan zikre değmektedir, ailenin kızları arasinda kıskançlık kavgalarının çıkmamasını, buna, bağlayabiliriz; amma bu Ersümer de şimdi Yüce Divan'da yargılanıyor, üzücüdür. Bu kadar da değil, üstüne üstlük, Özkan'ın kayınvalideleri Betül Özbay da suistimal iddiasıyla "gündem" olmuştu. "Betül" adı, bazı soruşturma raporlarında "behlül" geçiyor, internetler ise soyadını "özay" olarak da yazabiliyorlar. Kuşkusuz bu evlilik ile kazandığı soyadıdır, kızlık soyadı ise bazen "Ergin" ve bazen de "Ataergin" tadat ediliyor. Demek ki ailede suistimal iddiaları ganidir. Şüphesiz, Özbay'ın, avukattan çok bir tür malmüdürü ifade ettiği, ailenin mutemedi Aydoğan Semizer var ki bizzat mahkemeliktir.

Darb-ı meselde olduğu türden, "el ile gelen, düğün-bayram" deyüp teselli bulmak da mümkündür. Aileden Ersümer ile Özkan, Yüce Divan'da buluştular. Tutuklanmadan yargılanıyorlar ki münasiptir. Aileden eski maliye Bakanı Oral, bunların dışındadır ve yalnızca, aileden Orhan Aslıtürk'e yeteri kadar sıkı davranamadığı içim tenkit edilmektedir.

Yusuf'tan olma Sırma'dan doğma, 1950 Develi, Hüsamettin'in kayınvali-

318) Cengiz Kuşcuoğlu, *Hüsamettin Özkan*, İstanbul, 2001, s. 31.

H. Ö. Yüce Divan'da

desi Betül ise Zeki Arif Ataergin'in kerimesidir; Betül'ün babası, bestekar olmakla "Kalacak sanma bu çağın, bu güzellik solacak" bestesini de yapmıştır; güftesi hayli güzel bu şarkıyı, muhtemelen, kızı Betül'e yakmıştır. Zeki Arif, musikiye babası Hacı Arif kanalıyla, aşina olmuş idi, amma, ailece, Üsküdar'daki Nasuhi Dergahı'na bağlandıklarından, dergahta baş ilahiciliğe yükselmiş ve musikide kesb-i ehliyet eylemiştir. Bu vakıa ise ehemmiyeti haizdir, çünkü, eğer Zeki Arif Ataergin de sabetayistse, bu keyfiyet, sabetayistlerin tarikatları boş bırakmadıkları yollu postüla'ya tahkim etmektedir. Demek ki zevceleri Çiğdem'in soyunda, "Ergin" veya "Ataergin" soyadı ile tarikat bağlantısı var.

H. Ö., kızını, Profesör Erdoğan Alkin'e vermiştir; Profesör Alkin, Şişli Terakki'den feyz almıştır ve soyadının "Halkin" olmasını ve h'nin düşmesini, mütalaa ediyoruz. Mahdumları, Kerem ile Emre, Osmanlı'da yaşasalardı, "beşik uleması" addedilirlerdi; sabetayizmde beşik "kertmesi", Osmani'de "beşik uleması" meşhur idi. Osmani'de, seçilmiş ailelerin mahdumları, daha beşikte iken müderris tayin ile bunlar, "beşik uleması" addediliyorlardı; her iki mahdum da, daha minnacık iken, "tarik-i pedar" seçerek, profesörlük unvanını kazanmış ve kazanmak üzeredir. Bunlardan, H. Ö. nezdinde "damadiye" nasip olan, C. Kuşcuoğlu'na göre Emre Alkin'dir ve diğer mahdum Profesör Doktor Kerem Alkin ise tahsil hayatına, Selanik'te "Fevziye Mektepleri" tabir edilen Işık Lisesi ilkokulunda başlamıştır ki, kimsenin bir itirazı olabileceğini düşünemiyorum. Çünkü artık "olacak oğlak..", Fevziye Mektepleri'nden

belli olmaktadır, kelamı, darb-ı mesel mertebesindedir.

Profesör Ben-Profesör, Profesör Babası Şişli Terakki'den ve kendisi Işık Lisesi ilk mektebinden feyz almış ve dolayısıyla, hızla, akademik karyeri bulmuş ve çok hızlı bir şekilde profesör olmuş damat Emre Alkin, bilumum borsalarda müşavirlik ve Kerem Alkin de, Deniz Harp Okulu ve Harp Akademileri'nde ayrı ayrı ders de vermektedir. İyi yetişmiş olmalı ve Feyziye Mektepleri çok iyi yetiştirmekle hep kapı açıyorlar; bu nedenle, bihakkın "ünlü fabrikatörü" tesmiye olunmaktadır. Akademilerde, ünlü fabrikasından çıkma öğretmenlerin çok olduklarını tahmin edebiliyoruz.

Bir internet sitesinde, f1.parsimony.net, aktarıldığına göre, *Hürriyet*'te, her derde bir maydonoz misali, tarihi hutbeler-nuvis Murat Bardakçı, kayınpeder Özkan'ın, musiki icraatındaki maharetine hayrandır, Hazinses'in "derdimi kimlere döksem" şarkısını, bazı dost meclislerinde "bağlamasıyla mükemmelen çalıp okuduğunu biliyorum" demektedir ve bizi de bilgilendirmektedir. Bardakçı, bir büyük araştırıcı olarak, şu soruyu da ortaya atmaktadır: "Hüsamettin Bey'in okuduğu şarkının güftesi bana pek manidar geldi. Ankara'nın güçlü adamı, 'derdimi kimlere döksem/ başımı alıp nere gitsem / bu aşk beni öldürecek / yardan mı candan mı geçsem / ah ah ölüyorum /vallahi çok seviyorum /dinleyin beni dağlar / ses verin bu yaralıya /gelen ağlar duyan ağlar / böyle bahtı karalıya /ah ah ölüyorum /vallahi seviyorum' diyen bir şarkıyı kimi ve neyi düşünerek okuyor dersiniz?" Doğru, bu önemli bir meseledir; Yüce Divan'ı henüz düşünmediğini söyleyebiliyoruz.

Burada gerekli söz ise şudur, önemli olan içi boş olmaktır. İçi boşsa, tabiat ve cemiyet boşluk tanımamaktadır ve meddahlar, boşluk doldurmaktadır. Hasan Cemal'in, H. Ö. için "köprü adam" coinage'ı da bir tür boşluk doldurma makamındadır. C. Kuşcuoğlu ise "Rasputin" çağrıldığnı ileri sürüyor,[319] 19 Şubat 2001 günü, Milli Güvenlik Kurulu'nda, Cumhurbaşkanı Hazretleri'ne, "nankör" yollu, dilini çıkarmış olması rasputinizm çağrışımı yapmakla birlikte, ben her daim Hasan Cemal'e meylediyorum, köprüdür, üzerinden geçilmektedir. Dans kralı tercüme-i hali de ayak kullanımına elverişlidir; iş hanlarında işporta misali tezgah açtığı zamanlarda, özel bir okuldan çıkmıştı; o sırada gençlik hem bu özel okulların devletleştirilmesi için yürüyor ve hem de Amerikan bahriyelilerini denize döküyordu. H. Ö. ise, bu demlerde,

---

319) ibid, s. 21.

hep dans ederek ayağını kuvvetlendiriyordu ki, akıl kıvraklığından ziyade ayak çevikliği görüyoruz, köprüdür. Köprülerin üzerinden geçilmektedir.

H. Ö. Başbakanlığı kıl payı kaçırmış görünüyor. Ama ne yazık, Yüce Divan'a yetişmiştir.

Ve şüphesiz, tek başına "Özkan" ad veya soyadı, sabetayizm anlamına gelmemektedir. "Oz", kuvvet ve "kan" da "kohen" veya "kagan" ya da "kaan" olsa da, her Özkan'ı bu şekilde alamayız. Benim kuzenlerimden birisi, solculuktan hapis de yatmıştı ve şimdi göçük, "Özkan" adını taşıyordu; bu, herhalde, kanının özlü olduğunu, göstermektedir, mümkündür. Onomastique'de, "calque" denilen öykünme çok yaygındır ve bir kez başlayınca arkası kesilmemektedir. Kaldı ki, kurmakta olduğumuz disiplinde daha güçlü göstergeler var, Kayseri ve Develi, daha önemli bir işaret olarak ortaya çıkmaktadır ve daha da önemlisi, işaretler çoğaldıkça, bu genç disiplin güçlenmektedir.

Sönmez Bu Alemde "Ünlü Fabrikatörü"

Bu okul ünlü fabrikatörü

119 yıldır eğitim sektörüne hizmet veren Feyziye Mektepleri Vakfı Işık Okulları, tıpkı bir ünlü fabrikası gibi çalışıyor. Okulun öğrencileri arasında uluslararası başarılara imza atan ünlü isimler saymakla bitmiyor: Sertab Erener, Rıfat Özbek, Cemil İpekçi, Yasemin Kumral, Ali Sunal, Adnan Polat, Esat Tekand ve Dedeman ailesinin tüm fertleri okulun mezunları arasında.

Atatürk'ün öğretmeni Şemsi Efendi tarafından Selanik'te temeli atılan ve 1934 yılında dildeki yenileşmeye paralel olarak Atatürk tarafından adı 'Işık' olarak değiştirilen Feyziye Mektepleri Vakfı Işık Okulları, 119'uncu yaşını kutluyor. Koskoca bir asrı deviren okuldan bugüne kadar mezun olan yüzlerce isim, gerek ulusal gerekse uluslararası alanda göğsümüzü kabartan başarılara imza atıyor. Bugün üç kampus ve yedi okuluyla, anaokulu, ilköğretim, lise ve üniversite olmak üzere komple eğitim sistemini benimseyen Feyziye Mektepleri Vakfı Işık Okulları, eğitim sektöründe de "ilk"lere imza atan okul olarak tanınıyor.

"İLK"LERİN OKULU

Cumhuriyetin ilanı ile ilk kez hazırlık sınıflarından itibaren yabancı dil öğreten, henüz resmi okullarda uygulanmadan Arapça Farsça'yı programdan çıkaran, ilk defa cinsiyet farkı gözetmeden karma eğitim yapan FMV Işık Okulları, Sokrates-Commenius programını Türkiye'ye ilk getiren okullardan biri olma özelliğiyle de çoktan AB'nin kapılarını açtırmış.

Öğrencilerinin AB üyesi ülke öğrencileriyle yaptığı ortak proje çalışmaları, yine Avrupa Parlamentosu Çevre Programı'na gönderdiği projeleriyle bugün pek çok başarılara imza atmış durumda.

Bu Işık hiç sönmeyecek

Feyziye Mektepleri Vakfı Genel Müdürü Turgut Binzet, 1934 yılında Atatürk'ün adını "Işık" olarak değiştirdiği Feyz-i Sıbyan'ın bugüne kadar çizgisinden ödün vermeden, sadece eğitim veren bir kurum olarak devam ettiğini ve bundan sonra da bu yolda ilerleyeceğini söylüyor. Binzet, "Kar amacı gütmeyen bir okuluz. Eğitimden aldığımızı yine eğitime veriyoruz. Bu okulda okuyan öğrenciler kendine güvenen, ayaklarının üzerinde duran, sorumluluk alan, eğitimin yanı sıra sosyal yaşamda da başarılı insanlar olarak mezun olurlar. Ata'nın bize devrettiği Işık, sürekli yanacak, hiç sönmeyecek" diye konuşuyor.

Hürriyet, 10 Ocak 2005

Dördüncü Bölüm

KARANLIKLAR KAHİNİ

Tezler'de "Biz Türkler köksüzüz" önermesini formüle ederken çok acı çekmiştim, köklü olmak üzere, yazdım ve köksüzler anlamadılar, nefret saçtılar. Aynı köksüzler, şimdi halk gerçekliğimizi, halk değerlerimizi ve dilimizi savunmayı dahi "tutuculuk" damgalıyorlar. Ben ise, "biraz daha" sömürgeleşsek, tabelalar ve adlar ne olurdu, merak ediyorum ve aslında merak etmiyorum. En son "dokunmatik" sözcüğünü öğrendim; herhalde diline ve değerlerine, bizden daha hain bir kavim olmamıştı, umut ediyorum, var.

Fatih'i çalışırken, İstanbul'un, Türkler tarafından bir "salı" günü fethedildiğini de görmüştüm. İstanbul'un Elenleri ne yaparlar; salıyı uğursuz saydılar ve bazı işleri, bunlar arasında çamaşır yıkamak da var, salı günü yapmamayı tercih ettiler, salıları dikiş ve temizlik yapmıyorlar.

Bunu izledim, İstanbul'dan çıkmakla, bütün Anadolu'ya yayıldığını buldum. Türkler, salı günlerini uğursuz sayıyorlar ve çamaşır yıkamıyorlar. Çünkü bir salı günü Türkler, İstanbul'u aldılar. Gerçekten eşsiz bir kavimiz. Kendimizi küçük düşürmek için, başkalarına ihtiyacımız yok ve biz varız.

Aynı Türklerin çocukları, Profesör Bernard Lewis'e, "Atatürk Ödülü" ver-

diler; ne yazık, yakın zamanda bütün anti-Türk işler, Süleyman Demirel'in devr-i iktidarına rastlamaktadır ve 1998 yılında, Çankaya Köşkü'nde Profesör Lewis, "Atatürk Uluslararası Barış Ödülü" almaktadır. Bir Yahudi, bir komplocu, bir işgalcidir; uzun yıllar cia'nin Orta Doğu Masası Şefi ve kendisi de bir Yahudi, G. Fuller dahi, "İsrail'in propagandasını, onların davasını düşünüyor" demektedir. Demirel ise bunları düşünmemektedir veya hep düşünmektedir.

Fuller'e Göre: Felaket Tellalı

■ **BERNARD LEWIS:**

Neocon'ların ikonudur herkes onu dinlediği için felaket oldu

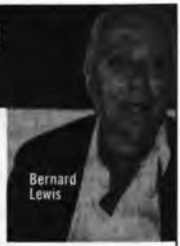

SENELERCE çok hürmet ettiğim bir alimdir. Büyük bir alimdi, ama idi. Maalesef yaklaşık 5-10 yıldır, İsrail'in propagandasını, onların davasını düşünüyor. ABD'ye ve Bush yönetimine çok zararlı nasihatler verdi. Ama çok dinleniyor. Herkes onu dinlediği için felaket oldu zaten. Siyasal anlayışı çok zayıf. Irak'tan sonra İran'a, Suriye'ye de müdahale yapılmasını istiyor hâlâ. Neocon'ların ikonudur, gurusudur.

Vatan, 2 Kasım 2004

İki Yüzlü Kahin: Lewis

Atatürk dünyada eşsiz bir liderdi

DÜNYACA ünlü Amerikalı tarihçi Prof. Dr. Bernard Lewis, Kültür Bakanlığı'nın davetlisi olarak geldiği İzmir'de, "Atatürk, dünyada eşi olmayan bir liderdi" dedi.

Londra Üniversitesi'nde başlayan ve 1974 yılından itibaren Amerika'nın Princeton Üniversitesi'nde devam eden akademisyenlik yaşamına 20'ye yakın kitap ve çok sayıda makale sığdıran Prof. Dr. Lewis, bu süreçte defalarca Türkiye'ye de geldi. Dünyanın en ünlü tarihçileri arasında sayılan 86 yaşındaki Prof. Dr. Lewis, şimdi emekliliğin tadını çıkardığını belirtti. 1998'de dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'den 'Atatürk Uluslararası Barış Ödülü' alan Prof. Dr. Bernard Lewis, Atatürk'e bazı kesimlerce yöneltilen "diktatör" suçlamasının aldatıcı olduğunu ifade etti. Prof. Dr. Lewis, "Atatürk'ün dünyada eşine başka bir yerde rastlanmayan büyüklüğü, savaşta değil, barışta kazanmış olduğu zaferlerdir" dedi.

Türk dostu olarak tanınmasını da değerlendiren Prof. Dr. Lewis, "Ben sadece önyargısız yaklaşıyorum. Türkleri seviyorum, çünkü onlar Türk. Kendine has özellikleri var. Canayakın ve sıcakkanlılar" dedi.

■ Eda BERKBAYRAK İZMİR, (DHA)

Hürriyet, 2 Şubat 2002

Herhalde bu ikiyüzlülüğün mucidinin de Lewis olması gerekir; bunun ilk mükemmel örneğini Pasternak'ın Doktor Jivago romanında buluyoruz. Birkaç sayfa Bolşevik Devrimi övdükten ve kaçınılmaz olduğunu not ettikten sonra Sosyalizme ve Cumhuriyete karşı her kötüleme ve komplo mübah sayılabilmektedir. Profesör Lewis de Büyük Kurtarıcı için "eşsiz" veya "bulunmaz" sözcüklerini sarfettikten sonra, Osmanlı düzenine dönüşü savunmaktan geri kalmamaktadır.

Emperyalizmin ve Dünya Yahudiliği'nin "eşsiz" bulmadığı bi: Atatürk yazmak zorundayız. Yine "Büyük" olmalıdır ve kuşku duymuyorum.

Artık Amerika Birleşik Devletleri'nde günlük basında da okuyoruz,[320] Huntington, Profesör Lewis'in kuklası olmasa bile sözcülerinden birisi kabul edilmektedir ve ünlü "medeniyetler savaşı" nazariyesinin fikir babasının Lewis olduğu konusunda bir ittifak bulabiliyoruz. Osmanlı'dan sonra sınırların belli olmadığı ve hatta Orta Doğu'nun balkanlaştırılması politikalarının da, Demirel'den "Atatürk Madalyalı", Lewis'in icadı olduğu da, katiyetle ileri sürülüyor. Graham Fuller de, "Irak'tan sonra İran'a, Suriye'ye de müdahale yapılmasını istiyor" demektedir. "Büyük İsrael" için gerekmektedir.

Fuller'e ve diğerlerine göre Profeösr Lewis, "neocon'ların ikonudur.", bunu "ilahı" olarak anlayabiliriz; amma "gurusu" veya peygamberi demek, daha yerindedir. Bu "Neo-Conservatives" hakkında ise, büyük matbuatta hiçbir bilgi verilmemişti;[321] New York'ta, eski tanınmış Marksistlerin ve özellikle Troçkistlerin hareketidir, hepsi Yahudi idiler. Marksizmi ve trotskizmi reddettikten sonra Sovyetler Birliği'nin yıkılmasını savundular; Orta Doğu'ya savaşla yerleşme doktrini bu eski-Marksist Yahudilere aittir. Bush ile birlikte Beyaz Saray'ta ve hükümetinde stratejik pozisyonları aldılar; Uğur Mumcu'nun "Karanlıklar Prensi" dediği Perle, Wolfowitz, Feith, hem Yahudi ve hem de "Neo-Kon" komplonun liderleri arasındadırlar. Zalman Halilzad da buradadır; bazı kaynaklar, Afgan-Yahudisi olarak işaret ediyorlar, ben, henüz inceleme imkanını bulamamış haldeyim.

Profesör Lewis, Leo Strauss[322] ile birlikte bu komplonun ideoloğu, telakki ediliyor; kuşkusuz Strauss da Yahudi'dir ve daha çok felsefi planda etkili idi.

320) Profesör Lewis için artık başlı başına bir kitap veya kitapçık yazma zamanıdır, bu nedenle, kaynak gösterme gereğini duymuyorum. Bekliyorum.

321) *Sabah* gazetesindeki çok yararlı diziyi hariç tutuyorum. Siyaset bilimi açısından da çok öğretici bu "komplo" hakkında üniversiteler de suskunluk içindedir.

322) Leo Strauss, *On Tyranny*, University of Chicago Press, 1981-2000.

Lewis ise programatik alanda guru veya ideolog durumundadır; işgal edilecek ülkelerin liste ve sırası, Profesör Lewis'ten sorulmaktadır. Bilderberg Konferansları'nın müdavimidir; istihbarat ve politikanın içinde olduğunu görüyoruz. İstihbarat mesleğine , İkinci Dünya Savaşı'nda İngiliz askeri istihbaratında çalışma ile, başlamıştı ve hiç bırakmadığına inanılmaktadır.

Peki böyle birisi, bilimsel olabilir mi, objektif yazabilir mi? Edward Said'in "the last orientalist" demesine bakacak olursak imkansızıdır. Profesör Said, oryantalizmi, emperyalizm ile özdeş tutmaktadır; Doğu'yu küçümseme ve parçalamaya yönelik bir disiplin olarak görmekte idi. Lewis'i, bunların sonuncusu olarak işaretlerken, işini sürdürdüğünü de teyit etmekten geri kalmıyor. Bunun yanında, Birleşik Amerika'da da, eserlerinin, have often been valued more outside the academy than in it, akademidışı sayıldığı bir dönem gelmiş çatmıştır. Oğlu M. Lewis de Baba Lewis de, sadece ve sadece İsrael'in geleceğini, bunun için Büyük İsrael'i yaratmayı ve bu nedenle de, "Büyük Orta Doğu Projesi"ni hayata geçirmeyi hayal ediyorlar. Demirel'in Atatürk madalyası verdiği Lewis, işte budur.

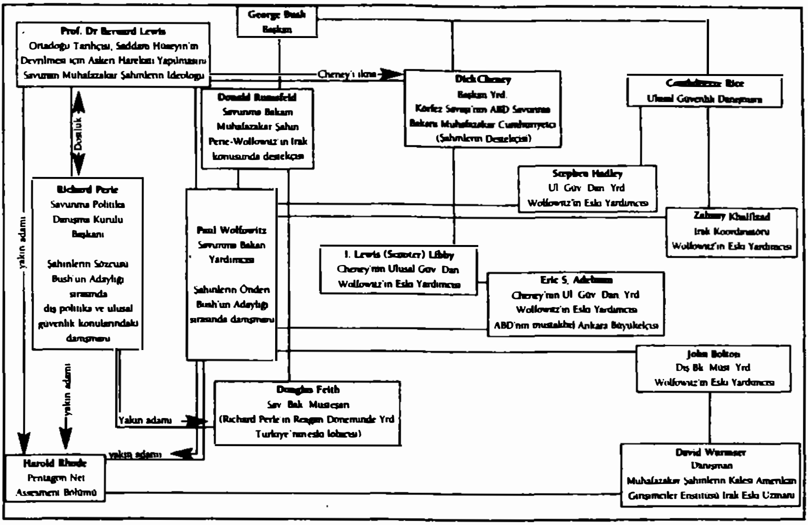
Tam bir demir perde içinde miyiz? Bir gazete hariç, matbuat, neo-konservatif komployu habere değer bulmadılar, not etmiş bulunuyorum. Aynı şekilde Tuncay Özkan'ın iki sayfalık komplo tablosunu da görmemeyi en verimli yol bildiler. Özkan, bu önemli tablosuna kaynak göstermiyor, ama ben, Tuncay Özkan'ı önemli bir kaynak olarak görüyorum. Ayrıca, Özkan'ın bu önemli tablolarında, komplonun, Türkiye'ye kadar uzandığını da görüyoruz; oklar var ve oklar, İhsan Doğramacı, Kemal Derviş ve Cengiz Çandar'a meyl etmekte ve ulaşmaktadır. Bir ilişkiler ağı görüyoruz. Bunlar hakkında benim ekleyeceklerim yok ve yazdıklarım var.

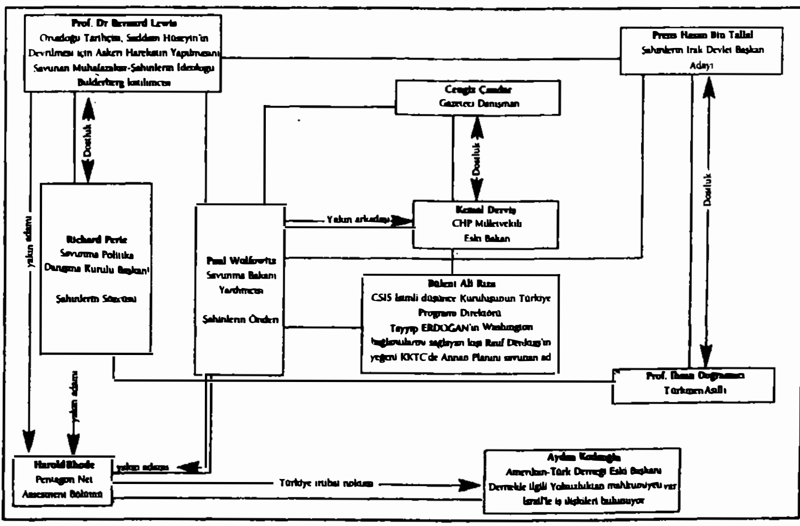
Feodalite de komplolar vardı ve tüm romanlar, tanıklık etmektedir.

Kısa süreli kapitalizmde komploların olmaması çok doğaldır ve bulamıyoruz.

Tekeliyet ise, bir komplolar düzenidir. Çünkü halk'sızdır ve çünkü taban'sızdır. Komplo, az sayıların oyunudur ve geniş kütlelerin oyundışı kalmaları şarttır, ilaveten, komünikasyon alanındaki bütün teknolojik yeniliklere karşın, bir Orta Çağ karanlığını gerekli kılmaktadır. Şimdi bu karanlık caddelerde değil sürülerdedir. Şimdi karanlık beyinlerdedir.

IRAK ASKERİ HAREKATINI YÖNLENDİREN AMERİKAN YETKİLİLERİ VE BİRBİRLERİ İLE İLİŞKİLERİ

Tuncay Özkan, Entrikalar Savaşı, İstanbul, 2003, s. 628-629

Tuncay Özkan
Bush ve Saddam'ın Gölgesinde
Entrikalar Savaşı
ALFA

Beşinci Bölüm

TARİH-İ İLHAMİ

Uğur Mumcu'yu kim sürdürüyor? İlhami Soysal, en çok Uğur Mumcu'da devam etmiştir. İlhami, fıkra yazarlığında devrim yaptı ve her fıkrayı bir vakaya dayandırıyordu; bütün raporlar, İlhami Soysal'ın, Kızılay'da ilk yüksek bina olan bugünkü iş hanında *Akşam* gazetesi bürosuna ya da *Milliyet*'in Ankara temsilciliğine, akardı. İlhami Soysal, sevenleri, "Sfenks İlhami" diyorlardı, ağzını pek az açar ve hep dinlerdi, bunları alır ve birkaç gün sonra, o zamanlar "fıkra" derlerdi, bir bomba olarak atardı; Demirel'i bunaltanların başında geliyordu. O zamana kadar bildiğimiz gazetecilere hiç benzemiyordu, bilgi geliyor, bilgi yazıyor ve yazdıklarını ok yapıp sıkıyordu. Güzel yazıyordu, hem okçu ve hem de savcı oluyordu. Uğur, en çok İlhami'nin öğrencisidir, Uğur'un dayanağı olmayan fıkra yazdığını bilmeyiz, bu İlhami Soysal Ekolü'dür ve aralarında bir fark var, beraber olduğumuzda İlhami susar ve Uğur, hepimizi, çatlatırca güldürürdü; şakaları, şimdi, fıkralarında yaşamaktadır.

Her ikisi de tarihe düşkündüler; galiba tarihçilik mesleğini devrimcilerin ikinci işi saymak durumundayız. "Kitap kurdu" İlhami, hem yazar ve hem de yazdırırdı, Atilla İlhan ile birlikte ve sırayla, Bilgi Yayınları'nın, bugünkü de-

yişle "editörü" oldular. Yazar ve araştırıcıları yönlendirmesi, bu dönemdedir.

Tarihte boşluk istemiyordu ve bana da iki de bir, "Bunu sen yaparsın Yalçın" diyordu; İsmet Paşa, Kurtuluş Mücadelesi'ne bir değil iki kez katılmıştı. Aslında birinde havayı koklamıştı, durmamış ve Dersaadet'e dönmüştü, peki bu kısa Ankara günlerinde, İsmet Bey ne yapmıştı? Merak ediyordu ve benim araştırmamı istiyordu. Olmadı; neden olmadığını hatırlamıyorum, herhalde o sırada birinci işimiz daha ağır basıyordu, bilmiyorum.

Her devrimci ve her tarihçi misali ayrıntıya büyük önem veriyordu; önem vermek, hep saygılı davranmaktır, hiçbir ayrıntıya tecavüz etmemiştir. Ayrıntıyı görebilen bir gözü, yakalayan bir beyni vardı; yuvasından düşmüş bir serçe yavrusu türünden, ihtimamla eline alırdı, her ayrıntıyı, yuvasından düşmüş bir serçe sayıp özenle avucumuza almayı, İlhami'den öğrendik. Öğrendiklerimiz daha çoktur; sessizce sevmek de bunlar arasındadır. Yüzü sessizce gülerdi; fıkralarında savcıdır.

SOYSAL'IN İSİM-BİLİM'E KATKILARI

Milliyet'te çıkan şu yazısı,[323] hem ayrıntıya düşkünlüğünü ve hem de tarihçi titizliğini gözler önüne sermektedir. Bir fıkraya sığdırılan tarihe de hayran kalmamak imkansızdır; her birisi en az onar yıl Başbakanlık yapmış iki politikacının bilinmeyen adlarını, bir sfenks soğukluğuyla, bize bildiriyor. Usta bir fıkra yazıcılığında olması gereken gülünçlük ögeleri, İlhami'de her zaman ve yeterli dozda vardı. Burada da buluyoruz.

1992 yılındadır, bütün kaleler yıkılmıştı, Sosyalizmin yıkılışının resmi tarihi 1991 idi ve 1992 tarihinde, Erdal İnönü'nün kollarında, Demirel yine Başbakanlık'tadır, bir yıl sonra bir dizi kalenin daha düşeceğini sezsek de bilemiyorduk. Bu nedenle gözümden kaçmış ve bunları yazdığını bilmiyordum. Şimdi biliyoruz.

Yıllar sonra, Süleyman Bey'in olmasa da Adnan Bey'in soyadının asıl olmadığını not etmiştim, ne olduğunu araştırıyordum. Nimet Arzık'ta buldum, Aydın Bey'e, Aydın Menderes, söyledim, ama yazmadım; ancak başka yazar

323) Bana bu incelemeyi gönderen, adını bilmediğimiz okuyucumuza, şükranlarımı yazıyorum. İlhami Ağabey için de yazıyorum.

arkadaşlarıma aktardım. Yazdılarsa arkadaşlarım yazdılar ve daha önce İlhami Soysal, daha evvel de Nimet Arzık var.

Nimet Arzık, İlhami ve eşi Bahriye'nin yakın dostu olmuştu; Adnan Bey'i taşıyan ve Londra yakınında düşen uçakta ölen, Anadolu Ajansı Genel Müdürü Şerif Arzık'ın eşiydi, elit tabakadan çok hoş, parlak ve meraklı bir hanım olarak hatırlıyoruz.[324] İlhami'nin, bu değerli kaynaktan yararlanması normaldir; Nimet Hanım da, 1960 yıllarının yüksek sol dalgasını etkisinde kalmış ve deklase olmuştu, yırtıcı yazılar çıkarıyordu. Isıran bir biçemi vardı, eski sınıfdaşlarını çok rahatsız ettiğini biliyoruz.[325] Menderes'in ölümünden yanındakileri sorumlu buluyordu; kızgınlığın nedenlerinden birisi de budur.

İlhami Soysal, Süleyman Demirel'in asıl ad ve soyadını ise, "Süleyman Sami Gündoğdu" olarak vermektedir. Burada kaynak aramıyorum; çünkü, resmi adına göre, daha çok yerli yerine oturduğunu görebiliyorum. Bu da bir kaynak halidir.

324) Arzık'ın ölümünden çok kısa bir zaman sonra 27 Mayıs oldu ve Ajans'ı Cemal Aygen'e verdiler, Aygen de benim yardımcısı olmamda ısrar etti, mezun olmuş, fakat henüz üniversite diplomamı almadım. Ajans'ın duvarları hâlâ, şuh bir hanım olarak, Nimet Arzık'ı anlatıyorlardı, malumatım var.

325) "Ufak tefek bir adamdı. Adı Adnan Menderes olmadan Adnan Ertekin'di."
Nimet Arzık, *Menderes'i İpe Götürenler*, Ankara, 1960, s. 131.
Nimet Hanım, Adnan Bey'in çevresinde, herhalde üçü de milletvekili, üç hanımdan söz ediyor; Nuriye Pınar, Hilal Ülman, Nazlı Tlabar adlarındalar.

İlhami SOYSAL

Deli Hakkı Köprüsü

HAFTALIK Aktüel dergisinin 18. Sayısında bir siyasi kulis haberi vardı ve başlığı "Fıkra Gibi" idi.

Aktüel'cilerin iznine sığınarak, bu fıkrayı olduğu gibi sizlere aktarmak istiyoruz. Fıkranın başlığı "Deli Hakkı Onarılıyor". Altı da şöyle:

"Karadeniz Ereğlisi'nde bir köprü. Köprünün adı, Deli Hakkı. Bu köprü ANAP iktidarı döneminde sel felaketi nedeniyle yıkılmıştı. 25 köye ulaşım sağlayan köprü bir türlü onarılamıyordu. DYP Grup Başkanvekili Güneş Müftüoğlu onarımın sağlanması için son çareyi Başbakan Demirel'e başvurmakta buldu:

– Sayın Başbakan, bizim köprünün onarımı için acele yedi milyar lazım. Ne olur yardımcı olun.

Demirel sordu:

– Ne köprüsü Müftüoğlu?

Müftüoğlu yanıtladı:

– Deli Hakkı Köprüsü efendim.

Demirel kahkahalarını tutamadı:

– Tabii yıkılır kardeşim. Deli Hakkı diye köprü adı mı olur? Adını değiştirin, verelim 7 milyar!"

* * *

MİLLETİN kendisine "Baba" diye seslenmesinden pek hoşlanan Başbakan, ad değiştirme konusunda ustadır, deneyimlidir!..

Vakti zamanında, kendi öz adını, soyadını ve aile lakabını bile değiştirmiştir Eskiden de yazmıştık ama, şimdi sırası geldiği için bir kez daha yineleyelim:

Eski cumhurbaşkanlarından Celal Bayar'ın sonuna kadar, "Bizim Su Müdürü" dediği Süleyman Demirel'in çocukluğundaki gerçek adı, Süleyman Sami'dir. Soyadı ise Demirel değil Gündoğdu, ailesinin Isparta'nın Islam köyündeki lakabı ise Dolaksızoğlu'dur...

Yani, son yıllarda "baba"lığa soyunan Süleyman Demirel'in ilkokolu bitirip de ortaokula başlayıncaya kadarki gerçek adı, Dolaksızoğlu Süleyman Sami Gündoğdu'dur.

SONRADAN ne olmuş, nasıl olmuş pek bilinmez, Dolaksızoğlu Süleyman Sami Gündoğdu adı ve lakabı, birden Süleyman Demirel'e dönüşmüştür.

Bu ad ve soyadı değişiklikleri niye, niçin ve nasıl yapılmış, aile lakabı ne olmuş da unutulmaya terk edilmiştir, bunları bilen yoktur. Ya da varsa bile söylememektedirler...

Ama Süleyman Bey ad değiştirmeye, olduğundan başka türlü görünmeye meraklıdır. Bu konuda deneyimlidir! Demokrasinin "d" sine inanmazken ortalıkta "Ben demokrasi hayranıyım" diye dolaşmıyor mu?

Kimbilir, belki de kendince ideal bellediği Adnan Menderes'in, otoz yaş civarındayken Ertekin olan soyadını Menderes diye değiştirmesine öykünmüştür. Bilinmez ki!..

Bir insanın kendi adı, soyadı, aile lakabı için yapacağı değişikliklere kimsenin bir şey demeye hakkı yoktur. Ama iş, başkalarının ailelerinin, atalarının adlarını değiştirmeye geldi mi böylesine, orada dur bakalım arkadaş, güleceksen sen kendine gül denir.

* * *

SAYIN Demirel, "Deli Hakkı Köprüsü diye de körü adı olur mu?" diye kahkahalarla gülmüş!..

Dolaksızoğulları'ndan biri, günün birinde bu ülkeye başbakan oluyor ve buna kimse gülmüyor da, kendi tapulu toprakları, tarlaları üzerinden istimlak için tek kuruş almadan bir şosenin geçmesine ve bir köprü yapılmasına izin veren bir vatandaşın seksen yıldır adı ile anılan köprüsüne Süleyman Bey kahkahalarla gülüyor! Bu adın değiştirilmesini buyuruyor...

Doğrusu, bu anlayışa da biz kahkahalarla güleriz. Güler ve tepki gösteririz!

Tepkimizin nedeni ise, konunun doğrudan doğruya ailemizle hatta bizimle ilgili bir adın Beyefendi'nin keyfi için değiştirilmek istenmesidir.

* * *

DELİ Hakkı, Karadeniz Ereğlisi'nin en köklü iki ailelerinden biri olan Karamahmut ailesinden Hüseyin Kaptan'ın torunu ve Hasan Kaptan'ın oğludur.

Dedesi ve babası gibi gemileriyle Karadeniz'in hırçın sularına açılma yerine, ailenin sahip olduğu geniş topraklarda çiftçilik yapmayı yeğemiştir. Adına çiftlikler, köyler kurmuş ve at sürüleri yetiştirmiştir. Azıcık delişmen, ele avuca sığmaz ve baş eğmez kişilğinden ötürü, Karadeniz'in o sessiz ve sakin kasabacığında Deli Hakkı diye ünlenmiştir. Ve daha 31 yaşındayken, 1917 yılında Devrek Dağları'nda düşürüldüğü bir pusuda faili meçhul bir cinayetin kurbanı olmuştur. Geride ise gencecik bir eş ve en küçüğü dokuz günlük dört kız çocuğu bırakmıştır.

Ve işte, bu Deli Hakkı'nın en büyük torunu da bu satırların yazarıdır. Adı da, Soyadı Yasası çıkmazdan önceki tarihlerde gelenek olduğu biçimde, dedesinin adıyla birleştirilerek İlhami Hakkı olarak konmuştur.

Biz atalarımızın, dedelerimizin adını, sanını reddedip değiştirmeye hiç eğilimli olmadık. Dedemizin adını ve sanını taşıyan Deli Hakkı Köprüsü'nün adının değiştirilmesine de tepki duyuyoruz.

Bizim anlayışımıza göre, aslını inkar eden haramzadedir.

Milliyet, 8 Temmuz 1992

MASONİZM TARİHİ

İlhami Soysal'a kadar, masonluk bir rivayetler mecmuası olmaktan öteye gidemiyordu; çok merak ediliyordu ve hiç bilinmiyordu. Sosyal'ın çok sağlam belgelere ulaştığını görüyoruz; en doğru bilgilerin, belgelerin ve raporların İlhami Soysal'ı bulduğu bir dönem vardır. Belgeler, gidecekleri yerleri biliyorlar; İlhami'nin en iyi şekilde değerlendireceğinden emindirler.

Bir noktayı kaydetmem gerekiyor; hem masonizm ve hem de sabetayizm tarihi, aslında sadece kendilerinin tarihi değildirler, Türkiye tarihinin vazgeçilmez ve açıklanıncaya kadar da, eksik açıklayıcı levhalarıdırlar. Her ikisi de olmadan Türkiye siyasetini ve tarihini analiz etmek imkansızdı; şimdi imkanlı olmaya başlamaktadır.

Buna bir de şunu ekleyebilirim; aydın ve sol, masonizme çok meraklı olmuştur. Nedenini bilemiyorum, ben, çok önemli bulmuyordum; belki de açıklayıcılık gücünü yeterli saymıyordum. Galiba, masonizmi bir faktör olarak kullanan hiçbir analizim olmamıştır; şimdi, masonizmin sabetayizmin bir vitrini olduğunu tespit etmemizle birlikte açıklayıcılık kazanmaktadır.

İlhami Soysal'ın masonizm tarihi, hâlâ temel değerindedir. Ancak ben, bu büyük çalışmadan sadece iki sayfaya değinmek istiyorum; yeterlidir. Bunlardan birisi, üniversitelerdeki masonizmdir; Soysal'ın bu tarihinin sınırları içinde, Türkiye henüz iki üniversiteli idi ve üniversitelere masonizmin egemen olduğunu okuyoruz. Bu bölüme ekte sunuyorum.

İkincisini ise, İlhami'nin Süleyman Sami Gündoğdu'dan intikamı da sayabiliriz; Süleyman Sami, Başbakan ve Mehmet Faruk Sükan, İçişleri Bakanı iken, İlhami Soysal, Ankara'da, pay-i taht'da, kaçırılmış ve dövülmüştü; 1966 yılındadır. Aynı Süleyman Sami, Başbakan olmak için, evrakta tahrifat yaparak mason olmadığını ilan etmişti. Aynı İlhami Soysal, Süleyman Bey'in masonizm kaydını, tarihine alarak bu belgede tahrifatı ölümsüzleştirmiş olmaktadır.

Belge tahrifatçısı bir şahsı başbakan ve cumhurbaşkanı yapmış bir kavimiz. "Tarih-i İlhami" böyle yazmaktadır. Ve yazdıklarına güveniyoruz.

Amma dayak değil tarih kalıcıdır.

Adalet Partisi Genel Başkanı **SÜLEYMAN DEMİREL**'in **MASON**'luk Vesikasıdır.

Sıra No.	Mat.·. No.
43	48

Süleyman DEMİREL. *Isparta. 1924.*

Evli. (Ref. Br. Nezmiye)

İnşaat Yüksek Mühendisi.

İstanbul Teknik Üniversitesi.

Nafia Vekâleti Devlet Su İşleri Umum Müdürü. Ankara. Tlf. 21407

Kavaklıdere Buğday Sokak No. 10/3. Ankara. Tlf. 28147

44 49

Şekûr OKTEN. *İstanbul. 1917.*

Evli, bir çocuklu (Ref. Br. Esher)

Doktor Operatör.

İstanbul Tıp Fakültesi.

Nümune Hastanesi Çene Cerrahisi Kliniği Şefi. Tlf. 11733

Atatürk Bulvarı No. 122. Dağlar Ap. Daire 9. Ankara. Tlf. 24961

45 50

Rasim FENMEN. *İstanbul. 1914.*

Evli, bir çocuklu. (Ref. Br. Ulvive)

Hariciye Memuru.

Lozan Üniversitesi Siyasi İlimler Fakültesi. İsviçre.

Consul General of Turkey, Liverpool 2. England.

Yenişehir Karanfil Sokak No. 15. Ankara. Tlf. 22915

15

Bu Vesika Masonların Ankara Bilgi Locasına ait olup 15. ci Sayfasını Göstermektedir.

Beşinci Bölüme Birinci Ek

TARİH-İ İLHAMİ'DE ÜNİVERSİTE MASONLARI

Oldukça ünlü bazı mason Prof. ve Doçentler şöyle sayılabilir:

Prof. Dr. **Hakkı Şinasi Paşa**, Süreyya Paşa Sanatoryumu kurucusu **Prof. Dr. Fuat Süreyya Paşa**, Prof. Dr. Operatör **Mim Kemal Öke**, Prof. Dr. **Besim Ethem**, Baytar Prof. **İhsan Abidin**, Profesör Kimyager **Mustafa Hakkı Nalçacı**, Prof. Dr. **Besim Ömer Paşa**, Prof. Dr. **Marko Paşa**, Ordinaryüs Prof. Dr. **Fahreddin Kerim Kökay**, SBF Prof.larından **İbrahim Yasa**, Coğrafya Profesörü **Faik Sabri Duran**, Prof. **Mustafa Zühdü İnhan**, Maliye Prof. **Hazım Atıf Kuyucak**, General Prof. Dr. **Süreyya Tahsin Aygün**, Prof. **Mümtaz Tarhan**, Prof. **Şefik İnan**, İktisatçı Prof. **Muhlis Ete**, General Prof. Dr. **Kâmil Sokullu**, Prof. **Mustafa Hulki Erem**, Prof. Dr. **Recai Ergüder**, Prof. Dr. **Ali Esat Birol**, Devletler Hukuk Profesörü Dr. **Yılmaz Altuğ**, Prof. Dr. **Fahri Arel**, Y. Müh. Prof. Dr. **Ali Fuat Berkman**, Prof. Dr. **Necip Berksan**, Fen Fakültesi Profesörlerinden **Lütfi Biran**, Prof. Dr. **Emin Burad**, Prof. Dr. **Rahmi Duman**, Prof. Dr. **Halit Kemal Elbir**, Felsefe Profesörü **Vehbi Eralp**, Prof. Dr. **Şemsi Gök**, Prof. Dr. **Kâzım İsmail Gürkan**, Y. Müh. Prof. Dr. **Mustafa İnan**, Hukuk Prof. **Zahit İmre**, Prof. Dr. **İhsan Doğramacı**, Tarihçi Prof. Dr. **Enver Ziya Karal**, Prof. Dr. **Hüsnü Kişnişçi**, Prof. Dr. **Hami Koçaş** (12 Mart'ın Başbakan Yardımcısı Kur. Alb. **Sadi Koçaş**'ın kardeşi) Ziraat Prof. **Kâzım Köylü**, Prof. Dr. **Ömer Özek**, Prof. Dr. **Metin Özek**, Hukuk Doç. Dr. **Çetin Özek**, Prof. Dr. **Hamdi Peynircioğlu**, Teknik Üniversite dekanların

dan Ord. Prof. Dr. **Mustafa Santur**, Tıp Prof. Dr. **Mansur Sayın**, Prof. Dr. **Metin Sandalcı**, General Prof. Dr. **Salah Sun**, Tıp Profesörü Dr. **Bülent Tarcan**, Prof. Dr. **Raşit Taşdur**, Tıp Profesörü Dr. **Suavi Topçuoğlu**, Y. Müh. Prof. Dr. **Abdullah Türkmen**, Hukuk Prof. **Ziya Umur**, Fen Fakültesinin ünlü hocalarından Prof. Dr. **Salih Murad Uzdilek**, Prof. Dr. **Süheyl Ünver**, Prof. Dr. **Bedii Şehsüvaroğlu**, Prof. Dr. **Cahit Öncü**, Prof. Dr. **Cevat Alpsoy**, Prof. Dr. **Fikri Şenocak**, Y. Müh. Ord. Prof. **Hamit Kemali Söylemezoğlu**, Teknik Ün. Prof. **İhsan Özdoğan**, Hukuk Prof. **İlham Lüten**, Teknik Ün. Profesörlerinden Y. Müh. **Kemal Özden**, Prof. **Mukbil Gökdoğan**, Tıp Prof. Dr. **Necmeddin Polvan**, Tıp Prof. Dr. **Nevzat Öke**, Prof. Dr. **Rasim Adasal**, Hukuk Prof. **Sabri Erman**, Eczacılık Fak. Prof. Dr. **Selâhattin Tandal**, İktisat Prof. **Süleyman Barda**, SBF Profesörlerinden **Yavuz Abadan**, Prof. Dr. **Ekrem Göksu**, İst. Ün. rektörlerinden Ord. Prof. Dr. **Ekrem Şerif Egeli**, ODTÜ Rektör Yardımcısı Prof. Dr. **Orhan Alsaç**, Gülhane Askeri Tıp Akademisinden General Prof. Dr. **Saim Bostancı**, General Prof. Dr. **Necmi Ayanoğlu**, Alb. Prof. Dr. **Necmi Günhan**, Alb. Prof. Dr. **Orhan Tan**, Alb. Prof. Dr. **Necdet Akabay**, Alb. Prof. Dr. **Selâhattin Doğulu**, Alb. Prof. Dr. **Fethi Tezok**, Alb. Prof. Dr. **Selman Göktürk**, Hukuk Prof. Dr. **Ali Bozer**, İst. Tek. Ün. Mimarlık Fak. Prof. **Lami Eser**, Prof. **Nezih Eldem**, Prof. **Gündüz Özdeş**, Prof. **Tulu Baytın**, Jeoloji Prof. **İbrahim Enver Altınlı**, Prof. Dr. **Suphi Artunkal**, Y. Müh. Prof. **Ali Fuat Berkmen**, Askerî Prof. Dr. **Necip Berksan**, Ege Üniversitesi Öğretim Üyesi **Ergun Bozkurt**, Doç. Dr. **Muzaffer Cev**, İst. Fen. Fak. Prof. **Kerim Erim**, Prof. Dr. **Reşat Garan**, Ank. Tıp. Fak. Prof. Dr. **Sami Gürün**, İst. Tek. Ün. Betonarme Kürsüsü Y. İnş. Müh. Prof. Dr. **Kemal Özden**, Prof. **İhsan Özdoğan**, İTİA Doç. Dr. **Tezer Öcal**, Alb. Prof. Dr. **Mansur Sayın**, Fen Fak. Fizik Prof. Dr. **Adnan Sokullu**, İst. Tıp Fak. Cerrahi Prof. Dr. **Bülent Tarcan**, Prof. **Raşit Taşdur**, İst. Tıp Prof. **Suavi Topçuoğlu**, Dişçilik Fak. Prof. Dr. **Gazanfer Zenbilci**...

Altıncı Bölüm

VEZİR DÜŞÜRMESİ

Meyva olarak tek elma olsaydı, "meyva" sözüne ihtiyaç duymazdık, "elma" derdik; yeterdi. Meyva, elma ve armuta göre soyutlamadır; ne elmadır ve ne de armut, ama daha yukardadır. Yukarı çıkmak, yalnızca insana özgüdür ve buna "soyutlama" diyoruz. İnsan soyutlayan canlıdır ve eğer böyle tanımlarsak, her gün insandan daha çok uzaklaştığımızı daha çok kavrıyoruz.

Bunu, somutun zenginliğinde soyutlama, sayıyoruz.

Soyutlama bir zenginlik işidir ve soyutladıkça zenginleştiğimizi anlıyoruz. İnsanın ve aklın zenginleşme yolu işte budur. Buradayız.

Ölüm ya da "katl" somut mu? Kuşku duyuyorum. Ancak bir zenginlik olmadığını biliyoruz, ama yine de soyutlamak zorundayız. 1993 başında Uğur Mumcu öldürüldüğünde belki soyutlamamız zordu ve tekil bir cinayet sayıp, aydınlığa karanlık bir bomba sayabilirdik. Yalnız bir ay sonra, bir de Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Eşref Bitlis öldüğü zaman, soyutlamak kendisini zorluyordu. Eşref Paşa, 17 Şubat 1993 tarihinde göçtü ve ben "göçürüldü" diyordum.

Bu yazıyı, "vezir düşürmesi", muhtemelen 20 Şubat 1993 tarihinde yaz-

dım, 16-22 Şubat 1993 haftası için çıkan "Ülke" dergisinde yayımlanmıştı, aşağıdadır. Burada şu yargı da var, "Uğur bir vezir olmuştu" ve "düşürüldü", demek ki, Ocak 1993 tarihinde katledilen Uğur'un bir gazeteci olarak öldürüldüğünü düşünmek çok yanıltıcıdır. Eşref Paşa da katledilince, Paşa'nın bir kaza ile öldüğüne hiç inanmadığımı, netlikle yazmıştım, Uğur Mumcu'nun doktrinden sorumlu bir vezir olduğunu görebiliyordum.[326] Öyleyse, Uğur Mumcu, şehit edilen vezirlerimiz arasındadır.

Şehit vezirler babında zenginiz.

Burada kalsaydı, soyutlamanın dayanakları açısından fakir olduğumuzu düşünebilirdik, arkasından Cumhurbaşkanı Turgut Özal da göçtü; tarihimizde böylesine dar bir zamanda bu kadar önemli kayıpların olduğu durumlar çok azdır. Daha da önemlisi, bu büyük ölümler içinde, Süleyman Demirel Cumhurbaşkanı ve Tansu Çiller adında bir profesör de Başbakan oldular. Bu ikincisine Başbakanlık kapısının açıldığı bir sözde kongreden bir gün sonra da, 13 Haziran 1993 tarihinde idi, ben "darbe" teşhisi ile basın açıklamasını yaptım. Bu kadar da değil, bundan bir ay sonra, Sivas'ta tarihimizin en acımasız aydın katliamlarından birisi gerçekleştirildi; diri diri yakıldılar.

Türkiye tarihinde, siyasi dönemeçler hep cinayetlerle dönülüyorlar. Eskiden asıyorlardı ve son zamanlarda baskınlar veya yangınlarla yok ediyorlar.

Aydınları kırmak, halkı korkutmak içindir. Dönemeçlerde, korkuya ihtiyaç var.

Korkmuş halk, halk değil, sürüdür. Sivas Katliamı ve tıpkı, Eylülist darbeden hemen önce Maraş Katliamı misali, sürüleştirme operasyonları meyanındadır. Tekeliyet, sadece sürülerle ayakta durabilmektedir. Maraş ve Sivas Katliamları, tekeliyeti kurma, operasyonları oldular. Arada Eylülist darağaçları ve yargısız infazları biliyoruz.

Buradan devam ediyoruz, insan anatomisi, maymun anatomisini anlamamıza yardım ediyor; daha gelişmiştir. Artık bütün bu cinayetleri birbirinden koparamayız. Hepsini birbirine bağlamak zorundayız. Ayrıca sıradan insanların toplu katline pogrom diyoruz ve elit olanın, tekil yok edilişi de, operasyon değeri bakımından, katliamdır. Ekliyoruz.

---

326) Uğur Mumcu'nun yerini zamanla Profesör Ahmet Taner Kışlalı aldı ve öldürüldü. John Kennedy öldürülünce Amerika'da başkan olarak yerini kardeşi Robert Kennedy alıyordu, yaklaşmıştı; Ağabeyi'nden sonra katledildi. Uğur-Kışlalı cinayetleri ile Kennedy-Kennedy cinayetleri arasına, bu çerçevede, bir parellellik kurmamız yerindedir.

WASHINGTON'UN OSMANLI İMPARATORLUĞU?

Şunları postüle edebiliyoruz. Bir, Uğur Mumcu, çatışmasız bir "Susurluk" realize etmek istiyordu. Bunu zorlayacak bir pozisyonda idi, 3 Kasım 1996 öncesinde, bu Susurluk çatışmasıdır, bir restorasyonu gerekli görüyordu. Kaybetti ve öldürüldü. İki, Eşref Paşa, Türkiye Kürtleri'ni incitmek ve başkalarının kucağına itmek istemiyordu. Paşa, silahlı Kürtler ile mücadeleyi Türkiye sınırlarının tümüyle dışında yapmak istiyordu ve bununla, özellikle İsrael'e ters düşüyordu. Eşref Paşa'yı düşürdüler. Üç, Turgut Özal, kendi imkanları kadar Türkiye'nin gücünü abartıyordu ve bir "Türk yüzyılı" diyordu. Anti-Kemalist Özal, Kemal Paşa'nın temkinliliğinden nasip almamıştı, bununla birlikte Kemalist Musul vasiyetine sahip çıkarak, artık "Kuzey Irak" denilen Musul'u almak istiyordu.[327] Yok edildi.

Türkiye Kürtleri'ni itmek ve onlarda hep casus görmek, İsrael çizgisini izlemektir. Yok edilenler itmemeye çalışıyorlar ve yangını söndürmek istiyorlardı. Katliamlar dizisinde, yangına benzin dökenlerin ellerini, görebiliyorum. El-izleri, gözümüze batıyorlar.

Aydınların yakılması ise yeni politikalara her türlü muhalefeti söndürme için gerekli görülmüştü. Gerçekten de "Demirel-Güreş-Çiller" triumvirası, daha sonra adı "Büyük Orta Doğu" Projesi olan, çekirdeği ise "Büyük İsrael" idi, büyük yayılmacılığın yollarını döşüyorlardı. Buradaki Doğan Güreş, soyadının "Kureş" ve "Cyrus" söylenmesini tartışabiliyoruz, "Şak Şak Paşa" namıyla Genelkurmay Başkanı idi. Şimdi daha iyi görüyoruz.

Bu yayılmacılığın Bush-oğlu ile başladığını düşünmek çok yanıltıcıdır. En az Clinton zamanına uzanmamız yerindedir. Türkiye'nin sınırlarının belirsizliği nazariyesinin formülasyonu ve 1918-Birinci Dünya Savaşı sonrasının, eksik kalan harita çizimi çalışmaları, Bush-oğlu öncesindedir. Tekraren not ediyorum.

---

327) Bu analizler çerçevesinde, Birinci Irak Savaşı'nda, Özal'ın Irak'a girme planlarını karşı çıkan Genelkurmay Başkanı Necip Torumtay'ı, Kemalist çizgide saymak zorlaşmaktadır. Hem Washinton ve hem Tel-Aviv'in, Özal'a karşı olduğunu düşünmek zorundayız.

VAAT EDİLMİŞ TOPRAKLAR

Demirel, Özal'ın göçürülmesini müteakiben, hem cumhurbaşkanlığı makamı için en güçlü aday olan Hüsamettin Cindoruk'u beklemeden ve telaşen, adaylığını ilan etti ve hem de Cindoruk'un, Başbakanlığa gelmesini önledi. Nev-i şahsına münhasır bir politikacı olup, bazı prensiplerin sahibi idi; idaresi zordur, Washington biliyordu ki Washington'un bildikleri Demirel için emirdir. Burada durmadı, ayrıca, uzun yıllar yol arkadaşı bildiği İsmet Sezgin'i, Başbakanlık yolunda, arkasından vurdu. Partisinin düzmece kongresi, bir Amerikan Dışişleri Bakanı'nın, İstanbul'dan, kontrolünde realize edildi. Demirel'in Başbakanı Tansu Çiller, Yahudilerin bir tür dinsel milli andı olan "vaat edilmiş topraklar" iddiasını hem kabul ve hem de telaffuz etti. Bu kan banyosunda bunu söylemeden edemedi; bütünün içinde bir yeri var. Analizde bir açıklayıcı olmaktadır.

Süleyman Demirel'i Çankaya'ya çıkaran ve Çiller'e, başbakan sandalyesi uzatan ise Erdal İnönü'dür. O sıralarda chp türevi partilerden birisinin başında Erdal İnönü'yü, Türkiye'de, en İsrael yanlısı politikacılardan birisi sayıyoruz. Bunları yaptı, Sivas'da aydınların yakılmasını seyretti ve ayrıldı; tarih içinde misyonu budur. Bütün taşlar yerlerindedir.

Kim var? Bir dış özendirme ve ekspertiz olmadan içerden böylesine cüretli cinayetleri düşünemeyiz. Böyle olmakla birlikte, bu tarihte, Washington'un bu kadar gözü dönmüş olduğu teşhisini yapamıyoruz; Musul'un, Türkiye ile birleşmesi ve Kürt yoğunluklu yörenin Türkiye'den ayrılması senaryoları üzerinde egzersiz yapıyordu. Diğer yandan, Washington'daki gizli servislerle çalıştığını kuvvetle tahmin ettiğimiz Mehrdad Izady'ın "The Kurds" çalışması yeni yayımlanmıştı.[328] Izady, burada, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı illerin Türkiye'ye bir yük olduğunu ve bu bölgenin Türkiye'den ayrılması halinde geriye kalan coğrafyada Türklerin daha müreffeh olacağını ileri sürüyordu. Bunun, bir Washington sondajı olduğundan hiç kuşku duymuyoruz.

---

328) Mehrdad Izady, *The Kurds: A Concise Handbook*, Taylor & Francis, 1992.

Katkı 38

CIA'nın

VER-KURTUL GEREKÇESİ

Let's start with Turkey, where the majority of Kurds live today. Were a greater pan-Kurdish sovereign state to emerge that included all contiguous territories in which Kurds predominate today, the Turkish Republic would actually fare better economically, socially and internationally than now.

Kurdistan is economically the most depressed part of Turkey and its society is the most conservative, most procreative, least educated, and least integrated portion of the otherwise European Turkey. It does not require much sophistication to see that for Turkey to shed such area and population, it would be shedding only liability. In fact, in losing Kurdistan, peninsular Turkey would become as European sociologically, demographically, economically, and historically as any country in southern Europe, if not actually more. Trimmed of its deeply Asiatic, and poorest, parts in Kurdistan, peninsular Turkey would almost certainly be admitted into the European Community, paving a very clear road for Turkey in Europe.

Kurdish strategic water resources would also become irrelevant to Turkey, as no major river in the reconfigured Turkey would depend for any appreciable part of its waters on the Kurdish highlands. The Tigris-Euphrates system, for example, flows south from Kurdistan into Iraq and Syria, and the Araxes and Kura east into Armenia and Georgia. The high Taurus mountain system effectively separates geologically and hydrologically Kurdistan from peninsular Anatolia. Turkey would lose the potential sale of the Kurdish waters to the thirsty Arab countries farther south, but such earning would never compensate for the expense of upkeeping Kurdistan.

* * *

Trimmed of Kurdistan, Turkey would have a much higher per capita income, higher literacy rates, much lower population growth rates, a much more modern transportation system, and less reason to pile up cases of human rights abuses. In fact, it would also have fewer neighbours in Asia to worry about. The land borders in Asia of such reconfigured Turkish state would be solely with sovereign Kurdistan and Georgia. Turkey, in short, would be the biggest winner in the geopolitical scenario of an independent Kurdistan.

Mehrdad Izady, *Kurds: A Concise Handbook*, Taylor & Francis, 1992, p. 2002-2003.

Bu gerekçeyi, Dr. Izady'ye mal etmek yanlış olurdu ve doğrudan doğruya, Washington dışişlerine bağlamak durumundayız. Görünüşte analitik bir çalışma içinde böylesine net bir önerinin yer alması da bu düşünceyi doğruluyor. O tarihte Washington şunları önermektedir, birincisi, bu toprakların Türkiye'den ayrılması ile Türkiye sadece bir yükten kurtulmuş olmaktadır, "ıt would be shedding only a liability," denmektedir. İkincisi, Türkiye'den tıraş edilen halk, geri ve cahildir ve geri kalanlar "Avrupai" olup, Türkiye bu tıraşa razı olursa, "trimming" sözcüğü isabetle seçilmiş görünüyor, doğrudan, Avrupa Birliği'ne girecektir, "paving a very clear road for Turkey in Europe;" havuç da var. Üçüncüsü, Dicle ve Fırat'ın kaynakları mı? Geçtiği bütün topraklar koparılmış devlette olacağı için,[329] suların kesilmesi de söz konusu olmamaktadır. Demek ki net bir "ver-kurul" senaryosu ile karşılaşıyoruz.

Burada bir de, were a greater pan-Kurdish sovereign state, ifadesini okuyoruz, sadece Türkiye'den değil, Kürtlerin yaşadığı diğer devletlerden de toprak koparılarak pan-Kürdist bir bağımsız devlet projesi dillendiriliyor; topraklarda bir kopukluğa yer bırakılmıyor. Öyle sanıyorum bu kitap, güneş-dil ve güneş-tarih Kürt nazariyeleri ile birlikte tümüyle bu projeyi seslendirmek

---

329) Dicle ve Fırat adlarına üniversiteler kurulmuş olmakla, bu tıraştan sonra, sınırdışı kalacaklarından, ya adlarını değiştirmek ya da ihraç etmek elzem görünmektedir.

üzere yazılmıştır; bir sondaj çalışması, sayabiliyorum.

Alıcıları çıktı mı? Ben hep "acenta" benzetmesini kullanıyordum. İşbirlikçiler ve Batı'dan gelen her fantaziyi hakikat sayıp yayanlar, "acentalar", burada da gecikmediler; Doktor İzady'nin bu senaryosuna, başta M. Belge ve A. Altan, hemen sahip çıktılar. Adına "ver-kurtul" dedikleri bu senaryoyu şehvetle savunmakla yaydılar. Buna, sadece yüksek derece bilgisizlikle maliye analizleri eklediler. Ne yazık bu gafillerle de sadece ben boğuştum, yazılarımda var ve okumak son derece öğretici olmalıdır, tavsiye ediyorum.

Gaflet ve delalet ile boğuşmak hep işim olmuştur. İhmal etmemeye çalışıyorum.

Washington'un karşı olduğunu ileri sürmüyorum. O sırada Washington, Musul'u, "Kuzey Irak" anlamındadır, Türkiye'nin Doğusu ile birleştirmek ile Doğusu'nu Türkiye'den koparmak arasında tereddüt ediyordu. Genişletmek ya da trim veya tıraş etmek arasında henüz karar verememiş durumda idi; o halde, bu cinayetler ve kapısını açtığı cinnet düzeni, en çok İsrael'in işine yaramış görünüyor. Şunu da söyleyebiliyoruz; Türkiye'nin kendi Kürtleri ile sürdürdüğü çözümsüzlük politikasında İsrael etkisini aramamız yerindedir. En çok onun çıkarınadır. Bir de şunu ekleyebiliyoruz; darbelerde İsrael'in elini artık görmek zorundayız. İçeride daha güçlüdür; kabul etme zamanındayız.

★ ★ ★

Katkı 39

VEZİR DÜŞÜRMESİ[1]

Bazen bana da oluyor, bir üzücü olayla karşılaşıyorum, ancak yeteri kadar üzülemiyorum, vaktim olmuyor, işim çıkıyor ve istediğim kadar üzülemiyorum. Daha sonra, daha az üzücü bir olay çıkıyor, fırsat buluyorum ve kendimi yerden yere atarak, doya doya üzülüyorum. Aynen *Milliyet*'te de böyle oldu; Meşguldüler, Uğur Mumcu'nun öldürülmesine pek üzülemediler. Fakat arkasından Eşref Bitlis'in ölümü gelince *Milliyet*, bütün Babıali'yi gözyaşlarıyla tufana uğrattı. Çok çok üzüldü.

Yine bazen bana da oluyor, bir üzücü olayla karşılaşıyorum, belki de bekliyorum, birdenbire, zembereğinden boşanmış türden üzülüyorum. Çok üzülüyorum, o kadar üzülüyorum ki, arkasından bir üzücü olayla karşılaşınca artık hiç üzülemiyorum. Aynen *Hürriyet*'te de böyle oldu: Uğur Mumcu'nun ölümüne çok üzüldüler, üzülmekten çok yoruldular ve Eşref Bitlis'in ölümüne üzülecek halleri kalmadı.

Dün Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde, "Felsefe ve Politika" konulu konferansım vardı; iki "büyük" gazetemizin, 18, 19, 20 Şubat tarihli birinci sayfalarını, Mimarlık Anfisi'ni dolduran öğrencilerime sergiledim. İlk gün, *Hürriyet*, "Son Konuşmalar" başlığını sunuyor, ikinci gün "Hükümette Firar Kavgası" ile yanında Nil Hanım'ı veriyor. Üçüncü gün, "Rezalet Üstüne Rezalet" ile Nurseli Hanım'ı sunuyor. Eşref Paşa, yukarıda bir yerlerde yok; öyle başyazı da yazılmıyor. *Milliyet* ise ilk gün yukarının üstünde "Başarılı Komutan Orgeneral Bitlis" ile başlıyor, "Görev Yolunda Facia" diyor; ikinci gün, "Eşref Paşa'nın Son Planı" ile hava yapıyor. Üçüncü gün, *Hürriyet*'in Nurseli'ye ayrılan en önemli yerinde ağlayan bir Genelkurmay Başkanı fotoğrafıyla sürdürüyor. Bu durum ise hem beni şaşırtıyor ve hem de çok üzüyor.

Neden mi üzüyor? Onlar, "ölülerimizi" bölüyorlar. Ben sanıyordum ki, Uğur da Eşref Paşa da milli ölülerimizdir; ama iki "milli" gazetemizin, böyle sanmamalarına çok üzüldüm. Ben ne zaman üzülürsem, aynı zamanda da, şaşkınlık duyuyorum. Şaşkınlık ise, bana göre gerçeği aramanın başlan-

gıcıdır. Şaşkınlık duyamayanlar, gerçeğin peşinde koşamayanlardır.

Dünkü konferansımda devrimci politikayı da tanımladım: Dağlar kadar büyük kayaların üzerindeki kılcal damarlar kadar küçük yarıklarda yaşamakla ölüm arasında savaşan dağ çiçeklerinin mikroskobik hareketlerinden büyük mesajlar çıkarabilene devrimci ve devrimci politikacı diyorum. Neo-Osmanistlerin bir kenara attıkları Osmanlı tevazuunu silkeleyerek buna özendiğimi, söyleyebiliyorum.

Bir nokta var: Azerbaycan'daki ilkel ve Türkçü Elçibey yönetiminin, her zaman, Moskova-Tahran yanlısı tehditlerle karşı karşıya olduğunu yazdım. Bu hafta bütün "milli" gazetelerimiz, bu yollu, haber ve yorum çıkardılar. Çok açık işaret etmek durumundayım; benim özel istihbaratım yok. Ancak dünyaya ve Türkiye'ye teorik bakabiliyorum ve ipuçlarından önemli kurgulara yol alıyorum.

Bir nokta daha var: Mesut Yılmaz'ı, Almanya'nın Türkiye'deki politikacısı olarak kurmuştum. Beni hiç yanıltmıyor. İstanbul-Ankara arası hızlı ve elektrikli trene "takoz koyun" diye bar bar bağırıyor. Bağırır; çünkü ülkesini değil öncelikle Almanya'nın çıkarlarını düşünüyor. Çünkü, hızlı tren, şehirlerarası otobüs taşımacılığına en büyük darbedir. Çünkü şehirler arasındaki otobüslerin hepsi Almanya'dan ithaldir. Çünkü, Türkiye, Almanya'nın otobüslerinin en büyük alıcısıdır. Buna ek olarak otobüs işletmecilerinin çoğu Karadenizlidir. Yılmaz, Almanya ekseninde[2] bir politikacıdır.

Türkiye artık bu ölçüde teorik zorunluluklar içindedir. Ve *Milliyet*, Türkiye'de Almanya'nın bakış açısıdır. Bir: Almanya, İran, Türkiye Kürtleri[2] ve Türkiye İslamı'yla flört halindedir. İki: *Milliyet*, aynı haber ve yorumların gazetesidir. Uğur Mumcu'nun bağnaz İslamcı örgütlerin de katkısıyla katledilmesi *Milliyet*'in işine gelmiyor. Üç: Almancı Altan Öymen, Eşref Paşa için resimli başyazı yazıyor.

Dört: Bütün bunlar benim için ipucu oluyor ve şaşkınlıkla araştırmaya başlıyorum. a- Herkes İngilizce öğrenirken, Eşref Paşa, 1960 yıllarında, Goethe Enstitüsü'ne Almanca öğrenmeye gönderiliyor. b- Eşref Bitlis, Türk Kurmay Akademisi'nden sonra Alman Akademisi'ni de bitiriyor. c- Normali iki yıldır, dört yıl Komanda Tugay Komutanlığı'nı yapıyor. d- İsmet İmset'in, istihbarat kaynakları da kullanılarak yazı-

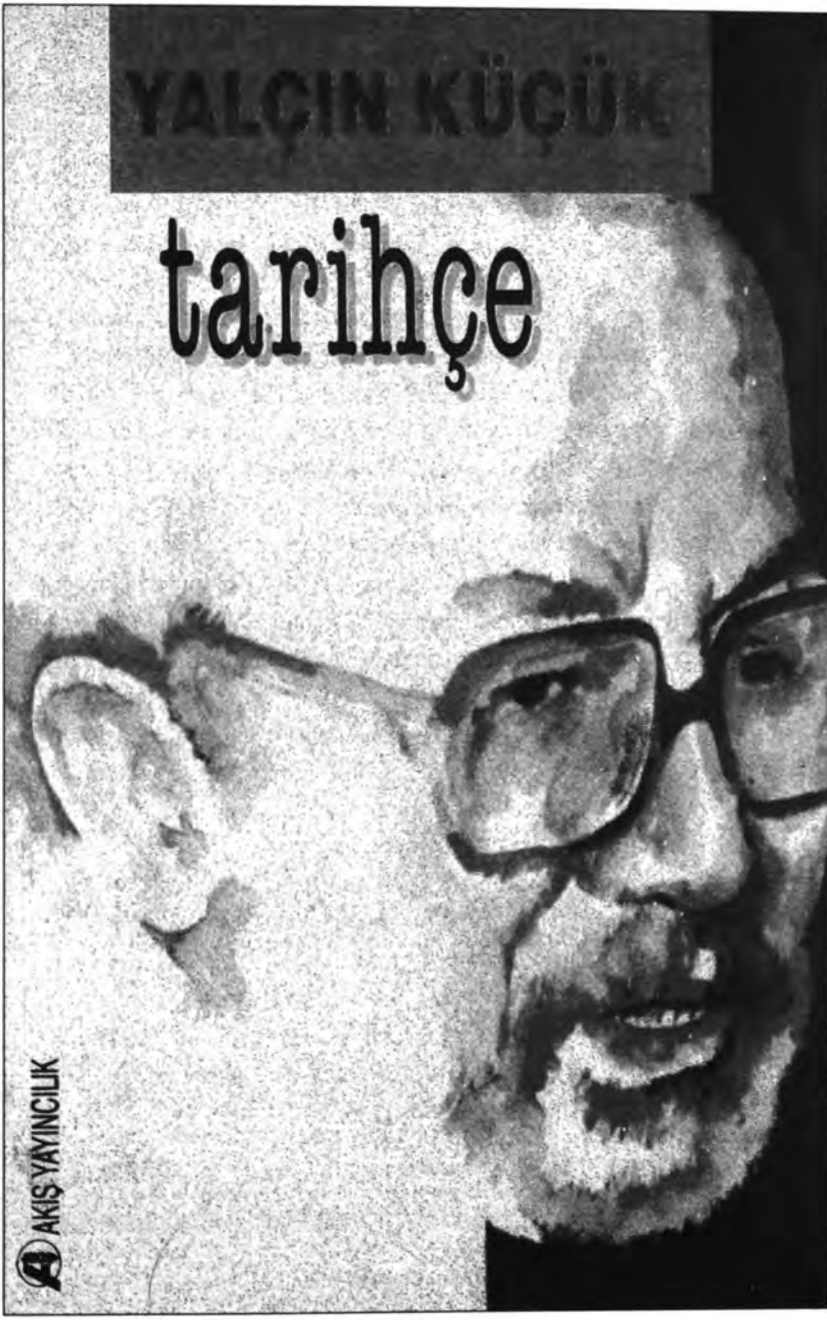
lan, "The PKK" kitabının 201. sayfasında, "Bitlis a successful commander in the Turkish armed forces, was also an expert on special warfare" ifadesi yer alıyor. Türk Silahlı Kuvvetleri'nde başarılı bir kumandan olan Bitlis'in bir özel savaş uzmanı olduğu belirtiliyor.

Güzel; yeteri kadar bağ çıkıyor. Eşref Paşa'nın *Milliyet*'in ölüsü olması daha da anlam kazanıyor. Bundan sonrası çok daha kolaydır: Benim artık Eşref Paşa'nın bir kazayla öldüğüne inanmam zordur. Bu, bir vezir düşürmesidir. Almanya'nın yirmi-yirmi beş yıldaki hazırlığı boşa çıkartılıyor. İkincisi, bir Uğur Mumcu'nun katlinden hemen sonraya rastlamasını da bir tesadüf[2] saymıyorum. Ayrıntılarını, hazırlıklarını büyük ölçüde tamamladığım "mülakat" kitabımızda sunmak üzere, şimdilik şu kadarını söyleyebiliyorum.

Bir: İnanmak çok zor, ancak, Uğur Mumcu, ölümünden bir hafta önce, Türk Silahlı Kuvvetler Akademisi'nde ders vermiş; devlet buraya hocalarını son derece güvendiklerinden seçiyor. Kurmay subaylar Uğur'u ayakta alkışlamışlar; müthiş bir durumdur. İki: 1980 yıllarında Washington, Sovyet Sosyalizmi'ne karşı topyekün bir savaşı başlattığında, Uğur Mumcu, bu savaşın Türkiye'deki en sağlam silahşörü oldu. Bugün yanlış çıkan kitaplarıyla, Bulgarları ve Sovyetleri kötüledi. Üç: Eylülist darbeden sonra Türkiye politikasını ve basınını düzenlemek için Ankara'ya gönderilen yaşlı büyükelçi ve sağ basın kampanyası uzmanı Straus-Hupe, Mumcu'nun ölümü üzerine ağlamamak için kendisini zor tutuyordu.

Uğur da bir vezir olmuştu. Düşürüldü. Vezir düşürmesidir: Uğur ve Eşref Paşa'nın birbirine karşı yok edilmelerini çok güçlü bir hipotez olarak görüyorum.

Geriye "gizli" örgütlerin rolünün çözümlenmesi kalıyor. Bana göre önce açık örgütlerin çözümlemesi daha yararlıdır. Burada, bu yer yer acıyla neşe karışık yazıya, fazla acı katmak istemiyorum ve *Cumhuriyet*'e acısız yaklaşmak istiyorum. Hizbullah ile ilgili bir söyleşi yayımladılar; hiçbir yanı gazeteciliğe sığmıyor. Gizli örgüt ya da bir kanıt bulunur; hiçbirisi yoktur. Söyleşiyi yapan, Eylülist yılları Frankfurt'ta taksi işletmeciliğiyle geçiren eski TKP'li Aydın Engin'e ise, en azından, benim hiçbir güvenim bulunmuyor. Bir: Böyle bir söyleşi, İstanbul'da *Cumhuriyet*'in odalarının birisinde yapılmış olabilir. İki: Diyarbakır'da Ünal Erkan'ın verdi-

YALÇIN KÜÇÜK
tarihçe
AKIŞ YAYINCILIK

ği bir kaset olabilir. Üç: Ünal Erkan'ın adamlarıyla, Hizbullahçılık-gazetecilik oynamış olabilir. Dört: Hizbullah'ın PKK'ye karşı bir örgüt olduğu söyleniyor ve PKK'ye karşı çok iyi mücadele ettiği iddia ediliyor. Sonra, devletten destek almadığı ısrarla yazılıyor. Başka yazılan yoktur ve bu devletin görüşlerinin yansıması olarak kalıyor. Çok tatsız buluyorum.

Hizbullah ile ilgili en doyurucu çözümlemeler, Apo'ya aittir. Son derece soğukkanlı bir çözümleme var, ayrıntıları, "mülakat" kod adıyla ifade ettiğim kitaptadır.[2] Hazırlığın Eylülist darbe sırasında yapıldığına işaret ediyor ve sürdürüyor: "İşte İmam Hatip okulları daha öncesinden vardı, tarikatlar bunun üzerine bina edildi. en son bunların hepsinin üzerinde, ortaya Hizbullah çıkarıldı. Hizbullah'ın böyle bir İmam-Hatip, bir tarikatlar geleneği içinde taban bulması var. İlaveten İran Devrimi'nin etkileri gelişiyordu. İran Devrimi'nin kendisini yayması ve bir Kürt Hizbullah'ı[2] yaratma durumu vardı. Büyük ihtimalle Türk emniyeti veya istihbaratı onu da kontrolü altına almak işine girdi." Apo, kuşkuya yer bırakmayacak bir biçimde, Hizbullah için "Biçim değiştirmiş Mhp"dir diyor. Ben Apo'ya Türk devletinin bu oyunlarının TC için tehlike yaratıp yaratmadığı konusundaki düşüncelerini de sordum. Apo, buna "Hizbullah da onun için potansiyel tehlikedir, ama PKK en büyük tehlike olduğu için Hizbullah'a şimdilik katlanıyor" cevabını veriyor. Ve biz bunları, Aralık 1992 sonunda konuşuyoruz;[3] hemen arkasından potansiyel olan, gerçek olmayı deniyor.

Şimdi elbirliğiyle üzeri örtülüyor.

Bu bir vezir düşürmesidir. İçsavaş sürecinin sahneleri oluyorlar. Ben, 1991 yaz başını, Amerikan Başkanı Bush'un Türkiye'ye geldiği, Diyarbakır'da Vedat Aydın'ın, İstanbul'da Devrimci-Sol kadrolarının katledildiği zamanı, bir İçsavaş hali olarak anladım ve yazdım.

Peki bu süreçte devletin örgütü mü? Nasıl gazeteleri parsellenmişse, devletin istihbarat ve kontrgerilla örgütlenmesi de parsellidir. Ama devletindir. Vezir düşürmesi, bir devlet işidir.

---

1)16-22 Şubat 1993, *Yeni Ülke* gazetesi.
2) Küçük küçük biçem düzeltmeleri yaptım. Düzeltilmemiş aslı Tarihçe'dedir. Karşılaştırmak mümkündür.
Y. Küçük, *Tarihçe*, İstanbul, 1997.
3)Tartışma sonucudur.
Sözü edilen "mülakat" kitabını henüz yazamadım.

Yedinci Bölüm

SABRİ ÜLKER'LE MEKTUPLAŞMA

BİRİNCİ MEKTUP:
S. ÜLKER'DEN Y. KÜÇÜK'E

İstanbul, 25.07.2004

Sayın Yalçın Küçük,

Öncelikle sağlık ve huzur temennilerimizi ifade etmek isteriz.

Tekeliyet isimli kitabınızdan, geç de olsa okuyan bazı dostlar nedeniyle haberdar olduk. Adımızın geçtiği sahifeler nakledildiğinde, doğrusu ne ifade edilmek istendiğini, ya da bizimle alakalı olarak neyin hedeflendiğini değerlendirmekte güçlük çektik.

İfade ettiğiniz gibi, şahsen yarım asrı geçen iş hayatımı bisküvi ve çikolata üreterek kazandıklarımızla, ülkeme yatırım yapmak, 20.000'i aşkın istihdam ve yüzmilyonlarca dolar ihracak sağlamak için geçirdim ve pazar günü dışında bir tatil kavramından ancak son yıllarda hastalığım sırasında doktorumun verdiği bilgi ve tavsiyelerle haberdar oldum. Muhafazakar ve zorunlu olmadıkça medya önüne çıkmayı tercih etmeyen bir

anlayışı benimsiyorum. Son yıllarda, haksız ticari rekabete dayalı olduğu anlaşılan amaçlarla medyada yürütülen bazı kampanyalar nedeniyle, kamuoyunun gündemine çeşitli vesilelerle gelmek zorunda kalmışsam da, yine de şahsi tercih ve anlayışımın bu olduğunu ifade etmek isterim.

Ülker, kurulduğu günden bu yana siyasetin hep dışında oldu. Devlet adamlarına ve siyasilere hep eşit mesafede ve uzaklıkta bulunduk. Ailemiz, İslam dinine mensup olup, ayrıca inançlarını yasalar dairesinde her özgür insan gibi sosyal ve kişisel olarak hayatlarında yaşamak arzusundadır. Takdir edersiniz ki, bu da şüphesiz insanların en doğal haklarıdır.

Ailece sosyal alanda, doğrusu bilinmesinden fazlaca hoşlanmasak da, özetle yardımsever olarak tanımlanabilmekten rahatsız olmayacağımızı belirtmek isteriz. Sizin aileyle ilgili soyağacı ve diğer finansman yorum ve tahminlerinizin, ancak hatalı bilgilenmeye müstenit olduğunu zannediyoruz. Örneğin yakın tarihte Mehmetçik Vakfı'na bağışlarımızı irdeleyen düşüncelerinize karşın daha 1974 yılında, *Hürriyet*'in "Yeni Bir Yavuz" kampanyasına Türkiye'de en büyük 2. yardımı yapanın Ülker Grubu olduğunu belki de bilmiyorsunuz.

Sayın Küçük,

Şahsımı ve ailemi hem sosyal hem de inanç dünyamızla ilgili olarak ilaveten siyasetle ilgimiz varmışçasına okuyucuda istifham yaratma amacına uygun bir tarzda yorumlara konu yapmanızın hakikatlerle alakasızlığı dışında, haklarımıza hangi ölçüde ağır bir haksızlık ve saldırı teşkil ettiği açıktır. Böyle bir davranışla ne amaçlanabilir? Bu tavır ve bunu yönlendiren maksat meşruiyet hudutları içersinde sayılabilir mi? Bu hukuksal ya da etik değerlerle mutabık olabilir mi.

Kitabınızın önsözünde yer alan hukuk ve dava kavramları ile ilgili görüşleriniz ve düşünceleriniz tarafıma nakledildiğinde kullandığınız şekil ve üslubun buradaki maksadınızla uygun düştüğünü düşünebiliyorum. Ne var ki bu da doğrumu, hukuka ve insan haklarına, ilkelerine hangi ölçüde uygun. Takdirlerinize bırakıyorum.

Selamlar
Sabri ÜLKER

İKİNCİ MEKTUP: Y. KÜÇÜK'TEN S. ÜLKER'E

yalçın küçük

Ankara, 1 Aralık Ü.Y.

Sabri Ülker
Ülker Grubu Başkanı
İstanbul

Efendim,

Nazik mektubunuza daha önce cevap veremediğim için, affınızı diliyorum. "İsyan" adlı kitabımı bitirmekle meşgul idim, bu nedenle gecikmiş oldum. Sevgilerimi ve sağlık dileklerimi iletiyorum.

Efendim, bilim yaptığımı düşünüyorum ve kimseyi üzmek istemiyorum. Sizi ve değerli ailenizi üzdüğüm için son derece müteessir oldum. Uygun bulursanız ve daha doğrusu, Zat-ı alinizden aksine bir işaret almazsam, değerli mektubunuzu, şüphesiz bu notumla birlikte, İsyan'da, yayınlamayı planlıyorum. Usulüm budur ve yaygın olarak okunacağından emin olmanız isabetlidir.

Tekrar tekrar ifade ediyorum, İbrani asıllı ya da "sabetayist" olmayı, bir eksiklik olarak görmüyorum. Utanılacak bir durum olmayıp, zenginliğimizdir. Ailemde de İbrani asıllılar teşhis ettim ve sevgim azalmadan açıklamış bulunuyorum.

Sabri Beyefendi,

Çalışmalarım üzerine artık, Hasan Tahsin'in "ilk kurşun" atmadığı kabul görmüştür ve ilk kurşunun İskenderun'a bitişik Dörtyol Köyü'nde patlatılmış olduğu resmileşmiş durumdadır ve kutlanıyor. Fakat bu önemli tarih isyanında, iki "tesadüfi" nokta var, birincisi, Hasan Tahsin, Osman Nevres adlı bir sabetayistimiz idi ve bunu, bunları ya-

zarken, bilmiyordum. İkincisi Annem beni o iklimdeki kurtuluş taraftarı çete mücadelesi öyküleri ile büyütmüştü; Osman dedem ilk kurtuluşcu gerilla birliği efradından olup şeflerindendir. Kıvanç kaynağımızdı, çocukluğumda sokaklarda hep çetecilik oynardık ve mümkünse "çete reisi" olurdum. Teşkilat-ı Mahsusa'dandı; güzel, ancak şu anda, Teşkilat-ı Mahsusa'nın, nerede ise, kamilen sabetayist olduğu hipotezini kurmak üzereyim. Bu, ailemizin kıvanç kaynakları arasında olan Osman dedemizin da sabetayizm ile bağlantı ihtimalini ortaya çıkarıyor; benim açımdan hiçbir sakıncası bulunmamaktadır. Öyle çıkarsa, öyle yazarım. Sabetayistlerimiz, hem kurtuluşta ve hem de modernizasyonda önemli işler yaptılar. Dedemi de o kategoriye koyarım.

Fakat şimdilerde, Arap-İsrael Savaşları'nı milat sayıyoruz, yarıdan çoğu, döndüler ve bu topraklara sadakatini yitirdiler. Artık, yarıdan fazlası itibariyle, millet-i sadık değiller ve ahlakımızın ve ekonomimizin iyiliği için çalışmıyorlar. Talancı ve bozguncu nümayişteler, bu topraklardan umutlarının yitirdiler, kaçacak yer peşindeler. Gözleri ve kalpleri gayri'dedir ve gizli ve bedhah bir fırka olarak çalışıyorlar. Tespitimiz budur ve bu bedhahlar ile mücadelemizde ilk adım, teşhir etmek olmuştur.

Efendim,

Bilim yapıyorum, eğer kendinizi ve ailenizi bu kategorinin dışında biliyorsanız, benim ne itirazım olabilir; Siz, benden, daha doğruyu bilmek durumundasınız. Bilim ve benim bulgularım probalistik'tir; her türlü düzeltmeyi en halis hissiyatla yapmaya hazırım. Benim nazik ve aydınlatıcı mektubunuzla herhangi bir münazaram bahis mevzu değildir. Sadece teşekkür etmek durumundayım. Böylece yayımlamayı tekraren haber veriyorum.

Sabri Beyefendi, nazik mektubunuzda, "Ülker, kurulduğu günden bu yana siyasetin hep dışında oldu" buyuruyorsunuz ve "Devlet adamlarına ve siyasilere hep eşit mesafede ve uzaklıkta bulunduk" yollu ekliyorsunuz. Ne yazık, bunları, doğru bulamıyorum. Benim değerlendirmelerime göre, mateessüf, siyasetin içinde oldunuz ve yine, pek ya-

zık, ülkemizi, geriye çeken ekipleri desteklediniz. Sanıyorum, kitaplarımda ailenizden söz edilmesi, bu vesile iledir. Dikkatimiz, Zat-ı alinizden daha çok siyaseten beslediklerimiz üzerinde olmuştur.

Hep tutucuları, reaksiyonerleri, bağnazları desteklediniz. Aydınlık yüzlü bir tek canlı ile bağ kurmadınız. Yüzü ileriye dönük bir tek canlıya yardım ettiğinizi telakkide mezunum. Üzücü ve talihsiz olan, budur.

Efendim,

Biz ahlakız.

Bilim, çok güçlüdür.

Tarihte bilimin silah olduğu zamanları biliyoruz. Hegel'in yazışı budur.

Efendim, Ömer, benim çok uzun zamandan beri arkadaşım idi. Sürgünden döndükten ve kapalıda bir zaman yaşadıktan sonra tekrar buluştuk. Kitaplarımın kapağını çiziyordu, ustalaşıyor ve bu arada Seval'le evlendiğini gördüm. Zaman zaman İstanbul'da Ömer ve Seval Ülkenciler'de kalıyorum.

Sabri Beyefendi, ne güzel değil mi? İlk tanışmamızda Seval, bana, size ve değerli eşinize baktığını söyledi, Sizi çok seviyordu, bazen pazar günleri, bir yemeğe gittiğimizde bile, telefonla da olsa, hep sağlığınızla ilgileniyordu.

Efendim, ilk tanıştığımız gün, bana sizden ve değerli eşinizden söz ederken benim tepkim şu oldu; "Hanımefendi, lütfen bana hiç söz etmeyiniz." O zamanlar *Tekeliyet*'i henüz yazmıştım; ancak bu bizde ilkedir ve bunu pek çok muhatabıma söylediğim için, bilinmektedir. Biz, bilim yapıyoruz ve yaptığımız her işte özel bilgilere ihtiyaç duymuyoruz. Üstelik böyle yakın olduğumuz kimselerden özel bilgi almama konusunda son derece titiz ve ahlaklı davranıyoruz. Bu bizde bir ritüeldir. Özetle, ben, size bakan Seval'den, bana Zat-ı aliniz hakkında hiç konuşmamasını rica etmiştim; uyulmuştur.

Sabri Beyefendi, Türkiye aydını içinde bazı bozukluklar olmakla birlikte, biz aydınız ve ahlakız.

Ancak siz, Sabri Beyefendi, yine de bilginiz dışında olmasını diliyorum, kitaplarım size ihbar edilir edilmez, yıllardır, size ve değerli eşinize büyük bir sevgi ve özveri ile bakan Seval'in, veda bile etmeden, işine son verdiniz.

Biz ahlakız ve aydınız, farkımız var ve birisi, buradadır.

Efendim,

Bu notumu size ulaştırmasını, Seval'den rica ediyorum. Böylece usulüne uygun olarak veda etmeniz imkanı doğmaktadır. Lütfen, vedalaşırsınız.

Size verdiğim üzüntüden dolayı derin üzüntülerimi sunuyorum.

Sağlıklar diliyorum. İyi günlerde görüşmek üzere, yalçın.

yalçın küçük
yazar

Sekizinci Bölüm

DÜŞÜK YOĞUNLUKLU İSYAN: KAPKAÇ

Ricardo için söylenen, "iktisata gitmedi, iktisat ona geldi" sözü çok değerli olmalıdır; değerini, Ricardo'yu aşmasından da anlıyoruz.[330] Her devirde ve her ülkenin tarihinde benzer zaman kesitleri tesbit edebiliyoruz; Türkiye'de, 24 Ocak 1980 kararlarıyla, başkalarıyla birlikte, faizlerinin serbest bırakıldığını duymuştuk ve ancak eskisinden daha bağlı olduğunu görmekte gecikmedik. Aynı şekilde şu tarihlerde ülkenin çok özgürleştiğini öğreniyoruz, fakat en büyük zenginlere ait olan gazetelerde patronlar, hükümeti rahatsız edebilecek bir stajyer muhabir atama serbestisine bile sahip görünmemektedir; rahatsız edenleri ise kovmaya mecburdurlar. Hükümetteki atamaları tekeller ve tekellerdeki atamaları hükümetler kararlaştırıyorlar; siyasal iktisat üzerimize yıkılmaktadır.

Üniversiteler, bu yıkılıştan ve özgürlükten kaçmaktadırlar. Hükümetlerde ve oligarşide en küçük bir tedirginlik yaratmayan bir üniversiter düzen var; tedirginlik yaratılmamışsa, özgürlük düzeninden de söz edemiyoruz. Öyley-

330) "He did not go to Political Economy – Political Economy, so to say, came to him." Ricardo, *Principles of Ploitical Economy and Taxation*, R. M. Hartwell, ed., London, 1817-1971, p. 7. Hartwell, W. Bagehot'ı aktarıyor.

se tüm bilimler üzerimize çökmektedir.

Özgürlük, sınırdadır. Sınanmayana, "özgürlük" diyemiyoruz.

Sürülerin özgürlüğünden söz etmek saçmadır. Demokrasi ise, her zaman İçsavaşın kapısındadır; sınırındadır, demek istiyorum. Devlet nazariyesinin doğuşunda demokrasi ile anarşiyi, birbirine geçişli telakki etmenin nedenini burada aramak durumundayız.

Esirlerin varlığında, bu aynı zamanda ödünleme düzeni ile belirleniyor ve geçimliğin alt sınırında bir ödünleme sistemi ile tehditli bir çalışma hayatına işaret ediyor, sıklıkla mülkiyete karşı saldırı teşhis edebiliyoruz. O halde, böyle durumlarda, Proudhon'un mülkiyet analizini hatırlamak zorunda kalıyoruz; marxian mülkiyet jüstifikasyonuna itibar edilmediğini görüyoruz. Demek ki, ekonomi politik, yeniden ve bizim topraklarımızda da, üzerimize yıkılmaktadır.

Yine bir çökme dönemiydi, borsacı David Ricardo, Büyük Napoleon, İngiltere'yi kuşattığı zaman iktisata merak sardı, hiçbir tahsili yoktu, diyebiliriz, kazanmayı seviyordu ve bu da, analiz kabiliyetini keskinleştirmesini zorunlu kılıyordu.[331] Müthiş bir bakışı vardı, baktığı yerde maddeyi delebiliyordu, "aşabiliyor" demek istiyorum ve sadece kavramları görüp okuyabiliyordu; Ricardo için görmek, soyutlamaktır, diyebiliriz. Soyutlayamadıklarını ise görmüyordu; bu daha uygundur. Bir tesadüfle, eline bir Adam Smith geçirmişti; öğrenmek, hem kavramak ve hem de reddetmektir, bunu da yaptığını görüyoruz.

Bir parentez mi? İktisatçının bakışı, soyutlayandır ve bundan, önemlileri atıp en önemlilerini görebilmeyi, anlıyoruz. Harekete getiren damarları hissedebilmek de diyebiliyoruz. Pek çok görüntüyü ihmal edip, 2002 Kasım ayındaki sandalye dağıtımını, eninde sonunda, Çukurova tımarını kaybeden Sabancılar için Uzan Oligarşisi'ni tedip ile Çukurova'da Sabancı Restorasyonu ve kendisini dünya zenginler arasına sokmakla haddini aşan Karamehmetler Dinastisi'nden Koç Ailesi'ne, mülkiyet transferi olarak da görebiliriz. Kuşkusuz bu görüş, soyutlama düzleminde marxian olsa da, mülkiyeti ele alış açısından daha çok Pruodhon'a yakın düşmektedir. Kuşkusuz bu da bir bakıştır ve bunu iktisatçı bakışı telakki ediyoruz; buradan devam ediyoruz.

Öğretmeninden öğrendi ve öğretmenini reddetti. Adam Smith, ekonomi politiği, milletlerin servetinin tabiatını anlama bilimi olarak tarif etmişti, kita-

331) Tekeliyet ile kapitalizm arasındaki niteliksel farkı bir de burada görüyoruz. Kapitalizmde kazanmak için incelmek şarttır; tekeliyette ise sadece kaba, kalın ve kör olanlar kazanabilmektedir. Ricardo, birincisinde yaşamıştı; şanslı idi ve bıraktıkları nedeniyle biz de şanslıyız.

bı, kısaca, "wealth of nations" olarak biliniyor; o zamanlarda "gelir" veya "kalkınma" türünden sözler kullanılmıyordu ve sorun, servetin oluşumu ve artmasıdır. Bu nedenle de bu disiplin çok uzun süre, "ilm-i servet" olarak biliniyordu;[332] bizdeki adı da, "ilm-i servet" olmuştur. Ricardo, ilk baskısı 1817 yılında yapılan Principles'ında ve hemen önsözünde "ilm-i servet" yaklaşımını reddetti, bunun yerine, " ... distribution is the principle problem in the Political Economy,"[333] diyordu; Ekonomi Politik'in ilkesel sorunu, gelir dağılımı veya kısaca bölüşümdür. Sınıflar vardır ve aldıkları paylar ve zaman içindeki değişimi; işte yeni bilim budur. Demek ki, Ricardo'nun başlangıcında, önceki tarifleri ret var; okuyoruz.

Bölüşüme gelince, bunu anlayabilmeyi ise, doğru bir rant nazariyesine bağlıyordu, "the true doctrine of rent, without a knowledge of which, it is impossible to understand the effect of the progress of wealth on profits and wages," ve yoksa, geçerli bir rant kuramından mahrumsak, servetin artışının kar ve ücretler üzerindeki etkisini de anlayamayız; bu kadar basittir. Demek ki Ricardo, yeni bilimi, bölüşüm çözümlemesine ve bunu da rant teorisine rapt ediyordu, şimdi buradayız.

Toprağın sınırlı olması ve sınırlı olanın belli ellerde bulunması; Ricardo'da rantın genesisidir, doğuşunu burada buluyoruz. Bu kadar değil, toprağın sınırlılığını da bilimsel çerçevede anlamak zorundayız; bunun dışında bir sınırlılık yoktur. Sınırlılık, toprağın veriminin azalması demektir; her zaman toprak var, ancak üretim kabiliyeti düşmektedir. Öyleyse, toprağın varlığı veya yokluğu, bir verimlilik veya kabiliyet meselesidir; kabiliyeti eksik olana "yok" diyoruz. Başka bir deyişle, giderek kabiliyetsiz toprakları, işe almak, rantı anlamada çok önemlidir; kabiliyetsizlik, rant yaratıyor. Buraya gelmiş durumdayız.

Öyleyse benim sabetayizm çözümlemem, ricardiandır. Hem tekel var ve hem de rant var; işe almalar, kabiliyete değil kabiliyetsizliğe dayanmaktadır. Bunun için tekel koşullarını ve diktatoryayı postüle etmek zorundayız. Birlikte bir gizli organizma veya gizli örgüt belirlenmektedir; herhalde bu gizli organizmanın etüdü, açık ve bayağı olandan daha verimlidir, fakat, yapmıyoruz.

---

332) Şemsettin Sami'nin, ilk neşri 1299 ve bendeki 1310, İstanbul, Fransızca - Türkçe lügatında, "économie" için "idare-i beytiye" yazmaktadır. İlber Ortaylı da, ilm-i servet'ten gayri, "idare-i menzil" veya "ilm-i menzil" deyişlerini not ediyor. Güzel, "beyt" Arabi ve "menzil" Farisi, "ev" demek olup Elence aslına pek uygun düşmektedir.

333) ibid., p. 49.

RICARDIAN BİR KADIN: ENDER MERMERCİ

Devam etmeden önce, dilin ne kadar anlatıcı olabildiği noktasında bir paranteze ihtiyacımız var. Eskiden bir söz vardı, bir insan çok güzelse, "artist gibi" diyorduk ve artık demiyoruz. Çünkü artık ülkemizde "artist gibi artist" kalmadı; artık artistlerimizi ya kabzımal yamaklarından ya da fareye en çok benzeyenlerden seçiyoruz.

Dildeki bu düşüşün benzerleri var; aslı "bazargan", tam karşılığı tacir, üstelik uluslararası ticaretle uğraşana "bazargan" ve Türkçede "bezirgan" diyoruz. Aynı zamanda "efendi" anlamı vardı; çünkü çok geziyor ve uluslararası ticaretle uğraştığı için hem de "yabancı" dil biliyordu, bilgin idi. "Çok gezen çok bilir" özdeyişi buradan geliyor, olmalıdır. Sonra Colombus'un keşifleri ve özellikle, Britanya ve Hollanda'nın Doğu Hindistan Kumpanyaları ile, bazarganların alanı daraldı, dünyaları kaydı, hileye başladılar ve "bezirgan" oldular; artık hilebaz anlamındadır. Şimdi artistler de öylediler; yüz olarak fareleri hatırlatıyorlar ve kabiliyet itibariyle kıraç topraktırlar, sahnede duramıyorlar. Bu nedenle artık "artist gibi" sözünü, artistler için dahi kullanamıyoruz ve artık "artist gibi" nitelemesi, sadece ve sadece aslına uymayanı anlatmaktadır.

hs haftasonu

ne oldu?

Tsunami felaketinden sonra çok değişti

Tsunamiyi unutamıyor

EN çok satan magazin dergisi Haftasonu, Uzakdoğu'da yaşanan tusunami faciasında ölümden kıl payı kurtulan sosyetenin ünlü ismi Ender Mermerci'yi kapağına taşıdı. Habere göre, etrafında neşeli biri olarak bilinen Ender Mermerci'nin bu ruh hali, başta kızları olmak üzere birçok yakın dostunu endişelendiriyor.

Hürriyet, 24 Şubat 2005

Aynı şekilde "manken gibi" de diyemiyoruz; iyi karşılanmıyor. "Top model" sözcüğünde de bir anlam kaybı buluyoruz, "top" olduk-

larında kuşku yok, ama "model" oldukları çok tartışmalıdır. Çoğu İzmir'den ithal ediliyorlar ve pek çoğu, İspanyollara benziyorlar.

Bu kısa ayrılmadan sonra tekrar Ricardo'ya dönebiliriz; emek-değer yasasını icat etmedi, ama, inceltti. Emek-değer yasası, görünen metaların hepsinin içinde ortak bir esans olduğu düşüncesine dayanıyor; şarap veya dokuma görüyorsanız da aslında, emektir, yasa budur. Görünenin içinde görünmeyen bir ve değişmeyen öz görebilmek; işte görebilmek budur. Öz ise değişmemeyi ve soyutu anlatmaktadır.

Doğrusu Ricardo buna çok yatkındır; uzun yıllar Portekiz'de "new christian" olarak yaşamış bir aileden geliyor; bunlar, "cripto-jew" idiler ve "marranos" olarak da bilinmektedir. XVII. yüzyılın ilk yarısında İzmir'e rakip Amsterdam'a göçtüler ve orada açık Yahudi yaşama döndüler; Ricardo'nun babası, o da borsacı idi, XVII. yüzyılın ikinci yarısında Londra'ya göçmüştü, Ricardo, İngiltere'de bir Yahudi olarak büyüdü. Ancak vücudun içinde gizli bir satandartı barındırmayı ve yaşamayı, ailesinden ve aile tarihinden biliyordu; soyutlamaya ve emek-değer yasasını geliştirmeye çok elverişlidir. Bu yaşamda, yaşatan değer, içerdedir; Batıni'dir, diyebiliyoruz.

Ricardo, aile tarihinden sadece bunu almıyor; hâlâ iktisat demek olan "mukayeseli avantajlar yasası", en azından ilk formülasyonunda, bir ayağını Portekiz'e oturtmuş haldedir. Serbest ticaretin bu ilk ve aslında son peygamberine göre, Portekiz'in, hem şarabı ve hem de dokumayı verimli olarak, bir sanayi ölçeğinde, üretmesi önemli değildir, İngiltere de bunu yapabiliyor. Önemli olan hem birim şarap ve hem de birim dokuma üretimi için harcanan emek-gücüdür; ama Ricardo'dan sonra artık bu da değil, karşılaştırmalı tablo ön plana çıkmaktadır. Portekiz 2/5 ve İngiltere 3/5 aritmetiklerine sahipse, Portekiz, şarapcı olacak ve dokumayı İngiltere'den alacaktır; böyle olursa, işgücü sarfiyatı minimize edilmektedir. Ricardo, anavatanının şarap üretiminde mukayeseli üstünlüğü olduğunu tespitle şarapcı olmasını vaaz ediyor ve buradan, Ricardo'nun iktisatının, işgücünün minimizasyonuna dayalı olduğunu bir kez daha görüyoruz.

Burada bu ricardian kuramı tartışmak istemiyorum.[334] Sadece basit bir

334) Şarapcı ülke hep şarapcı kalmak zorundadır, "yan" sektörleri harekete geçirmesi söz konusu değildir. Tekstil ise yarattığı dengesizliklerle hem teknolojide ve hem de diğer sektörlerde jeneratör rolü oynayabilmektedir. Demek ki bu kuramda Portekiz şarapcılığa ve İngiltere de sanayiciliğe mahkumdurlar.

➡

önermesini daha kaydetmek istiyorum, "no country can long import, unless it also exports,"[335] ihracat yapmazsa, hiçbir ülke sürekli olarak ithalat yapamaz; bu kadar kısa ve açıktır. Buradan biraz Türkiye'ye gelebiliriz.

Kuşkusuz Portekiz, başka meta da ihraç ediyordu, ama şarap İhracatı temsil ediyordu; en fazla ve en sürekli olması, temsil için, esastır. Biz, Portekiz'in şarabına karşı, turizm diyebiliyoruz; turizm ihraç ediyoruz. Kuşkusuz "ihraç" sözcüğünde "harici" yapma var, çıkarma; kuşkusuz turizmde biz sahillerimizi çıkarmıyoruz, ama yine de "harici" yapıyoruz; ancak hariçten gelenlere açıyoruz. Bu artık o kadar öyle ki bizde "turizm" demek sadece harici olanların turudur ve mahalli olanların turlarını hem düşünmüyoruz ve hem de sevmiyoruz.[336] Kuşkusuz bu harici turistler arasında Türk tebaası da girebiliyor, bunlar azınlıktırlar ve bunları da harici saymak durumundayız.

Bir özet yapacak olursam, bizde ihracat, turizm demektir ve biz turizm alanlarını, daha doğrusu, turizmde ve mukayaseli olarak, en avantajlı yerlerimizi, sahilleri ve koyları, kapatıyoruz ve buralara sadece harici olanları alıyoruz. Harici olmayanlar, bu topraklarda uzun yıllardır yaşayanlar, bir azınlık hariç ve Ender Mermerci bu azınlıktadır, bu sahil ve koyları artık bilmemektedir. Dolayısıyla, yerel halk için artık, "Dünyanın en güzel sahil ve koyları bizimdir" sözü anlamsızdır; dolayısıyla, yerel halkı, ülkesinin güzelliğine inandırmak güçleşmektedir. Kuşkusuz, yerel halk, otobüsünün penceresinde Tuz Gölü'nü görebilmektedir; amma, Tuz Gölü'ne ve görebildiği diğer yerlere bakarak ülkesinin güzel olduğuna inanması imkansızdır. Bunu, son derece vahim bir gelişme telakki etmek zorundayız.

Güzel, Ricardo'nun kaydettiği üzere, ihracat fedakarlığı sadece ithal imkanını verdiği için katlanılmaktadır. İthalat karşılığında adına döviz denilen kağıtlar alınıyor ve şimdi bunun neye yaradığını görmemiz gerekmektedir. Gazete haberlerinden mutlak olarak öğrendiğimize göre bu döviz-kağıtlar, yine Ender Mermerci'nin ve yanında taşıdığı sevgililerinin dünyanın başka ve "eş-

---

Ayrıca bütün emsallerinden kötü bir doktorun bütün bahçıvanlardan mahir olduğunu düşünebiliyoruz. Amma bu doktora, tababeti bırakıp bahçeçilik yapmasını söylemiyoruz.

335) ibid., p. 269.

336) Eskiden bu tür barlar yoktu, daha çok sazlar vardı, ünlü hanendeler okurlar ve ekabir de hem yemek yer, rakı içer ve dinlerdi. Bu büyük gazinolara memurlar ve subaylar gidemiyorlardı, gidecek olurlarsa da, "duhuliye" babında bir gazoz içerlerdi; 27 Mayıs 1960 tarihinde devrilen Başbakan Menderes'in subaylara ve bu anlamda "gazozcu" dediği rivayet edilmektedir. Gazozcular ve şimdi mahalli ya da yerli turistler küçük görülüyorlar ve istenilmedikleri kesindir.

siz güzel" yerlerini kapatması için kullanılmaktadır. Sadece sadece buna yaramaktadır; çünkü biz pek güzel sahil ve koylarımızı haricilere kapatmasak ya dövizimiz olmayacak ya da kıt olduğu için Ender Mermerci'nin Sunami veya Florida ya da New York'ta, sürekli değişen dostları ile, eğlenmesine tahsis edemeyecektik, bu açıktır.

Öyleyse, sahilleri ve güzel koyları, adına döviz edilen birtakım kağıtları elde etmek için kapatmak, yalnızca, başka yerlerdeki koy ve eğlence yerlerini, Koç Ailesi'nden E. Mermerci'ye açmak imkanını vermektedir; Ricardo'dan bunu çıkarıyoruz. İçeriyi yerli halka kapatıyoruz ve dışarıyı Mermerci'ye açıyoruz; arada döviz de denilen kağıtlar var ve Ricardo'ya bağlı kaldığımızda, bu kağıtları görmeyebiliyoruz.

VEBLENESQUE BİR ADAM: ÖNDER PİYADE

Bazen "hoşzaman" diyorum, emekçilerin hoşzaman özlemini dile getirmiş oluyorum, ancak, mülkiyet sahipleri söz konusu olunca "aylak" demek yerindedir ve "aylak sınıf" diyoruz, Veblen'e borçluyuz.[337] Profesör Veblen, XIX. yüzyılın sonunda yayınladığı bu önemli çalışmasında, mülk sahiplerinde, kuşkusuz kapitalistlerde, iki yönlü irtica teşhis ediyordu. Bunlardan birisinin, Protestan, basit ve sade bir davranıştan, görkem düşkünü, şekilci ve gösterişli Katolizm'e dönüş olduğunu ileri sürüyordu. İkincisi ise, artık kapitalizmin çalışkan ve pratik temsili-zengin tipolojisi geride kalmış bunun yerine Orta Çağ'da olduğu üzere sürekli kendisini göstermek ve ispat etmek gereğini duyan "aylak" feodaller dönemi başlamıştır. Veblen'e göre, artık bu aylak sınıfla birlikte, tüketim, sadece seremonyal ve Katolik-ayin bir işlevdedir; demek ki artık mülk sahipleri, sadece ve sadece hoppa ve beyhude bir sınıfa dönüşmüş haldedirler.

Hiç kuşku yok, Veblen, Amerikan düşüncesinde yepyeni bir bakış idi ve Marx ile, zaman zaman tam zıt bir yerde duruyordu. Marx, Engels ile birlikte ve özellikle *Komünist Manifesto*'da, kapitalistlere, en seçme övgüleri sıralı-

337) Thorstein Veblen, *The Theory of the Leisure Class*, New York, 1899-2001.

yordu; Veblen, kapitalistleri, her türlü modernite giysilerini yırtmak bir yana, çok geri ve işlevsiz sayıyordu, aylaktırlar, diyordu. Orta Çağ'ın vahşi avcılarına benzetiyordu; bugün daha iyi görüyoruz, artık kapitalistler için yeni mülkler edinmek, bir bataklıkta bir su aygırı avlamaktan farksızdır. Aynı kuralsızlık var, önemli olan su aygırını vurmak ya da mülkiyete yeni mülkiyet katmaktır.

İçleri boş, derinlerinde hiçbir değer düzeni olmayan, mülk sahipleri sınıfı ile karşı karşıya geliyoruz. Böyle olunca zenginliklerini, yalnızca göstererek kanıtlıyorlar; bu kanıtlama aynı zamanda kendileri içindir. Gösteriş, daha sonra buna, "gösteriş tüketimi" deniliyordu, mülkiyetin tek kanıtı oluyordu; mülk sahibi olmak değil, bunu gösterebilmek ön plana çıkıyordu. Böylece gösterişin, saygı kazanmanın tek yolu olduğu bir "aylak sınıf" tarif edilmektedir; yeni bir aşamadayız.

Veblen'in "aylak sınıf" teorisinin, Hobson'un "emperyalizm" kitabından iki yıl öncesine denk düşmektedir, hoppa üst sınıflara çok güçlü bir darbe indirdiğinden kuşku duyamayız. Bu haliyle, *Komünist Manifesto*'daki burjuva tasvirlerinden çok ayrılıyor; birisi çok övüyor ve diğeri çok yermektedir.[338] Veblen, bu aylak sınıf için, mülkiyetin tek başına itibar sağlamadığını ve mutlaka gösterilmesi gerektiğini, "the wealth or power must be put in evidence, for esteem is awarded only in evidence," ısrarla kaydetmektedir. Mülkiyet gösterilmek zorundadır; elde edilmesinde de gösteriş var. Veblen'e göre, "property set out with booty held as trophies of successful," mülkiyet başarılı bir baskın sonucunda ele geçirilen bir ganimettir,hepsi bu kadar.

Şaşırmıyoruz, Veblen'in bu önemli işaretlerinin asimilasyonuna tanıklık etmekte gecikmedik; aylak sınıfa indirdiği darbeler hızla silinmiş ve geriye sadece "conspicous consumption" kalmıştı. Anglo- Amerikan dünyasında Veblen, "gösteriş tüketimi" olgusuna işaret etmiş ve bunun dışında iktisat teorisi ve derslerinin dışında kalmiş, bir tür bir eksantrik oluyordu. Gösteriş istihla-

---

338) Veblen'in yeni baskısına kısa bir giriş yazan A. Wolfe, şöyle başlamaktadır:"One could hardly imagine a more subversive dismissal of the rich than the one found in Thorstein Veblen's 1899 classic, The Theory of the Leisure Class. Karl Marx is usually upheld as the great enemy of capitalism, but the Communist Manifesto actually praised the bourgeoisie for giving "a cosmopolitan character to production and consumption in every country." Veblen, by contrast, incapable of offering even backhanded compliments to the bourgeoisie, treated the consumption pattern of the rich as a throwback to feuadalism." Marx, burjuvaziyi överken, Veblen öldürücü darbeler indirmektedir.
The Theory of the Leisure Class, op. cit., p. XI.

ki ise her türlü yırtıcı oklarından soyularak sadece ortalama tasarruf fonksiyonunun belirlenmesinde faktörlerden birisi olarak kabul ediliyordu, hepsi bundan ibarettir.

Halbuki özellikle son uzun İçsavaşta, Türkiye'de, mülkiyet, gerçekten Afrika'da bir av patisine veya bir baskına benzemişti; baskından elde edilen ganimet, mülkiyettir. Bu nedenle, artık, bir günde üç büyük ve dış-turistik otel satın alan tanınmamış zengine hem şaşırmıyoruz ve hem de kim olduğunu merak etmiyoruz. Yirmi yıllık bir zaman aralığında, memuriyetten dünyanın en büyük zenginler listesine girebilmeyi de yadırgamıyoruz; önemli olan girmektir ve bataklıkta su aygırını vurmaktır. Veblenesque bir ülkedeyiz.

Bir fakülte var, sadece bu büyüyor ve bu büyüdükçe diğer bütün kabiliyetleri ortadan kaldırabiliyor. Artık Türkiye'de temsili-insanı, görmekten başka bütün yeteneklerini kaybetmiş bir garip-canlı telakki edebiliriz. Görme, akıl etmenin, duymanın, koklamanın ve hepsinin yerini almış durumdadır; sadece görmeden ve görülmeden haz alıyoruz. Üstelik o kadar çok haz alıyoruz ki, akıl yürütmenin veya duymanın sağlayacağı hazlara hiç ihtiyaç duymuyoruz. Herhalde çocukluğa ve köylülüğe dönüş olmalıdır; sadece gördüklerimize uzanıyor ve sadece gördüklerimizi elde etmeyi istiyoruz.

Görmek ve görülmek, işte yaşamak budur. Görülmeyenin hiçbirisini kabul etmiyoruz; buna cinsel ilişki de dahildir. Görülmeyen cinsel ilişkiyi, cinsel ve ilişki saymıyoruz ve mutlaka, ya öncesinde veya sonrasında, haber veriyoruz. Artık "Sergiledim, o halde seks yaptım" şiarı geçerlidir. Şimdi seks de veblenesque aşamadadır; "conspicuos sex" diyebiliyoruz ve sadece gösterdiğimiz zaman seks yaptığımızı sanıyoruz. Demek ki, cinsel ilişki de fetişler arasına girmiştir, put ya da dini bütünlerin tercihi ile "sanem" de diyebiliyoruz ve bunu, İslamist fırkanın "fahişe devrimi" ilanının devamı telakki ediyoruz. Bundan böyle, demek ki, ancak sergilersek, cinsel ilişkide bulunduğumuzu kavrayabiliyoruz; cinsel ilişkinin sadece ekzibisyon değeri var.

Aylak sınıfta artık görmek ve görülmek bir fetiş halindedir. Bu nedenle matbuat ve televizyon ekranları fetişik değerdedir. Aylak sınıf, matbuatta ve ekranda, en çok kendisini ve metreslerini görmeye tutulmuş haldedir. En çok gösterilenlere bu gözle bakmak, bilimseldir.

Ne kadar öğretici, atanmasının iki kez Cumhurbaşkanı Sezer tarafından geri çevrilmesi önemlidir; cumhurbaşkanına gelen bilgiler, "şeriatçı" olduğu

Mermerci Dünyaya Açılıyor: Göstermek & Görülmek & İşte Yaşamak

'I'm a Muslim who can interpret the Koran according to modern times. Islâm teaches love for humanity and love for oneself. God never said that terrorism or killing innocent people was right'

Her hospitality is legendary and from the terrace of Ender Mermerci's 350-year-old Istanbul home, guests of one of Turkey's leading socialites can look out over the busy Bosphorus strait to nearby Europe. It's the perfect spot to appreciate the delicious, seductive blend of East and West that makes for one of the world's great cities. And it's a cocktail that's seved up throughout Ender's home. On the walls hang an outstanding collection of Orientalist paintings, works of art by European artists who found the allure of the East, real and imagined, irresistible. There's Italian furniture and Persian carpets. And there's multilingual Ender herself, who with a Turkish father, Slav mother, liberal education, palpable pride in her country and love of Western design, is the true daughter of a city at a crossroads between worlds.

Both her parents were highly educated annd they brought up their only child to think for herself. Education, says Ender, is the key to her country's future, and she personally supports 200 young students in the east of the country. She married young – her husband Mehmet was the founder of a booming business manufacturing

yönündedir. Bunu, en azından çok dindar olarak anlayabiliyoruz; bir genel müdür koltuğundadır, amma "Reina" adında müdavimlerinin hep görüldüğü ve gösterildiği bir lokantaya gitmek için, fetişik ve tutkulu bir istek ve sevinç gösterebilmektedir. Sanki Arap tarihinde "cahiliye" devrindeyiz, bir farkı var, tapınmanın ötesinde put olma ayinini de teşhis edebiliyoruz, telefonda, "Reina'ya gideceğim değil mi" yollu, ancak çok da büyümemiş bir çocuktan çıkabilecek sesler duyabiliyoruz. Yalvarıyor mu, aşırı haz mı sergiliyor, anlayamıyoruz. Giderse ve görülürse, "Ulan buranın mafyası ben oldum" diyebilecektir; Reina, tıpkı bir Tanrı veya meta fetişizmi misalı, bu aşırı dindar genel müdürü ezmektedir. Genel müdür ve iktidar sahibi olduğunu, ancak Reina'ya gider ve orada görülürse anlayabilecektir; kendisini ezende görülmesi gerekmektedir, bunu anlıyoruz.

Reina'da bizden para almıyorlar hoş oluyor

ENERJİ Bakanlığı ihalelerinde usulsüzlük yapıldığı iddiasıyla Mayıs 2004/996 sayılı mahkeme kararıyla başlatılan Beyaz Enerji operasyonunun bilinmeyen yönleri açığa çıkmaya başladı. Sadece telefon görüşmelerinin dinlendiği ve operasyonun yapıldığı sanılırken, kilit isimlerin aylarca her yerde mahkeme kararıyla gizlice takip ettiği anlaşıldı.

ÇOK HÜRMET EDİYORLAR: EÜAŞ Genel Müdür Vekili Önder Piyade'nin Reina'ya gidişi de telekulağa takıldı. Kendisini ağırlayan işadamına mutlaka Reina'da yemek yemek istediğini belirten Piyade, bir görüşmesinde "Reina filan olur değil mi? Oraya gidince adamlar çok hürmet ediyorlar. Bir de para-mara almıyorlar, çok hoş, acayip bir ağırlık oluyor yani. Ulan buranın mafyası ben oldum diyeceğim" biçiminde konuşarak kendisini ağırlayan işadamı Necati Altın'a teşekkür ediyor. İşte AKP'li bürokratın görüşme özeti:

Necati Altın: Efendim baba

Önder Piyade: **Baba şimdi ben bu Reina'nın neyine gideceğim... Reina'ya gideceğim de mi?**

N.A.: Yok ya sen dedin ya yukarıda balıkçı diye.

Ö.P.: **Ya yemek yiyebilir miyiz orada... Hem yemek, hem de... sana zahmet ya çok özür dilerim reisim.**

N.A.: O zaman... Kaç kişi üç mü?

Ö.P.: **Üç kişi babiş yaa.**

N.A.: Tamam ben aşağıdan Erkan'ı arıyorum siz Erkan'ı görün.

Ö.P.: **Reina'ya gidiyorum ben şimdi e mi?**

N.A.: Evet gidip Erkan'ı görüyorsun, hem yemek hem eğlence...

Nurettin KURT / ANKARA

Hürriyet, 22 Şubat 2005

PROUDHON: MÜLKİYET VE HIRSIZLIK

Esaret ücreti ve köle çalışanlar varsa, kapkaç da vardır. Birisi, diğerini yaratmaktadır.

Türkiye'de İş Hukuku'nun, Osmanlı dönemine gerilediğini netlikle söylemek zorundayız. Dört yüz işçiye sahip iş yerlerinde dahi sosyal sigortanın yapılmadığı haber verilmektedir. Kuşkusuz Çalışma Bakanlığı'nın bilgi ve denetimi altında bir düzenden söz ediyoruz. Yaygın ücret, asgari ücrettir. Asgari ücret, kayıt içi sektörde görünendir.

Ancak "tit" sektöründe, "tekstil-inşaat-turizm" mafyöz ilişkiler egemendir, tekrarlıyorum; ayrıca, bunlara "çalışma kampları" demek mümkündür, ekliyorum. Esir kampları da denebilir, çocuk işçi ve kadın işçi yaygındır; başta İran olmak üzere komşu ülkelerden gelen kaçak işçileri de buralarda arayabiliyoruz. Kaçak işciler, dünyanın her yerinde esarete en yatkın olanlardır. Çalışma süresi ve günleri belirsizdir; banka sektöründe dahi günlük çalışma on iki saate ulaşmış görünüyor ve fazla mesai, kavram olarak da, yok olmuş durumdadır. Kamplardan çıkabilmek, ancak üretim kotasının teslimine bağlı olduğu anlaşılıyor; mafya sektörünün büyümesi ile arada bağ kurabiliyoruz. Ödünlemenin, asgari ücretin de altında olduğunu tahmin edebiliyoruz; ancak sadece tahmin edebiliyoruz. Köle sektöründe, temel çizgi bilinmezliktir; hepsi kayıtsızdırlar ve bu nedenle netlikten uzağız.

Ekonomide mafyalaşma yasası var.

Bu kayıtsızlık içinde çok doğru ve kesin olan ise, bu tablodur ve bu tablonun da, Marx'tan daha çok Proudhon'a uygun düştüğünü söyleyebiliyoruz. Proudhon'a gelince, en çok "qu'est-ce que la propriété" sorusu ve verdiği cevap ile hatırlanıyor; "mülkiyet nedir" sorusuna, "c'est le vol" cevabını veriyor, hırsızlıktır, demektedir.[339] Proudhon'un bu formülasyona, kölelik, esclavage, ile

---

339) Proudhon, *Oeuvres Choisies*, Gallimard, p. 73-74.

"Si j'avais a repondre a la queation suivante: Qu'est-ce que l'esclavage? Et que d'un mot je répondise: c'est l'âssassinat, ma pensée serait comprise. Je n'aurais pas besoin d'un long discours pour montrer que le pouvpir d'oter a un homme la pensée, la volonté, la pwesonnalité, est un pouvoir de vie de mort, e que faire un homme esclave, c'est l'assassinat. Pourquoi donc a cette autre demande: Qu'est-ce que la propriété? Nw puis-je répondre de meme: c'est le vol! Sans avoir la cetitued de n'etre pas entendu, bien que cette seconde proposition ne soit que la premiere tarnsformée.."

başlaması ve bunu katl, assassination, olarak görmesi dikkat çekicidir. Proudhon, mülkiyete karşı periyodik patlamaları, kütleleri harekete getiren gizil nedenlerin en güçlüleri ve düzenlileri arasında saymaktadır. Dolayısıyla, bu tablo karşısında Pruodhon'a hatırlamakta bir isabet ortaya çıkmış olmaktadır.

Şunlar görebiliyoruz; insanların yaşamla ölüm arasındaki farkı kavramadıkları zamanlar olabilmektedir, böyle bir zamandayız. İkincisi, insanlarımız, hapisane ile dışı arasında da fark göremez haldeler. Fransız İhtilali'nden hemen önceki zamanda, kimsenin dilenmekten utanmadığı, haber veriliyordu ve şimdi de hiç kimsenin hapse girmekten yüzünün kızarmadığını ve korkmadığını teşhis edebiliyoruz. Hapislik süresinin de anlamını yitirdiğini görebiliyoruz, bir esneklik katsayısı kalmamıştı; bu nedenle cezaları artırmanın, suçu önleyici bir etkisini söyleyemiyoruz. Belki ağırlaştırılan cezalar, intikam duygularını teskin edebilmektedir.

Cezaların artırılması yasası var.

Hüküm alanları insan saymama yasası, bunun devamıdır. Bu ceza doktrininde yepyeni bir durum olup aslı irticadır.

Veblen'e dönünce, kapitalistlerin hikmet-i vücuduna bir saldırıdır. Toplamsal olarak işe yaramazlar, diyordu. "Aylak sınıf" tabiri kalıcı güçtedir.

Proudhon, mülkiyetin meşruiyetine hücum ediyordu. Herhalde hızlı ve aşırı zenginleşme dönemlerini göz önünde tutuyordu; mülkiyet, hırsızlıktır, önermesi buradadır.

Kapkaçta, hırsızlık, mülkiyet edinme yoludur; ilk bakışta, Proudhon önermesi ters çevrilmiş durumdadır. Ancak daha yakından baktığımızda, kapkaç sektöründe, bir meşruiyet kaygısı göremiyoruz; böyle sorunları yoktur ve meşru saymıyorlar.

Polisiye saymak ve polisiye-cezai tedbirlerle azaltmayı düşünmek, herhalde çok yanıltıcıdır. Şimdi düşük yoğunluklu bir isyan olduğunu tespit etmemiz isabetlidir; Çin'in, tekstil pazarlarına hücumu ve dış turizmi daha da ucuzlatacak bir büyük devalüasyonun yokluğunda, esaret ücretleri üzerinde baskının artması neticesinde, düşük yoğunluk aşamasını, geride bırakması muhtemeldir. Sokak ve mahalle çeteleri gündemdedir; toplu ve yüksek kapkaçlar beklemek durumundayız.

Kapkaçın isyan olduğunu görmek zorundayız. Buradaki "düşük" sözcüğü düştüğünde, "yoğunluklu isyan" kalması tehlikesi var.

Kapkaç olayları yüzde 23 arttı

Kapkaç olayları, Türkiye genelinde, geçen yıla göre yüzde 23 oranında arttı. Türkiye genelinde geçen yılın ilk 9 ayında 9 bin 700 kapkaç olayı yaşanırken, bu yılın ilk 9 ayıda bu rakam 11 bin 886'ya çıktı. Kapkaç olayları İstanbul'da yüzde 60 artarken İzmir'de yüzde 7, Ankara'da ise yüzde 8 oranında azaldı.

2003'TE 9700 KAPKAÇ

2004'TE 11886 KAPKAÇ

ÜRKÜTEN ARTIŞ

HANGİ İLDE NE KADAR OLDU

ŞEHİR	Bu yılki olay sayısı	Geçen yıla oranı	ŞEHİR	Bu yılki olay sayısı	Geçen yıla oranı	ŞEHİR	Bu yılki olay sayısı	Geçen yıla oranı
Adana	134	5	Giresun	4	-20	Samsun	42	-33
Adıyaman	4	-20	Gümüşhane	5	400	Siirt	11	1000
Afyon	77	0	Hakkari	1	-50	Sinop	1	0
Ağrı	12	-8	Hatay	43	34	Sivas	8	167
Amasya	15	-42	Isparta	9	47	Tekirdağ	18	-31
Ankara	433	8	İçel	261	13	Tokat	11	-15
Antalya	461	-23	İstanbul	5995	60	Trabzon	19	138
Artvin	2	100	İzmir	1757	-3	Tunceli	0	-100
Aydın	41	-38	Kars	2	100	Şanlıurfa	24	-20
Balıkesir	220	186	Kastamonu	6	0	Uşak	73	232
Bilecik	4	-20	Kayseri	107	312	Van	49	63
Bingöl	6	200	Kırklareli	16	300	Yozgat	2	-80
Bitlis	8	167	Kırşehir	13	150	Zonguldak	3	-40
Bolu	6	200	Kocaeli	58	-40	Aksaray	2	-67
Burdur	20	58	Konya	55	-2	Bayburt	2	100
Bursa	364	-51	Kütahya	12	71	Karaman	0	-100
Çanakkale	7	75	Malatya	30	-33	Kırıkkale	9	-65
Çankırı	4	-43	Manisa	46	12	Batman	12	150
Çorum	14	-36	K.Maraş	17	-60	Şırnak	5	400
Denizli	163	482	Mardin	12	50	Bartın	5	150
Diyarbakır	635	58	Muğla	38	23	Ardahan	1	0
Edirne	12	-7	Muş	6	50	Iğdır	1	-89
Elazığ	37	317	Nevşehir	7	0	Yalova	11	175
Erzincan	15	150	Niğde	21	36	Karabük	4	33
Erzurum	20	122	Ordu	7	-30	Kilis	10	67
Eskişehir	46	-34	Rize	1	-50	Osmaniye	7	-30
Gaziantep	247	3	Sakarya	25	4	Düzce	7	-30

Ramazan Er

EMNİYET Genel Müdürlüğü Sözcüsü ve Genel Müdür Yardımcısı Ramazan Er, "kapkaç olaylarındaki artışın toplumsal bir rahatsızlık boyutuna ulaştığını" söyledi. Er, özellikle trenlerde özel güvenlik görevlilerine ek olarak polisin de görev alacağını açıkladı. Er, Emniyet Genel Müdürlüğü'nde düzenlediği haftalık bilgilendirme toplantısında, kapkaç olaylarındaki artışla ilgili olarak birçok önlevici tedbir aldıklarını söyledi.

NEDENİ AİLEVİ SORUN

Ramazan Er, kapkaç suçuna karışanların profilleri incelendiğinde, özellikle kırsaldan büyükşehirlere göç eden ve kötü ekonomik koşulları olan çok çocuklu ailelerin öne çıktığına dikkat çekti. Ramazan Er, kötü ekonomik koşulların yanı sıra anne babanın ayrı olmasının da etken olduğunu belirtti. Er, "Suç işlemeye teşvik edilen bu çocuklar, mevcut yasalardaki çocuklar lehine hükümlerden de yararlanarak kapkaç suçuna yönelmişlerdir. 1 Nisan 2005'te yürürlüğe girecek yeni Türk Ceza Kanunu'nda kapkaç suçuna 4 yıldan 7 yıla kadar hapis cezası verilecektir" dedi.

TRENLERE EK POLİS

Er, trenlerde meydana gelen kapkaç olaylarıyla ilgili olarak TCDD ile Asayiş Daire Başkanlığı arasında bir dizi toplantı gerçekleştirildiğini belirterek "İşletme müdürlükleri ile polisimiz yakın işbirliği içinde olacak. İlgili birimlerden gelen talepler doğrultusunda, yolların ve olayların durumuna göre polis takviyesi yapılacak. Trenlerde TCDD özel güvenlik görevlilerine ek olarak polis de görev alacak. Bu konuyla ilgili genelge de dün itibariyle bütün illere iletildi" diye konuştu. ANKARA

Üçüncü kapkaççı da kıskıvrak yakalandı

Hürriyet, 13 Kasım 2004

GASPTA YÜZDE 35 ARTIŞ VAR

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün istatistikleri, suç oranında büyük artış olduğunu ortaya koydu.

Gasp, kapkaç, yankesicilik gibi suçlarda 2004'te bir önceki yıla göre yüzde 30'ların üzerinde artış olduğu belirlendi. Uyuşturucu suçlarında ise bu oran 3 katına kadar ulaşıyor.

Gülden AYDIN

2004'te suç şampiyonu İstanbul. Nüfusa göre suç oranı en düşük il ise Muş. Geçen yıl polisin en iyi çalıştığı il Karaman. Karaman'da suçlu yakalanma oranı yüzde 96.5. İstanbul'da yüzde 30.

Hürriyet, 13 Şubat 2005

Sekizinci Bölüme Birinci Ek

"İŞÇİLER BİZİ SATTILAR"

Olayların içinden

İşçileri SEKA'yı sattı

GÜNGÖR URAS
guras@milliyet.com.tr

SEKA işçileri de, sendikaları da (kusura bakmasınlar bu yazdıklarıma, ama gerçek o ki) fabrikayı sattı. Sadece fabrikayı değil, onları destekleyenleri de (bu arada beni de) sattı.

SEKA işçilerinin ve de sendikanın mücadelesine arka çıkanlar, yollara dökülenler, gösteri yapanlar, yazı yazanlar inandılar ki, işçiler ve sendika (1) Özelleştirme politika ve uygulamalarına karşı çıkıyor. (2) SEKA'nın parça parça satışını ve de İzmit fabrikasının kapatılmasını önlemeye çalışıyor. (3) İzmit fabrikasının, İzmit ekonomisi için önemine inandıklarından fabrika yıkılarak yerine park yapılmasın, diyor. (4) İzmit fabrikasında bulunan yepyeni makinelerle ülke ekonomisine katkıda bulunmak, üretimi sürdürmek istiyor.

Halbuki onlar ihbar ve kıdem tazminatlarını aldıktan sonra, İzmit'te bir kamu kuruluşunun bordrosuna girmekten başka bir şey istemiyorlarmış. Belediyenin işçi bordrosundan ayda 1 milyar TL maaş almaya razı oldular. SEKA'nın "O, yepyeni ve üretim yapılabilir" dedikleri makinelerinin hurdaya gitmesine, "O, yaşamalı dedikleri fabrika binasının yıkılmasına", fabrikanın, parka dönüşmesine razı oldular... "Bizim kanımızda SEKA'nın kanı dolaşıyor" diyen fabrika işçileri, yıkılacak fabrikanın yerine yapılacak belediye parkında, belediye işçisi olarak, çimleri sulamaya, yolları süpürmeye razı oldular.

Şimdi denilecek ki, "Sen SEKA işçisi olsaydın ne yapardın? İnsanların işsiz kalmasını mı istiyorsun?" İnsanların ekmek parasını düşünmelerinden, işsiz kalmamak için mecbur kaldıklarında her işi küçümsemeden yapmalarından doğal bir şey olamaz.

Yanlış olan, bu arayışa başka kılıflar geçirilmesi, "Vatan, millet, Silistre" nutku atarak halkı başka yönlere çektikten sonra, halkın gücünün basit pazarlıklarda kullanılmasıdır.

İşçiler ve sendika, "İzmit fabrikası kapatılamaz. Bu fabrikanın İzmit için ekonomik önemi var. Bu fabrikanın makineleri yepyeni. Bu fabrika ufak bir parasal destekle özel sektör tesisleriyle rekabete girebilir" iddiasıyla ortaya çıktıklarında Başbakan, "İzmit tesislerini sendikaya bir kuruş bedel ile satalım. Sendika işletsin" dedi. Sendikadan ve işçilerden ses çıkmadı. Hükümet, işçilere diğer SEKA fabrikalarında iş teklif etti. İşçiler, "Biz İzmit fabrikasını terk edersek fabrika kapanır. Onun için bir yere gitmeyiz" dedi. Ama sonuçta (bazı gazete manşetlerine göre), "mutlu çözüm"e ulaşıldı. Mutlu çözüm şu: İşçilere ihbar ve kıdem tazminatları ödenecek. İşçilere İzmit Belediyesi iş verecek. Belediyenin işçiye mi ihtiyacı var, parası mı çok. Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı Danışmanı Ömer Polat diyor ki, "Belediyenin 3.149 işçisi vardı. Yeni yasayla belediye sınırı genişledi. 600 işçi daha bordroya girdi. Köy Hizmetleri belediyeye bağlandı, 450 işçi de oradan geliyor. SEKA'dan da 706 kişi gelecekmiş. Kocaeli Belediyesi'nin ihtiyacı olanın 3 misli işçisi oldu."

SEKA işçilerinin belediyeye aylık maliyeti 1.5 trilyon lira. Kocaeli Belediyesi, Türkiye'nin borcu en fazla olan belediyesi. 4.5 milyar dolar borcu var.

Belediyelerin ödeyemediği borcu, ödeyemediği işçi ücretlerini devlet ödüyor. Devlet kim? Ayşe Hanım Teyzem, Ali Rıza Bey Amcam ve İşçi Memed Kardeşim...

Bu sona "mutlu son" denilebilir mi? Bundan sonra sendikaların ve işçilerin benzer mücadelelerinde kamuoyu aynı desteği verebilir mi? Ben bilemiyorum...

Hürriyet — CUMARTESİ, 12 Mart 2005 — 13

Müdürlükten en zenginler listesine

Forbes'in milyarderler listesinde yer alan 8 Türk işadamı arasında en fazla ilgiyi Hüsnü Özyeğin çekti. 1987'ye kadar Pamukbank ve Yapı Kredi Bankası'nın genel müdürü olan Özyeğin, Finansbank'ın ve Fiba Holding'in patronu olarak 1 milyar dolarlık servete sahip.

AMERİKAN Forbes'in 'süper zenginler' listesine Türkiye'den giren 8 dolar milyarder arasında en çok dikkat çeken isim 1 milyar dolarlık serveti̇yle Fiba Holding'in patronu Hüsnü Özyeğin oldu. 32 yaşında Pamubank'ın, 39 yaşında Yapı Kredi Bankası'nın genel müdürü olan Hüsnü Özyeğin, Çukurova Grubu'nda yetiştikten sonra 1987 yılında Finansbank'ı kurarak kısa sürede dünyanın en zengin işadamlarından biri olmayı başardı.

KARAMEHMET'İN DOSTU:

Dünya'nın 691'inci dolar milyarderi olan Hüsnü Özyeğin, 1944 doğumlu. Oregon State University İnşaat Bölümü'nden mezun olduktan sonra Harvard Business School'da master yapan Özyeğin, 30 yaşında ürkiye'ye dönerek Robert Koleji'nden arkadaşı olan Mehmet Emin Karamehmet'in isteği ile Pamukbank'ta çalışmaya başladı. 32 yaşında Pamukbank'ın genel müdürü olan Özyeğin, 1974-1984 yılları arasında bu görevini yürüttü. Karamehmet'in Yapı Kredi'yi almasının ardından 1984'te bu bankanın genel müdürlüğüne geçen Özyeğin, 1987'de Ömer Aras ile birlikte Yapı Kredi'den ayrılarak kendi bankasını kurdu. Özyeğin'in, Finansbank'ı kurması Pamukbank ve Yapı Kredi'deki başarılı yönetimi sırasında Hazine ile kurduğu iyi dialoglar sonucunda oluştu. Hazine'ye başvurarak banka lisansı alan Özyeğin, Ömer Aras ile birlikte 1987'de Finansbank'ı kurdu. Özyeğin, Pamukbank ve Yapı Kredi'deki güvenilir müşterilerinin desteği ve kendi birikimleriyle İstanbul Gümüşsuyu'nda 1 şubeyle Finansbank'ı faaliyete geçirdi.

YÜKSELİŞ YURTDIŞINDA GELDİ

Özyeğin, Finansbank'ı 1990 yılında halka açtıktan sonra asıl yükselişi yurtdışında yakaladı. Özyeğin Türkiye'de şube açmak yerine yurtdışına açılmayı tercih etti. 1990'da Finansbank İsviçre'yi kuran Özyeğin, 1991 yılında Bangque du Bosphore ile ortaklık kurdu. Sırasıyla 1994'te Finansbank Hollanda, 1997'de Finansbank Moskova ve son olarak Finansbank Romanya hizmete girdi. 1996'ya kadar sadece finans işiyle uğraşan Özyeğin, finans işiyle sinerji yaratacağı düşüncesiyle gıda perakandeciliği sektörüne yöneldi. 1956'da kurulan Gima'nın çoğunluk hisselerini 1996'da satın alarak bu sektöre girdi. Fiba Holding finans alanında 20 şirket, perakende alanında ise Gima, Endi ve Marks&Spencer ile faaliyet gösteriyor.

Sekizinci Bölüme Üçüncü Ek

"SEKS YAPIYORUM – O HALDE – ÖLDÜRTÜRÜM"

6 | YURTTAN HABERLER

Oğlunu öldürttü

Çorlu'da cinnet: 3 ölü

Tekirdağ'ın Çorlu ilçesinde, Şeref Sarıgül, daha önce imam nikâhıyla yaşadığı Hülya Aslantaş (29), barışmak için resmi nikâh isteyince, genç kadını, çocuğunu ve Aslantaş'ın annesini öldürdü. Sarıgül, dün Aslantaş'ın annesinin evine gitti. Barışmak istediğini söyleyen Sarıgül, Aslantaş'tan "Geri dönmek için resmi nikâh isterim" yanıtını alınca, çılgına döndü. Sarıgül, Aslantaş ve annesi Ayşe Aslantaş'ı (52) tabancayla, oğlu Doğukan'ı (1) da boğarak öldürdükten sonra olay yerinden kaçtı. ■ TEKİRDAĞ AA

Kömür sobası faciası

Tekirdağ'da kömür sobasından sızan karbonmonoksit gazı bir aileyi daha yok etti. Altınova Mahallesi Karayolları Sitesi'nde oturan Ramis Öküş (25), dün işe gitmeyince arkadaşları evini telefonla aradı. Öküş'ten yanıt alamayan iş arkadaşları, eve gelip kapıyı kırdıklarında Ramis Öküş, eşi Nilgün ve 6 aylık çocukları Yusuf'un cesetleriyle karşılaştı. ■ TEKİRDAĞ AA

Çankırı'da bir anne, ilişkilerini öğrendi diye 17 yaşındaki oğlunu sevgilisine kurşunlattı

Sevim Üke

Ali Akpınar

Çankırı'nın Çerkeş ilçesinde Sevim Üke (44), yasak ilişkisini öğrenen oğlu Kenan'ı (17) sevgilisi Ali Akpınar'a (23) öldürttü. İddiaya göre, evli ve bir çocuk annesi Üke, bir süre önce Akpınar'la ilişki yaşamaya başladı. Kenan Üke, sürekli evlerine gelen Akpınar'la annesi arasındaki ilişkiyi öğrenince, Sevim Üke, sevgilisinden oğlunu öldürmesini istedi. Dün, Üke'nin evine gelen Akpınar, o sırada evde bulunan Kenan Üke'yi ensesine av tüfeği ile ateş ederek öldürdü. Cinayetin ardından polise teslim olan Akpınar, kendisini Sevim Üke'nin azmettirdiğini söyledi. Akpınar'ın ifadesi üzerine Sevim Üke de evinde yakalanarak gözaltına alındı. ■ ÇANKIRI DHA

Milliyet, 26 Şubat 2005

AD-DİZİN

YALÇIN KÜÇÜK

İSYAN 2

Takım ISBN 975-273-083-3

İthaki Tarih Toplum Kuram - 41

www.ithaki.com.tr

ISBN 975-273-084-1

9789752730847

ithaki